

ספר בראשית

GENESIS

Formatting by Nathan Kasimer

With the Targum, 1917 JPS Translation, and Rashi

©Nathan Kasimer, 2021 (5782). This text may be re-used under the terms of the Creative Commons Sharealike 2.0 license (CC-BY-SA), the terms of which are available here: <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/2.0/>. This book includes the following texts:

- Miqra According to the Masora
 - License: CC-BY-SA
 - Source: https://he.wikisource.org/wiki/מקרא_על_פי_מסורה
- Targum Onkelos, vocalized according to the Yemenite Taj
 - License: CC-BY-SA
 - Source: https://he.wikisource.org/wiki/תרגום_אונקלוס
- Rashi Chumash, Metsudah Publications, 2009
 - License: CC-BY

All these texts were retrieved from Sefaria. It was typeset and formatted using L^AT_EX, using the Shlomo font by Shlomo Orbach from <https://sites.google.com/site/orlaeinayim/download> and the EB Garamond font by Georg Duffner from <http://www.georgduffner.at/ebgaramond/index.html>. Both of these were used under the terms of the SIL Open Font License.

תוכן העניינים

v	Introduction
vi	Usage Guide
1	פרשת בראשית
23	פרשת נח
43	פרשת לך לך
63	פרשת וירא
87	פרשת חיי שרה
102	פרשת תולדות
117	פרשת ויצא
139	פרשת וישלח
160	פרשת וישב
177	פרשת מקץ
198	פרשת ויגש
212	פרשת ויחי
229	פרשת שמות למנחה בשבת ויחי
229	פרשת שמות
231	הפטרות
231	הפטרת בראשית
233	הפטרות נח
235	הפטרות לך לך

237	הפטרת וירא
240	הפטרת חיי שרה
243	הפטרת תולדות
245	הפטרת ויצא
248	הפטרת וישלח
250	הפטרת וישב
251	הפטרת מקץ
253	הפטרת ויגש
254	הפטרת ויחי
257	מפטיר לשבת ראש חודש
257	הפטרת שבת ראש חודש
260	הפטרת שבת מחר חודש
262	מפטיר לשבת חנכה
270	הפטרת חנכה (שבת ראשון)
271	הפטרת חנכה (שבת שני)

Introduction

This ḥumash is intended primarily for learning *Shnayim Mikra veEchad Targum*, but to be versatile enough to be usable in a synagogue. To that end, it includes multiple texts used as the “Targum”—Targum Onkelos itself, the commentary of Rashi, and a translation into English. For Haftarot, special Maftir portions, and Shabbat Minḥa readings, only Hebrew and English are printed, since these sections are included for ease of use in synagogues rather than for study use.

The text of the Torah itself is from the *Mikra al pi Masorah* project. The text was selected for its open licensing, extensive source documentation, and accuracy in presenting the masoretic text. The text of Targum is the Wikisource Targum, which is based on Yemenite texts (particularly the 1901 edition of the Taj). It was selected for its accurate vocalization. The English translation is the 1917 JPS translation, and text of Rashi is from the Metsudah edition. All these texts were retrieved from Sefaria. Data for aliya divisions, haftarot, and lengths of parshiyot was pulled from Hebcal. Information on which special *Maftir* and *Haftarot* can occur on which Sabbaths is from the Koren Shabbat Chumash. Sedarim data was pulled from *Mikra al pi Masorah*.

I hope this text will be helpful to those who use it.

Usage Guide

This text has minimal notations about various textual differences in the Masoretic text of the Torah. For information where this text varies from others, see the notes of the *Mikra al pi Masorah* project, or notes in *Minḥat Shai*. The *Mikra al pi Masorah* project also has information in its notes about variations in customs about where to divide aliyot. Only differences that affect the consonantal text as it appears in a Seder Torah are noted. Kamatz Katan is indicated with a special symbol for the text of the Torah, but not in the text of the Targum. *Paseq* is indicated with a vertical bar with a space on both sides, but the line indicating a *munah legarme* has no space between the line and the preceding word.

To reduce confusion, different numbering systems used for running verse references are numbered differently. Roman numerals are used for chapters, Hindu-Arabic numerals for verses, and Hebrew letters for Sedarim. In verse references in notes, however, chapters are listed in Hindu-Arabic numerals. Where there are attested seder divisions that are not included in the traditional 154-seder count, the number is printed with an asterisk, indicating that it is a seder break but the seder number has not increased. Instances where there are variations in tradition for the start of a seder are in brackets or parentheses.

Names of parshiyot, aliyot, and the number of verses in each parsha are noted in Rashi script. The weekday aliyot can be assumed to end where the second aliya begins. The ending is noted if that is not the case. לוי and ישראל indicate the weekday aliyot. Aliyot for doubled parshiyot are in parentheses.

Parsha breaks are indicated with a פ or ס in parentheses. A petuḥa is a paragraph break that ends a line, a setuma is a break where a blank space is left mid-line. Keri ukhetiv instances are noted with brackets and letters indicating which text is the kerī and which is the ketiv.

Large/small letters are printed in the text. Note that in an actual Seder Torah the large/small letters have the top of the letter aligned with the rest of the text. They are printed aligned with the bottom line here due to typesetting considerations. Other special letters are indicated with parenthetical notes.

1	In the beginning God created the heaven and the earth.	בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ:	בראשית א
2	Now the earth was unformed and void, and darkness was upon the face of the deep; and the spirit of God hovered over the face of the waters.	וְהָאָרֶץ הִתְהַוָּה וְבָהוּ וְחָשֶׁךְ עַל־פְּנֵי תְהוֹם וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל־פְּנֵי הַמַּיִם:	2
3	And God said: 'Let there be light.' And there was light.	וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהי אוֹר וַיְהי־אור:	3
4	And God saw the light, that it was good; and God divided the light from the darkness.	וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת־הָאֹר כִּי טוֹב וַיַּבְדֵּל אֱלֹהִים בֵּין הָאֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ:	4
5	And God called the light Day, and the darkness He called Night. And there was evening and there was morning, one day.	וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לְאֹר יוֹם וּלְחֹשֶׁךְ לַיְלָה וַיְהי־עֶרֶב וַיְהי־בֹקֶר יוֹם אֶחָד: (פ)	5

(1) בראשית. אמר רבי יצחק, לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מהחֹדֶשׁ הָאֵל לְכֶסֶם, שהיא מִזְוָה ראשונה שנגטוו ישראל ומה טעם פתח בבראשית (תנחומא כ"י יא), משום פֶּחַ מַעֲשֵׂיו הִגִּיד לַעֲמֹו לְחַת לְהֶס נְחֻלַּת גּוֹיִם (תהלים קיא, ו), שאם יאמרו אומות העולם לישראל, ליטעים אתם, שפצצתם ארצות שבעה גוים, הם אומרים להם, כל הארץ של הקב"ה היא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו, ברצונו נתנה להם, וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו (ב"ר): בראשית ברא. אין המקרא הזה אומר אלא דרשני, כמו שאמרו חז"ל (בראשית רבה א, ו) שצביל התורה שנקראת רִאשִׁית דְּרָפּוֹ (משלי ח, כב), וצביל ישראל (תנחומא כ"י ג) שנקראו רִאשִׁית פְּצוּתָהּ (ירמיה ג, ג). ואם זאת לפירשו כפשוטו כך פרשהו, בראשית צריאת שמים וארץ, והארץ היתה תוהו ובהו וחושך וגו', ויאמר אלהים יהי אור. ולא בא המקרא להורות סדר הצריאה לומר שאלו קדמו, שאם בא להורות, כך היה לו לכתוב, בראשונה ברא את השמים וגו', שאין לך ראשית במקרא שאינו דבוק לתיבה שלאחריו, כמו בִּרְאשִׁית מְמַלְכּוֹת הַיּוֹקִים (ירמיה כו, א), בִּרְאשִׁית מְמַלְכּוֹתוֹ (בראשית י, י), בִּרְאשִׁית דְּגָנָךְ (דברים יח, ד), אף כאן אתה אומר בראשית ברא אלהים וגו' כמו בראשית בראו, ודומה לו פְּחֻלַּת דְּרָפּוֹ ה' בְּהוֹשַׁע (הושע א, ז), כלומר תחלת דבורו של הקב"ה בְּהוֹשַׁע ויאמר ה' אל הושע וגו'. ואם תאמר להורות בא, שֶׁאֵלּוֹ תחלה נבראו, ופירושו בראשית הכל ברא אלו, ויש לך מקראות שמקצרים לשונם וממעטים תיבה אחת, כמו פִּי לֹא סָגַר דְּלָתִי בְּטָנִי (איוב ג, ט), ולא פירש מי הסוגר, וכמו יִשָּׂא חֵט חֵיל דְּמִשְׁק (ישעיה ח, ד), ולא פירש מי ישאנו, וכמו אִם יִחְרֹשׁ בְּצִקָּרִים (עמוס ו, יב), ולא פירש אם יחרוש אדם בצקרים, וכמו מִגִּיד מִרְאשִׁית אֲחֵרִית (ישעיה מו, י), ולא פירש מגיד מראשית דבר אחרית דבר. אם כן תמה על עֲלָמֶךְ, שהרי המים קדמו, שהרי כתיב ורוח אלהים מרחפת על פני המים, ועדיין לא גלה המקרא בסידור הקודמים והמאוחרים כלום בריית המים מתי היתה, הא למדת, שקדמו המים לארץ, ועוד שהם מים מאש ומים נבראו (בראשית רבה ד, ז), על כרחך לא לימד המקרא בסדר המוקדמים והמאוחרים כלום: ברא אלהים. ולא אמר ברא ה', שבתחלה עלה במחשבה לברואותו במדת הדין, וראה שאין העולם מתקיים, והקדים מדת רחמים ושחפה למדת הדין (בראשית רבה יב, טו), והיינו דכתיב (ד, ז) בְּיוֹם עֲשׂוֹת ה' הָאֱלֹהִים אֶרֶץ וַשָּׁמַיִם:

(2) תהו ובהו. תהו לשון פְּחֵה ושממון, שאדם תוהו ומשתומם על זה שצב: תהו. אשטורדי"שין צלע"ו: בהו. לשון ריקות וְזָדוֹ (אונקלוס) (ס"א"א): על פני תהום. על פני המים שעל הארץ: ורוח אלהים מרחפת. כסא כבוד עומד באויר, ומרחף על פני המים ברוח פיו של הקב"ה ובמאמרו, כיונה המרחפת על הקן (חגיגה טו, ב"ר), אקובטי"ר צלע"ו:

(4) וירא אלהים את האור כי טוב ויבדל. אף בזה אנו צריכין לדברי אגדה (חגיגה יב). קָאָהוּ שאינו כדאי להשתמש בו רשעים, והבדילו ללזיקים לעמיד לצא. ולפי פשוטו כך פרשהו, ראהו כי טוב, ואין נאה לו ולחשך שיהיו משתמשין בערבוזיא, וקבע לזה תחומו ביום ולזה תחומו בלילה (ב"ר):

(5) יום אחד. לפי סדר לשון הפרשה היה לו לכתוב יום ראשון, כמו שכתוב בשאר הימים, שני, ושלישי, רביעי, למה כתב

6	And God said: 'Let there be a firmament in the midst of the waters, and let it divide the waters from the waters.'	וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי רָקִיעַ בְּתוֹךְ הַמַּיִם וַיְהִי מִבְדִּיל בֵּין מַיִם לְמַיִם: וַיֹּאמֶר יי יְהִי רָקִיעַ בְּמִצְיֵעוֹת מַיָּא וַיְהִי מִפְרִישׁ בֵּין מַיָּא לְמַיָּא:	וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי רָקִיעַ בְּתוֹךְ הַמַּיִם וַיְהִי מִבְדִּיל בֵּין מַיִם לְמַיִם:	לוי
7	And God made the firmament, and divided the waters which were under the firmament from the waters which were above the firmament; and it was so.	וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־הָרָקִיעַ וַיַּבְדֵּל בֵּין הַמַּיִם אֲשֶׁר מִתַּחַת לָרָקִיעַ וּבֵין הַמַּיִם אֲשֶׁר מֵעַל לָרָקִיעַ וַיְהִי־כֵן:	וַיַּעַבְדַּי יְיָ יֵת רָקִיעַ וְאַפְרִישׁ בֵּין מַיָּא דְּמַלְרַע לָרָקִיעַ וּבֵין מַיָּא דְּמַעַל לָרָקִיעַ וַהֲוָה כֵּן:	7
8	And God called the firmament Heaven. And there was evening and there was morning, a second day.	וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לָרָקִיעַ שָׁמַיִם וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם שֵׁנִי: (פ)	וַיִּקְרָא יי לָרָקִיעַ שְ�מַיָּא וַהֲוָה רִמְשׁ וַהֲוָה צֶפֶר יוֹם הַנִּנָּן:	8
9	And God said: 'Let the waters under the heaven be gathered together unto one place, and let the dry land appear.' And it was so.	וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִקְוּ הַמַּיִם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם אֶל־מָקוֹם אֶחָד וְתֵרָאֶה הַיַּבֵּשָׁה וַיְהִי־כֵן:	וַיֹּאמֶר יי יִתְכַנְשׁוּן מַיָּא מִתַּחַת שְׁמַיָּא לְאַתֵּר חֵד וְתִתְחַזִּי יַבֵּשֶׁתָּא וַהֲוָה כֵּן:	ישראל
10	And God called the dry land Earth, and the gathering together of the waters called He Seas; and God saw that it was good.	וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לַיַּבֵּשָׁה אֶרֶץ וּלְמִקְוֵה הַמַּיִם קָרָא יַמִּים וַיֵּרָא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב:	וַיִּקְרָא יי לַיַּבֵּשֶׁתָּא אֶרְעָא וּלְבֵית כְּנִישֶׁת מַיָּא קָרָא יַמִּי וַחֲזָא יי אֶרֶץ טֹב:	10
11	And God said: 'Let the earth put forth grass, herb yielding seed, and fruit-tree bearing fruit after its kind, wherein is the seed thereof, upon the earth.' And it was so.	וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תִּדְשָׂא הָאָרֶץ דָּשָׁא עֹשֶׂב מִזְרִיעַ זָרַע עֵץ פְּרִי עֹשֶׂה פְרִי לְמִינוֹ אֲשֶׁר זֶרְעוֹ־בּוֹ עַל־הָאָרֶץ וַיְהִי־כֵן:	וַיֹּאמֶר יי תִּדְאִית אֶרְעָא דְּתַאָּה עֶסְבָּא דְּבֵר זֶרְעִיהּ מִזְדְּרַע אֵילָן פִּירִין עֹבִיד פִּירִין לְזִנְיָה דְּבֵר זֶרְעִיהּ בֵּיהּ עַל אֶרְעָא וַהֲוָה כֵּן:	11

אחד, לפי שהיה הקצ"ה יחיד צעולמו, שלא נצראו המלאכים עד יום שני, כך מפורש בצראשית רבה (ג, ח"ט):

(6) יהי רקיע. יתחזק הרקיע (צ"ר), שאף על פי שנצראו שמים ציוס הראשון, עדיין לחים היו, וקָרָשׁוּ צַנִי מגערת הקצ"ה באומרו יהי רקיע, וזה שנאמר עמודי שמים ירוקפו (איוב כו, יא), כל יום ראשון, ובשני יקמהו מנעֶרְחוּ, כאדם שמשחמום ועומד מגערת המאיים עליו: בתוך המים. באמצע המים (אונקלוס), שיש הפרש בין מים העליונים לרקיע כמו בין הרקיע למים שעל הארץ (צ"ר), הא למדת, שהם תלויים במאמרו של מלך (חגיגה טו.):

(7) ויעש אלהים את הרקיע. תקנו על עמדו, והוא עשייתו, כמו וַעֲשֶׂתָּה אֶת הַפָּרְקִיָּה (דברים כא יז): מעל לרקיע. על הרקיע לא נאמר, אלא מעל לרקיע, לפי שהן תלויים באויר. ומפני מה לא נאמר כי טוב ציוס שני, לפי שלא היה נגמר מלאכת המים עד יום השלישי, והרי התחיל זה בשני, ודבר שלא נגמר אינו צלולא וטובו, ובשלישי שנגמרה מלאכת המים והתחיל וגמר מלאכה אחרת, קָפַל צו כי טוב שני פעמים, אחת לגמר מלאכת השני, ואחת לגמר מלאכת היום (צ"ר):

(8) ויקרא אלהים לרקיע שמים. קָרָא מים (צ"ר), קָם מים, אש ומים, שערבן זה בזה ועשה מהם שמים (חגיגה יז). (ס"א) שמים. שם מים ד"א אש ומים):

(9) יקוו המים. שְׁטוּחִין היו על פני כל הארץ (פדר"א ה), והקוים באוקינוס הוא הים הגדול שצכל הַיָּמִים:

(10) קרא ימים. והלא ים אחד הוא, אלא אינו דומה טעם דג העולה מן הים צעכו לדג העולה מן הים באספמיה (צ"ר):

(11) תדשא הארץ דשא עשב. לא דשא לשון עשב ולא עשב לשון דשא, ולא היה לשון המקרא לומר תעשי הארץ. שְׁמִינִי דשאים מחולקין, כל אחד לעצמו נקרא עשב פלוני, ואין לשון למדבר לומר דשא פלוני, שלשון דשא הוא לבישת הארץ כשהיא מקמלאת בדשאים: תדשא הארץ. תתמלא ותתכסה לבוש עשבים (ר"ה יא). כלשון לע"ז נקרא דשא ארצרייך, כולן צערבוציא, וכל שורש לעצמו נקרא עשב: מזריע זרע. שיגדל צו זרע לזרוע ממנו במקום אחר: עץ פרי. שיהא טעם העץ

12	And the earth brought forth grass, herb yielding seed after its kind, and tree bearing fruit, wherein is the seed thereof, after its kind; and God saw that it was good.	וַתוֹצֵא הָאֲרֶץ דָּשָׁא עֵשֶׂב מִזְרִיעַ זֶרַע לְמִינֵהוּ וְעֵץ עֹשֶׂה-פְּרִי אֲשֶׁר זֶרְעוֹבוֹ לְמִינֵהוּ וַיֵּרָא אֱלֹהִים כִּי-טוֹב:	12
13	And there was evening and there was morning, a third day.	וַיְהִי-עֶרֶב וַיְהִי-בֹקֶר יוֹם שְׁלִישִׁי: (פ)	ע"כ בחול
14	And God said: 'Let there be lights in the firmament of the heaven to divide the day from the night; and let them be for signs, and for seasons, and for days and years;	וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי מְאֹרֶת בְּרָקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהַבְדִּיל בֵּין הַיּוֹם וּבֵין הַלַּיְלָה וְהָיוּ לְאֹתוֹת וּלְמוֹעֲדִים וּלְיָמִים וּשְׁנָיִם:	14
15	and let them be for lights in the firmament of the heaven to give light upon the earth.' And it was so.	וַיְהִי וַיִּהְיוּ לְמְאֹרֹת בְּרָקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהָאִיר עַל-הָאֲרֶץ וַיְהִי-כֵן:	15
16	And God made the two great lights: the greater light to rule the day, and the lesser light to rule the night; and the stars.	וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת-שְׁנֵי הַמְּאֹרֹת הַגְּדֹלִים אֶת-הַמָּאֹר הַגָּדֹל לְמִשְׁלַת הַיּוֹם וְאֶת-הַמָּאֹר הַקָּטָן לְמִשְׁלַת הַלַּיְלָה וְאֵת הַכּוֹכָבִים:	16
17	And God set them in the firmament of the heaven to give light upon the earth,	וַיִּתֵּן אֹתָם אֱלֹהִים בְּרָקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהָאִיר עַל-הָאֲרֶץ:	17

כטעם הפרי. והיא לא עשתה כן, אלא ותוצא הארץ וגו' ועץ עושה פרי, ולא העץ פרי, לפיכך כשנתקלל אדם על עונו נפקדה גם היא על עונה (ונתקללה ס"א אינו ודו"ק): אשר זרעו בו. הן גרעיני כל פרי, שמהן האילן צומח כשנוטעין אותן: (12) ותוצא הארץ וגו'. אף על פי שלא נאמר למינהו דשאיין בציווייהן, שמעו שנצטוו האילנות על כך, ונשאו קל וחומר בעצמן, כדמפורש באגדה בשחיטת חולין (חולין ס.): (14) יהי מארת וגו'. מיום ראשון נבראו, וצרביעי צוה עליהם להתלות ברקיע (חגיגה יב.), וכן כל תולדות שמים וארץ נבראו ציוס ראשון, וכל אחד ואחד נקבע ציוס שנגזר עליו, הוא שכחצו את השמים, לרבות תולדותיהם, ואת הארץ, לרבות תולדותיה: יהי מארת. חסר וי"ו כתיב, על שהוא יום מלאה ליפול אסכרה צמינוקות (מדרש אגדה), הוא ששנינו (תענית כז.), צרביעי היו מתענים על אסכרה שלא תפול צמינוקות: להבדיל בין היום ובין הלילה. משנגזר האור הראשון, אצל צשצעת (נ"א צג') ימי צראשית, שמשו האור והחשך הראשונים יחד, צין ציוס צין צלילה: והיו לאתת. כשהמאורות לוקין סימן רע הוא לעולם (סוכה כט.), שנאמר מאורות השמים אל תסתוו וגו' (ירמיה י, ז), צשעוכם רצון הקצ"ה, אין אתם צריכין לדאוג מן הפורענות: ולמועדים. על שם העמיד, שעמידים ישראל להצטוות על המועדות, והם נמנים למוולד הלצנה: ולימים. שמוס החמה חצי יום ושמוס הלצנה חצי יום שלם: ושנים. לסוף שס"ה ימים (ס"א ורביע יום), יגמרו מהלכתם צ"צ מזלות המשרתים אותם, והיא שנה, (ס"א והוא שס"ה יום ורביע יום) וחזורים ומתחילים פעם שניה לצבצ בגלגל כמהלכן הראשון (פס"ז): (15) והיו למאורות. עוד זאת ישמשו שיאירו לעולם: (16) המארת הגדולים. שוים נבראו, ונחמעתה הלצנה, על שקטרגה ואמרה אי אפשר לשני מלכים שישתמשו צכתר אחד (חולין ס.): הכוכבים. על ידי שמיטת את הלצנה, הרצה צכאיה להפיס דעתה (צ"ר):

18	and to rule over the day and over the night, and to divide the light from the darkness; and God saw that it was good.	וּלְמַשִּׁל בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה וּלְמַשִּׁלֵּט בַּיּוֹמָם וּבַלַּיְלָיָה וּלְחַבְדִּיל בֵּין הָאֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ וַיֵּרָא אֱלֹהִים כִּי-טוֹב:	18
19	And there was evening and there was morning, a fourth day.	וַיְהיֶ-עֶרֶב וַיְהיֶ-בֹקֶר יוֹם רְבִיעִי וַיְהיֶ-רֵמֶשׂ וַיְהיֶ-צֶפַר יוֹם רְבִיעִי: (פ)	19
20	And God said: 'Let the waters swarm with swarms of living creatures, and let fowl fly above the earth in the open firmament of heaven.'	וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִשְׂרְצוּ הַמַּיִם וְיָרְחֻשׁוּ מֵיָא רְחִישׁ וְיִפְרַח עַל-אֶרֶץ עַל אִפִּי רְקִיעַ שָׁמַיָא:	20
21	And God created the great sea-monsters, and every living creature that creepeth, wherewith the waters swarmed, after its kind, and every winged fowl after its kind; and God saw that it was good.	וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת-הַתַּנִּינִים וְאֶת כָּל-נֶפֶשׁ הַחַיָּה וְאֶת כָּל-נֶפֶשׁ חַיְתָא וְאֶת כָּל-דְּאֶרְחִישׁוֹ מֵיָא לְזַנְיָהוּן וְאֶת כָּל-עוֹפֵא דְפֶרַח לְזַנְיָהוּ וַיֵּרָא אֱלֹהִים כִּי-טוֹב:	21
22	And God blessed them, saying: 'Be fruitful, and multiply, and fill the waters in the seas, and let fowl multiply in the earth.'	וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים לֵאמֹר פְּרוּ וּרְבוּ וּמִלְאוּ אֶת-הַמַּיִם בַּיּוֹמִים וְהָעוֹף יִרְבֵּ בָאָרֶץ:	22
23	And there was evening and there was morning, a fifth day.	וַיְהיֶ-עֶרֶב וַיְהיֶ-בֹקֶר יוֹם חַמִּישִׁי וַיְהיֶ-רֵמֶשׂ וַיְהיֶ-צֶפַר יוֹם חַמִּישִׁי: (פ)	23
24	And God said: 'Let the earth bring forth the living creature after its kind, cattle, and creeping thing, and beast of the earth after its kind.' And it was so.	וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תּוֹצֵא הָאָרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה לְמִינָהּ בְּהֶמָה וְרֵמֶשׂ וְחַיְתוֹ-אָרֶץ לְמִינָהּ וַיְהיֶ-כֵן:	24

(20) נפש חיה. שיהא זה חיות: שרץ. כל דבר חי שאינו גזוה מן הארץ קרוי שרץ. צעוף כגון זבובים, צשקאים כגון נמלים וקיפופאים ותולעים, וצבריות כגון חולד ועכבר וחומט וכיוצא בהם וכן הדגים:

(21) התנינם. דגים גדולים שצבים. וצדצרי אגדה (פרק הספניה צבא צמרא עד): הוא לוייתן וכן זוג, שצראס זכר ונקבה, והרג את הנקבה ומלחה לזדקיקים לעמיד לצא, שאס יפרו וירבו, לא יתקיים העולם צפניהס. התנינס כתיב (צ"ר): נפש החיה. נפש שיש בה חיות:

(22) ויברך אותם. לפי שמחסרים אותם וצדין מהם ואוכלין אותם, הוצרכו לצרכה, ואף החיות הוצרכו לצרכה, אלא מפני הנחש שעמיד לקללה לכך לא צרכן, שלא יהא הוא בכלל (מדרש אגדה): פרו. לשון פרי, כלומר עשו פירות: ורבו. אס לא אמר אלא פרו, היה אחד מוליד אחד ולא יותר, וצא ורצו שאחד מוליד הרבה:

(24) תוצא הארץ. הוא שפירשתי (פסוק יד) שהכל צברא מיוס ראשון ולא הוצרכו אלא להוציאס: נפש חיה. שיש בה חיות (עיין לעיל פסוק כ'): ורמש. הם שרצים, שהם נמוכים ורומשים על הארץ ונראים כאילו נגזרים, שאין הליקן ניכר. כל לשון רמש ושרץ צלשונו קונמוצי"ש (רענען):

<p>25 And God made the beast of the earth after its kind, and the cattle after their kind, and every thing that creepeth upon the ground after its kind; and God saw that it was good.</p>	<p>25 וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת-חַיַּת הָאָרֶץ לְמִינָהּ וְאֶת-הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ וְאֶת כָּל-רֶמֶשׂ הָאָרֶץ לְמִינֵהוּ וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי-טוֹב:</p>
<p>26 And God said: 'Let us make man in our image, after our likeness; and let them have dominion over the fish of the sea, and over the fowl of the air, and over the cattle, and over all the earth, and over every creeping thing that creepeth upon the earth.'</p>	<p>26 וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כְּדְמוּתֵנוּ וְיִרְדּוּ בִדְגַת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבַבְּהֵמָה וּבְכָל-הָאָרֶץ וּבְכָל-הָרֶמֶשׂ הָרֹמֵשׁ עַל-הָאָרֶץ:</p>
<p>27 And God created man in His own image, in the image of God created He him; male and female created He them.</p>	<p>27 וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת-הָאָדָם בְּצַלְמוֹ בְּצֶלֶם אֱלֹהִים בָּרָא יְתִיהָ אֹתוֹ זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָא אֹתָם:</p>
<p>28 And God blessed them; and God said unto them: 'Be fruitful, and multiply, and replenish the earth, and subdue it; and have dominion over the fish of the sea, and over the fowl of the air, and over every living thing that creepeth upon the earth.'</p>	<p>28 וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לָהֶם אֱלֹהִים פְּרוּ וּרְבוּ וּמְלֵאוּ אֶת-הָאָרֶץ וּכְבֹּשְׁתָּהּ וּרְדוּ בִדְגַת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבְכָל-חַיַּת הָרֶמֶשׂ עַל-הָאָרֶץ:</p>

(25) ויעש. תקנס בציונס בתקוין ובקומתן:

(26) נעשה אדם. עונותיו של הקצ"ה למדנו מכאן, לפי שהאדם הוא צדמות המלאכים ויתקנאו בו, לפיכך נמלך זהו, וכשהוא דן את המלכים הוא נמלך בפמליא שלו, שכן מצינו באחאב, שאמר לו מיכה קאיתי אֶת ה' יושב על פסאז וכל קצא השמים עומדים עליו מימינו ומשמאלו (מלכים א כב, יט), וכי יש ימין ושמאל לפניו, אלא אלו מימינים לזכות ואלו משמאלים לחובה, וכן בגזירת עידן פתגמא ומאמר קדישין שאלתא (דניאל ד, יד), אף כאן בפמליא שלו נטל רשות, אמר להם יש צעליונים כדמותי, אם אין כדמותי בתחתונים הרי יש קנאה צמעה בראשית: נעשה אדם. אף על פי שלא סיעוהו ציורו, ויש מקום למינים לרדות, לא נמנע הכחז מללמד דרך ארץ ומדת ענוה, שיהא הגדול נמלך ונוטל רשות מן הקטן (סנהדרין לז: ז"ר), ואם כחז אעשה אדם, לא למדנו שהיה מדבר עם בית דינו, אלא עם עצמו, ומשובחו כחובה צדדו, ויצרא את האדם, ולא כתיב ויצראו (ז"ר): בצלמנו. צדפוס שלנו: כדמותנו. להצין ולהשכיל (מדרש אגדה): וירדו בדגת הים. יש בלשון הזה לשון רידי ולשון ירידה, זכה רודה בחיות ובהמות, לא זכה, נעשה ירוד לפנייהם והחיה מושלת בו (ז"ר):

(27) ויברא אלהים את האדם בצלמו. צדפוס העשוי לו, שהכל נצרא צמאמר והוא נצרא צידים, שנאמר ופשת עלי פפקה (תהלים קלט, ה), נעשה בחותם, כמטבע העשויה על ידי רושם שקורין קוניץ (ובכ"י קויין והוא בלשון אשכנז שטעמפעל), וכן הוא אומר פתהפך פחומר חוקס (איוב לז, יד): בצלם אלהים ברא אותו. פירש לך, שאותו כלם הממוקן לו, כלם דיוקן יוצרו הוא: זכר ונקבה ברא אותם. ולהלן הוא אומר ויקח אשת מלעזקיו וגו' (בראשית ב, כא), מדרש אגדה (ברכות סא. ז"ר) שנצראו שני פרופים צריאה ראשונה ואחר כך חלקן, ופשוטו של מקרא, כאן הודיעך שנצראו שניהם צשאי, ולא פירש לך כיצד צרייתן, ופירש לך צמקום אחר:

(28) וכבשה. חסר וי", ללמדך שהזכר כובש את הנקבה, שלא תהא ינאנית (ז"ר), ועוד ללמדך, שהאיש שדרכו לכבוש, מנחה על פריה ורביה, ולא האשה (יבמות סה: ז"ר):

<p>29 And God said: 'Behold, I have given you every herb yielding seed, which is upon the face of all the earth, and every tree, in which is the fruit of a tree yielding seed—to you it shall be for food;</p>	<p>וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים הִנֵּה נָתַתִּי לָכֶם אֶת־כָּל־עֵשֶׂב זֶרַע זֶרַע אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ וְאֶת־כָּל־הָעֵץ אֲשֶׁר־בּוֹ פְרִי־עֵץ זֶרַע זֶרַע לָכֶם וְהָיָה לְאֹכְלָהּ: לָכֵן יְהִי לְמִיכָל:</p>	<p>29 וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים הִנֵּה נָתַתִּי לָכֶם אֶת־כָּל־עֵשֶׂב זֶרַע זֶרַע אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ וְאֶת־כָּל־הָעֵץ אֲשֶׁר־בּוֹ פְרִי־עֵץ זֶרַע זֶרַע לָכֶם וְהָיָה לְאֹכְלָהּ: לָכֵן יְהִי לְמִיכָל:</p>
<p>30 and to every beast of the earth, and to every fowl of the air, and to every thing that creepeth upon the earth, wherein there is a living soul, [I have given] every green herb for food.' And it was so.</p>	<p>וְלִכָּל־חַיַּת הָאָרֶץ וְלִכָּל־עוֹף הַשָּׁמַיִם וְלִכָּל רֹמֵשׁ עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־בּוֹ נֶפֶשׁ חַיָּה אֶת־כָּל־יֶרֶק עֹשֶׂב לְאֹכְלָהּ וַיְהִי־כֵן:</p>	<p>30 וְלִכָּל־חַיַּת הָאָרֶץ וְלִכָּל־עוֹף הַשָּׁמַיִם וְלִכָּל רֹמֵשׁ עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־בּוֹ נֶפֶשׁ חַיָּה אֶת־כָּל־יֶרֶק עֹשֶׂב לְאֹכְלָהּ וַיְהִי־כֵן:</p>
<p>31 And God saw every thing that He had made, and, behold, it was very good. And there was evening and there was morning, the sixth day.</p>	<p>וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת־כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה וְהִנֵּה־טוֹב מְאֹד וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם הַשְּׁשִׁי: (פ)</p>	<p>31 וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת־כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה וְהִנֵּה־טוֹב מְאֹד וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם הַשְּׁשִׁי: (פ)</p>
<p>II And the heaven and the earth were finished, and all the host of them.</p>	<p>וַיִּכְלְוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל־צְבָאָם: וַאֲשַׁתְּכֻלּוּ שָׁמַיָא וְאֶרֶעָא וְכָל־חַיִּיהוֹן:</p>	<p>II וַיִּכְלְוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל־צְבָאָם:</p>
<p>2 And on the seventh day God finished His work which He had made; and He rested on the seventh day from all His work which He had made.</p>	<p>וַיִּכְלֵ אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּשְׁבֹּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִכָּל־מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה:</p>	<p>2 וַיִּכְלֵ אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּשְׁבֹּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִכָּל־מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה:</p>
<p>3 And God blessed the seventh day, and hallowed it; because that in it He rested from all His work which God in creating had made.</p>	<p>וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת־יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדְּשֵׁהוּ כִּי בּוֹ שָׁבַת מִכָּל־מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר־בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת: (פ)</p>	<p>3 וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת־יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדְּשֵׁהוּ כִּי בּוֹ שָׁבַת מִכָּל־מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר־בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת: (פ)</p>

(29) לכם יהיה לאכלה. ולכל חית הארץ. השנה להם צהמות וחיות למאכל, ולא הרשה לאדם ולאשתו להמית צריה ולאכול זשר, אך כל ירק עשז יאכלו יחד כלס, וכשצאו בני נח התיר להם זשר (סנהדרין נט:), שנאמר קל רממש פאשר הוא חי וגו' (ט, ג), כירק עשז שהמרתו לאדם הראשון, נחתי לכם את כל:

(31) יום הששי. הוסיף ה' זששי, זגמר מעשה זראשית, לומר שהתנה עמהם על מנת שיקבלו עליהם ישראל חמשה חומשי תורה (תנחומא זראשית א). זזר אחר, יום הששי, שכלס תלויס ועומדים עד יום הששי, הוא ששי זסיון (ס"א שזיוס ו' זסיון) שקבלו ישראל המורה נחזקון כל יצירת זראשית, ונחשז כאלו נזרא העולם עמה, וזהו יום הששי זזה"א, שאותו יום ו' זסיון) המוכן למתן תורה (שזת פח.:

(2) ויכל אלהים ביום השביעי. ר' שמעון אומר, זשר וזס שאינו יודע עתיו ורגעיו, זריך להוסיף מחול על הקודש, אזל הקז"ה שידוע עתיו ורגעיו, נכנס זו כחוט השערה ונראה כאלו כלל זו זיוס (ז"ר). זזר אחר, מה היה העולם חסר, מנוחה, זזת שזת זזת מנוחה, כלתה ונגמרה המלאכה (ז"ר):

(3) ויברך ויקדש. זרכו זמן, שכל ימות השזוע ירד להם עומר לגגולת, וזששי לחס משנה. וקדשו זמן, שלא ירד כלל

<p>4 These are the generations of the heaven and of the earth when they were created, in the day that the LORD God made earth and heaven.</p>	<p>אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בְּהִבְרָאֵם בְּיוֹם עָשָׂתָה יְהוָה אֱלֹהִים אֶרֶץ וּשְׁמַיִם:</p>	<p>שני ב אלה תולדות השמים והארץ בהבראם ביום עשות יהוה אלהים ארץ ושמים:</p>
<p>5 No shrub of the field was yet in the earth, and no herb of the field had yet sprung up; for the LORD God had not caused it to rain upon the earth, and there was not a man to till the ground;</p>	<p>וְכָל-שִׁיחַ הַשָּׂדֶה טָרֵם יְהוָה בָּאָרֶץ וְכָל-עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה טָרֵם יִצְמַח כִּי לֹא הִמְטִיר יְהוָה אֱלֹהִים עַל-הָאָרֶץ וְאָדָם אֵין לְעֹבֵד אֶת-הָאֲדָמָה:</p>	<p>5 וכל שיח השדה טרם יהוה בארץ וכל עשב השדה טרם יצמח כי לא המטיר יהוה אלהים על הארץ ואדם אין לעבד את האדמה:</p>
<p>6 but there went up a mist from the earth, and watered the whole face of the ground.</p>	<p>וַעֲנָנָה הָיָה סָלִיק מִן אֶרֶץ וּמִשְׁקֵי יָת כָּל אֲפִי אֲדָמָתָא:</p>	<p>6 ואד יעלה מן הארץ והשקה את כל פני האדמה:</p>
<p>7 Then the LORD God formed man of the dust of the ground, and breathed into his nostrils the breath of life; and man became a living soul.</p>	<p>וַיִּצְרֶה יְהוָה אֱלֹהִים אֶת-הָאָדָם עֹפָר מִן-הָאֲדָמָה וַיִּפֹּחַ בְּאַפּוֹ נִשְׁמַת חַיִּים וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה:</p>	<p>7 ויצר יהוה אלהים את האדם עפר מן האדמה ויפח באפו נשמת חיים ויהי האדם לנפש חיה:</p>

בשבת, והמקרא כחזר על שם העמיד: אשר ברא אלהים לעשות. המלאכה שהיתה ראויה לעשות בשבת, כפל ועשאה בששי, כמו שמפורש בצראשית רבה (יא, ט):

(4) אלה. האמורים למעלה: תולדות השמים והארץ בהבראם ביום עשות ה'. ללמדך שכלם נצראו צראשון. דבר אחר בהצראם, זה צראם (מנחות כט:), שנאמר ציה ה' ציר עולמים, (ישעיה כו, ד) צ' אותיות הללו של השם, יצר שני עולמים, ולמדך כחן שהעולם הזה נצרא זה"א, (ס"א רמז כמו שה"א פתוחה למטה, כך העולם פתוח לשמים בתשובה, ועולם הצא נצרא ציו"ד, לומר שצדיקים שצאיתו זמן מועטים (מנחות סס), כמו י' שהיא קטנה צאיתו). רמז שירדו הרשעים למטה לראות שחת, כה"א זאת שסתומה מכל צדדיה, ופתוחה למטה לרדת דרך שם:

(5) טרם יהיה בארץ. כל טרם שצמקרא לשון עד לא הוא, ואינו לשון קודם, ואינו נפעל לומר הטריס כאשר יאמר הקדים, וזה מוכיח, ועוד אחר פי טרם פיראון (שמות ט, ל), עדיין לא תיראון. ואף זה תפרש עדיין לא היה צאריך, כשנגמרה צריאת העולם בששי קודם שנצרא אדם, וכל עשצ השדה עדיין לא צמח, ובג' שכתוב וחואל, לא יאלו, אלא על פתח הקרקע עמדו עד יום ששי (חולין ס:), ולמה, כי לא המטיר, ומה טעם לא המטיר, לפי שאדם אין לעבוד את האדמה, ואין מכיר בטובתן של גשמים, וכשצא אדם וידע שהם צורך לעולם, התפלל עליהם וירדו, וצמחו האילנות והדשאים (שם): ה' אלהים. ה' הוא שמו, אלהים, שהוא שליט ושופט על כל העולם, וכן פירוש זה בכל מקום לפי פשוטו, ה' שהוא אלהים:

(6) ואד יעלה. לענין צרייתו של אדם העלה החסום, והשקה עניים לשרות העפר, ונצרא אדם, כגזל זה שנותן מים ואחר כך לש את העיסה, אף כאן והשקה, ואחר כך וייצר (צ"ר):

(7) וייצר. שתי יצירות, יצירה לעולם הזה ויצירה לתחיית המתים (צ"ר), אבל בצבהמה שאינה עומדת לדין, לא נכתב ציזירתה שני יודין: עפר מן האדמה. צבר עפרו מכל האדמה, מארבע רוחות (סנהדרין לח). שכל מקום שימות שם, תהא קולטתו לקבורה (תנחומא פקודי ג). דבר אחר, נטל עפרו ממקום שנאמר צו מִצַּח הָאֲדָמָה פָּעָשָׁה לִי (שמות כ, כ), הלוואי תהא לו אדמה כפרה ויוכל לעמוד (צ"ר): ויפח באפיו. עשאו מן התחתונים ומן העליונים, גוף מן התחתונים ונשמה מן העליונים, לפי שציוס ראשון נצראו שמים וארץ, בשני צרא רקיע לעליונים, בשלישי תראה היצשה לתחתונים, ברביעי צרא מאורות לעליונים, בחמישי ישראו המים לתחתונים, הווקק בששי לצראות צו מעליונים ומתחתונים, ואם לאו יש קנאה צמעשה צראשית, שיהיו אלו רצים על אלו צצריאת יום אחד (צ"ר): לנפש חיה. אף צבהמה וחיה נקראו נפש חיה, אף צו של אדם חיה שצכולן, שנתוסף צו דעה ודבור (אונקלוס):

8	And the LORD God planted a garden eastward, in Eden; and there He put the man whom He had formed.	וַיִּטֵּעַ יְהוָה אֱלֹהִים גֶּן-בֶּעֶדֶן מִקְדָּם וַיִּשֶׂם שֵׁם אֶת-הָאָדָם אֲשֶׁר יָצָר:	וַיַּצֵּב יי אֱלֹהִים גֶּנֶתָא בֶּעֶדֶן מִלְּקַדְמִין וַאֲשֶׁרִי תַמֵּן יֵת אָדָם דְּבָרָא:
9	And out of the ground made the LORD God to grow every tree that is pleasant to the sight, and good for food; the tree of life also in the midst of the garden, and the tree of the knowledge of good and evil.	וַיִּצְמַח יְהוָה אֱלֹהִים מִן-הָאֲדָמָה כָּל-עֵץ נֹחַמֵד לְמַרְאֶה וְטוֹב לְמֵאכֹל וְעֵץ הַחַיִּים בְּתוֹךְ הָעֵץ וְעֵץ הַדַּעַת טוֹב וְרָע:	וַאֲצֻמַּח יי אֱלֹהִים מִן אֲדָעָא כָּל אֵילָן דְּמִרְגָּא לְמַחְזֵי וְטַב לְמִיכָל וְאֵילָן חַיָּא בְּמִצִּיעוֹת גֶּנֶתָא וְאֵילָן דְּאֲכָלִי פִירוּהִי חֻקְמִין בֵּין טַב לְבִישׁ:
10	And a river went out of Eden to water the garden; and from thence it was parted, and became four heads.	וַנְהַר יֵצֵא מִעֵדֶן לְהַשְׁקוֹת אֶת-הָעֵץ וּמִשָּׁם יִפְרָד וְהָיָה לָאֲרְבַּעָה רָאשִׁים:	וְנַהֲרָא הָיָה נָפִיק מִעֵדֶן לְאַשְׁקָאָה יֵת גֶּנֶתָא וּמִתַּמֵּן מִתְפָּרֵשׁ וְהָיָה לְאַרְבַּעָה רִישֵׁי נְהָרִין:
11	The name of the first is Pishon; that is it which compasseth the whole land of Havilah, where there is gold;	שֵׁם הָאֶחָד פִּישוֹן הוּא הַסָּבִב אֶת כָּל-אֶרֶץ הַחַיִּילָה אֲשֶׁר-שָׁם הַזָּהָב:	שׁוּם חַד פִּישוֹן הוּא מְסִיף יֵת כָּל אֶרֶע חַיִּילָה דִּתַּמֵּן דְּהֶבֶא:
12	and the gold of that land is good; there is bdellium and the onyx stone.	וַיִּזְהַב הָאֶרֶץ הַהִוא טוֹב שָׁם הַבְּדֵלָח וְאֶבֶן הַשֹּׁהַם:	וְדֶהֶבָא דְּאֲדָעָא הָיָה טַב תַּמֵּן בְּדִילְחָא וְאַבְנֵי בּוּרְלָא:
13	And the name of the second river is Gihon; the same is it that compasseth the whole land of Cush.	וּשְׁם-הַנָּהָר הַשֵּׁנִי גִיחוֹן הוּא הַסּוֹבֵב אֶת כָּל-אֶרֶץ כּוּשׁ:	וְשׁוּם נְהָרָא תַנִּינָא גִיחוֹן הוּא מְסִיף יֵת כָּל אֶרֶע כּוּשׁ:
14	And the name of the third river is Tigris; that is it which goeth toward the east of Asshur. And the fourth river is the Euphrates.	וּשְׁם הַנָּהָר הַשְּׁלִישִׁי חֲדָקֵל הוּא הַהֹלֵךְ קִדְמַת אַשּׁוּר וְהַנָּהָר הָרְבִיעִי הוּא פָּרָת:	וְשׁוּם נְהָרָא תְּלִיתָאָה דְּגִלְתָּ הוּא מְהִלְךָ לְמִדְנָחָא דְּאַתּוּר וְנְהָרָא רְבִיעָאָה הוּא פָּרָת:

(8) מקדם. צמורחו של עדן נטע את הגן, ואם חאמר הרי כבר נאמר ויצרא וגו' את האדם וגו', ראיתי בצרייתא של ר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי מל"צ מדות שהמורה נדרשת וזו אחת מהן, כלל שלאחריו מעשה הוא פרטו של ראשון, ויצרא את האדם וגו', זהו כלל, קטם בריאתו מהיכן וקטם מעשיו, חזר ופירש ויצר ה' אלהים וגו', ויצמח לו גן עדן, ויניחהו בגן עדן, ויפלו עליו תרדמה, השומע סבור שהוא מעשה אחר, ואינו אלא פרטו של ראשון. וכן אצל הצהמה חזר וכתב ויצר ה' וגו' מן האדמה כל חית השדה (יט), כדי לפרש ויצא אל האדם לקרות שם, וללמד על העופות שנצראו מן הרקק:

(9) ויצמח. לענין הגן הכתוב מדבר: בתוך הגן. צאמנע הגן (אונקלוס):

(11) פישון. הוא נילוס נהר מצרים (זוהר א, קכה), ועל שם שמימי מתצרכין ועולין את הארץ נקרא פישון, כמו וקשו פִּרְשָׁיו (חזקוני א, ח). דבר אחר פישון, שהוא מגדל פשתן (צ"ר), שנאמר אלל מצרים וצושו עוֹצְדֵי פִּשְׁתִּים (ישעיה יט, ט):

(13) גיחון. שהיה הולך והומה והמייתו גדולה מאד, כמו וְכִי יָבֹא (שמות כא, כח), שמנגח והולך והומה:

(14) חדקל. שמימי חדין וקלין (צרכות נט: צ"ר): פרת. מימי פרין ורצין (שם שם), ומצרין את האדם: כוש ואשור. עדיין לא היו, וכתב המקרא על שם העמיד (צ"ר): קדמת אשור. למזרחה של אשור: הוא פרת. החשוב על כולם, הנזכר על שם ארץ ישראל (צ"ר):

15	And the LORD God took the man, and put him into the garden of Eden to dress it and to keep it.	וַיִּקַּח יְהוָה אֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם וַיִּנְחֵהוּ בְּגֶן־עֵדֶן לְעֲבֹדָהּ וּלְשֹׁמְרָהּ:	15
16	And the LORD God commanded the man, saying: 'Of every tree of the garden thou mayest freely eat;	וַיֹּצֵא יְהוָה אֱלֹהִים עַל־הָאָדָם לֵאמֹר מִכָּל עֵץ־הַגֶּן אָכֹל תֹּאכַל:	16
17	but of the tree of the knowledge of good and evil, thou shalt not eat of it; for in the day that thou eatest thereof thou shalt surely die.'	וּמֵעֵץ הַדְּעִית טוֹב וָרָע לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ כִּי בְיוֹם אֲכָלְהָ מָוֶת מוֹת תָּמוּת:	17
18	And the LORD God said: 'It is not good that the man should be alone; I will make him a help meet for him.'	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים לֹא־טוֹב הָיִיתָ הָאָדָם לְבֶדּוֹ אֶעֱשֶׂה־לּוֹ עֶזֶר כְּנֶגְדּוֹ:	18
19	And out of the ground the LORD God formed every beast of the field, and every fowl of the air; and brought them unto the man to see what he would call them; and whatsoever the man would call every living creature, that was to be the name thereof.	וַיִּצְרֶה יְהוָה אֱלֹהִים מִן־הָאֲדָמָה כָּל־חַיַּת הַשָּׂדֶה וְאֵת כָּל־עוֹף הַשָּׁמַיִם וַיָּבֵא אֶל־הָאָדָם לִרְאוֹת מֶה־יִּקְרָא־לּוֹ וְכָל־אֲשֶׁר יִקְרָא־לּוֹ הָאָדָם נֶפֶשׁ חַיָּה הוּא שְׁמוֹ:	19
20	And the man gave names to all cattle, and to the fowl of the air, and to every beast of the field; but for Adam there was not found a help meet for him.	וַיִּקְרָא הָאָדָם שְׁמוֹת לְכָל־הַבְּהֵמָה וְלָעוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְכָל־חַיַּת הַשָּׂדֶה וּלְאָדָם לֹא־מָצָא עֶזֶר כְּנֶגְדּוֹ:	שלישי
21	And the LORD God caused a deep sleep to fall upon the man, and he slept; and He took one of his ribs, and closed up the place with flesh instead thereof.	וַיִּפֹּל יְהוָה אֱלֹהִים תְּרֵדָמָה עַל־הָאָדָם וַיִּישָׁן וַיִּקַּח אֶחָת מִצְלָעָתוֹ וַיִּסְגֶּר בָּשָׂר תַּחְתָּנָהּ:	21

- (15) ויקח. לקחו דצזרים נאים, ופתחו ליכנס (צ"ר טו, ה):
 (18) לא טוב היות וגו'. שלא יאמרו שתי רשויות הן, הקצ"ה צעליונים יחיד ואין לו זוג, וזה צחצחונים ואין לו זוג (פדר"א יצ): עזר כנגדו. זכה עזר, לא זכה כנגדו (יצמות סג. צ"ר) להלסם:
 (19) ויצר וגו' מן האדמה. היא יצירה היא עשייה האמורה למעלה ויעש אלהים את חית הארץ וגו', אלא צא ופירש שהעופות נצראו מן הרקק, לפי שאמר למעלה מן המים נצראו, וכאן אמר מן האדמה נצראו. ועוד למדך כאן, שבשעת יצירתו, מיד בו ציוס, הציאם אל האדם לקרות להם שם (חולין כז:). וצדצרי אגדה (צ"ר יז, ד) יצירה זו לשון רידוי וכבוש, כמו פי קצור קל עיר (דצרים כ, יט), שכצשן תחת ידו של אדם: וכל אשר יקרא לו האדם נפש חיה וגו'. קרסוהו ופרסוהו, כל נפש חיה אשר יקרא לו האדם שם, הוא שמו לעולם:
 (20) ולאדם לא מצא עזר. ויפל ה' אלהים תרדמה. כשהציאן, הציאן לפניו כל מין ומין, זכר ונקבה, אמר, לכלם יש בן זוג ולי אין בן זוג (צ"ר שס), מיד ויפל.

22	And the rib, which the LORD God had taken from the man, made He a woman, and brought her unto the man.	וַיִּבֶן יְהוָה אֱלֹהִים אֶת־הַצֶּלֶע וּבָנָא יי אֱלֹהִים ית עֲלָא אֲשֶׁר־לָקַח מִן־הָאָדָם לְאִשָּׁה וַיִּבְרָא אֶל־הָאָדָם:	22
23	And the man said: 'This is now bone of my bones, and flesh of my flesh; she shall be called Woman, because she was taken out of Man.'	וַיֹּאמֶר הָאָדָם זֹאת הִפַּעַם עֵצָם מִעֲצָמִי וּבָשָׂר מִבָּשָׂרִי לְזֹאת יִקְרָא אִשָּׁה כִּי מֵאִישׁ לִקְחָהּ זֹאת:	23
24	Therefore shall a man leave his father and his mother, and shall cleave unto his wife, and they shall be one flesh.	עַל־כֵּן יַעֲזֹב־אִישׁ אֶת־אָבִיו וְאֶת־אִמּוֹ וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ וְהָיוּ לְבָשָׂר אֶחָד:	24
25	And they were both naked, the man and his wife, and were not ashamed.	וַיְהִיו שְׁנֵיהֶם עֲרוּמִים הָאָדָם וְאִשְׁתּוֹ וְלֹא יִתְבַּשְּׁשׁוּ:	25
III	Now the serpent was more subtle than any beast of the field which the LORD God had made. And he said unto the woman: 'Yea, hath God said: Ye shall not eat of any tree of the garden?'	וְהַנָּחַשׁ הָיָה עָרוּם מִכָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר אֶל־הָאִשָּׁה אַף כִּי־אָמַר אֱלֹהִים לֹא תֹאכְלוּ מִכָּל עֵץ הַגָּן:	III
2	And the woman said unto the serpent: 'Of the fruit of the trees of the garden we may eat;	וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה אֶל־הַנָּחַשׁ מִפִּי־י עֵץ־הַגָּן נֹאכָל:	2
3	but of the fruit of the tree which is in the midst of the garden, God hath said: Ye shall not eat of it, neither shall ye touch it, lest ye die.'	וּמִפִּי־י הָעֵץ אֲשֶׁר בְּתוֹךְ־הַגָּן אָמַר אֱלֹהִים לֹא תֹאכְלוּ מִמֶּנּוּ וְלֹא תִגְעּוּ בּוֹ פֶּן־תָּמוּתוּן:	3

(21) מצלעותיו. מסטריו (צ"ר), כמו ולצלע המשקן (שמות כו, כ), זהו שאמרו שני פרצופין נצראו (ברכות סא:). ויסגור. מקום החתך (שס:). ויישן ויקח. שלא יראה חתיכת הבשר שממנו נצראת, ותצוה עליו (סנהדרין לט:). (22) ויבן. כצנין, רחצה מלמטה וקצרה מלמעלה, לקבל הולד (ברכות סא: צ"ר), כאוצר של חטים שהוא רחב מלמטה וקצר מלמעלה, שלא יקציד משאו על קירותיו: ויבן את הצלע לאשה. להיות אשה, כמו ויעש אותו גִּדְעוֹן לְאִפֹּד (שופטים ח, כו), להיות אפוד: (23) זאת הפעם. מלמד שצא אדם על כל צהמה וחסיה, ולא נחקררה דעתו עד שצא על חוה (יצמות סג:). לזאת יקרא אשה כי מאיש וגו'. לשון גופל על לשון, מכאן שנצרא העולם כלשון הקדש (צ"ר יח, ד) (24) על כן יעזב איש. רוח הקדש אומרת כן, לאסור על בני נח העריות (סנהדרין נו:). לבשר אחד. הולד נוצר על ידי שניהם, ושם נעשה צרם אחד (שם נח:). (25) ולא יתבוששו. שלא היו יודעים דרך נגיעות להצנין צין טוב לרע, ואף על פי שנקמה צו דעה לקרות לו שמות, לא נתן צו יצר הרע, עד אכלו מן העץ ונכנס צו יצר הרע, וידע מה צין טוב לרע (פס"ו:).

(1) והנחש היה ערום. מה ענין זה לכאן, היה לו לסמוך ויעש לאֲדָם ולאֲשָׁמוּ פְתוּת עור וּלְגִי־שָׁם, אלא ללמדך מאיזו סבה קפץ הנחש עליהם, ראה אותם ערומים ועסוקים בשימשים לעין כל, ונתאוו לה (צ"ר יח, ו): ערום מכל. לפי ערמתו וגדולתו הייתה מפלתו, ערום מכל ארור מכל (שם יט, א): אף כי אמר וגו'. שמא אמר לכם לא תאכלו מכל וגו', ואף על פי שראה אותם אוכלים משאר פירות, הקצה עליה דברים, כדי שחשיבנו ויבא לְדַגֵּר בְּאוֹתוֹ הָעֵץ:

4	And the serpent said unto the woman: 'Ye shall not surely die;	וַיֹּאמֶר הַנָּחָשׁ אֶל-הָאִשָּׁה לֹא-מוֹת תָּמָתוּן: וַאֲמַר חַיָּוָא לְאַתָּתָא לֹא מָמָת תַּמּוּתוּן:
5	for God doth know that in the day ye eat thereof, then your eyes shall be opened, and ye shall be as God, knowing good and evil.'	כִּי יָדַע אֱלֹהִים כִּי בַיּוֹם אֲכַלְכֶּם מִמֶּנּוּ וּנְפַקְחוּ עֵינֵיכֶם וְהִיתֶם כְּאֱלֹהִים יֹדְעֵי טוֹב וָרָע: אַרִּי גְלִי קָדָם יְיָ אַרִּי בַּיּוֹמָא דְתִיכְלוּן מְנִיָּה יִתְפַּתְחוּ עֵינֵיכוֹן וְתַהוֹן כְּרַבְרַבִּין חֲכָמִין בֵּין טָב לְבִישׁ:
6	And when the woman saw that the tree was good for food, and that it was a delight to the eyes, and that the tree was to be desired to make one wise, she took of the fruit thereof, and did eat; and she gave also unto her husband with her, and he did eat.	וַתֵּרָא הָאִשָּׁה כִּי טוֹב הָעֵץ לְמַאֲכָל וְכִי תֹאוּהָ-הוּא לְעֵינִים וְנַחֲמָד הָעֵץ לְהַשְׂכִּיל וְתַקַּח מִפְּרִיָּו וַתֹּאכַל וַתֵּתֶן גַּם-לְאִישָׁהּ עִמָּהּ וַיֹּאכַל: וַחֲזַת אַתָּתָא אַרִּי טָב אֵילָנָא לְמִיכָל וְאַרִּי אָסוּ הוּא לְעֵינִין וּמְרַגַּא אֵילָנָא לְאַסְתְּפִילָא בִּיהַּ וְנָסִיבַת מֵאִבֶּיהָ וַאֲכַלַּת וַיהֲבַת אַף לְבַעְלָהּ עִמָּהּ וַאֲכַל:
7	And the eyes of them both were opened, and they knew that they were naked; and they sewed fig-leaves together, and made themselves girdles.	וַתִּפְקַחְנָה עֵינֵי שְׁנֵיהֶם וַיֵּדְעוּ כִּי עִרְמָם הֵם וַיִּתְּפְרוּ עָלֶיהָ תְּאֵנָה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם חֲגָרֹת: וַאֲתַפְתְּחָא עֵינֵי תַרְוֵיהוֹן וַיֵּדְעוּ אַרִּי עַרְשָׁלָּאִין אַנּוּן וְחֻטִּיטוֹ לְהוֹן טַרְפֵּי תֵינִין וַעֲבָדוּ לְהוֹן זִרְזִין:
8	And they heard the voice of the LORD God walking in the garden toward the cool of the day; and the man and his wife hid themselves from the presence of the LORD God amongst the trees of the garden.	וַיִּשְׁמְעוּ אֶת-קוֹל יְהוָה אֱלֹהִים מְתַהַלֵּךְ בִּגְן לְרוּחַ הַיּוֹם וַיִּתְּחַבֵּא הָאָדָם וְאִשְׁתּוֹ מִפְּנֵי יְהוָה אֱלֹהִים בְּתוֹךְ עֵץ הַגֵּן: וַשְׁמַעוּ יָת קֹל מִימְרָא דִּי אֱלֹהִים מְתַהַלֵּךְ בְּגִנְתָּא לְמִנְחָ יוֹמָא וַאֲמַר אָדָם וְאִתְתִּיהָ מִן קָדָם יְיָ אֱלֹהִים בְּגוֹ אֵילָן גִּנְתָּא:
9	And the LORD God called unto the man, and said unto him: 'Where art thou?'	וַיִּקְרָא יְהוָה אֱלֹהִים אֶל-הָאָדָם וַיֹּאמֶר לוֹ אַיְיָכָה: וַקְרָא יְיָ אֱלֹהִים לְאָדָם וַאֲמַר לֵיהּ אַן אַתָּ:

(3) ולא תגועו בו. הוסיפה על הכוונה, לפיכך צאה לידי גרעון (סנהדרין כט.), הוא שנאמר אל תוסף על דצקיו (משלי ל, ו):

(4) לא מות תמותון. דחפה עד שנגעה בו, אמר לה כשם שאין מיתה דנגיעה כך אין מיתה דאכילה (צ"ר יט, ג):

(5) כי יודע. כל אומן שונא את בני אומנותו, מן העץ אכל וצרא את העולם (שם, ד): והייתם כאלהים. יוצרי עולמות (צ"ר):

(6) ותרא האשה. ראתה דצריו של נחש והנאול לה והאמינתו (צ"ר): כי טוב העץ. להיות כאלהים: וכי תאוה הוא לעינים. כמו שאמר לה ונפקחו עיניכם: ונחמד להשכיל. מו שאמר לה יודעי טוב ורע: ותתן גם לאישה. שלא תמות היא ויחיה הוא וישא אחרת (פדר"א יג): גם. לרבות בהמה וחסיה (צ"ר):

(7) ותפקחנה וגו'. לענין החכמה דצד הכחוש, ולא לענין ראיה ממש (צ"ר), וסוף המקרא מוכיח: וידעו כי עירומים הם. אף הסומא יודע כשהוא ערום, אלא מהו וידעו כי עירומים הם, מלוא אחת היתה צידם ונתערטלו הימנה (צ"ר יט, ו): עלה תאבה. הוא העץ שאכלו ממנו, דצד שנתקללו בו נתקנו (סנהדרין ע:), אצל שאר העצים מנעו מליטול עליהם (צ"ר). ומפני מה לא נתפרסם העץ, שאין הקצ"ה חפץ להונות צריה, שלא יכלימוהו ויאמרו זה שלקה העולם על ידו. (מדרש רבי תנחומא וירא פי"ד):

(8) וישמעו. יש מדרשי אגדה רבים, וכבר סדרו רבותינו על מכונם דצראשית רבה וצאחר מדרשות, ואני לא צאתי אלא לפשוטו של מקרא, ולאגדה המישצת דצרי המקרא דצד צדור על אופקיו: וישמעו. מה שמעו, שמעו את קול הקצ"ה שהיה מתהלך בגן: לרוח היום. לאתו רוח שהשמע צאה משם (ס"א לשם ודוק כי כן עיקר), וזו היא מערבית (צ"ר), שלפנות ערב חמה דמערב והמה סרחו דעשירית (סנהדרין לח):

10	And he said: 'I heard Thy voice in the garden, and I was afraid, because I was naked; and I hid myself.'	וַיֹּאמֶר אֶת־קֹלְךָ שָׁמַעְתִּי בְּגֶן וַאֲרָא כִּי־עֵרֹם אָנֹכִי וָאֶחָבֵא: אָנָּה וָאֶטְמַרְתִּי:	10
11	And He said: 'Who told thee that thou wast naked? Hast thou eaten of the tree, whereof I commanded thee that thou shouldst not eat?'	וַיֹּאמֶר מִי הִגִּיד לְךָ כִּי עֵרֹם אַתָּה הֵמָּן־הָעֵץ אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ לִבְלֹתִי אֶכְל־מִמֶּנּוּ אֶכְלֹתִי: וַיֹּאמֶר אָדָם הָאִשָּׁה אֲשֶׁר נָתַתָּה עִמָּדִי הִוא נָתַתָּה־לִּי מִן־ הָעֵץ וָאֶכְלִי:	11
12	And the man said: 'The woman whom Thou gavest to be with me, she gave me of the tree, and I did eat.'	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים לָאִשָּׁה מַה־זֹּאת עָשִׂית וְנֹתָמָר הָאִשָּׁה הִנְחֵשׁ הַשִּׂיָּאֲנִי וָאֶכְלִי:	12
13	And the LORD God said unto the woman: 'What is this thou hast done?' And the woman said: 'The serpent beguiled me, and I did eat.'	וַיֹּאמֶר יְיָ אֱלֹהִים לָאִשָּׁה דָּא עֲבַדְתָּ וְנֹתָמָר חוּיָא אֲשֶׁעֲנִי וָאֶכְלִיתִי:	13
14	And the LORD God said unto the serpent: 'Because thou hast done this, cursed art thou from among all cattle, and from among all beasts of the field; upon thy belly shalt thou go, and dust shalt thou eat all the days of thy life.'	וַיֹּאמֶר יְיָ אֱלֹהִים לַחוּיָא אֲרִי עֲבַדְתָּ דָּא לִישׁ אֶת־מִכָּל בְּעִירָא וּמִכָּל חַיַּת בְּרָא עַל מַעַד תִּיזִיל וְעַפְרָא תִיכּוֹל כָּל יּוֹמֵי חַיֶּיךָ:	14
15	And I will put enmity between thee and the woman, and between thy seed and her seed; they shall bruise thy head, and thou shalt bruise their heel.'	וַאֲבִיבָהּ אִשִּׁית בִּינְךָ וּבֵין הָאִשָּׁה וּבֵין זֶרְעֶךָ וּבֵין זֶרְעָהּ הִוא יִשׁוּבְךָ רֹאשׁ וְאֶתָּה תִּשׁוּבָנּוּ עֲקֵב: (ס)	15

(9) איבה. יודע היה היכן הוא, אלא ליכנס עמו בדצרים, שלא יהא נזהל להשיב אם יענישהו פתאום (מדרש אגדה). וכן בקין אמר לו אי קצל אחיך (בראשית ד, ט), וכן בצלעם מי האנשים האלה עמך (במדבר כב, ט), ליכנס עמהם בדצרים, וכן בחזקיהו (ישעיה לט, א) בשלוחי מרודך צלצדן (צ"ר):

(11) מי הגיד לך. מאין לך לדעת מה גשתי ש צעומד ערוס: המן העץ. בחמיה:

(12) אשר נתתה עמדי. כאן כפר בטובה (עבודה זרה ה:):

(13) השיאני. הטעני (אונקלוס), כמו (ישעיה לו, יד) אל ישיא אקסם חזקיהו (צ"ר):

(14) כי עשית זאת. מכאן שאין מהפכים בזכותו של מסית, שאלו שאלו למה עשית זאת, היה לו להשיב דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין (סנהדרין כט). מכל הבהמה ומכל חית השדה. אם מצהמה נתקלל, מחיה לא כל שכן, העמידו דבריו מדרש זה במסכת בכורות (ח), ללמד שימי עיצורו של נחש שצט שנים: על גחונך תלך. רגלים היו לו ונקצו (סוטה ט: צ"ר):

(15) ואיבה אשית. אחת לא נמכרונת אלא שימות אדם כשיאכל הוא תחלה ומשא את חוה (צ"ר), ולא זאת לדבר אל חוה תחלה אלא לפי שהנשים דעתן קלות להתפתות, ויודעות לפתות את צעליהן, לפיכך ואיבה אשית (סוטה ט:): ישובך. יכתוך, כמו וקפות אחו (דברים ט, כא), ומרגומו ושפית יתיה: ואתה תשובנו עקב. לא יהא לך קומה, ותשכנו בעקבו, ואף משם תמיתנו. ולשון תשובנו, כמו נשך צָקָס (ישעיה מ, כד), כשהנחש צא לנשוך הוא נושך כמין שריקה, ולפי שהלשון נופל על הלשון, כח לשון נשיפה בשניהם:

16	Unto the woman He said: 'I will greatly multiply thy pain and thy travail; in pain thou shalt bring forth children; and thy desire shall be to thy husband, and he shall rule over thee.'	אֶל-הָאִשָּׁה אָמַר ה'רְבָה אֲרֹבָהּ עֲצָבוֹנָךְ וְהִרְבֵּי בְעֶצֶב תֵּלְדִי בָנִים וְאֶל-אִישְׁךָ תִּשְׁוָקֶתְךָ וְהוּא יִמְשָׁל-בָּךְ: (ס)
17	And unto Adam He said: 'Because thou hast hearkened unto the voice of thy wife, and hast eaten of the tree, of which I commanded thee, saying: Thou shalt not eat of it; cursed is the ground for thy sake; in toil shalt thou eat of it all the days of thy life.	וְלָאָדָם אָמַר כִּי-שָׁמַעְתָּ לְקוֹל אִשְׁתְּךָ וְנֹאכַל מִן-הָעֵץ אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ לֵאמֹר לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ אֲרֹרָה הָאֲדָמָה בְּעִבּוּרָךְ בְּעֶצְבוֹן תֹּאכְלֶנָּה כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ:
18	Thorns also and thistles shall it bring forth to thee; and thou shalt eat the herb of the field.	וְקוֹץ וְדִרְדָּר תַּצְמִיחַ לָךְ וְנֹאכַלְתָּ אֶת-עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה: וְכֹבֵדִין וְאַטְדִין תַּצְמַח לָךְ וְתִכּוֹל יֵת עֶסְבָּא דְחַקְלָא:
19	In the sweat of thy face shalt thou eat bread, till thou return unto the ground; for out of it wast thou taken; for dust thou art, and unto dust shalt thou return.'	בְּזַעַת אַפֶּיךָ תֹאכַל לֶחֶם עַד שׁוּבְךָ אֶל-הָאֲדָמָה כִּי מִמֶּנָּה לָקַחְתָּ כִּי-עֹפָר אָתָּה וְאֶל-עֹפָר תָּשׁוּב:
20	And the man called his wife's name Eve; because she was the mother of all living.	וַיִּקְרָא הָאָדָם שֵׁם אִשְׁתּוֹ חַוָּה כִּי הִוא הֵייתָה אִם כָּל-חַי:
21	And the LORD God made for Adam and for his wife garments of skins, and clothed them.	וַיַּעַשׂ יְהוָה אֱלֹהִים לָאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ כְּתָנֹת עוֹר וַיַּלְבִּשֵׁם: (פ)

(16) עֲצָבוֹנָךְ. זה זעור גדול צנים (עירובין ק:). והרנך. זה זעור העצור (שם). בעצב תלדי בנים. זה זעור הלידה (שם). ואל אישך תשוקתך. לתשמיש, ואף על פי כן אין לך מנח לתוצעו צפה, אלא הוא ימשול בך, הכל ממנו ולא ממך (שם). תשוקתך. תאוותך, כמו וּנְפִשׁוֹ שׁוֹקֵקָה (ישעיה כט, ח).
(17) אֲרֹרָה הָאֲדָמָה בְּעִבּוּרָךְ. תעלה לך דצרים ארורים, כגון זצוצים ופרעושים ונמלים (צ"ר), משל ליוצא לתרבות רעה, והצרות מקללות שדים שינק מהם (ירושלמי כלאים א, ז).
(18) וְקוֹץ וְדִרְדָּר תַּצְמִיחַ לָךְ. הארץ, כשתזרעה מיני זרעים, תצמיח קוץ ודרדר קונדס ועכציות (צ"ר), והן נאכלים על ידי תיקון (צ"ה לד.). ואכלת את עשב השדה. ומה קללה היא זו, והלא בצרכה נאמר לו (א, כט) הִנֵּה נְתַתִּי לָךְ אֶת כָּל עֵשֶׂב זֶרַע וְגו', אלא מה אמור כאן בראש הענין, ארורה האדמה בעצורך בעצבון תאכלנה, ואחר העצבון וקוץ ודרדר תצמיח לך, כשתזרעה קטניות או ירקות גנה, היא תצמיח לך קוצים ודרדרים ושאר עשצי שדה, ועל כרחך תאכלם (19) בְּזַעַת אַפֶּיךָ. לאחר שמתרצה צו הרצה:
(20) וַיִּקְרָא הָאָדָם. חזר הכתוב לענינו הראשון ויקרא האדם שמות, ולא הפסיק, אלא ללמדך שעל ידי קריאת שמות נדווגה לו חוה, כמו שכתוב ולאדם לא מנח עזר כנגדו, לפיכך ויפל תרדמה, ועל ידי שכתב ויהיו שניהם ערומים, סמך לו פרשת הנחש, להודיעך, שמתוך שראה אותם ערומים וראה אותם עסוקים בתשמיש, נחמה לה וצא עליהם במחשבה ובמרמה: חוה. נופל על לשון חיה, שמחיה את ולדותיה, כאשר תאמר מֶה הָיָה לָאָדָם (קהלת ב, כב) בלשון היה (פס"ז):
(21) כְּתָנֹת עוֹר. יש דברי אגדה (צ"ר) אומרים חלקים ככפורן היו מדובקים על עורן. ויש אומרים דבר הבא מן העור,

22	And the LORD God said: 'Behold, the man is become as one of us, to know good and evil; and now, lest he put forth his hand, and take also of the tree of life, and eat, and live for ever.'	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים הֵן הָאָדָם הָיָה כְּאַחַד מִמֶּנּוּ לְדַעַת טוֹב וָרָע וְעַתָּה פֶּן־יִשְׁלַח יָדוֹ וְלָקַח גַּם מִעֵץ הַחַיִּים וְאָכַל וְנָתַן לְעֹלָם:	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים הֵן הָאָדָם הָיָה כְּאַחַד מִמֶּנּוּ לְדַעַת טוֹב וָרָע וְעַתָּה פֶּן־יִשְׁלַח יָדוֹ וְלָקַח גַּם מִעֵץ הַחַיִּים וְאָכַל וְנָתַן לְעֹלָם:	רביעי ג
23	Therefore the LORD God sent him forth from the garden of Eden, to till the ground from whence he was taken.	וַיִּשְׁלַחְהוּ יְהוָה אֱלֹהִים מִגֶּן־עֵדֶן לְעַבֵּד אֶת־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר לָקַח מִשָּׁם:	וַיִּשְׁלַחְהוּ יְהוָה אֱלֹהִים מִגֶּן־עֵדֶן לְעַבֵּד אֶת־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר לָקַח מִשָּׁם:	23
24	So He drove out the man; and He placed at the east of the garden of Eden the cherubim, and the flaming sword which turned every way, to keep the way to the tree of life.	וַתִּרְדּוּ יֵת אָדָם וְאֲשֶׁרֵי מִלְּקַדְמֵי לְגִנְתָּא דְּעֵדֶן יֵת פְּרוּבִיָּא וְיֵת שֶׁנֶּן חֲרָפָא דְּמַתְּהֻפְכָּת לְמַטָּר יֵת אוֹרְחָא אֵילָן חַיָּיָא:	וַיִּגְרֹשׁ אֶת־הָאָדָם וַיִּשְׁכֵּן מִקֶּדֶם לְגִן־עֵדֶן אֶת־הַכְּרֻבִּים וְאֵת לַהֵט הַחֶרֶב הַמֹּתְהַפֶּכֶת לְשָׁמֹר אֶת־דֶּרֶךְ עֵץ הַחַיִּים: (ס)	24
IV	And the man knew Eve his wife; and she conceived and bore Cain, and said: 'I have agotten a man with the help of the LORD.'	וְהָאָדָם יָדַע אֶת־חַוָּה אִשְׁתּוֹ וַתֵּלֶד אֶת־כַּיִן וַתֹּאמֶר קָנִיתִי אִישׁ אֶת־יְהוָה:	וְהָאָדָם יָדַע אֶת־חַוָּה אִשְׁתּוֹ וַתֵּלֶד אֶת־כַּיִן וַתֹּאמֶר קָנִיתִי אִישׁ אֶת־יְהוָה:	IV
2	And again she bore his brother Abel. And Abel was a keeper of sheep, but Cain was a tiller of the ground.	וַתִּסְפֹּף לִלְדֹת אֶת־אָחִיו אֵת הָבֶל וַיְהִי־הֶבֶל רֹעֵה צֹאן וְכַיִן הָיָה עֹבֵד אֲדָמָה:	וַתִּסְפֹּף לִלְדֹת אֶת־אָחִיו אֵת הָבֶל וַיְהִי־הֶבֶל רֹעֵה צֹאן וְכַיִן הָיָה עֹבֵד אֲדָמָה:	2
3	And in process of time it came to pass, that Cain brought of the fruit of the ground an offering unto the LORD.	וַיְהִי מִקֵּץ יָמִים נִיבָא לָיוּן מִפְּרֵי הָאֲדָמָה מִנְחָה לַיהוָה:	וַיְהִי מִקֵּץ יָמִים נִיבָא לָיוּן מִפְּרֵי הָאֲדָמָה מִנְחָה לַיהוָה:	3

כגון זמר הארנצת שהוא כך וחס, ועשה להם כתנות ממנו (סוטה יד. ז"ר):
 (22) היה באחד ממנו. הרי הוא יחיד צמחונים כמו שאני יחיד צעליונים (ז"ר), ומה היא יחידתו, לדעת טוב ורע, מה שאין כן בצהמה ומה: ועתה פן ישלח ידו וגו'. ומשיקה לעולם, הרי הוא קרוב להטעות הצריות אחריו, ולומר אף הוא אלוה. ויש מדרשי אגדה, אבל אין מיושגין על פשוטו:
 (24) מקדם לגן עדן. צמחו של גן עדן, חוץ לגן: את הכרובים. מלאכי חבלה (ז"ר): החרב המתהפכת. ולה להט לאיים עליו מלכנוס עוד לגן. תרגום להט שגן, כמו שלף שגנא (סנהדרין פב). ובלשון לע"ז למ"א. ומדרש אגדה יש (ז"ר), ואני איני בא אלא לפשוטו:
 (1) והאדם ידע. כבר קודם הענין של מעלה, קודם שחטא ונטרד מגן עדן, וכן ההריון והלידה (סנהדרין לח:), שאם כח וידע אדם, נשמע שלאחר שנטרד היו לו צנים: קין. על שם קניתי: את ה'. כמו עס ה', כשצרא אותי ואת אישי, לצדו צראנו, אבל צוה שותפים אנו עמו (נדה לא): את קין את אחיו את הבל. ג' אתים ריבויים הם, מלמד שחאומה נולדה עס קין, ועס הצל נולדו שנים, לכך נאמר ותוסף (ז"ר כב, ג):
 (2) רועה צאן. לפי שנתקללה האדמה, פירש לו מעבודתה (מדרש אגדה):
 (3) מפרי האדמה. מן הגרוע (ז"ר). ויש אגדה (תחומא) שאומרת זרע פשתן היא. (דבר אחר מפרי, מאיזה שצא לידו לא טוב ולא מוצחר):

4	And Abel, he also brought of the firstlings of his flock and of the fat thereof. And the LORD had respect unto Abel and to his offering;	והֵבֵל הֵבִיא גַם־הוּא מִבְּכֹרוֹת צֹאֲנוֹ וּמִחֻלְבֵּהֶן וַיַּשֶּׁעַ יְהוָה אֶל־הֵבֶל וְאֶל־מִנְחָתוֹ:	4
5	but unto Cain and to his offering He had not respect. And Cain was very wroth, and his countenance fell.	וּבְקִשׁוֹ וּבְקֹרְבָנֵיהָ לֹא הָיָה רַעְוָא וַתִּשְׁרֹף לִשְׁנוֹ לַחֲדָא וְאַתְּכַבִּישׁוּ אַפּוּהֵי:	5
6	And the LORD said unto Cain: 'Why art thou wroth? and why is thy countenance fallen?	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־קַיִן לָמָּה חָרָה לְךָ וְלָמָּה נָפְלוּ פָנֶיךָ:	6
7	If thou doest well, shall it not be lifted up? and if thou doest not well, sin coucheth at the door; and unto thee is its desire, but thou mayest rule over it.'	הֲלֹא אִם־תַּיִטִּיב שְׂאֵת וְאִם־לֹא תַיִטִּיב לִפְתַּח חַטָּאת רֹבֵץ וְאֵלֶיךָ תִּשְׁוָקָתוֹ וְאַתָּה תִּמְשָׁל־בּוֹ:	7
8	And Cain spoke unto Abel his brother. And it came to pass, when they were in the field, that Cain rose up against Abel his brother, and slew him.	וַיֹּאמֶר קַיִן אֶל־הֵבֶל אָחִיו וַיְהִי בְּהִיוֹתָם בַּשָּׂדֶה וַיִּקָּם קַיִן אֶל־הֵבֶל אָחִיו וַיַּחַרְגֵהוּ:	8
9	And the LORD said unto Cain: 'Where is Abel thy brother?' And he said: 'I know not; am I my brother's keeper?'	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־קַיִן אֵי הֵבֶל אָחִיךָ וַיֹּאמֶר לֹא יָדַעְתִּי הֲשֹׁמֵר אָחִי אָנֹכִי:	9
10	And He said: 'What hast thou done? the voice of thy brother's blood crieth unto Me from the ground.	וַיֹּאמֶר מָה עָשִׂיתָ קוֹל דְּמֵי אָחִיךָ צֹעֲקִים אֵלַי מִן־הָאֲדָמָה:	10
11	And now cursed art thou from the ground, which hath opened her mouth to receive thy brother's blood from thy hand.	וְעַתָּה אָרֹר אֹתָה מִן־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר פָּצְתָה אֶת־פִּיהָ לָקַחַת אֶת־דְּמֵי אָחִיךָ מִיָּדְךָ:	11

(4) וישע. ויפן. וכן ואל מנחתו לא שעה, לא פנה. וכן ואל יקעו (שמות ט, ט), אל יפנו. וכן שעה מעליו (איוב יד, ו), פנה מעליו. וישע. ירדה אש ולקחה מנחתו (פס"ז):

(7) הלא אם תיטיב. כמרגמו פירושו: לפתח חטאת רובץ. לפתח קצרך חטאתך שמור (מדרש אגדה): ואלריך תשוקתו. של חטאת, הוא יצר הרע, ממיד שוקק וממאווה להכשילך (סס): ואתה תמשל בו. אם תרצה תמגר עליו (סס):

(8) ויאמר קין. נכנס עמו דצרי ריב ומצה, להחעולל עליו להרגו. ויש צוה מדרשי אגדה, אך זה ישוּבו של מקרא:

(9) אי הבל אחיך. להכנס עמו דצרי נחת, אולי ישוּבו ויאמר אני הרגתי וחסאתי לך: לא ידעתי. נעשה כגוגז דעת העליונה: השומר אחי. לשון תימה הוא, וכן כל ה"א הנקודה בחטף פת"ח:

(10) דמי אחיך. דמו ודם זרעיתיו. דצר אחר, שעשה צו פלעים הרבה, שלא היה יודע מהיכן נפשו יוצאה (סנהדרין לו:):

12	When thou tillest the ground, it shall not henceforth yield unto thee her strength; a fugitive and a wanderer shalt thou be in the earth.'	כִּי תַעֲבֹד אֶת־הָאֲדָמָה לֹא תִסַּף תִּת־כֹּחָהּ לְךָ גַּע וְנָד תִּהְיֶה בָאָרֶץ:	אֲרִי תַפְלַח בָּאֲדָעָא לֹא תוֹסַף לְמַתָּן חִילָה לְךָ מְטַלְטַל וְגַלִּי תִהְיֶה בָאֲדָעָא:
13	And Cain said unto the LORD: 'My punishment is greater than I can bear.	וַיֹּאמֶר קַיִן אֶל־יְהוָה גְּדוֹל עוֹנִי מִנְּשֹׂא: (בספרי ספרד ואשכנז מנשא)	וַאֲמַר קַיִן קָדָם יְיָ סִגִּי חוֹבִי מִלְּמַשְׁבָּע:
14	Behold, Thou hast driven me out this day from the face of the land; and from Thy face shall I be hid; and I shall be a fugitive and a wanderer in the earth; and it will come to pass, that whosoever findeth me will slay me.'	הֵן גִּרְשַׁת אֹתִי הַיּוֹם מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה וּמִפְּנֵיךָ אֶסְתָּר וְהִיִּיתִי גַע וְנָד בָּאָרֶץ וְיִהְיֶה כָל־מֹצְאִי יִהְרֹגֵנִי:	הָא תְרִיבְתָּא יְתִי יוֹמָא דִּין מֵעַל אִפִּי אֲדָעָא וּמִן קִדְמָךְ לִית אִפְשָׁר לְאַטְמָרָא וְאִיהִי מְטַלְטַל וְגַלִּי בָאֲדָעָא וְיִהְיֶה כָל דִּישְׁכַּחֲנִי יִקְטֹלֵנִי:
15	And the LORD said unto him: 'Therefore whosoever slayeth Cain, vengeance shall be taken on him sevenfold.' And the LORD set a sign for Cain, lest any finding him should smite him.	וַיֹּאמֶר לוֹ יְהוָה לְכֵן כָּל־הֹרֵג קַיִן שִׁבְעָתַיִם יִקָּם וַיִּשֶׂם יְהוָה לְקַיִן אוֹת לְבִלְתִּי הַכּוֹת־אֹתוֹ כָּל־מֹצְאֹו:	וַאֲמַר לִיהִי יְיָ לְכֵן כָּל קְטוּלֵיָא קַיִן לְשִׁבְעָה דָּרִין יִחַפְּדֵע מְנִיָּה וְשׁוּי יְיָ לְקַיִן אֹתָא בְּדִיל דְּלֹא לְמַקְטֵל יְתִיָּה כָל דִּישְׁכַּחֲנִיָּה:
16	And Cain went out from the presence of the LORD, and dwelt in the land of Nod, on the east of Eden.	וַיֵּצֵא קַיִן מִלְּפָנֵי יְהוָה וַיֵּשֶׁב בָּאָרֶץ־נֹד קִדְמַת־עֵדֵן:	וַיֵּצֵא קַיִן מִן קָדָם יְיָ וַיֵּתֵיב בָּאֲדָעָא גַלִּי וּמְטַלְטַל דִּהְוֵת עֲבִידָא עֲלוּהִי מִלְּקַדְמִין כְּגִנְתָּא דְּעֵדֵן:

(11) מן האדמה. יותר ממה שנתקללה היא כבר בעונה, וגם זו הוסיפה לחטוא: אשר פצתה את פיה לקחת את דמי אחיך וגו'. והנני מוסיף לה קללה אלך, לא תוסף חת כחה (ס"א) הכל דבור אחד ממן האדמה עד כאן):

(12) גע ונד. אין לך רשות לדור במקום אחד:

(13) גדול עוני מנשא. בתמיה, אתה טוען עליונים ותחתונים, ועוני אי אפשר לטעון (צ"ר כב, יא):

(14) לכן כל הורג קין. זה אחד מן המקראות שקצרו דבריהם ורמזו ולא פירשו, לכן כל הורג קין, לשון גערה, כה יעשה לו, כך וכך עונשו, ולא פירש עונשו: שבעתים יוקם. איני רוצה להנקם מקין עכשיו, לסוף שבעה דורות אני נוקם נקמתי ממנו, שיעמוד למך מצני בניו ויהרגוהו. וסוף המקרא שאמר שבעתים יוקם, והיא נקמת הכל מקין, למדנו שחללת מקרא לשון גערה היא, שלא תהא צריה מוֹיִקְחוּ. וכיוצא בו וַיֹּאמֶר דָּוִד כָּל מִכָּה יְבוֹסִי וַיֵּגַע צִנּוֹר (שמואל-ב ה, ח), ולא פירש מה יעשה לו, אבל דבר הכתוב ברמז, כל מכה יבוסי ויגע צנור ויקרב אל השער ויכבשנו, וְאֵת הָעֲוֹרִים וגו', וגם אותם יכה על אשר אמרו העור והפסח לא יצא אל תוך הבית, המכה את אלו אני אעשנו ראש ושר, כאן קצר דבריו, ובדברי הימים (א יא, ו) פירש וְהָיָה לְרֹאשׁ וְלָפָר: וישם ד' לקין אותה. חקק לו אות משמו במנחו. (ס"א) כל מוצאי יהרגני, הבהמות והחיות, אבל בני אדם עדיין לא היו שירא מהם, רק אציו ואמו, ומהם לא היה ירא שיהרגוהו, אלא אמר, עד עכשיו היה פחדתי על כל החיות, כמו שנאמר וּמוֹרָאָם כו', ועכשיו בשביל עון זה לא ייראו ממני החיות ויהרגוני, מיד וישם ה' לקין אות, החזיר מוראו על הכל:

(16) ויצא קין. יצא בהכנעה כגונז דעת העליונה: בארץ נוד. בארץ שכל הגולים נדים שם: קדמת עדן. שם גלה אציו כשגורש מגן עדן, שנאמר וַיִּשְׁלַח מִקֶּדֶם לְגַן עֵדֵן וגו', לשמור את שמירת דרך מבוא הגן, שיש ללמוד שהיה אדם שם, ומצינו שרוח מזרחית קולטת בכל מקום את הרווחים, שנאמר אִזְּ יִצְדִּיל מִשָּׁה וגו' מִן־קֶסֶה שָׁמַשׁ (דברים ד, מא). דבר אחר בארץ נוד, כל מקום שהלך, היתה הארץ מזדעזעת תחתיו, והבריות אומרים סורו מעליו, זהו שהרג את אחיו:

17	And Cain knew his wife; and she conceived, and bore Enoch; and he builded a city, and called the name of the city after the name of his son Enoch.	וַיֵּדַע קַיִן אֶת־אִשְׁתּוֹ וַתַּהַר וַתֵּלֶד אֶת־חֲנוֹךְ וַיְהִי בְנֵה עֵיר וַיִּקְרָא שֵׁם הָעִיר כְּשֵׁם בְּנוֹ חֲנוֹךְ׃	17
18	And unto Enoch was born Irad; and Irad begot Methujael; and Methujael begot Methushael; and Methushael begot Lamech.	וַיֵּלֶד לְחֲנוֹךְ אֶת־עִירָד וְעִירָד יָלַד אֶת־מְחוּיָאֵל וּמְחוּיָאֵל יָלַד אֶת־מְתוּשָׁאֵל וּמְתוּשָׁאֵל יָלַד אֶת־לָמֶךְ׃	18
19	And Lamech took unto him two wives; the name of one was Adah, and the name of the other Zillah.	וַיִּקַּח־לוֹ לְמֶכֶד שְׁתֵּי נָשִׁים שֵׁם הָאֶחָת עָדָה וְשֵׁם הַשֵּׁנִית צִלָּה׃	חמישי
20	And Adah bore Jabal; he was the father of such as dwell in tents and have cattle.	וַתֵּלֶד עָדָה אֶת־יָבֶל הוּא הָיָה אָבִי יֹשְׁבֵי אֹהֶל וּמִקְנָה׃	20
21	And his brother's name was Jubal; he was the father of all such as handle the harp and pipe.	וְשֵׁם אָחִיו יוֹבֵל הוּא הָיָה אָבִי כָל־תַּפֵּשׁ כְּנֹר וְעֹוגָב׃	21
22	And Zillah, she also bore Tubal-cain, the forger of every cutting instrument of brass and iron; and the sister of Tubal-cain was Naamah.	וּצִלָּה גַם־הָיָה יֹלְדָהּ אֶת־תּוֹבֵל קַיִן הוּא הָיָה רִבְהוֹן דָּקֵל דִּידְעֵי עֲבִידַת נְחָשָׁא וּבְרָזְלָא וְנָאֻחַתִּיהָ דְּתּוֹבֵל קַיִן נַעֲמָה׃	22

(17) ויהי. קין בונה עיר, ויקרא שם העיר לזכר בנו חנוך.
 (18) ועירד ילד. יש מקום שהוא אומר בזכר הוליד, ויש מקום שהוא אומר ילד, שהלידה משמשת שתי לשונות, לידת האשה נישטר"א בלע"ז, וזריעת תולדות האיש אינזינד"ר בלע"ז, כשהוא אומר הוליד בלשון הפעיל, מדבר בלידת האשה, פלוני הוליד את אשתו בן או בת, וכשהוא אומר ילד, מדבר בזריעת האיש, והוא בלע"ז אניידרי"ר:
 (19) ויקח לו למך. לא היה לו לפרש כל זה, אלא ללמדנו מסוף הענין שקיים הקצ"ה הצטחתו, שאמר שבעתים יקם קין, ועמד למך לאחר שהוליד בנים ועשה דור שציעי, והרג את קין, וזה שאמר פי איש הרגסי לפעמי וגו': שתי נשים. כך היה דרכן של דור המבול, אחת לפריה ורביה ואחת לתשמיש, וזו שהיא לתשמיש משקה כוס של עקרין (ס"א אינו) כדי שתעקר, ומקושטת ככלה ומאכלה מעדנים, וחברתה נזופה ואכלה כאלמנה, וזהו שפירש איוב (כד, כא) רעה עקרה לא תלד ולא למנה לא יקטין, (ז"ר כ"ג, ב) כמו שמפורש באגדת חלקי עדנה. היא של פריה ורביה, ועל שם שמגונה עליו ומוסרת מאכלו (ס"א ממאכלו), עדה תרגום של סורה: צלה. היא של תשמיש, על שם שיושבת תמיד בצלו, דברי אגדה הם צבראשית רבה (שם):
 (20) אבי יושב אהל ומקנה. הוא היה הראשון לרועי בהמות במדברות, ויושב אהלים חדש כאן וחדש כאן בשביל מרעה נאמו, וכשכלה המרעה במקום זה הולך ותוקע אהלו במקום אחר. ומדרש אגדה (ז"ר) בונה בתים לעבודת אלילים, כמה דאת אמר סמל הקנאה הפקנה (יחזקאל ח, ג), וכן ואחיו תופש כנור ועוגב, לומר לעבודת אלילים:
 (22) תובל קין. תיבול אומנתו של קין. ותובל לשון תבלין, תיבול והתקין אומנתו של קין לעשות כלי זיין לרועים (ז"ר): לוחש כל חרש נחשת וברזל. ממדד אומנות נחשת וברזל, כמו ילפוש עיניו לי (איוב טז, ט), חורש אינו לשון פועל בקורל אלא לשון פועל צרי"י, שהרי נקוד קמן קטן, וטעמו למטה, כלומר ממדד ומנחל כל כלי אומנות נחשת וברזל: נעמה. היא

23	<p>And Lamech said unto his wives: Adah and Zillah, hear my voice; Ye wives of Lamech, hearken unto my speech; For I have slain a man for wounding me, And a young man for bruising me;</p>	<p>וַיֹּאמֶר לָמֶךְ לְנִשְׁוֹהֵי עֵדָה וְצִלָּה שְׁמַעוּ קוֹלִי נָשִׁי לָמֶךְ אֲצִיטָא לְמִימְרֵי לֹא גֹבֵרָא קְטִילִית דְּבַדִּילִיָּה אֲנָא סְבִיל חֹבִין לְמִמָּת וְאִף לֹא עוֹלִימָא חֲבִילִית דְּבַדִּילִיָּה יִשְׁתִּיצִי זָרְעִי:</p>	<p>וַיֹּאמֶר לָמֶךְ לְנִשְׁוֹהֵי עֵדָה וְצִלָּה שְׁמַעְנָן קוֹלִי נָשִׁי לָמֶךְ הַאֲזִינָה אֲמַרְתִּי כִּי אִישׁ הִרְגֹתִי לְפָצְעִי וַיֵּלֶד לַחֲבֶרְתִּי:</p>	ששי
24	<p>If Cain shall be avenged sevenfold, Truly Lamech seventy and sevenfold.</p>	<p>אַרְי שְׁבַעַה דְּרִין אֲתֵלֵא לְקִין הֲלֹא לָלֶמֶךְ בְּרִיָּה שְׁבַעִין וְשִׁבְעָה:</p>	<p>כִּי שִׁבְעָתַיִם יִקְסֶם-קִין וְלָמֶךְ שִׁבְעִים וְשִׁבְעָה:</p>	24
25	<p>And Adam knew his wife again; and she bore a son, and called his name Seth: 'for God hath appointed me another seed instead of Abel; for Cain slew him.'</p>	<p>וַיֵּדַע אָדָם עוֹד יְת אֶתְתִּיה וַיֵּלֶד בֶּר וּקְרָת יְת שְׁמִיה שֵׁת אַרְי אֲמַרְת יְהִב לִי יְי בֶר אַחֲרָן חֲלָף הַכֵּל דְּקַטְלִיה קִין:</p>	<p>וַיֵּדַע אָדָם עוֹד אֶת-אִשְׁתּוֹ וַתֵּלֶד בֶּן וַתִּקְרָא אֶת-שְׁמוֹ שֵׁת כִּי שֵׁת-לִי אֱלֹהִים יָרַע אַחֲרֵי תַחַת הַכֵּל כִּי הִרְגוּ קִין:</p>	25
26	<p>And to Seth, to him also there was born a son; and he called his name Enosh; then began men to call upon the name of the LORD.</p>	<p>וּלְשֵׁת אָף הוּא אֲתֵלִיד בֶּר וּקְרָא יְת שְׁמִיה אֲנוֹשׁ בְּכִין בְּיוֹמוֹהֵי חָלוּ בְנֵי אָנְשָׁא מִלְצִלָּה בַּשְּׁמָא דִּי:</p>	<p>וּלְשֵׁת גַּם-הוּא יֵלֶד-בֶּן וַיִּקְרָא אֶת-שְׁמוֹ אֲנוֹשׁ אַז הוּחַל לְקָרָא בְּשֵׁם יְהוָה: (ס)</p>	26
V	<p>This is the book of the generations of Adam. In the day that God created man, in the likeness of God made He him;</p>	<p>דִּין סִפְר תּוֹלְדֵת אָדָם בְּיוֹמָא דְּבִרָא יְי אָדָם בְּדִמּוּת אֱלֹהִים עֲבַד יְתִיה:</p>	<p>זֶה סֵפֶר (בספרי תימן סֵפֶר בסמ"ך גדולה) תּוֹלְדֵת אָדָם בְּיוֹם בָּרָא אֱלֹהִים אָדָם בְּדִמּוּת אֱלֹהִים עָשָׂה אֹתוֹ:</p>	ד

אשמו של נח, בצראשית רבה (כג, ג):

(23) שמען קולי. שהיו נשיו פורשות ממנו מתשמיש, לפי שהרג את קין ואת תובל קין בנו, שהיה למך סומא ותובל קין מושכו, וראה את קין ונדמה לו כחיה, ואמר לאציו למשוך בקשת והרגו, וכיון שידע שהוא קין זקנו, הכה כף אל כף וספק את בנו ציניהם והרגו, והיו נשיו פורשות ממנו, והוא מפייתן: שמען קולי. להשמע לי לתשמיש, וכי איש אשר הרגתי לפצעי הוא נהרג, וכי אני פצעי מויד שיהא הפצע קרוי על שמי, וילד אשר הרגתי לחבורתי נהרג, כלומר על ידי חבורתי בתמיה, והלא שוגג אני ולא מויד, לא זה פצעי ולא זה חבורתי (תנחומא): פצעי. מכת חרב או חץ, מקאדור"ה בלע"ז: (24) כי שבעתים יקם קין. קין שהרג מויד נחלה לו עד שצעה דורות, אני שהרגתי שוגג לא כל שכן שיתלה לי שציעות הרבה (תנחומא): שבעים ושבעה. לשון רבוי שציעות אחז לו, כך דרש ר' תנחומא (בראשית יא). ומדרש בראשית רבה (כג, ד), לא הרג למך כלום, ונשיו פורשות ממנו משקיימו פריה ורביה, לפי שנגזרה גזרה לכלות זרעו של קין לאחר שצעה דורות, אמרו, מה לנו יולדות לבהלה, למחר המבול בא ושוטף את הכל, והוא אומר להן וכי איש הרגתי לפצעי, וכי אני הרגתי את הכל, שהיה איש בקומה וילד בשנים, שיהא זרעי כלה באותו עון, ומה קין שהרג נחלה לו שצעה דורות, אני שלא הרגתי לא כל שכן שיתלו לי שציעות הרבה, וזה קל וחומר של שטות, אם כן אין הקדוש ברוך הוא גובה את חובו ומקיים את דברו: (25) וידע אדם וגו'. בא לו למך אלל אדם הראשון וקבל על נשיו, אמר להם, וכי עליכם לדקדק על גזירתו של מקום, אחס עשו מנאכס והוא יעשה את שלו, אמרו לו קשור ענמך תחלה, והלא פרשת מאשתך זה מאה ושלישים שנה משנקנסה מיתה על ידך, מיד וידע אדם וגו', ומהו עוד, ללמוד שנתוספה לו תאוה על תאוה. בצראשית רבה (כג, ה): (26) אז הוחל. לשון חולין, לקרא את שמות האדם ואת שמות העצבים בשמו של הקב"ה, לעשותן אלילים ולקריתן אלהות (ילקוט סוף בראשית):

2	male and female created He them, and blessed them, and called their name Adam, in the day when they were created.	וַיִּבְרָא אֱלֹהִים וַיְבָרֶךְ אֹתָם וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמָם אָדָם בְּיוֹם הַבְּרָאָה׃	דָּבָר וְנוֹקְבָא בְּרָאנוּן וְבָרִיךְ יִתְהוֹן וְקָרָא יֵת שׁוּמְהוֹן אָדָם בְּיוֹמָא דְּאַתְבְּרִיאוי׃
3	And Adam lived a hundred and thirty years, and begot a son in his own likeness, after his image; and called his name Seth.	וַיְחִי אָדָם שְׁלֹשִׁים וּמֵאֵת שָׁנָה וַיֹּלֶד בְּדִמּוּתוֹ כְּצַלְמוֹ וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ שֵׁת׃	וַחֲיָא אָדָם מֵאָה וּתְלָתִין שָׁנִין וַאֲוֹלִיד בְּדִמּוּתֵיהּ דְּדָמִי לֵיהּ וְקָרָא יֵת שְׁמִיהּ שֵׁת׃
4	And the days of Adam after he begot Seth were eight hundred years; and he begot sons and daughters.	וַיְהִי יְמֵי־אָדָם אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־שֵׁת שְׁמֹנֶה מֵאֹת שָׁנָה וַיֹּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת׃	וַהּוּ יוֹמֵי אָדָם בְּתֵר דְּאֹלִיד יֵת שֵׁת תַּמְנֵי מֵאָה שָׁנִין וַאֲוֹלִיד בָּנִין וּבָנִין׃
5	And all the days that Adam lived were nine hundred and thirty years; and he died.	וַיְהִי כָל־יְמֵי אָדָם אֲשֶׁר־חִי תִשְׁעַ מֵאוֹת שָׁנָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיָּמָת׃ (ס)	וַהּוּ כָל יוֹמֵי אָדָם דְּחִיָּא תִשְׁעַ מֵאָה וּתְלָתִין שָׁנִין וּמִית׃
6	And Seth lived a hundred and five years, and begot Enosh.	וַיְחִי־שֵׁת חֲמֹשׁ שָׁנִים וּמֵאֵת שָׁנָה וַיֹּלֶד אֶת־אֶנוֹשׁ׃	וַחֲיָא שֵׁת מֵאָה וְחֲמִישׁ שָׁנִין וַאֲוֹלִיד יֵת אֶנוֹשׁ׃
7	And Seth lived after he begot Enosh eight hundred and seven years, and begot sons and daughters.	וַיְחִי־שֵׁת אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־אֶנוֹשׁ שִׁבְעַ שָׁנִים וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיֹּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת׃	וַחֲיָא שֵׁת בְּתֵר דְּאֹלִיד יֵת אֶנוֹשׁ תַּמְנֵי מֵאָה וְשִׁבְעַ שָׁנִין וַאֲוֹלִיד בָּנִין וּבָנִין׃
8	And all the days of Seth were nine hundred and twelve years; and he died.	וַיְהִי כָל־יְמֵי־שֵׁת שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה שָׁנָה וּתִשְׁעַ מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת׃ (ס)	וַהּוּ כָל יוֹמֵי שֵׁת תִּשְׁעַ מֵאָה וְתֵרַעַ עַסְרֵי שָׁנִין וּמִית׃
9	And Enosh lived ninety years, and begot Kenan.	וַיְחִי אֶנוֹשׁ תִּשְׁעִים שָׁנָה וַיֹּלֶד אֶת־קֵיֵן׃	וַחֲיָא אֶנוֹשׁ תִּשְׁעִין שָׁנִין וַאֲוֹלִיד יֵת קֵיֵן׃
10	And Enosh lived after he begot Kenan eight hundred and fifteen years, and begot sons and daughters.	וַיְחִי אֶנוֹשׁ אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־קֵיֵן חֲמֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיֹּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת׃	וַחֲיָא אֶנוֹשׁ בְּתֵר דְּאֹלִיד יֵת קֵיֵן תַּמְנֵי מֵאָה וְחֲמִישׁ עַסְרֵי שָׁנִין וַאֲוֹלִיד בָּנִין וּבָנִין׃
11	And all the days of Enosh were nine hundred and five years; and he died.	וַיְהִי כָל־יְמֵי אֶנוֹשׁ חֲמֹשׁ שָׁנִים וּתִשְׁעַ מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת׃ (ס)	וַהּוּ כָל יוֹמֵי אֶנוֹשׁ תִּשְׁעַ מֵאָה וְחֲמִישׁ שָׁנִין וּמִית׃
12	And Kenan lived seventy years, and begot Mahalalel.	וַיְחִי קֵיֵן שִׁבְעִים שָׁנָה וַיֹּלֶד אֶת־מַחְלָלָאֵל׃	וַחֲיָא קֵיֵן שִׁבְעִין שָׁנִין וַאֲוֹלִיד יֵת מַחְלָלָאֵל׃

- (1) זה ספר תולדות אדם. זו היא ספירת תולדת אדם, ומדרשי אגדה יש רבים: הוליד (ב"ר):
 (3) שלשים ומאת שנה. עד כאן פירש מן האשה (עירובין יח: ב"ר):

13	And Kenan lived after he begot Mahalalel eight hundred and forty years, and begot sons and daughters.	וַיְחִי קַיִן אַחֲרֵי הוּלִידוֹ אֶת מַהֲלָלָאֵל אַרְבָּעִים שָׁנָה וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:	וַיְחִי קַיִן בְּתַר דְּאוֹלִיד יֵת מַהֲלָלָאֵל תְּמִנִּי מֵאָה וְאַרְבָּעִין שָׁנִין וְאוֹלִיד בָּנִין וּבָנוֹ:
14	And all the days of Kenan were nine hundred and ten years; and he died.	וַיְהִי כָּל-יְמֵי קַיִן עֶשְׂרֵת שָׁנִים וַתֵּשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת: (ס)	וַהֲווּ כָּל יְוֹמֵי קַיִן תֵּשַׁע מֵאָה וְעֶסֶר שָׁנִין וַיָּמָת:
15	And Mahalalel lived sixty and five years, and begot Jared.	וַיְחִי מַהֲלָלָאֵל חֲמֵשׁ שָׁנִים וּשְׁשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת-יָרֵד:	וַיְחִי מַהֲלָלָאֵל שְׁתֵּין וַחֲמִישׁ שָׁנִין וְאוֹלִיד יֵת יָרֵד:
16	And Mahalalel lived after he begot Jared eight hundred and thirty years, and begot sons and daughters.	וַיְחִי מַהֲלָלָאֵל אַחֲרֵי הוּלִידוֹ אֶת-יָרֵד שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:	וַיְחִי מַהֲלָלָאֵל בְּתַר דְּאוֹלִיד יֵת יָרֵד תְּמִנִּי מֵאָה וַתְּלָתִין שָׁנִין וְאוֹלִיד בָּנִין וּבָנוֹ:
17	And all the days of Mahalalel were eight hundred ninety and five years; and he died.	וַיְהִי כָּל-יְמֵי מַהֲלָלָאֵל חֲמֵשׁ וַתֵּשַׁע־וַיָּמָת: (ס)	וַהֲווּ כָּל יְוֹמֵי מַהֲלָלָאֵל תְּמִנִּי מֵאָה וַתֵּשַׁע־וַחֲמִישׁ שָׁנִין וַיָּמָת:
18	And Jared lived a hundred sixty and two years, and begot Enoch.	וַיְחִי-יָרֵד שְׁתֵּים וּשְׁשִׁים שָׁנָה וּמֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת-חֲנוֹךְ:	וַיְחִי יָרֵד מֵאָה וּשְׁתֵּין וַתְּרֵתִין שָׁנִין וְאוֹלִיד יֵת חֲנוֹךְ:
19	And Jared lived after he begot Enoch eight hundred years, and begot sons and daughters.	וַיְחִי-יָרֵד אַחֲרֵי הוּלִידוֹ אֶת חֲנוֹךְ שְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:	וַיְחִי יָרֵד בְּתַר דְּאוֹלִיד יֵת חֲנוֹךְ תְּמִנִּי מֵאָה שָׁנִין וְאוֹלִיד בָּנִין וּבָנוֹ:
20	And all the days of Jared were nine hundred sixty and two years; and he died.	וַיְהִי כָּל-יְמֵי-יָרֵד שְׁתֵּים וּשְׁשִׁים שָׁנָה וַתֵּשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת: (ס)	וַהֲווּ כָּל יְוֹמֵי יָרֵד תֵּשַׁע מֵאָה וּשְׁתֵּין וַתְּרֵתִין שָׁנִין וַיָּמָת:
21	And Enoch lived sixty and five years, and begot Methuselah.	וַיְחִי חֲנוֹךְ חֲמֵשׁ וּשְׁשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת-מֶתוֹשֶׁלַח:	וַיְחִי חֲנוֹךְ שְׁתֵּין וַחֲמִישׁ שָׁנִין וְאוֹלִיד יֵת מֶתוֹשֶׁלַח:
22	And Enoch walked with God after he begot Methuselah three hundred years, and begot sons and daughters.	וַיְהִי לֶךְ חֲנוֹךְ אֶת-הָאֱלֹהִים אַחֲרֵי הוּלִידוֹ אֶת-מֶתוֹשֶׁלַח שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:	וַיְהִי חֲנוֹךְ בְּדַחֲלָתָא דִּי בְּתַר דְּאוֹלִיד יֵת מֶתוֹשֶׁלַח תְּלַת מֵאָה שָׁנִין וְאוֹלִיד בָּנִין וּבָנוֹ:
23	And all the days of Enoch were three hundred sixty and five years.	וַיְהִי כָּל-יְמֵי חֲנוֹךְ חֲמֵשׁ וּשְׁשִׁים שָׁנָה וַתֵּשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת: (ס)	וַהֲווּ כָּל יְוֹמֵי חֲנוֹךְ תְּלַת מֵאָה וּשְׁתֵּין וַחֲמִישׁ שָׁנִין:

24	And Enoch walked with God, and he was not; for God took him.	וַיְהִי־לֶךְךָ חֲנוּךְ אֶת־הָאֱלֹהִים וַאֲיָנֹנוּ כִּי־לָקַח אֹתוֹ אֱלֹהִים: (ס)	24
25	And Methuselah lived a hundred eighty and seven years, and begot Lamech.	וַיְחִי מֵתוֹשֶׁלַח שֶׁבַע וּשְׁמֹנִים שָׁנָה וּמֵאֶת שָׁנָה וַיֹּלֶד אֶת־לָמֶךְ: וְשֶׁבַע שָׁנָיו וְאוֹלִיד יֵת לָמֶךְ:	שביעי
26	And Methuselah lived after he begot Lamech seven hundred eighty and two years, and begot sons and daughters.	וַיְחִי מֵתוֹשֶׁלַח אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־לָמֶךְ שְׁתַּיִם וּשְׁמוֹנִים שָׁנָה וּשֶׁבַע מֵאוֹת שָׁנָה וַיֹּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:	26
27	And all the days of Methuselah were nine hundred sixty and nine years; and he died.	וַיְהִי כָל־יְמֵי מֵתוֹשֶׁלַח תִּשְׁעַ וּשְׁשִׁים שָׁנָה וּתְשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת: (ס)	27
28	And Lamech lived a hundred eighty and two years, and begot a son.	וַיְחִי־לָמֶךְ שְׁתַּיִם וּשְׁמֹנִים שָׁנָה וּמֵאֶת שָׁנָה וַיֹּלֶד בֶּן: וְשֶׁבַע שָׁנָיו וְאוֹלִיד בֶּר:	28
29	And he called his name Noah, saying: 'This same shall comfort us in our work and in the toil of our hands, which cometh from the ground which the LORD hath cursed.'	וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ נֹחַ לֵאמֹר זֶה יִנְחַמְנוּ מִמֶּעֶשְׁכֶּן וּמִעֲצָבוֹן יְדֵינוּ מִן־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר אָרְרָה יְהוָה: וַיִּקְרָא יֵת שְׁמִיָּה נֹחַ לְמִימַר דִּין יִנְחַמְנָא מֵעוֹבְדָנָא וּמִלֵּאוֹת יִדְנָא מִן אֲרֻעָא דְלִטְשָׁה יְיָ:	29
30	And Lamech lived after he begot Noah five hundred ninety and five years, and begot sons and daughters.	וַיְחִי־לָמֶךְ אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־נֹחַ חֲמֵשׁ וּתְשַׁעִּים שָׁנָה וּחֲמִשׁ מֵאֹת שָׁנָה וַיֹּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:	30
31	And all the days of Lamech were seven hundred seventy and seven years; and he died.	וַיְהִי כָל־יְמֵי־לָמֶךְ שֶׁבַע וּשְׁבַעִין וּשְׁבַע מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת: (ס)	31

(24) וייתהלך חנוך. זדיק היה, וקל (ס"א וקבל) צדעתו לשונו להרשיע, לפיכך מיהר הקב"ה וסילקו והמיתו קודם זמנו (שם כה, א), וזהו שנייה הכתוב צמיתתו ואיינו צעולם למלאות שנותיו (צ"ר): כי לקח אותו. לפני זמנו, כמו הנגי לזקק ממך את מקמד עיניך (יחזקאל כד, טז):
 (28) ויולד בן. שממנו נצנה העולם (מדרש אגדה):
 (29) זה ינחמנו. יניח ממנו את עצבון ידינו, עד שלא בא נח לא היה להם כלי מחרישה, והוא הכין להם, והיתה הארץ מוציאה קוצים ודרדרים כשורעים חטים, מקללתו של אדם הראשון, ובימי נח נחה, וזהו ינחמנו (תנחומא). ואם לא תפרשהו כך, אין טעם הלשון נופל על השם, ואחרי כן לקרות שמו מנחם (צ"ר):

32	And Noah was five hundred years old; and Noah begot Shem, Ham, and Japheth.	וַיְהִי־נֹחַ בֶּן־חָמֶשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַיֻּלְּדוּ־לֹחַ נֹחַ אֶת־שֵׁם אֶת־חָם וְאֶת־יָפֶת׃	32
VI	And it came to pass, when men began to multiply on the face of the earth, and daughters were born unto them,	וַהֲנִיחַ כָּד שְׂרִיאוּ בְנֵי אֲנָשָׁא לְמַסְגִּי עַל אִפִּי אֶרֶעָא וּבְנָתָא אֲתִילִידָא לְהוֹן׃	VI
2	that the sons of nobles saw the daughters of men that they were fair; and they took them wives, whomsoever they chose.	וַיֵּרְאוּ בְנֵי־הָאֱלֹהִים אֶת־בָּנוֹת הָאָדָם כִּי טֹבֹת הָנָה וַיִּקְחוּ לָהֶם נָשִׁים מִכָּל אֲשֶׁר בָּחָרוּ׃	2
3	And the LORD said: 'My spirit shall not abide in man for ever, for that he also is flesh; therefore shall his days be a hundred and twenty years.'	וַיֹּאמֶר יְהוָה לֹא־יָדוֹן רוּחִי בָאָדָם לְעֹלָם בְּשֶׁגֶם הוּא בָשָׂר וַהֲיוּ יָמָיו מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה׃	3
4	The Nephilim were in the earth in those days, and also after that, when the sons of nobles came in unto the daughters of men, and they bore children to them; the same were the mighty men that were of old, the men of renown.	וַיִּבְרְאוּ הָיוּ בָּאֶרֶעָא בְּיוֹמֵיָא הָאֵנָּה וְאַף בְּתֵר כֹּן דְּעָאֲלִין בְּנֵי רִבְרִבְיָא לְנֹת בְּנֹת אֲנָשָׁא וַיֻּלְּדוּ לְהוֹן אֲנָן גְּבֻרֵיָא דְּמַעֲלָמָא אֲנָשִׁין דְּשִׁמָּא׃	4

(32) בן חמש מאות שנה. אמר רבי יודן, מה טעם כל הדורות הולידו למאה שנה וזה לחמש מאות, אמר הקצ"ה, אם רשעים הם, יאצדו צמים ורע (ס"א לזרע של צדיק זה) לצדיק זה, ואם צדיקים הם, אטריח עליהם לעשות תפלות הרבה, כשם את מעיני ולא הוליד עד חמש מאות שנה, כדי שלא יהא יפת הגדול שצבניו ראוי לעונשין לפני המצול (צ"ר כו, ז), דכתיב כי הפער בן מאה שנה ימות (ישעיה סה, כ), ראוי לעונש לעמיד, וכן לפני מתן תורה: את שם את חם ואת יפת. והלא יפת הגדול הוא, אלא בתחלה אתה דורש את שהוא צדיק, ונולד כשהוא מהול, ושאברהם יצא ממנו וכו' (צבראשית רצה כו, ג):

(2) בני האלהים. צני השרים והשופטים (צ"ר). דבר אחר צני האלהים, הם השרים ההולכים בשליחותם של מקום, אף הם היו מתערבין בהם (פדר"א כב). כל אלהים שצמקרא לשון מרות, וזה יוכיח וְאִתְּהָה לֹא־לְאֱלֹהִים (שמות ד, טז), קָאֵה נְתַסְיָךְ לְאֱלֹהִים (שם, א). כי טבת הנה. אמר רבי יודן טבת כתיב, כשהיו מטיבין אותה מקושטת ליכנס לחופה, היה גדול נכנס וצועלה תחלה (צ"ר כו, ה): מכל אשר בחרו. אף צעולת צעל, אף הזכר והצמחה (צ"ר שם):

(3) לא ידון רוחי באדם. לא יתרעם ויריב רוחי עלי צבציל האדם: לעולם. לאורך ימים, הנה רוחי נידון בקרצני אם להשחית ואם לרחם, לא יהיה מדון זה צרוחי לעולם, כלומר לאורך ימים: בשגם הוא בשר. כמו צגסם צסג"ל, כלומר צבציל שגם זאת צו שהוא בשר, ואף על פי כן אינו נכנע לפני, ומה אם יהיה אש או דבר קשה. כיוצא בו עד שְׁקִמְתִּי צְדֻקָה, (שופטים ה, ז), כמו שקמתי, וכן שְׁאִתָּה מְדַבֵּר עִמִּי (שם ו, יז), כמו שאתה, אף צגסם כמו צגסם: והיו ימיו וגו'. עד ק"ך שנה אחריו להם אפי, ואם לא ישובו, אציא עליהם מצול. ואם תאמר משולד יפת עד המצול אינו אלא מאה שנה, אין מוקדם ומאוחר בתורה (פסחים ו), כבר היתה הגזרה גזורה עשרים שנה קודם שהוליד נח תולדות, וכן מצינו צסדר עולם (פרק כח). יש מדרשי אגדה רבים צלא ידון, אצל זה הוא צמלוח פשוטו:

(4) הנפילים. על שם שנפלו והפילו את העולם (צ"ר), וצלשון עצרית לשון ענקים הוא: בימים ההם. צימי דור אנוש וצני קין: וגם אחרי כן. אף על פי שראו צבצדן של דור אנוש, שעלה אוקיינוס והציף שלים העולם, לא נכנע דור המצול ללמוד מהם (צ"ר כו, ז): אשר יבאו. היו יולדות ענקים כמותם (צ"ר): הגבורים. למרוד צמקום (צ"ר): אנשי השם.

- 5 And the LORD saw that the wickedness of man was great in the earth, and that every imagination of the thoughts of his heart was only evil continually.
- וַיֵּרָא יְהוָה כִּי רַבָּה רָעַת הָאָדָם בָּאָרֶץ וְכָל-יָצָר מַחְשַׁבַת לִבּוֹ רָק רָע כָּל-הַיּוֹם:
- וַיִּנָּחַם יְהוָה כִּי-עָשָׂה אֶת-הָאָדָם בָּאָרֶץ וַיִּתְעַצֵּב אֵל-לִבּוֹ:
- 6 And it repented the LORD that He had made man on the earth, and it grieved Him at His heart.
- וַתֵּב יְיָ בְּמִימְרֵיהָ אֲרִי עֶבֶד יָת אֲנָשָׁא בָּאֶרְעָא וְאָמַר בְּמִימְרֵיהָ לְמַתְּבַר תּוֹקְפֶהוֹן כְּרַעוּתִיהָ:
- 7 And the LORD said: 'I will blot out man whom I have created from the face of the earth; both man, and beast, and creeping thing, and fowl of the air; for it repenteth Me that I have made them.'
- וַיֹּאמֶר יְהוָה אֲמַחֶה אֶת-הָאָדָם אֲשֶׁר-בָּרָאתִי מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה מֵאָדָם עַד-בְּהֵמָה עַד-רֶמֶשׂ וְעַד-עוֹף הַשָּׁמַיִם כִּי נִחַמְתִּי כִּי עָשִׂיתִם:
- 8 But Noah found grace in the eyes of the LORD.
- וְנֹחַ מָצָא חֵן בְּעֵינֵי יְהוָה: (פ) וְנֹחַ אֲשָׁפַח רַחֲמִין קֶדָם יְיָ:

The Haftarah is Isaiah 42:5 - 43:10 on page 231. Sepharadim read Isaiah 42:5 - 42:21.

- 9 These are the generations of Noah. Noah was in his generations a man righteous and wholehearted; Noah walked with God.
- אֵלֶּה תּוֹלְדֹת נֹחַ אִישׁ אֶחָד מֵהֵם הָיָה בְּדֹרוֹתָיו אֶת-צַדִּיק תָּמִים הָיָה בְּדֹרוֹתָיו אֶת-הָאֱלֹהִים הִתְחַלֵּךְ נֹחַ:
- אֵלֶּיךָ תּוֹלְדֹת נֹחַ נֹחַ גִּבֹּר זָכָא שְׁלִים הָיָה בְּדֹרוֹתָיו בְּדֹחֲלָתָא דִּי הִלִּיךְ נֹחַ:

אותם שנקצו בשמות, עירד, מחיאל, מתושאל, שנקצו על שם אצדן, שנמוחו והותשו (צ"ר). דבר אחר, אנשי שממון, ששממו את העולם (צ"ר):

(6) וינחם ה' כי עשה. נחמה הייתה לפניו שצראו צתחמונים, שאלו היה מן העליונים היה ממרידן. צבראשית רצה (כו, ד): ויתעצב. האדם אל לבו של מקום, עלה במחשבתו של מקום להעניצו, וזהו תרגום אונקלוס. דבר אחר וינחם, נהפכה מחשבתו של מקום ממדת רחמים למדת הדין, עלה במחשבה לפניו מה לעשות צדס שעשה צארן. וכן כל לשון ניחום שצמקרא לשון נמלך מה לעשות, וכן אָדָם וְיָקָם (צמדצר כג, יט), וְעַל עֲצִיזוֹ יָקָם (דברים לב, לו), וְיָקָם ה' על הָרָעָה (שמות לב, יד), נחמתי כי המלכתי (שמואל-א טו, יא), כולם לשון מחשבה אחרת הם: ויתעצב אל לבו. נתאבל על אצדן מעשה ידיו, כמו (שמואל-ב יט, ג) נִעְצַב הַמֶּלֶךְ עַל בָּנוֹ (צ"ר), וזו כחצתי לתשובת אפיקורוס אחד ששאל את רבי יהושע בן קרחה, אמר לו, אין אחס מודים שהקצ"ה רואה את הנולד, אמר לו הן, אמר לו והא כחצי ויתעצב אל לבו, אמר לו נולד לך בן זכר מימין, אמר לו הן, אמר לו ומה עשית, אמר לו שמחתי ושמחתי את הכל, אמר לו ולא היית יודע שסופו למות, אמר לו בשעת חדותא חדותא בשעת אכלא אכלא. אמר לו כך מעשה הקצ"ה, אף על פי שגלוי לפניו שסופו לחטוא ולאצדן, לא נמנע מלצראן (צ"ר) (ועיין ברא"ס), בשביל הצדיקים העמידים לעמוד מהם:

(7) ויאמר ה' אמהה את האדם. הוא עפר, ואציא עליו מים ואמחה אותו, לכך נאמר לשון מחוי. מאדם עד בהמה. אף הם השחיתו דרכם (סנהדרין קח). דבר אחר, הכל נצרא בשביל האדם, וכיון שהוא כלה מה צורך צאלו (שם): כי נחמתי כי עשיתם. חשצתי מה לעשות על אשר עשיתם:

(9) אלה תולדות נח נח איש צדיק. הואילו וזכירו ספר בשצחו, שנאמר (משלי יז) זכר צדיק לצרכה. דבר אחר, ללמדך שצדיק תולדותיהם של צדיקים מעשים טובים (צ"ר לו), בדורותיו. יש מרצותינו דורשים אותו לשבח, כל שכן שאלו היה צדור צדיקים היה צדיק יותר. ויש שדורשים אותו לגנאי, לפי דורו היה צדיק, ואלו היה צדורו של אצרהם לא היה נחשב לכלום (סנהדרין קט): את האלהים התחלך נח. וצאצרהם הוא אומר (לקמן כד, מ), אשר התהלכתי לפניו. נח היה צריך סעד

10	And Noah begot three sons, Shem, Ham, and Japheth.	וַיֵּלֶד נֹחַ שְׁלֹשָׁה בָנִים אֶת־שֵׁם וַאֲחֵיהֶם וְאֶת־יָפֶת׃ וַיֵּלֶד נֹחַ תְּלָתָא בְנֵינִי יֵת שֵׁם יֵת חָם וְיֵת יָפֶת׃
11	And the earth was corrupt before God, and the earth was filled with violence.	וַתִּשָּׁחַת הָאָרֶץ לִפְנֵי הָאֱלֹהִים וַתִּמָּלֵא הָאָרֶץ חָמָס׃ וַתִּשָּׁחַת הָאָרֶץ לִפְנֵי הָאֱלֹהִים וַתִּמָּלֵא הָאָרֶץ חָמָס׃
12	And God saw the earth, and, behold, it was corrupt; for all flesh had corrupted their way upon the earth.	וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת־הָאָרֶץ וְהִנֵּה נִשְׁחָתָה כִּי־הִשָּׁחִית כָּל־בָּשָׂר אֶת־דְּרָכָו עַל־הָאָרֶץ׃ (ס) וַחֲזָא יי יֵת אֶרְעָא וְהָאָרֶץ אֶתִּחְבַּלְתָּ אַרְי חֲבִילוֹ כָּל בְּסָרָא אָנָּשׁ אוֹרְחִיהָ עַל אֶרְעָא׃
13	And God said unto Noah: "The end of all flesh is come before Me; for the earth is filled with violence through them; and, behold, I will destroy them with the earth."	וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים לְנֹחַ קֵץ כָּל־בָּשָׂר בָּא לִפְנֵי כִי־מָלְאָה הָאָרֶץ חָמָס מִפְּנֵיהֶם וְהִנֵּנִי מַשְׁחִיתָם אֶת־הָאָרֶץ׃ וַאֲמַר יי לְנֹחַ קֵצָא דְּכָל בְּסָרָא עָאֵל לְקִדְמִי אַרְי אֶתִּמְלִיאַת אֶרְעָא חֲטוּפִין מִן קִדְם עוֹבְדֵי־הוֹן בִּישׁיָא וְהָאָנָּא מִחֲבִילָהוֹן עִם אֶרְעָא׃
14	Make thee an ark of gopher wood; with rooms shalt thou make the ark, and shalt pitch it within and without with pitch.	עֲשֵׂה לָךְ תֵּבַת עֲצֵי־גֹפֶר קָנִים תַּעֲשֶׂה אֶת־הַתֵּבָה וְכִפַּרְתָּ אֹתָהּ מִבִּיט וּמִחוּץ בַּכֹּפֶר׃ עֲבִיד לָךְ תֵּיבְתָא דְּאֶעִין דְּקִדְרוֹס מְדוּרִין תַּעֲבִיד יֵת תֵּיבְתָא וְתַחְפִּי יֵתָּה מִגִּוּוֹ וּמִכְפָּרָא בְּכוּפְרָא׃
15	And this is how thou shalt make it: the length of the ark three hundred cubits, the breadth of it fifty cubits, and the height of it thirty cubits.	וְזֹה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה אֹתָהּ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אַמָּה אָרְךְ הַתֵּבָה חֲמִשִּׁים אַמָּה רְחִבָּהּ וּשְׁלֹשִׁים אַמָּה קוֹמָתָהּ׃ וְדִין דְּתַעֲבִיד יֵתָּה תְּלַת מֵאוֹת אַמִּין אוֹרְכָא דְּתֵיבְתָא חֲמִשִּׁין אַמִּין פּוּרְתָּהּ וְתְּלָתִין אַמִּין רִימָה׃

לתומכו, אצל אברהם היה מתחזק ומהלך צדקו מאליו: התהלך. לשון עבר. וזה שמושו של לי' בלשון כבד, משמשת להבא ולשעבר בלשון אחד, (שס יג, יז) קום מהלך להבא, מהלך נח לשעבר. (ש"א יב) החפלה צעד עבדיך להבא, (מלכים"א ח, מז) ובא והתפלל אל הבית הזה לשון עבר, אלא שהיו"ו שצראשו הופכו להבא:

(11) ותשחת. לשון ערוה ועבודה זרה (סנהדרין נז, א) (ס"א ערוה כי השחית כל בשר את דרכו, ועבודה זרה) כמו (דברים ז, טז) פן תשחיתו: ותמלא הארץ חמס. גזל (ס"א שנאמר (יונה ג) ומן החמס אשר בכפיהם):

(12) כי השחית כל בשר. אפילו צהמה חיה ועוף נוקקין לשאינן מיין (סנהדרין קא, א):

(13) קץ כל בשר. כל מקום שאתה מוצא זנות ועבודה זרה, אנדרולמוסיא צאה לעולם והורגת טובים ורעים: כי מלאה הארץ חמס. לא נחמס גזר דינם אלא על הגזל (סנהדרין קא, א): את הארץ. כמו מן הארץ. ודומה לו, (שמות ט, כט) כלחטי את העיר, מן העיר. (מ"א טו, כג) חלה את רגליו, מן רגליו. דבר אחר, את הארץ, עם הארץ. שאף ג' טפחים של עומק המחרשה נמוחו ונטשטשו (ב"ר לא, ז):

(14) עשה לך תבת. הרצה ריוח והללה לפניו. ולמה הטריחו צננין זה. כדי שיראוהו אנשי דור המבול עוסק זה ק"כ שנה, ושאלין אותו, מה זאת לך. והוא אומר להם, עתיד הקצ"ה להציא מבול לעולם (תנחומא נח ה), אולי ישובו: עצי גפר. כך שמו. ולמה ממין זה. על שם גפרית שנגזר עליהם להמחות זו: קנים. מדורים מדורים לכל צהמה וחיה: בכפר. זפת בלשון ארמי. ומצינו בגמרא כופרא (שבת סז, א). בתיבתו של משה על ידי שהיו המים חמים, דיה בחומר מצפנים וזפת מצמוץ. ועוד, כדי שלא יריח אותו נדיק ריח רע של זפת. אצל כאן, מפני חוץ המים זפתה מבית ומחוץ (ב"ר לא, י):

16	A light shalt thou make to the ark, and to a cubit shalt thou finish it upward; and the door of the ark shalt thou set in the side thereof; with lower, second, and third stories shalt thou make it.	צָהַר תַּעֲשֶׂה לַתֵּבָה וְאֶל-אַמָּה תִּכְלֹנָה מִלְּמַעַל וּפֶתַח הַתֵּבָה בְּצִדָּהּ תִּשֶׂה תַּחְתִּים שְׁנַיִם וּשְׁלֹשִׁים תַּעֲשֶׂה:	וַיְהִי וַיַּעֲבֵד יְהוָה וַיִּהְיֶה וַיִּלְחָק וַיִּשְׁכַּל לִנְחָה מִלְּעֵילָא וַתִּרְעָה דְּתִיבְתָּא בְּסִטְרָה תְּשִׁי מְדוּרִין אַרְעָאין תְּנַנִּין וַתְּלִיתָאין תַּעֲבָדְנָה:
17	And I, behold, I do bring the flood of waters upon the earth, to destroy all flesh, wherein is the breath of life, from under heaven; every thing that is in the earth shall perish.	וְאֲנִי הִנְנִי מֵבִיא אֶת-הַמָּבּוּל מַיִם עַל-הָאָרֶץ לְשַׁחַת כָּל-בָּשָׂר אֲשֶׁר-בּוֹ רוּחַ חַיִּים מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם כָּל אֲשֶׁר-בָּאָרֶץ יָגוּעַ:	וְאֲנִי הָאֵנָּה מֵיְתִי יָת טוֹפְנָא מַיָּא עַל אַרְעָא לְחַבְלָא כָּל בְּסָרָא דְּבִיָּה רוּחָא דְּחַיִּי מִתַּחַת שָׁמַיָּא כָּל דְּבָאָרְעָא יָמוּת:
18	But I will establish My covenant with thee; and thou shalt come into the ark, thou, and thy sons, and thy wife, and thy sons' wives with thee.	וַהֲקִמֹתִי אֶת-בְּרִיתִי אִתְּךָ וּבָאתָ אֵל-הַתֵּבָה אַתָּה וּבְנֶיךָ וְאִשְׁתְּךָ וְנִשְׁי-בְנֶיךָ אִתְּךָ:	וְאִקְמִים יָת קִימִי עִמָּךְ וְתִיעוּל לַתֵּיבְתָּא אַתָּה וּבְנֶיךָ וְאִתְתְּךָ וְנִשְׁי בְּנֶיךָ עִמָּךְ:
19	And of every living thing of all flesh, two of every sort shalt thou bring into the ark, to keep them alive with thee; they shall be male and female.	וּמִכָּל-הַחַי מִכָּל-בָּשָׂר שְׁנַיִם מִכָּל תָּבִיא אֵל-הַתֵּבָה לְהַחֲיָת אִתְּךָ זָכָר וּנְקֵבָה יְחִיּוּ:	וּמִכָּל דְּחַי מִכָּל בְּסָרָא תָרִין מִכּוּלָּא תַעֲיִל לַתֵּיבְתָּא לְקִיָּמָא עִמָּךְ דְּכָר וְנִקְבָּא יְהוּן:
20	Of the fowl after their kind, and of the cattle after their kind, of every creeping thing of the ground after its kind, two of every sort shall come unto thee, to keep them alive.	לְמִינֵהוּ לְמִינֵהוּ וּמִן-הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ מִכָּל רֶמֶשׂ הָאֲדָמָה לְמִינֵהוּ שְׁנַיִם מִכָּל יָבֹאוּ אֵלֶיךָ לְהַחֲיָת:	מִעוּפָא לְזִנְהוּ וּמִן בְּעִירָא לְזִנָּה מִכָּל רֶחֶשָׂא דְּאַרְעָא לְזִנְהוּ תָרִין מִכּוּלָּא יִיעֲלוּן לְוִתְךָ לְקִיָּמָא:
21	And take thou unto thee of all food that is eaten, and gather it to thee; and it shall be for food for thee, and for them.'	וְאַתָּה קַח-לָךְ מִכָּל-מֵאֲכָל אֲשֶׁר יֹאכֵל וְאַסְפֹּת אֵלֶיךָ וְהָיָה לָךְ וּלְהֵם לְאֹכְלָהּ:	וְאַתָּה סַב לָךְ מִכָּל מִיכָל דְּמִתְאַכִּיל וְתִכְנֹשׁ לְוִתְךָ וְיִהְיֶה לָךְ וּלְהוֹן לְמִיכָל:
22	Thus did Noah; according to all that God commanded him, so did he.	וַיַּעַשׂ נֹחַ כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה אֹתוֹ אֱלֹהִים כֹּן עָשָׂה:	וַעֲבַד נֹחַ כְּכֹל דְּפִקִּיד יְתִיה יי כֹּן עָבַד:

(16) צהר. יש אומרים חלון, ויש אומרים אבן טובה המאירה להם (צ"ר שם): ואל אמה תכלנה מלמעלה. כסויה משופע ועולה עד שהוא קצר מלמעלה ועומד על אמה, כדי שיזכו המים למטה (מכאן ומכאן, ס"א אינו): בצדה תשים. שלא יפלו הגשמים צה: תחתים שנים ושלושים. ג' עליות 12 על 12. עליונים לאדם אמצעים למדור תחתיים לזבל (שם): (17)

(17) ואני הנני מביא. הנני מוכן להסכים עם אותם שזרזוני ואמרתי לפני כזר (תהלים ח, ה) מה אנוש כי תזכרנו: מבויל. שצלה את הכל. שצלביל את הכל מן הגזרה לנמוך. וזהו לשון אונקלוס שחרס טופנא, שהזיק את הכל והציאם לזבל שהיא עמוקה. לכך נקראת שנער, שנערו שם כל מתי מבויל (ס"א מימי, וכן הגיה מהרש"ל בחכמת שלמה במסכת שבת [קיג, ב]):

(18) והקמתי את בריתי. ברית היה צריך על הפירות שלא ירקצו ויעפשו, ושלא יהרגוהו רשעים שצדור (צ"ר לא, יצ) אתה ובניך ואשתך. האנשים לזד והנשים לזד. מכאן שנאסרו בתשמיש המטה (שם):

(19) ומכל החי. אפילו שדים (מגיגה טז): שנים מכל. מן הפחות שצדה לא פחתו משנים, אחד זכר ואחד נקבה:

(20) מזה עוף למינהו. אותן שדבקו במיניהם ולא השחיתו דרכם, ומאליהם צאו. וכל שהתיצה קולטתו הכנים צה (צ"ר):

VII	And the LORD said unto Noah: 'Come thou and all thy house into the ark; for thee have I seen righteous before Me in this generation.	וַיֹּאמֶר יְהוָה לְנֹחַ בֹּא-אִתָּהּ וְכָל-בֵּיתְךָ אֵל-תֵּבָהּ כִּי-אֶתְּךָ רָאִיתִי צַדִּיק לְפָנַי בְּדֹר הַזֶּה:	שני
2	Of every clean beast thou shalt take to thee seven and seven, each with his mate; and of the beasts that are not clean two [and two], each with his mate;	מִכָּל הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה תִּקַּח לָךְ שִׁבְעָה שִׁבְעָה אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ וּמִן-הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר לֹא טְהוֹרָה הִוא שְׁנַיִם אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ:	2
3	of the fowl also of the air, seven and seven, male and female; to keep seed alive upon the face of all the earth.	גַּם מֵעוֹף הַשָּׁמַיִם שִׁבְעָה שִׁבְעָה זָכָר וּנְקֵבָה לַחַיּוֹת זָרַע עַל-פָּנַי כָּל-הָאָרֶץ:	3
4	For yet seven days, and I will cause it to rain upon the earth forty days and forty nights; and every living substance that I have made will I blot out from off the face of the earth.'	כִּי לַיָּמִים עוֹד שִׁבְעָה אָנֹכִי מִמָּטִיר עַל-הָאָרֶץ אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה וּמָחִיתִי אֶת- כָּל-הַקּוֹם אֲשֶׁר עָשִׂיתִי מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה:	4
5	And Noah did according unto all that the LORD commanded him.	וַיַּעַשׂ נֹחַ כְּכָל אֲשֶׁר-צִוָּהוּ יְהוָה:	5
6	And Noah was six hundred years old when the flood of waters was upon the earth.	וַנֹּחַ בֶּן-שֵׁשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וְהַמָּבּוּל הָיָה מַיִם עַל-הָאָרֶץ:	6
7	And Noah went in, and his sons, and his wife, and his sons' wives with him, into the ark, before the waters of the flood.	וַיָּבֹא נֹחַ וּבָנָיו וְאִשְׁתּוֹ וּנְשֵׁי- בָנָיו אִתּוֹ אֵל-תֵּבָהּ מִפְּנֵי מֵי הַמָּבּוּל:	7
8	Of clean beasts, and of beasts that are not clean, and of fowls, and of every thing that creepeth upon the ground,	מִן-הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה וּמִן- הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר אֵינָנָה טְהוֹרָה וּמִן-הָעוֹף וְכָל אֲשֶׁר-רָמַשׁ עַל-הָאֲדָמָה:	8

(22) ויעש נח. זה בנין התיבה (סנהדרין קח, 3):

- (1) ראיתי צדיק. ולא נאמר צדיק תמים. מכאן שאומרים מקצת שזכו של אדם צפניו, וכולו שלא צפניו (ב"ר לז, א):
- (2) הטהורה. העמידה להיות טהורה לישראל. למדנו שלמד נח תורה (עירובין יח): שבעה שבעה. כדי שיקריב מהם קרבן זלאתו (ב"ר לד, ט):
- (3) גם מעוף השמים וגו'. צטוהוים הכתוב מדבר, ולמד סתום מן המפורש:
- (4) כי לימים עוד שבעה. אלו שבעה ימי אצלו של מושלח הנדיק (סנהדרין קח) שחם הקצ"ה על כבודו ועכב את הפורענות. לא וחשוב שנותיו של מושלח ותמלא שהם כלים בשנת ת"ר שנה לחיי נח: כי לימים עוד. מהו עוד, זמן אחר זמן. זה נוסף על ק"כ שנה: ארבעים יום. כנגד יצירת הולד שקלקלו להטריח ליוצרים לצור צורת ממזרים (ב"ר כה, ב):
- (5) ויעש נח. זה ביאתו לתיבה:
- (7) נח ובניו. האנשים לצד והגשים לצד, לפי שנאסרו בתשמיש המטה, מפני שהעולם שריו בצער (תנחומא נח יא): מפני מי המבול. אף נח מקטני אמנה היה. מאמין ואינו מאמין שיבא המבול, ולא נכנס לתיבה עד שדחקוהו המים:

9	there went in two and two unto Noah into the ark, male and female, as God commanded Noah.	שְׁנַיִם שְׁנַיִם בָּאוּ אֶל־נֹחַ אֶל־הַתֵּבָה זָכָר וּנְקֵבָה כְּאֲשֶׁר צִוָּה אֱלֹהִים אֶת־נֹחַ:	תָּרִין תָּרִין עָלוּ עִם נֹחַ לַתֵּיבָתָא דְכָר וּנְקֵבָא כְּמַא דְּפִקִּיד יְיָ יְתָנָח:
10	And it came to pass after the seven days, that the waters of the flood were upon the earth.	וַיְהִי לְשִׁבְעַת הַיָּמִים וַיָּמִי הַמְּבֹול הָיָה עַל־הָאָרֶץ:	וַהֲוָה לְזִמְנָ שְׁבַעַא יוֹמִין וַיָּמִי שׁוּפְנָא הָוָה עַל אֶרֶצָא:
11	In the six hundredth year of Noah's life, in the second month, on the seventeenth day of the month, on the same day were all the fountains of the great deep broken up, and the windows of heaven were opened.	בְּשָׁנָת שֵׁשׁ־מֵאוֹת שָׁנָה לְחַיֵּי־נֹחַ בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בְּשִׁבְעָה־עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בַּיּוֹם הַזֶּה נִבְקְעוּ כָּל־מְעִינֹת (בספרי ספרד ואשכנז מעינות) תְּהוֹם רַבָּה וְאֶרְבַּת הַשָּׁמַיִם נִפְתְּחוּ:	בְּשָׁנָת שִׁית מֵאָה שְׁנִין לְחַיֵּי נֹחַ בִּירְחָא תְּנִינָא בְּשִׁבְעַת עֶסְרָא יוֹמָא לִירְחָא בְּיוֹמָא הַדִּין אֲתַבְּזוּ כָּל מְבוּעֵי תְּהוֹם רַבָּא וְכֹנִי דְשָׁמַיָא אֲתַפְתְּחָא:
12	And the rain was upon the earth forty days and forty nights.	וַיְהִי הַגֶּשֶׁם עַל־הָאָרֶץ אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה:	וַהֲוָה מִטְרָא נְחִית עַל אֶרֶצָא אַרְבָּעִין יָמִין וְאַרְבָּעִין לַיְלָן:
13	In the selfsame day entered Noah, and Shem, and Ham, and Japheth, the sons of Noah, and Noah's wife, and the three wives of his sons with them, into the ark;	בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה בָּא נֹחַ וְשֵׁם־וְחָם וַיִּפֹּת בְּנֵי־נֹחַ וְאִשְׁתֵּי נֹחַ וּשְׁלִשֶׁת נָשִׁי־בָנָיו אִתָּם אֶל־הַתֵּבָה:	בְּכֶרֶן יוֹמָא הַדִּין עָאֵל נֹחַ וְשֵׁם וְחָם וַיִּפֹּת בְּנֵי נֹחַ וְאִתָּת נֹחַ וַתִּלֶּת נָשִׁי בְּנוֹהֵי עִמָּהוֹן לַתֵּיבָתָא:
14	they, and every beast after its kind, and all the cattle after their kind, and every creeping thing that creepeth upon the earth after its kind, and every fowl after its kind, every bird of every sort.	הַמָּוָה וְכָל־הַחַיָּה לְמִינָהּ וְכָל־הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ וְכָל־הָרֶמֶשׂ הָרֹמֵשׁ עַל־הָאָרֶץ לְמִינֵהוּ וְכָל־הָעוֹף לְמִינֵהוּ כָּל צִפּוֹר כָּל־כְּנָף:	אֲנָן וְכָל חַיָּתָא לְזִנְהָ וְכָל בְּעִירָא לְזִנְהָ וְכָל רַחֲשָׂא דְרַחֲשִׁישׁ עַל אֶרֶצָא לְזִנְהֵי וְכָל עוֹפָא לְזִנְהֵי כָּל צִפּוֹר כָּל דְּפִרְחָ:
15	And they went in unto Noah into the ark, two and two of all flesh wherein is the breath of life.	וַיָּבֹאוּ אֶל־נֹחַ אֶל־הַתֵּבָה שְׁנַיִם שְׁנַיִם מִכָּל־הַבֶּשֶׂר אֲשֶׁר־בּוֹ רֵיחַ חַיִּים:	וְעָלוּ עִם נֹחַ לַתֵּיבָתָא תָּרִין תָּרִין מִכָּל בְּסָרָא דְּבִיָּה רוּחָא דְּחַיִּי:

- (9) באו אל נח. מאליהן (צ"ל, נח): שנים שנים. כלם הושוו צמנין זה, מן הפחות היו שנים:
- (11) בחדש השני. רבי אליעזר אומר זה מרחשון, רבי יהושע אומר זה אייר (סנהדרין קח): נבקעו. להוציא מימיהן: תהום רבה. מדה כנגד מדה. הם חטאו צרכה רעת האדם (לעיל ו, ה), ולקו צתהום רבה (סנהדרין קח, א):
- (12) ויהי הגשם על הארץ. ולהלן הוא אומר, ויהי המבול. אלא כשהורידן, הורידן ברחמים. אם יחזרו יהיו גשמי צרכה, וכשלא חזרו היו למבול: ארבעים יום וגו'. אין יוס ראשון מן המנין, לפי שאין לילו עמו. שהרי כתיב, ביום הזה נבקעו כל מעינות. נמצאו ארבעים יום כלים כ"ח צכסליו לרבי אליעזר שהחדשים נמנין כסדרן, אחד מלא ואחד חסר, הרי י"ב ממרחשון וכ"ח מכסליו:
- (13) בעצם היום הזה. למדך הכתוב שהיו צני דורו אומרים, אילו אנו רואים אותם נכנסם לתיבה, אנו שוצרין אותה והורגין אותו. אמר הקצ"ה, אני מכניסו לעיני כלם (ספרי האזינו שלו. צ"ל, נח), וגרסה דבר מי יקום:
- (14) צפור כל כנף. דבוק הוא. נפור של כל מין כנף, לרבות חגבים (חולין קלט, ב) (כנף זה לשון נושא, כמו (ויקרא א, יז) ושקע אותו בכנפיו, שפילו נושאה עולה. אף כאן נפור, כל מין מראית נושאה):

16	And they that went in, went in male and female of all flesh, as God commanded him; and the LORD shut him in.	וַהֲבָיִים זָכָר וּנְקֵבָה מִכָּל-בֶּשֶׁר וַיָּבֹאוּ כְּאֲשֶׁר צִוָּה אֱלֹהִים וַיִּסְגֹּר יְהוָה בַּעֲדוֹ: וְעָלִיא דְכָר וְנוקְבָא מִכָּל בְּסָרָא עָלּוּ כְּמָא דְפָקִיד יְתִיה יי וְאַגִּין יי בְּמִימְרֵיהּ עֲלוּהִי:	16
17	And the flood was forty days upon the earth; and the waters increased, and bore up the ark, and it was lifted up above the earth.	וַהֲיָה טּוֹפָאן אַרְבַּעִין יוֹמִין עַל הָאָרֶץ וַיִּרְבּוּ הַמַּיִם וַיִּשְׂאוּ אֶת-הַתֵּבָה וַתָּרָם מֵעַל הָאָרֶץ:	שלישי
18	And the waters prevailed, and increased greatly upon the earth; and the ark went upon the face of the waters.	וַיִּגְבְּרוּ הַמַּיִם וַיִּרְבּוּ מְאֹד עַל-הָאָרֶץ וַתֵּלֶךְ הַתֵּבָה עַל-פְּנֵי הַמַּיִם:	18
19	And the waters prevailed exceedingly upon the earth; and all the high mountains that were under the whole heaven were covered.	וַהֲמִים גָּבְרוּ מְאֹד מְאֹד עַל-הָאָרֶץ וַיִּכְסּוּ כָל-הַהָרִים הַגְּבוּלִים אֲשֶׁר-תַּחַת כָּל-הַשָּׁמַיִם:	19
20	Fifteen cubits upward did the waters prevail; and the mountains were covered.	חֲמִשָּׁה עֶשְׂרֵה אַמָּה מִלְּמַעְלָה גָבְרוּ הַמַּיִם וַיִּכְסּוּ הַהָרִים:	20
21	And all flesh perished that moved upon the earth, both fowl, and cattle, and beast, and every swarming thing that swarmeth upon the earth, and every man;	וַיָּגָעוּ כָל-בֶּשֶׁר הָרֹמֵשׁ עַל-הָאָרֶץ בָּעוֹף וּבַבְּהֵמָה וּבַחַיָּה וּבְכָל-הַשָּׂרֵץ הַשֹּׁרֵץ עַל-הָאָרֶץ וְכָל-הָאָדָם:	21
22	all in whose nostrils was the breath of the spirit of life, whatsoever was in the dry land, died.	כָּל אֲשֶׁר נִשְׁמַת-רוּחַ חַיִּים בְּאַפֵּיהֶם מִכָּל דְּבִיבִשְׁתָּא מִיתוּ:	22
23	And He blotted out every living substance which was upon the face of the ground, both man, and cattle, and creeping thing, and fowl of the heaven; and they were blotted out from the earth; and Noah only was left, and they that were with him in the ark.	וַיִּמַּח אֶת-כָּל-הַיְקוּם אֲשֶׁר עַל-פְּנֵי הָאֲדָמָה מֵאָדָם עַד-בְּהֵמָה עַד-רֶמֶשׂ עַד-עוֹף הַשָּׁמַיִם וַיִּמָּחוּ מִן-הָאָרֶץ וַיִּשָּׂאֵר אֶדְ-נֹחַ וְאֲשֶׁר אִתּוֹ בַּתֵּבָה:	23

(16) ויסגור ה' בעדו. הגין עליו שלא שצורה. הקיף הטיצה דוצים ואריות והיו הורגים צהם (צ"ר לז, ט). ופשוטו של מקרא, סגר כנגדו מן המים. וכן כל צעד שצמקרא, לשון כנגד הוא, (צראשית כ, יח) צעד כל רחס, (מ"ד צ, ד) צעדן וצעד צניך, (איוב צ, ד) עור צעד עור, (תהלים ג, ד) מגן צעדי, (ש"א יצ, יט) התפלל צעד עצדיך, כנגד עצדיך:

(17) ותרם מעל הארץ. משוקעת הימה צמים י"א אמה כספינה טעונה המשוקעת מקצתה צמים (צ"ר לז, ט), ומקראות שלפניו יוכיחו:

(18) ויגברו. מאליהן:

(20) חמש עשרה אמה מלמעלה. למעלה של כל גובה כל ההרים לאחר שהושו המים לראשי ההרים (יומא עו, א):

(22) נשמת רוח חיים. נשימה של רוח חיים: אשר בחרבה. ולא דגים שצים (סנהדרין קח):

24	And the waters prevailed upon the earth a hundred and fifty days.	וַיִּגְבְּרוּ הַמַּיִם עַל-הָאָרֶץ וַתִּקְיֹפוּ מַיָּא עַל אֶרֶעָא מָאָה וְחַמְשִׁין יוֹמִין:	24	וַיִּגְבְּרוּ הַמַּיִם עַל-הָאָרֶץ וַתִּקְיֹפוּ מַיָּא עַל אֶרֶעָא מָאָה וְחַמְשִׁין יוֹמִין:
VIII	And God remembered Noah, and every living thing, and all the cattle that were with him in the ark; and God made a wind to pass over the earth, and the waters assuaged;	וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת-נֹחַ וְאֶת כָּל-הַחַיָּה וְאֶת-כָּל-הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר אִתּוֹ בַּתִּבָּה וַיַּעֲבֵר אֱלֹהִים רוּחַ עַל-הָאָרֶץ וַיַּשְׁכּוּ הַמַּיִם:	1	וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת-נֹחַ וְאֶת כָּל-הַחַיָּה וְאֶת-כָּל-הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר אִתּוֹ בַּתִּבָּה וַיַּעֲבֵר אֱלֹהִים רוּחַ עַל-הָאָרֶץ וַיַּשְׁכּוּ הַמַּיִם:
2	the fountains also of the deep and the windows of heaven were stopped, and the rain from heaven was restrained.	וַיִּסְכְּרוּ מַעֲיֵנֹת תְּהוֹם וְאֶרְבַּת הַשָּׁמַיִם וַיִּפְּלָא הַגֶּשֶׁם מִן-הַשָּׁמַיִם:	2	וַיִּסְכְּרוּ מַעֲיֵנֹת תְּהוֹם וְאֶרְבַּת הַשָּׁמַיִם וַיִּפְּלָא הַגֶּשֶׁם מִן-הַשָּׁמַיִם:
3	And the waters returned from off the earth continually; and after the end of a hundred and fifty days the waters decreased.	וַיָּשָׁבוּ הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ הַלּוֹךְ וַיָּשׁוּב וַיִּחְסְרוּ הַמַּיִם מִקְצָה חַמְשִׁים וּמֵאֵת יוֹם:	3	וַיָּשָׁבוּ הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ הַלּוֹךְ וַיָּשׁוּב וַיִּחְסְרוּ הַמַּיִם מִקְצָה חַמְשִׁים וּמֵאֵת יוֹם:
4	And the ark rested in the seventh month, on the seventeenth day of the month, upon the mountains of Ararat.	וַתָּנַח הַתִּבָּה בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בִּשְׁבַעַת עָסָרָא יוֹמָא לִירְחָא עַל טוּרֵי קָרְדוֹ:	4	וַתָּנַח הַתִּבָּה בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בִּשְׁבַעַת עָסָרָא יוֹמָא לִירְחָא עַל טוּרֵי קָרְדוֹ:
5	And the waters decreased continually until the tenth month; in the tenth month, on the first day of the month, were the tops of the mountains seen.	וּמַיָּא הָווּ אֲזִלִּין וַחֲסָרִין עַד יֶרְחָא עֲסִירָאָה בְּעִסְרָאָה בַּחֹדֶשׁ לִירְחָא אֶתְחַזְיָאוּ רִישֵׁי טוּרֵיָא:	5	וּמַיָּא הָווּ אֲזִלִּין וַחֲסָרִין עַד יֶרְחָא עֲסִירָאָה בְּעִסְרָאָה בַּחֹדֶשׁ לִירְחָא אֶתְחַזְיָאוּ רִישֵׁי טוּרֵיָא:

(23) וימח. לשון ויפגעל הוא, ואינו לשון ויפגעל. והוא מגזרת ויפן ויפן. כל תיבה שסופה ה"א כגון צנה מחה קנה, כשהוא נותן וי"ו י"ד צראשנה, נקוד צחירק תחת היוד: אך נח. לצד נח, וזה פשוטו. ומדרש אגדה (צ"ר) גונח וכוהה דס מטורח הצהמות והחיות. ויש אומרים שאיחר מזונות לארי והכישו. ועליו נאמר (משלי יב, א), הן לדיק צארץ ישולס:

(1) ויזכור אלהים. זה השם מדת הדין הוא. ונהפכה למדת רחמים על ידי תפלת הצדיקים. ורשעתן של רשעים הופכת מדת רחמים למדת הדין (צ"ר לג, ג), שנאמר (צראשית ו, א), (ו) וישכו. הארץ. על: רוח. אלהים ויעבר: (ג), וגו'. נח את אלהים ויזכור: (צ"ר לג, ג)

(2) ויסכרו מעינות. כשנפתחו כתיב (לעיל ז, יא) כל מעינות, וכאן אין כתיב כל. לפי שנשתיירו מהם אותן שיש בהם לורך לעולם, כגון חמי טצריא וכיוצא בהם (סנהדרין קח, א): ויבלא. וימנע, כמו (תהלים מ, יב) לא תכלא רחמין, (צראשית כג, ו) לא יכלה ממך:

(3) מקצה חמשים ומאת יום. התחילו לחסור, והוא אחד צסיון (סדר עולם פ"ד). כי"ז. צכ"ז צכסליו פסקו הגשמים, הרי ג' מכליו וכ"ט מטבת הרי ל"צ. ושצט ואדר וניסון ואייר קי"ה, הרי ק"נ:

(4) בחדש השביעי. סיון, והוא שביעי לכסליו, שצו פסקו הגשמים: בשבעה עשר יום. מכאן אתה למד שהיתה המציבה משוקעת צמים י"א אמה. שהרי כתיב צעשירי צאחד לחדש נראו ראשי ההרים, זה אצ שהוא עשירי למרחשון לירידת גשמים. והס היו צוהים על ההרים חמש עשרה אמה, וחסרו מיס אחד צסיון עד אחד צאצ חמש עשרה אמה צששים יום. הרי אמה ל"י ימים. נמצא שצט"ז צסיון לא חסרו אלא ד' אמות, ונהה המציבה ליום המחרת. למדת שהיתה משוקעת י"א אמה צמים שעל ראשי ההרים:

(5) בעשירי וגו' נראו ראשי ההרים. זה אצ, שהוא עשירי למרחשון שהתחיל הגשם. ואס תאמר הוא אלול, ועשירי לכסליו שפסק הגשם, כשם שאתה אומר צחדש השביעי סיון, והוא שביעי להפסקה. אי אפשר לומר כן. על כרחך, שביעי אי אתה מונה אלא להפסקה. שהרי לא כלו ארבעים יום של ירידת גשמים ומאה וחמשים של תצורת המים עד אחד צסיון. ואס

6	And it came to pass at the end of forty days, that Noah opened the window of the ark which he had made.	וַיְהִי מִקֵּץ אַרְבָּעִים יוֹם וַיִּפְתַּח נֹחַ יֵת כְּפֹת תִּיבֹתָא דִּעֲבַד:	6
7	And he sent forth a raven, and it went forth to and fro, until the waters were dried up from off the earth.	וַיִּשְׁלַח אֶת־הָעֹרֵב וַיֵּצֵא יֵצוּא וַיָּשׁוּב עַד־יִבְשֶׁת הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ:	7
8	And he sent forth a dove from him, to see if the waters were abated from off the face of the ground.	וַיִּשְׁלַח אֶת־הַיּוֹנָה מֵאֵתוֹ לִרְאוֹת הַקָּלוּ הַמַּיִם מֵעַל פְּנֵי הָאָדָמָה:	8
9	But the dove found no rest for the sole of her foot, and she returned unto him to the ark, for the waters were on the face of the whole earth; and he put forth his hand, and took her, and brought her in unto him into the ark.	וְלֹא־מָצְאָה הַיּוֹנָה מְנוּחַ לְכַף־רַגְלָהּ וַתָּשָׁב אֵלָיו אֶל־הַתִּבָּה כִּי־מַיִם עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ וַיִּשְׁלַח יָדוֹ וַיִּקְחָהּ וַיָּבֵא אֹתָהּ אֵלָיו אֶל־הַתִּבָּה:	9
10	And he stayed yet other seven days; and again he sent forth the dove out of the ark.	וַיֵּחַל עוֹד שִׁבְעַת יָמִים אַחֲרֵיהֶם וַיִּסָּף שַׁלַּח אֶת־הַיּוֹנָה מִן־הַתִּבָּה:	10
11	And the dove came in to him at eventide; and lo in her mouth an olive-leaf freshly plucked; so Noah knew that the waters were abated from off the earth.	וַתָּבֵא אֵלָיו הַיּוֹנָה לָעֵת עֶרֶב וְהָיָה עַל־הַזֵּית טָרֵף בִּפִּיהָ וַיֵּדַע נֹחַ כִּי־קָלוּ הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ:	11

אִתָּה אֹמֵר שְׂדֵי לִירִידָה, אֵין זֶה סִיּוֹן. וְהַעֲשִׂירִי אֵי אִפְשֵׁר לִמְנוֹת אֵלָּא לִירִידָה. שֶׁאִם אִתָּה אֹמֵר לִהַפְסָקָה, וְהוּא אֵלּוּל, אֵי אִתָּה מוֹאֵל בְּרִאשׁוֹן בָּאֵחָד לַחֲדָשׁ חֲרָבוּ הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ. שְׁהִרִי מִקֵּץ אַרְבָּעִים מִשְׁנֵרָאֵו רִאשֵׁי הַהָרִים שֶׁלַח אֵת הָעוֹרֵב. וְכ"א יוֹם הוֹחִיל בְּשִׁלְיֹת הַיּוֹנָה, הִרִי שְׁשִׁים יוֹם מִשְׁנֵרָאֵו רִאשֵׁי הַהָרִים עַד שֶׁחֲרָבוּ פְּנֵי הָאָדָמָה. וְאִם תֹּאמַר בָּאֵלּוּל נִרְאָו, נִמְאָל שֶׁחֲרָבוּ בְּמִרְחָשׁוֹן, וְהוּא קוֹרָא אוֹתוֹ רִאשׁוֹן, וְאֵין זֶה אֵלָּא מִשְׁרִי שֶׁהוּא רִאשׁוֹן לְבִרְיָת עוֹלָם, וְלִרְצֵי יְהוֹשֻׁעַ הוּא נִסָּן:

(6) מִקֵּץ אַרְבָּעִים יוֹם. מִשְׁנֵרָאֵו רִאשֵׁי הַהָרִים: אֵת חֲלוֹן הַתִּיבָה אֲשֶׁר עָשָׂה. לָנֶהַר (ב"ר לֵג, ה) וְלֹא זֶה פֶתַח הַתִּיבָה הַעֲשׂוֹי לְבִיָּאָה וְיִצְיָאָה:

(7) יֵצוּא וּשׁוּב. הוֹלֵךְ וּמִקֵּץ סְבִיבוֹת הַתִּיבָה וְלֹא הֵלֵךְ בְּשִׁלְיֹתוֹ. שֶׁהִיָּה חוֹשֵׁדוֹ עַל צֵת זֹגוֹ, כִּמוֹ שֶׁשִּׁנִּינוּ בְּאֵגְדַת חֵלֶק (סְנֵהֲדִרִין קמ"ג): עַד יִבְשֶׁת הַמַּיִם. פְּשׁוּטוֹ כִּמְשֻׁמְעוֹ. אֲבָל מִדְרַשׁ אֵגְדָה (ב"ר לֵג, ה), מוֹכֵן הִיָּה הָעוֹרֵב לְשִׁלְיֹת אַחֶרֶת בְּעִזְרַת גְּשָׁמִים בִּימֵי אֱלֹהִים, שֶׁנֶּאֱמַר (מִלְכִּים־א יז, ו) וְהָעוֹרֵבִים מִבִּיָּאִים לוֹ לֶחֶם וּשְׂמֵרָה:

(8) וַיִּשְׁלַח אֶת הַיּוֹנָה. לְסוֹף ז' יָמִים. שְׁהִרִי כְּחֵיב וַיִּחַל עוֹד ז' יָמִים אַחֲרֵיהֶם, מִכֻּלֵּל זֶה אִתָּה לִמַּד שֶׁאֵף בְּרִאשׁוֹנָה הוֹחִיל ז' יָמִים: וַיִּשְׁלַח. אֵין זֶה לְשׁוֹן שִׁלְיֹת אֵלָּא לְשׁוֹן שְׁלוֹם. שֶׁלַחָה לְלַכַּת לְדִרְכָּה, וְצוֹ יִרְאָה אִם קָלוּ הַמַּיִם, שֶׁאִם תִּמְנָא מְנוּחָ לֹא תִשׁוּב אֵלָיו:

(10) וַיֵּחַל. לְשׁוֹן הַמְתָּנָה. וְכֵן (אִיּוֹב כט, כא) לִי שִׁמְעוּ וַיִּחַלּוּ, וְהִרְצָה יְשׁ בְּמִקְרָא:

(11) טָרֵף בִּפִּיהָ. אֹמֵר אֵין שׁוֹכֵר הִיָּה. לִכֵּן קוֹרְאוֹ פְּעָמִים לְשׁוֹן זִכֵּר, וּפְעָמִים לְשׁוֹן נִקְצָה, לְפִי שֶׁכֵּל יוֹנָה שֶׁבְּמִקְרָא לְשׁוֹן נִקְצָה, כִּמוֹ (שֶׁ"ה יז, כ) כִּיּוֹנִים עַל אִפְקֵי מֵיִם רוּחָנוֹת, (יִחְזָקְאֵל ז, טז) כִּיּוֹנֵי הַגְּאִלּוֹת כּוֹלֵם הוֹמּוֹת, (הוֹשֵׁעַ ז, יא) כִּיּוֹנָה פוֹתָה: טָרֵף. חֲטָף. וּמִדְרַשׁ אֵגְדָה, לְשׁוֹן מוֹזוֹן. וְדִרְשׁוּ (עִירוֹבִין יח, ג) בְּפִיהָ, לְשׁוֹן מֵאֲמַר. אִמְרָה, יִהְיוּ מוֹזוֹנוֹתֵי מִרְוִיִן כְּבִית צִידוֹ שֶׁל הַקֶּבֶדָּה וְלֹא מִתּוֹקִין כְּדִבְשׁ צִידֵי בֶשֶׂר וְדָם:

12	And he stayed yet other seven days; and sent forth the dove; and she returned not again unto him any more.	וַיֵּחַל עוֹד שִׁבְעַת יָמִים אַחֲרֵיהֶם וַיִּשְׁלַח אֶת־הַיּוֹנָה וְלֹא שׁוֹב־אָלָיו עוֹד:	12
13	And it came to pass in the six hundred and first year, in the first month, the first day of the month, the waters were dried up from off the earth; and Noah removed the covering of the ark, and looked, and behold, the face of the ground was dried.	וַיְהִי בְּאַחַת וָשֶׁשׁ־מֵאוֹת שָׁנָה בְּרֵאשׁוֹן בְּאַחַד לַחֹדֶשׁ חָרְבוּ הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ וַיֹּסֶר נֹחַ אֶת־מִכְסֵּה הַתֵּבָה וַיֵּרָא וְהִנֵּה חָרְבוּ פְּנֵי הָאָדָמָה:	13
14	And in the second month, on the seven and twentieth day of the month, was the earth dry.	וּבַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בַשִּׁבְעָה וָעֶשְׂרִים יוֹם לַחֹדֶשׁ יָבֵשָׁה הָאָרֶץ: (ס)	14
15	And God spoke unto Noah, saying:	וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶל־נֹחַ לֵאמֹר:	רביעי 15
16	'Go forth from the ark, thou, and thy wife, and thy sons, and thy sons' wives with thee.	צֵא מִן־הַתֵּבָה אַתָּה וְאִשְׁתְּךָ וּבְנֶיךָ וְנָשֵׁי־בְנֶיךָ אִתְּךָ:	16
17	Bring forth with thee every living thing that is with thee of all flesh, both fowl, and cattle, and every creeping thing that creepeth upon the earth; that they may swarm in the earth, and be fruitful, and multiply upon the earth.'	כָּל־הַחַיָּה אֲשֶׁר־אִתְּךָ מִכָּל־בֶּשָׂר בָּעוֹף וּבַבְּהֵמָה וּבְכָל־הָרֶמֶשׂ הָרֹמֵשׁ עַל־הָאָרֶץ (כ') הוּצֵא [ק' הַצֵּא] אִתְּךָ וְשָׂרְצוּ בָאָרֶץ וּפְרוּ וּרְבוּ עַל־הָאָרֶץ:	17
18	And Noah went forth, and his sons, and his wife, and his sons' wives with him;	וַיֵּצֵא־נֹחַ וּבְנָיו וְנָשֵׁי־בָנָיו אִתּוֹ:	18
19	every beast, every creeping thing, and every fowl, whatsoever moveth upon the earth, after their families; went forth out of the ark.	כָּל־הַחַיָּה כָּל־הָרֶמֶשׂ וְכָל־הָעוֹף כָּל־רֹמֵשׁ עַל־הָאָרֶץ לְמִשְ�פַּחְתֵּיהֶם יֵצְאוּ מִן־הַתֵּבָה:	19

(12) וייחל. הוא לשון ויחל, אלא שזה לשון ויפגע, וזה לשון ויפגע. ויחל וימתין, וייחל וימתין:

(13) בראשון. לרבי אליעזר הוא תשרי ולרבי יהושע הוא ניסן (ר"ה יז): חרבו. נעשה כמין טיט שקרמו פניה של מעלה:

(14) בשבעה ועשרים. וירידתן צדש השני צ"ו צדש (סדר עולם פ"ד. ז"ר לג, ו), אלו ימים שהחמה יתירה על הלילה. שמשפט דור המבול שנה תמימה היה (עדיות ג, ז. ז"ר כח, ט): יבשה. נעשה גריד כהלכה:

(16) אתה ואשתך וגר. איש ואשתו. כאן המיר להם תשמיש המטה (ז"ר לד, ו)

(17) הוצא. הוצא כתיב היא קרי. היא, אמור להם שיצאו. הוצא, אם אינם רוצים לזאת הוציאם אתה: ושרצו בארץ.

ולא צמיצה. מגיד שאף הצהמה והעוף נאסרו בתשמיש:

(19) למשפחתיהם. קבלו עליהם על מנת לידבק במין:

20 And Noah built an altar unto the LORD; and took of every clean beast, and of every clean fowl, and offered burnt-offerings on the altar.	וַיִּבֶן נֹחַ מִזְבֵּחַ לַיהוָה וַיִּקַּח מִכָּל הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה וּמִכָּל הָעוֹף הַטְּהוֹר וַיַּעַל עֲלֵה בַמִּזְבֵּחַ:	20 וַיִּבֶן נֹחַ מִזְבֵּחַ לַיהוָה וַיִּקַּח מִכָּל הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה וּמִכָּל הָעוֹף הַטְּהוֹר וַיַּעַל עֲלֵה בַמִּזְבֵּחַ:
21 And the LORD smelled the sweet savour; and the LORD said in His heart: 'I will not again curse the ground any more for man's sake; for the imagination of man's heart is evil from his youth; neither will I again smite any more every thing living, as I have done.	וַיִּרַח יְהוָה אֶת־רֵיחַ הַנִּיחֹחַ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־לִבּוֹ לֹא־אֶסְף לְקַלֵּל עוֹד אֶת־הָאָדָמָה בַּעֲבוּר הָאָדָם כִּי יֵצֵר לֵב הָאָדָם רָע מִנְעֻרָיו וְלֹא־אֶסְף עוֹד לְהַכּוֹת אֶת־כָּל־חַי כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתִי:	21 וַיִּרַח יְהוָה אֶת־רֵיחַ הַנִּיחֹחַ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־לִבּוֹ לֹא־אֶסְף לְקַלֵּל עוֹד אֶת־הָאָדָמָה בַּעֲבוּר הָאָדָם כִּי יֵצֵר לֵב הָאָדָם רָע מִנְעֻרָיו וְלֹא־אֶסְף עוֹד לְהַכּוֹת אֶת־כָּל־חַי כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתִי:
22 While the earth remaineth, seedtime and harvest, and cold and heat, and summer and winter, and day and night shall not cease.'	עוֹד כָּל־יְמֵי הָאָרֶץ זְרוּעָה וְקָצִיר וְחֹצֵדָה וְקוֹרָא וְחוּמָא וְקִיטָא וְסִתְנָא וַיָּיָמּוּ וַיְלִילִי לֹא יִבְטְלוּ:	22 עַד כָּל־יְמֵי הָאָרֶץ זְרַע וְקָצִיר וְקָר וְחֹם וְקִיץ וְחֹרֶף וַיּוֹם וַלַּיְלָה לֹא יִשְׁכָּחוּ:
IX And God blessed Noah and his sons, and said unto them: 'Be fruitful and multiply, and replenish the earth.	וַיְבָרֵךְ אֱלֹהִים אֶת־נֹחַ וְאֶת־בָּנָיו וַיֹּאמֶר לָהֶם פְּרוּ וּרְבוּ וּמְלֵאוּ אֶת־הָאָרֶץ:	IX וַיְבָרֵךְ אֱלֹהִים אֶת־נֹחַ וְאֶת־בָּנָיו וַיֹּאמֶר לָהֶם פְּרוּ וּרְבוּ וּמְלֵאוּ אֶת־הָאָרֶץ:
2 And the fear of you and the dread of you shall be upon every beast of the earth, and upon every fowl of the air, and upon all wherewith the ground teemeth, and upon all the fishes of the sea: into your hand are they delivered.	וּמִזְרָאֲכֶם וּחְתָּכֶם יִהְיֶה עַל כָּל־חַיַּת הָאָרֶץ וְעַל כָּל־עוֹף הַשָּׁמַיִם בְּכָל־אֲשֶׁר תִּרְמָשׁ הָאָדָמָה וּבְכָל־דָּגֵי הַיָּם בְּיַדְכֶם נִתְּנוּ:	2 וּמִזְרָאֲכֶם וּחְתָּכֶם יִהְיֶה עַל כָּל־חַיַּת הָאָרֶץ וְעַל כָּל־עוֹף הַשָּׁמַיִם בְּכָל־אֲשֶׁר תִּרְמָשׁ הָאָדָמָה וּבְכָל־דָּגֵי הַיָּם בְּיַדְכֶם נִתְּנוּ:

(20) מכל הבהמה הטהורה. אמר, לא צוה לי הקצ"ה להכניס מאלו ז' אלא כדי להקריב קרבן מהם (צ"ר פ' כ"ו ופ' ל"ד, ט):

(21) מנעריו. מנענער לנחת ממעי אמו ניתן צו יצר הרע (שם לד, י. ירושלמי ברכות ג, ה): לא אסף. ולא אסף. כפל הדבר לשבועה. הוא שכח (ישעי' נד, ט) אשר נשבעתי מעבור מי נח. ולא מנינו זה שבועה אלא זו שכלל דבריו, והיא שבועה. וכן דרשו חכמים במסכת שבועות (דף לז):

(22) עוד כל ימי הארץ וגו' לא ישבתו. ו' עתים הללו שני חדשים לכל אחד ואחד, כמו ששנינו חצי תשרי ומרחשון וחצי כסליו וזרע. חצי כסליו וטבת וחצי שבט קור (ס"א חורף) וכו', בצבא מלעא (ק) (ס"א עוד כל ימי, כלומר תמיד, כמו עוד טומאתו ב): קור. קשה מחורף: חורף. עת זרע שעורים וקטניות החריפין להתבשל מהר. קור הוא חצי שבט ואדר וחצי ניסן: קציר. חצי ניסן ואייר וחצי סיון: קיץ. הוא זמן לקיטת תאנים וזמן שמייצשים אותן בשדות ושמו קיץ, כמו (שמואל א' ב' טז, ו) והלחם והקיץ לאכול הנערים: חום. הוא סוף ימות החמה, חצי אב ואלול וחצי תשרי שהעולם חם ביותר, כמו ששנינו במסכת יומא (כט, א), שלהי קייטא קשי מקייטא: ויום וליילה לא ישבתו. מכלל ששבתו כל ימות המצול שלא שמשו המזלות, ולא ניכר צין יום וצין לילה (צ"ר פכ"ה ופ' לד, יא): לא ישבתו. לא יפסקו כל אלה מלהתנהג כסדרן:

(2) וחתכם. ואימתכם, כמו (איוב ו, כא) תראו חמת. ואגדה, לשון חיות. שכל זמן שהתינוק בן יומו חי, אין אתה צריך לשומרו מן העכברים. עוג מלך הבשן מה, צריך לשומרו מן העכברים, שנאמר ומוראכם וחתכם יהיה. אימתי יהיה מוראכם על החיות, כל זמן שאתם חיים (סנהדרין נח. שבת קנא, ב):

3	Every moving thing that liveth shall be for food for you; as the green herb have I given you all.	כָּל־רֶמֶשׂ אֲשֶׁר הוּא־חַי לָכֶם יִהְיֶה לְאֹכְלָהּ כִּי־רֶקַע יֵעָשֶׂב נָתַתִּי לָכֶם אֶת־כָּל־	כָּל רֶחֶשׂ דְּהוּא חַי לְכוֹן יְהִי לְמִיכֹל כִּי־רֶקַע יֵעָשֶׂב וְהַבֵּית לְכוֹן יֵת כּוֹלָא:
4	Only flesh with the life thereof, which is the blood thereof, shall ye not eat.	אֶדְבָשָׁר בְּנִפְשׁוֹ דָּמוֹ לֹא תֹאכְלוּ:	בָּרֶם בְּסָרָא בְּנִפְשֵׁיהּ דְּמִיָּהּ לֹא תִיכְלוּ:
5	And surely your blood of your lives will I require; at the hand of every beast will I require it; and at the hand of man, even at the hand of every man's brother, will I require the life of man.	וְאִךְ אֶת־דַּמְכֶם לְנַפְשֵׁיכֶם אֲדַרְשׁ מִיַּד כָּל־חַיָּה אֲדַרְשֶׁנּוּ וּמִיַּד הָאָדָם מִיַּד אִישׁ אָחִיו אֲדַרְשׁ אֶת־נַפְשׁ הָאָדָם:	וּבָרֶם יֵת דְּמִכּוֹן לְנַפְשָׁתְכוֹן אֲתַבַּע מִיַּד כָּל חַיָּתָא אֲתַבַּעֲנִיהּ וּמִיַּד אֲנָשָׂא מִיַּד גְּבֵר דִּי־שׂוֹד יֵת דְּמָא דְּאָחִוְהִי אֲתַבַּע יֵת נַפְשָׂא דְּאָנָּשָׂא:
6	Whoso sheddeth man's blood, by man shall his blood be shed; for in the image of God made He man.	שֹׁפֵךְ דָּם הָאָדָם בָּאָדָם דָּמוֹ יִשְׁפָּךְ בִּי בְּצַלֵּם אֱלֹהִים עָשָׂה אֶת־הָאָדָם:	דִּי־שׂוֹד דְּמָא דְּאָנָּשָׂא בְּסָרְדִין עַל מִימַר דִּי־יִנְיָא דְּמִיָּהּ יִתְאַשֵּׁד אָרִי בְּצַלֵּם אֱלֹהִים עֲבַד יֵת אֲנָשָׂא:
7	And you, be ye fruitful, and multiply; swarm in the earth, and multiply therein.' .	וְאַתֶּם פְּרוּ וּרְבוּ שְׂרָצוּ בָאָרֶץ וּרְבוּ־בָהּ: (ס)	וְאַתּוֹן פּוֹשׁוּ וְסִגּוּ אֲתִילְדוּ בָּאָרְעָא וְסִגּוּ בָּהּ:
8	And God spoke unto Noah, and to his sons with him, saying:	וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־נֹחַ וְאֶל־בָּנָיו אִתּוֹ לֵאמֹר:	וַיֹּאמֶר יי' לְנֹחַ וּלְבָנָוְהִי עִמָּיהּ לְמִימַר:
9	'As for Me, behold, I establish My covenant with you, and with your seed after you;	וְאֲנִי הִנְנִי מִקִּים אֶת־בְּרִיתִי אִתְּכֶם וְאֶת־זֶרְעֲכֶם אֲחִירִיכֶם:	וְאֲנָא הָאֲנָא מִקִּים יֵת קִוְמִי עִמְכוֹן וְעַם בְּנִיכּוֹן בְּתִרְיִכוֹן:

- (3) לָכֶם יִהְיֶה לְאֹכְלָהּ. שְׁלֹא הִרְשִׁיתִי לְאָדָם הָרָשָׁיוֹן זֶשׁר אֵלֶּא יִרְק עֵשֶׂב, וְלָכֶם, כִּי־רֶקַע עֵשֶׂב שֶׁהִפְקַרְתִּי לְאָדָם הָרָשָׁיוֹן, נָתַתִּי לָכֶם אֶת כָּל (סְנֵהֲדִין קֹט):
- (4) בָּשָׂר בְּנִפְשׁוֹ. אֲסֵר לָהֶם אֲצֵר מִן הַחַי, כְּלוּמַר כָּל זֶמַן שֶׁנִּפְשׁוֹ צוֹ לֹא תֹאכְלוּ הַצֶּשֶׁר (שֵׁס נז, א): בְּנִפְשׁוֹ דָּמוֹ. צִעוּד נִפְשׁוֹ צוֹ: בָּשָׂר בְּנִפְשׁוֹ לֹא תֹאכְלוּ. הִרִי אֲצֵר מִן הַחַי. וְאִךְ בְּנִפְשׁוֹ דָּמוֹ לֹא תֹאכְלוּ, הִרִי דָם מִן הַחַי (שֵׁס נט, א):
- (5) וְאִךְ אֶת דַּמְכֶם. אִךְ עַל פִּי שֶׁהִתְרַמֵּיתִי לָכֶם נְטִילַת נֶשְׁמָה צִהֵמָה, אֶת דַּמְכֶם אֲדַרְשׁ מֵהַשּׁוֹפֵךְ דָּם עֲלֵמּוֹ: לְנַפְשׁוֹתֵיכֶם. אִךְ הַחוּק עֲלֵמּוֹ, אִךְ עַל פִּי שֶׁלֹּא יֵאָחַד מִמֶּנּוּ דָם: מִיַּד כָּל חַיָּה. לְפִי שֶׁחֲטָאוּ דוֹר הַמִּצּוֹל וְהוֹפְקְרוּ לְמֹאכֵל חַיּוֹת רַעוֹת לְשִׁלוֹט בָּהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר (תְּהִלִּים מט, יג) נִמְשַׁל בְּצִהֲמוֹת נַדְמוֹ, לְפִיכֵךְ הוֹצֵרֵךְ לְהַזְהִיר עֲלֵיהֶן אֶת הַחַיּוֹת (שִׁבְעָה קנ"א, ב): וּמִיַּד הָאָדָם. מִיַּד הַהוֹרֵג בְּמִיָּז וְאִין עֲדִים, אֲנִי אֲדַרְשׁ: מִיַּד אִישׁ אָחִיו. מִיַּד שֶׁהוּא אוֹהֵב לוֹ כֹּחַס וְהַרְגוֹ שׁוּגַג אֲנִי אֲדַרְשׁ, אֲסֵר לֹא יִגְלֶה וְיִצְקֵשׁ עַל עֵוֹנוֹ לִימְחֹל, שֶׁאִךְ הַשּׁוּגַג כָּרִיךְ כִּפְרָה. וְאֲסֵר אִין עֲדִים לְחִיבּוֹ גְּלוּת, וְהוּא אֲנִינוּ נִכְנַע, הַקְּדוֹשׁ צִרוּךְ הוּא דּוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ. כְּמוֹ שֶׁדַּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ, וְהָאֱלֹהִים אֵלֶּה לִידוֹ (שְׁמוֹת כ"א, יג) בְּמִסְכַּת מִכּוֹת (י, ב), הַקְּדוֹשׁ צִרוּךְ הוּא מִזְמֵן לְפִינוּק אֶחָד וְכו':
- (6) בָּאָדָם דָּמוֹ יִשְׁפָּךְ. אֲסֵר יֵשׁ עֲדִים הַמִּיתוּהוּ אֲתָם. לָמָּה, כִּי צִלַּס אֱלֹהִים וְגו': עָשָׂה אֶת הָאָדָם. זֶה מִקְרָא חֲסֵר. וְצִרִיךְ לְהִיּוֹת עָשָׂה הַעוֹשֶׂה אֶת הָאָדָם, וְכֵן הִרְצָה בְּמִקְרָא:
- (7) וְאַתֶּם פְּרוּ וּרְבוּ. לְפִי פְשׁוּטוֹ, הִרְשִׁינִי (לְעִיל א, כח) לְצִרְכָּה (כְּתוּצוֹת ה, א), וְכֹאן לְלוּוִי. וְלְפִי מִדְרָשׁוֹ (צ"ד ל"ד, י) לְהַקִּישׁ מִי שֶׁאֲנִינוּ עוֹסֵק בְּפִרְיָה וְרִצְיָה לְשׁוֹפֵךְ דָּמִים (יִצְמוֹת סה):
- (9) וְאֲנִי הִנְנִי. מַסְכִּים אֲנִי עִמָּךְ. שֶׁהִיא נֹחַ דּוֹאֵג לְעִסְקָה בְּפִרְיָה וְרִצְיָה עַד שֶׁהִצְטִיחוּ הַקְּדוֹשׁ צִרוּךְ הוּא שֶׁלֹּא לְשַׁחַת הָעוֹלָם עוֹד (תַּנְחוּמָא נח י"א), וְכֵן עָשָׂה. וְצִהֲרִינָה אֲמַר לוֹ, הִנְנִי מַסְכִּים לְעִשׂוֹת קִיּוֹם וְחוּזָק צִרִית לְהַצְמַחֲתִי, וְאַתָּה לֵךְ אִתּוֹ:

10	and with every living creature that is with you, the fowl, the cattle, and every beast of the earth with you; of all that go out of the ark, even every beast of the earth.	וְעִם כָּל נֶפֶשׁ חַיָּתָא דְּעִמְכוֹן בְּעוֹפֹא בְּבִיעִירָא וּבְכָל חַיַּת אֲרֶעָא עִמְכוֹן מִכָּל נֶפֶשׁ חַיָּתָא לְכָל חַיַּת הָאָרֶץ:	וְאֵת כָּל־נֶפֶשׁ הַחַיָּה אֲשֶׁר אִתְּכֶם בְּעוֹף בְּבִהֶמָה וּבְכָל־ חַיַּת הָאָרֶץ אִתְּכֶם מִכָּל יִצְאֵי הַתֵּבָה לְכָל חַיַּת הָאָרֶץ:	10
11	And I will establish My covenant with you; neither shall all flesh be cut off any more by the waters of the flood; neither shall there any more be a flood to destroy the earth.'	וְאָקִים יְת קִימִי עִמְכוֹן וְלֹא יִשְׁתַּיֵּצִי כָּל בְּסָרָא עוֹד מִמִּי טוֹפָנָא וְלֹא יִהְיֶה עוֹד טוֹפָנָא לְחַבְלָא אֲרֶעָא:	וְהִקְמַתִּי אֶת־בְּרִיתִי אִתְּכֶם וְלֹא־יִכָּרֵת כָּל־בָּשָׂר עוֹד מִמִּי הַמַּבּוּל וְלֹא־יִהְיֶה עוֹד מַבּוּל לְשַׁחַת הָאָרֶץ:	11
12	And God said: 'This is the token of the covenant which I make between Me and you and every living creature that is with you, for perpetual generations:	וַאֲמַר יְיָ דָּא אֵת קִים דְּאָנָּא יְהִיב בֵּין מִימְרִי וּבִינִיכּוֹן וּבִין כָּל נֶפֶשׁ חַיָּתָא דְּעִמְכוֹן לְדִרִי עָלְמָא:	וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים זֹאת אוֹת־ הַבְּרִית אֲשֶׁר־אֲנִי נֹתֵן בֵּינִי וּבִינִיכֶם וּבִין כָּל־נֶפֶשׁ חַיָּה אֲשֶׁר אִתְּכֶם לְדֹרֹת עוֹלָם:	12
13	I have set My bow in the cloud, and it shall be for a token of a covenant between Me and the earth.	יְת קִשְׁתִּי יְהִיבִית בַּעֲנָנָא וְתִהִי לְאֵת קִים בֵּין מִימְרִי וּבִין אֲרֶעָא:	אֶת־קִשְׁתִּי נָתַתִּי בַּעֲנָן וְהִיְתָה לְאוֹת בְּרִית בֵּינִי וּבִין הָאָרֶץ:	13
14	And it shall come to pass, when I bring clouds over the earth, and the bow is seen in the cloud,	וְיִהִי בַּעֲנֻנֹתִי עֲנָנָא עַל אֲרֶעָא וְתִתְחַזֵּי קִשְׁתָּא בַּעֲנָנָא:	וְהָיָה בַּעֲנָנִי עָנָן עַל־הָאָרֶץ וְנִרְאָתָה הַקִּשְׁתַּת בַּעֲנָן:	14
15	that I will remember My covenant, which is between Me and you and every living creature of all flesh; and the waters shall no more become a flood to destroy all flesh.	וְדִכְיִרְנָא יְת קִימִי דְּבִין מִימְרִי וּבִינִיכּוֹן וּבִין כָּל נֶפֶשׁ חַיָּתָא בְּכָל בְּסָרָא וְלֹא יִהְיֶה עוֹד מִיָּא לְטוֹפָנָא לְחַבְלָא כָּל בְּסָרָא:	וְזָכַרְתִּי אֶת־בְּרִיתִי אֲשֶׁר בֵּינִי וּבִינִיכֶם וּבִין כָּל־נֶפֶשׁ חַיָּה בְּכָל־בָּשָׂר וְלֹא־יִהְיֶה עוֹד הַמַּיִם לְמַבּוּל לְשַׁחַת כָּל־ בָּשָׂר:	15
16	And the bow shall be in the cloud; and I will look upon it, that I may remember the everlasting covenant between God and every living creature of all flesh that is upon the earth.'	וְתִהִי קִשְׁתָּא בַּעֲנָנָא וְאֶחְזִינָהּ לְדוּכְרָן קִים עָלַם בֵּין מִימְרָא דִּי וּבִין כָּל נֶפֶשׁ חַיָּתָא בְּכָל בְּסָרָא דְּעַל אֲרֶעָא:	וְהִיְתָה הַקִּשְׁתַּת בַּעֲנָן וְרִאִיתִיהָ לְזָכַר בְּרִית עוֹלָם בֵּין אֱלֹהִים וּבִין כָּל־נֶפֶשׁ חַיָּה בְּכָל־בָּשָׂר אֲשֶׁר עַל־הָאָרֶץ:	16

- (10) חית הארץ אתכם. הם הממהלכים עם הצריות: מכל יוצאי התבה. להציא שקצים ורמשים: לכל חית הארץ. להציא המזיקין שאין בכלל החיה אשר אתכם, שאין הילוכן עם הצריות:
- (11) והקימותי. אעשה קיום לצריתי. ומהו קיומו, את אות הקשת, כמו שמסיים והולך:
- (12) לדורת עולם. נכתב חסר. שיש דורות שלא הוצרכו לאות לפי שצדיקים גמורים היו, כמו דורו של חזקיהו מלך יהודה, ודורו של רבי שמעון בן יוחאי (צ"ר לה, 3):
- (14) בענני ענן. כשמעלה במחשבה לפני להציא חשך ואצדון לעולם:
- (16) בין אלהים ובין כל נפש חיה. בין מדת הדין של מעלה, וביניכם (שם ג). שהיה לו לכתוב ביני ובין כל נפש חיה. אלא זהו מדרשו, כשתצא מדת הדין לקטרג עליכם (לחייב אתכם), אני רואה את האות ומוכר:

17	And God said unto Noah: 'This is the token of the covenant which I have established between Me and all flesh that is upon the earth.'	וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־נֹחַ זֹאת אוֹת־הַבְּרִית אֲשֶׁר הִקְמַתִּי בֵּינִי וּבֵין כָּל־בָּשָׂר אֲשֶׁר עַל־הָאָרֶץ: (פ)
18	And the sons of Noah, that went forth from the ark, were Shem, and Ham, and Japheth; and Ham is the father of Canaan.	וַהֲיוּ בְנֵי נֹחַ דֹּנְפְקוּ מִן תֵּיבַתָּא שֵׁם וְחָם וַיִּפֶּת וְחָם הוּא אֲבוֹהֵי דְכְנַעַן:
19	These three were the sons of Noah, and of these was the whole earth overspread.	שְׁלֹשָׁה אֱלֹה בְנֵי־נֹחַ וּמֵאלֶּה נִפְצָה כָל־הָאָרֶץ:
20	And Noah, the man of the land, began and planted a vineyard.	וַיַּחֲלֵל נֹחַ אִישׁ הָאֲדָמָה וַיִּטֵּעַ כֶּרֶם:
21	And he drank of the wine, and was drunken; and he was uncovered within his tent.	וַיִּשְׁתֶּ מִן־הַיַּיִן וַיִּשְׁכָּר וַיִּתְּגַל בְּתוֹךְ אֹהֱלָה:
22	And Ham, the father of Canaan, saw the nakedness of his father, and told his two brethren without.	וַיֵּרָא חָם אָבִי כְנַעַן אֶת עֶרְוַת אָבִיו וַיַּגִּד לִשְׁנֵי־אֶחָיו בְּחוּץ:
23	And Shem and Japheth took a garment, and laid it upon both their shoulders, and went backward, and covered the nakedness of their father; and their faces were backward, and they saw not their father's nakedness.	וַיִּקַּח שֵׁם וַיִּפֶּת אֶת־הַשֹּׁמְלָה וַיִּשְׂמְלוּ עַל־שִׁכְמָם שְׁנֵיהֶם וַיֵּלְכוּ אַחֲרָנִית וַיִּכְסּוּ אֶת עֶרְוַת אֲבִיהֶם וּפְנֵיהֶם אַחֲרָנִית וְעֵרְוַת אֲבִיהֶם לֹא רָאוּ:
24	And Noah awoke from his wine, and knew what his youngest son had done unto him.	וַיִּיקָץ נֹחַ מִיַּיְנו וַיָּדַע אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה־לוֹ בְּנוֹ הַקָּטָן:

- (17) זאת אות הברית. הראהו הקשת ואמר לו, הרי האות שאמרתי:
- (18) וחס הוא אבי כנען. למה הוצרך לומר כאן. לפי שהפרשה עסוקה וצאה בשכרותו של נח, שקלקל זה חס, ועל ידו נתקלל כנען, ועדיין לא כתב תולדות חס ולא ידענו שכנען בנו. לפיכך הוצרך לומר כאן וחס הוא אבי כנען:
- (20) ויחל. עשה עצמו חולין (צ"ר לו, ג). שהיה לו לעסוק תחלה בנטיעה אחרת: איש האדמה. אדוני האדמה, כמו (רות א, ג) איש נעמי: ויטע כרם. כשנכנסם לחיצה הכנים עמו ומורות ויחורי תאנים (צ"ר שם):
- (21) ויתגל. לשון ויתפגעל: אהלו. אהלה כתיב, רמז ל"י שבטים (תנחומא ישן נח ס"כ) שנקראו על שם שומרון שנקראת אהלה, שגלו על עסקי היין, שנאמר (עמוס ו, 1) השותים במזרחי יין (צ"ר לו, ד):
- (22) וירא חם אבי כנען. יש מרבותיו אומרים כנען ראה והגיד לאביו, לכך הוזכר על הדבר ונתקלל (צ"ר): וירא את ערות אביו. יש אומרים סרסו (סנהדרין ע, א), ויש אומרים רצעו (צ"ר):
- (23) ויקח שם ויפת. אין כתיב ויקחו, אלא ויקח. לימד על שם שנחמץ במצוה יותר מיפת, לכך זכו בניו לטלית של ציצית. ויפת זכה לקבורה לבניו, שנאמר (יחזקאל לט, יא) אתן לגוג מקום שם קבר. וחס שבזה את אביו, נאמר בזרעו (ישעיה כ, 7) כן ייהג מלך אשור את שבי מצרים ואת גלות כוש נערים וזקנים ערום ויחף וחשוּפִי שם וגו' (סנהדרין ע). תנחומא נח טו. (צ"ר לו, 1): ובניהם אחורנית. למה נאמר פעם שניה. מלמד, שכשרבו אללו והוצרכו להפוך עצמם לכסותם, הפכו פניהם אחורנית (צ"ר לו, 1):

25	And he said: Cursed be Canaan; a servant of servants shall he be unto his brethren.	וַיֹּאמֶר אֲרֹר כְּנָעַן עֶבֶד עֲבָדִים וְהָיָה לְאֹחָיו:	וַאֲמַר לִיט כְּנָעַן עֶבֶד פֶּלַח יְהִי לְאֹחָיו:
26	And he said: Blessed be the LORD, the God of Shem; And let Canaan be their servant.	וַיֹּאמֶר בְּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי שָׁם וְיְהִי כְנָעַן עֶבֶד לָמוֹ:	וַאֲמַר בְּרוּךְ יְיָ אֱלֹהֵיהֶם דָּשֵׁם וְיְהִי כְנָעַן עֶבֶד לָהֶן:
27	God enlarge Japheth, and he shall dwell in the tents of Shem; And let Canaan be their servant.	יִפְתָּה אֱלֹהִים לְיִפְתָּה וְיִשְׁכֵּן בְּאֹהֲלֵי־שָׁם וְיְהִי כְנָעַן עֶבֶד לָמוֹ:	יִפְתִּי וְיִלְפַת וְיִשְׁרֵי שְׁכִינְתִּיהֶם בְּמִשְׁכְּנֵי שָׁם וְיְהִי כְנָעַן עֶבֶד לָהֶן:
28	And Noah lived after the flood three hundred and fifty years.	וַיְחִי־נֹחַ אַחֲרֵי הַמָּבּוּל שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַחֲמִשִּׁים שָׁנָה:	וַחַיָּא נֹחַ בְּתֵר שׁוּפָנָא תִלְתָּ מֵאָה וַחֲמִשִּׁין שָׁנִין:
29	And all the days of Noah were nine hundred and fifty years; and he died.	וַיְהִי (בספרי ספרד ואשכנז ויהי) כָּל־יְמֵי־נֹחַ תִּשְׁעַ מֵאוֹת שָׁנָה וַחֲמִשִּׁים שָׁנָה וַיָּמָת: (פ)	וַהֲוֹ כָל יוֹמֵי נֹחַ תִּשְׁעַ מֵאָה וַחֲמִשִּׁין שָׁנִין וַיָּמָת:
X	Now these are the generations of the sons of Noah: Shem, Ham, and Japheth; and unto them were sons born after the flood.	וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת בְּנֵי־נֹחַ שָׁם חָם וְיָפֶת וַיּוֹלְדוּ לָהֶם בָּנִים אַחֲרֵי הַמָּבּוּל:	וְאֵלִין תּוֹלְדַת בְּנֵי נֹחַ שָׁם חָם וַיּוֹפַת וְאֵתִילִידוֹ לָהֶן בְּנִין בְּתֵר שׁוּפָנָא:
2	The sons of Japheth: Gomer, and Magog, and Madai, and Javan, and Tubal, and Meshech, and Tiras.	בְּנֵי יִפְתָּה גֹמֶר וּמָגוֹג וּמְדֵי וַיִּנָּן וְתֻבַּל וּמִשְׁכַּח וְתִירָס:	בְּנֵי יִפְתָּה גֹמֶר וּמָגוֹג וּמְדֵי וַיִּנָּן וְתֻבַּל וּמִשְׁכַּח וְתִירָס:
3	And the sons of Gomer: Ashkenaz, and Riphath, and Togarmah.	וּבְנֵי גֹמֶר אַשְׁכְּנַז וְרִיפַת וְתוֹגַרְמָה:	וּבְנֵי גֹמֶר אַשְׁכְּנַז וְרִיפַת וְתוֹגַרְמָה:
4	And the sons of Javan: Elishah, and Tarshish, Kittim, and Dodanim.	וּבְנֵי יָוָן אֵלִישָׁה וְתַרְשִׁישׁ כִּתִּים וְדֹדָנִים:	וּבְנֵי יוֹן אֵלִישָׁה וְתַרְשִׁישׁ כִּתִּים וְדֹדָנִים:
5	Of these were the isles of the nations divided in their lands, every one after his tongue, after their families, in their nations.	מֵאֵלֶּה נִפְרְדּוּ אֲנִי הַגּוֹיִם בְּאַרְצֹתָם אִישׁ לְלִשְׁנֹו לְמִשְׁפַּחְתָּם בְּגוֹיֵיהֶם:	מֵאֵלִין אֵתִפְרִשְׁיוֹ נִגְנוֹת עַמֻּמָּא בְּאַרְעֵיהֶן גִּבְר לְלִישְׁנֵיהֶם לְזַרְעֵיהֶן בְּעַמֻּמֵיהֶן:

- (24) בנו הקטן. הפסול והזוי, כמו (ירמיה מט, טו) הנה קטן נחמתי כגויים, זוי באדם:
 (25) ארור כנען. אתה גרמת לי שלא אוליד בן רביעי אחר לשמשני. ארור בן רביעי להיות משמש את זרעם של אלו הגדולים, שהוטל עליהם טורח עבודתי מעתה (צ"ל, לו). ומה ראה חס שסרסו. אמר להם לאחיו, אדם הראשון שני בנים היו לו, והרג זה את זה בשביל ירושת העולם (שם ה). ואזינו יש לו ג' בנים ועודנו מזקש בן רביעי:
 (26) ברוך ה' אלהי שם. שעמיד לשמור הבטחתו לזרעו לתת להם את ארץ כנען: ויהי. להם כנען למס עובד:
 (27) יפת אלהים ליפת. מתורגס יפתי, ירחיב. וישכון באהלי שם. ישרה שכינתו בישראל. ומדרש חכמים (יומא יא), אף על פי שיפת אלהים ליפת, שגנה כורש שהיה מבני יפת בית שני, לא שרמה זו שכינה. והיכן שרמה, במקדש ראשון שגנה שלמה שהיה מבני שם: ויהי כנען עבד. אף משיגלו בני שם ימכרו להם עבדים מבני כנען:
 (2) ותירס. זו פרס (בראשית רבה לו, א. יומא שם):

6	And the sons of Ham: Cush, and Mizraim, and Put, and Canaan.	וּבְנֵי חָם כּוּשׁ וּמִצְרַיִם וּפּוּט וְכַנְעַן:	6
7	And the sons of Cush: Seba, and Havilah, and Sabtah, and Raamah, and Sabteca; and the sons of Raamah: Sheba, and Dedan.	וּבְנֵי כּוּשׁ סִבָּא וְחוּיִלָּה וְסַבְתָּא וְרַעְמָה וְסַבְתֶּכָּא וּבְנֵי רַעְמָה שְׁבָא וְדִדָּן:	7
8	And Cush begot Nimrod; he began to be a mighty one in the earth.	וְכוּשׁ אֵלִיד יֵת נִמְרוֹד הוּא לְהִיּוֹת גִּבּוֹר בְּאֶרֶץ:	8
9	He was a mighty hunter before the LORD; wherefore it is said: 'Like Nimrod a mighty hunter before the LORD.'	הוּא הָיָה גִבּוֹר תַּקִּיף קִדָּם יְיָ עַל כֵּן יִתְאַמֵּר כְּנִמְרוֹד גִּבּוֹר לִפְנֵי יְהוָה:	9
10	And the beginning of his kingdom was Babel, and Erech, and Accad, and Calneh, in the land of Shinar.	וְהָיָה רִישׁ מַלְכוּתוֹ בָּבֶל וְאַרְדּוֹ וְאַכַּד וְכַלְנֶה בְּאֶרֶץ שִׁנְעָר:	10
11	Out of that land went forth Asshur, and builded Nineveh, and Rehoboth-ir, and Calah,	מִן־הָאֶרֶץ הַהִוא יָצָא אַשּׁוּר וַיְבִנֵּה יֵת נִינְוָה וְיֵת רְחוֹבוֹת וְאֶת־כַּלַּח:	11
12	and Resen between Nineveh and Calah—the same is the great city.	וְאֶת־רֶסֶן בֵּין נִינְוָה וּבֵין כַּלַּח הוּא הָעִיר הַגְּדֹלָה:	12
13	And Mizraim begot Ludim, and Anamim, and Lehabim, and Naphtuhim,	וּמִצְרַיִם יָלַד אֶת־לוּדִים וְאֶת־עֲנָמִים וְאֶת־לְהָבִים וְאֶת־נַפְתֻּחִים:	13
14	and Pathrusim, and Casluhim—whence went forth the Philistines—and Caphthorim.	וְאֶת־פַּתְרֻסִּים וְאֶת־כַּסְלֻחִים אֲשֶׁר יָצְאוּ מִשָּׁם פְּלִשְׁתִּים וְאֶת־כַּפְתָּרִים: (ס)	14
15	And Canaan begot Zidon his firstborn, and Heth;	וְכַנְעַן יָלַד אֶת־צִידֹן בְּכֹרוֹ וְכַנְעַן אֵלִיד יֵת חֶת:	15

(8) להיות גבור. להמריד כל העולם על הקצ"ה צעזעז דור הפלגה:

(9) גבור ציד. 77 דעתן של זריות צפיו ומטען למרוד במקום (צ"ר לז, 3): לפני ה'. מתכוין להקיטו על פניו (תו"כ בחוקותי פ"ג, 3): על כן יאמר. על כל אדם מרשע צעזעז פנים יודע רצונו ומתכוין למרוד זו יאמר זה כנמרוד גבור זיד (צ"ר):

(11) מן הארץ. כיון שראה אשור את בניו שומעין לנמרוד ומורדין במקום לצנות המגדל, יאמר מתוכם (צ"ר לז, 7):

(12) העיר הגדולה. היא נינוה, שנאמר (יונה ג, 1) ונינוה הייתה עיר גדולה לאלהים:

(13) להבים. שפניהם דומים ללהב:

(14) פתרוסים ואת כסלוחים אשר יצאו משם פלשתים. משניהם יאשו. שהיו פתרוסים וכסלוחים מחליפין משכב נשומיהם חלו לאלו, ויאשו מהם פלשתים (צ"ר לז, 8):

16	and the Jebusite, and the Amorite, and the Girschite;	וְאֶת־הַיְבוּסִי וְאֶת־הָאֲמֹרִי וְאֶת־הַגִּרְשִׁי: וְיִבְסָאִי וְיִתְאֲמֹרָאִי וְיִתְגִּרְשָׁאִי:	16
17	and the Hivite, and the Arkite, and the Sinite;	וְאֶת־הַחִיטִּי וְאֶת־הָעַרְקִי וְאֶת־הַסִּינִי: וְיִתְחִיטָאִי וְיִתְאֲרָקִי וְיִתְאֲנִיטָאִי:	17
18	and the Arvadite, and the Zemarite, and the Hamathite; and afterward were the families of the Canaanite spread abroad.	וְאֶת־הָאֲרַוְדִי וְאֶת־הַצִּמְרִי וְאֶת־הַחֲמָתִי וְאַחֲרָיו נִפְצוּ מִשְׁפְּחוֹת הַכְּנַעֲנִי: וְיִתְאֲרַוְדָאִי וְיִתְאֲצִמְרָאִי וְיִתְחַמְתָאִי וְכֵן אֶתְבְּדְרוּ זֵרְעֵיית כְּנַעֲנָאִי:	18
19	And the border of the Canaanite was from Zidon, as thou goest toward Gerar, unto Gaza; as thou goest toward Sodom and Gomorrah and Admah and Zeboiim, unto Lasha.	וַיְהִי גְבוּל הַכְּנַעֲנִי מִצִּידֹן בְּאַכָה גִּרְרָה עַד־עֵזָה בְּאֲדָמָה סְדֹמָה וְעִמְרָה וְאַדְמָה וְצִבּוֹיִם עַד־לָשָׁע: וַהֲנֹה תַחֲסֹם כְּנַעֲנָה מִצִּידֹן מִטִּי לְגֶרָר עַד עֵזָה מִטִּי לְסְדוֹם וְעִמְרָה וְאַדְמָה וְצִבּוֹיִם עַד לָשָׁע:	19
20	These are the sons of Ham, after their families, after their tongues, in their lands, in their nations.	אֵלֶּה בְּנֵי־חָם לְמִשְׁפְּחוֹתָם לְלִשְׁנָתָם בְּאַרְצֵתָם בְּגוֹיֵיהֶם: (ס) אֵלֶּיִן בְּנֵי חָם לְזִרְעֵיתָהוֹן בְּאַרְעֵיתָהוֹן בְּעַמֻּמֵיהוֹן:	20
21	And unto Shem, the father of all the children of Eber, the elder brother of Japheth, to him also were children born.	וְלִשֵׁם יֶלֶד גַּם־הוּא אָבִי כָל־בְּנֵי־עֵבֶר אָחִי יַפֶּת הַגָּדוֹל: וְלִשֵׁם אִתְּלִיד אָף הוּא אָבוֹהוֹן דְּכָל בְּנֵי עֵבֶר אָחוּהִי דִּיפֶת רַבָּא:	21
22	The sons of Shem: Elam, and Asshur, and Arpachshad, and Lud, and Aram.	בְּנֵי שֵׁם עִילָם וְאַשּׁוּר וְאַרְפַּכְשָׁד וְלוּד וְאַרָם: בְּנֵי שֵׁם עִילָם וְאַשּׁוּר וְאַרְפַּכְשָׁד וְלוּד וְאַרָם:	22
23	And the sons of Aram: Uz, and Hul, and Gether, and Mash.	וּבְנֵי אָרָם עוּז וְחוּל וְגֶתֶר וּמָשׁ: וּבְנֵי אָרָם עוּז וְחוּל וְגֶתֶר וּמָשׁ:	23
24	And Arpachshad begot Shelah; and Shelah begot Eber.	וְאַרְפַּכְשָׁד יָלַד אֶת־שֶׁלַח וְשֶׁלַח יָלַד אֶת־עֵבֶר: וְאַרְפַּכְשָׁד אוֹלִיד יֵת שֶׁלַח וְשֶׁלַח אוֹלִיד יֵת עֵבֶר:	24
25	And unto Eber were born two sons; the name of the one was Peleg; for in his days was the earth divided; and his brother's name was Joktan.	וְלַעֲבֵר יֶלֶד שְׁנֵי בָנִים שֵׁם הָאֶחָד פֶּלֶג כִּי בְיָמָיו נִבְלָגָה הָאָרֶץ וְשֵׁם אָחִיו יֶקְטָן: וְלַעֲבֵר אִתְּלִידוּ תְרִין בָּנִין שׁוֹם תַּד פֶּלַג אָרִי בְיוֹמֵהִי אֶתְפְּלִיגַת אֲרַעָא וְשׁוֹם אָחוּהִי יֶקְטָן:	25

(18) ואחר נפצו. מאלה נפצו, משפחות הרבה:

(19) גבול. סוף ארצו. כל גבול לשון סוף וקצה: באכה. שם דצר. ולי נראה כאדם האומר לחצרו, גבול זה מגיע עד אשר תצא לגבול פלוני:

(20) ללשונוהם בארצותם. אף על פי שנחלקו ללשונות וארצות, כולם בני חס הם:

(21) אבי כל בני עבר. הנהר היה שם: אחי יפת הגדול. איני יודע אם יפת הגדול, אם שם. כשהוא אומר (להלן יא,י) שם בן מאת שנה וגו' שנחם אחר המבול, הוא אומר יפת הגדול. שהרי בן מ"ק שנה היה נח כשהתחיל להוליד (לעיל ו,א), והמבול היה בשנת שש מאות שנה (שם ו,ז). נמצא שהגדול צבניו היה בן מאה שנה. ושם לא הגיע למאה עד שנחם אחר המבול (צ"ל,ז): אחי יפת. ולא אחי חס. שאלו שניהם כדור את אביהם, וזה בזה:

26	And Joktan begot Almodad, and Sheleph, and Hazarmaveth, and Jerah;	וַיִּקְטֹן יֶלֶד אֶת־אֱלֹמוֹדָד וְאֶת־שֶׁלֶף וְאֶת־חֲצַרְמוֹת וְאֶת־יֶרַח:	וַיִּקְטֹן יֶלֶד אֶת־אֱלֹמוֹדָד וְאֶת־שֶׁלֶף וְאֶת־חֲצַרְמוֹת וְאֶת־יֶרַח:	26
27	and Hadoram, and Uzal, and Diklah;	וְאֶת־הַדּוֹרָם וְאֶת־אֻזָּל וְאֶת־דִּקְלָה:	וְאֶת־הַדּוֹרָם וְאֶת־אֻזָּל וְאֶת־דִּקְלָה:	27
28	and Obal, and Abimael, and Sheba;	וְאֶת־עוֹבָל וְאֶת־אַבִּימָאֵל וְאֶת־שָׁבָא:	וְאֶת־עוֹבָל וְאֶת־אַבִּימָאֵל וְאֶת־שָׁבָא:	28
29	and Ophir, and Havilah, and Jobab; all these were the sons of Joktan.	וְאֶת־אוֹפִיר וְאֶת־חַוִּילָה וְאֶת־יֹבָב כָּל־אֵלֶּה בְּנֵי יֶקְטָן:	וְאֶת־אוֹפִיר וְאֶת־חַוִּילָה וְאֶת־יֹבָב כָּל־אֵלֶּה בְּנֵי יֶקְטָן:	29
30	And their dwelling was from Mesha, as thou goest toward Sephar, unto the mountain of the east.	וַיְהִי מוֹשְׁבָם מִמִּשָּׁא בְּאַכָּה סְפָרָה הַר הַקֶּדֶם:	וַיְהִי מוֹשְׁבָם מִמִּשָּׁא בְּאַכָּה סְפָרָה הַר הַקֶּדֶם:	30
31	These are the sons of Shem, after their families, after their tongues, in their lands, after their nations.	אֵלֶּה בְּנֵי־שֵׁם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְלִשְׁנָתָם בְּאַרְצֹתָם לְגוּיָהֶם:	אֵלֶּה בְּנֵי־שֵׁם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְלִשְׁנָתָם בְּאַרְצֹתָם לְגוּיָהֶם:	31
32	These are the families of the sons of Noah, after their generations, in their nations; and of these were the nations divided in the earth after the flood.	אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת בְּנֵי־נֹחַ לְתוֹלְדֹתָם בְּגוּיָהֶם וּמֵאֵלֶּה נִפְרְדוּ חַגּוּיִם בְּאֶרֶץ אַחֵר הַמִּבּוּל: (פ)	אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת בְּנֵי־נֹחַ לְתוֹלְדֹתָם בְּגוּיָהֶם וּמֵאֵלֶּה נִפְרְדוּ חַגּוּיִם בְּאֶרֶץ אַחֵר הַמִּבּוּל: (פ)	32
XI	And the whole earth was of one language and of one speech.	וַיְהִי כָל־הָאָרֶץ שִׁפְהָ אַחַת וּדְבָרִים אַחָדִים:	וַיְהִי כָל־הָאָרֶץ שִׁפְהָ אַחַת וּדְבָרִים אַחָדִים:	שביעי ט
2	And it came to pass, as they journeyed east, that they found a plain in the land of Shinar; and they dwelt there.	וַיְהִי בְּנִסְעָם מִקֶּדֶם וַיִּמְצְאוּ בְּקִעָה בְּאֶרֶץ שִׁנְעָר וַיֵּשְׁבוּ שָׁם:	וַיְהִי בְּנִסְעָם מִקֶּדֶם וַיִּמְצְאוּ בְּקִעָה בְּאֶרֶץ שִׁנְעָר וַיֵּשְׁבוּ שָׁם:	2

(25) נפלגה. נתבלבלו הלשונות ונפוצו מן הצקעה, ונתפלגו ככל העולם. למדנו שהיה עזר נביא, שקרא שם בנו על שם העמיד (שם), ושנינו בסדר עולם (פ"א) שצוק ימיו נתפלגו. שאם תאמר בתחלת ימיו, הרי יקטן אחיו זעיר ממנו והוליד כמה משפחות קודם לכן, שנאמר ויקטן ילד וגו', ואחר כך (להלן יא,א) ויהי כל הארץ וגו'. ואם תאמר באמצע ימיו, לא בא הכחז לסתום אלא לפרש. הא למדת שזננת מות פלג נתפלגו: יקטן. שהיה עניו ומקטין עצמו (ז"ר לו,ז), לכך זכה להעמיד כל המשפחות הללו:

(26) חצרמות. על שם מקומו. דברי אגדה (ז"ר לו,ח):

(1) שפה אחת. לשון הקודש: ודברים אחדים. באו בעצה אחת, ואמרו, לא כל הימנו שיצור לו את העליונים, נעלה לרקיע ונעשה עמו מלחמה. דבר אחר, על יחידו של עולם. דבר אחר, ודברים אחדים (ס"א דברים חדים). אמרו, אחת לאלף ותרג"ו שנים הרקיע מתמוטט כשם שעה בימי המבול. בואו ונעשה לו סמוכות (ז"ר לו,ו):

(2) בנוסעם מקדם. שהיו יושבים שם, כדכתיב למעלה ויהי מושבם וגו' הר הקדם, ונסעו משם למור להם מקום להחזיק את כלם (ז"ר לח,ז), ולא מנאו אלא שנער:

<p>And they said one to another: 3 'Come, let us make brick, and burn them thoroughly.' And they had brick for stone, and slime had they for mortar.</p>	<p>וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ הִבֵּה נִלְבְּנָה לִבְנִים וְנִשְׂרָפָה לְשִׂרְפָּה וַתְּהִי לָהֶם הַלְבְּנָה לָאֶבֶן וַתַּחֲמֹר הִנֵּה לָהֶם לַחֲמֹר: וַיֹּאמְרוּ גְבֵר לְחֻבְרִיהָ הִבּוּ נִרְמִי לְבָנִין וְנִשְׂרֹפֹנֶינּוּ בְּנוֹרָא וַתְּהִי לָהֶן לְבִינָתָא לְאַבְנָא וַחֲמִירָא הִנֵּה לָהֶן לְשִׁיעַ:</p>
<p>And they said: 'Come, let us build us a city, and a tower, with its top in heaven, and let us make us a name; lest we be scattered abroad upon the face of the whole earth.'</p>	<p>וַיֹּאמְרוּ הִבְהֵוּ נִבְנֶה־לָּנוּ עִיר וּמִגְדָּל וְרֹאשׁוֹ בַשָּׁמַיִם וְנַעֲשֶׂה־לָּנוּ שֵׁם פֶּן־נִפְּוֶץ עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ: וַיֹּאמְרוּ חֲבֵרֵי הָאָרֶץ נִבְנֶה נִבְנֵה לָּנוּ קִרְיָא וּמִגְדָּלָא וְרִישָׁהּ מִשְׁמַיָּא עַד צִית שְׁמֵיָא וְנַעֲבִיד לָנוּ שׁוֹם דְּלִמָּא נִתְבָּדַר עַל אִפִּי כָל אֲרֻעָא:</p>
<p>And the LORD came down to see the city and the tower, which the children of men builded.</p>	<p>וַיֵּרֶד יְהוָה לִרְאֹת אֶת־הָעִיר וְאֶת־הַמִּגְדָּל אֲשֶׁר בָּנוּ בְּנֵי הָאָדָם: וַתֵּרֶד יְהוָה לִרְאֹת אֶת־הָעִיר וְאֶת־הַמִּגְדָּל אֲשֶׁר בָּנוּ בְּנֵי הָאָדָם: וַיֵּרֶד יְהוָה לִרְאֹת אֶת־הָעִיר וְאֶת־הַמִּגְדָּל אֲשֶׁר בָּנוּ בְּנֵי הָאָדָם:</p>
<p>And the LORD said: 'Behold, they are one people, and they have all one language; and this is what they begin to do; and now nothing will be withholden from them, which they purpose to do.</p>	<p>וַיֹּאמֶר יְהוָה הֵן עַם אֶחָד וּשְׂפָה אַחַת לְכָלָם וְזֶה תַחֲלֹם לַעֲשׂוֹת וְעַתָּה לֹא־יִבָּצֵר מֵהֶם כָּל אֲשֶׁר יִזְמוּ לַעֲשׂוֹת: וַיֹּאמֶר יְהוָה יִי הָא עַמָּא חַד וְלִישָׁן חַד לְכֻלָּהֶן וְדִין דְּשָׂרִיאָו לְמַעַבַּד וְכַעַן לֹא יִחְמַנַע מִנְהֶן כָּל דְּחַשְׁבִּיבּוֹ לְמַעַבַּד:</p>
<p>Come, let us go down, and there confound their language, that they may not understand one another's speech.'</p>	<p>הִבֵּה נִרְדְּהָ וְנִבְלָה שָׁם שְׂפָתָם אֲשֶׁר לֹא יִשְׁמְעוּ אִישׁ שְׂפַת רֵעֵהוּ: חֲבֵרֵי הָאָרֶץ נִבְנֵה נִבְלָה שָׁם שְׂפָתָם אֲשֶׁר לֹא יִשְׁמְעוּ אִישׁ שְׂפַת רֵעֵהוּ: חֲבֵרֵי הָאָרֶץ נִבְנֵה נִבְלָה שָׁם שְׂפָתָם אֲשֶׁר לֹא יִשְׁמְעוּ אִישׁ שְׂפַת רֵעֵהוּ:</p>
<p>So the LORD scattered them abroad from thence upon the face of all the earth; and they left off to build the city.</p>	<p>וַיִּפֶץ יְהוָה אֹתָם מִשָּׁם עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ וַיַּחֲדְלוּ לְבִנְתָּ הָעִיר: וַיִּפֶץ יְהוָה אֹתָם מִשָּׁם עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ וַיַּחֲדְלוּ לְבִנְתָּ הָעִיר: וַיִּפֶץ יְהוָה אֹתָם מִשָּׁם עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ וַיַּחֲדְלוּ לְבִנְתָּ הָעִיר:</p>

- (3) איש אל רעהו. אומה לאומה מזרים לכוש וכוש לפוט ופוט לכנען (שם ח): הבה. הזמינו עצמכם. כל הבה לשון הזמנה הוא. שמכינים עצמן ומתחזרים למלאכה או לעצה או למשא. הבה, הזמינו אפרקליי"ר בלע"ז: לבנים. שאין אזנים בצבל שהיא צקעה: ונשרפה לשרפה. כך עושין הלזנים שקורין טוול"ש, שורפים אותן בצבשן: לחמור. לטוח הקיר:
- (4) פן נפוצ. שלא יביא עלינו שום מכה להפיצנו מכאן:
- (5) וירד ה' לראות. לא הוצרך לכך, אלא צא ללמד לדיינים, שלא ירשיעו הנדון עד שיראו ויבינו. צמדרש רבי תנחומא (נח יח): בני האדם. אלא בני מי. שמא בני חמורים וגמלים. אלא בני אדם הראשון שכפה את הטובה, ואמר (לעיל ג, יב) האשה אשר נתתה עמדי. אף אלו כפו בטובה למרוד צמי שהשפיעם טובה ומלטם מן המצול (צ"ר לח, ט):
- (6) הן עם אחד. כל טובה זו יש עמהן שעם אחד הם ושפה אחת לכולם, ודבר זה החלו לעשות: החלם. כמו אמרם, עשותם. להתחיל הם לעשות: לא יבצר מהם וגר לעשות. צתמיה. יצטר, לשון מניעה, כתרגומו. ודומה לו (תהלים עו, יג) יצור רוח נגידים:
- (7) הבה נרדה. צבית דינו נמלך מעונותנותו היסירה (תנחומא נח יח): הבה. מדה כנגד מדה. הם אמרו הבה נבנה, והוא כנגדם מדד ואמר הבה נרדה (תנחומא ישן נח כה): ונבלה. ונצלצל. נו"ן משמש צלשון רבים וה"ל אחרונה יסירה כה"ל של נרדה: לא ישמעו. זה שואל לצנה, וזה מביא טיט, וזה עומד עליו ופוע את מוחו (צ"ר לח, י):
- (8) ויפץ ה' אותם משם. בעולם הזה סנהדרין קז, צ) מה שאמרו פן נפוצ נתקיים עליהם. הוא שאמר שלמה (משלי י, כד) מגורת רשע היא תבואנו:

9	Therefore was the name of it called Babel; because the LORD did there aconfound the language of all the earth; and from thence did the LORD scatter them abroad upon the face of all the earth.	על־כֵּן קרא שְׁמָהּ בָּבֶל כִּי־ שָׁם בָּלְלָ יְהוָה שְׂפַת כָּל־הָאָרֶץ וּמִשָּׁם הִפְצִצָם יְהוָה עַל־פְּנֵי כָּל־הָאָרֶץ: (פ)
10	These are the generations of Shem. Shem was a hundred years old, and begot Arpachshad two years after the flood.	אֵלֶּה תּוֹלְדֹת שֵׁם בֶּן־ מֵאֵת שָׁנָה יוֹלֵד אֶת־אַרְפַּכְשָׁד שְׁנָתַיִם אַחֵר הַמַּבּוּל:
11	And Shem lived after he begot Arpachshad five hundred years, and begot sons and daughters.	וַיְחִי־שֵׁם אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־ אַרְפַּכְשָׁד חֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֵד בָּנִים וּבָנוֹת: (ס)
12	And Arpachshad lived five and thirty years, and begot Shelah.	וְאַרְפַּכְשָׁד חָיַ חֲמֵשׁ וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֵד אֶת־שְׁלָח:
13	And Arpachshad lived after he begot Shelah four hundred and three years, and begot sons and daughters.	וַיְחִי אַרְפַּכְשָׁד אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־שְׁלָח שְׁלֹשׁ שָׁנִים וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֵד בָּנִים וּבָנוֹת: (ס)
14	And Shelah lived thirty years, and begot Eber.	וְשְׁלָח חָי שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֵד אֶת־עֵבֶר:
15	And Shelah lived after he begot Eber four hundred and three years, and begot sons and daughters.	וַיְחִי־שְׁלָח אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־ עֵבֶר שְׁלֹשׁ שָׁנִים וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֵד בָּנִים וּבָנוֹת: (ס)
16	And Eber lived four and thirty years, and begot Peleg.	וַיְחִי־עֵבֶר אַרְבַּע וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֵד אֶת־פֶּלֶג:
17	And Eber lived after he begot Peleg four hundred and thirty years, and begot sons and daughters.	וַיְחִי־עֵבֶר אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־ פֶּלֶג שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֵד בָּנִים וּבָנוֹת: (ס)

(9) ומשם הפיצם. למד שאין להם חלק לעולם הזה (סנהדרין סס). וכי איזו קשה, של דור המבול או של דור הפלגה. אלו לא פשטו יד בעיקר, ואלו פשטו יד בעיקר להלחם בו. ואלו נשטפו, ואלו לא נאצדו מן העולם. אלא שדור המבול היו גזלנים והיטה מריצה ציניהם, לכך נאצדו. ואלו היו נוהגים אהבה וריעות ציניהם, שנאמר שפה אחת ודברים אחדים. למדת שנאוי הממלוקת וגדול השלוש (ז"ר לח, א):

(10) שם בן מאת שנה. כשהוליד את ארפכשד, שנתיים אחר המבול:

18	And Peleg lived thirty years, and begot Reu.	וַיְחִי-פֶלֶג שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיֹּלֶד אֶת-רְעוּ: וַיְחִי פֶלֶג תְּלָתִין שָׁנִין וְאוֹלִיד יֵת רְעוּ:	18
19	And Peleg lived after he begot Reu two hundred and nine years, and begot sons and daughters.	וַיְחִי-פֶלֶג אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת-רְעוּ תֵשַׁע שָׁנִים וּמֵאֲתָיִם שָׁנָה וַיֹּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: (ס) וַיְחִי פֶלֶג אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת-רְעוּ מֵאֵתָן וַתֵּשַׁע שָׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבָנִין:	19
20	And Reu lived two and thirty years, and begot Serug.	וַיְחִי רְעוּ שְׁתַּיִם וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיֹּלֶד אֶת-שְׂרוּג: וַיְחִי רְעוּ תְּלָתִין וּתְרַתִּין שָׁנִין וְאוֹלִיד יֵת שְׂרוּג:	20
21	And Reu lived after he begot Serug two hundred and seven years, and begot sons and daughters.	וַיְחִי רְעוּ אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת-שְׂרוּג שֶׁבַע שָׁנִים וּמֵאֲתָיִם שָׁנָה וַיֹּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: (ס) וַיְחִי רְעוּ אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת-שְׂרוּג שֶׁבַע שָׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבָנִין:	21
22	And Serug lived thirty years, and begot Nahor.	וַיְחִי שְׂרוּג שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיֹּלֶד אֶת-נָחוֹר: וַיְחִי שְׂרוּג תְּלָתִין שָׁנִין וְאוֹלִיד יֵת נָחוֹר:	22
23	And Serug lived after he begot Nahor two hundred years, and begot sons and daughters.	וַיְחִי שְׂרוּג אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת-נָחוֹר מֵאֲתָיִם שָׁנָה וַיֹּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: (ס) וַיְחִי שְׂרוּג אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת-נָחוֹר מֵאֵתָן שָׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבָנִין:	23
24	And Nahor lived nine and twenty years, and begot Terah.	וַיְחִי נָחוֹר תֵּשַׁע וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וַיֹּלֶד אֶת-תֶּרַח: וַיְחִי נָחוֹר עֶשְׂרִין וְתֵשַׁע שָׁנִין וְאוֹלִיד יֵת תֶּרַח:	24
25	And Nahor lived after he begot Terah a hundred and nineteen years, and begot sons and daughters.	וַיְחִי נָחוֹר אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת-תֶּרַח תֵּשַׁע-עֶשְׂרֵה שָׁנָה וּמֵאֵתָה שָׁנָה וַיֹּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: (ס) וַיְחִי נָחוֹר אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת-תֶּרַח מֵאֵה וְתֵשַׁע עֶשְׂרִי שָׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבָנִין:	25
26	And Terah lived seventy years, and begot Abram, Nahor, and Haran.	וַיְחִי-תֶרַח שִׁבְעִים שָׁנָה וַיֹּלֶד אֶת-אַבְרָם אֶת-נָחוֹר וְאֶת-הָרָן: וַיְחִי תֶרַח שִׁבְעִין שָׁנִין וְאוֹלִיד יֵת אַבְרָם יֵת נָחוֹר וְיֵת הָרָן:	26
27	Now these are the generations of Terah. Terah begot Abram, Nahor, and Haran; and Haran begot Lot.	וְאַלֶּה תּוֹלְדֹת תֶּרַח תֶּרַח הִוָּלַד אֶת-אַבְרָם אֶת-נָחוֹר וְאֶת-הָרָן וְהָרָן הִוָּלַד אֶת-לוֹט: וְאַלֶּין תּוֹלְדֹת תֶּרַח תֶּרַח הִוָּלַד אֶת-אַבְרָם יֵת נָחוֹר וְיֵת הָרָן וְהָרָן הִוָּלַד יֵת לוֹט:	27
28	And Haran died in the presence of his father Terah in the land of his nativity, in Ur of the Chaldees.	וַיָּמָת הָרָן עַל אִפִּי תֶרַח אָבוֹהוּ בְּאֶרֶץ יִלְדוּתִּיהָ בְּאוּר כַּשְׁדִּי: וַיָּמָת הָרָן עַל אִפִּי תֶרַח אָבוֹהוּ בְּאֶרֶץ מוֹלְדֹתוֹ בְּאוּר כַּשְׁדִּים:	28

(28) על פני תרח אביו. נחיו אציו (נ"ר). ומדרש אגדה, יש אומרים שעל ידי אציו מת. שְׁקָצַל תרח על אצרהס צנו לפני

29	And Abram and Nahor took them wives: the name of Abram's wife was Sarai; and the name of Nahor's wife, Milcah, the daughter of Haran, the father of Milcah, and the father of Iscah.	וַיִּקַּח אַבְרָם וְנָחוֹר לָהֶם נָשִׁים וְשֵׁם אִשְׁת־אַבְרָם שָׂרַי וְשֵׁם אִשְׁת־נָחוֹר מִלְכָּה בַת־הָרָן אֲבִי־מִלְכָּה וְאֲבִי יִסְכָּה: וַיָּסֶכֶה: וְנָסִיב אַבְרָם וְנָחוֹר לָהֶון נָשִׁין שׁוֹם אֶתֶת אַבְרָם שָׂרַי וְשׁוֹם אֶתֶת נָחוֹר מִלְכָּה בַת הָרָן אֲבִיהָ דְּמִלְכָּה וְאֲבִיהָ דְּיִסְכָּה:	וַיִּקַּח אַבְרָם וְנָחוֹר לָהֶם נָשִׁים וְשֵׁם אִשְׁת־אַבְרָם שָׂרַי וְשֵׁם אִשְׁת־נָחוֹר מִלְכָּה בַת־הָרָן אֲבִי־מִלְכָּה וְאֲבִי יִסְכָּה: וַיָּסֶכֶה: וְנָסִיב אַבְרָם וְנָחוֹר לָהֶון נָשִׁין שׁוֹם אֶתֶת אַבְרָם שָׂרַי וְשׁוֹם אֶתֶת נָחוֹר מִלְכָּה בַת הָרָן אֲבִיהָ דְּמִלְכָּה וְאֲבִיהָ דְּיִסְכָּה:	מפטיר
30	And Sarai was barren; she had no child.	וַתְּהִי שָׂרַי עֲקָרָה אֵין לָהּ וָלֵד: וְלֵד: וַתְּהִי שָׂרַי עֲקָרָה לִית לָהּ וָלֵד:	וַתְּהִי שָׂרַי עֲקָרָה אֵין לָהּ וָלֵד: וְלֵד: וַתְּהִי שָׂרַי עֲקָרָה לִית לָהּ וָלֵד:	30
31	And Terah took Abram his son, and Lot the son of Haran, his son's son, and Sarai his daughter-in-law, his son Abram's wife; and they went forth with them from Ur of the Chaldees, to go into the land of Canaan; and they came unto Haran, and dwelt there.	וַיִּקַּח תֶּרַח אֶת־אַבְרָם בְּרִיָּה לוֹט בֶּן־הָרָן בֶּן־בְּנֹו וְאֶת־שָׂרַי כַּלְתּוֹ אִשְׁת־אַבְרָם בְּנֹו וַיֵּצְאוּ אֹתָם מֵאוּר כַּשְׁדִּים לָלֶכֶת אֶרֶצָה כְּנָעַן וַיָּבֹאוּ עַד־חָרָן וַיֵּשְׁבוּ שָׁם: וַיִּקַּח תֶּרַח אֶת־אַבְרָם בְּרִיָּה וְיֵת לוֹט בֶּן־הָרָן בֶּן־בְּרִיָּה וְיֵת שָׂרַי כַּלְתִּיהָ אֶתֶת אַבְרָם בְּרִיָּה וַנִּפְקֹוּ עִמָּהֶון מֵאוּר דְּכַסְדָּא לְמִיזַל לְאֶרְעָא דְּכְנַעַן וְאָתוּ עַד חָרָן וַיֵּתִיבוּ תַּמָּן:	וַיִּקַּח תֶּרַח אֶת־אַבְרָם בְּנֹו וְאֶת־ לוֹט בֶּן־הָרָן בֶּן־בְּנֹו וְאֶת־שָׂרַי כַּלְתּוֹ אִשְׁת־אַבְרָם בְּנֹו וַיֵּצְאוּ אֹתָם מֵאוּר כַּשְׁדִּים לָלֶכֶת אֶרֶצָה כְּנָעַן וַיָּבֹאוּ עַד־חָרָן וַיֵּשְׁבוּ שָׁם: וַיִּקַּח תֶּרַח אֶת־אַבְרָם בְּנֹו וְאֶת־ לוֹט בֶּן־הָרָן בֶּן־בְּנֹו וְאֶת־שָׂרַי כַּלְתּוֹ אִשְׁת־אַבְרָם בְּנֹו וַיֵּצְאוּ אֹתָם מֵאוּר כַּשְׁדִּים לָלֶכֶת אֶרֶצָה כְּנָעַן וַיָּבֹאוּ עַד־חָרָן וַיֵּשְׁבוּ שָׁם:	31
32	And the days of Terah were two hundred and five years; and Terah died in Haran.	וַיְהִיו יְמֵי תֶרַח מֵאָתָן וַחֲמִישׁ וַתָּמָת תֶּרַח בְּחָרָן: וַיְהִיו יְמֵי־תֶרַח חֲמֵשׁ שָׁנִים וַתָּמָת שָׁנָה וַיָּמָת תֶּרַח בְּחָרָן: (פ)	וַיְהִיו יְמֵי־תֶרַח חֲמֵשׁ שָׁנִים וַתָּמָת שָׁנָה וַיָּמָת תֶּרַח בְּחָרָן: (פ)	קנג פסוקים

The Haftarah is Isaiah 54:1 – 55:5 on page 233. Sepharadim read Isaiah 54:1 – 54:10. On Rosh Hodesh, read the Maftir and Haftara on page 257.

XII	Now the LORD said unto Abram: 'Get thee out of thy country, and from thy kindred, and from thy father's house, unto the land that I will show thee.	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַבְרָם לֵךְ־ לְךָ מֵאֶרֶצְךָ וּמִמּוֹלַדְתְּךָ וּמִבֵּית אָבִיךָ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲרָאָךְ: וַיֹּאמֶר יְיָ לְאַבְרָם אֵיזִיל לְךָ מֵאֶרֶץ וּמִיְלֻדוֹתֶיךָ וּמִבֵּית אָבִיךָ לְאֶרְעָא דְּאַחַזְיָנָה:	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַבְרָם לֵךְ־ לְךָ מֵאֶרֶצְךָ וּמִמּוֹלַדְתְּךָ וּמִבֵּית אָבִיךָ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲרָאָךְ: וַיֹּאמֶר יְיָ לְאַבְרָם אֵיזִיל לְךָ מֵאֶרֶץ וּמִיְלֻדוֹתֶיךָ וּמִבֵּית אָבִיךָ לְאֶרְעָא דְּאַחַזְיָנָה:	לך י
-----	---	---	---	---------

נמרוד על שכתת את כלמיו, והשליכו לכבשן האש. והרן יושב ואומר כלצו, אם אצרכ נוצח אני משלו, ואם נמרוד נוצח אני משלו. וכשניצל אצרכ אמרו לו להרן, משל מי אתה. אמר להם הרן, משל אצרהם אני. השליכוהו לכבשן האש וגשרף. וזהו אור כשדים. ומנחם פירש אור, בקעה. וכן (ישעיה כד, יד) באורים כדו ה', וכן (שם יא, ח) מאורת לפעונוי. כל חור ובקע עמוק קרוי אור: (29) יסכה. זו שרה, על שם שסוכה ברוח הקודש, ושהכל סוכין ביפיה. (ס"א כמו שנאמר, ויראו אותה שרי פרעה). ועוד, יסכה לשון נסיכות (וכן הוא סנהדרין לט להדיא), כמו שרה לשון שררה: (31) ויצאו אתם. ויאלו תרח ואצרכ עם לוט ושרי: (32) וימת תרח בחרן. לאחר שיצא אצרכ מחרן וצא לארץ כנען, והיה שם יותר מששים שנה. שהרי כתיב (להלן יב, ד) ואצרכ בן חמש שנים וע' שנה בצאתו מחרן. ותרח בן שבעים שנה היה כשנולד אצרכ, הרי קמ"ה למרח כשיצא אצרכ מחרן. עדיין נשארו משנותיו הרבה. ולמה הקדים הכתוב מיתתו של תרח ליציאתו של אצרכ. שלא יהא הדבר מפורסם לכל, ויאמרו, לא קיים אצרכ את כבוד אביו, שהניחו זקן והלך לו. לפיכך קראו הכתוב מת (צ"ר לט, ז). (ס"א ועוד) שהרשעים אף בחייהם קרוים מתים, והנדיקים אף במיתתן קרוים חיים, שנאמר (שמואל-ב כג, כ) וצניחו בן יהוידע בן איש חי: בחרן. הנו"ן הפוכה לומר לך עד אצרכ חרון אף של מקום: (1) לך לך. להנאתך ולטובתך, ושם אעשך לגוי גדול וכאן אי אתה זוכה לצנים (ר"ה טז:), ועוד שאודיע טבעך בעולם (צ"ר):

2	2	2
3	3	3
4	4	4
5	5	5
6	6	6

(2) ואעשך לגוי גדול. לפי שהדרך גורמת לשלשה דברים, ממעטת פריה ורביה, וממעטת את הממון, וממעטת את השם, לכך הוזהב לשלשה זכרות הללו, שהצטיחו על הצנים ועל הממון ועל השם. ואברכהך. בממון. ז"ר (לט, יא): והיה ברכה. הצרכות נחונות צידך, עד עכשיו היו צידי, צרכתי לאדם ונח, ומעכשיו אתה תצרך את אשר תחפץ. ז"ר (סס). דבר אחר ואעשך לגוי גדול, זה שאומרים אלהי אברהם, ואברכהך, זה שאומרים אלהי יצחק, ואגדלה שמך, זה שאומרים אלהי יעקב, יכול יהיו חותמין בכלן, תלמוד לומר והיה ברכה, כך חותמין ולא צהם (פסחים קיז:). מארצהך. והלא כבר יצא משם עם אציו וצא עד לחרן, אלא כך אמר לו, התרחק עוד משם ולא מציית אציו: אשר ארצהך. לא גלה לו הארץ מיד, כדי לחצבה בעיניו, ולחת לו שער על כל דבור ודבור. כיצא צו את בנהך אשר אהבך את יצחק (בראשית כב, ז), כיצא צו על אסד הקרים אשר אמר אליך (סס), כיצא צו (יונה ג, ז) ויקרא אליה את הקריאה אשר אנכי דוֹצֵר אליך ז"ר: (3) ונברכו בך. יש אגדות רבות. והוא פשוטו, אדם אומר לצנו תהא כאברהם, וכן כל ונברכו בך שצמקרא, וזה מוכיח, בך יצאך וישראל לאמר ישימך אלהים קאפריים וקמנשה (בראשית מה, כ): (5) אשר עשו בחרן. שהכניסן תחת כנפי השכינה, אברהם מגייר את האנשים ושרי מגיירת הנשים, ומעלה עליהם הכתוב כאילו עשאו, (לכך כתיב אשר עשו) (סנהדרין נט: ז"ר). ופשוטו של מקרא, עצדים ושפחות שקנו להם, כמו עשה את כל הקצב הזה (שם לא, א), (לשון קנין), וישראל עושה קיל (במדבר כד, יח), לשון קונה וכונן: (6) ויעבור אברהם בארץ. נכנס למוכה: עד מקום שכם. להתפלל על בני יעקב כשיצאו להלחם בשכם (מדרש אגדה): אלון מורה. הוא שכם (סוטה לז), הראהו הר גריזים והר עיזל ששם קבלו ישראל שבועת התורה (מדרש אגדה): והכנעני אז בארץ. היה הולך וכובש את ארץ ישראל מזרעו של שם, שצחלקו של שם נפלה כשחלק נח את הארץ לבניו (מדרש אגדה), שנאמר ומליץ יצחק מלך שלם, (בראשית יד, יח). לפיכך ויאמר אל אברהם לזרעך אתן את הארץ הזאת, עמיד אני להחזירה לבניך שהם מזרעו של שם:

7	<p>And the LORD appeared unto Abram, and said: 'Unto thy seed will I give this land'; and he builded there an altar unto the LORD, who appeared unto him.</p>	<p>וַיֵּרָא יְהוָה אֶל-אַבְרָם וַיֹּאמֶר לֵאמֹר אֶתֶּן אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה הַנִּרְאָה אֵלָיו:</p>
8	<p>And he removed from thence unto the mountain on the east of Beth-el, and pitched his tent, having Beth-el on the west, and Ai on the east; and he builded there an altar unto the LORD, and called upon the name of the LORD.</p>	<p>וַיַּעֲתֶק מִשָּׁם הַהָרָה מִקֶּדֶם לְבֵית-אֵל וַיֵּט אֹהֶלָה בֵּית-אֵל מִיָּמִין וְהָעִי מִקֶּדֶם וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה וַיִּקְרָא בְּשֵׁם יְהוָה:</p>
9	<p>And Abram journeyed, going on still toward the South.</p>	<p>וַיֵּסַע אַבְרָם הַלּוֹךְ וְנֹסֵעַ הַנִּגְבָּח: (פ)</p>
10	<p>And there was a famine in the land; and Abram went down into Egypt to sojourn there; for the famine was sore in the land.</p>	<p>וַיְהִי רָעָב בָּאָרֶץ וַיֵּרֶד אַבְרָם מִצְרָיִמָה לְגֹר שָׁם כִּי-כָבֵד הָרָעָב בָּאָרֶץ:</p>
11	<p>And it came to pass, when he was come near to enter into Egypt, that he said unto Sarai his wife: 'Behold now, I know that thou art a fair woman to look upon.</p>	<p>וַיְהִי כַּאֲשֶׁר הִקְרִיב לָבוֹא מִצְרָיִמָה וַיֹּאמֶר אֶל-שָׂרַי אִשְׁתּוֹ הִנֵּנִי נָא יָדְעֵתִי כִּי אִשָּׁה יִפְתָּ מִרְאָה אֶת:</p>
12	<p>And it will come to pass, when the Egyptians shall see thee, that they will say: This is his wife; and they will kill me, but thee they will keep alive.</p>	<p>וְהָיָה כִּי-יֵרְאוּ אֹתָךְ הַמִּצְרָיִם וַיֹּאמְרוּ אִשְׁתּוֹ זֹאת וְהָרְגוּ אֹתִי וְאַתָּה יָחִי:</p>

(7) ויבן שם מזבח. על צשורת הזרע ועל צשורת ארץ ישראל (צ"ר):
(8) ויעתק משם. אהל: מקדש לבית אל. צמורה של צית אל, נמצאת צית אל צמערצו הוא שנאמר צית אל מים: אהל. אהל כמי, צמחה נטה את אהל אשמו, ואחר כך את שלו. צ"ר (לט, טו): ויבן שם מזבח. נחנצא שעמידין צניו להכשל שם על עון עון, והתפלל שם עליהם (צ"ר):
(9) הלך ונסע. לפרקים יושב כאן חדש או יותר ונוסע משם, ונוטה אהליו במקום אחר, וכל מסעיו הנגבה, ללכת לדרומה של ארץ ישראל, והיא לצד ירושלים (פי" ירושלים היא בצמח העולם, וסוף ארץ ישראל. כ"פ צישעיה) שהיא בחלקו של יהודה, שנטלו צדרומה של ארץ ישראל הר המוריה שהיא נחלתו (צ"ר לט, טו):
(10) רעב בארץ. צאותה הארץ לצדה, לנסותו אם ירהר אחר דצריו של הקצ"ה, שאמר לו ללכת אל ארץ כנען, ועכשיו משיאו ללכת ממנה (פדר"א כו):
(11) הנה נא ידעתי. מדרש אגדה (צ"ל). עד עכשיו לא הכיר צה, מחוך צניעות שצשניהם, ועכשיו הכיר צה על ידי מעשה (תנחומא). דבר אחר, מנהג העולם שעל ידי טורח הדרך אדם מתצזה, וזאת עמדה ציופיה (צ"ר). ופשוטו של מקרא, הנה נא הגיע השעה שיש ללכת על יפך, ידעתי זה ימים רבים כי יפת מראה את, ועכשיו אנו צאים צין אנשים שחורים ומכוערים, אחיהם של כושים, ולא הורגלו צאשה יפה (צ"ר). ודומה לו, הנה נא חלצי סורו נא (צראשית יט, צ):

13	Say, I pray thee, thou art my sister; that it may be well with me for thy sake, and that my soul may live because of thee.'	אמרי-נא אחתי את למען ייטב-לי בעבורך וחייתה נפשי נפשי בפתגמכי: בגללך:	13
14	And it came to pass, that, when Abram was come into Egypt, the Egyptians beheld the woman that she was very fair.	ויהי כבוא אברם מצרימה ויראו המצרים את-האשה כי-יפה הוא מאד:	שני 14
15	And the princes of Pharaoh saw her, and praised her to Pharaoh; and the woman was taken into Pharaoh's house.	ויראו אתה שרי פרעה ויהללו אתה אל-פרעה ותקח האשה בית פרעה:	15
16	And he dealt well with Abram for her sake; and he had sheep, and oxen, and he-asses, and men-servants, and maid-servants, and she-asses, and camels.	ולאברם היטיב בעבורה ויהי-לו צאן-ובקר וחמלים ועבדים ושפחות ואתנות וגמלים:	16
17	And the LORD plagued Pharaoh and his house with great plagues because of Sarai Abram's wife.	וינגע יהוה את-פרעה ונגעים גדלים ואת-ביתו על-דבר שרי אשת אברם:	17
18	And Pharaoh called Abram, and said: 'What is this that thou hast done unto me? why didst thou not tell me that she was thy wife?'	ויקרא פרעה לאברם ויאמר מה-זאת עשית לי למא לא הגדת לי כי אשתך הוא:	18
19	Why saidst thou: She is my sister? so that I took her to be my wife; now therefore behold thy wife, take her, and go thy way.'	למה אמרת אחתי הוא ואקח אתה לי לאשה ועתה הנה אשתך קח וילך:	19
20	And Pharaoh gave men charge concerning him; and they brought him on the way, and his wife, and all that he had.	ויצו עליו פרעה אנשים וישלחו אתו ואת-אשתו ואת כל-אשר-לו:	20

- (13) למען ייטב לי בעבורך. יתנו לי מתנות:
(14) ויהי כבוא אברם מצרימה. היה לו לומר כבואם מצרימה, אלא למד שהטמין אותה בחיבה, ועל ידי שחזעו את המכס, פתחו וראו אותה (צ"ר):
(15) ויהללו אתה אל פרעה. הללוהו כינייהם, לומר הגונה זו למלך:
(16) ולאברם היטיב. פרעה צעורה:
(17) וינגע ה' וגו'. צמכת ראשך לקה, שהתשמיש קשה לו (צ"ר מא, ז): ואת ביתו. כתרוממו ועל אינש ציחיה (תנחומא) (ומדרשו לרצות כותליו עמודיו וכליו (שם צ"ר), צרש"י יסן): על פי דבור שרי. על פי דבורה (צ"ר), אומרת למלאך הך, והוא מכה (תנחומא):
(19) קח וילך. לא כאצימלך שאמר לו הנה ארצי לפניך (ל, טו), אלא אמר לו לך ואל תעמוד, שהמזכיר שטופי ומה הם, שנאמר וקמם סוסים וקמם (יחזקאל כג, כ):
(20) ויצו עליו. על אודותיו, לשלחו ולשמרו: וישלחו. כתרוממו ואלויאו (סוטה מו):

XIII	And Abram went up out of Egypt, he, and his wife, and all that he had, and Lot with him, into the South.	וַיַּעַל אַבְרָם מִמִּצְרַיִם הוּא וְאִשְׁתּוֹ וְכָל-אֲשֶׁר-לוֹ וְלוֹט עִמּוֹ הַנִּגְבָּה:	XIII
2	And Abram was very rich in cattle, in silver, and in gold.	וְאַבְרָם כָּבֵד מְאֹד בַּמִּקְנֶה וּבַכֶּסֶף וּבַזָּהָב:	2
3	And he went on his journeys from the South even to Beth-el, unto the place where his tent had been at the beginning, between Beth-el and Ai;	וַיֵּלֶךְ לְמִסְעָיו מִנִּגְבַּב וְעַד-בֵּית אֵל עַד-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר-הָיָה שָׁם אֶתְּלָהּ בַּתְחֻלָּה בֵּין בֵּית-אֵל וּבֵין הָעֵי:	3
4	unto the place of the altar, which he had made there at the first; and Abram called there on the name of the LORD.	אֶל-מָקוֹם הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר-עָשָׂה שָׁם בְּרִאשֹׁנָה וַיִּקְרָא שֵׁם אַבְרָם בְּשֵׁם יְהוָה:	4
5	And Lot also, who went with Abram, had flocks, and herds, and tents.	וְגַם-לְלוֹט הָהָלָךְ אֶת-אַבְרָם הָיָה צֹאן-וַיִּבְקֹר וְאֶהֱלִים:	שלישי
6	And the land was not able to bear them, that they might dwell together; for their substance was great, so that they could not dwell together.	וְלֹא-נִשְׂאָא אֹתָם הָאָרֶץ לְשִׁבְתָּ יַחְדָּו כִּי-הָיָה רִכּוּשָׁם רָב וְלֹא יָכֻלוּ לְשִׁבְתָּ יַחְדָּו:	6
7	And there was a strife between the herdmen of Abram's cattle and the herdmen of Lot's cattle. And the Canaanite and the Perizzite dwelt then in the land.	וַיְהִי-רִיב בֵּין רֹעֵי מִקְנֶה אַבְרָם וּבֵין רֹעֵי מִקְנֶה-לוֹט וְהַכְנַעֲנִי וְהַפְּרִזִּי אָז יָשָׁב בְּאֶרֶץ:	7

- (1) ויעל אברם וגו' הנגבה. לצא לדרומה של ארץ ישראל, כמו שאמר למעלה הלך ונסוע הנגבה, להר המוריה (צ"ר לט, טז), ומכל מקום כשהוא הולך ממזרים לארץ כנען, מדרום לצפון הוא מהלך, שארץ מזרים דדרומה של ארץ ישראל, כמו שמוכיח במסעות ובגזולי הארץ (מסעי):
- (2) כבוד מאד. טעון משאות:
- (3) וילך למסעיו. כשחזר ממזרים לארץ כנען, היה הולך ולן באכסניות שלן צהם בהליכתו למזרים (צ"ר), למדך דרך ארץ שלא ישנה אדם מאכסניא שלו (ערכין טז). דבר אחר, בחזרתו פרהקפותיו (צ"ר מא, ג): מנגב. ארץ מזרים דדרומה של ארץ כנען:
- (4) אשר עשה שם בראשונה ויקרא שם. ואשר קרא שם אצרים צהם ה'. וגם יש לומר ויקרא שם עכשיו צהם ה':
- (5) ההלך את אברם. מי גרם שהיה לו זאת, הליכתו עם אצרים:
- (6) ולא נשא אותם. לא הייתה יכולה להספיק מרעה למקניהם, ולשון קצר הוא, וצריך להוסיף עליו, כמו ולא נשא אותם מרעה הארץ, לפיכך כתב ולא נשא כלשון זכר:
- (7) ויהי ריב. לפי שהיו רועיו של לוט רשעים, ומרעים צהמתם בשדות אחרים, ורועי אצרים מוכיחים אותם על הגזל, והם אומרים נתקנה הארץ לאצרים ולו אין יורש, ולוט יורשו, ואין זה הגזל, והכתוב אומר והכנעני והפרזי אז יושב בארץ, ולא זכה זה אצרים עדיין (צ"ר מא, ה):

<p>8 And Abram said unto Lot: 'Let there be no strife, I pray thee, between me and thee, and between my herdmen and thy herdmen; for we are brethren.</p>	<p>וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֶל-לוֹט אֶל-לוֹט לֹא כֶּעַן תִּהְיֶה מִרִיבָה בֵּינִי וּבֵינֶךָ וּבֵין רָעִי וּבֵין רָעִיךָ כִּי-אֲנָשִׁים אַחִים אֲנַחְנוּ:</p>	<p>8 וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֶל-לוֹט אֶל-לוֹט לֹא תִהְיֶה מִרִיבָה בֵּינִי וּבֵינֶךָ וּבֵין רָעִי וּבֵין רָעִיךָ כִּי-אֲנָשִׁים אַחִים אֲנַחְנוּ:</p>
<p>9 Is not the whole land before thee? separate thyself, I pray thee, from me; if thou wilt take the left hand, then I will go to the right; or if thou take the right hand, then I will go to the left.'</p>	<p>הֲלֹא כָל-הָאָרֶץ לִפְנֶיךָ הַפָּרָד נָא מַעְלֵי אִם-הַשְּׂמָאל וְאִמְנָה וְאִם-הַיָּמִין וְאִם-הַמְּאִילָה:</p>	<p>9 הֲלֹא כָל-הָאָרֶץ לִפְנֶיךָ הַפָּרָד נָא מַעְלֵי אִם-הַשְּׂמָאל וְאִמְנָה וְאִם-הַיָּמִין וְאִם-הַמְּאִילָה:</p>
<p>10 And Lot lifted up his eyes, and beheld all the plain of the Jordan, that it was well watered every where, before the LORD destroyed Sodom and Gomorrah, like the garden of the LORD, like the land of Egypt, as thou goest unto Zoar.</p>	<p>וַיִּקַּף לוֹט יָת עֵינָיו וַיַּחְזֵא יָת כָּל מִישֹׁר יַרְדֵּנָא אַרְי כְּלִיה מִשְׁקָה לִפְנֵי שַׁחַת יְהוָה אֶת-סְדוֹם וְאֶת-עֲמֹרָה כְּגִן-יְהוָה כְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאֶבֶה צֹעַר:</p>	<p>10 וַיִּקַּף לוֹט אֶת-עֵינָיו וַיֵּרֶא אֶת-כָּל-כְּפַר הַיַּרְדֵּן כִּי כְלִיה מִשְׁקָה לִפְנֵי שַׁחַת יְהוָה אֶת-סְדוֹם וְאֶת-עֲמֹרָה כְּגִן-יְהוָה כְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאֶבֶה צֹעַר:</p>
<p>11 So Lot chose him all the plain of the Jordan; and Lot journeyed east; and they separated themselves the one from the other.</p>	<p>וַיִּבְחַר-לוֹ לֹט אֶת כָּל-כְּפַר הַיַּרְדֵּן וַיֵּסַע לוֹט מִקְדָּם וַיִּפְרְדּוּ אִישׁ מֵעַל אָחִיו:</p>	<p>11 וַיִּבְחַר-לוֹ לֹט אֶת כָּל-כְּפַר הַיַּרְדֵּן וַיֵּסַע לוֹט מִקְדָּם וַיִּפְרְדּוּ אִישׁ מֵעַל אָחִיו:</p>
<p>12 Abram dwelt in the land of Canaan, and Lot dwelt in the cities of the Plain, and moved his tent as far as Sodom.</p>	<p>אַבְרָם יָשָׁב בְּאֶרֶץ-כְּנָעַן וְלוֹט יָשָׁב בְּעָרֵי הַכְּפָר וַיֵּאָהֶל עַד-סְדוֹם:</p>	<p>12 אַבְרָם יָשָׁב בְּאֶרֶץ-כְּנָעַן וְלוֹט יָשָׁב בְּעָרֵי הַכְּפָר וַיֵּאָהֶל עַד-סְדוֹם:</p>
<p>13 Now the men of Sodom were wicked and sinners against the LORD exceedingly.</p>	<p>וְאֲנָשֵׁי סְדוֹם בִּישִׁין בְּמִמּוֹנֵהוֹן וַיַּחֲבִין בְּגִוְיָתָהוֹן קָדָם יְיָ לַחֲדָא:</p>	<p>13 וְאֲנָשֵׁי סְדוֹם רָעִים וַחֲטָאִים לִיהוָה מְאֹד:</p>

- (8) אנשים אחים. קרוצים. ומדרש אגדה (ז"ר) דומין בקלסתר פנים:
- (9) אם השמאל ואימנה. בכל אשר תשז (אשז) לא אתרחק ממך, ואעמוד לך למגן ולעזר, וסוף דבר הושרך לו, שנאמר (יד, יד) וישמע אברהם כי נשפה אחיו וגו'. אימנה. אימין את עצמי, כמו ואשמאילה אשמאיל את עצמי. ואם תאמר היה לו לינקד ואימינה, כך מזניו במקום אחר (ש"ז יד, יט) אם אש להמין, ואין נקוד להמין:
- (10) כי בלה משקה. ארץ נחלי מים (אונקלוס): לפני שחת ה' את סדום ואת עמורה. היה אותו מישור: כגן ה'. לאלילות (ספרי עקב יא, י): בארץ מצרים. לזרעים (סס): באבה צער. עד צוער. ומדרש אגדה דורשו לגנאי, על שהיו שטופי זמה וזר לו לט בשכונתם. (צמסכת הוריות י"ז):
- (11) ככר. מישור כתרומתו: מקדם. נסע מאכל אצרים (למזרח), והלך לו למערבו של אצרים, נמצא נוסע ממזרח למערב. ומדרש אגדה (ז"ר) הסיע עצמו מקדמונו של עולם, אמר, אי אפשר לא באצרים ולא באלהיו:
- (12) ויאהל. נטה אהלים לרועיו ולמקנהו עד סדום:
- (13) ואנשי סדום רעים. ואף על פי כן לא נמנע לוט מלשכון עמהם. ורבותינו (יומא לה): למדו מכאן שם קשעים וקקז (משלי יז): רעים. גופס: וחטאים. צממונס (סנהדרין קט. ז"ר): לה' מאד. יודעים רבונם ומתכוונים למרוד (ומדרש אגדה):

<p>14 And the LORD said unto Abram, after that Lot was separated from him: 'Lift up now thine eyes, and look from the place where thou art, northward and southward and eastward and westward;</p>	<p>וַיֹּאמֶר אֲבָרָם בְּתֵר דִּאֲתַפְרֵשׁ לוֹט מֵעַמִּיָּה זְקוּף כְּעַן עֵינֶךָ וְחֹזִי מִן אַתְרָא דְּאַתְּ תִּמְנָן לְצָפוֹנָא וּלְדָרוֹמָא וּלְמַדְנַחָא וּלְמַעְרָבָא:</p>	<p>14 וַיֹּהִי אָמַר אֶל-אַבְרָם אַחֲרֵי הִפְרֵד-לוֹט מֵעַמּוֹ שָׂא נָא עֵינֶיךָ וּרְאֵה מִן-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר-אַתָּה שָׁם צָפוֹנָה וְנִגְבָּה וְקִדְמָה וַיִּמָּה:</p>
<p>15 for all the land which thou seest, to thee will I give it, and to thy seed for ever.</p>	<p>15 אָרִי יֵת כָּל אֶרֶעָ דְּאַתְּ חֹזִי לָךְ אֲתִנְנָהּ וּלְבְנֶךָ עַד עָלְמָא:</p>	<p>15 כִּי אֶת-כָּל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר-אַתָּה רֹאֵה לָךְ אֲתִנְנָהּ וּלְיִזְרְעֶךָ עַד-עוֹלָם:</p>
<p>16 And I will make thy seed as the dust of the earth; so that if a man can number the dust of the earth, then shall thy seed also be numbered.</p>	<p>16 וְאֲשׁוּי יֵת בְּנֶךָ סְגִיִּין כְּעַפְרָא דְּאֶרֶעָ כְּמָא דְּלִית אַפְשָׁר לְגַבֵּר לְמַמְנֵי יֵת עַפְרָא דְּאֶרֶעָ אִף בְּנֶךָ לֹא יִתְמַנּוּן:</p>	<p>16 וְשִׁמְתִּי אֶת-יִזְרְעֶךָ כְּעַפְרַת הָאָרֶץ אֲשֶׁר אִם-יִוָּכַל אִישׁ לִמְנוֹת אֶת-עַפְרַת הָאָרֶץ גַּם-יִזְרְעֶךָ יִמָּנֶה:</p>
<p>17 Arise, walk through the land in the length of it and in the breadth of it; for unto thee will I give it.'</p>	<p>17 קוּם הֲלִיךְ בְּאֶרֶעָ לְאוּרְכָּהּ וּלְפְתִיחָהּ אָרִי לָךְ אֲתִנְנָהּ:</p>	<p>17 קוּם הִתְהַלֵּךְ בְּאֶרֶץ לְאֻרְכָּהּ וּלְרֶחְבֶּיהָ כִּי לָךְ אֲתִנְנָהּ:</p>
<p>18 And Abram moved his tent, and came and dwelt by the terebinths of Mamre, which are in Hebron, and built there an altar unto the LORD.</p>	<p>18 וַפֹּרַס אַבְרָם וַאֲתָא וַיִּתֵּיב בְּמִישְׁרֵי מַמְרָא דְּבַחְבְּרוֹן וּבָנָא תִּמְנָן מִדְּבַחָא קֳדָם יי:</p>	<p>18 וַיֵּאֱתֶל אַבְרָם וַיָּבֵא וַיֵּשֶׁב בְּאַלְנֵי מַמְרָא אֲשֶׁר בְּחֶבְרוֹן וַיִּבֶן-שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה: (פ)</p>
<p>XIV And it came to pass in the days of Amraphel king of Shinar, Arioch king of Ellasar, Chedorlaomer king of Elam, and Tidal king of Goiim,</p>	<p>וַהֲוָה בְּיוֹמֵי אַמְרָפֶּל מֶלֶכָּא דְּבָבֵל אֲרִיֹחַ מֶלֶכָּא דְּאֶלְסָר כְּדֻרְלֵעֹמֶר מֶלֶכָּא דְּעִילָם וַתְּדַעַל מֶלֶכָּא דְּעַמְמִי:</p>	<p>רביעי יא וַיְהִי בִּימֵי אַמְרָפֶּל מֶלֶךְ-שִׁנַּר אֲרִיֹחַ מֶלֶךְ אֶלְסָר כְּדֻרְלֵעֹמֶר מֶלֶךְ עִילָם וַתְּדַעַל מֶלֶךְ גּוֹיִם:</p>
<p>2 that they made war with Bera king of Sodom, and with Birsha king of Gomorrah, Shinab king of Admah, and Shemeber king of Zeboiim, and the king of Bela—the same is Zoar.</p>	<p>עֲבָדוּ קָרְבָּא עִם בֵּרַע מֶלֶכָּא דְּסֹדוֹם וְעִם בִּרְשַׁע מֶלֶכָּא דְּעִמּוֹרָה שְׁנָאֵב מֶלֶכָּא דְּאַדְמָה וְשִׁמְאָבֶר מֶלֶכָּא דְּצִבּוֹיִם וּמֶלֶכָּא דְּבֵלַע הִיא צוּר:</p>	<p>2 עָשׂוּ מִלְחָמָה אֶת-בֵּרַע מֶלֶךְ סֹדֹם וְאֶת-בִּרְשַׁע מֶלֶךְ עִמּוֹרָה שְׁנָאֵב מֶלֶךְ אַדְמָה וְשִׁמְאָבֶר מֶלֶךְ צִבּוֹיִם וּמֶלֶךְ בֵּלַע הִיא-צוּר:</p>

- (14) אחרי הפרד לוט. כל זמן שהרשע עמו, היה הדבור פורש ממנו (תנחומא וינא י) (ולעיל שהיה לוט אללו וכתבזוירא הי אל אזרס, צאותה שעה כשר היה, וק"ל):
- (16) אשר אם יוכל איש. כשם שאי אפשר לעפר להמנות, כך זרעך לא ימנה (אונקלוס):
- (18) ממרא. קס אדס (צ"ר מצח):
- (1) אמרפל. הוא נמרוד, שאמר לאברהם פול לתוך כזשן האש (עירוצין נג): מלך גוים. מקום יש ששמו גוים. על שם שנתקצצו שמה מכמה אומות ומקומות, והמליכו איש עליהם, ושמו תדעל. (צ"ר סס):
- (2) ברע. רע לשמים ורע לזריות (תנחומא): ברשע. שנתעלה צרשע (סס): שנאב. שונא אציו שצשמים (סס): שמאבר. שם אצור לעוף ולקפון, ולמרוד צהקצ"ה (סס): בלע. שם העיר:

<p>All these came as allies unto the vale of Siddim—the same is the Salt Sea.</p>	<p>כָּל אֵלֵין אֶתְּכַנְשׁוּ לְמִישֹׁר חֲקִלָּא הוּא אֶתֶר יִמָּא דְּמִלְחָא:</p>	<p>כָּל-אַלְהֵ חֲבֵרוֹ אֶל-עֵמֶק הַשָּׁדִים הוּא יָם הַמֶּלַח:</p>
<p>Twelve years they served Chedorlaomer, and in the thirteenth year they rebelled.</p>	<p>תִּרְתֵּא עֶסְרִי שָׁנִין פִּלְחוּ יָת כְּדָרְלַעְמֹר וְחֵלֶת עֶסְרִי שָׁנִין מָרְדּוּ:</p>	<p>שְׁתֵּים עָשָׂר שָׁנָה עָבְדוּ אֶת- כְּדָרְלַעְמֹר וּשְׁלֹשׁ-עָשָׂר שָׁנָה מָרְדּוּ:</p>
<p>And in the fourteenth year came Chedorlaomer and the kings that were with him, and smote the Rephaim in Ashteroth-karnaim, and the Zuzim in Ham, and the Emim in Shaveh-kiriathaim,</p>	<p>וּבִארְבַּע עֶסְרִי שָׁנִין אֶתָּא כְּדָרְלַעְמֹר וּמִלְכֵּי דַעְמִיָּה וּמַחוּ יָת גִּבְרִיאֵ דְבַעַשְׁתִּירַת קִרְנִים וְיָת תְּקִיפֵיא דְבְּהֻמָּתָא וְיָת אִימַתְנֵי דְבִשְׁוָה קִרְיָתַיִם:</p>	<p>וּבִארְבַּע עָשָׂר שָׁנָה בָּא כְּדָרְלַעְמֹר וְהַמְּלָכִים אֲשֶׁר אִתּוֹ יָיִכוּ אֶת-רָפָאִים בְּעַשְׁתִּירַת קִרְנִים וְאֶת-הַזּוּזִים בְּחָם וְאֶת הָאִמִּים בְּשׁוֹה קִרְיָתַיִם:</p>
<p>and the Horites in their mount Seir, unto El-paran, which is by the wilderness.</p>	<p>וְיָת חֹרְאֵי דְבִטּוּרָא דְשַׁעִיר עַד מִישֹׁר פֶּאֶרָן דְּסַמִּיָּה עַל מִדְבָּרָא:</p>	<p>וְאֶת-הַחֹרִי בְּהַרְרֵם שַׁעִיר עַד אֵיל פֶּאֶרָן אֲשֶׁר עַל-הַמִּדְבָּר:</p>
<p>And they turned back, and came to En-mishpat—the same is Kadesh—and smote all the country of the Amalekites, and also the Amorites, that dwelt in Hazazon-tamar.</p>	<p>וְתָבוּ וְאִתּוֹ לְמִישֹׁר פְּלוּג דִּינָא הִיא רָקֶם וּמַחוּ יָת כָּל חֲקַל עַמְלָקָתָא וְאַף יָת אַמּוּרָאָה דִּי־יָתִיב בְּעִין גְּדִי:</p>	<p>וַיָּשֻׁבוּ וַיָּבֹאוּ אֶל-עֵין מִשְׁפָּט הוּא קֶדֶשׁ וַיַּכּוּ אֶת-כָּל-שָׂדֶה הָעַמְלָקִי וְגַם אֶת-הָאֱמֹרִי הַיֹּשֵׁב בְּחִצְצֹן תָּמָר:</p>
<p>And there went out the king of Sodom, and the king of Gomorrah, and the king of Admah, and the king of Zeboiim, and the king of Bela—the same is Zoar; and they set the battle in array against them in the vale of Siddim;</p>	<p>וּנְפַק מִלְכָּא דְסֻדּוֹם וּמִלְכָּא דְּעַמּוּרָה וּמִלְכָּא דְאַדְמָה וּמִלְכָּא דְזִבּוּיִם וּמִלְכָּא דְּבֵלַע הִיא צוּעַר וּסְדֵרוֹ עֲמַחוּן קִרְבָּא בְּמִישֹׁר חֲקִלָּא:</p>	<p>וַיֵּצֵא מֶלֶךְ-סֹדֶם וּמֶלֶךְ עֲמֹרָה וּמֶלֶךְ אַדְמָה וּמֶלֶךְ צִבְיִים וּמֶלֶךְ בֵּלַע הוּא-צֹעֵר וַיַּעֲרְכוּ אֹתָם מִלְחָמָה בְּעֵמֶק הַשָּׁדִים:</p>

(3) עמק השדים. כך שמו (מדרש אגדה), על שם שהיו בו שדות הרבה (אונקלוס). ומדרש אגדה יש הרבה: הוא ים המלח. לאחר זמן נמשך הים לתוכו ונעשה ים המלח (שם). ומדרש אגדה (צ"ר) אומר, שנחזקעו הנורים סביבותיו ונמשכו יאורים לתוכו:

(4) שתיים עשרה שנה עבדו. חמשה מלכים הללו את כדלעומר: (ה)

(5) ובארבע עשרה שנה. למרדן (שנת יא. ז"ר): בא כדרלעומו. לפי שהוא היה צל המעשה, נכנס בעוצי הקורה (ז"ר): והמלכים וגר. אלו שלשה מלכים: הזוזים. הם זמזומים (דברים ז, כ):

(6) בהדרגה. זהו שלשה: איל פארן. כתרנו מיישר. ואומר אני, שאין איל לשון מיישר, אלא מיישור של פארן איל שמו, ושל ממרא אלוי שמו (יג, יח), ושל ירדן ככר שמו (יג, יח), ושל שטים אצל שמו, אצל השטים (במדבר לג, מט), וכן פֶּעַל גָּד (יהושע יח, יז) בעל שמו, וכולן מתורגמין מיישר, וכל אחד שמו עליו: על המדבר. אצל המדבר, כמו וְעָלְיוּ מִטָּה מְנַסָּה (במדבר ז, כ):

(7) עין משפט הוא קדש. על שם העמיד, שעמידין משהוא הרן להשפט שם על עסקי אומות העין, והם מי מריצה (תנחומא). ואונקלוס תרגמו כפשוטו, מקום שהיו בני המדינה מתקבצים שם לכל משפט: שדה העמלקי. עדיין לא נולד עמלק, ונקרא על שם העמיד (שם וצ"ר): בחצין תמר. הוא עין גדי (אונקלוס), מקרא מלא (צדצרי הימים צ"ב, צ) ביהושפט:

9	<p>against Chedorlaomer king of Elam, and Tidal king of Goiim, and Amraphel king of Shinar, and Arioch king of Ellasar; four kings against the five.</p>	<p>9 אֶת כְּדֻרְלַעְמֶר מֶלֶךְ עֵילָם וְתִדְעֵל מֶלֶךְ גּוֹיִם וְאַמְרָפֶל מֶלֶךְ שִׁנָּר וְאַרְיוֹךְ מֶלֶךְ אֱלָסָר אַרְבַּעַה מְלָכִים אֶת־חֲמִשָּׁה:</p>
10	<p>Now the vale of Siddim was full of slime pits; and the kings of Sodom and Gomorrah fled, and they fell there, and they that remained fled to the mountain.</p>	<p>10 וְעַמֻּם הַשָּׂדִים בְּאֶרֶת בְּאֶרֶת חֲמֹר וַיָּנָסוּ מֶלֶךְ־סְדֹם וְעַמּוֹרָה וַיִּפְּלוּ־שָׁמָּה וְהַנִּשְׁאָרִים הָרָה וַיָּסוּ:</p>
11	<p>And they took all the goods of Sodom and Gomorrah, and all their victuals, and went their way.</p>	<p>11 וַיִּקְחוּ אֶת־כָּל־רָכֶשׁ סְדֹם וְעַמּוֹרָה וְאֶת־כָּל־אֲכָלָם וַיֵּלְכוּ:</p>
12	<p>And they took Lot, Abram's brother's son, who dwelt in Sodom, and his goods, and departed.</p>	<p>12 וַיִּקְחוּ אֶת־לוֹט וְאֶת־רָכֶשׁוֹ בֶּן־אֲחִי אַבְרָם וַיֵּלְכוּ וְהוּא יֹשֵׁב בְּסְדֹם:</p>
13	<p>And there came one that had escaped, and told Abram the Hebrew—now he dwelt by the terebinths of Mamre the Amorite, brother of Eshcol, and brother of Aner; and these were confederate with Abram.</p>	<p>13 וַיָּבֹא הַפְּלִיט וַיַּגֵּד לְאַבְרָם הָעֵבְרִי וְהוּא שָׁכֵן בְּאֵלְנֵי מַמְרֵא הָאֲמֹרִי אֲחִי אִשְׁכּוֹל וְאֲחִי עֶנֶר וְהֵם בְּעָלֵי בְרִית־אַבְרָם:</p>

(9) ארבעה מלכים וגו'. ואף על פי כן נלחו המועטים, להודיעך שגבורים היו, ואף על פי כן לא נמנע אברהם מלרדוף אחריהם:

(10) בארת בארת חמר. בארת הרצה היו שם, שנוטלים משם אדמה לטיט של צנין (צ"ר). ומדרש אגדה (שם), שהיה הטיט מוגזל (מגוזל) זהם, ונעשה נס למלך סדום שיצא משם, לפי שהיו באומות מקצתן שלא היו מאמינים שניצול אברהם מאור כשדים מכבשן האש, וכיון שיצא זה מן החמר האמינו באברהם למפרע (צ"ר מצ, ז): הרה נסו. להר נסו, כהר כמו להר, כל חיבה שזריכה למ"ד בתחלתה הטיל לה ה"א בסופה (יצמות יג). ויש חילוק בין הרה להרה שה"א שבסוף המיבה עומדת במקום למ"ד שבראשה, אבל (ס"א ז) אינה עומדת במקום למ"ד, ונקודה (ס"א לנקוד) פתח תחתיה, והרי הרה כמו להר, או כמו אל הר, ואינו מפרש לאיזה הר, אלא שכל אחד נס באשר מצא הר תחלה. וכשהוא נותן ה"א בראשה לכתוב ההרה או המדברה, פתרונו כמו אל ההר או כמו לההר (להר), ומשמע לאותו הר הידוע ומפורש בפרשה:

(12) והוא יושב בסדום. מי גרם לו זאת, ישיבתו בסדום (צ"ר):

(13) ויבא הפליט. לפי פשוטו זה עוג שפלט מן המלחמה, והוא שכתוב פי רק עוג נשאר מיתר הקפאים (דברים ג, יא), וזהו נשאר, שלא הרגוהו אמרפל וחזיריו כשהכו הרפאים בעשרות קרנים. תנחומא (חקת כה). ומדרש בראשית רבה (מצ, ח), זה עוג שפלט מדור המבול (גדה סא. יוצ"ע), וזהו מיתר הרפאים, שנאמר (ד, ה) הנפילים היו צאצאך וגו', ומתכוין שיהרג אצרים וישא את שרה (צ"ר): העברי. שצא מעבר הנהר. (צ"ר שם): בעלי ברית אברהם. שכתבו עמו ברית (צ"ר) (ס"א, דבר אחר שהשיאו לו ענה על המילה (צ"ר) כמו שמפורש במקום אחר):

14	And when Abram heard that his brother was taken captive, he led forth his trained men, born in his house, three hundred and eighteen, and pursued as far as Dan.	וַיִּשְׁמַע אַבְרָם כִּי נִשְׁבָּה אָחִיו וַיֵּרָק אֶת־חַנְיָכָיו יְלִידֵי בֵיתוֹ שְׁמֹנֶה עָשָׂר וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת וַיִּרְדֹּף עַד־דָּן:	וַיִּשְׁמַע אַבְרָם כִּי נִשְׁבָּה אָחִיו וַיֵּרָק אֶת־חַנְיָכָיו יְלִידֵי בֵיתוֹ שְׁמֹנֶה עָשָׂר וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת וַיִּרְדֹּף עַד־דָּן:	14
15	And he divided himself against them by night, he and his servants, and smote them, and pursued them unto Hobah, which is on the left hand of Damascus.	וַיִּחַלֶּק עֲלֵיהֶם לַיְלָה הוּא וְעַבְדָּיו וַיִּרְדֹּפֻם עַד־חֹבָה אֲשֶׁר מִשְׁמָאל לְדִמְשֶׁק:	וַיִּחַלֶּק עֲלֵיהֶם לַיְלָה הוּא וְעַבְדָּיו וַיִּרְדֹּפֻם עַד־חֹבָה אֲשֶׁר מִשְׁמָאל לְדִמְשֶׁק:	15
16	And he brought back all the goods, and also brought back his brother Lot, and his goods, and the women also, and the people.	וַיָּשֻׁב אֶת כָּל־הָרֶכֶשׁ וְגַם לֹט אָחִיו וּרְכָשׁוֹ הַשִּׁיב וְגַם אֶת־הַנָּשִׁים וְאֶת־הָעָם:	וַיָּשֻׁב אֶת כָּל־הָרֶכֶשׁ וְגַם לֹט אָחִיו וּרְכָשׁוֹ הַשִּׁיב וְגַם אֶת־הַנָּשִׁים וְאֶת־הָעָם:	16
17	And the king of Sodom went out to meet him, after his return from the slaughter of Chedorlaomer and the kings that were with him, at the vale of Shaveh—the same is the King's Vale.	וַיֵּצֵא מֶלֶךְ־סֹדֶם לִקְרָאתוֹ אַחֲרֵי שׁוּבוֹ מִהַכּוֹת אֶת־כְּדֻרְלַעְמֶר וְאֶת־הַמְּלָכִים אֲשֶׁר אִתּוֹ אֶל־עֵמֶק שָׁוֵה הוּא עֵמֶק הַמֶּלֶךְ:	וַיֵּצֵא מֶלֶךְ־סֹדֶם לִקְרָאתוֹ אַחֲרֵי שׁוּבוֹ מִהַכּוֹת אֶת־כְּדֻרְלַעְמֶר וְאֶת־הַמְּלָכִים אֲשֶׁר אִתּוֹ אֶל־עֵמֶק שָׁוֵה הוּא עֵמֶק הַמֶּלֶךְ:	17
18	And Melchizedek king of Salem brought forth bread and wine; and he was priest of God the Most High.	וּמֶלֶכִּי־צִדֶק מֶלֶךְ שָׁלֵם הוֹצִיא לֶחֶם וַיִּין וְהוּא כֹהֵן לַאלֹהִים עֶלְיוֹן:	וּמֶלֶכִּי־צִדֶק מֶלֶךְ שָׁלֵם הוֹצִיא לֶחֶם וַיִּין וְהוּא כֹהֵן לַאלֹהִים עֶלְיוֹן:	18
19	And he blessed him, and said: 'Blessed be Abram of God Most High, Maker of heaven and earth;	וַיְבָרֶכֶהוּ וַיֹּאמֶר בְּרֹךְ אַבְרָם לַאלֹהִים עֶלְיוֹן קֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:	וַיְבָרֶכֶהוּ וַיֹּאמֶר בְּרֹךְ אַבְרָם לַאלֹהִים עֶלְיוֹן קֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:	19

(14) וירק. כהרגומו וזריו, וכן והריקוטי אפריקס קרב (ויקרא כו, לג), אזדיין צחריזי עליכס, וכן אריק חרצי (שמות טו, ט), וכן ורקק חנית וקרג (תהלים לה, ג) (פס"ז): חניכיו. חנכו כתיב (ס"א קרי), זה אליעזר (פס"ז) שחנכו למזות, והוא לשון המחלת כניסת האדם או כלי לאומנות שהוא עמיד לעמוד זה, וכן חנוך לעזר (משלי כב, ו), חנכת המזבח (במדבר ז, יא), חנכת הבית (תהלים ל, א), ובלע"ז קורין לו אינניי"ר וצרי"ר כ"י איסטרייני"ר: שמונה עשר וגו'. רבותינו אמרו (נדרים לב). אליעזר לצדו היה, והוא מנין גימטריא של שמו: עד דן. שם תשש כחו, שראה שעתידין צניו להעמיד שם עגל (סנהדרין 15):

(15) ויחלק עליהם. לפי פשוטו סרס המקרא, ויחלק הוא ועצדיו עליהם לילה, כדרך הרודפים שמתפלגים אחר הנרדפים כשצורחים זה לכאן וזה לכאן: לילה. כלומר אחר שחשכה לא נמנע מלרדפם. ומדרש אגדה (ב"ר), שנחלק הלילה, וצחצח הראשון נעשה לו גם, חזיו השני נשמר וצא לו לחצות לילה של מזרים: עד חובה. אין מקום ששמו חובה, וזן קורא חובה, על שם עבודת אלילים שעמידה להיות שם (תנחומא):

(17) עמק שוה. כך שמו, ותרגומו למישר מפנה, פנוי מאילנות ומכל מכשול: עמק המלך. צית ריסא דמלכא (אונקלוס), צית ריס אחד, שהוא שלשים קנים (פייט שקלים אז רחית), שהיה מיוחד למלך לחקק שם. ומדרש אגדה (ב"ר), עמק שהשוו שם כל האומות, והמליכו את אברהם עליהם לנשיא אלהים ולקנין:

(18) ומלכי צדק. מדרש אגדה הוא שם בן נח (נדרים לב, ב"ר): לחם ויין. כך עושים ליגיעי מלחמה, והראה לו שאין צלבו עליו על שהרג את צניו. ומדרש אגדה, רמז לו על המנחות ועל הנסכים שיקריבו שם צניו (ב"ר מד, ז):

(19) קנה שמיים וארץ. כמו עשה שמים וארץ (תהלים קמו, ו), על ידי עשייתן קנאן להיות שלו:

20	and blessed be God the Most High, who hath delivered thine enemies into thy hand.' And he gave him a tenth of all.	וּבְרוּךְ אֱלֹהֵי אֲשֶׁר־מָגֵן וּבְרִיךְ אֱלֹהֵי דִמְסַר סָנְאֶךָ צָרֶיךָ בְּיָדֶךָ וַיִּתֵּן־לּוֹ מַעֲשֶׂר מִכָּל:	20
21	And the king of Sodom said unto Abram: 'Give me the persons, and take the goods to thyself.'	וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ־סֹדֶם אֶל־אַבְרָם תֵּן־לִי הַנַּפֶּשׁ וְהָרֶכֶשׁ קַח־לָךְ:	חמישי
22	And Abram said to the king of Sodom: 'I have lifted up my hand unto the LORD, God Most High, Maker of heaven and earth,	וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֶל־מֶלֶךְ סֹדֶם הִרְמַתִּי יָדִי אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵי אֲרֵמִית יָדִי בְּצַלּוֹ קָדָם יְיָ אֱלֹהֵי דִקְנִינִיּה שָׁמַיָא וְאַרְעָא:	22
23	that I will not take a thread nor a shoe-latchet nor ought that is thine, lest thou shouldest say: I have made Abram rich;	אִם־מַחוּט וְעַד שְׁרוּךְ־נֶעַל וְאִם־אַקַּח מִכָּל־אֲשֶׁר־לָךְ וְלֹא תֹאמַר אֲנִי הַעֲשֵׂרְתִּי אֶת־אַבְרָם:	23
24	save only that which the young men have eaten, and the portion of the men which went with me, Aner, Eshcol, and Mamre, let them take their portion.'	בְּלִעְדֵּי רֶק אֲשֶׁר אָכְלוּ הַנְּעָרִים וַחֲלֹק הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָלְכוּ אִתִּי עִנְרֵי אֲשָׁכּוּל וּמַמְרָא הֵם יִקְחוּ חֲלָקָם: (ס)	24
XV	After these things the word of the LORD came unto Abram in a vision, saying: 'Fear not, Abram, I am thy shield, thy reward shall be exceeding great.'	אַחֲרָיו הִדְבָּרִים הָאֵלֶּה הָיָה דְּבַר־יְהוָה אֶל־אַבְרָם בְּמַחְזָה לֵאמֹר אֶל־תִּירָא אַבְרָם אֲנִכִּי מִגֵּן לָךְ שְׂכָרְךָ תִּרְבֶּה מְאֹד:	יב

(20) אשר מגן. אשר הסגיר, וכן אֲמַנְךָ יִשְׂרָאֵל (הושע יא, ח): ויתן לו. אברם (יוז"ע), מעשר מכל אשר לו, לפי שהיה כהן;

(21) תן לי הנפש. (הגופים) מן השצי שלי שהנלח, החזר לי הגופים לזדס:

(22) הרמתי ידי. לשון שזועה (ז"ר), מרים אני את ידי לאל עליון, וכן זי נִשְׁבַּעְתִּי (בראשית כב, טז), נשבע אני, וכן נִתְּתִי קֶסֶף הַשָּׂדֶה קַח מִמֶּנִּי (שם כג, יג), נותן אני לך כסף השדה וקחהו ממני:

(23) אם מחוט ועד שרוך נעל. אעכז לעזמי מן השצי: ואם אקח מכל אשר לך. ואם תאמר לתת לי שכר מצית גזויך, לא אקח: ולא תאמר וגר. שהקב"ה הצטייחני לעשרני, שנאמר וַאֲצַקְךָ וגו' (יב, ז):

(24) הנערים. עבדי אשר הלכו איתי, ועוד ענר אשכול וממרא וגו', ואף על פי שעבדי נכנסו למלחמה, שנאמר (טו) הוּא וַעֲבָדָיו וַיֵּצֵא, וענר וחזיריו ישובו על הכלים לשמור, אפלו הכי הם יקחו חלקם, וממנו למד דוד, שאמר כְּחֶלֶק הַיָּד בְּמִלְחָמָה הוֹקֵחַ הַיּוֹשֵׁב עַל הַכֵּלִים יִקְדּוּ יַחְלְקוּ (שמואל"א ל, כד), ולכן נאמר וַיְהִי מֵהַיּוֹם הַהוּא וַמְּעֵלָה וַיִּשְׁימָה לְחֶק וּמִשְׁפָּט (שם פסוק כה), לא נאמר והללה, לפי שכבר נתן החוק בימי אברהם (ז"ר):

(1) אחר הדברים האלה. כל מקום שנאמר אחר, סמוך. אחרי, מופלג (ז"ר מד, ה). אחר הדברים האלה, אחר שנעשה לו נס זה שהרג את המלכים, והיה דואג ואומר שמה קבלתי שכר על כל זדקותי, לכן אמר לו המקום אל תירא אברם. אנכי מגן לך. מן העונש, שלא תענש על כל אותן נפשות שהרגת (ז"ר), ומה שאתה דואג על קבול שכרך, שכרך הרבה מאד (ז"ר):

2 And Abram said: 'O Lord God, what wilt Thou give me, seeing I go hence childless, and he that shall be possessor of my house is Eliezer of Damascus?'	וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֲדֹנָי יְהוֹה מֶלֶךְ תִּתֶנּוּ לִי וְאֲנִי הוֹלֵךְ עֲרִירִי וּבֶן־מֶשֶׁק בֵּיתִי הוּא דְמֶשֶׁק אֱלִיעֶזֶר: וַיֹּאמֶר אַבְרָם יְיָ אֱלֹהִים מֶלֶךְ תִּתֶנּוּ לִי וְאֲנִי אֲזִיל דְּלֹא וְלֹד וּבֶן־מֶשֶׁק בֵּיתִי הוּא דְמֶשֶׁק אֱלִיעֶזֶר:
3 And Abram said: 'Behold, to me Thou hast given no seed, and, lo, one born in my house is to be mine heir.'	וַיֹּאמֶר אַבְרָם הֵן לִי לֹא נָתַתָּה זָרַע וְהִנֵּה בֶן־בֵּיתִי יוֹרֵשׁ אֹתִי: וַיֹּאמֶר אַבְרָם הֵא לִי לֹא יִהְיֶה וְלֹד וְהִנֵּה בֶן־בֵּיתִי יוֹרֵשׁ אֹתִי:
4 And, behold, the word of the LORD came unto him, saying: 'This man shall not be thine heir; but he that shall come forth out of thine own bowels shall be thine heir.'	וְהִנֵּה דְבַר־יְהוָה אָלָיו לֵאמֹר לֹא יִירָשְׁךָ זֶה כִּי־אִם אֲשֶׁר יֵצֵא מִמְעֵיךָ הוּא יִירָשְׁךָ: וְהִנֵּה דְבַר־יְהוָה אָלָיו לֵאמֹר לֹא יִירָשְׁךָ זֶה כִּי־אִם אֲשֶׁר יֵצֵא מִמְעֵיךָ הוּא יִירָשְׁךָ:
5 And He brought him forth abroad, and said: 'Look now toward heaven, and count the stars, if thou be able to count them'; and He said unto him: 'So shall thy seed be.'	וַיּוֹצֵא אֹתוֹ הַחוּצָה וַיֹּאמֶר הַבֶּט־נָא הַשָּׁמַיְמָה וּסְפֹר הַכּוֹכָבִים אִם־תּוּכַל לִסְפֹּר אֹתָם וַיֹּאמֶר לוֹ כֹּה יִהְיֶה זֶרְעֶךָ: וַיּוֹצֵא אֹתוֹ הַחוּצָה וַיֹּאמֶר הַבֶּט־נָא הַשָּׁמַיְמָה וּסְפֹר הַכּוֹכָבִים אִם־תּוּכַל לִסְפֹּר אֹתָם וַיֹּאמֶר לוֹ כֹּה יִהְיֶה זֶרְעֶךָ:
6 And he believed in the LORD; and He counted it to him for righteousness.	וְהֵאמֵן בַּיהוָה וַיַּחְשְׁבֶהָ צְדָקָה: וְהֵאמֵן בַּיהוָה וַיַּחְשְׁבֶהָ צְדָקָה:
7 And He said unto him: 'I am the LORD that brought thee out of Ur of the Chaldees, to give thee this land to inherit it.'	וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי יְהוָה אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאוּר כַּשְׁדִּים לָתֶת לְךָ אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת לְרִשְׁתָּהּ: וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי יְהוָה אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאוּר כַּשְׁדִּים לָתֶת לְךָ אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת לְרִשְׁתָּהּ:
8 And he said: 'O Lord GOD, whereby shall I know that I shall inherit it?'	וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי יְהוֹה בְּמָה אֲדַע כִּי אִירָשְׁנָה: וַיֹּאמֶר יְיָ אֱלֹהִים בְּמָה אֲדַע כִּי אִירָשְׁנָה:

(2) הולך ערירי. מנחם בן סרוק פירשו לשון יורש, וחצר לו ער וענה (מלאכי ב, יב), ערירי בלא יורש, כאשר תאמר ויבן תבואתי תשרש (איוב לא, יב), תעקר שרשיה, כך לשון ערירי חסר בנים ובלע"ז דעזענפאט"ס. ולי נראה ער ועונה, מגזרת ולגזי ער (שיר השירים ה, ז), וערירי לשון חורבן, וכן ערו ערו (תהלים קלז, ז), וכן ערוז יסוד (חזקוני ג, יג), וכן ערער פתעקער (ירמיה נא, נח), וכן כי ארזה ערה (נפניה ב, יד): ובן משק ביתי. כתרגומו, שכל ביתי ניזון על פיו, כמו ועל פיד ישק (בראשית מא, מ), אפוטרופא שלי, ואילו היה לי בן היה בני ממונה על שלי: דמשק. לפי התרגום מדמשק היה, ולפי מדרש אגדה (ב"ר) שדק המלכים עד דמשק, ובגמרא שלנו (יומא כח:) דרשו נוטריקון, דולה ומשקה מתורת רבו לאחרים:

(3) הן לי לא נתת זרע. ומה תועלת בכל אשר נתן לי: (5) ויוצא אתו החוצה. לפי פשוטו הוציאו מאלו לחוץ לראות הכוכבים. ולפי מדרשו (שבת קנו.), אמר לו לא מאלטגנינות שלך שראית בזמלות שאינך עמיד להעמיד בן, אזרס אין לו בן, אזל אזררס יש לו בן, וכן שרי לא תלד, אזל שרה תלד (ב"ר), אני קורא לכה שם אחר וישתנה המזל. דבר אחר, הוציאו מחללו של עולם והגזיהו למעלה מן הכוכבים, וזה לשון הצטפה מלמעלה למטה (תנחומא חיי שרה ו ב"ר):

(6) והאמן בה. לא שאל לו אות על זאת, אזל על ירושת הארץ שאל לו אות, ואמר לו צמה אדע: ויחשבה לו צדקה. הקצ"ה חשבה לאזרס לזכות ולצדקה, על האמונה שהאמן בו. דבר אחר צמה אדע, לא שאל לו אות, אלא אמר לפניו, הודיעני באיזה זכות יתקיימו צה, אמר לו הקצ"ה בזכות הקרבות (תענית כז:):

9 And He said unto him: 'Take Me a heifer of three years old, and a she-goat of three years old, and a ram of three years old, and a turtle-dove, and a young pigeon.'	וַיֹּאמֶר אֵלָיו קַח־לִי עֵגְלָה מְשֻׁלֶּשֶׁת וְעֵז מְשֻׁלֶּשֶׁת וְאַיִל מְשֻׁלֶּשֶׁת וְתֹר וְגֹזָל: וַאֲמַר לִיה קָרִיב קָדְמִי עֵגְלִין תִּלְחָא וְעִזִּין תִּלְחָא וְדָכְרִין תִּלְחָא וְשִׁפְנִינָא וְכַר יוֹנָה:	9 וַיֹּאמֶר אֵלָיו קַח־לִי עֵגְלָה מְשֻׁלֶּשֶׁת וְעֵז מְשֻׁלֶּשֶׁת וְאַיִל מְשֻׁלֶּשֶׁת וְתֹר וְגֹזָל: וַאֲמַר לִיה קָרִיב קָדְמִי עֵגְלִין תִּלְחָא וְעִזִּין תִּלְחָא וְדָכְרִין תִּלְחָא וְשִׁפְנִינָא וְכַר יוֹנָה:
10 And he took him all these, and divided them in the midst, and laid each half over against the other; but the birds divided he not.	וַיִּקַּח-לּוֹ אֶת-כָּל-אֵלֶּה וַיַּבְתֵּר אֹתָם בִּתְוֹךְ וַיִּתֵּן אִישׁ-בְּתֻרֹו לְקִרְאָת רֵעֵהוּ וְאֶת-הַצֶּפֶר לֹא בָתָר: וְקָרִיב קָדְמוֹהִי יָת כָּל אֵלֶּיִן וּפְלִיג יִתְהוֹן בְּשֵׁנֵי וַיִּהֲב פְּלִגְנָא פִּילַג לְקַבִּיל חֲבֵרִיהּ וַיִּת עוֹפָא לֹא פְלִיג:	10 וַיִּקַּח-לּוֹ אֶת-כָּל-אֵלֶּה וַיַּבְתֵּר אֹתָם בִּתְוֹךְ וַיִּתֵּן אִישׁ-בְּתֻרֹו לְקִרְאָת רֵעֵהוּ וְאֶת-הַצֶּפֶר לֹא בָתָר: וְקָרִיב קָדְמוֹהִי יָת כָּל אֵלֶּיִן וּפְלִיג יִתְהוֹן בְּשֵׁנֵי וַיִּהֲב פְּלִגְנָא פִּילַג לְקַבִּיל חֲבֵרִיהּ וַיִּת עוֹפָא לֹא פְלִיג:
11 And the birds of prey came down upon the carcasses, and Abram drove them away.	וַיֵּרֶד הָעֵיט עַל-הַפְּגָרִים וַיֵּשֶׁב אֹתָם אֲבָרָם: וַנַּחַת עוֹפָא עַל פְּלִגְנָא וַאֲפָרַח יִתְהוֹן אֲבָרָם:	11 וַיֵּרֶד הָעֵיט עַל-הַפְּגָרִים וַיֵּשֶׁב אֹתָם אֲבָרָם: וַנַּחַת עוֹפָא עַל פְּלִגְנָא וַאֲפָרַח יִתְהוֹן אֲבָרָם:
12 And it came to pass, that, when the sun was going down, a deep sleep fell upon Abram; and, lo, a dread, even a great darkness, fell upon him.	וַיְהִי הַשֶּׁמֶשׁ לָבוֹא וַתִּרְדָּמָה נָפְלָה עַל-אֲבָרָם וַהֲגָה אֵימָה חֲשֵׁכָה גְדֹלָה נָפְלָת עָלָיו: וַהֲגָה שֶׁמֶשׁ לְמִיעַל וַשִּׁינָתָא נָפְלָת עַל אֲבָרָם וַהֲגָה אֵימָה קָבֵל סָגִי נָפְלָת עָלֹהִי:	12 וַיְהִי הַשֶּׁמֶשׁ לָבוֹא וַתִּרְדָּמָה נָפְלָה עַל-אֲבָרָם וַהֲגָה אֵימָה חֲשֵׁכָה גְדֹלָה נָפְלָת עָלָיו: וַהֲגָה שֶׁמֶשׁ לְמִיעַל וַשִּׁינָתָא נָפְלָת עַל אֲבָרָם וַהֲגָה אֵימָה קָבֵל סָגִי נָפְלָת עָלֹהִי:
13 And He said unto Abram: 'Know of a surety that thy seed shall be a stranger in a land that is not theirs, and shall serve them; and they shall afflict them four hundred years;	וַיֹּאמֶר לְאֲבָרָם יָדַע תֵּדַע אֲרִי גֵר וַיְהִי זֶרַעְךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם וַעֲבָדוּם וַעֲנֻ אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה: וַאֲמַר לְאֲבָרָם מִדַּע תֵּדַע אֲרִי דִּיִּרְרִין יְהוֹן בְּנֶךְ בְּאֶרֶע לֹא דִּילְהוֹן וַיִּפְלְחוֹן בְּהוֹן וַיַּעֲנֻן יְתְהוֹן אַרְבַּע מֵאָה שָׁנִין:	13 וַיֹּאמֶר לְאֲבָרָם יָדַע תֵּדַע כִּי גֵר וַיְהִי זֶרַעְךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם וַעֲבָדוּם וַעֲנֻ אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה: וַאֲמַר לְאֲבָרָם מִדַּע תֵּדַע אֲרִי דִּיִּרְרִין יְהוֹן בְּנֶךְ בְּאֶרֶע לֹא דִּילְהוֹן וַיִּפְלְחוֹן בְּהוֹן וַיַּעֲנֻן יְתְהוֹן אַרְבַּע מֵאָה שָׁנִין:

(9) עגלה משלשת. שלשה עגלים רמוז לשלשה פרים, פר יום הכפורים ופר העלם דצר של צבור ועגלה ערופה (צ"ר מד, יד): ועז משלשת. רמוז לשעיר הנעשה צפנים, ושעירי מוספין של מועד ושעיר חטאת יחיד (צ"ר): ואיל משולש. אשם ודאי ואשם תלוי, וכבשה של חטאת יחיד (צ"ר): ותור וגוזל. תור וזן יונה (צ"ר):

(10) ויבחר אתם. חלק כל אחד לשני חלקים. ואין המקרא יוצא מידי פשוטו, לפי שהיה כורת ברית עמו לשמור הצטחתו להוריש לבניו את הארץ, כדכתיב (יה) ציוס שהוא קרת ה' את אברהם אבינו, ודרך כורת ברית לחלק בהמה ולעצור בין צדקה, כמה שנאמר להלן העוברים צין צדקה העגל (ירמיה לז, יט), אף כאן תנור עשן ולפיד אש אשר עצר צין הגזרים, הוא שלוחו של שכינה שהוא אש: ואת הצפור לא בחר. לפי שהאומות עובדי כוכבים ומזלות נמשלו לפרים ואילים ושעירים, שנאמר קצבני פרים רבים וגו' (תהלים כג, ג), ואומר האיל אשר ראית צעל הקרנים, מלכי מדי ופרס (דניאל ח, כ), ואומר והקפיר והשעיר, מלך צון (שם כא). וישראל נמשלו לבני יונה, שנאמר יונתי צדקהי הסלע (שיר השירים ז, יד), לפיכך בחר בהמה, רמוז על האומות שיהיו פלגין והולכין, ואת הצפור לא בחר, רמוז שיהיו ישראל קיימין לעולם (פס"ז):

(11) העיט. הוא עוף, ועל שם שהוא עט ושואף אל הנבלות לטוש עלי אוכל (לשה"כ ח"ב ט, כו), כמו ופעט אל השלל (שמואל"א טו, יט): על הפגרים. על הצתרים. (ס"א הפגרים מתרגמין פגליא, אלא מתוך שהורגלו לתרגם איש בחרו ויהי פגליא, נחלק להם חיצת פגליא לפגליא, ותרגמו הפגרים פגליא, וכל המתרגם כן טועה, לפי שאין להקיש בחרים לפגרים, שצתרים תרגמו פגליא, ופגרים תרגמו פגליא לשון פגול, כמו פגול הוא (ויקרא יט, ז), לשון פגר (כך שמעתי מפי רבינו יהודה צ"ר שמואל. וכן הגירסא צר"י כ"י וכ"י אחרת כתיב כך פי רבינו מאיר צ"ר שמואל): וישב. לשון נשיבה והפרחה, כמו ישב רוחו (תהלים קמו, יח), רמוז שיבא דוד בן ישי לכלותם (פדר"א כח), ואין מניחים אותו מן השמים, עד שיבוא מלך המשיח (פס"ז):

(12) והנה אימה וגו'. רמוז לזרות וחשך של גלויות (צ"ר):

(13) כי גר יהיה זרעך. משנולד יחזק עד שיאכל ישראל ממזרים ארבע מאות שנה, כיצד, יחזק צן ששים שנה כשנולד יעקב, ויעקב כשירד למזרים אמר (מו, ט) ימי שני מגורי שלשים ומאת שנה, הרי ק"ץ, ובמזרים היו מאתים ועשר כמנין רד"ו, הרי ארבע מאות שנה (סד"ע ג פדר"א מח). ואם תאמר במזרים היו ארבע מאות, הרי קהת מיורדי מזרים היה, לא וחשוב שנותיו של קהת ושל עמרם, ושמונים של משה שהיה כשיצאו ישראל ממזרים, אין אתה מוצא אלא שלש מאות וחמשים,

14	and also that nation, whom they shall serve, will I judge; and afterward shall they come out with great substance.	וְגַם אֶת־הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּךָ וְאֲנִי וְאַחֲרֵי־כֵן יֵצְאוּ בִּרְכָשׁ גָּדוֹל:	וְאַף יִתְּ עִמָּא דִּיפְלָחוּן בְּהוֹן דְּאִין אֲנָא וּבְתֵר כִּין יִפְקוּן בְּקִנְיָנָא סְגִי:
15	But thou shalt go to thy fathers in peace; thou shalt be buried in a good old age.	וְאַתָּה תָּבוֹא אֶל־אֲבֹתֶיךָ בְּשָׁלוֹם תִּקָּבֵר בְּשִׂיבָה טוֹבָה:	וְאַתָּה תִּתְּכַנִּישׁ לְוֵית אֲבֹתֶיךָ בְּשָׁלָם תִּתְקַבֵּר בְּסִיבֹו טָבָא:
16	And in the fourth generation they shall come back hither; for the iniquity of the Amorite is not yet full.	וְדוֹר רְבִיעִי יָשׁוּבוּ הֵנָּה כִּי לֹא־שָׁלֵם עֹן הָאֱמֹרִי עַד־הֵנָּה:	וְדָרָא רְבִיעָאָה יִתּוּבוּן הִלְכָא אַרִי לֹא שְׁלִים חֻבָּא דְּאֲמֹרָאָה עַד כְּעֵן:
17	And it came to pass, that, when the sun went down, and there was thick darkness, behold a smoking furnace, and a flaming torch that passed between these pieces.	וַיְהִי הַשֶּׁמֶשׁ בֹּאָה וְעֹלָמָה הָיָה וְהִנֵּה תַנּוּר עָשָׁן וּלְפִיד אֵשׁ אֲשֶׁר עָבַר בֵּין הַגְּזָרִים הָאֵלֶּה:	וַהּוּת שְׁמַשׁא עֵלֵת וּקְבֵלָא הָיָה וְהָא תַנּוּר דְּחֵנָן וּבְעוּר דְּאִישָׁא עָדָא בֵּין פְּלִגְנָא הָאֵלִין:
18	In that day the LORD made a covenant with Abram, saying: 'Unto thy seed have I given this land, from the river of Egypt unto the great river, the river Euphrates;	בַּיּוֹם הַהוּא כָּרַת יְהוָה אֶת־אַבְרָם בְּרִית לֵאמֹר לְיִרְעָךָ נָתַתִּי אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת מִנְּהַר מִצְרַיִם עַד־הַנָּהָר הַגָּדוֹל נְהַר־פָּרָת:	בְּיוֹמָא הַהוּא גְזַר יְיָ עִם אֲבָרָם קִים לְמִימַר לְבָנָהּ יְהִיבִית יִת אֲרַעָא הָדָא מִנְּהַרָא דְּמִצְרַיִם עַד נְהַרָא רַבָּא נְהַרָא פָּרָת:

ואתה נריך להוציא מהן כל השנים שחי קהת אחר לידת עמרם, ושחי עמרם אחר לידת משה: בארץ לא להם. ולא נאמר בארץ מצרים, אלא לא להם, משנולד יצחק (כא, לו) ויגר אברהם וגו', ויגר יצחק בגרר, ויעקב גר בארץ חם (תהלים קה, כג), לגור בארץ צאנו (בראשית מז, ד):

(14) וגם את הגוי. וגם, לרבות ארבע מלכיות (צ"ר), שאף הם קלים על ששעבדו את ישראל: דין אנכי. בעשר מכות (צ"ר): ברכוש גדול. צממון גדול כמו שנאמר ויגלו את מלכים (שמות יב, לו):

(15) ואתה תבא. ולא תראה כל אלה: אל אבותיך. אצוי עובד עבודה זרה והוא מצאנו שיצא אליו, למדך שעה תרח תשובה (תנחומא): תקבר בשיבה טובה. צאנו שיעשה ישמעאל תשובה צימיו (צ"ר לו), ולא יצא עשו לתרבות רעה צימיו, ולפיכך מת ה' שנים קודם זמנו (צ"ר סג, יב), ובו ציוס מרד עשו (צ"ר מז):

(16) ודור רביעי ישובו הנה. לאחר שיגלו למצרים יהיו שם ג' דורות, והרביעי ישובו לארץ הזאת, לפי שבארץ כנען היה מדבר עמו וכתב ברית זה, כדכתיב לתת לך את הארץ הזאת לרשתה, וכן היה, יעקב ירד למצרים, לא וחשוב דורותיו, יהודה פרץ וחזרון, וכלב בן חזרון מצאי הארץ היה: כי לא שלם עון האמורי. להיות משתלח מארצו עד אוחו זמן, שאין הקצ"ה נפרע מאומה עד שתתמלא סאתה, שנאמר (ישעיה כז, ח) כִּסְאִי־הָאֵלִים תִּרְיֶצְנָה (סוטה ט):

(17) ויהי השמש צאה. כמו ויהי הם מריקים שקיעה (בראשית מז, לה), ויהי הם קוצרים איש (מלכים ב יג, כא) כלומר ויהי דבר זה: השמש באה. שקעה: ועלשה היה. חשך היום: והנה תנור עשן וגו'. רמז לו שיפלו המלכיות עובדי אלילים בגיהנם (פס"ו): באה. טעמו למעלה, לכך הוא מצאנו שצא כזר, ואם היה טעמו למטה צאל"ף, היה מצאנו כשהיא שוקעת, ואי אפשר לומר כן, שהרי כזר כתוב ויהי השמש לצא, והעצרת תנור עשן לאחר מכן היתה, נמצא שכזר שקעה (פס"ו). וזה חילוק בכל חיצה לשון נקבה שיסודה שתי אותיות, כמו צא, קס, שז, כשהטעם למעלה לשון עזר הוא, כגון זה, וכגון ורקל צָאָה (כט, ט), קָמָה אֶלְמָתִי (לו, ז), הִנֵּה שָׂדֶה יִבְמָסֶךְ (רות א, טו), וכשהטעם למטה הוא לשון הווה, דבר שנעשה עכשיו והולך, כמו צָאָה עַם הָאָדָם (כט, ו), צָעָרָה הִיא צָאָה וצָעָרָה הִיא צָעָה (אסתר ב, יד):

(18) לזרעך נתתי. אמירתו של הקצ"ה כאילו היא עשויה (צ"ר מד, כב): הנהר הגדול נהר פרת. לפי שהוא דבוק לארץ ישראל קוראהו גדול, אף על פי שהוא מאוחר בארבעה נהרות (פס"ו) היוצאים מעדן, שנאמר וְהָקָרָה הַרְבִּיעִי הוּא פָּרָת (ב, יד), משל הדיוט, עזר מלך מלך (שבעות מז): הדבק לשחור וישתחוו לך:

19	the Kenite, and the Kenizzite, and the Kadmonite,	וְאֶת־הַקֵּינִי וְאֶת־הַקֵּינִיזִי וְאֶת־הַקַּדְמוֹנִי: וְיֵת שְׁלֹמֹא וְיֵת קְנֻזִּי וְיֵת קְדְמוֹנִי:	19
20	and the Hittite, and the Perizzite, and the Rephaim,	וְאֶת־הַחִטִּי וְאֶת־הַפְּרִזִּי וְאֶת־הַרְפָּאִים: וְיֵת חִתִּי וְיֵת פְּרִזִּי וְיֵת גְּבֵרִיא:	20
21	and the Amorite, and the Canaanite, and the Girgashite, and the Jebusite.'	וְאֶת־הָאֱמֹרִי וְאֶת־הַכְּנַעֲנִי וְאֶת־הַגִּרְגָּשִׁי וְאֶת־הַיְבוּסִי: (ס) וְיֵת אֱמֹרִי וְיֵת כְּנַעֲנִי וְיֵת גִּרְגִּישָׁי וְיֵת יְבוּסָא:	21
XVI	Now Sarai Abram's wife bore him no children; and she had a handmaid, an Egyptian, whose name was Hagar.	וְשָׂרַי אִשְׁת־אַבְרָם לֹא יָלְדָה לוֹ וְלָהּ שִׁפְחָה מִצְרִית וּשְׁמָהּ הָגָר: וְשָׂרַי אִשְׁת־אַבְרָם לֹא יָלְדָה לוֹ וְלָהּ שִׁפְחָה מִצְרִית וּשְׁמָהּ הָגָר:	יג
2	And Sarai said unto Abram: 'Behold now, the LORD hath restrained me from bearing; go in, I pray thee, unto my handmaid; it may be that I shall be builded up through her.' And Abram hearkened to the voice of Sarai.	וְהִיא אָמְרָה שָׂרַי אֶל־אַבְרָם הִנֵּה־נָא עֲצָרְנִי יְהוָה מִלְדֹת בֶּאֱנָא אֶל־שִׁפְחָתִי אוּלַי אֲבִנָּה מִמֶּנָּה וַיִּשְׁמַע אַבְרָם לְקוֹל שָׂרַי: וְהִיא אָמְרָה שָׂרַי אֶל־אַבְרָם הִנֵּה־נָא עֲצָרְנִי יְיָ מִלְמִילֵד עוֹל כֶּעַן לֹת אִמְתִּי מֵאִם אֶתְבְּנִי מִנָּה וְקִבֵּיל אַבְרָם לְמִימַר שָׂרַי:	2
3	And Sarai Abram's wife took Hagar the Egyptian, her handmaid, after Abram had dwelt ten years in the land of Canaan, and gave her to Abram her husband to be his wife.	וַתִּקַּח שָׂרַי אִשְׁת־אַבְרָם אֶת־הָגָר הַמִּצְרִית שִׁפְחָתָהּ מִמֶּנָּה עֶשֶׂר שָׁנִים לְשִׁבְת־אַבְרָם בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַתִּתֵּן אֹתָהּ לְאַבְרָם אִישָׁהּ לֹא לְאִשָּׁה: וַתִּקַּח שָׂרַי אִשְׁת־אַבְרָם אֶת־הָגָר הַמִּצְרִית שִׁפְחָתָהּ מִמֶּנָּה עֶשֶׂר שָׁנִים לְשִׁבְת־אַבְרָם בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַתִּתֵּן אֹתָהּ לְאַבְרָם אִישָׁהּ לֹא לְאִשָּׁה:	3
4	And he went in unto Hagar, and she conceived; and when she saw that she had conceived, her mistress was despised in her eyes.	וַיָּבֹא אֶל־הָגָר וַתַּהַר וַתֵּלֶד בִּי הָרְתָהּ וַתִּקַּח גְּבִירָתָהּ בְּעֵינֶיהָ: וַיֵּאָל לֹת הָגָר וַעֲדִיאת וַחֲזַת אֲרִי עֲדִיאת וְקָלַת רְבוּנָתָהּ בְּעֵינֶיהָ:	4

(19) את הקיני. עשר אומות יש כאן, ולא נתן להם אלא שבעה גוים, והשלשה אדום ומואב ועמון (ז"ר מד, כג), והם קיני קניזי קדמוני, עתידים להיות ירושה לעמיד (ז"ר נו. ז'), שנאמר אֲדָוִם וּמוֹאָב מִשְׁלֹחַ יָדָם וַיִּגְי עִמּוֹן מִשְׁמַעְקָם (ישעיה יא, ז):

(20) ואת הרפאים. ארץ עוג, שנאמר צה יהוא יקרא ארץ קפאים (דברים ג, יג):

(1) שפחה מצרית. צת פרעה היתה, כשראה נסים שנעשו לשרה, אמר, מוטב שתהא צתי שפחה צצית זה, ולא גבירה צצית אחר (ז"ר):

(2) אוילי אבנה ממנה. לימד על מי שאין לו בנים שאינו צוני אלא הרום (ז"ר): אבנה ממנה. צוכות שאכניס נרתי לחור ציתי: לקול שרי. לרוח הקדש שצה (ז"ר מה, ז):

(3) ותקח שרה. לקחתה צדצרים אשרין שזכית לידצק בגוף קדוש כזה (שס ג): מקץ עשר שנים. מועד הקצוע לאשה ששהתה עשר שנים ולא ילדה לצעלה חייב לישא אחרת (יצמות סד. ז"ר): לשבת אברם וגר. מגיד, שאין ישיבת חולה לארץ עולה לו מן המניין, לפי שלא נאמר לו ואעשך לגוי גדול עד שיבא לארץ ישראל (שס):

(4) ויבא אל הגר ותהר. מציאה ראשונה (ז"ר מה, ד): ותקל גבירתה בעיניה. אמרה, שרה זו אין ספקה כגלוייה, מראה עזמה כאילו היא נדקת, ואינה נדקת, שלא זכתה להריון כל השנים הללו, ואני נתעברתי מציאה ראשונה (ז"ר שס):

5	<p>And Sarai said unto Abram: 'My wrong be upon thee: I gave my handmaid into thy bosom; and when she saw that she had conceived, I was despised in her eyes: the LORD judge between me and thee.'</p>	<p>וַתֹּאמֶר שָׂרַי אֶל-אַבְרָם חֲמִסִּי עָלַיךָ אֲנֹכִי נָתַתִּי שַׁפְחָתִי לְךָ וְנָחַת אַרְי עֲדִיאָת וְקָלִית בְּעֵינָיָה יִשְׁפֹּט יְהוָה בֵּינִי וּבֵינֶיךָ:</p>	<p>וַתֹּאמֶר שָׂרַי אֶל-אַבְרָם חֲמִסִּי עָלַיךָ אֲנֹכִי נָתַתִּי שַׁפְחָתִי לְךָ וְנָחַת אַרְי עֲדִיאָת וְקָלִית בְּעֵינָיָה יִשְׁפֹּט יְהוָה בֵּינִי וּבֵינֶיךָ:</p>	5
6	<p>But Abram said unto Sarai: 'Behold, thy maid is in thy hand; do to her that which is good in thine eyes.' And Sarai dealt harshly with her, and she fled from her face.</p>	<p>וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֶל-שָׂרַי הִנֵּה בְיָדְךָ בִּתְּךָ עֲשִׂי-לָהּ הַטּוֹב בְּעֵינֶיךָ וְתַעֲנֶנָּה שָׂרַי וַתִּבְרַח מִפָּנֶיהָ:</p>	<p>וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֶל-שָׂרַי הִנֵּה בְיָדְךָ בִּתְּךָ עֲשִׂי-לָהּ הַטּוֹב בְּעֵינֶיךָ וְתַעֲנֶנָּה שָׂרַי וַתִּבְרַח מִפָּנֶיהָ:</p>	6
7	<p>And the angel of the LORD found her by a fountain of water in the wilderness, by the fountain in the way to Shur.</p>	<p>וַיִּמְצְאָהּ מַלְאָךְ יְהוָה עַל-עֵין הַמַּיִם בַּמִּדְבָּר עַל-הָעֵין בְּדֶרֶךְ שׁוּר:</p>	<p>וַיִּמְצְאָהּ מַלְאָךְ יְהוָה עַל-עֵין הַמַּיִם בַּמִּדְבָּר עַל-הָעֵין בְּדֶרֶךְ שׁוּר:</p>	7
8	<p>And he said: 'Hagar, Sarai's handmaid, whence camest thou? and whither goest thou?' And she said: 'I flee from the face of my mistress Sarai.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר הָגָר שַׁפְחַת שָׂרַי אֵי-מִזָּה בָּאת וְאַנְּה תֵלְכִי וַתֹּאמֶר מִפָּנֶי שָׂרַי גְּבַרְתִּי אֲנִי בִרְחַת:</p>	<p>וַיֹּאמֶר הָגָר שַׁפְחַת שָׂרַי אֵי-מִזָּה בָּאת וְאַנְּה תֵלְכִי וַתֹּאמֶר מִפָּנֶי שָׂרַי גְּבַרְתִּי אֲנִי בִרְחַת:</p>	8
9	<p>And the angel of the LORD said unto her: 'Return to thy mistress, and submit thyself under her hands.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר לָהּ מַלְאָךְ יְהוָה שׁוּבִי אֶל-גְּבַרְתְּךָ וְהִתְעַנִּי תַּחַת יָדֶיהָ:</p>	<p>וַיֹּאמֶר לָהּ מַלְאָךְ יְהוָה שׁוּבִי אֶל-גְּבַרְתְּךָ וְהִתְעַנִּי תַּחַת יָדֶיהָ:</p>	9
10	<p>And the angel of the LORD said unto her: 'I will greatly multiply thy seed, that it shall not be numbered for multitude.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר לָהּ מַלְאָךְ יְהוָה הִרְבֵּה אֲרֻבָּה אֶת-זַרְעֲךָ וְלֹא יִסְפָּר מִרְבּוֹ:</p>	<p>וַיֹּאמֶר לָהּ מַלְאָךְ יְהוָה הִרְבֵּה אֲרֻבָּה אֶת-זַרְעֲךָ וְלֹא יִסְפָּר מִרְבּוֹ:</p>	10
11	<p>And the angel of the LORD said unto her: 'Behold, thou art with child, and shalt bear a son; and thou shalt call his name Ishmael, because the LORD hath heard thy affliction.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר לָהּ מַלְאָךְ יְהוָה הִנֵּה הָרָה וְיִלְדָּת בֶּן וְקָרָאת שְׁמוֹ יִשְׁמָעֵאל כִּי-שָׁמַע יְהוָה אֶל-עֲנִיָּךְ:</p>	<p>וַיֹּאמֶר לָהּ מַלְאָךְ יְהוָה הִנֵּה הָרָה וְיִלְדָּת בֶּן וְקָרָאת שְׁמוֹ יִשְׁמָעֵאל כִּי-שָׁמַע יְהוָה אֶל-עֲנִיָּךְ:</p>	11

- (5) חמס העשוי לי, עליך אני מטיל העונש, כשהתפללת להקצ"ה מה תפן לי ואנכי הולך עירי, לא התפללת אלא עליך, והיה לך להתפלל על שנינו, והייתי אני נפקדת עמך (צ"ר). ועוד, דברך אתה חומס ממני, שאתה שומע בזיוני ושומק (צ"ר מה, ה): אנכי נתתי שפחתי וגוי ביני וביניך. כל זינך שבמקרא חסר, וזה מלא, קרי ציה וגיניך (ר"ל נוכח לנקה), שהכניסה עין הרע בעיצורה של הגר והפילה עוצרה, הוא שהמלאך אומר להגר הקץ קרה, והלא כבר הרתה והוא מבשר לה שמהר, אלא מלמד שהפילה הריון הראשון (צ"ר):
- (6) ותענה שרי. היתה משעבדת זה בקושי (צ"ר מה, ו):
- (8) אי מזה באת. מהיכן באת. יודע היה, אלא ליתן לה פתח ליכנס עמה דדברים. ולשון אי מזה, איה המקום שאתמר עליו מזה אני באת:
- (9) ויאמר לה מלאך ה' וגו'. על כל אמירה היה שלום לה מלאך אחר, לכך נאמר מלאך בכל אמירה ואמירה (צ"ר): (יא)
- (11) הנך הרה. כשמוציא מהרי, כמו הקץ קרה, דאשת מנוח (שופטים יג, ה): וילדת בן. כמו וילדת, ודומה לו ילדך

12	And he shall be a wild ass of a man: his hand shall be against every man, and every man's hand against him; and he shall dwell in the face of all his brethren.'	וְהוּא יִהְיֶה כְּחֹמֶר יָדוֹ בְּכָל יָד כָּל בּוֹ וְעַל-פָּנָיו כָּל-אֲחָיו יִשְׁכֵּן: וְהוּא יִהְיֶה מְרוֹד בְּאִנְשָׁא הוּא יִהְיֶה צָרִיד לְכֹלֵא וְאִף אִנְשָׁא יִהְיוּ צָרִיכִין לִיָּה וְעַל אִפִּי כָל אֲחֹהֵי יִשְׂרָאֵל:	12
13	And she called the name of the LORD that spoke unto her, Thou art a God of seeing; for she said: 'Have I even here seen Him that seeth Me?'	וַתִּקְרָא שֵׁם יְהוָה הַדֹּבֵר אֵלֶיהָ אַתָּה אֵל רֹאֵי כִי אָמַרְתָּ הִגַּם הָלָם רְאִיתִי אַחֲרַי רֹאֵי: וַצִּלִּיאת בְּשֵׁמָא דִּי דִּאתְמַלְל עֲמָה אָמַרְתָּ אֵת הוּא אֱלֹהָא חַזִּי כֹלֵא אֲרִי אָמַרְתָּ אִף אָנָּא שְׂרִיתִי חֲזָא בְּתַר דִּאתְגְּלִי לִי:	13
14	Wherefore the well was called Beer-lahai-roi; behold, it is between Kadesh and Bered.	עַל-כֵּן קָרָא לְבְּאֵר בְּאֵר לַחֵי רֹאֵי הִנֵּה בֵּין-קֶדֶשׁ וּבֵין בְּרֶד: עַל כֵּן קָרָא לְבִירָא בִירָא דְּמִלְאָד קִיָּמָא אֲתַחֲזִי עֲלֶיהָ הָא הִיא בֵּין רָקֶם וּבֵין חֲגָרָא:	14
15	And Hagar bore Abram a son; and Abram called the name of his son, אַבְרָם שֵׁם בְּנוֹ אֲשֶׁר-יָלְדָהּ הָגָר יִשְׁמָעֵאל:	וַתֵּלֶד הָגָר לְאַבְרָם בֶּן נִיקְרָא אַבְרָם שֵׁם בְּנוֹ אֲשֶׁר-יָלְדָהּ הָגָר יִשְׁמָעֵאל: וַיִּלְדֶּת הָגָר לְאַבְרָם בֶּר וַיִּקְרָא אַבְרָם שֵׁם בְּרִיהּ דִּילִידֶת הָגָר יִשְׁמָעֵאל:	15
16	And Abram was fourscore and six years old, when Hagar bore Ishmael to Abram.	וְאַבְרָם בֶּן-שְׁמֹנִים שָׁנָה וְשֵׁשׁ שָׁנִים בְּלֶדֶת-הָגָר אֶת-יִשְׁמָעֵאל לְאַבְרָם: (ס) וְאַבְרָם בֶּר תִּמְנָן וְשִׁית שָׁנִין בְּדִילִידֶת הָגָר יִת יִשְׁמָעֵאל לְאַבְרָם:	16
XVII	And when Abram was ninety years old and nine, the LORD appeared to Abram, and said unto him: 'I am God Almighty; walk before Me, and be thou wholehearted.	וַיְהִי אַבְרָם בֶּן-תִּשְׁעִים שָׁנָה וְתִשְׁעִי אַבְרָם בֶּר תִּשְׁעִין וְתִשְׁעִי שָׁנִין וַאֲתְגְּלִי יְיָ לְאַבְרָם וַאֲמַר לִיָּה אָנָּא אֵל שְׂדֵי פֶלַח קְדָמִי וְהָיִי שְׁלֵמִים: וַיְהִי אַבְרָם בֶּן-תִּשְׁעִים שָׁנָה וְתִשְׁעִי אַבְרָם בֶּר תִּשְׁעִין וְתִשְׁעִי שָׁנִים וַיֵּרָא יְהוָה אֵל-אַבְרָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי-אֵל שְׂדֵי הַתְּהֵלֶךְ לְפָנַי וְהָיָה תָמִים:	י

בְּלָצִינוֹן מְקַנְנֵת בְּחָרִיזִים (ירמיה כג, כג): וקראת שמו. זווי הוא, כמו שאומר לזכר וקראת את שמו יִצְחָק (יו, יט):
 (12) פרא אדם. אהב מדצרות (צ"ר) לזוד חיות, כמו שכתוב (להלן כא, ז) וַיֵּצֵא צִמְדָּר וַיְהִי לְצֶה קֶשֶׁת: ידו בכל. לסטים: יד כל בו. הכל שונאין אותו ומתגרין בו (צ"ר מה, ט): ועל פני כל אחיו ישכון. שיהיה זרעו גדול:
 (13) אתה אל ראי. נקוד חט"ף קמ"ץ, מפני שהוא שם דבר, אלוה הראיה, שרואה בעלזון של עלוזין. (ס"א דבר אחר אמה אל ראי, ומשמע שהוא רואה הכל, ואין שום דבר רואה אותו): הגם הלב. לשון תימה, וכי סבורה הייתי שאף הלום צמדצרות, ראיתי שלוחו של מקום, אחרי רואי אותם צביתו של אצרהם, ששם הייתה רגילה לראות מלאכים (צ"ר), ותדע שהיתה רגילה לראותם, שהרי מנחם ראה את המלאך פעם אחת ואמר מות גמות (שופטים יג, כג), וזו ראתה ארבעה זה אחר זה ולא חרדה (צ"ר):
 (14) באר לחי רואי. כתרוממו צירא דמלאך קימא איתחזי עליה:
 (15) ויקרא אברהם שם וגו'. אף על פי שלא שמע אצרהם דברי המלאך שאמר וקראת שמו ישמעאל, שרתה רוח הקודש עליו וקראו ישמעאל (מדרש אגדה):
 (16) ואברהם בן שמונים וגו'. לשבחו של ישמעאל נכתב, להודיע שהיה בן י"ג שנה כשנימול, ולא עבד (מדרש אגדה):
 (1) אני אל שדי. אני הוא שיש די צאלהוטי לכל צריה, לפיכך התהלך לפני, ואהיה לך לאלוה ולפטרון (צ"ר). וכן כל מקום שהוא במקרא פירושוכך, די שלו, והכל לפי הענין: התהלך לפני. כתרוממו פלח קדמי, הדבק בעבודתי: והיה תמים. אף זה זווי אחר זווי, היה שלם בכל נסיונותי. ולפי מדרשו, התהלך לפני צמזמות מילה, ובדבר הזה תהיה תמים, שכל זמן שהעלה בך אמה בעל מוס לפני (נדרים לא: תנחומא צ"ר). דבר אחר והיה תמים, עכשיו אמה חסר ה' איצרים, צ' עינים, צ' אזנים, וראש הגויה, אוסף לך אות על שמך, ויהיו מניין אותיותיך רמ"ח, כמנין אצריך (תנחומא נדרים לב):

2	And I will make My covenant between Me and thee, and will multiply thee exceedingly.	וְאֶתְנָה בְּרִיתִי בֵּינִי וּבֵינְךָ וְאֶבְרָהָה אוֹתְךָ בְּמֵאֹד מְאֹד: וְאֶסְגִּי יִתְךָ לְחֻדָּא לְחֻדָּא:	2
3	And Abram fell on his face; and God talked with him, saying:	וַיִּפֹּל אַבְרָם עַל-פָּנָיו וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֵלָיו לֵאמֹר: וַיִּפֹּל אַבְרָם עַל אֶפְרוֹהִי וּמַלְּיִל עֲמִיה יְיָ לְמִימַר:	3
4	'As for Me, behold, My covenant is with thee, and thou shalt be the father of a multitude of nations.	אֲנִי הִנֵּה בְּרִיתִי אִתְּךָ וְהָיִיתָ לְאֵב הַמִּזֶּמֶן גּוֹיִם: אֲנֵא הָא גִזְר קְנִמִי עֲמִךָ וְתִהְיִי לְאֵב סְגִי עֲמֻמִּין:	4
5	Neither shall thy name any more be called Abram, but thy name shall be Abraham; for the father of a multitude of nations have I made thee.	וְלֹא-יִקְרָא עוֹד אֶת-שְׁמִךָ אַבְרָם וְהָיָה שְׁמִךָ אַבְרָהָם כִּי אֲבִי-הַמִּזֶּמֶן גּוֹיִם נָתַתִּיךָ: וְלֹא יִתְקַרֵּי עוֹד יְת שְׁמִךָ אַבְרָם וַיְהִי שְׁמִךָ אַבְרָהָם אֲרִי לְאֵב סְגִי עֲמֻמִּין וַיְהִי בְּתֶרְךָ:	5
6	And I will make thee exceeding fruitful, and I will make nations of thee, and kings shall come out of thee.	וְהִפְרֵתִי אֶתְךָ בְּמֵאֹד מְאֹד וְנָתַתִּיךָ לְגוֹיִם וּמַלְכִּים מִמֶּךָ וַיֵּצְאוּ: וְאֶפְיֵש יִתְךָ לְחֻדָּא לְחֻדָּא וְאֶתְנַנְךָ לְכַנְשָׁן וּמַלְכִּין דְּשִׁלְשִׁין בְּעֲמֻמַּיָּא מִנְךָ וּפְקוֹן:	6
7	And I will establish My covenant between Me and thee and thy seed after thee throughout their generations for an everlasting covenant, to be a God unto thee and to thy seed after thee.	וְהִקְמַתִּי אֶת-בְּרִיתִי בֵּינִי וּבֵינְךָ וּבֵין זֶרְעֶךָ אַחֲרֶיךָ לְדֹרֹתָם לְבְרִית עוֹלָם לְהָיוֹת לְךָ לְאֱלֹהִים וּלְזֶרְעֶךָ אַחֲרֶיךָ: וְאֶקִּים יְת קְנִמִי בֵּין מִימְרִי וּבֵינְךָ וּבֵין בְּנֶךָ בְּתֶרְךָ לְדֹרֵיהוֹן לְקִים עֹלָם לְמִהְיִי לְךָ לְאֱלֹהִי וּלְבְנֶךָ בְּתֶרְךָ:	7
8	And I will give unto thee, and to thy seed after thee, the land of thy sojournings, all the land of Canaan, for an everlasting possession; and I will be their God.	וְנָתַתִּי לְךָ וּלְזֶרְעֶךָ אַחֲרֶיךָ אֶת אֶרֶץ מִגְרִיךָ אֶת כָּל-אֶרֶץ כְּנָעַן לְאֶחְזֹת עוֹלָם וְהָיִיתִי לָהֶם לְאֱלֹהִים: וְאֶתִּין לְךָ וּלְבְנֶךָ בְּתֶרְךָ יְת אֶרֶע תּוֹתְבוֹתְךָ יְת כָּל אֶרֶעָא דְּכַנְעַן לְאֶחְזַנְתָּ עֹלָם וְאֶהְיִי לְהוֹן לְאֱלֹהִי:	8
9	And God said unto Abraham: 'And as for thee, thou shalt keep My covenant, thou, and thy seed after thee throughout their generations.	וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל-אַבְרָהָם וְאָתָּה אֶת-בְּרִיתִי תִשְׁמֹר אִתָּהּ וְזֶרְעֶךָ אַחֲרֶיךָ לְדֹרֹתָם: וַיֹּאמֶר יְיָ לְאַבְרָהָם וְאָתָּה יְת קְנִמִי תִפְסֹר אִתָּהּ וּבְנֶךָ בְּתֶרְךָ לְדֹרֵיהוֹן:	9

- (2) ואתנה בריתי. ברית של אהבה, וברית הארץ להורשה לך על ידי מצוה זו (צ"ר):
- (3) ויפל אברהם על פניו. ממורא השכינה, שעד שלא מל לא היה צו כח לעמוד (תנחומא), ורוח הקדש נצטב עליו, וזהו שנאמר בצלעם (צמדבר כד, 7) נפל וגלוי עינים (אגדת בראשית), בצרייתא דר"א מצאתי כן (פרקי דר"א פכ"ט):
- (5) כי אב המזון גוים. לשון נועריקון של שמו (שבת קה. צ"ר), ור"ש שהיתה צו בתחלה, שלא היה אז אלא לארס שהוא מקומו, ועכשיו אז לכל העולם (ברכות יג.), ואפילו ר"ש שהיתה צו מתחלה לא וזה ממקומה, שאף יר"ד של שרי נתרעמה על השכינה, עד שהוסיפה ליהושע (צ"ר מז א), שנאמר ויקרא משה להושע בן נון יהושע (צמדבר יג, טו):
- (6) ונתתיך לגוים. ישראל ואדום, שהרי ישמעאל כבר היה לו ולא היה מצארו עליו:
- (7) והקמתי את בריתי. ומה היא הברית, להיות לך לאלהים:
- (8) לאחוזת עולם. ושם אהיה להם לאלהים, אבל (צר ישראל) הדר בחוזה לארץ כמי שאין לו אלוה (כתובות קי):
- (9) ואתה. וי"ו מוסף על ענין ראשון, אני הנה צריתי אתך, ואתה הוי זהיר לשמרו, ומה היא שמירתה. זאת צריתי אשר תשמרו המול לכם וגו':

10 This is My covenant, which ye shall keep, between Me and you and thy seed after thee: every male among you shall be circumcised.	זאת בריתי אשר תשמרו ביני וביניכם ובין זרעך אחרית המול לכם כל-זכר:	10 זאת בריתי אשר תשמרו ביני וביניכם ובין זרעך אחרית המול לכם כל-זכר:
11 And ye shall be circumcised in the flesh of your foreskin; and it shall be a token of a covenant betwixt Me and you.	ונמלתם את בשר ערלתכם והיה לאות ברית ביני וביניכם:	11 ונמלתם את בשר ערלתכם והיה לאות ברית ביני וביניכם:
12 And he that is eight days old shall be circumcised among you, every male throughout your generations, he that is born in the house, or bought with money of any foreigner, that is not of thy seed.	ובן שמנת ימים ימול לכם כל-זכר לדרכתם יליד בית ומקנת כסף מכל בן-זכר אשר לא מזרעך הוא:	12 ובן שמנת ימים ימול לכם כל-זכר לדרכתם יליד בית ומקנת כסף מכל בן-זכר אשר לא מזרעך הוא:
13 He that is born in thy house, and he that is bought with thy money, must needs be circumcised; and My covenant shall be in your flesh for an everlasting covenant.	המול ימול יליד ביתך ומקנת כסף והיתה בריתי בבשרכם לברית עולם:	13 המול ימול יליד ביתך ומקנת כסף והיתה בריתי בבשרכם לברית עולם:
14 And the uncircumcised male who is not circumcised in the flesh of his foreskin, that soul shall be cut off from his people; he hath broken My covenant.'	וערל דכורא דלא יגזר ית בסרא דעורלתיה וישתיצי אנשא תהוא מעמיה ית קמי אשני:	14 וערלו זכר אשר לא-ימול את-בשר ערלתו ונכרתה הנפש תהוא מעמיה את-בריתי הפר: (ס)
15 And God said unto Abraham: 'As for Sarai thy wife, thou shalt not call her name Sarai, but Sarah shall her name be.	ויאמר אלהים אל-אברהם שרי אשתך לא תקרי ית שמה שרי ארי שרה שמה:	15 ויאמר אלהים אל-אברהם שרי אשתך לא-תקרא את-שמה שרי כי שרה שמה:
16 And I will bless her, and moreover I will give thee a son of her; yea, I will bless her, and she shall be a mother of nations; kings of peoples shall be of her.'	וברכתי אתה וגם נתתי ממנה לך בן וברכתיה והיתה לגוים מלכי עמים ממנה יהיו:	16 וברכתי אתה וגם נתתי ממנה לך בן וברכתיה והיתה לגוים מלכי עמים ממנה יהיו:

- (10) ביני וביניכם וגו'. אותם של עכשיו: ובין זרעך אחריתך. העמידין להוולד אחריתך: המול. כמו להמול, כמו שאתה אומר עשות כמו לעשות:
- (11) ונמלתם. כמו ומלתם, והגו' צו יחירה ליסוד הנופל צו לפרקים, כמו נ' של נושך ונ' של נושא. ונמלתם כמו ונשאתם, אבל ימול לשון יפעל, כמו יעשה, יאכל. (ברש"י ישן אינו):
- (12) יליד בית. שילדתו השפחה צדית: מקנת כסף. שקנאו משנולד:
- (13) המול ימול יליד ביתך. כאן כפל עליו, ולא אמר לשמונה ימים, ללמדך שיש יליד בית נמול לאחר (ס"א לאחר) שמונה ימים, כמו שמפורש במסכת שבת (קלה):
- (14) וערל זכר. כאן למד שהמילה באותו מקום שהוא ניכר צין זכר לנקבה (שבת קח. ז"ר מו, ה): אשר לא ימול. משיגיע לכלל עונשין ונכרתה, אבל אציו אין ענוש עליו כרת, אבל עובר בעשה (קידושין כט): ונכרתה הנפש. הולך ערירי (יצמות נה). ומת קודם זמנו (ת"כ אמור כג א):
- (15) לא תקרא את שמה שרי. דמשמע שרי לי ולא לאחרים, כי שרה סתם שמה, שמהא שרה על כל (זרכות יג. ז"ר):
- (16) וברכתי אתה. ומה היא הזכרה, שחזרה לנערותה (ז"ר) שנאמר ה'קה לי עקדה (בראשית יח, יצ): וברכתיה.

17	Then Abraham fell upon his face, and laughed, and said in his heart: 'Shall a child be born unto him that is a hundred years old? and shall Sarah, that is ninety years old, bear?'	וַיִּפֹּל אַבְרָהָם עַל-פָּנָיו וַיִּצְחַק וַיֹּאמֶר בְּלִבּוֹ הֲלֹבֶן מֵאָה שָׁנָה וְיֵלֵד וְאִם-שָׂרָה הִבְתַּתְשָׁעִים שָׁנָה תֵּלֵד:	וַיִּפֹּל אַבְרָהָם עַל אִפְוָהּ וַיְחַדֵּי וַיֹּאמֶר בְּלִבִּיהּ הֲלֹבֶר מֵאָה שָׁנָה וְיֵלֵד וְאִם שָׂרָה הִבְתַּתְשָׁעִים תִּשְׁעִין שָׁנִין תֵּלִיד:
18	And Abraham said unto God: 'Oh that Ishmael might live before Thee!'	וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל-הָאֱלֹהִים לֹא יִשְׁמְעָאֵל יַחְיֶה לְפָנֶיךָ:	וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם קְדָם יְיָ לֹא יִשְׁמְעָאֵל יִתְקִים קְדָמְךָ:
19	And God said: "Nay, but Sarah thy wife shall bear thee a son; and thou shalt call his name Isaac; and I will establish My covenant with him for an everlasting covenant for his seed after him.	וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֲבֹל שָׂרָה אֶשְׁתְּךָ יֵלְדֶת לְךָ בֵּן וְקָרָאתָ אֶת-שְׁמוֹ יִצְחָק וְהִקְמַתִּי אֶת-בְּרִיתִי אִתּוֹ לְבְרִית עוֹלָם לְזֶרְעוֹ אַחֲרָיו:	וַיֹּאמֶר יְיָ בְּקוֹשְׁטָא שָׂרָה אֶתְתְּךָ תֵּלִיד לְךָ בֵּר וְתִקְרִי יֵת שְׁמִיהּ יִצְחָק וְאִקְרִים יֵת קִימִי עִמִּיהּ לְקִים עֲלֵם לְבְנוֹהִי בְתִירוֹהִי:
20	And as for Ishmael, I have heard thee; behold, I have blessed him, and will make him fruitful, and will multiply him exceedingly; twelve princes shall he beget, and I will make him a great nation.	וְלִי־יִשְׁמְעָאֵל שְׁמַעְתִּיךָ הִנֵּהוּ בִּרְכֵיתִי אֹתוֹ וְהִפְרִיתִי אֹתוֹ וְהִרְבִּיתִי אֹתוֹ בְּמֵאֵד מֵאֵד שְׁנַיִם-עָשָׂר נָשִׂאִם יוֹלִיד וְנִתְּתִיו לְגוֹי גָּדוֹל:	וְעַל יִשְׁמְעָאֵל קְבִילִית צְלוֹתְךָ הֵא בְּרִכִּית יֵתִיהּ וְאַפְשִׁישִׁית יֵתִיהּ וְאַסְגִּיתִי יֵתִיהּ לְחֻדָּא יוֹלִיד עֶסֶר רַבְרָבִין יוֹלִיד וְאַתְּנִינִיהּ לְעַם סְגִי:
21	But My covenant will I establish with Isaac, whom Sarah shall bear unto thee at this set time in the next year.'	וְאֶת-בְּרִיתִי אֲקִים אֶת-יִצְחָק אֲשֶׁר תֵּלֵד לְךָ שָׂרָה לְמוֹעֵד הַזֶּה בַּשָּׁנָה הָאַחֲרֶת:	וְיֵת קִימִי אֲקִים עִם יִצְחָק וְתֵתֵלִיד לְךָ שָׂרָה לְזִמְנָא הַדִּין בְּשִׁתָּא אוֹחְרָנְתָּא:

זהננת שדים כשנזכרה לך ציוס משתה של יצחק, שהיו מרגנים עליהם שהציאו אסופי מן השוק ואומרים צנוו הוא, והציאה כל אחת צנה עמה ומניקתה לא הציאה, והיא היניקה את כולם (צ"מ פו. צ"ר כב ט). הוא שנאמר (כא, ו) הניקה צניס שרה צ"ר רמזו צמקת:

(17) ויפל אברהם על פניו ויצחק. זה תרגם אונקלוס לשון שמחה וחדו, ושל שרה לשון מוחך, למדת שאברהם האמין ושמח, ושרה לא האמינה ולגלגה, וזהו שהקפיד הקצ"ה על שרה ולא הקפיד על אברהם: הלבן. יש תמיהות שהן קיימות, כמו הנגלה נגליתי (שמואל-א ב, כז), הרואה חפה (שם-ב טו, כז), אף זו היא קיימת, וכך אמר בלבו, הנעשה חסד זה לאחר מה שהקצ"ה עושה לי: ואם שרה הבת תשעים שנה. היתה כדאי לילד, ואף על פי שדורות הראשונים היו מולידים צניס"ק שנה, צימי אברהם נחמטו השנים כזר, וצא תשות כח צעולם, וצא ולמד מעשרה דורות שמנח ועד אברהם, שמהירו חולדותיהן צניס' וצני ע':

(18) לו ישמעאל יחיה. הלאי שיחיה ישמעאל, איני כדאי לקבל מתן שכר כזה: יחיה לפניך. יחיה ציראתך, כמו (פסוק א) הקהלך לפני, פלח קדמי:

(19) אבל. לשון אמת דברים (אונקלוס), וכן חָבֵל חָסִים חָנְנוּ (בראשית מז, כא), חָבֵל בֵּן אֵין לָהּ (מלכים-ב ד, יד): וקראת את שמו יצחק. על שם החוק. ויש אומרים (תנחומא קורח יב), על שם העשרה נסיונות, וי' שנה של שרה, וי' ימים שנימול, וי' שנה של אברהם. (ס"א, ואת צריתי למה נאמר, הרי כזר כתיב ואתה את צריתי תשמור אתה וזרעך וגו', אלא לפי שאומר והקמותי וגו', יכול צני ישמעאל וצני קטורה בכלל הקיום, תלמוד לומר והקמותי את צריתי אתו, ולא עם אחרים (סנהדרין נט). ואת צריתי אקים את יצחק למה נאמר, אלא למד שהיה קדוש מצטן (שבת קלז:). דבר אחר, אמר רבי אבא, מכאן למד קל וחומר בן הגבירה מבן האמה, כתיב הנה צרכתי אותה והפריתי אותה, והרביתי אותה זה ישמעאל, וקל וחומר ואת צריתי אקים את יצחק (צ"ר): את בריתי. צריית המילה תהא מסורה לזרעו של יצחק:

(20) שנים עשר נשיאים. כעננים יכלו (צ"ר), כמו נשיאים ורוא (משלי כה, יד):

22	And He left off talking with him, and God went up from Abraham.	22	וַיִּכַּל לְדַבֵּר אֹתוֹ וַיַּעַל אֱלֹהִים מֵעַל אֲבְרָהָם:
23	And Abraham took Ishmael his son, and all that were born in his house, and all that were bought with his money, every male among the men of Abraham's house, and circumcised the flesh of their foreskin in the selfsame day, as God had said unto him.	23	וַיִּקַּח אֲבְרָהָם אֶת־יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ וְאֵת כָּל־יְלִידָיו בֵּיתוֹ וְאֵת כָּל־ מִקְנֵת כֶּסֶּפוֹ כָּל־זָכָר בְּאִנְשֵׁי בֵּית אֲבְרָהָם וַיַּמְלֵךְ אֶת־בָּשָׂר עֲרֻלָּתָם בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֱלֹהִים:
24	And Abraham was ninety years old and nine, when he was circumcised in the flesh of his foreskin.	מפטיר	וְאֲבְרָהָם בֶּן־תִּשְׁעִים וְתִשְׁעַ שָׁנָה בְּהִמְלֹךְ בָּשָׂר עֲרֻלָּתוֹ:
25	And Ishmael his son was thirteen years old, when he was circumcised in the flesh of his foreskin.	25	וַיִּשְׁמָעֵאל בְּנוֹ בֶּן־שְׁלֹשׁ עָשָׂרָה שָׁנָה בְּהִמְלֹךְ אֶת בָּשָׂר עֲרֻלָּתוֹ:
26	In the selfsame day was Abraham circumcised, and Ishmael his son.	26	בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה נִמְּוֹל אֲבְרָהָם וַיִּשְׁמָעֵאל בְּנוֹ:
27	And all the men of his house, those born in the house, and those bought with money of a foreigner, were circumcised with him.	קטו פסוקים	וְכָל־אִנְשֵׁי בֵּיתוֹ יְלִיד בָּיִת וּמִקְנֵת־כֶּסֶף מֵאֵת בֶּן־נֶכֶד נִמְּוֹלוּ אִתּוֹ: (פ)

The Haftarah is Isaiah 40:27 – 41:16 on page 235.

XVIII	<p>And the LORD appeared unto him by the terebinths of Mamre, as he sat in the tent door in the heat of the day;</p>	<p>וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה בְּאֵלֵי מִמְרָא וְהוּא יֹשֵׁב בְּפֶתַח הָאֵהָל כְּחֶם הַיּוֹם וַאֲתֹגֵל לֵיהּ יְיָ בְּמִישְׁרֵי מִמְרָא וְהוּא יֹתִיב בְּתֶרֶע מִשְׁכָּנָא כְּמִיחָם יוֹמָא:</p>
-------	--	---

(22) מעל אברהם. לשון נקיה הוא כלפי שכניה, ולמדנו שהנדיקים מרכבחו של מקום (ב"ר מז, ו):
 (23) בעצם היום. זו דיוט שנכטוה, דיוט ולא בלילה, לא נתיירא לא מן הגוים ולא מן הליכנים, ושלא יהיו אויביו ובני דורו
 אומרים, אילו ראינוהו לא הנחנוהו למול ולקיים מצותו של מקום (ב"ר): וימל' לשון ויפעל:
 (24) בהמולו. בהפעלו כמו הִפְדָּקָם (בראשית ז, ד): (בהמולו. נטל אברהם סכין, ואחז בערלתו ורעה לחתוך, והיה
 מתיירא שהיה זקן, מה עשה הקב"ה שחזר וידו ואחז עמו, שנאמר וְקָרוֹת עִמּוֹ הִפְדָּרִית (נחמיה ט, ח), לו לא נאמר, אלא עמו (אגדת
 בראשית טז), בראשית רבה. רש"י יסן):
 (25) בהמולו את בשר ערלתו. באברהם לא נאמר את, לפי שלא היה חסר אלא חתוך בשר, שכבר נתמנע על ידי תשמיש,
 אבל ישמעאל שהיה ילד, הוזקק לחתוך ערלתו ולפרוע המילה, לכך נאמר זו את (ב"ר מז, ח):
 (26) בעצם היום הזה. שמאלו לאברהם ט"ט שנה ולישמעאל שלש עשרה שנים, נמול אברהם וישמעאל בנו:
 (1) וירא אליו. לבקר את החולה, אמר רבי חמא בר חנינא, יום שלישי למיתו היה, ובא הקב"ה ושאל בשלומו (בבא מציעא
 פו:). באלוני ממורא. הוא שנמנו לו עצה על המילה, לפיכך נגלה אליו בחלוק (ב"ר מז, ח): ישב. יָשַׁב כתיב, בָּקַשׁ לעמוד,

<p>and he lifted up his eyes and looked, and, lo, three men stood over against him; and when he saw them, he ran to meet them from the tent door, and bowed down to the earth,</p>	<p>וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אַנְשִׁים נֹצְבִים עָלָיו וַיֵּרָא וַיָּרָץ לִקְרָאתָם מִפֶּתַח הָאֵהָל וַיִּשְׁתַּחוּ אֲרָצָה:</p>	<p>וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אַנְשִׁים נֹצְבִים עָלָיו וַיֵּרָא וַיָּרָץ לִקְרָאתָם מִפֶּתַח הָאֵהָל וַיִּשְׁתַּחוּ אֲרָצָה:</p>
<p>and said: 'My lord, if now I have found favour in thy sight, pass not away, I pray thee, from thy servant.</p>	<p>וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי אִם־נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֵל־נָא תֵּעָבֶר מֵעַל עֲבָדְךָ:</p>	<p>וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי אִם־נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֵל־נָא תֵּעָבֶר מֵעַל עֲבָדְךָ:</p>
<p>Let now a little water be fetched, and wash your feet, and recline yourselves under the tree.</p>	<p>וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי אִם־נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֵל־נָא תֵּעָבֶר מֵעַל עֲבָדְךָ:</p>	<p>וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי אִם־נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֵל־נָא תֵּעָבֶר מֵעַל עֲבָדְךָ:</p>
<p>And I will fetch a morsel of bread, and stay ye your heart; after that ye shall pass on; forasmuch as ye are come to your servant.' And they said: 'So do, as thou hast said.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי אִם־נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֵל־נָא תֵּעָבֶר מֵעַל עֲבָדְךָ:</p>	<p>וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי אִם־נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֵל־נָא תֵּעָבֶר מֵעַל עֲבָדְךָ:</p>

אמר לו הקב"ה שז ואני אעמוד, ואתה סימן לזניך (ז"ר מח, ז) שעתיד אני להתיצב בעדת הדיינים והן יושבין, שנאמר קְלֹהִים נָצַב בְּעֵדֶת אֵל (תהלים פז, א): פתח האהל. לראות אם יש עוצר ושז ויכניסם צדימו: כחם היום. הוליא הקב"ה חמה מנחמיה שלא להטריחו צאורחים (צבא מניעא פו:), ולפי שראהו מנטער שלא היו אורחים צאים, הציא מלאכים עליו צדמות אנשים:

(2) והנה שלשה אנשים. אחד לצער את שרה, ואחד להפוך את סדום, ואחד לרפאות את אברהם, שאין מלאך אחד עושה שתי שליחות (ז"ר נ, ג), חדע לך שכן, כל הפרשה הוא מזכירן צלשון רבים, ויאכלו, ויאמרו אליו, וצבורה נאמר ויאמר שז אשוב אליך, ובהפיכת סדום הוא אומר כי לא אוכל לעשות דבר לצלתי הפפי, ורפאל שרפא את אברהם הלך משם להציל את לוט (ז"ר שס), הוא שנאמר ויהי כהוציאם אותם החוצה ויאמר המלט על נפשך, למדת שהאחד היה מזיל. נצבים עליו לפניו, כמו ופליז מטה מנשה (צמדזר ג, כ) אצל לשון נקיה הוא כלפי המלאכים: וירא. מהו וירא וירא שני פעמים, הראשון כשמעו, והשני לשון הצנה, נסתכל שהיו נצבים במקום אחד, והצין שלא היו רוצים להטריחו, ואף על פי שידועים היו שינא לקראתם, עמדו במקומם לצבדו, ולהראותו שלא רצו להטריחו, וקדם הוא ורך לקראתם. (כך הגירסא צרש"י ישן) צבא מניעא (פו:), כחיצ נצבים עליו, וכחיצ וירך לקראתם, כד חזויהו דהוה פרי ואסר פירשו הימנו, מיד וירך לקראתם: (3) ויאמר אדני אם נא וגר. לגדול שבהם אמר, וקראם כולם אדונים, ולגדול אמר אל נא תעבור, וכיון שלא יעבור הוא, יעמדו חזיריו עמו, וצלשון זה הוא חול. דבר אחר, קדש (שבעות לה:), והיה אומר להקב"ה להמתין לו עד שירוך ויכניס את האורחים, ואף על פי שכתוב אחר וירך לקראתם, האמירה קודם לכן היתה, ודרך המקראות לדבר כן, כמו שפירשתי אצל לא ידון רוחי בָּאָדָם, שנכתב אחר ויולד נח, ואי אפשר לומר, אלא אם כן קודם גזרת ק"ך שנה. ושתי הלשונות צבראשית רבה (מח, ט):

(4) יקח נא. על ידי שליח, והקב"ה שלם לצניו על ידי שליח, שנאמר ויָקָם מִשָּׁה אֶת יְדֵי וַיֵּרָא אֶת הַסָּלַע (צמדזר כ, יא): ורחצו רגליכם. כסבור שהם ערבים, שמתחיים לאצק רגליהם, והקפיד שלא להכניס עבודת אלילים לצימו (צבא מניעא פו:), אצל לוט שלא הקפיד, הקדים לינה לרחיצה, שנאמר ולינו ורחצו רגליכם: תחת העץ. תחת האילן: (5) וסעדו לבכם. צמורה צנצאים וצמחונים מצינו דפתא סעדתא דלצא. צמורה, וסעדו לָבָקס (צבראשית יח, ה). צנצאים, סעד לָבָק פת לָבָק (שופטים יט, ה). צמחונים, וְלָבָק לָבָק לָבָק (תהלים קד, טו). אמר רבי חמא, לצבכס אין כחיצ כאן, אלא לצבכס, מגיד שאין יצר הרע שולט במלאכים (ז"ר מח, יא): אחר תעבורו. אחר כך תלכו: כי על כן עברתם. כי הדבר הזה אני מבקש מכם, מאחר שעברתם עלי לצבדו: כי על כן. כמו על אשר, וכן כל כי על כן שבמקרא, פי על כן צָאוּ בָּלָל קִרְתִּי (צבראשית יט, ח), פי על כן ראיתי פניך (שם לג, י), פי על כן לא נסתיה (שם לח, כו), פי על כן ידעם חזונתו (צמדזר

6	<p>ואחי אברהם למשכנא לות שרה ואמר אזחא תלת סאנן קמחא סולתא לוישי ועבדי גריצן:</p>	<p>וימחר אברהם האלה אל- שרה ויאמר מהרי שלש סאים קמח סלת לוישי ועשי עוגות:</p>	לוי
7	<p>ולבית תורי רהט אברהם ונסיב בר תורי רביד ושב ויהב לעולימא ואחי למעבד יתיה:</p>	<p>ואל-הבקר הין אברהם ויקח בן-בקר חד וטוב ויתן אל- הנער וימחר לעשות אתו:</p>	7
8	<p>ונסיב שמן וחלב ובר תורי דעבד ויהב קדמיהון והוא משמיש עלויהון תחות אילנא ואכלו:</p>	<p>ויקח חמאה וחלב ובן-הבקר אשר עשה ויתן לפניהם והוא-עמד עליהם תחת העץ ויאכלו:</p>	8
9	<p>ואמרו ליה אן שרה אתתך ואמר הא במשכנא:</p>	<p>ויאמרו אליו אינה שרה אשתך ויאמר הנה באהל:</p>	ישראל
10	<p>ואמר מתב אתוב לויתך בעדן דאתון קנימין והא ברא לשרה אתתך ושרה שמעת בתרע משכנא והוא אחוריה:</p>	<p>ויאמר שוב אשוב אליך פעת חיה והנה-בן לשרה אשתך ושרה שמעת פתח האהל והוא אחריו:</p>	10
11	<p>ואברהם ושרה זקנים באים בימים חדל להנות לשרה ארח פנשים:</p>	<p>ואברהם ושרה זקנים באים בימים חדל להנות לשרה ארח פנשים:</p>	11

י, לא):

- (6) קמח סלת. סלת לעוגות. קמח לעמילן של טבחים, לכסות את הקדירה לשאוב את הזוהמא:
- (7) בן בקר חד וטוב. ג' פרים היו, כדי להאכילן ג' לשונות צחרדל (צבא מניעא פו): אל הנער. זה ישמעאל, לחנכו צמלות (צ"ר מה, יג):
- (8) ויקח חמאה וגר. ולחם לא הביא, לפי שפירסה שרה נדה, שחזר לה אורח כנשים אותו היום, ונטמאת העיסה (צבא מניעא פז). חמאה. שומן הקלצ שקולטין מעל פניו: ובן הבקר אשר עשה. אשר תקן, קמח קמח שתקן, אמטי ואייתי קמייהו: ויאכלו. נראו כמו שאכלו, מכאן שלא ישנה אדם מן המנהג (שם פו: צ"ר מה, יד):
- (9) ויאמרו אליו. נקוד על אי"ו שבאליו, ותניא רבי שמעון בן אלעזר אומר, כל מקום שהכתב רצה על הנקודה, אתה דורש הכתב וכו', וכאן הנקודה רצה על הכתב אתה דורש הנקודה, שאף לשרה שאלו היו אברהם למדנו שישאל אדם צאכסניא שלו לאיש על האשה ולאשה על האיש. צבא מניעא (דף פז). איתא, יודעין היו מלאכי השרת שרה אמנו היכן היתה, אלא להודיע שנזנעה היתה, כדי לחצבה על צעלה, אמר רבי יוסי צר חנינא, כדי לשגר לה כוס של צרכה: הנה באהל. זנועה היא:
- (10) בעת חיה. כעת הזאת לשנה הצאה, ופסח היה, ולפסח הצא נולד יצחק, מדלא קרינן פעת אלה פעת. בעת חיה. כעת הזאת שמהא חיה לכם, שמהו כלכם שלמים וקיימים: שוב אשוב. לא צשרו המלאך שישב אליו, אלא צשליחותו של מקום אמר לו, כמו ויאמר לה מלאך ה' הרצה חרצה, והוא חין צידו להרצות, אלא צשליחותו של מקום, אף כאן צשליחותו של מקום אמר לו כן (צ"ר). (אלישע אמר לשונמית למועד הזה פעת סיה ספ חוצקת בן, ופאמר אל דלני איש האלהים אל פכוצ בשקטק, אותן המלאכים צשרו את שרה אמרו למועד אשוב, אמר לה אלישע, אותן המלאכים שהם חיים וקיימים לעולם, אמרו למועד אשוב, אבל אני צשר ודם, שהיום חי ומחר מת, צין חי וצין מת למועד הזה וגו'): והוא אחריו. הפתח היה אחר המלאך:

12	And Sarah laughed within herself, saying: 'After I am waxed old shall I have pleasure, my lord being old also?'	וַתִּצְחַק שָׂרָה בְּקִרְבָּהּ לֵאמֹר אַחֲרַי בְּלֹתִי הֵיטֵת־לִי עֲדָנָה וְרַבּוֹנִי סִיב:	12
13	And the LORD said unto Abraham: 'Wherefore did Sarah laugh, saying: Shall I of a surety bear a child, who am old?'	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַבְרָהָם לָמָּה זֶה צִחַקָהּ שָׂרָה לֵאמֹר הֲאֵף אֲמַנָּם אֵלֹד וְאֲנִי זָקְנָתִי:	13
14	Is any thing too hard for the LORD. At the set time I will return unto thee, when the season cometh round, and Sarah shall have a son.'	הֲיִפְלֵא מִיְהוָה דְּבַר לְמוֹעֵד אֲשׁוּב אֵלֶיךָ כַּעַת חֵיה וּלְשָׂרָה בֵּן:	14
15	Then Sarah denied, saying: 'I laughed not'; for she was afraid. And He said: 'Nay; but thou didst laugh.'	וַתִּכְחַשׁ שָׂרָה לֵאמֹר לֹא צִחַקְתִּי כִּי וַיֵּרָאָה וַיֹּאמֶר לֹא כִּי צִחַקְתָּ:	15
16	And the men rose up from thence, and looked out toward Sodom; and Abraham went with them to bring them on the way.	וַיִּקְמוּ מִשָּׁם הָאֲנָשִׁים וַיִּשְׁקְפוּ עַל־פְּנֵי סְדֹם וְאַבְרָהָם הִלֵּךְ עִמָּם לְשַׁלְחָם:	16
17	And the LORD said: 'Shall I hide from Abraham that which I am doing;	וַיְהִי וַאֲמַר הַמַּכְסֶּה אֲנִי מֵאַבְרָהָם אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה:	17
18	seeing that Abraham shall surely become a great and mighty nation, and all the nations of the earth shall be blessed in him?	וְאַבְרָהָם הָיָה גָדוֹל וְגוֹי יִהְיֶה לְגוֹי גָּדוֹל וְנִבְרָכוּ־בּוֹ כָּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ:	18

(11) חדל להיות. פסק ממנה: אורח כנשים. אורח נדות:
(12) בקרבה. מסתכלת במעיה ואמרה, אפשר הקצרים הללו טעונים ולד, השדים הללו שזמקו מושכין חלב. תנחומא (שופטים יח): עדנה. נחמה זכר, ולשון משנה משיר את השער ומעדן את הבשר. דבר אחר, לשון עידן זמן וסת נדות:
(13) האף אמנם. הגם אמת אלד: ואני זקנתי. שנה הכתוב מפני השלום, שהרי היא אמרה ואדני זקן:
(14) היפלא. כתרוממו היחסי, וכי שום דבר מופלא ומופרד ומכוסה ממני מלעשות כרצוני: למועד. לאותו מועד המיועד שקבעתי לך אתמול, למועד הזה בשנה האחרת:
(15) כי יראה וגו' כי צחקת. הראשון משמש לשון דהא הוא, שנותן טעם לדבר ותכחש שרה לפי שיראה. והשני משמש כלשון אלא, ויאמר לא קדצקך הוא אלא צחקת, שאמרו רבותינו כי משמש בד' לשונות, אי, דלמא, אלא, דהא:
(16) וישקפו. כל השקפה שצמקרה לרעה, חוץ מהשקפה ממעון קדש (דברים כו, טו), שגדול כח מחנות עניים, שהופך מדת הרוע לרחמים: לשלחם. ללותם, כסצור אורחים הם:
(17) המכסה אני. צתמיה: אשר אני עושה. בסדום, לא יפה לי לעשות דבר זה שלא מדעתו, אני נתתי לו את הארץ הזאת, וחמשה כרכין הללו שלו הן, שנאמר גבול הקנעני מֵאֵדֶן וְגו' צָבָה סְדוֹמָה וְעִמּוֹרָה וְגו', קראתי אותם אברהם, אֵבֶר הַמִּזְרָח גוֹיִם, ואשמיד את הבנים ולא אודיע לאב שהוא אוהבי:
(18) ואברהם היו יחיד. מדרש אגדה זָכַר לְדִיק לְצָרָה, הואיל והזכירו צרכו. ופשוטו, וכי ממנו אני מעלים, והרי הוא חביב לפני להיות לגוי גדול, ולהצדיק בו כל גוי הארץ:

19	For I have known him, to the end that he may command his children and his household after him, that they may keep the way of the LORD, to do righteousness and justice; to the end that the LORD may bring upon Abraham that which He hath spoken of him.'	כִּי יָדַעְתִּיו לְמַעַן אֲשֶׁר יֵצֵא אֶת־בָּנָיו וְאֶת־בֵּיתוֹ אַחֲרָיו וְשָׁמְרוּ דֶּרֶךְ יְהוָה לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט לְמַעַן הָבִיא יְהוָה עַל־אַבְרָהָם אֵת אֲשֶׁר־ דִּבֶּר עָלָיו:
20	And the LORD said: 'Verily, the cry of Sodom and Gomorrah is great, and, verily, their sin is exceeding grievous.	וַיֹּאמֶר יְהוָה זַעֲקַת סְדֹם וְעִמֹרָה כִּי־רָבָה וַחֲטֹאתָם כִּי כְבֹדָה מְאֹד:
21	I will go down now, and see whether they have done altogether according to the cry of it, which is come unto Me; and if not, I will know.'	אֲרָדָה־נָּא וְאֶרְאֶה הַכְּצַעֲקָתָהּ הַבָּאָה אֵלַי עָשׂוּ כָּלָה וְאִם־לֹא אֲדַעָה:
22	And the men turned from thence, and went toward Sodom; but Abraham stood yet before the LORD.	וַיִּפְּנוּ מִשָּׁם הָאֲנָשִׁים וַיֵּלְכוּ סְדֹמָה וְאַבְרָהָם עֹדְנֵנו עִמָּד לִפְנֵי יְהוָה:
23	And Abraham drew near, and said: 'Will You indeed sweep away the righteous with the wicked?	וַיִּגַּשׁ אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הָאֵל תִּסְפֶּה צְדִיק עִם־רָשָׁע:

(19) כי ידעתי לשון חזה, כמו מודע לאישה (רות ז, א), הלא בועז מודעטנו (שם ג, ז), וְאֶדְעָךְ בָּשָׁם (שמות לג, יז), ואמנם עיקר לשון כולם אינו אלא לשון ידיעה, שהמחזב את האדם מקצבו אכלו ויודעו ומכירו. ולמה ידעתי, למען אשר יצוה, לפי שהוא מזה את בניו עלי, לשמור דרכי. ואם תפרשהו כתרגומו, יודע אני בו שיזה את בניו וגו', אין למען נופל על הלשון: יצוה. לשון הוזה כמו קצה יעשה איוב (איוב א'): למען הביא. כך הוא מזה לבניו, שִׁמְרוּ דֶּרֶךְ ה' כדי שיצאה' על אברהם וגו'. על בית אברהם לא נאמר, אלא על אברהם, למדנו כל המעמיד בן צדיק כאלו אינו מת: (20) ויאמר ה'. אל אברהם, שעשה כאשר אמר שלא יכסה ממנו: כי רבה. כל רבה שבמקרא הטעם למטה צדי"ת, לפי שהן מתורגמין גדולה, או גדלה והולכת, אבל זה טעמו למעלה ברי"ש, לפי שמתורגם גדלה כבר, כמו שפירשתי וְהִי הַשָּׁמַיִם בָּאָה, הנה שָׁמַיִם יבִּמְסָךְ: (21) ארדה נא. למד לדיינים שלא יפסקו דיני נפשות אלא בראיה, הכל כמו שפרשתי בפרשת הפלגה. דבר אחר, ארדה נא לסוף מעשיהם: הכצעקתה. של מדינה: הבאה אלי עשו. וכן עומדים במרדס, קלה אני עושה בהם, ואם לא יעמדו במרדן, אדעה מה אעשה, להפרע מהן ביסורין ולא אכלה אותן. וכיוצא בו מצינו במקום אחר, וְעָשָׂה הוֹרֵד עֲדִיקָה מֵעֵלָּה וְאֲדַעָה מֵהָאֲשָׁפָה לָךְ (שמות לג, ה), ולפיכך יש הפסק נקודת פסיק בין עשו לכלה, כדי להפריד תיבה מחברתה. ורבותינו דרשו הכלעקתה, זַעֲקַת רִיבָה אַחַת, שהרגוה מיתה משונה, על שנמנה מזון לעני, כמפורש בחלק (סנהדרין קט:): (22) ויפנו משם. ממקום שצברהם ליווים שם: ואברהם עודנו עומד לפני ה'. והלא לא הלך לעמוד לפניו, אלא הקב"ה בא אליו ואמר לו זַעֲקַת סְדֹם וְעִמֹרָה כי רבה, והיה לו לכחוז וה' עודנו עומד לפני אברהם, אלא תיקון סופרים הוא זה (ב"ר מט, ז) (אשר הפכוהו ז"ל לכחוז כן): (23) ויגש אברהם. מצינו הגשה למלחמה וַיִּגַּשׁ יוֹאָב וגו' (שמואל"ב י, יג), הגשה לפיוס וַיִּגַּשׁ אֶלְיִי יְהוֹנָדָה, והגשה לתפלה וַיִּגַּשׁ אֶלְיִי הַקְּבִי (מלכים"א יח, לו), ולכל אלה נכנס אברהם, לצד קשות ולפיוס ולתפלה: האף תספה. הגם מספה. ולתרגום של אונקלוס שתרגמו לשון רוגז, כך פירושו, האף יִשָּׁף שחפסה צדיק עם רשע:

24	Peradventure there are fifty righteous within the city; wilt Thou indeed sweep away and not forgive the place for the fifty righteous that are therein?	אוֹלֵי יֵשׁ חֲמִשִּׁים צְדִיקִים בְּתוֹךְ הָעִיר הָאֵת תִּסְּפֶה וְלֹא-תִשָּׂא לְמָקוֹם לְמַעַן חֲמִשִּׁים הַצְדִּיקִים אֲשֶׁר בְּקִרְיָהּ:	מֵאֵם אֵת חֲמִשִּׁין זָכָאין בְּגוֹ קִרְיָהּ הַבְּרִנּוֹ תִשְׂצִי וְלֹא תִשְׁבּוֹק לְאַתְרָא בְּדִיל חֲמִשִּׁין זָכָאין דְּבִגְנוּהּ:
25	That be far from Thee to do after this manner, to slay the righteous with the wicked, that so the righteous should be as the wicked; that be far from Thee; shall not the judge of all the earth do justly?	חָלֵלָה לְךָ מַעֲשֵׂתוֹ בְּדִבְרֵי הַזֶּה לְהַמִּית צְדִיק עִם-רָשָׁע וְהִנֵּה כְצַדִּיק פָּרָשָׁע חָלֵלָה לְךָ הַשֹּׁפֵט כָּל-הָאָרֶץ לֹא יַעֲשֶׂה מִשְׁפָּט:	קוּשָׁטָא אַנּוּן דִּינִךָ מִלְּמַעְבַּד כְּפִתְגָמָא דְּדִין לְשִׂיצָאָה זָכָאָה עִם חֲיִיבָא וִיְהִי זָכָאָה פְּחִיבָא קוּשָׁטָא אַנּוּן דִּינִךָ דְּדִין כָּל אֶרְעָא בְּרַם יַעֲבִיד דִּינָא:
26	And the LORD said: 'If I find in Sodom fifty righteous within the city, then I will forgive all the place for their sake.'	וַיֹּאמֶר יְהוָה אִם-אֶמְצָא בְּסָדוֹם חֲמִשִּׁים צְדִיקִים בְּתוֹךְ הָעִיר וְנִשְׁאָתִי לְכָל-הַמָּקוֹם בַּעֲבוּרָם:	וַאֲמַר יי אִם אֶשְׁכַּח בְּסָדוֹם חֲמִשִּׁין זָכָאין בְּגוֹ קִרְיָהּ וְאֶשְׁבּוֹק לְכָל אֶתְרָא בְּדִילְהוֹן:
27	And Abraham answered and said: 'Behold now, I have taken upon me to speak unto the Lord, who am but dust and ashes.'	וַיַּעַן אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הִנֵּה-נָא הוֹאֵלְתִּי לְדַבֵּר אֶל-אֲדֹנָי וְאֲנִכִּי עֹפֹר וְאָפֶר:	וְאַתִּיב אַבְרָהָם וַאֲמַר הָא כֵּן שְׂרִיתִי לְמַלְלָא קָדָם יי וְאֲנָא עֹפֹר וְקָטָם:
28	Peradventure there shall lack five of the fifty righteous; wilt Thou destroy all the city for lack of five? And He said: 'I will not destroy it, if I find there forty and five.'	אוֹלֵי יִחְסְרוּן חֲמִשִּׁים הַצְדִּיקִים חֲמִשָּׁה תִתְּשַׁחִית בְּחִמְשָׁה אֶת-כָּל-הָעִיר וַיֹּאמֶר לֹא אֶשְׁחִית אִם-אֶמְצָא שָׁם אַרְבָּעִים וְחִמְשָׁה:	מֵאֵם יִחְסְרוּן חֲמִשִּׁין זָכָאין חֲמִשָּׁה תִתְּחַבִּיל בְּחִמְשָׁא יֵת כָּל קִרְיָהּ וַאֲמַר לֹא אֶחַבִּיל אִם אֶשְׁכַּח תִּמְן אַרְבַּעִין וְחִמְשָׁה:
29	And he spoke unto Him yet again, and said: 'Peradventure there shall be forty found there.' And He said: 'I will not do it for the forty's sake.'	וַיִּסָּף עוֹד לְדַבֵּר אֵלָיו וַיֹּאמֶר אוֹלֵי יִמְצְאוּן שָׁם אַרְבָּעִים וַיֹּאמֶר לֹא אֶעֱשֶׂה בַּעֲבוּר הָאַרְבָּעִים:	וְאִוְסִיף עוֹד לְמַלְלָא קְדָמוּהִי וַאֲמַר מֵאֵם יִשְׁתַּכְּחוּן תִּמְן אַרְבַּעִין וַאֲמַר לֹא אֶעֱבִיד גְּמִירָא בְּדִיל אַרְבַּעִין:

(24) אוֹלֵי יֵשׁ חֲמִשִּׁים צְדִיקִים. עֶשְׂרֵה צְדִיקִים לְכָל כֶּרֶךְ וּכְרֶךְ, כִּי ה' מְקוֹמוֹת יֵשׁ, וְאִם תֹּאמַר לֹא יֵצִילוּ הַצְדִּיקִים אֶת הָרָשָׁעִים, לְמַעַן תִּמִּית הַצְדִּיקִים:

(25) חָלֵלָה לְךָ. חוֹלִין הוּא לֶךְ, יֹאמְרוּ כֵךְ הוּא אוֹמְנָתוֹ, שׁוֹטֵף הַכָּל צְדִיקִים וְרָשָׁעִים, כֵךְ עֹשֶׂת לְדוֹר הַמִּצְלוֹ וּלְדוֹר הַפְּלָגָה: כְּדַבֵּר הַזֶּה. לֹא הוּא וְלֹא כִיוֹצֵא זֶה: חָלֵלָה לְךָ. לְעוֹלָם הַבָּא: הַשּׁוֹפֵט כָּל הָאָרֶץ. נִקּוֹד צַחַט"ף פַּת"ח ה"א שֶׁל הַשּׁוֹפֵט, לְשׁוֹן תְּמִיָּה, כִּי מִי שֶׁהוּא שׁוֹפֵט לֹא יַעֲשֶׂה מִשְׁפָּט אֲמֵת:

(26) אִם אֶמְצָא בְּסָדוֹם וְגו' לְכָל הַמָּקוֹם. לְכָל הַכְּרִיסִים, לְפִי שֶׁסָּדוֹם הִיא מְטֻרְפוּלִין וְחִשּׁוּזָה מְכֻלָּם, תִּלְהֹוּ זֶה הַכְּתוּב: (27) הוֹאֵלְתִּי. רָאִיתִי כְמוֹ וְיוֹאֵל מִשָּׁה: וְאֲנִכִּי עֹפֹר וְאָפֶר. וְכֵן הִיא רְאוּיָה לְהִיט עֹפֹר עַל יְדֵי הַמַּלְכִּים, וְאִפְרַיִם עַל יְדֵי נִמְרוֹד, לְוִלֵּי רַחֲמֵיךְ אֲשֶׁר עֲמַד לִי:

(28) תִּתְּשַׁחִית בְּחִמְשָׁה. וְהִנֵּה הֵן ט' לְכָל כֶּרֶךְ, וְאַתָּה צְדִיקוֹ שֶׁל עוֹלָם תִּטְרַף עִמָּהֶם: (29) אוֹלֵי יִמְצְאוּן שָׁם אַרְבָּעִים. וְיִמְלְטוּ ד' הַכְּרִיסִים. וְכֵן שְׁלֹשִׁים יֵצִילוּ ג' מֵהֶם, אוֹ עֶשְׂרִים יֵצִילוּ ז' מֵהֶם, אוֹ עֶשְׂרֵה יֵצִילוּ אֶחָת מֵהֶם:

<p>30 And he said: 'Oh, let not the Lord be angry, and I will speak. Peradventure there shall thirty be found there.' And He said: 'I will not do it, if I find thirty there.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יַחַד לְאֲדָנִי וְאֶבְרָהָה אוֹלֵי יִמְצְאוּן שָׁם שְׁלֹשִׁים וַיֹּאמֶר לֹא אֶעֱשֶׂה אִם־אִמְצָא שָׁם שְׁלֹשִׁים:</p>	<p>30</p>
<p>31 And he said: 'Behold now, I have taken upon me to speak unto the Lord. Peradventure there shall be twenty found there.' And He said: 'I will not destroy it for the twenty's sake.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר הִנֵּה־נָא הוֹאֵלְתִּי לְדַבֵּר אֶל־אֲדָנִי אוֹלֵי יִמְצְאוּן שָׁם עֲשָׂרִים וַיֹּאמֶר לֹא אֶשְׁחִית בַּעֲבוּר הָעֲשָׂרִים:</p>	<p>31</p>
<p>32 And he said: 'Oh, let not the Lord be angry, and I will speak yet but this once. Peradventure ten shall be found there.' And He said: 'I will not destroy it for the ten's sake.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יַחַד לְאֲדָנִי וְאֶבְרָהָה אֶדְ-הַפַּעַם אוֹלֵי יִמְצְאוּן שָׁם עֲשָׂרָה וַיֹּאמֶר לֹא אֶשְׁחִית בַּעֲבוּר הָעֲשָׂרָה:</p>	<p>32</p>
<p>33 And the LORD went His way, as soon as He had left off speaking to Abraham; and Abraham returned unto his place.</p>	<p>וַיֵּלֶךְ יְהוָה כַּאֲשֶׁר כָּלָה לְדַבֵּר אֶל־אַבְרָהָם וְאַבְרָהָם שָׁב לְמָקוֹמוֹ:</p>	<p>33</p>
<p>XIX And the two angels came to Sodom at even; and Lot sat in the gate of Sodom; and Lot saw them, and rose up to meet them; and he fell down on his face to the earth;</p>	<p>וַיָּבֹאוּ שְׁנֵי הַמַּלְאָכִים סָדְמָה בָּעֶרֶב וְלוֹט יֹשֵׁב בִּשְׁעַר־סֹדֹם וַיֵּרָא־לוֹט וַיָּקָם לִקְרֹאתָם וַיִּשְׁתָּחוּ אַפָּיִם אֲרָצָה:</p>	<p>שלישי טז</p>
<p>2 and he said: 'Behold now, my lords, turn aside, I pray you, into your servant's house, and tarry all night, and wash your feet, and ye shall rise up early, and go on your way.' And they said: 'Nay; but we will abide in the broad place all night.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר הִנֵּה נָא־אֲדָנִי סוּרוּ נָא אֶל־בֵּית עַבְדְּכֶם וְלִינֹה וּרְחֲצוּ רַגְלֵיכֶם וְהִשְׁכַּמְתֶּם וְהִלַּכְתֶּם לְדֶרֶכְכֶם וַיֹּאמְרוּ לֹא כִּי בָרְחוּב נָלִין:</p>	<p>2</p>

(31) הואלתי. ראיני, כמו ויואל משה:

(32) אולי ימצאון שם עשרה. על פחות לא ציקש, אמר, דור המצול היו ח', נח וצניז ונשיהם, ולא הצילו על דורם, ועל ט' על ידי צירוף כזר צקש ולא מנא:

(33) וילך ד' וגו'. כיון שנשתתק הסניגור הלך לו הדיין: ואברהם שב למקומו. נסתלק הדיין, נסתלק הסניגור, והקטיגור מקטרג, לפיכך ויצאו שני המלאכים סדומה להשחית.

(1) שני המלאכים. אחד להשחית את סדום, ואחד להציל את לוט, והוא אותו שנאלרפאות את אברהם, והשלישי שצא לנשר את שרה, כיון שעשה שליחותו נסתלק לו: המלאכים. ולהלן קראם אנשים, כשהיתה שכינה עמהם קראם אנשים. דבר אחר, אצל אברהם שכחו גדול, והיו המלאכים תדירין אצלו כאנשים, קראם אנשים, ואצל לוט קראם מלאכים: בערב. וכי כל כך שהו המלאכים מחזרין לסדום, אלא מלאכי רחמים היו, וממתינים שמה יוכל אברהם ללמד עליהם סגוריא: ולוט ישב בשער סדום. ישב כתיב, אותו היום מינוהו שופט עליהם (צ"ר, ג). וירא לוט וגו'. מצית אברהם למד לחזור על האורחים:

<p>3 And he urged them greatly; and they turned in unto him, and entered into his house; and he made them a feast, and did bake unleavened bread, and they did eat.</p>	<p>וַיַּפְצֵר־בָּם מְאֹד וַיִּסְרוּ אֵלָיו וַיָּבֹאוּ אֶל־בֵּיתוֹ וַיַּעַשׂ לָהֶם מִשְׁתֶּה וּמִצּוֹת אֶפֶה וַיֹּאכְלוּ: לְהוֹן וּלְחֶדָּא וְזֵרו לִוְתִּיה וְעָלוּ לְבֵיתֶיהָ וַעֲבַד לְהוֹן מִשְׁתֵּנָּא וּפְטִיר אֶפֶס לְהוֹן וַאֲכָלוּ:</p>	<p>3 וַיַּפְצֵר־בָּם מְאֹד וַיִּסְרוּ אֵלָיו וַיָּבֹאוּ אֶל־בֵּיתוֹ וַיַּעַשׂ לָהֶם מִשְׁתֶּה וּמִצּוֹת אֶפֶה וַיֹּאכְלוּ:</p>
<p>4 But before they lay down, the men of the city, even the men of Sodom, compassed the house round, both young and old, all the people from every quarter.</p>	<p>עַד לֹא שָׁכְבוּ וְאֲנָשֵׁי קָרְתָּא אֲנָשֵׁי סְדוֹם אָקִיפוּ עַל בֵּיתָא מִעוּלִימָא וְעַד סָבָא כָּל עַמָּא מִסּוֹפֵיהָ:</p>	<p>4 טָרָם יִשְׁכְּבוּ וְאֲנָשֵׁי הָעִיר אֲנָשֵׁי סְדוֹם נָסְבוּ עַל־הַבַּיִת מִנְעַר וְעַד־זָקֵן כָּל־הָעָם מִקְצָה:</p>
<p>5 And they called unto Lot, and said unto him: 'Where are the men that came in to thee this night? bring them out unto us, that we may know them.'</p>	<p>וַקְרָו לְלוֹט וַאֲמָרוּ לֵיה אָן גּוֹבְרִיא דְאֵתוּ לְוִתְךָ בְּלִילְיָא אֲפִיקְנוּן לְוִתְנָא וְנִדְעָ יְתְּהוֹן:</p>	<p>5 וַיִּקְרְאוּ אֶל־לוֹט וַיֹּאמְרוּ לוֹ אֵיךְ הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־בָּאוּ אֵלֶיךָ הַלַּיְלָה הַזֶּה הֵצִיאָם אֵלֵינוּ וְנִדְעָה אֹתָם:</p>
<p>6 And Lot went out unto them to the door, and shut the door after him.</p>	<p>וַנִּפַק לְוִתְהוֹן לוֹט לְתַרְעָא וַדָּשָׂא אֶחָד בְּתִירוֹהִי:</p>	<p>6 וַיֵּצֵא אֶל־הֶם לוֹט הַפֶּתַח וַיִּתֵּן לָתֵת סָגֵר אַחֲרָיו:</p>
<p>7 And he said: 'I pray you, my brethren, do not so wickedly.</p>	<p>וַאֲמַר בָּבְעוּ כְעַן אַחֵי לֹא תִבְאָשׁוּן:</p>	<p>7 וַיֹּאמֶר אֶל־גַּא אַחֵי תָרְעוּ:</p>
<p>8 Behold now, I have two daughters that have not known man; let me, I pray you, bring them out unto you, and do ye to them as is good in your eyes; only unto these men do nothing; forasmuch as they are come under the shadow of my roof.'</p>	<p>הָא כְעַן לִי תִרְתִּין בָּנִין דְּלֹא יַדְעוּנִין גְּבַר אֲפִיק כְעַן יְתְּהוֹן לְוִתְכוֹן וְעַבִּידוּ לְהוֹן בְּדִתְקִין בְּעֵינִיכוֹן לְחֹדֵד לְגוֹבְרִיא הָאֲלִין לֹא תַעֲבֹדוּן מִדְּעַם אֲרִי עַל כֵּן עָאֵלוּ בְּטַלְל שְׁרִיתִי:</p>	<p>8 הִנֵּה־נָא לִי שְׁתֵּי בָנוֹת אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ אִישׁ אוֹצִיאָה־נָּא אֹתָהֶן אֵלֵיכֶם וַעֲשׂוּ לָהֶן כְּטוֹב בְּעֵינֵיכֶם רַק לְאֲנָשִׁים הָאֵלֵּי אֲלֹתַעֲשׂוּ דְבָר כִּי־עַל־כֵּן בָּאוּ בְצֶל קִרְתִּי:</p>

(2) הנה נא אדני. הנה נא אחס אדוניס לי, אחר שעזרתם עלי. דבר אחר הנה נא, צריכים אחס לתת לז על הרשעים הללו שלא יכירו צדק, וזו היא עצה נכונה: סורו נא. עקמו את הדרך לצידי דרך עקלתון, שלא יכירו שאתם נכנסים שם, לכך נאמר סורו (צ"ר נ, ד): ולינו ורחצו רגליכם. וכי דרכן של בני אדם ללון תחלה ואחר כך לרחוץ, ועוד שהרי אברהם אמר להם תחלה ורקטו רגליכם, אלא כך אמר לוט, אם כשיצאו אנשי סדום ויראו שכבר רחצו רגליהם, יעלילו עלי ויאמרו, כבר עזרו שני ימים או שלשה שצאו לציתך ולא הודעתנו, לפיכך אמר, מוטב שיעכצו כאן בצדק רגליהם, שיהיו נראים כמו שצאו עכשיו, לפיכך אמר לינו תחלה, ואחר כך רחצו: ויאמרו לא. ולאברהם אמרו כן פֶּעֶשָׁה, מכאן שמסרבין לקטן ואין מסרבין לגדול (צ"ר סס): כי ברחוב נלין. הרי כי משמש צלשון אלא, שאמרו לא נסור אל ציתך אלא צרמוצה של עיר נלין:

(3) ויסרו אליהם. עקמו את הדרך לז ציתו: ומצות אפה. פסח היה:

(4) טרם ישכבו ואנשי העיר אנשי סדום. כך נדרש צבראשית רבה (נ, ה), טרם ישכבו, ואנשי העיר היו צפיהם של מלאכים, שהיו שואלים ללוט מה טיבם ומעשיהם, והוא אומר להם רוצם רשעים, עודם מדברים צדק, ואנשי סדום וגו'. ופשוטו של מקרא, ואנשי העיר אנשי קשע, נסבו על הצית, ועל שהיו רשעים נקראים אנשי סדום, כמו שאמר הכתוב, וְאֶנְשֵׁי סְדוֹם קָעִים וְטִפְאִים: כל העם מקצה. מקצה העיר עד הקצה, שאין אחד מהם מוחה בידם, שאפילו נדיק אחד אין צדק:

(5) ונדעה אותם. צמשכז זכר, כמו אשר לא ידעו איש (צ"ר סס): (ח)

(8) האל. כמו האלה: כי על כן באו. כי הטובה הזאת תעשו לכבודי, על אשר באו צלל קורתי. תרגום צטלל שרומי, תרגום של קורה שרומא:

<p>9 And they said: 'Stand back.' And they said: 'This one fellow came in to sojourn, and he will needs play the judge; now will we deal worse with thee, than with them.' And they pressed sore upon the man, even Lot, and drew near to break the door.</p>	<p>וַיֹּאמְרוּ גֵשׁ-הֶלָּאָה וַיֹּאמְרוּ הָאֶחָד בָּא-לְגֹרֶל וַיִּשְׁפֹּט שְׁפוֹט עִתָּהּ נִרְעָה לָּךְ מֵהֶם וַיַּפְּצֻרוּ בְּאִישׁ בְּלוֹט מְאֹד וַיִּגְשׁוּ לִשְׁבֹּר הַדֶּלֶת:</p>	<p>9 וַיֹּאמְרוּ גֵשׁ-הֶלָּאָה וַיֹּאמְרוּ הָאֶחָד בָּא-לְגֹרֶל וַיִּשְׁפֹּט שְׁפוֹט עִתָּהּ נִרְעָה לָּךְ מֵהֶם וַיַּפְּצֻרוּ בְּאִישׁ בְּלוֹט מְאֹד וַיִּגְשׁוּ לִשְׁבֹּר הַדֶּלֶת:</p>
<p>10 But the men put forth their hand, and brought Lot into the house to them, and the door they shut.</p>	<p>וַיִּשְׁלְחוּ הָאֲנָשִׁים אֶת-יָדָם וַיָּבִיאוּ אֶת-לוֹט אֲלֵיהֶם הַבֵּיתָה וְאֶת-הַדֶּלֶת סָגְרוּ:</p>	<p>10 וַיִּשְׁלְחוּ הָאֲנָשִׁים אֶת-יָדָם וַיָּבִיאוּ אֶת-לוֹט אֲלֵיהֶם הַבֵּיתָה וְאֶת-הַדֶּלֶת סָגְרוּ:</p>
<p>11 And they smote the men that were at the door of the house with blindness, both small and great; so that they wearied themselves to find the door.</p>	<p>וַאֲתֵּי-הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר-פָּתַח הַבַּיִת הַכֹּל בְּסַנּוּרִים מִקֶּטֶן וְעַד-גָּדוֹל וַיִּלְאוּ לְמִצָּא הַפֶּתַח:</p>	<p>11 וַאֲתֵּי-הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר-פָּתַח הַבַּיִת הַכֹּל בְּסַנּוּרִים מִקֶּטֶן וְעַד-גָּדוֹל וַיִּלְאוּ לְמִצָּא הַפֶּתַח:</p>
<p>12 And the men said unto Lot: 'Hast thou here any besides? son-in-law, and thy sons, and thy daughters, and whomsoever thou hast in the city; bring them out of the place;</p>	<p>וַיֹּאמְרוּ גֹבְרִיָּא לְלוֹט עוֹד מָא לָךְ הָכָא חֲתָנָא וּבְנֵיךָ וּבְנֹתֶיךָ וְכָל אֲשֶׁר-לָךְ בְּעִיר הַזֶּה מִן-הַמָּקוֹם:</p>	<p>12 וַיֹּאמְרוּ הָאֲנָשִׁים אֶל-לוֹט עַד מִי-לָךְ פֹּה חֲתָן וּבְנֵיךָ וּבְנֹתֶיךָ וְכָל אֲשֶׁר-לָךְ בְּעִיר הַזֶּה מִן-הַמָּקוֹם:</p>
<p>13 for we will destroy this place, because the cry of them is waxed great before the LORD; and the LORD hath sent us to destroy it.'</p>	<p>כִּי-מִשְׁחָתִים אֲנִיחֵנוּ אֶת-הַמָּקוֹם הַזֶּה כִּי-גְדֹלָה צַעֲקָתָם אֶת-פָּנֵי יְהוָה וַיִּשְׁלַחֵנוּ יְהוָה לִשְׁחָתוֹתָהּ:</p>	<p>13 כִּי-מִשְׁחָתִים אֲנִיחֵנוּ אֶת-הַמָּקוֹם הַזֶּה כִּי-גְדֹלָה צַעֲקָתָם אֶת-פָּנֵי יְהוָה וַיִּשְׁלַחֵנוּ יְהוָה לִשְׁחָתוֹתָהּ:</p>
<p>14 And Lot went out, and spoke unto his sons-in-law, who married his daughters, and said: 'Up, get you out of this place; for the LORD will destroy the city.' But he seemed unto his sons-in-law as one that jested.</p>	<p>וַיֵּצֵא לוֹט וַיְדַבֵּר אֶל-חֲתָנָיו לֵקְחֵי בָנֹתָיו וַיֹּאמֶר קוּמוּ צֵאוּ מִן-הַמָּקוֹם הַזֶּה כִּי-מִשְׁחָתִית יְהוָה אֶת-הָעִיר וַיְהִי כַמְצַחֵק בְּעֵינֵי חֲתָנָיו:</p>	<p>14 וַיֵּצֵא לוֹט וַיְדַבֵּר אֶל-חֲתָנָיו לֵקְחֵי בָנֹתָיו וַיֹּאמֶר קוּמוּ צֵאוּ מִן-הַמָּקוֹם הַזֶּה כִּי-מִשְׁחָתִית יְהוָה אֶת-הָעִיר וַיְהִי כַמְצַחֵק בְּעֵינֵי חֲתָנָיו:</p>

(9) ויאמרו גש הלאה. כלומר התקרב לנדדן ותמרחק ממנו, וכן כל הלאה שצמקרא לשון רחוק, כמו וְרָה הָלָאָה (צמדדז יז, ז), הנה החלי ממך והלָאָה (שמואל-א כ, כז). גש הלאה, המשך להלן, בלשון לע"ז טריטי דנו"ש, ודבר נזיפה הוא, לומר, אין אנו חוששין לך, ודומה לו קרב אליך אל פגש בי (ישעיה סה, ה), וכן גִּשָּׁה לִי וְאִשָּׁה (שם מט, כ), המשך לנדדן בעצורי ואשכז אללך. אמה מליץ על האורחין, איך מלאך לבך. על שאמר להם על הצנות אמרו לו גש הלאה, לשון נחת, ועל שהיה מליץ על האורחים אמרו, האחד צא לגור, אדם נכרי יחידי אמה ציינו שצאת לגור, וישפוט שפוט, ונעשית מוכיח אותנו: הדלת. דלת הסוצצת לנעול ולפתוח:

(11) פתח. הוא החלל שבו נכנסין ויוצאין: בסנורים. מכת עורון: מקטן ועד גדול. הקטנים התחילו בעצירה מחלה, שנאמר מנער ועד זקן, לפיכך התחילה הפורענות מהם (צ"ר ג, ח):

(12) עוד מי לך פה. פשוטו של מקרא, מי יש לך עוד צעיר הזאת, חוץ מאשתך וצנותיך שצצית: חתן ובניך ובנתיך. אם יש לך חתן או צנים וצנות, הוצא מן המקום: ובניך. צני צנותיך הנשואות. ומדרש אגדה, עוד, מאחר שעושין נבלה כזאת, מי לך פתחון פה ללמד סגוריא עליהם, שכל הלילה היה מליץ עליהם טובות. קרי ציה מי לך פה:

(14) חתניו. שמי צנות נשואות היו לו צעיר: לקחי בנותיו. שאותן שצצית ארוכות להם:

15	And when the morning arose, then the angels hastened Lot, saying: 'Arise, take thy wife, and thy two daughters that are here; lest thou be swept away in the iniquity of the city.'	וּכְמוֹ הַשָּׁחַר עָלָה וַיֵּאֲצִיזוּ הַמַּלְאָכִים בְּלוֹט לֵאמֹר קוּם לֶחַ אֶת-אִשְׁתְּךָ וְאֶת-שְׁתֵּי בָנֹתֶיךָ הַנִּמְצָאֹת פֶּן-תִּסָּפֵחַ בְּעֵינֵי הָעִיר:	וּכְמוֹסָק צִפְרָא הָיָה וַדְּחִיקוּ מַלְאָכָיָא בְּלוֹט לְמִימַר קוּם דְּבַר יָת אֶתְתָּךְ וְיָת תַּרְתִּין בְּנֹתָךְ דְּאִשְׁתְּכֶחָא מִהֵימָנָן עִמָּךְ דְּלִמָּא תִלְקִי בְּחוּבֵי קָרְתָּא:
16	But he lingered; and the men laid hold upon his hand, and upon the hand of his wife, and upon the hand of his two daughters; the LORD being merciful unto him. And they brought him forth, and set him without the city.	וַיִּתְמַהֲמְהוּ וַיַּחְזִיקוּ הָאֲנָשִׁים בְּיָדוֹ וּבְיַד-אִשְׁתּוֹ וּבְיַד שְׁתֵּי בָנֹתָיו בְּחֻמְלַת יְהוָה עֲלָיו וַיֵּצְאֻהוּ וַיַּנְחֵהוּ מִחוּץ לָעִיר:	וְאִתְעַפְּבּ וְאִתְקִיפוּ גְבַרְיָא בְּיָדֵיהּ וּבְיַד אֶתְתִּיהּ וּבְיַד תַּרְתִּין בְּנֹתֶיהּ בְּדָחַס יְיָ עֲלֵיהֵי וְאִפְסֻהֵי וְאִשְׁרֵיהֵי מִבְּרָא לְקָרְתָּא:
17	And it came to pass, when they had brought them forth abroad, that he said: 'Escape for thy life; look not behind thee, neither stay thou in all the Plain; escape to the mountain, lest thou be swept away.'	וַיְהִי כְהוֹצִיאֵם אֹתָם הַחוּצָה וַיֹּאמֶר הַמַּלְטָה עַל-נַפְשְׁךָ אַל- תִּבְטֵשׁ אַחֲרָיִךְ וְאַל-תַּעֲמֹד בְּכָל-הַפְּכָר הַהִרָה הַמַּלְטָה פֶּן-תִּסָּפֵחַ:	וְהָיָה כְּד אִפִּיק יְתַהוֹן לְבָרָא וַאֲמַר חוּס עַל נַפְשְׁךָ לֹא תִסְתַּכִּי לְאַחוּרָךְ וְלֹא תִקוּם בְּכָל מִישְׁרָא לְטוּרָא אִשְׁתִּיזָב דְּלִמָּא תִלְקִי:
18	And Lot said unto them: 'Oh, not so, my lord;	וַיֹּאמֶר לוֹט אֲלֵהֶם אַל-נָא אֲדַבֵּר:	וַאֲמַר לוֹט לְהוֹן בְּבִעוּ יְיָ:
19	behold now, thy servant hath found grace in thy sight, and thou hast magnified thy mercy, which thou hast shown unto me in saving my life; and I cannot escape to the mountain, lest the evil overtake me, and I die.	הִנֵּה-נָא מָצָא עַבְדְּךָ חֵן בְּעֵינֶיךָ וַתַּגְדֵּל חֶסֶדְךָ אֲשֶׁר עָשִׂיתָ עִמָּדִי לְהַחְיֹת אֶת-נַפְשִׁי וְאֲנֹכִי לֹא אוּכָל לְהַמְלִיט הַהִרָה פֶּן- תִּדְבַקְנִי הָרָעָה וּמָתִי:	הָא כְעַן אִשְׁכַּח עַבְדְּךָ רַחֲמִין קָדְמָךְ וְאִסְגִּיתָא טִיבוּתָךְ דְּעַבְדְּתָ עִמִּי לְקִיּוּמָא יָת נַפְשִׁי וְאַנָּא לִית אֲנָא יָכִיל לְאִשְׁתִּיזָבָא לְטוּרָא דְלִמָּא תַּעֲרֵעֲנִי בִשְׁתָּא וְאַמּוּת:

(15) ויאצו. כתרגומו ודחיקו, מהרואו: הנמצאות. המזומנות לך בצית להצילם. ומדרש אגדה יש, וזה ישובו של מקרא: תספה. מהיה כלה, עד תוס קל הדור, מתורגס, עד דסק כל דרא: (16) ויתמהמה. כדי להציל את ממונו: ויחזיקו. אחד מהם היה שליח להצילו, וחזירו להפוך סדום, לכך נאמר ויאמר המלט, ולא נאמר ויאמרו (צ"ר ג, יא): (17) המלט על נפשך. דיך להציל נפשות אל תחוס על הממון: אל תביט אחריך. אתה הרשעת עמהם, וזכות אברהם אתה ניטל, איך כדאי לראות צפורענותם ואתה ניטל: בכל הכבר. כבר הירדן: ההרה המלט. אלל אברהם ברת, שהוא יושב צהר, שנאמר ויעסק משם הקרה, ואף עכשיו היה יושב שם, שנאמר אל המקום אשר היה שם קהלה צפתלה, ואף על פי שכתוב ויגאל אצקם וגו', אהלים הרבה היו לו, ונמשכו עד חצרן. המלט. לשון השמטה, וכן כל אמלטה שצמקרא, אשמוז"ר בלע"ז, וכן והמליטה וקר (ישעיה סו, ז), שנשמת העובר מן הרחם. קפפור ומלטה (תהלים קכד, ז), לא יקלו מלט משא (ישעיה מו, ב), להשמיט משא הרעי שצנקציהם: (18) אל נא אדני. רבותינו אמרו (שבועות לה:) שם זה קדש, שנאמר צו להחיות את נפשי, מי שיש בידו להמית ולהחיות, ותרגומו צעו כען ה': אל נא. אל נא תאמר אלי להמלט ההרה: נא. לשון בקשה: (19) פן תדבקני הרעה. כשהייתי אלל אנשי סדום, היה הקצ"ה רואה מעשי ומעשי בני העיר, והייתי נראה לדיק וכדאי להנצל, וכשאצא אלל לדיק, אני כרשע, וכן אמרה הזרפית לאלהיה כי צאק אלי להפיר קת עוני (מלכים א' יז, יח), עד שלא באה אללי, היה הקצ"ה רואה מעשי ומעשי עמי ואני נדקת ביניהם, ומשנאת אללי, לפי מעשיך אני רשעה: (כ)

20 Behold now, this city is near to flee unto, and it is a little one; oh, let me escape thither—is it not a little one?—and my soul shall live.'	הָיָה נָא הָעִיר הַזֹּאת קְרִיבָה לָנוּס שָׁמָּה וְהוּא מִצְעָר אֲמַלְטָה נָא שָׁמָּה הֲלֹא מִצְעָר הוּא וְתַחֲיוּ נַפְשִׁי: הָא כְּעַן קְרִיבָה הָיָה קְרִיבָה לָנוּס שָׁמָּה וְהוּא מִצְעָר אֲמַלְטָה אֲשֶׁתִּיב כְּעַן לְתִמְנָן הֲלֹא זְעִירָא הִיא וְתַתְּקִינִי נַפְשִׁי:	20 הָיָה נָא הָעִיר הַזֹּאת קְרִיבָה לָנוּס שָׁמָּה וְהוּא מִצְעָר אֲמַלְטָה נָא שָׁמָּה הֲלֹא מִצְעָר הוּא וְתַחֲיוּ נַפְשִׁי:
21 And he said unto him: 'See, I have accepted thee concerning this thing also, that I will not overthrow the city of which thou hast spoken.	וַיֹּאמֶר לֵיהּ הָא נִסִּיבִית אִפְּךָ אֶף לְפִתְגָמָא הָדִין בְּדִיל דְּלֹא לְמַהֲפָכִי יֵת קְרִיבָא דְּבִעִיתָא עֲלָה:	21 וַיֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּה נִשְׁאַתִּי פָנֶיךָ גַּם לְדָבָר הַזֶּה לְבִלְתִּי הִפְכִּי אֶת־הָעִיר אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ:
22 Hasten thou, escape thither; for I cannot do any thing till thou be come thither.'—Therefore the name of the city was called Zoar.—	אוּחִי אֲשֶׁתִּיב לְתִמְנָן אֲרִי לֹא אֲכֹל לְמַעַבְד פִּתְגָמָא עַד מִיתָךְ לְתִמְנָן עַל כֵּן קָרָא שָׁמָּה דְּקְרִיבָא צֹעֵר:	22 מִהֵר הִמְלֵט שָׁמָּה כִּי לֹא אוֹכֵל לַעֲשׂוֹת דָּבָר עַד־בָּאֶךָ שָׁמָּה עַל־כֵּן קָרָא שֵׁם־הָעִיר צֹעֵר:
23 The sun was risen upon the earth when Lot came unto Zoar.	שָׁמַשׁ נָפַק עַל אֶרְעָא וְלוֹט עָאֵל לְצֹעֵר:	23 הַשֶּׁמֶשׁ יָצָא עַל־הָאָרֶץ וְלוֹט בָּא צֹעֲרָה:
24 Then the LORD caused to rain upon Sodom and upon Gomorrah brimstone and fire from the LORD out of heaven;	וַיִּי אֲמַטֵּר עַל סֹדֹם וְעַל עֲמֹרָה גּוֹפְרִיתָא וְאֵשׁ מִן גְּדָם וַיִּי מִן שָׁמַיָא:	24 וַיְהִי הָהִיא הַמַּטֵּיר עַל־סֹדֹם וְעַל־עֲמֹרָה גִּפְרִית וְאֵשׁ מֵאֵת יְהוָה מִן־הַשָּׁמַיִם:

(20) העיר הזאת קרובה. קרובה ישיבתה (שבת י:), נתייבשה מקרוב, לפיכך לא נתמללה סאתה עדיין, ומה היא קריבתה, מדור הפלגה שנתפלגו האנשים והתחילו להחישב איש איש במקומו, והיא הייתה בשנת מות פלג, ומשם עד כאן ג' שנה, שפלג מת בשנת מ"ח לאברהם, כיצד פלג חי אחרי הולידו את רעו ר"ט שנה, לא מהם ל"ב כשנולד שרוב ומשרוב עד שנולד נחור ל', הרי כ"ב, ומנחור עד שנולד תרח כ"ט, הרי ז"א, ומשם עד שנולד אברהם ע', הרי קס"א, תן להם מ"ח, הרי ר"ט, ואותה שנה הייתה שנת הפלגה, וכשנחרכה סדום היה אברהם בן ז"ט שנה, הרי מדור הפלגה עד כאן ג' שנה, ולער איחרה ישיבתה אחרי ישיבת סדום וחברותיה שנה אחת, הוא שנאמר אמלטה נא, נא בגימטריא נ"א: הלא מצער היא. והלא עוונותיה מועטין ויכול אתה להניחה: ותחי נפשי. זה, זהו מדרשו. ופשוטו של מקרא, הלא עיר קטנה היא ואנשים בה מעט, אין לך להקפיד אם תניחנה, ותחי נפשי זה:

(21) גם לדבר הזה. לא דייק שאתה ניזול, אלא אף כל העיר אציל בגלגלך: הפכי. הופך אני, כמו עד צאי, אֲפָרִי לְאִי, מְדִי דְּפָרִי צו' (ירמיה לא, יט):

(22) כי לא אוכל לעשות. זה עונשן של מלאכים, על שאמרו פי משחיתים אֲנַחְנוּ, ותלו הדבר בעצמן, לפיכך לא זו משם עד שהזקקו לומר שאין הדבר צרשותן: כי לא אוכל. לשון יחיד, מכאן אתה למד שהאחד הופך והאחד מזיל, שאין שני מלאכים נשלחים לדבר אחד: על כן קרא שם העיר צוער. על שם והיא מצער:

(24) וה' המטיר. כל מקום שנאמר וה' המטיר, הוא וצית דינו: המטיר על סדום. בעלות השחר כמו שנאמר וכמו השחר עלה, שעה שהלכנה עומדת ברכיע עם החמה, לפי שהיו מהם עובדין לחמה ומהם ללכנה, אמר הקב"ה אם אפרע מהם ביום, יהיו עובדי לכנה אומרים, אילו היה כלילה כשהלכנה מושלת, לא היינו חרבינ, ואם אפרע מהם כלילה, יהיו עובדי החמה אומרים אילו היה ביום כשהחמה מושלת, לא היינו חרבינ, וכך כתיב וכמו השחר עלה, ונפרע מהם בשעה שהחמה והלכנה מושלים: המטיר וגו' גפרית ואש. בתחלה מטר, ונעשה גפרית ואש (מכילתא בשלח שירה פ"ה): מאת ה'. דרך המקראות לדבר כן, כמו נָשִׁי לְמָךְ, ולא אמר נָשִׁי. וכן אמר דוד קחו עִמָּכֶם אֶת עֲבָדֵי הַדֹּגִיכֶם (מלכים"א א, לג), ולא אמר מַעֲבָדֵי. וכן אֲחִישַׁרוּשׁ בָּשָׂם הַמֶּלֶךְ, ולא אמר בשמי. אף כאן אמר מאת ד', ולא אמר מאתו: מן השמים. והוא שאמר הכתוב פִּי צָם יְדִין עַמִּים וגו' (איוב לו, לא), כשצא לים הצריות, מציא עליהם אש מן השמים, כמו שעשה לסדום, וכשצא להוריד המן, מן השמים, הנני ממטיר לכם לחם מן השמים (שמות טז, ד):

25	and He overthrow those cities, and all the Plain, and all the inhabitants of the cities, and that which grew upon the ground.	וַיִּהְיֶה הַפֶּדֶד יַתְּ קִרְוֵיָא הָאֱלִין וַיִּתְּ כָּל כָּל-הַכֶּכֶר וְאֵת כָּל-יֹשְׁבֵי הָעָרִים וְצִמְחַת הָאֲדָמָה:	וַיִּהְיֶה הַפֶּדֶד יַתְּ קִרְוֵיָא הָאֱלִין וַיִּתְּ כָּל מִישְׁרָא וַיִּתְּ כָּל יִתְּבֵי קִרְוֵיָא וְצִמְחַת דְּאֲרַעָא:
26	But his wife looked back from behind him, and she became a pillar of salt.	וַתִּבְטֹשׁ אִשְׁתּוֹ מֵאַחֲרָיו וַתִּהְיֶה נֹצִיב מֶלַח:	וַאֲסִתְכִּיאַת אֶתְתִּיה מִבְּתְרוּהִי וַהֲנֹת קָמָא דְּמֶלַחָא:
27	And Abraham got up early in the morning to the place where he had stood before the LORD.	וַיִּשְׁכֶּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר אֶל-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר-עָמַד שָׁם אֶת-פָּנָיו יְהוָה:	וַאֲקֻדִּים אַבְרָהָם בַּצֹּפָר לְאֶתְרָא דְּשִׁמִּישׁ תַּמָּן בְּצִלּוֹ קֳדָם יי:
28	And he looked out toward Sodom and Gomorrah, and toward all the land of the Plain, and beheld, and, lo, the smoke of the land went up as the smoke of a furnace.	וַיִּשְׁקֹף עַל-פָּנָיו סֹדֹם וְעִמְרָה וְעַל-כָּל-פָּנָיו אֶרֶץ הַכֶּכֶר וַיֵּרָא וְהִנֵּה עֲלֵה קִיטֹר הָאֶרֶץ כְּקִיטֹר הַכֶּבֶשֶׁן:	וַאֲסִתְכִּי עַל אִפִּי סֹדֹם וְעִמְרָה וְעַל כָּל אִפִּי אֶרֶע מִישְׁרָא וַחֲזָא וְהָא סִלִּיק תַּנְנָא דְּאֲרַעָא בְּתַנְנָא דְּאֶתְמוּנָא:
29	And it came to pass, when God destroyed the cities of the Plain, that God remembered Abraham, and sent Lot out of the midst of the overthrow, when He overthrew the cities in which Lot dwelt.	וַיְהִי בִשְׁחַת אֱלֹהִים אֶת-עָרֵי הַכֶּכֶר וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת-אַבְרָהָם וַיִּשְׁלַח אֶת-לוֹט מִתּוֹךְ הַהִפְכָּה בְּהִפְךָ אֶת-הָעָרִים אֲשֶׁר-יָשָׁב בָּהֶן לוֹט:	וַהֲנֵה בְּחִבְלוֹת יי יַת קִרְוֵי מִישְׁרָא וַיִּדְכֹּר יי יַת אַבְרָהָם וַשְׁלַח יַת לוֹט מִגּוֹ הַפִּיכְתָּא כִּד הַפֶּדֶד יַת קִרְוֵיָא דִּהְוָה יִתִּיב בְּהוֹן לוֹט:
30	And Lot went up out of Zoar, and dwelt in the mountain, and his two daughters with him; for he feared to dwell in Zoar; and he dwelt in a cave, he and his two daughters.	וַיַּעַל לוֹט מִצּוֹעַר וַיָּשָׁב בְּהָר וּשְׁתֵּי בָנָתָיו עִמּוֹ כִּי יֵרָא לְשִׁבְתָּ בְּצוֹעַר וַיָּשָׁב בְּמַעְרָה הוּא וּשְׁתֵּי בָנָתָיו:	וּסִלִּיק לוֹט מִצּוֹעַר וַיִּתִּיב בְּטוֹרָא וַתִּרְתִּין בְּנֵתֶיהָ עִמָּיהָ אֲרִי דְּחִיל לְמַתֵּב בְּצוֹעַר וַיִּתִּיב בְּמַעְרֵתָא הוּא וַתִּרְתִּין בְּנֵתֶיהָ:
31	And the first-born said unto the younger: 'Our father is old, and there is not a man in the earth to come in unto us after the manner of all the earth.	וַתֹּאמֶר הַבְּכִירָה אֶל-הַצְעִירָה אֲבִינוּ זָקֵן וְאִישׁ אֵין בָּאֲרֶץ לְבֹא עָלֵינוּ כְּדֶרֶךְ כָּל-הָאֲרֶץ:	וַאֲמַרְתָּ רַבְתָּא רַבְתָּא לְזַעֲרָתָא אֲבִינוּא סִיב וְגַבֵּר לִית בְּאֲרַעָא לְמִיעַל עֲלֵנָא כְּאֹרַח כָּל אֲרַעָא:

(25) ויהפך את הערים וגו'. ארבעתן יושבות צלע אחד, והפכן מלמעלה למטה, שנאמר צִמְחַת יִשְׁרָא יְדוֹ וגו' (איוב כח, ט):

(26) ותבט אשתו מאחוריו. מאחוריו של לוט: ודחי נציב מלח. צמלח חטאה וצמלח לקחה, אמר לה חני מעט מלח לאורחים הללו, אמרה לו אף המנהג הרע הזה אתה צא להנהיג צמקום הזה (צ"ר נ, ד):

(28) קיטור. תימור של עשן שור"א, צלע"ז: כבשן. חפירה ששורפין בה את האבנים לסיד, וכן כל כבשן שצמורה:

(29) ויזכור אלהים את אברהם. מהו זכירתו של אברהם על לוט, נזכר שהיה לוט יודע ששרה אשתו של אברהם, ושמע שאמר אברהם צמקום על שרה חֲסוּמִי היא, ולא גלה הדבר, שהיה חס עליו, לפיכך חס הקצ"ה עליו (צ"ר נא, ו):

(30) כי ירא לשבת בצוער. לפי שהיתה קרובה לסדום:

(31) אבינו זקן. ואם לא עכשו אימתי, שמא ימות או יפסוק מלהוליד: ואיש אין בארץ. סבורות היו שכל העולם נחרב, כמו דבור המבול. (צ"ר נא, ח):

32	Come, let us make our father drink wine, and we will lie with him, that we may preserve seed of our father.'	לָכֵן נִשְׁקָה אֶת־אֲבִינוּ יִין וְנִשְׁכְּבָה עִמּוֹ וְנַחֲיָה מֵאֲבִינוּ זָרַע:	32
33	And they made their father drink wine that night. And the first-born went in, and lay with her father; and he knew not when she lay down, nor when she arose.	וַתַּשְׁקִין אֶת־אֲבִיהֶן יִין בַּלַּיְלָה הוּא וַתֵּבֵא תְּבַכִּירָהּ וַתִּשְׁכַּב אֶת־אֲבִיהָ וְלֹא־יָדַע בְּשִׁכְבָּהּ וּבְקוּמָהּ:	33
34	And it came to pass on the morrow, that the first-born said unto the younger: 'Behold, I lay yesternight with my father. Let us make him drink wine this night also; and go thou in, and lie with him, that we may preserve seed of our father.'	וַיְהִי מִמָּחָרֹת וַתֹּאמֶר תְּבַכִּירָה אֶל־הַצְעִירָה הֵן־שָׁכַבְתִּי אִמְשׁ אֶת־אָבִי נִשְׁכְּנוּ יִין גַּם־הַלַּיְלָה וּבֹאִי שִׁכְבִּי עִמּוֹ וְנַחֲיָה מֵאֲבִינוּ זָרַע:	34
35	And they made their father drink wine that night also. And the younger arose, and lay with him; and he knew not when she lay down, nor when she arose.	וַתַּשְׁקִין גַּם בַּלַּיְלָה הַהוּא אֶת־אֲבִיהֶן יִין וַתִּקֶּם הַצְעִירָה וַתִּשְׁכַּב עִמּוֹ וְלֹא־יָדַע בְּשִׁכְבָּהּ וּבְקוּמָהּ:	35
36	Thus were both the daughters of Lot with child by their father.	וַתִּהְיוּ שְׁתֵּי בָנוֹת־לוֹט וַעֲדִיאָה תַרְתִּין בָּנֹת לוֹט מֵאֲבִיהֶן:	36
37	And the first-born bore a son, and called his name Moab—the same is the father of the Moabites unto this day.	וַתֵּלֶד תְּבַכִּירָה בֶן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ מוֹאָב הוּא אָבִי־מוֹאָב עַד־הַיּוֹם:	37
38	And the younger, she also bore a son, and called his name Ben-ammi—the same is the father of the children of Ammon unto this day.	וַתִּצְעִירָה גַם־הוּא יֶלֶדָה בֶן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ בֶן־עַמִּי הוּא אָבִי בְנֵי־עַמּוֹן עַד־הַיּוֹם: (ס)	38
XX	And Abraham journeyed from thence toward the land of the South, and dwelt between Kadesh and Shur; and he sojourned in Gerar.	וַיֵּסַע מִשָּׁם אַבְרָהָם אֶרֶצָה הַנִּגָּב וַיֵּשֶׁב בֵּין־קָדֵשׁ וּבֵין שׁוּר וַיֵּגֶר בְּגֶרָר:	11

(33) ותשקין וגו'. יין נודמן להם צמעה, להוציא מהן שני אומות: ותשכב את אביה. וצעירה כתיב ותשכב עמו, צעירה לפי שלא פתחה צונות, אלא אחותה למדה, חסך עליה הכחוש ולא פירש גנותה, אצל צעירה שפתחה צונות, פרסמה הכחוש צמפורש. ובקומה של צעירה נקוד על וי"ו של וצקומה לומר, שצקומה ידע, ואף על פי כן לא נשמר ליל שני מלשמות. (א"ר לוי כל מי שהוא להוט אחר צולמוס של עריות, לסוף מאכילים אותו מצשרו):

(36) ותהרין וגו'. אף על פי שאין האשה מתעצרת מציאה ראשונה, אלו שלטו צעמן והוציאו ערותן (ס"א עדותן) לחוך, ונתעצרו מציאה ראשונה:

(37) מואב. זו שלא היתה נזועה פירשה שמאציה הוא, אצל צעירה קראתו בלשון נקיה, וקבלה שכן בימי משה, שנאמר בצני עמון אל תתגר צם (דברים ב, יט), כלל, וצמואב לא הזהיר אלא שלא ילחמו צם, אצל לצערן היתר לו:

2 And Abraham said of Sarah his wife: 'She is my sister.' And Abimelech king of Gerar sent, and took Sarah.	וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם עַל שָׂרָה אֶתְחִי הוּא וַיִּשְׁלַח אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ גֶּרָר וַיִּקַּח אֶת־שָׂרָה:	2 וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם עַל־שָׂרָה אֶתְחִי הוּא וַיִּשְׁלַח אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ גֶּרָר וַיִּקַּח אֶת־שָׂרָה:
3 But God came to Abimelech in a dream of the night, and said to him: 'Behold, thou shalt die, because of the woman whom thou hast taken; for she is a man's wife.'	וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל־אֲבִימֶלֶךְ בַּחֲלוֹם הַלַּיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ הִנֵּה מָתָּה עַל־הָאִשָּׁה אֲשֶׁר־לָקַחְתָּ וְהוּא בָעֵלְתָּ בָּעַל:	3 וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל־אֲבִימֶלֶךְ בַּחֲלוֹם הַלַּיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ הִנֵּה מָתָּה עַל־הָאִשָּׁה אֲשֶׁר־לָקַחְתָּ וְהוּא בָעֵלְתָּ בָּעַל:
4 Now Abimelech had not come near her; and he said: 'Lord, wilt Thou slay even a righteous nation?	וַאֲבִימֶלֶךְ לֹא קָרַב אֵלֶיהָ וַיֹּאמֶר יְיָ הֲעַם אֶף זָכָאי תִּקְשֹׁל:	4 וַאֲבִימֶלֶךְ לֹא קָרַב אֵלֶיהָ וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי הֲגוֹי גַם־צַדִּיק תִּתְּרוּג:
5 Said he not himself unto me: She is my sister? and she, even she herself said: He is my brother. In the simplicity of my heart and the innocence of my hands have I done this.'	הֲלֹא הוּא אָמַר לִי אֶתְחִי הוּא וְהִיא אֶף הִיא אָמְרָתָאֲחִי הוּא בְּתָם־לִבִּי וּבְנִקְיוֹן כַּפִּי עָשִׂיתִי זֹאת:	5 הֲלֹא הוּא אָמַר לִי אֶתְחִי הוּא וְהִיא־גַם־הוּא אָמְרָה אֲחִי הוּא בְּתָם־לִבִּי וּבְנִקְיוֹן כַּפִּי עָשִׂיתִי זֹאת:
6 And God said unto him in the dream: 'Yea, I know that in the simplicity of thy heart thou hast done this, and I also withheld thee from sinning against Me. Therefore suffered I thee not to touch her.	וַיֹּאמֶר לִי יְיָ בַּחֲלֹמָאֶף קִדְּמִי גִלִּי אֲרִי בְּקִשְׁיוֹת לִבִּי עֲבַדְתָּ דָּא וּמִנְעִיתָ אֶף אֲנִי יִתְּךָ מִלְּמַחְשֵׁי קִדְּמִי עַל כֵּן לֹא שִׁבַּקְתָּךְ לְמִקְרַב לְוֹתָהּ:	6 וַיֹּאמֶר אֵלָיו הֵאֱלֹהִים בַּחֲלֹמָאֲנִכִּי יָדַעְתִּי כִּי בְּתָם־לִבְבְּךָ עָשִׂיתָ זֹאת וְאֶחְשֶׁךָ גַם־אֲנִכִּי אוֹתָךְ מִחֲטוֹת־לִי עַל־כֵּן לֹא־נִתְּתִיד לְנָגַע אֵלֶיהָ:
7 Now therefore restore the man's wife; for he is a prophet, and he shall pray for thee, and thou shalt live; and if thou restore her not, know thou that thou shalt surely die, thou, and all that are thine.'	וְכַעַן אֲתִיב אֶתְּךָ גּוֹבְרָא אֲרִי נִבְיָא הוּא וַיִּצְלִי עֲלֶיךָ וְתִיחִי וְאִם לֹאֲתִיד מִתִּיב דַּע אֲרִי מָוֶת תָּמוּת אֶתְּךָ וְכָל דְּלֶךְ:	7 וְעַתָּה הָשִׁב אֶשְׁת־הָאִישׁ כִּי־נִבְיָא הוּא וַיִּתְּפַלֵּל בַּעֲדֶךָ וְחִיָּה וְאִם־אֵינְךָ מְשִׁיב דַּע כִּי־מָוֶת תָּמוּת אֶתְּךָ וְכָל־אֲשֶׁר־לָךְ:

- (1) ויסע משם אברהם. כשראה שחרצו הכרכים, ופסקו העוזרים והשצים, נסע לו משם. דבר אחר להתרחק מלוט, שיאל עליו שם רע שצא על צומו (צ"ר נב, ד):
- (2) ויאמר אברהם. כאן לא נטל רשות, אלא על כרחי שלא צטוצתה, לפי שכבר לוקחה לבית פרעה על ידי כן: אל שרה אשתו. על שרה אשתו, וכיוצא בו אל הלך פרוץ וגו' (שמואל א' ד, כא), ואל מות קמיה, שניהם צלשון על:
- (4) לא קרב אליה. המלאך מנעו, כמו שנאמר לא נספיד לנגוע אליה: הגוי גם צדיק תהרוג. אף אם הוא צדיק מהרגו, שמה כך דרכך לא צד האומות חנם, כך עשית לדור המבול ולדור הפלגה, אף אני אומר שהרגתם על לא דבר, כמו שאתה אומר להרגני:
- (5) גם היא. לרצות עזדים ונמלים וסמקרים שלה את כולם שאלתי ואמרו לי אחיה הוא: בתם לבבי. שלא דמייתי לחטוא: ובנקיון כפי. נקי אני מן החטא, שלא נגעתי בה:
- (6) ידעתי כי בתם לבבך וגו'. אמת שלא דמיית מתחלה לחטוא, אבל נקיון כפים אין כאן. (הדא אמרה משמוש ידיים יש כאן): לא נתתיך. לא ממך היה שלא נגעתי בה, אלא חשכתי אני אותך מחטוא, שלא נתתי לך כח, וכן ולא קטנו פלגים (בראשית לא, ז), וכן ולא קטנו פלגים (שופטים טו, א):

<p>8 And Abimelech rose early in the morning, and called all his servants, and told all these things in their ears; and the men were sore afraid.</p>	<p>8 וַיִּשְׁכֹּם אַבְיִמֶלֶךְ בַּבֹּקֶר וַיִּקְרָא לְכָל-עֲבָדָיו וַיַּדְבֵּר אֶת-כָּל-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּאָזְנֵיהֶם וַיִּירָאוּ הָאֲנָשִׁים מְאֹד:</p>
<p>9 Then Abimelech called Abraham, and said unto him: 'What hast thou done unto us? and wherein have I sinned against thee, that thou hast brought on me and on my kingdom a great sin? thou hast done deeds unto me that ought not to be done.'</p>	<p>9 וַיִּקְרָא אַבְיִמֶלֶךְ לְאַבְרָהָם וַיֹּאמֶר לוֹ מַה-עָשִׂיתָ לָּנוּ וּמַה-חָטָאתִי לָךְ כִּי-הֵבֵאתָ עָלַי וְעַל-מַמְלַכְתִּי חַטָּאתָה גְדֹלָה מַעֲשִׂים אֲשֶׁר לֹא-יַעֲשׂוּ עֲשֵׂיתָ עִמָּדִי:</p>
<p>10 And Abimelech said unto Abraham: 'What sawest thou, that thou hast done this thing?'</p>	<p>10 וַיֹּאמֶר אַבְיִמֶלֶךְ אֶל-אַבְרָהָם מַה רָאִיתָ כִּי עָשִׂיתָ אֶת-הַדְּבָר הַזֶּה:</p>
<p>11 And Abraham said: 'Because I thought: Surely the fear of God is not in this place; and they will slay me for my wife's sake.</p>	<p>11 וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֲרִי אֹמְרִית לְחֹדֶר לִית דַּחֲלָתָא דִּי בְּאַתְרָא הָדִין וַיִּקְטְלוּנִי עַל עֵיסַק אֶתְתִּי:</p>
<p>12 And moreover she is indeed my sister, the daughter of my father, but not the daughter of my mother; and so she became my wife.</p>	<p>12 וְגַם-אִמְנָה אֶחָתִי בֶת-אָבִי הִוא אֲךָ לֹא בֶת-אִמִּי וַתְּהִי-לִי לְאִשָּׁה:</p>
<p>13 And it came to pass, when God caused me to wander from my father's house, that I said unto her: This is thy kindness which thou shalt show unto me; at every place whither we shall come, say of me: He is my brother.'</p>	<p>13 וַיְהִי כַּאֲשֶׁר הִתְעָו אֹתִי אֱלֹהִים מִבֵּית אָבִי וַאֲמַר לָהּ זֶה חֲסִדְךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֵׂי עִמָּדִי אֵל כָּל-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר נִבְּוֹא שָׁמָּה אֹמְרִי-לִי אָחִי הִוא:</p>

- (7) השב אשת האיש. ואל תהא סבור שמה תמגנה בעיניו ולא יקבלנה, או ישנאך, ולא יתפלל עליך. (אמר לו אבימלך ומי מפרסמו שלא נגעתי בך, אמר לו): כי נביא הוא. וידוע שלא נגעתי בך, לפיכך ויתפלל בעדך (בצא קמא צא):
- (9) מעשים אשר לא יעשו. מכה אשר לא הורגלה לצא על צריה צאה לנו על ידך, עזירת כל נקבים של זרע, ושל קטנים, ורעי, ואזנים וחוטם:
- (11) רק אין יראת אלהים. אכסנאי שבא לעיר, על עסקי אכילה ושתייה שואלין אותם, או על עסקי אשתו שואלין אותם, אשתך היא או אחותך היא (בצא קמא שם):
- (12) אחותי בת אבי היא. ונתאב מותרת לבן נח, שאין אבות לעובדי עבודה אלהים, וכדי לאמת דבריו השיבו כן. ואם תאמר והלא נתאבב היה בנים הרבה בנים, והרי היא בתו של תרח, וכן הוא אומר ללוט, כי אֲנִישֵׁי אֲחִים אֲנִי: אך לא בת אמי. הן מאם אחרת היה:
- (13) וידה כאשר התעו אותי וגו'. אונקלוס תרגם מה שמרגם, ויש לי שב עוד קצר קצור על אופקיו, כשהוא יאמר הקצ"ה

2	And Sarah conceived, and bore Abraham a son in his old age, at the set time of which God had spoken to him.	וַתַּחַר וַתֵּלֶד שָׂרָה לְאַבְרָהָם בֶּן לְזִקְנָיו לְמוֹעֵד אֲשֶׁר-דִּבֶּר אֱלֹהִים:
3	And Abraham called the name of his son that was born unto him, whom Sarah bore to him, Isaac.	וַיִּקְרָא אַבְרָהָם אֶת-שֵׁם-בְנוֹ הַנּוֹלָד-לּוֹ אֲשֶׁר-יָלְדָה-לּוֹ שָׂרָה יִצְחָק:
4	And Abraham circumcised his son Isaac when he was eight days old, as God had commanded him.	וַיִּמַּל אַבְרָהָם אֶת-יִצְחָק בְּנוֹ בֶּן-שְׁמוֹנֶת יָמִים כַּאֲשֶׁר צִוָּה אֱלֹהִים:
5	And Abraham was a hundred years old, when his son Isaac was born unto him.	וַאֲבְרָהָם בֶּן-מֵאֶת שָׁנָה בָּהֶנָּה לֹא אֶת יִצְחָק בְּנוֹ:
6	And Sarah said: 'God hath made laughter for me; every one that heareth will laugh on account of me.'	וַתֹּאמֶר שָׂרָה צִחָק עָשָׂה לִי אֱלֹהִים כָּל-הַשְּׁמֵעַ יִצְחָק-לִי:
7	And she said: 'Who would have said unto Abraham, that Sarah should give children suck? for I have borne him a son in his old age.'	וַתֹּאמֶר מִי מָלַל לְאַבְרָהָם הַיֵּינִיקָה בָּנִים שָׂרָה כִּי-יָלְדָתִי בֶן לְזִקְנָיו:
8	And the child grew, and was weaned. And Abraham made a great feast on the day that Isaac was weaned.	וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וַיִּגְמַל וַיַּעַשׂ אַבְרָהָם מִשְׁתֶּה גָדוֹל בְּיוֹם הַגְּמָל אֶת-יִצְחָק:

- (1) וד' פקד את שרה וגו'. סמך פרשה זו, ללמדך שכל המצקש רחמים על חצירו והוא צריך לאותו דבר, הוא נענה תחלה, שנאמר ויתפלל וגו' וסמך ליה וה' פקד את שרה, שפקדה כבר קודם שריפא את אבימלך (צבא קמא זכ.). פקד את שרה כאשר אמר. צהריון: כאשר דבר. צלידה, והיכן היא אמירה והיכן הוא דבור, אמירה, ויאמר ללהים יבן שרה אשקף וגו', דבור, הנה דבר ה' אל אשקף, צהרית בין הצמחים, ושם נאמר לא ידעך זה וגו', והציא הירוש משרה: ויעש ה' לשרה כאשר דבר. לא צרה:
- (2) למועד אשר דבר אלו. ר' יודן ורבי חמא, רבי יודן אומר מלמד שולד לט' חדשים, שלא יאמרו מציתו של אבימלך הוא, ור' חמא אומר לשבעה חדשים: למועד אשר דבר אלו. דמליל יתיה, את המועד אשר דבר וקבע כשנאמר לו למועד קשור קליק, שרט לו שריטה צחות, ואמר לו, כשחגיע חמה לשריטה זו צשנה האחרת תלד: לזכירו. היה זו איקונין שלו דומה לו:
- (6) יצחק ל'. ישמע עלי. ומדרש אגדה, הרבה עקרות נפקדו עמה, הרבה חולים נתרפאו בו ציום, הרבה תפלות נענו עמה, ורש שחוק היה בעולם:
- (7) מי מלל לאברהם. לשון שצח וחשיבות, כמו מי פעל ופעשה (ישעיה מא, ד), מי צדק ואלה (שם מ, כו), ראו מה הוא, ומי הוא (וכמה הוא גדול) שומר הצטחמו, הקצ"ה מצטיח ועושה: מלל. שניה הכתוב ולא אמר דבר, גימטריא שלוק ק', כלומר לסוף מאה לאצרה: היניקה בנים שרה. ומהו צנים לשון רבים, ציום המשתה הציאו השרות צניהן עמהן, והיניקה אותם, שהיו אומרות לא ילדה שרה, אלא אסופי הציאה מן השוק:
- (8) ויגמל. לסוף כ"ד חודש (גימין עה:). משתה גדול. שהיו שם גדולי הדור, (צ"ר נג, י) שם ועבר ואבימלך:

9	And Sarah saw the son of Hagar the Egyptian, whom she had borne unto Abraham, making sport.	וַתֵּרָא שָׂרָה אֶת־בֶּן־הָגָר וַחֲזָתָה שָׂרָה יֵת בֶּר הָגָר הַמִּצְרִית אֲשֶׁר־יָלְדָה לְאַבְרָהָם מִצְחִיק:	9
10	Wherefore she said unto Abraham: 'Cast out this bondwoman and her son; for the son of this bondwoman shall not be heir with my son, even with Isaac.'	וַתֹּאמֶר לְאַבְרָהָם גֵּרֶשׁ הָאִמָּה וְהָאֵת בְּנָתָהּ כִּי לֹא יִירָשׁ הָאִמָּה הַזֹּאת עִם־בְּנִי עִם־יִצְחָק:	10
11	And the thing was very grievous in Abraham's sight on account of his son.	וַיֵּרַע הַדָּבָר מְאֹד בְּעֵינָיו וַבְּאִישׁ פֶּתַחמָא לַחֲדָא בְּעֵינָיו אַבְרָהָם עַל אוֹדָת בְּנוֹ:	11
12	And God said unto Abraham: 'Let it not be grievous in thy sight because of the lad, and because of thy bondwoman; in all that Sarah saith unto thee, hearken unto her voice; for in Isaac shall seed be called to thee.'	וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־אַבְרָהָם אַל־יִרַע בְּעֵינֶיךָ עַל־הַנַּעַר וְעַל־אִמָּתְךָ כֹּל אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵלֶיךָ שָׂרָה שְׁמַע בְּקוֹלָהּ כִּי בְיִצְחָק יִקְרָא לָךְ זָרַע:	12
13	And also of the son of the bondwoman will I make a nation, because he is thy seed.'	וְגַם אֶת־בֶּן־הָאִמָּה לְגוֹי אֲשִׁימֶנּוּ וְאַף יֵת בֶּר אִמָּתְךָ לְעַמָּא אֲשִׁינִיחָה אֲרִי בְרָךְ הוּא:	13
14	And Abraham arose up early in the morning, and took bread and a bottle of water, and gave it unto Hagar, putting it on her shoulder, and the child, and sent her away; and she departed, and strayed in the wilderness of Beer-sheba.	וַיִּשְׁכֶּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר וַיִּקַּח לֶחֶם וַחֲמַת מַיִם וַיִּתֵּן אֶל־הָגָר שָׂם עַל־שִׁכְמָהּ וְאֶת־הַיֶּלֶד וַיִּשְׁלַחַהּ וַתֵּלֶךְ וַתֵּתַע בְּמִדְבַּר בְּאֵר שֶׁבַע:	14
15	And the water in the bottle was spent, and she cast the child under one of the shrubs.	וַיִּכְלוּ הַמַּיִם מִן־הַחֲמַת וַתִּשְׁלַךְ אֶת־הַיֶּלֶד תַּחַת אֶחָד הַשִּׁיחִים:	15

- (9) מצחק. לשון עזודת אלילים, כמו שנאמר וַיִּקְמוּ לְצַחֵק (שמות לב, ו). דבר אחר לשון גילוי עריות, כמה דתימא לְצַחֵק צי. דבר אחר לשון ריחוק, כמה דתימא יְקוּמוּ גַּל הַנְּעָרִים וַיִּשְׁקוּ לְעֵינָיו וגו' (שמואל-ב, ז, יג): עם בני וגו' מתשובת שרה כי לא יירש בן האמה עם בני, אתה למד שהיה מריב עם יצחק על הירושה, ואמר, אני בכור ונוטל פי שנים, ויוצאים בשדה ונוטל קשתו ויורה זו חנים, כמה דאת אמר קַמְתָּלְהֶלֶה הִיָּה זָקִים וגו', ואמר הֵלֵא מִשְׁחָךְ אֵנִי (משלי כו, יח-ט):
- (10) עם בני עם יצחק. מכיון שהוא בני, אפילו אם אינו הגון כיצחק, או הגון כיצחק, אפילו אם אינו בני, אין זה כדאי לירש עמו, קל וחומר עם בני עם יצחק ששתיהן זו (צ"ר נג, יא):
- (11) על אודות בנו. על ששמע שיאל למרצות רעה. ופשוטו, על שאומרת לו לשלחו (דברים רבה ד, ה):
- (12) שמע בקלה. (צקול רוח הקדש שזה), למדנו שהיה אצרהם טפל לשרה צנזירות:
- (14) לחם וחמת מים. ולא כסף וזהב, לפי שהיה שונאו על שיאל למרצות רעה: ואת הילד. אף הילד שם על שכמה,
- שהכניסה זו שרה עין רעה, ואחזתו חמה (צ"ר נג, יג), ולא יכול לילך צרגליו: ותלך ותתע. חזרה לגלולי בית אביה:
- (15) ויכלו המים. לפי שדרך חולים לשמות הרבה (צ"ר סס):

16	And she went, and sat her down over against him a good way off, as it were a bow-shot; for she said: 'Let me not look upon the death of the child.' And she sat over against him, and lifted up her voice, and wept.	וַתֵּלֶךְ וַתָּשֶׁב לָהּ מִנְּגַד הַרְחָק כַּמֶּטְחָנִי קֶשֶׁת כִּי אָמְרָה אֶל-אַרְאֶה בְּמוֹת הַיֶּלֶד וַתָּשֶׁב מִנְּגַד וַתִּשָּׂא אֶת-קֹלָהּ וַתִּבְכֶּה:	16
17	And God heard the voice of the lad; and the angel of God called to Hagar out of heaven, and said unto her: 'What aileth thee, Hagar? fear not; for God hath heard the voice of the lad where he is.	וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת-קוֹל הַנָּעֹר וַיִּקְרָא מֵאֲלֹהִים אֶל-הָגָר מִן-הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר לָהּ מַה-לָּךְ הִגֵּר אֶל-תִּירְאִי כִּי-שָׁמַע אֱלֹהִים אֶל-קוֹל הַנָּעֹר בְּאֶשֶׁר הוּא-שָׁם:	17
18	Arise, lift up the lad, and hold him fast by thy hand; for I will make him a great nation.'	קוּמִי שְׂאִי אֶת-הַנָּעֹר וְהַחֲזִיקִי אֶת-יָדָךְ בּוֹ כִּי-לִגְוִי גִדּוֹל אֲשִׁמְנוּ:	18
19	And God opened her eyes, and she saw a well of water; and she went, and filled the bottle with water, and gave the lad drink.	וַיִּפְקַח אֱלֹהִים אֶת-עֵינֶיהָ וַתֵּרָא בְּאֵר מַיִם וַתֵּלֶךְ וַתִּמְלֵא אֶת-הַחֲמַת מַיִם וַתִּשְׁק אֶת-הַנָּעֹר:	19
20	And God was with the lad, and he grew; and he dwelt in the wilderness, and became an archer.	וַיְהִי אֱלֹהִים אֶת-הַנָּעֹר וַיִּגְדַּל וַיֵּשֶׁב בְּמִדְבַּר וַיְהִי רֹבֵה קֶשֶׁת:	20
21	And he dwelt in the wilderness of Paran; and his mother took him a wife out of the land of Egypt.	וַיֵּשֶׁב בְּמִדְבַּר פָּאֲרָן וַתִּקַּח-לוֹ אִמּוֹ אִשָּׁה מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: (פ)	21

(16) מנגד. מרחוק: כמטחוי קשת. כשתי טיחות (צ"ר שס), והוא לשון יריית חץ, בלשון משנה שהטיח באשמו, על שם שהזרע יורה כחץ. ואם תאמר היה לו לכתוב כמטחי קשת, משפט הי"ו ליכנס לכאן כמו צִהְיוּ הַסָּלַע (שיר השירים ב, יד), מגורת וְהִקְסָה לְדָמָת יְהוָה לְמַצְרִים לְחֶקֶל (ישעיה יט, יז), ומגורת יִלְגּוּ וַיְנַעֲמוּ בְּשָׂפוֹר (תהלים קז, כז), וכן קִלְוִי אֶרֶץ (שם סה, ו), מגורת קלה: ותשב מנגד. כיון שקרב למוות, הוסיפה להתרחק:

(17) את קול הנער. מכאן שיפה תפלת החולה מתפלת אחרים עליו, והיא קודמת להתקבל (צ"ר נג, יד): באשר הוא שם. לפי מעשים שהוא עושה עכשיו הוא נדון, ולא לפי מה שהוא עתיד לעשות, לפי שהיו מלאכי השרת מקטרגים ואומרים, רצונו של עולם, מי שעמיד זרעו להמית בניך בנמא אמה מעלה לו בצר, והוא משיבם, עכשיו מה הוא, זדיק או רשע, אמרו לו זדיק, (ר"ל בענין זה שאינו ראוי לעונש מיתה בנמא ודו"ק). אמר להם, לפי מעשיו של עכשיו אני דנו, וזהו באשר הוא שם, והיכן המית את ישראל בנמא, כשהגלם נבוכדנצר, שנאמר מֵאֵל בְּעֶרְבּ וגו' לְקִרְאֵת לְמֵאֵל הַקָּדוֹשׁ מֵיָם וגו' (ישעיה כה, יג-יד), כשהיו מוליכין אותם אל ערביים, היו ישראל אומרים לשָׂדָאִים, בצקשה מכס, הוליכונו אלל בני דודנו ישמעאל וירחמו עלינו, שנאמר אֲרָחוֹת דְּדָנִים (שם), אל תקרי דודנים, אלל דודים, ואלו יוצאים לקראתם ומציאין להם בשר ודג מלוח, ונודות נפוחים, כסבורים ישראל שמלאים מים, וכשמכניסו לתוך פיו ופוחחו, הרוח נכנס בגופו ומת:

(20) רובה קשת. יורה חלים צקשת: קשת. על שם האומנות, כמו חמר, גמל, זייד, לפיכך השי"ן מודגשת. היה יושב במדבר ומלטם את העוצרים, הוא שנאמר יָדוֹ צָלַל וגו':

(21) מארץ מצרים. ממקום גדוליה, שנאמר וְלֹא שָׁפָקָה מִצְרַיִת וגו', היינו דאמרי אינשי, וזרק חוטר לאורירא לעיקריה

22	And it came to pass at that time, that Abimelech and Phicol the captain of his host spoke unto Abraham, saying: 'God is with thee in all that thou doest.	וַיְהִי בַּעֲתָהּ הַהוּא וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ וּפִיכֹל שַׂר־צָבָאוֹ אֶל־אֲבִרְהָם לֵאמֹר אֵלֵהֶם עִמָּךְ בְּכָל אֲשֶׁר־אַתָּה עֹשֶׂה:	ששי
23	Now therefore swear unto me here by God that thou wilt not deal falsely with me, nor with my son, nor with my son's son; but according to the kindness that I have done unto thee, thou shalt do unto me, and to the land wherein thou hast sojourn'd.	וַעֲתָה הִשָּׁבְעָה לִּי בֵּאלֹהִים הִנֵּה אִם־תִּשְׁקַר לִי וּלְנִינִי וּלְנִכְדִּי כַּחֲסֹד אֲשֶׁר־עָשִׂיתִי עִמָּךְ תַּעֲשֶׂה עִמָּדִי וְעַם־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־גִּרְתָּהּ בָּהּ:	23
24	And Abraham said: 'I will swear.'	וַיֹּאמֶר אֲבִרְהָם אֲנֹכִי אִשְׁבַּע:	24
25	And Abraham reprov'd Abimelech because of the well of water, which Abimelech's servants had violently taken away.	וַהֲזִכָּח אֲבִרְהָם אֶת־אֲבִימֶלֶךְ עַל־אֲדוּת בְּאֵר הַמַּיִם אֲשֶׁר גָּזְלוּ עֲבָדֵי אֲבִימֶלֶךְ:	25
26	And Abimelech said: 'I know not who hath done this thing; neither didst thou tell me, neither yet heard I of it, but to-day.'	וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ לֹא יָדַעְתִּי מִי עָשָׂה אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה וְגַם־אַתָּה לֹא־הִגַּדְתָּ לִּי וְגַם אֲנֹכִי לֹא שָׁמַעְתִּי בְלִלְתִּי הַיּוֹם:	26
27	And Abraham took sheep and oxen, and gave them unto Abimelech; and they two made a covenant.	וַיִּקַּח אֲבִרְהָם צֹאן וּבָקָר וַיִּתֵּן לְאֲבִימֶלֶךְ וַיִּכְרְתוּ שְׁנֵיהֶם בְּרִית:	27
28	And Abraham set seven ewe-lambs of the flock by themselves.	וַיַּצֵּב אֲבִרְהָם אֶת־שֶׁבַע כִּבְשֹׁת הַצֹּאן לְבִדְהוֹן:	28
29	And Abimelech said unto Abraham: 'What mean these seven ewe-lambs which thou hast set by themselves?'	וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ אֶל־אֲבִרְהָם מָה הִנֵּה שֶׁבַע כִּבְשֹׁת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר הִצַּבְתָּ לְבִדְהוֹן:	29

קאי:

(22) אלהים עמך. לפי שראו שיצא משכונת סדום לשלום, ועם המלכים נלחם ונפלו צידו, ונפקדה אשמו לזקוניו:
 (23) ולניני ולנכדי. עד כאן רחמי האב על הבן: כחסד אשר עשיתי עמך תעשה עמדי. שאלמתי לך הנה סלגני
 לפניך (צ"ר נד, 3): (כה)
 (25) והוכח. מתנפח עמו על כך:

<p>30 And he said: 'Verily, these seven ewe-lambs shalt thou take of my hand, that it may be a witness unto me, that I have digged this well.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר כִּי אֶת־שִׁבְעַת כְּבָשֹׂת וַאֲמַר אֲרִי יָת שִׁבְעַת חֹרֶפֶן תִּקַּח מִיָּדִי בְּעֹבוֹר תִּהְיֶה־לִּי לְעֵדָה כִּי חֲפַרְתִּי אֶת־הַבְּאֵר הַזֶּאת:</p>	<p>30 וַיֹּאמֶר כִּי אֶת־שִׁבְעַת כְּבָשֹׂת תִּקַּח מִיָּדִי בְּעֹבוֹר תִּהְיֶה־לִּי לְעֵדָה כִּי חֲפַרְתִּי אֶת־הַבְּאֵר הַזֶּאת:</p>
<p>31 Wherefore that place was called Beer-sheba; because there they swore both of them.</p>	<p>עַל־כֵּן קָרָא לַמָּקוֹם הַהוּא בְּאֵר שִׁבְעַת אֲרִי תָמַן קִיִּימוּ תְרוּיָהוֹן:</p>	<p>31 עַל־כֵּן קָרָא לַמָּקוֹם הַהוּא בְּאֵר שִׁבְעַת כִּי שָׁם נִשְׁבָּעוּ שְׁנֵיהֶם:</p>
<p>32 So they made a covenant at Beer-sheba; and Abimelech rose up, and Phicol the captain of his host, and they returned into the land of the Philistines.</p>	<p>וַיַּכְרֹתוּ בְרִית בִּבְאֵר שִׁבְעַת וַיָּקָם אַבְיִמֶלֶךְ וּפִיכֹל וַיָּשָׁבוּ אֶל־אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים:</p>	<p>32 וַיַּכְרֹתוּ בְרִית בִּבְאֵר שִׁבְעַת וַיָּקָם אַבְיִמֶלֶךְ וּפִיכֹל וַיָּשָׁבוּ אֶל־אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים:</p>
<p>33 And Abraham planted a tamarisk-tree in Beer-sheba, and called there on the name of the LORD, the Everlasting God.</p>	<p>וַיִּטֵּעַ אַבְרָהָם בְּבֵאֵר שִׁבְעַת וַיִּקְרָא שָׁם בְּשֵׁם יְהוָה אֵל עוֹלָם:</p>	<p>33 וַיִּטֵּעַ אַבְרָהָם בְּבֵאֵר שִׁבְעַת וַיִּקְרָא שָׁם בְּשֵׁם יְהוָה אֵל עוֹלָם:</p>
<p>34 And Abraham sojourned in the land of the Philistines many days.</p>	<p>וַיֵּגֶר אַבְרָהָם בְּאֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים יָמִים רַבִּים: (פ)</p>	<p>34 וַיֵּגֶר אַבְרָהָם בְּאֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים יָמִים רַבִּים: (פ)</p>
<p>XXII And it came to pass after these things, that God did prove Abraham, and said unto him: 'Abraham'; and he said: 'Here am I.'</p>	<p>וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיִּהְיֶה בֶּתֶר פְּתוּגָמָא הָאֱלִין נִי וְהָאֱלִים נִסָּה אֶת־אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר לִיָּה וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הִנְנִי:</p>	<p>שביעי יט וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיִּהְיֶה בֶּתֶר פְּתוּגָמָא הָאֱלִין נִי וְהָאֱלִים נִסָּה אֶת־אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר לִיָּה וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הִנְנִי:</p>

(30) בעבור תהיה לי. זאת: לעדה. לשון עדות של נקצה, כמו ועדה המצבה: כי חפרתי את הבאר. מריצים היו עליה רועי אצימלך, ואומרים אנחנו חפרנוה, אמרו ציניהם, כל מי שיתראה על הצאר ויעלו המים לקראתו, שלו הוא, ועלו לקראת הצרה:

(33) אשל. רב שמואל, חד אמר פרדס להציא ממנו פירות לאורחים בסעודה, וחד אמר פונדק לאכסניא ובו כל מיני פירות. ומצינו לשון נטיעה צהלים, שנאמר וישע אלהי אפדנו (דניאל יא, מה): ויקרא שם וגו'. על ידי אותו אשל, נקרא שמו של הקצה' אלוה לכל העולם, לאחר שאוכלים ושותים, אמר להם צרכו למי שאכלתם משלו, סבורים אחס שמשלי אכלתם, משל מי שאמר והיה העולם אכלתם (סוטה י:):

(34) ימים רבים. מרזים על של חצרון, בחצרון עשה כ"ה שנה, וכאן כ"ו (צ"ר נד, ו), שהרי בן ע"ה שנה היה בנאמו מחרן, אותה שנה ויצא וישב צאלוגי ממגרא, שלא מצינו קודם לכן שנתייבש אלא שם, שכל מקומותיו היה כאורח, חונה ונוסע והולך, שנאמר ויעבר אצרכ, ויעסק משם, ויהי קצב ויגד אצרכ מזרימה, ובמזרים לא עשה אלא שלשה חדשים, שהרי שלחו פרעה, מיד וילך למספיו עד ויצא וישב צאלוגי ממגרא אשר צחקצרון, ושם ישב עד שנהפכה סדום, מיד ויסע משם אצרכם מפני בושא של לוט, וצא לארץ פלשתים, וכן צ"ט שנה היה, שהרי בשלישי למילתו צאו אללו המלאכים, הרי כ"ה שנה, וכאן כתיב ימים רבים, מרזים על הראשונים, ולא צא הכחוד לסחוס אלא לפרש, ואם היו מרזים עליהם שתי שנים או יותר היה מפרשם, ועל כרחך אינם יתירים יותר משנה, הרי כ"ו שנה, מיד יצא משם וחזר לחצרון, ואותה שנה קדמה לפני עקידתו של יצחק י"ב שנים. כך שנויה בצדר עולם (פ"א):

(1) אחר הדברים האלה. יש מרבותינו אומרים (סנהדרין פט:): אחר דבריו של שטן, שהיה מקטרג ואומר, מכל סעודה שעשה הצרה לא הקריב לפניך פר אחד או איל אחד, אמר לו, כלום עשה אלא בשביל בנו, אילו הייתי אומר לו וצח אותו לפני,

And He said: 'Take now thy son, thine only son, whom thou lovest, even Isaac, and get thee into the land of Moriah; and offer him there for a burnt-offering upon one of the mountains which I will tell thee of.'

And Abraham rose early in the morning, and saddled his ass, and took two of his young men with him, and Isaac his son; and he cleaved the wood for the burnt-offering, and rose up, and went unto the place of which God had told him.

On the third day Abraham lifted up his eyes, and saw the place afar off.

And Abraham said unto his young men: 'Abide ye here with the ass, and I and the lad will go yonder; and we will worship, and come back to you.'

And Abraham took the wood of the burnt-offering, and laid it upon Isaac his son; and he took in his hand the fire and the knife; and they went both of them together.

וַיֹּאמֶר דָּבָר כֶּעָן יִתְּ בְרַךְ יִתְּ יִחִידְךָ דְרַחֲמִימָא יִתְּ יִצְחָק וַיֵּיזֵל לָךְ לְאֶרֶץ מוֹרְיָה וַאֲסִיקְהִי קַדְמֵי תַמָּן לְעֹלְתָא עַל חֵד מִן טוֹרֵיָא דְאִימַר לָךְ:

וַאֲקִדִּים אֲבִרְהָם בַּצֶּפְרָא וְזָרִיו יִתְּ חֲמִרְיָה וּדְבַר יִתְּ תָרִין עוֹלִימֹהִי עֲמִיָּה וְיִתְּ יִצְחָק בְּרִיָּה וְצִלַח אָעִי לְעֹלְתָא וְקָם וַאֲזַל לְאַתְרָא דְאִמַר לֵיהּ יִי:

בְּיוֹמָא תְּלִיתָאָה וְזָקַף אֲבִרְהָם יִתְּ עֵינֵיהּ וַחֲזָא יִתְּ אַתְרָא מִרְחֵק:

וַיֹּאמֶר אֲבִרְהָם אֶל-נְעָרָיו שְׁבוּ לְכֶם פֹּה עִם-הַחֲמֹר וְאֲנִי וְהַנֶּעֱר וְלִכְהָ עַד-כֹּה וְנִשְׁתַּחֲוִה וְנָשׁוּבָה אֵלֵיכֶם:

וַיִּקַּח אֲבִרְהָם אֶת-עֲצֵי הָעֹלָה וַיִּשֶׂם עַל-יִצְחָק בְּנוֹ וַיִּקַּח בְּיָדוֹ אֶת-הָאֵשׁ וְאֶת-הַמַּאֲכָלֹת וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו:

וַיֹּאמֶר קַח-נָא אֶת-בְּנֶךְךָ אֶת-יִחִידְךָ אֲשֶׁר-אֲהַבְתָּ אֶת-יִצְחָק וְלֶךְ-לָךְ אֶל-אֶרֶץ מוֹרְיָה וְהַעֲלֵהוּ שָׁם לְעֹלָה עַל אֶחָד הַהָרִים אֲשֶׁר אֹמַר אֵלֶיךָ:

וַיִּשְׁלֶם אֲבִרְהָם בַּפֶּקֶר וַיַּחֲבֹשׁ אֶת-חֲמֹרֹו וַיִּקַּח אֶת-שְׁנֵי נְעָרָיו אֹתוֹ וְאֵת יִצְחָק בְּנוֹ וַיִּבְשֶׁעַ עֲצֵי עֹלָה וַיִּקֶּם וַיֵּלֶךְ אֶל-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר-אָמַר-לֹו הָאֱלֹהִים:

בְּיוֹם הַשְּׁלִישִׁי וַיִּשָּׂא אֲבִרְהָם אֶת-עֵינָיו וַיֵּרָא אֶת-הַמָּקוֹם מִרְחֵק:

וַיֹּאמֶר אֲבִרְהָם אֶל-נְעָרָיו שְׁבוּ לְכֶם פֹּה עִם-הַחֲמֹר וְאֲנִי וְהַנֶּעֱר וְלִכְהָ עַד-כֹּה וְנִשְׁתַּחֲוִה וְנָשׁוּבָה אֵלֵיכֶם:

וַיִּקַּח אֲבִרְהָם אֶת-עֲצֵי הָעֹלָה וַיִּשֶׂם עַל-יִצְחָק בְּנוֹ וַיִּקַּח בְּיָדוֹ אֶת-הָאֵשׁ וְאֶת-הַמַּאֲכָלֹת וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו:

לא היה מעכב. ויש אומרים אחר דבריו של ישמעאל, שהיה מתפאר על יצחק שמל בן י"ג שנה ולא מיחה, אמר לו יצחק באבר אחד אתה מיראני, אילו אמר לי הקב"ה זכר עמך לפני, לא הייתי מעכב: הגנני. כך היא עניינת של חסידים, לשון עוהו הוה, ולשון זימון:

(2) קח נא. אין נא אלא לשון בקשה, אמר לו צדקשה ממך עמוד לי בזה הנסיון, שלא יאמרו הראשונות לא היה צדק ממך (שם): את בנך. אמר לו שני צנים יש לי, אמר לו את יחידך, אמר לו זה יחיד לאמו וזה יחיד לאמו, אמר לו אשר אהבתי, אמר לו שנייה אני אוהב, אמר לו יצחק, ולמה לא גילה לו מתחלה, שלא לערצבו פתאום, ותזרח דעתו עליו ותטרוף, וכדי לחבב עליו את המזבח, וליתן לו שכר על כל דבור ודבור: ארץ המוריה. ירושלים, וכן בדברי הימים (ג, א, ב) לְבָנוֹת אֵת בֵּית ה' צִירֹשָׁלַיִם צָהָר הַמִּזְבֵּיָה. ורבותינו פירשו, על שם שמעם הוראה יוצאה לישראל. ואונקלוס תרגמו על שם עבודת הקטרת, שיש בו מור נרד ושאר בשמים: והעלהו. לא אמר לו שחטו, לפי שלא היה חפץ הקדוש ב"ה לשחטו, אלא להעלהו להר לעשותו עולה, ומשהעלהו, אמר לו הורידהו: אחד ההרים. הקב"ה מתאהב הנדיקים (ס"א משהא לנדיקים) ואחר כך מגלה להם, וכל זה כדי להרבות שכרן, וכן אֵל הַקָּדֵךְ לְשָׁר אֶרְכָּא (בראשית יב, א), וכן ציונה וקרא אֵלֶיךָ אֵת הַקָּרִיָּה (יונה ג, ב):

(3) וישכם. נודרו למזבח (פסחים ד). ויחבש. הוא צעזעמו, ולא צוה לאחד מעבדיו, שהאזהרה מקלקלת השורה (ב"ר נה, ח): את שני נערי. ישמעאל ואליעזר, שאין אדם חסוד רשאי לזלזל לדרך בלא צ' אנשים (ב"ר שם), שאם ינטרף האחד לנקביו ויתרחק, יהיה השני עמו: ויבשע. תרגומו וזלזל, כמו וְלָחַו הַיָּדָן (שמואל ב' יט, יח), לשון ציקוע פינדר"א בלע"ו: (4) ביום השלישי. למה איחר מלהראותו מיד, כדי שלא יאמרו הממו וערצבו פתאום וטרד דעתו, ואילו היה לו שהות להמלך אל לבו, לא היה עושה: וירא את המקום. ראה ענן קשור על ההר:

(5) עד כה. כלומר דרך מועט למקום אשר לפנינו. ומדרש אגדה, אראה היכן הוא מה שאמר לי המקום פה יִהְיֶה זְרַעְךָ: ונשובה. נחנא שישונו שניהם:

7 And Isaac spoke unto Abraham his father, and said: 'My father.' And he said: 'Here am I, my son.' And he said: 'Behold the fire and the wood; but where is the lamb for a burnt-offering?'

וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל-אֲבֹתָהֶם אָבִיו
וַיֹּאמֶר אָבִי וַיֹּאמֶר הֲנִי בְנִי
וַיֹּאמֶר הִנֵּה הָאֵשׁ וְהַעֲצִים וְאַתָּה
הֹשֶׁה לַעֲלֹתָ:

8 And Abraham said: 'God will provide Himself the lamb for a burnt-offering, my son.' So they went both of them together.

וַיֹּאמֶר אֲבֹרָהֶם אֱלֹהִים יֵרָאֶה - וַיֹּאמֶר אֲבֹרָהֶם קָדָם יְיָ גָּלִי
 לֹו הִשָּׁה לַעֲלָה בְּנִי וַיִּלְכּוּ - אִמְרָא לַעֲלָתָא בְּרִי וַיִּזְלּוּ
 שְׁנֵיהֶם יַחְדּוֹ: פִּרְוִיהוֹן פְּתָדָא:

9 And they came to the place which God had told him of; and Abraham built the altar there, and laid the wood in order, and bound Isaac his son, and laid him on the altar, upon the wood.

וַיִּבְאוּ אֶל-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר-
לּוֹ הָאֱלֹהִים וַיִּכֶן שָׁם אַבְרָהָם
אֶת-הַמִּזְבֵּחַ וַיַּעֲרֹךְ אֶת-הַעֲצִים
וַיַּעֲקֹד אֶת-יִצְחָק בְּנֹו וַיִּשֶׁם אֹתוֹ
עַל-הַמִּזְבֵּחַ מִמּוֹעַד לַעֲצִים:

10 And Abraham stretched forth his
hand, and took the knife to slay his
son.

וַיִּשְׁלַח אֲבִרְהָם אֶת־יִדְּוָ וַיִּקַּח
אֶת־הַמֶּאֱכָלֶת לִשְׁחַט אֶת־בְּנֵי־

וְאִשִּׁיט אֲבִרְהָם יֵת־יִדְּיָה
וְנֹסִיב יֵת סַפִּינָא לְמַכֵּס יֵת
בְּרִיָּה:

11 And the angel of the LORD called
unto him out of heaven, and said:
'Abraham, Abraham.' And he said:
'Here am I.'

וַיִּקְרָא אֵלָיו מֶלֶאךָ יִתְנָה וַיִּקְרָא לִיה מֶלֶאכָא דִּי מִן
מִן־תְּשֻׁמִּים וַיֹּאמֶר אֲבָרְהָם וַיֹּאמֶר אֲבָרְהָם
אֲבָרְהָם וַיֹּאמֶר הִנְנִי:

12 And he said: 'Lay not thy hand upon the lad, neither do thou any thing unto him; for now I know that thou art a God-fearing man, seeing thou hast not withheld thy son, thine only son, from Me.'

וַיֹּאמֶר אֶל-תִּשְׁלַח יִידְךָ אֶל-
הַנָּעַר וְאֶל-תַּעֲשֵׁ לוֹ מְאֻמָּה כִּי
עֲתָה יֵדְעֵתִי כִּי-יִרְאֶה אֱלֹהִים
אֶתָּה וְלֹא חֲשַׁכְתָּ אֶת-בְּנֶה אֶת-
יְחִידְךָ מִמֶּנִּי:

(6) המאבֿלֿת. סבֿיֿן, על שם שאוכלת את הצֿשֿר, כמה דתימא וְסִרְפִּי תֹאכֶל עָשָׂר (דברים לז, מז), ושִׁמְכֶרֶת צֶשֶׁר לֹאכִילָה. דִּזְכָּר אֲחֵר, וְזֹאת נִקְרָאת מֵאֲכֹלֶת, על שם שִׁישְׂרָאֵל אוֹכֵלִים מִתֵּן סִכְרָה: וְיִלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחֲדוּ. אֲזֵרָהּ שֶׁהִיא יודֵעַ שֶׁהוּלֵךְ לִשְׁחוּט אֶת צִנּוּ הִיא הוֹלֵךְ צִרְיָון וְשִׁמְחָה כִּי־חָק שֶׁלֹּא הִיא מֵרְגִישׁ צָדָר:

(8) יראה לו השדה. כלומר יראה ויזכר לו השדה, ואם אין שם, לעולה בני, ואף על פי שהבין יצחק שהוא הולך להשחט, וילכו שניהם יחדו בלב שוה:

(9) ריעקד. ידיורגליו מאמוריו, הידיס והרגלים צימד היא עקידה (שצת נד.), והוא לשון עקידים, שהיו קרסוליהם לנשים, מקום שעוקדים אותן צו היה ניכר:

(11) אברהם אברהם. לשון חזקה הוא, שכוּפּל את שמו:

(12) אל תשלח. אמר לו אם כן לחנם בחתי לכאן, אעשה בו צדקה ואזיל ממנו מעט דם, אמר לו אל תעש לו מומה, אל תעש בו מום: כי עתה ידעתי. אמר רבי אבהו, אמר לו אברהם, אפרס לפניך את שיחתי, אחמול אמרת לי כי צינאן יקרא לך זרע, וחזרת ואמרת קח נא את בנך, עכשיו אתה אומר לי אל תשלח ידך אל הנער, אמר לו הקב"ה, לא תסלל צריתי ומוצא שפתי לא תשנה, כשאמרתי לך קח מוצא שפתי לא אשנה, לא אמרתי לך שחטוהו אלא העלוהו, אסקתיה אחמיה: כי עתה ידעתי. מעתה יש לי מה להשיב לשטן ולאומות התמהים מה היא חבתי אזלך, יש לי פתחון פה. עכשיו, שרואין כי ירא אלהים אתה:

<p>13 And Abraham lifted up his eyes, and looked, and behold behind him a ram caught in the thicket by his horns. And Abraham went and took the ram, and offered him up for a burnt-offering in the stead of his son.</p>	<p>וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת-עֵינָיו וַיֵּרָא וַהֲנֵה-אֵילָן אַחֵר נֶאֱחָז בַּסִּבְכָּה בְּקֶרְנוֹ נִלְוָה אַבְרָהָם וַיִּקַּח אֶת-הָאֵילָן וַיַּעֲלֵהוּ לְעֹלָה תַּחַת בְּנוֹ:</p>	<p>13 וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת-עֵינָיו וַיֵּרָא וַהֲנֵה-אֵילָן אַחֵר נֶאֱחָז בַּסִּבְכָּה בְּקֶרְנוֹ נִלְוָה אַבְרָהָם וַיִּקַּח אֶת-הָאֵילָן וַיַּעֲלֵהוּ לְעֹלָה תַּחַת בְּנוֹ:</p>
<p>14 And Abraham called the name of that place Adonai-jireh; as it is said to this day: 'In the mount where the LORD is seen.'</p>	<p>וַפִּלַח וַצְּלִי אַבְרָהָם תָּמָן בְּאַתְרָא הַהוּא אָמַר קָדָם יְיָ הֵכָא יְהוֹן פְּלַחִין דְּרִיָּא בְּכִין יַחְאֲמַר בְּיוֹמָא הַדִּין בְּטוֹרָא הַדִּין אַבְרָהָם קָדָם יְיָ פִּלַח:</p>	<p>14 וַיִּקְרָא אַבְרָהָם שֵׁם-הַמָּקוֹם הַהוּא יְהוָה ׀ יֵרָאֵה אֲשֶׁר יֹאמַר הַיּוֹם בְּהַר יְהוָה יֵרָאֵה:</p>
<p>15 And the angel of the LORD called unto Abraham a second time out of heaven,</p>	<p>וַקְרָא מַלְאָכָא דִּי לְאַבְרָהָם תַּנְיִגִּית מִן שָׁמַיָּא:</p>	<p>15 וַיִּקְרָא מַלְאָךְ יְהוָה אֶל-אַבְרָהָם שֵׁנִית מִן-הַשָּׁמַיִם:</p>
<p>16 and said: 'By Myself have I sworn, saith the LORD, because thou hast done this thing, and hast not withheld thy son, thine only son,</p>	<p>וַאֲמַר בְּמִימְרֵי קִיּוּמִית אָמַר יְיָ אֲרִי חֶלֶף דְּעַבְדִּתָּא יְיָ פְּתִגְמָא הַדִּין וְלֹא מְנַעְתָּא יְיָ בְּרַךְ יְיָ יַחֲיֶדְךָ:</p>	<p>16 וַיֹּאמֶר בִּי נִשְׁבַּעְתִּי נָא-יְהוָה כִּי יַעַן אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת-הַדָּבָר הַזֶּה וְלֹא חָשַׁכְתָּ אֶת-בְּנֶךְךָ אֶת-יַחֲזִיקְךָ:</p>
<p>17 that in blessing I will bless thee, and in multiplying I will multiply thy seed as the stars of the heaven, and as the sand which is upon the seashore; and thy seed shall possess the gate of his enemies;</p>	<p>אֲרִי בְּרַכָּא אַבְרָכְנֶךָ וְאַסְגָּאֵה אֲסִגִּי יְיָ בְּנֶךְךָ כְּכּוֹכְבֵי שָׁמַיָּא וְכַחֲלָא דְעַל פִּיָּה יָמָא וַיִּירָתוּן בְּנֶךְךָ יְיָ קֶרְנֵי סְנְאֵיהוֹן:</p>	<p>17 כִּי-בְרַכְךָ אַבְרָכְךָ וְהִרְבֵּה אֲרַבֵּה אֶת-זֶרְעֶךָ כְּכּוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְכַחֲוֹל אֲשֶׁר עַל-שֹׁפֶת הַיָּם וַיִּרֶשׁ זֶרְעֶךָ אֶת שַׁעַר אֹיְבָיו:</p>
<p>18 and in thy seed shall all the nations of the earth be blessed; because thou hast hearkened to My voice.'</p>	<p>וַיְהִיבְרַכּוּן בְּדִיל בְּנֶךְךָ כָּל עַמֵּי אֲרֶעָא חֶלֶף דְּקַבִּילְתָּא לְמִימְרֵי:</p>	<p>18 וְהִתְבְּרַכּוּ בְּזֶרְעֶךָ כָּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ עָקֵב אֲשֶׁר שָׁמַעְתָּ בְּקוֹלִי:</p>

(13) והנה איל. מוכן היה לכך מששת ימי בראשית: אחר. אחרי שאמר לו המלאך אל תשלח ידך, ראהו כשהוא נאחז, והוא שמתרגמין וזקף אברהם עינוהי צתר אליו. (ס"א ולפי האגדה אחר כל דברי המלאך והשכינה ואחר טענותיו של אברהם): בסבך. אילן: בקרניו. שהיה רץ אלל אברהם, והשטן סובכו ומערבצו צאילנות: תחת בנו. מאחר שכתוב ויעלהו לעולה לא חסר המקרא כלום, מהו תחת בנו, על כל עבודה שעשה ממנו, היה מתפלל ואומר, יהי רצון שתהא זו כאלו היא עשויה צדני, כאלו בני שחוט, כאלו דמו זרוק, כאלו בני מופשט, כאלו הוא נקטר ונעשה דשן:

(14) ה' יראה. פשוטו כתרגומו, ה' יצחר ויראה לו את המקום הזה, להשרות בו שכינתו ולהקריב כאן קרבנות: אשר יאמר היום. שיאמרו לימי הדורות עליו צהר ה' יראה הקצ"ה לעומ: היום. הימים העתידין, כמו עד היום הזה שצכל המקרא, שכל הדורות הצאים הקוראים את המקרא הזה אומרים עד היום הזה, על היום שעומדים בו. ומדרש אגדה, ה' יראה עקידה זו לסלוח לישראל צכל שנה ולהצילם מן הפורענות, כדי שיאמר היום הזה צכל דורות הצאים, צהר ה' יראה אפרו של יצחק צבור ועומד לכפרה:

(17) ברך אברכך. אחת לאז ואחת לצן: והרבה ארבה. אחת לאז ואחת לצן:

19	So Abraham returned unto his young men, and they rose up and went together to Beer-sheba; and Abraham dwelt at Beer-sheba.	וַיָּשָׁב אַבְרָהָם אֶל-נַעֲרָיו וַיִּקְמוּ וַיֵּלְכוּ יחדוֹ אֶל-בְּאֵר שֶׁבַע וַיָּשָׁב אַבְרָהָם בְּבֵאֵר שֶׁבַע: (פ)	19
20	And it came to pass after these things, that it was told Abraham, saying: 'Behold, Milcah, she also hath borne children unto thy brother Nahor:	וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיִּגַּד לְאַבְרָהָם לֵאמֹר הִנֵּה יָלְדָה מִלְכָּה גַם-הִוא בָּנִים לְנָחוֹר אָחִיו: וְהָיָה בְּתֹר פִּתְגָמֶיָּא הָאֵלֶּין וְאַתְחִנָּא לְאַבְרָהָם לְמִימַר הָא יָלִידָת מִלְכָּה אַף הִיא בְּנִין לְנָחוֹר אָחוּךְ:	מפטיר יט*
21	Uz his first-born, and Buz his brother, and Kemuel the father of Aram;	אֶת-עוֹז בְּכֹרוֹ וְאֶת-בּוּז אָחִיו וְאֶת-קִמּוֹאֵל אָבִי אֲרָם: יֵת עוֹז בּוֹכְרִיָּה וַיֵּת בּוּז אָחוּהִי וַיֵּת קִמּוֹאֵל אָבוּהִי דְאַרָם:	21
22	and Chesed, and Hazo, and Pildash, and Jidlap, and Bethuel.'	וְאֶת-כְּשֵׁד וְאֶת-חֲזוֹ וְאֶת-פִּלְדָּשׁ וְאֶת-יִדְלָפ וְאֶת בְּתוּאֵל: וְיֵת כְּשֵׁד וַיֵּת חֲזוֹ וַיֵּת פִּלְדָּשׁ וַיֵּת יִדְלָפ וַיֵּת בְּתוּאֵל:	22
23	And Bethuel begot Rebekah; these eight did Milcah bear to Nahor, Abraham's brother.	וּבְתוּאֵל יָלַד אֶת-רִבְקָה שְׁמֹנֶה אֵלֶּה יָלְדָה מִלְכָּה לְנָחוֹר אָחִי אַבְרָהָם: וּבְתוּאֵל אוֹלִיד יֵת רִבְקָה תְּמָנִיָּא אֵלֶּין יָלִידָת מִלְכָּה לְנָחוֹר אָחוּהִי דְאַבְרָהָם:	23
24	And his concubine, whose name was Reumah, she also bore Tebah, and Gaham, and Tahash, and Maacah.	וּפִילְגֶּשׁוֹ וְשִׁמְהָ רְאוּמָה וְגַם-הִוא אֶת-טֵבַח וְאֶת-גָּחַם וְאֶת-תַּחַשׁ וְאֶת-מַעַכָּה: (פ) וּלְחִינְתִּיָּה וְשִׁמְהָ רְאוּמָה וַיִּלְדָת אַף הִיא יֵת טֵבַח וַיֵּת גָּחַם וַיֵּת תַּחַשׁ וַיֵּת מַעַכָּה:	קמו פסוקים
The Haftarah is II Kings 4:1 - 4:37 on page 237. Sepharadim read II Kings 4:1 - 4:23.			
XXIII	And the life of Sarah was a hundred and seven and twenty years; these were the years of the life of Sarah.	וַיְהִי חַיֵּי שָׂרָה מֵאָה שָׁנָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וְשֶׁבַע שָׁנִים שְׁנֵי חַיֵּי שָׂרָה: וַיְהִי חַיֵּי שָׂרָה מֵאָה שָׁנָה וְעֶשְׂרִים שָׁנִים וְשֶׁבַע שָׁנִים: וְהָיוּ חַיֵּי שָׂרָה מֵאָה שָׁנָה וְעֶשְׂרִים שָׁנִים וְשֶׁבַע שָׁנִים: וְהָיוּ חַיֵּי שָׂרָה מֵאָה שָׁנָה וְעֶשְׂרִים שָׁנִים וְשֶׁבַע שָׁנִים: וְהָיוּ חַיֵּי שָׂרָה מֵאָה שָׁנָה וְעֶשְׂרִים שָׁנִים וְשֶׁבַע שָׁנִים:	חיי שרה

(19) וישב אברהם בבאר שבע. לא ישיבה ממש שהרי בחזרון היה יושב, י"ז שנים לפני עקידתו של יצחק ילא מבאר שבע והלך לו לחזרון, כמו שנאמר ויגר אברהם בצרף פלשתיים ימים רבים, מרובים משל חזרון הראשונים, והם כ"ו שנה, כמו שפירשנו למעלה:

(20) אחרי הדברים האלה ויגר וגו'. בשונו מהר המוריה היה אברהם מהרהר ואומר, אלו היה בני שחוט כזר, היה הולך בלא זנים, היה לי להשיא אשה מצנות ענר אשכול וממרא, בשרו הקב"ה שנולדה רצקה צת זוג, וזהו אחר הדברים האלה, הרהורי דברים שהיו על ידי עקידה: גם היא. ה היא הַשְׁנוּקָה משפחותיה למשפחות אברהם גם כן, מה אברהם י"ז שצטים שינאו מיעקב צ' בני הגזירות וד' בני שפחות, אף אלו ח' בני גזירות וד' בני פלגש:

(23) ובתואל ילד את רבקה. כל היחוסין הללו לא נכתבו אלא בשביל פסוק זה:

(1) ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים. לכך נכתב שנה בכל כלל וכלל, לומר לך שכל אחד נדרש לעצמו, צת ק' כצת כ' לחטא, מה צת כ' לא חטאה שהרי אינה צת עושין, אף צת ק' בלא חטא, וצת כ' כצת ז' ליופי: שני חיי שרה. פלן שוין לטובה:

2	And Sarah died in Kiriatharba—the same is Hebron—in the land of Canaan; and Abraham came to mourn for Sarah, and to weep for her.	וַתָּמָת שָׂרָה בְּקִרְיַת אַרְבַּע הוּא חֶבְרוֹן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֹא אֲבֹרָהָם לִסְפֹּד לְשָׂרָה וּלְבַכְתָּהּ:	וַתָּמָת שָׂרָה בְּקִרְיַת אַרְבַּע הוּא חֶבְרוֹן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֹא אֲבֹרָהָם לִסְפֹּד לְשָׂרָה וּלְבַכְתָּהּ:	2
3	And Abraham rose up from before his dead, and spoke unto the children of Heth, saying:	וַיָּקָם אֲבֹרָהָם מֵעַל פְּנֵי מֵתוֹ וַיְדַבֵּר אֶל-בְּנֵי-חֶת לֵאמֹר:	וַיָּקָם אֲבֹרָהָם מֵעַל פְּנֵי מֵתוֹ וַיְדַבֵּר אֶל-בְּנֵי-חֶת לֵאמֹר:	3
4	'I am a stranger and a sojourner with you: give me a possession of a burying-place with you, that I may bury my dead out of my sight.'	גֵּר-וְתוֹשֵׁב אֲנִי עִמָּכֶם תִּנּוּ לִי אֲחֻזַּת-קֶבֶר עִמָּכֶם וְאֶקְבְּרָה מֵתִי מִלִּפְנֵי:	גֵּר-וְתוֹשֵׁב אֲנִי עִמָּכֶם תִּנּוּ לִי אֲחֻזַּת-קֶבֶר עִמָּכֶם וְאֶקְבְּרָה מֵתִי מִלִּפְנֵי:	4
5	And the children of Heth answered Abraham, saying unto him:	וַיַּעֲנוּ בְנֵי-חֶת אֶת-אַבְרָהָם לֵאמֹר לוֹ:	וַיַּעֲנוּ בְנֵי-חֶת אֶת-אַבְרָהָם לֵאמֹר לוֹ:	5
6	'Hear us, my lord: thou art a mighty prince among us; in the choice of our sepulchres bury thy dead; none of us shall withhold from thee his sepulchre, but that thou mayest bury thy dead.'	שְׁמַעְנוּ נָא אֲדֹנָי נָשִׂיא אֱלֹהִים אַתָּה בְּתוֹכֵנוּ בְּמִבְחָר קִבְּרֵינוּ קֶבֶר אֶת-מֵתְךָ אִישׁ מִמֶּנּוּ אֶת-קִבְּרוֹ לֹא-יִכְלֶה מִמָּוָה מִקֶּבֶר מֵתְךָ:	שְׁמַעְנוּ נָא אֲדֹנָי נָשִׂיא אֱלֹהִים אַתָּה בְּתוֹכֵנוּ בְּמִבְחָר קִבְּרֵינוּ קֶבֶר אֶת-מֵתְךָ אִישׁ מִמֶּנּוּ אֶת-קִבְּרוֹ לֹא-יִכְלֶה מִמָּוָה מִקֶּבֶר מֵתְךָ:	6
7	And Abraham rose up, and bowed down to the people of the land, even to the children of Heth.	וַיָּקָם אֲבֹרָהָם וַיִּשְׁתַּחוּ לָעָם הָאֶרֶץ לְבְנֵי-חֶת:	וַיָּקָם אֲבֹרָהָם וַיִּשְׁתַּחוּ לָעָם הָאֶרֶץ לְבְנֵי-חֶת:	7
8	And he spoke with them, saying: 'If it be your mind that I should bury my dead out of my sight, hear me, and entreat for me to Ephron the son of Zohar,	וַיְדַבֵּר אִתָּם לֵאמֹר אִם-יֵשׁ אֵת נַפְשְׁכֶם לִקְבֹּר אֶת-מֵתִי מִלִּפְנֵי שְׁמַעְנוּנִי וּפְגַעוּ-לִי בְּעֶפְרוֹן בֶּן-צֹחַר:	וַיְדַבֵּר אִתָּם לֵאמֹר אִם-יֵשׁ אֵת נַפְשְׁכֶם לִקְבֹּר אֶת-מֵתִי מִלִּפְנֵי שְׁמַעְנוּנִי וּפְגַעוּ-לִי בְּעֶפְרוֹן בֶּן-צֹחַר:	8
9	that he may give me the cave of Machpelah, which he hath, which is in the end of his field; for the full price let him give it to me in the midst of you for a possession of a burying-place.'	וַיִּתֵּן-לִי אֶת-מַעְרַת הַמַּכְפֵּלָה אֲשֶׁר-לוֹ אֲשֶׁר בְּקֶצֶה שְׂדֵהוּ בְּכֶסֶף מָלֵא יִתְּנֶנָּה לִי בְּתוֹכְכֶם לְאֲחֻזַּת-קֶבֶר:	וַיִּתֵּן-לִי אֶת-מַעְרַת הַמַּכְפֵּלָה אֲשֶׁר-לוֹ אֲשֶׁר בְּקֶצֶה שְׂדֵהוּ בְּכֶסֶף מָלֵא יִתְּנֶנָּה לִי בְּתוֹכְכֶם לְאֲחֻזַּת-קֶבֶר:	9

(2) בקרית ארבע. על שם ארבע ענקים שהיו שם, אחימן ששי ותלמי ואציהן. דבר אחר, על שם ארבע זוגות שנקברו שם איש ואשתו, אדם וחוה, אברהם ושרה, יצחק ורעקה, יעקב ולאה (צ"ר נח, ד): ויבא אברהם. מצאנו שזע: לספוד לשרה ולבכתה. נסמכה מיתת שרה לעקידת יצחק, לפי שעל ידי צשורת העקידה, שנודמן צנה לשחיטה וכמעט שלא נשחט, פרחה נשמתה ממנה ומתה:

(4) גר ותושב אנכי עמכם. גר מארץ אחרת, ונחישצחי עמכם. ומדרש אגדה, אס תרצו הריני גר, ואס לאו אהיה תושב ואטלנה מן הדין, שאמר לי הקצ"ה לזקקך לפן את הקצ"ה הזאת: אחוזת קבר. אחוזת קרקע לצית הקצרות:

(6) לא יכלה. לא ימנע, כמו לא תקלא רעמיק (תהלים מ, יז), וכמו ויכלה הקשם (צראשית ח, ז):

(8) נפשכם. רצונכם: ופגעו לי. לשון בקשה, כמו אל תפגעני צי (רות א, טז):

(9) המכפלה. צית ועליה על גציו. דבר אחר, שכולה צווגות (עירובין נג:). בכסף מלא. אשלם כל שויה, וכן דוד

<p>Now Ephron was sitting in the midst of the children of Heth; and Ephron the Hittite answered Abraham in the hearing of the children of Heth, even of all that went in at the gate of his city, saying:</p>	<p>וְעֶפְרוֹן יָשָׁב בְּתוֹךְ בְּנֵי־חֵת וַיַּעֲפֹרֹן יְתִיב בְּגוֹ בְּנֵי חֲתָאָה וַיֵּעַן עֶפְרוֹן הַחִתִּי אֶת־אַבְרָהָם אֲבֹרָהֶם קָדָם בְּנֵי חֲתָאָה לְכָל עַלִי תִרַע קִרְתִּיהָ לְמִימָר:</p>	<p>וְעֶפְרוֹן יָשָׁב בְּתוֹךְ בְּנֵי־חֵת וַיַּעֲפֹרֹן הַחִתִּי אֶת־אַבְרָהָם אֲבֹרָהֶם קָדָם בְּנֵי חֲתָאָה לְכָל עַלִי תִרַע קִרְתִּיהָ לְמִימָר:</p>
<p>'Nay, my lord, hear me: the field give I thee, and the cave that is therein, I give it thee; in the presence of the sons of my people give I it thee; bury thy dead.'</p>	<p>לֹא־אֲדֹנִי שְׁמַעֲנִי הַשְׁדָּה נָתַתִּי לָךְ וְהַמְעָרָה אֲשֶׁר־בּוֹ לָךְ נִתְּתִיהָ לְעֵינֵי בְנֵי־עַמִּי נִתְּתִיהָ לָךְ קֶבֶר מִתָּךְ:</p>	<p>לֹא־אֲדֹנִי שְׁמַעֲנִי הַשְׁדָּה נָתַתִּי לָךְ וְהַמְעָרָה אֲשֶׁר־בּוֹ לָךְ נִתְּתִיהָ לְעֵינֵי בְנֵי־עַמִּי נִתְּתִיהָ לָךְ קֶבֶר מִתָּךְ:</p>
<p>And Abraham bowed down before the people of the land.</p>	<p>וַיִּשְׁתַּחוּ אֲבֹרָהֶם לִפְנֵי עַם הָאָרֶץ:</p>	<p>וַיִּשְׁתַּחוּ אֲבֹרָהֶם לִפְנֵי עַם הָאָרֶץ:</p>
<p>And he spoke unto Ephron in the hearing of the people of the land, saying: 'But if thou wilt, I pray thee, hear me: I will give the price of the field; take it of me, and I will bury my dead there.'</p>	<p>וַיִּדְבֹר אֶל־עֶפְרוֹן בְּאָזְנֵי עַם־הָאָרֶץ לֵאמֹר אֵךְ אִם־אַתָּה לוֹ שְׁמַעֲנִי נָתַתִּי כֶסֶף הַשְׁדָּה לְךָ מִמֶּנִּי וְאֶקְבְּרָה אֶת־מֵתֵי שְׁמָה:</p>	<p>וַיִּדְבֹר אֶל־עֶפְרוֹן בְּאָזְנֵי עַם־הָאָרֶץ לֵאמֹר אֵךְ אִם־אַתָּה לוֹ שְׁמַעֲנִי נָתַתִּי כֶסֶף הַשְׁדָּה לְךָ מִמֶּנִּי וְאֶקְבְּרָה אֶת־מֵתֵי שְׁמָה:</p>
<p>And Ephron answered Abraham, saying unto him:</p>	<p>וַיַּעֲפֹרֹן אֶת־אַבְרָהָם לֵאמֹר לוֹ:</p>	<p>וַיַּעֲפֹרֹן אֶת־אַבְרָהָם לֵאמֹר לוֹ:</p>
<p>'My lord, hearken unto me: a piece of land worth four hundred shekels of silver, what is that betwixt me and thee? bury therefore thy dead.'</p>	<p>רַבּוֹנִי קִבִּיל מִנִּי אֶרֶץ שְׁוִיָּא אַרְבַּע מֵאָה סִלְעִין דְּכֶסֶף בִּינָא וּבִינָךְ מָא הִיא וְיָת מִיתָךְ קֶבֶר:</p>	<p>אֲדֹנִי שְׁמַעֲנִי אֶרֶץ אַרְבַּע מֵאָה שְׁקֶל־כֶּסֶף בִּינִי וּבִינָךְ מֵה־הָיָא וְאֶת־מֵתְךָ קֶבֶר:</p>
<p>And Abraham hearkened unto Ephron; and Abraham weighed to Ephron the silver, which he had named in the hearing of the children of Heth, four hundred shekels of silver, current money with the merchant.</p>	<p>וַיִּשְׁמַע אֲבֹרָהֶם אֶל־עֶפְרוֹן וַיִּשְׁקַל אֲבֹרָהֶם לְעֶפְרוֹן אֶת־הַכֶּסֶף אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּאָזְנֵי בְנֵי־חֵת אַרְבַּע מֵאָה סִלְעִין דְּכֶסֶף מִתְּקַבֵּל סְחוּרָה בְּכָל מְדִינָה:</p>	<p>וַיִּשְׁמַע אֲבֹרָהֶם אֶל־עֶפְרוֹן וַיִּשְׁקַל אֲבֹרָהֶם לְעֶפְרוֹן אֶת־הַכֶּסֶף אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּאָזְנֵי בְנֵי־חֵת אַרְבַּע מֵאָה שְׁקֶל כֶּסֶף עֹבֵר לְסֹחָר:</p>

אמר לארונה כֶּסֶף מֵלָא (דצרי הימים-א כה, כד):

(10) ועפרון ישב. כתיב חסר, אותו היום מנוהו שומר עליהם, מפני חשיבותו של אברהם שהיה זריק לו, עלה לגדולה: לכל באי שער עירו. שכוין בטלו ממלאכתו, וזאו לגמול חסד לשרה:

(11) לא אדני. לא תקנה אותה דמים: נתתי לך. הרי הוא כמו שנתייה לך:

(13) אך אם אתה לו שמעני. אתה אומר לי לשמוע לך וליקח כחנם, אני אי אפשרי בכך: אך אם אתה לו שמעני. הלאי ותשמעני: נתתי. דוני"ש צלע", מוכן הוא אללי, והלאי נתתי לך כזר:

(15) ביני ובינך. זין שני אוהבים כמונו, מה היא חשיבה לכלום, אלא הנח את המכר, ואת מתך קבור:

(16) וישקל אברהם לעפרון. חסר וי", לפי שאמר הרצה ואפילו מעט לא עשה, שנטל ממנו שקלים גדולים שהן קנטרין שנאמר עוצר לסוחר, שמתקבלים בשקל בכל מקום, ויש מקום ששקליהן גדולים שהן קנטרין, (צבא מניעא פו. צבורות נ.),

17	So the field of Ephron, which was in Machpelah, which was before Mamre, the field, and the cave which was therein, and all the trees that were in the field, that were in all the border thereof round about, were made sure	וַיָּקֶם שְׂדֵה עֶפְרוֹן אֲשֶׁר בְּמַכְפֶּלֶה אֲשֶׁר לִפְנֵי מִמְרָא הַשְּׂדֵה וְהַמְעָרָה אֲשֶׁר-בּוֹ וְכָל-הָעֵץ אֲשֶׁר בַּשְּׂדֵה אֲשֶׁר בְּכָל-גְּבֻלוֹ סָבִיב:	שני
18	unto Abraham for a possession in the presence of the children of Heth, before all that went in at the gate of his city.	לְאַבְרָהָם לְמִקְנָה לְעֵינֵי בְנֵי-חֶת בְּכָל בָּאֵי שַׁעַר-עִירוֹ:	18
19	And after this, Abraham buried Sarah his wife in the cave of the field of Machpelah before Mamre—the same is Hebron—in the land of Canaan.	וְאַחֲרֵי-כֵן קָבַר אַבְרָהָם אֶת שָׂרָה אִשְׁתּוֹ אֶל-מְעָרַת שְׂדֵה הַמַּכְפֶּלֶה עַל-פְּנֵי מִמְרָא הַזֶּה חֶבְרוֹן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן:	19
20	And the field, and the cave that is therein, were made sure unto Abraham for a possession of a burying-place by the children of Heth.	וַיָּקֶם הַשְּׂדֵה וְהַמְעָרָה אֲשֶׁר-בּוֹ לְאַבְרָהָם לְאַחֲזֹת-קָבַר מֵאֵת בְּנֵי-חֶת: (ס)	20
XXIV	And Abraham was old, well stricken in age; and the LORD had blessed Abraham in all things.	כ וַאֲבָרָהָם זָקֵן בָּא בַיָּמִים וַיְהִי בָרַךְ אֶת-אַבְרָהָם בְּכָל:	כ
2	And Abraham said unto his servant, the elder of his house, that ruled over all that he had: 'Put, I pray thee, thy hand under my thigh.	וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל-עֲבָדוֹ זֶקֶן בֵּיתוֹ הַמִּשְׁלָל בְּכָל-אֲשֶׁר-לוֹ שִׁים-נָא יָדְךָ תַּחַת יְרֵכִי:	2
3	And I will make thee swear by the LORD, the God of heaven and the God of the earth, that thou shalt not take a wife for my son of the daughters of the Canaanites, among whom I dwell.	וְאֲשָׁבִיעֲךָ בַּיהוָה אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם וְאֱלֹהֵי הָאָרֶץ אֲשֶׁר לֹא-תִקַּח אִשָּׁה לְבָנִי מִבְּנוֹת הַכְּנַעֲנִי אֲשֶׁר אֲנִי יוֹשֵׁב בְּקִרְבּוֹ:	3
4	But thou shalt go unto my country, and to my kindred, and take a wife for my son, even for Isaac.'	כִּי אֶל-אֶרֶצִי וְאֶל-מִוְלַדְתִּי תֵלֵךְ וְלִקְחָתָּ אִשָּׁה לְבָנִי לְיִצְחָק:	4

זנטיאר"ש זלע"ז:

(17) ויקם שדה עפרון. תקומה היתה לו, שיצא מיד הדיוט ליד מלך. ופשוטו של מקרא, ויקם השדה והמערה אשר בו וכל העץ לאברהם למקנה וגו'.

(18) בכל באי שער עירו. בקרצ כולם וצמעמד כולם הקנהו לו:

(1) ברך את אברהם בכל. צלל עולה בגימטריא צן, ומאחר שהיה לו צן, היה צריך להשיאו אשה:

(2) זקן ביתו. לפי שהוא דצוק נקוד זקן: תחת ירכי. לפי שהנשבע צריך שיטול זידו חפץ של מזה, כגון ספר תורה, או

תפילין (שזועות לח), והמילה היתה מזה ראשונה לו, וזאה לו על ידי זער, והיתה חציבה עליו, ונטלה:

<p>And the servant said unto him: 'Peradventure the woman will not be willing to follow me unto this land; must I needs bring thy son back unto the land from whence thou camest?'</p>	<p>וַיֹּאמֶר אֵלָיו הָעֶבֶד אוֹלִי לֹא תֵאבְדָה הָאִשָּׁה לְלֶכֶת אַחֲרַי אֶל-הָאָרֶץ הַזֹּאת הִהְשֵׁב אֶשְׁיֵב אֶת-בְּנִי אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר-יָצָאת מִשָּׁם:</p>	<p>5 וַיֹּאמֶר אֵלָיו הָעֶבֶד אוֹלִי לֹא תֵאבְדָה הָאִשָּׁה לְלֶכֶת אַחֲרַי אֶל-הָאָרֶץ הַזֹּאת הִהְשֵׁב אֶשְׁיֵב אֶת-בְּנִי אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר-יָצָאת מִשָּׁם:</p>
<p>And Abraham said unto him: 'Beware thou that thou bring not my son back thither.</p>	<p>וַיֹּאמֶר לִיה אֲבִרְהָם אֶתְמַר לִךְ דִּלְמָא תָּתִיב יֵת בְּרִי לְתַמָּן:</p>	<p>6 וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲבִרְהָם הֲשֹׁמֵר לִךְ פֶּן-תָּשִׁיב אֶת-בְּנִי שָׁמָּה:</p>
<p>The LORD, the God of heaven, who took me from my father's house, and from the land of my nativity, and who spoke unto me, and who swore unto me, saying: Unto thy seed will I give this land; He will send His angel before thee, and thou shalt take a wife for my son from thence.</p>	<p>יְיָ אֱלֹהֵי דְשָׁמַיָא דִּדְכִרְנִי מִבֵּית אָבִי וּמֵאֶרֶץ יְלֻדוּתִי וּדְמַלִּיל לִי וּדְקָנִים לִי לְמִימֵר לְבָנְךָ אֶתִּין יֵת אֶרֶץ הָדָא הוּא יִשְׁלַח מַלְאָכִיהָ קֳדָמְךָ וְתִסַּב אֶתְתָּא לְבְרִי מִתַּמָּן:</p>	<p>7 יְהִנֵּהוּ אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר לָקַחְנִי מִבֵּית אָבִי וּמֵאֶרֶץ מִוֹלְדֹתִי וְאֲשֶׁר דִּבֶּר-לִי וְאֲשֶׁר נִשְׁבַּע-לִי לֵאמֹר לְזַרְעֲךָ אֶתֵּן אֶת-הָאָרֶץ הַזֹּאת הוּא יִשְׁלַח מַלְאָכּוֹ לִפְנֶיךָ וְלָקַחְתָּ אִשָּׁה לְבְנִי מִשָּׁם:</p>
<p>And if the woman be not willing to follow thee, then thou shalt be clear from this my oath; only thou shalt not bring my son back thither.'</p>	<p>וְאִם לֹא תִיבִי אֶתְתָּא לְמִיתִי בְּתַרְךָ וְתִהִי זָכָא מִמּוֹמְתִי דָּא לְחוּד יֵת בְּרִי לֹא תָּתִיב לְתַמָּן:</p>	<p>8 וְאִם-לֹא תֵאבְדָה הָאִשָּׁה לְלֶכֶת אַחֲרַיָךְ וְנִקִּיתָ מִשְׁבַּעְתִּי זֹאת רַק אֶת-בְּנִי לֹא תָשִׁיב שָׁמָּה:</p>
<p>And the servant put his hand under the thigh of Abraham his master, and swore to him concerning this matter.</p>	<p>וְשׁוּי עֶבֶדָא יֵת יְדִיהָ תַּחוּת יֶרְכָא דְאַבְרָהָם רַבּוּנֵיהָ וְקָנִים לִיה עַל פְּתֻגְמָא דְדִין:</p>	<p>9 וַיִּשָּׂם הָעֶבֶד אֶת-יָדוֹ תַּחַת יֶרֶךְ אַבְרָהָם אֲדֹנָיו וַיִּשְׁבַּע לוֹ עַל- הַדָּבָר הַזֶּה:</p>
<p>And the servant took ten camels, of the camels of his master, and departed; having all goodly things of his master's in his hand; and he arose, and went to Aram-naharaim, unto the city of Nahor.</p>	<p>וַדְּבַר עֶבֶדָא עֶסְרָא גַמְלִין מִגַּמְלֵי רַבּוּנֵיהָ וְאָזַל וְכָל טוֹב רַבּוּנֵיהָ בִּידֵיהָ וְקָם וְאָזַל לְאַרְם דְּעַל פְּרַת לְקָרְתָּא דְּנַחֲזֹר:</p>	<p>שלישי וַיִּקַּח הָעֶבֶד עֶשְׂרֵה גַמְלִים מִגַּמְלֵי אֲדֹנָיו וַיֵּלֶךְ וְכָל-טוֹב אֲדֹנָיו בִּידוֹ וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אֶל- אַרְם נַחְרַיִם אֶל-עִיר נַחֲזֹר:</p>

(7) ה' אלהי השמים אשר לקחני מבית אבי. ולא אמר ואלהי הארץ, ולמעלה אמר ואשבעך וגו', אמר לו עכשיו הוא אלהי השמים ואלהי הארץ, שהרגלתיו צפי הצריות, אבל כשלקחני מצית אבי, היה אלהי השמים ולא אלהי הארץ, שלא היו צאי עולם מכירים בו, ושמו לא היה רגיל בארץ: מבית אבי. מחקן: ומארץ מולדתי. מאור כשדים: ואשר דבר לי. לזרכי, כמו אשר דבר עלי. וכן כל לי ולו ולהם הסמוכים אלל דבור, מפורשים בלשון על, ותרגום שלהם (רזונו) שדרך התרגום להשתמש למ"ד במקום בעבור וק"ל, עלי, עלוהי, עליהון, שאין נופל אלל דיבור לשון לי, ולו, ולהם, אלא אלי, אליו, אליהם. ותרגום שלהם עמי, עמיה, עמהון, אבל אלל אמירה נופל לשון לי, ולו, ולהם: ואשר נשבע לי. צין הצחרים: (8) ונקית משבועתי וגו'. וקח לו אשה מצנות ענר אשכול וממרא: רק את בני וגו'. רק מיעוט הוא, בני אינו חוזר, אבל יעקב צן בני סופו לחזור: (10) מגמלי אדוניו. ניקרין היו משאר גמלים, שהיו יונאין זמומין (צ"ר נט, י), מפני הגזל, שלא ירעו בשדות אחרים:

11 And he made the camels to kneel down without the city by the well of water at the time of evening, the time that women go out to draw water.	וַיְבָרֵךְ הַגְּמָלִים מִחוּץ לָעִיר אֶל־בְּאֵר הַמַּיִם לַעֲת עֶרֶב לַעֲת צֹאת הַשָּׂבָת: וַאֲשֶׁרֵי גְמָלֵי מִבְּרָא לְקִרְתָּא עִם בִּירָא דְמִיָּא לְעֵדָן רְמָשָׁא לְעֵדָן דְּנִפְקָן מִלִּיתָא:	11 וַיְבָרֵךְ הַגְּמָלִים מִחוּץ לָעִיר אֶל־בְּאֵר הַמַּיִם לַעֲת עֶרֶב לַעֲת צֹאת הַשָּׂבָת:
12 And he said: 'O LORD, the God of my master Abraham, send me, I pray Thee, good speed this day, and show kindness unto my master Abraham.	וַיֹּאמֶר יְיָ אֱלֹהֵיהִי דְרַבּוּנִי אֲבִרְהָם זְמִין כְּעֵן קִדְמֵי יוֹמָא דִּין וְעֵבִיד טִיבֵי עִם רַבּוּנִי אֲבִרְהָם:	12 וַיֹּאמְרוּ יְהוָה אֱלֹהֵי אֲדָנִי אֲבִרְהָם תְּקַרְהֵנָּא לִפְנֵי הַיּוֹם וַעֲשֵׂה־חֶסֶד עִם אֲדָנִי אֲבִרְהָם:
13 Behold, I stand by the fountain of water; and the daughters of the men of the city come out to draw water.	הָא אֲנָא קָאִים עַל עֵינָא דְמִיָּא וּבְנֹת אַנְשֵׁי קִרְתָּא יִפְקָן לְמִמְלִי מִיָּא:	13 הִנֵּה אֲנֹכִי נֹצֵב עַל־עֵין הַמַּיִם וּבְנֹת אַנְשֵׁי הָעִיר יֹצְאֹת לְשָׂאב מַיִם:
14 So let it come to pass, that the damsel to whom I shall say: Let down thy pitcher, I pray thee, that I may drink; and she shall say: Drink, and I will give thy camels drink also; let the same be she that Thou hast appointed for Thy servant, even for Isaac; and thereby shall I know that Thou hast shown kindness unto my master.'	וְהָיִי עוֹלִימְתָא דְאִימַר לָהּ אֲרַפְנִי כְעֵן קוֹלְתִּיד וְאִשְׁתִּי וְתִימַר אִשְׁתִּי וְאִף גְּמָלָא דְאִשְׁתִּי יִתֵּה זְמִינְתָא לְעֵבִידָא לְיִצְחָק וּבְהָ אֲדַע אֲדָרֵי עֲבֻדָּתִי טִיבֵי עִם רַבּוּנִי:	14 וְהָיִה הַנֶּעֱרָ אֲשֶׁר אֹמַר אֵלֶיהָ הַטִּי־נָא כִדְךָ וְאִשְׁתֶּה וְאֹמְרָהּ שִׁתֶּה וְגַם־גְּמָלֶיךָ אֲשָׁקֶה אֵתָּה הַכֹּחֵל לְעֵבֶדְךָ לְיִצְחָק וּבְהָ אֲדַע כִּי־עָשִׂיתָ חֶסֶד עִם־אֲדָנִי:
15 And it came to pass, before he had done speaking, that, behold, Rebekah came out, who was born to Bethuel the son of Milcah, the wife of Nahor, Abraham's brother, with her pitcher upon her shoulder.	וְהָיִה הוּא עַד לֹא שִׁיַּצִּי לְמַלְלָא וְהָא רִבְקָה נִפְקַת דְּאֵתִילִידַת לְבִתּוּאֵל בֶּר מִלְכָּה אֵתָּה נָחוֹר אָחוּהִי דְּאֲבִרְהָם וְקוֹלְתָּה עַל כְּתֻפָּה:	15 וַיְהִי־הוּא טֶרֶם כָּלָה לְדַבֵּר וְהִנֵּה רִבְקָה יֹצְאָת אֲשֶׁר יִלְדָּהּ לְבִתּוּאֵל בֶּן־מִלְכָּה אִשְׁתִּי נָחוֹר אָחִי אֲבִרְהָם וְכִדְּהָ עַל־שִׁכְמָהּ:
16 And the damsel was very fair to look upon, a virgin, neither had any man known her; and she went down to the fountain, and filled her pitcher, and came up.	וְעוֹלִימְתָא שְׁפִירָא לְמַחְזִי לְחֻדָּא בְּתוּלְתָא וְגִבְרָא לֹא יָדָעָה וּנְחַתַת לְעֵינָא וּמָלְתָּ קוֹלְתָּה וּסְלִיקַת:	16 וְהַנֶּעֱרָ טֹבַת מְרֹאֵה מְאֹד בְּתוּלָה וְאִישׁ לֹא יָדָעָה וַתֵּרֶד הָעֵינָה וַתִּמְלֵא כִדְּהָ וַתַּעַל:
17 And the servant ran to meet her, and said: 'Give me to drink, I pray thee, a little water of thy pitcher.'	וְרַהֲט עֲבָדָא לְקִדְמוּתָהּ וַאֲמַר אֲשַׁקְנִי כְעֵן זְעִיר מִיָּא מִקוֹלְתִּיד:	17 וַיָּרֻץ הָעֶבֶד לְקִרְאָתָהּ וַיֹּאמֶר הַגְּמִיאִנִי נָא מֵעֵט־מַיִם מִכִּדְּךָ:

וכל טוב אדוניו בידו. שטר מחנה כחז ליחזק על כל אשר לו, כדי שיקפצו לשלוח לו צחם (שם יא): ארם נהרים. זין שמינהרות יושבת:

(11) ויברך הגמלים. הרציס:

(14) אותה הובחת. ראוי היא לו, שמהא גומלת חסדים, וכדאי ליכנס צחיתו של אברהם, ולשון הוכחת, צירפת, אפרוציט"ט צלע": ובה אדע. לשון מחנה, הודע לי צה: כי עשית חסד. חס תהיה ממספחתו והוגנת לו, אדע כי עשית חסד:

(16) בתולה. ממקום צמוליס (צ"ר ס, ה): ואיש לא ידעה. שלא כדרכה, לפי שצננות הכנענים היו משמרות מקום צמוליהן, ומפקירות עממן ממקום אחר, העיד על זו שנקייה מכל:

18	And she said: 'Drink, my lord'; and she hastened, and let down her pitcher upon her hand, and gave him drink.	וַתֹּאמֶר שָׂתֶה אֲדֹנָי וַתִּמְהַר וַתִּרְדּוּ כִּדְהָ עַל-יָדָהּ וַתִּשְׁקֶהוּ: וַאֲשֶׁקִּיחֶיהָ:	18
19	And when she had done giving him drink, she said: 'I will draw for thy camels also, until they have done drinking.'	וַתִּשְׁקֶהוּ וַתֹּאמֶר גַּם לְגַמְלֵיךָ אֶשְׂאֵב עַד אִם-כָּלוּ לְשִׁתָּת:	19
20	And she hastened, and emptied her pitcher into the trough, and ran again unto the well to draw, and drew for all his camels.	וַתִּמְהַר וַתַּעַר כִּדְהָ אֶל-הַשֶּׁקֶת וַתִּרְץ עוֹד אֶל-הַבְּאֵר לְשֹׂאֵב וַתִּשְׂאֵב לְכָל-גַּמְלָיו:	20
21	And the man looked stedfastly on her; holding his peace, to know whether the LORD had made his journey prosperous or not.	וַהֲאִישׁ מִשְׁתַּאֲה לָהּ מִחֲרִישׁ לְדַעַת הַהֲצִלִּית יְהוָה דְּרָכּוֹ אִם-לֹא:	21
22	And it came to pass, as the camels had done drinking, that the man took a golden ring of half a shekel weight, and two bracelets for her hands of ten shekels weight of gold;	וַיְהִי כַּאֲשֶׁר כָּלוּ הַגַּמְלִים לְשִׁתּוֹת וַיִּקַּח הָאִישׁ נָזָם זָהָב בֶּקַע מִשְׁקָלוֹ וּשְׁנֵי צַמִּידִים עַל-יָדֶיהָ עֶשְׂרֵה זָהָב מִשְׁקָלָם:	22
23	and said: 'Whose daughter art thou? tell me, I pray thee. Is there room in thy father's house for us to lodge in?'	וַיֹּאמֶר בִּתְ-מִי אַתְּ הַגִּידִי נָא לִי הַיֵּשׁ בֵּית-אָבִיךָ מָקוֹם לָנוּ לָלִין:	23

(17) וירץ העבד לקראתה. לפי שראה שעלו המים לקראתה (צ"ר סס): הגמליני נא. לשון גמיעה, הומי"ר צלע"ו:
(18) ותירד כדה. מעל שכמה:

(19) עד אם כלו. הרי אם משמש כלשון אשר: אם כלו. תרגם אונקלוס די ספקון, שזו היא גמר שתיית כששתו די ספקון:
(20) ותער. לשון נפילה, והרצה יש כלשון משנה, המערה מכלי אל כלי, ובמקרא יש לו דומה לל פער נפשי (תהלים קמא,
ח) אֲשֶׁר הָעָרָה לַמָּוֶת נָפְשׁוֹ (ישעיה נג, יז): השקת. אכן חלולה ששומים צה הגמלים:

(21) משתאה. לשון שאה, כמו שאו ערים, תשאה שממה (ישעיה ו, יא). משתאה. משתומם ומתבהל, על שראה דברו קרוב להלליה, אבל אינו יודע אם ממשפחת אברהם היא אם לאו. ואל תחמה בתי"ו של משתאה, שאין לך תיבה שחללת יסודה שי"ן ומדצרת כלשון מתפעל, שאין תי"ו מפרידה בין שתי אותיות של עיקר היסוד, כגון משתאה מגזרת שאה, משפולל (סס נט, טו) מגזרת שולל, וישפומס (סס טז) מגזרת שממה, וישפמר חקות עמרי (מיכה ו, טז) מגזרת וישמר, אף כאן משתאה מגזרת תשאה, וכסם שאתה מוצא לשון משומם באדם נזהל ונאלם ובעל מחשבות, כמו על יומיו קשמו חסרונים (איוב יח, כ), שמו שמים (ירמיה צ, יז), אשפומס קשעה פדה (דניאל ד, טז), כך תפרש לשון שאיה באדם בזהל ובעל מחשבות. ואונקלוס תרגם לשון שהייה, וגזר שיהי, שזהו ועומד במקום אחד, לראות ההלליה ה' דרכו, ואין לתרגם שתי שהרי אינו לשון שתי, שאין אל"ף נופלת כלשון שתי: משתאה לה. משתומם עליה, כמו אמרי לי אחי הוא (בראשית כ, יג), וכמו וישפולו חנני המקום לאשפמו (סס כו, ו):

(22) בקע. רמז לשקלי ישראל, בקע לגלגלת: ושני צמידים. רמז לשני לוחות מזמדות: עשרה זהב משקלם. רמז לעשרת הדברות שבהן:

(23) ויאמר בת מי את. לאחר שנתן לה שאלה, לפי שהיה בטוח בזכותו של אברהם שהלליה הקצ"ה דרכו: ללין. לינה אחת, לין שם דבר, והיא אמרה ללון כמה לינות:

24	And she said unto him: 'I am the daughter of Bethuel the son of Milcah, whom she bore unto Nahor.'	וַתֹּאמֶר אֵלָיו בֶּת-בְּתוּאֵל אֲנֹכִי וַתֹּאמֶר לִיה בֶּת בְּתוּאֵל אֲנִי בֶן-מִלְכָּה אֲשֶׁר יָלְדָה לְנָחוֹר: בֶּן מִלְכָּה דִילִידַת לְנָחוֹר:	24
25	She said moreover unto him: 'We have both straw and provender enough, and room to lodge in.'	וַתֹּאמֶר אֵלָיו גַּם-תֵּבֶן גַּם-מִסְפּוֹא רַב עִמָּנוּ גַם-מָקוֹם לָלוֹן: וַתֹּאמֶר לִיה אֵף תֵּבֶן אֵף מִסְפָּא סְגִי עִמָּנָא אֵף אַחֵר כֶּשֶׁר לְמִבֵּית:	25
26	And the man bowed his head, and prostrated himself before the LORD.	וַיִּקְדַּ הָאִישׁ וַיִּשְׁתַּחֲוֶה לַיהוָה: וַכְרַע גּוֹבְרָא וּסְגִיד קֶדֶם יי:	26
27	And he said: 'Blessed be the LORD, the God of my master Abraham, who hath not forsaken His mercy and His truth toward my master; as for me, the LORD hath led me in the way to the house of my master's brethren.'	וַיֹּאמֶר בְּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי אֲדֹנִי אֲבָרְהָם אֲשֶׁר לֹא-עָזַב חֶסְדּוֹ וְאֱמֻתּוֹ מִעַם אֲדֹנִי אֲנֹכִי בְדֶרֶךְ נִתְּנִי יְהוָה בֵּית אָחִי אֲדֹנִי: וַיֹּאמֶר בְּרוּךְ יי אֱלֹהֵיהֶם דְּרַבּוּנִי אֲבָרְהָם דְּלֹא מִנַּע טִיבוּתֵיהֶם וְקוֹשְׁטֵיהֶם מִן רַבּוּנִי אֲנִי בְּאוֹרַח תִּקְנָא דְּבִרְנִי יי לְבֵית אַחוּהֵי דְּרַבּוּנִי:	רביעי 27
28	And the damsel ran, and told her mother's house according to these words.	וַתָּרֶץ הַנַּעֲרָ וַתֵּגֵד לְבֵית אִמָּהּ וַתָּרֶץ הַנַּעֲרָ לְבֵית אִמָּהּ כַּפֶּתֶחַמַיָּא הָאֵלִין:	28
29	And Rebekah had a brother, and his name was Laban; and Laban ran out unto the man, unto the fountain.	וַיֵּרָבֶקָה אָח וּשְׁמוֹ לָבָן וַיָּרֶץ לָבָן אֶל-הָאִישׁ הַחוּצָה אֶל-הָעֵין: וַיֵּרָבֶקָה אָחָא וּשְׁמִיהָ לָבָן וַיֵּרֶט לָבָן לֹת גּוֹבְרָא לְבָרָא לְעֵינָא:	29
30	And it came to pass, when he saw the ring, and the bracelets upon his sister's hands, and when he heard the words of Rebekah his sister, saying: 'Thus spoke the man unto me, 'that he came unto the man; and, behold, he stood by the camels at the fountain.	וַיְהִי כִּכְרָאת אֶת-הַנֶּזֶם וְאֶת-הַצִּמְדִּים עַל-יָדָיו אֶחָתָו וַיִּשְׁמָעוּ אֶת-דְּבָרֵי רַבֶּקָה אֶחָתָו לֵאמֹר כֹּה-דִבֶּר אֵלַי הָאִישׁ וַיָּבֹא אֶל-הָאִישׁ וַהֲנִה עֹמֵד עַל-הַגְּמָלִים עַל-הָעֵין: וַיְהִי כִּד חֲזָא יֵת קֶדְשָׁא וַיִּת שִׁירְיָא עַל יָדֵי אַחֲתֵיהָ וַכְּד שְׁמַע יֵת פִּתְגָמֵי רַבֶּקָה אַחֲתֵיהָ לְמִימַר כְּדִין מְלִיל עָמִי גּוֹבְרָא וְאִתָּא לֹת גּוֹבְרָא וַהֲא קָאִים עֲלָיו גְּמֻלְיָא עַל שִׁנְאָא:	30
31	And he said: 'Come in, thou blessed of the LORD; wherefore standest thou without? for I have cleared the house, and made room for the camels.'	וַיֹּאמֶר בּוֹא בְרוּךְ יְהוָה לְמָה תַעֲמֹד בַּחוּץ וְאֲנֹכִי פָנִיתִי הַבַּיִת וּמָקוֹם לְגִמְלִים: וַיֹּאמֶר עוֹל בְּרִיקָא דִּיי לְמָא אֵת קָאִים בְּבָרָא וְאֲנָא פָנִיתִי בֵיתָא וְאַחֵר כֶּשֶׁר לְגִמְלָיָא:	31

- (24) בת בתואל. השיצמו על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון;
 (25) מספוא. כל מאכל הגמלים קרוי מספוא, כגון תבן ושעורים;
 (27) בדרך. דרך המזומן, דרך הישר, צאווה דרך שהיית צריך. וכן כל צ"ת ולמ"ד וה"א המשמשים צראש התיצה ונקודים צפת"ח, מדצרים צדצר הפשוט שנוצר כצר צמקום אחר, או שהוא מצורר וניכר צאיוו הוא מדצר;
 (28) לבית אמה. דרך הנשים היטה, להיות להן בית לישב צו למלאכתן, ואין הצת מגדת אלא לאמה;
 (29) וירץ. למה רץ ועל מה רץ, ויהי כראות את הנזם, אמר, עשיר הוא זה, ונתן עיניו צממון;
 (30) על הגמלים. לשמרון, כמו והוא עומד עליהם (צראשית יח, ח) לשמשם;
 (31) פניתי הבית. מעצודת אלילים;

<p>32 And the man came into the house, and he ungirded the camels; and he gave straw and provender for the camels, and water to wash his feet and the feet of the men that were with him.</p>	<p>וַיָּבֹא הָאִישׁ הַפְּיִתָּה וַיּוֹפֶתַח הַגְּמָלִים וַיִּתֵּן תֶּבֶן וּמִסְפּוֹא לַגְּמָלִים וַיִּמָּוֶם לְרֹחֵץ רַגְלָיו וְרַגְלֵי הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר אִתּוֹ: וְעָאֵל גּוֹבְרָא לְבֵיתָא וּשְׂרָא מִן גְּמָלִיא וַיֵּהֵב תִּבְנָא וְכִסְתָּא לְגְמָלִיא וּמִיָּא לְאַסְחָא רַגְלוֹהִי וְרַגְלֵי גּוֹבְרִיא דְעַמְיָה:</p>
<p>33 And there was set food before him to eat; but he said: 'I will not eat, until I have told mine errand.' And he said: 'Speak on.'</p>	<p>(כ' וַיִּישֶׁם) [ק' וַיּוֹשֶׁם] לְפָנָיו לֹאֲכֹל וַיֹּאמֶר לֹא אֲכַל עַד אֲם־דְּבִרְתִּי דְּבִרְיָ וַיֹּאמֶר דְּבַר: וְשׁוּיָאוּ קְדָמוּהִי לְמִיכַל וַאֲמַר לֹא אֵיכּוֹל עַד דְּאֲמַלִּיל פְּתָגְמִי וַאֲמַר מְלִיל:</p>
<p>34 And he said: 'I am Abraham's servant.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר עֶבֶד אַבְרָהָם אֲנִכִּי: וַאֲמַר עֶבְדָּא דְאַבְרָהָם אֲנָא:</p>
<p>35 And the LORD hath blessed my master greatly; and he is become great; and He hath given him flocks and herds, and silver and gold, and men-servants and maid-servants, and camels and asses.</p>	<p>וַיְהִי־הָ בֵרֶךְ אֶת־אֲדֹנִי מְאֹד וַיִּגְדַּל וַיִּתֵּן־לּוֹ צֹאן וּבָקָר וְכֶסֶף וְזָהָב וְעֶבְדִּים וּשְׁפָחוֹת וְגָמְלִים וַחֲמֹרִים: וַיִּי בְרִיךְ יְת רַבּוֹנִי לְחֻדָּא וּסְגִי וַיֵּהֵב לֵיהּ עֶאן וְתוֹרִין וְכֶסֶף וְדָהָב וְעֶבְדִּין וְאֻמָּהִין וְגָמְלִין וַחֲמֹרִין:</p>
<p>36 And Sarah my master's wife bore a son to my master when she was old; and unto him hath he given all that he hath.</p>	<p>וַתֵּלֶד שָׂרָה אִשְׁתִּי אֲדֹנִי בֶן־לְאֲדֹנִי אַחֲרַי וְקִנְיָתָהּ וַיִּתֵּן־לּוֹ אֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לּוֹ: וַיִּלְיֶדֶת שְׂרָה אֶת־בְּנוֹתִי בֶר־לְרַבּוֹנִי בְּתַר דְּסִיבַת וַיֵּהֵב לֵיהּ יְת כָּל דְּלִיהּ:</p>
<p>37 And my master made me swear, saying: Thou shalt not take a wife for my son of the daughters of the Canaanites, in whose land I dwell.</p>	<p>וַיִּשְׁבַּעַנִּי אֲדֹנִי לֹא־תִקַּח אִשָּׁה לְבָנִי מִבְּנוֹת הַכְּנַעֲנִי אֲשֶׁר אֲנִכִּי יֹשֵׁב בְּאַרְצוֹ: וְקִיָּים עָלִי רַבּוֹנִי לְמִימַר לֹא תִסָּב אֶתְתָּא לְבָרִי מִבְּנֹת כְּנַעֲנָא דְאַנָּא יְתִיב בְּאַרְעֵהוֹן:</p>
<p>38 But thou shalt go unto my father's house, and to my kindred, and take a wife for my son.</p>	<p>אִם־לֹא אֶל־בֵּית־אָבִי תֵלֵךְ וְאֶל־מִשְׁפַּחְתִּי וְלִקְחָתָּ אִשָּׁה לְבָנִי: וְאֵלֶהִין לְבֵית אָבָא תֵיזִיל וְלִזְרַעִיתִי וְתִסָּב אֶתְתָּא לְבָרִי:</p>
<p>39 And I said unto my master: Peradventure the woman will not follow me.</p>	<p>וַאֲמַר אֶל־אֲדֹנִי אֵלַי לֹא־תֵלֵךְ הָאִשָּׁה אַחֲרַי: וַאֲמַרִיתִי לְרַבּוֹנִי מָאָם לֹא תִיתִי אֶתְתָּא בְּתַרִּי:</p>

- (32) ויפתח. המיר זמם שלהם (צ"ר ס, ח), שהיה סותם את פיהם שלא ירעו צדק בשדות אחרים:
 (33) עד אם דברתי. הרי אם משמש צלשון אשר וצלשון כי, כמו עד פי יצא שילה (בראשית מט, י), זהו שאמרו חז"ל כי משמש צד' לשונות, והאחד אי, והוא אם:
 (36) ויתן לו את כל אשר לו. שטר מתנה הראה להם:
 (37) לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני. אם לא תלך מחלה אל בית אבי ולא תאזהר ללכת אחריו:
 (39) אלי לא תלך האשה. אלי כתיב, צמ היטה לו לאליעזר, והיה מחזור למזל עלילה שאמר לו אברהם לפנות אליו להשיאו צמ, אמר לו אברהם, בני צרוך ואתה ארור, ואין ארור מדבק בצרוך:

40	And he said unto me: The LORD, before whom I walk, will send His angel with thee, and prosper thy way; and thou shalt take a wife for my son of my kindred, and of my father's house;	וַיֹּאמֶר אֵלַי יְהוָה אֲשֶׁר-הִתְהַלַּכְתִּי לִפְנָיו וַיִּשְׁלַח מַלְאָכּוֹ אִתִּי וְהַצְלִית דַּרְכִּי וְלִקְחָת אִשָּׁה לְבָנִי מִמִּשְׁפַּחְתִּי וּמִבֵּית אָבִי:	וַיֹּאמֶר לִי יְיָ דִּפְלַחְתִּי קִדְמוֹתַי וַיִּשְׁלַח מַלְאָכִי עִמָּדִי וַיַּצְלַח אוֹרְחִי וְתֹסֵב אֶתְתָּא לְבָרִי מִזֶּרְעִיתִי וּמִבֵּית אָבִי:
41	then shalt thou be clear from my oath, when thou comest to my kindred; and if they give her not to thee, thou shalt be clear from my oath.	אִז תִּנָּקֶה מֵאֲלֹתֵי כִי תָבוֹא אֶל-מִשְׁפַּחְתִּי וְאִם-לֹא יִתְּנוּ לָךְ וְהִיִּית נָקִי מֵאֲלֹתֵי:	בְּכִין תְּהִי זָכָא מִמוֹמְתִי אֲרִי תִּתֵּן לְזֶרְעִיתִי וְאִם לֹא יִתְּנוּ לָךְ וְתְּהִי זָכָא מִמוֹמְתִי:
42	And I came this day unto the fountain, and said: O LORD, the God of my master Abraham, if now Thou do prosper my way which I go:	וְאָבֹא הַיּוֹם אֶל-הָעֵינַן וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהֵי אֲדֹנִי אֲבִרְהָם אִם-יִשְׁקֶנָּא מִצְּלִית דַּרְכִּי אֲשֶׁר אֲנִכִּי הִלֵּךְ עָלֶיהָ:	וְאִתִּיתִי יוֹמָא דִּין לְעֵינָא וַיֹּאמְרִית יְיָ אֱלֹהֵיהּ דְּרַבּוּנִי אֲבִרְהָם אִם אֵית כְּעֵן רַעְנָא קִדְמָךְ לֵאצְלָחָא אוֹרְחִי דְאַנָּא אֲזִיל עָלָהּ:
43	behold, I stand by the fountain of water; and let it come to pass, that the maiden that cometh forth to draw, to whom I shall say: Give me, I pray thee, a little water from thy pitcher to drink;	הִנֵּה אֲנִכִּי נֹצֵב עַל-עֵין הַמַּיִם וְהִיא הֵעֲלָמָה הִיצְאָת לְשֹׂאֵב וַאֲמַרְתִּי אֵלֶיהָ הִשְׁקִינִי-נָא מִעֵט-מַיִם מִכַּדְּךָ:	הָא אֲנָא קָאִים עַל עֵינָא דְמֵיָא וְתְּהִי עוֹלִימְתָא דְתַפּוּק לְמַמְלִי וַיֹּאמֶר לָהּ אֲשַׁקֵּנִי כְּעֵן זְעִיר מֵיָא מִקוּלְתֶּיךָ:
44	and she shall say to me: Both drink thou, and I will also draw for thy camels; let the same be the woman whom the LORD hath appointed for my master's son.	וַאֲמַרְהָ אֵלַי גַּם-אֶתְּהָ שְׁתֶּה וגם לְגַמְלֵיךְ אֲשַׁאֵב הִוא הָאִשָּׁה אֲשֶׁר-הִכִּית יְהוָה לְבֶן-אֲדֹנִי:	וְתִימַר לִי אַף אַתְּ אֲשַׁת וְאַף לְגַמְלֶיךָ אֲמַלִּי הִיא אֶתְתָּא דְזַמִּין יְיָ לְבֶר רַבּוּנִי:
45	And before I had done speaking to my heart, behold, Rebekah came forth with her pitcher on her shoulder; and she went down unto the fountain, and drew. And I said unto her: Let me drink, I pray thee.	אֲנִי טָרַם אֲכַלָּה לְדַבֵּר אֶל-לִבִּי וְהִנֵּה רַבֵּקָה יֹצֵאת וְכַדָּה עַל-שִׁכְמָהּ וְתִרְדַּד הָעֵינָה וְתִשָּׁאֵב וַאֲמַר אֵלֶיהָ הִשְׁקִינִי נָא:	אֲנָא עַד לֹא שִׁיעִיתִי לְמַלְלָא בְּלִבִּי וְהָא רַבֵּקָה נִפְקַת וְקוּלְתָּהּ עַל כַּתְפָּהּ וְנִתְּתָה לְעֵינָא וּמִלְת וַאֲמַרְתִּי לָהּ אֲשַׁקֵּנִי כְּעֵן:
46	And she made haste, and let down her pitcher from her shoulder, and said: Drink, and I will give thy camels drink also. So I drank, and she made the camels drink also.	וְתַמְהָר וְתוֹרַד כַּדָּהּ מִעָלֶיהָ וְתִאמַר שְׁתֶּה וגם-לְגַמְלֵיךְ אֲשַׁקֵּה וְאֲשַׁת וגם הַגַּמְלִים הִשְׁקַתָּהּ:	וְאִזְחִיאַת וַאֲחִיתָת קוּלְתָּהּ מִנָּה וַיֹּאמְרַת אֲשַׁת וְאַף גַּמְלֶיךָ אֲשַׁקֵּי וְשִׁתִּיתִי וְאַף גַּמְלֵיָא אֲשַׁקִּיאַת:

(42) ואבא היום. היום ילאמי והיום צאתי, מכאן שקפלה לו הארץ. אמר רבי אחא, יפה שיחתן של עזדי אבות לפני המקום מתורמתן של צנים, שהרי פרשה של אליעזר כפולה צמורה, והרבה גופי תורה לא נפתו אלא ברמיזה:
 (44) גם אתה. גם לרצות אנשים שעמו: הוכיח. צירר והודיע, וכן כל הוכחה שבמקרא, צריך דָּבָר:
 (45) טרם אכלה. טרם שאני מכלה, וכן כל לשון הווה, פעמים שהוא מדבר בלשון עבר, כמו טָרַם פְּלִיתִי, ופעמים שמדבר בלשון עתיד, כמו פִּי אֵמֵר אִיּוֹז, הרי לשון עבר, פָּקֶה יַעֲשֶׂה אִיּוֹז (איוב א, ה) הרי לשון עתיד, ופירוש שניהם לשון הווה, כי אומר היה איוב אולי חטאו בני וגוי והיה עושה כך:

47	And I asked her, and said: Whose daughter art thou? And she said: The daughter of Bethuel, Nahor's son, whom Milcah bore unto him. And I put the ring upon her nose, and the bracelets upon her hands.	וַאֲשַׁאל אֹתָהּ וְאָמַר בֶּת-מִי אַתְּ וַתֹּאמֶר בֶּת-בְּתוּאֵל בֶּן-נָחוֹר אֲשֶׁר יָלְדָה-לּוֹ מִלְכָּה וְאִשְׁם הַנָּזִים עַל-אִפָּהּ וְהַצְמִידִים עַל-יָדֶיהָ:	47
48	And I bowed my head, and prostrated myself before the LORD, and blessed the LORD, the God of my master Abraham, who had led me in the right way to take my master's brother's daughter for his son.	וַאֲקֹד וְאֶשְׁתַּחֲוֶה לַיהוָה וְאֶבְרַךְ אֶת-יְהוָה אֱלֹהֵי אֲדֹנָי אֲבֹרָהִם אֲשֶׁר הִנְחֵנִי בְּדֶרֶךְ אֱמֶת לְקַחַת אֶת-בֶּת-אָחִי אֲדֹנָי לְבָנִי:	48
49	And now if ye will deal kindly and truly with my master, tell me; and if not, tell me; that I may turn to the right hand, or to the left.'	וְעַתָּה אִם-יִשְׁלַח עִשִׂים חֶסֶד וְאֱמֶת אֶת-אֲדֹנָי הַגִּידוּ לִי וְאִם-לֹא הַגִּידוּ לִי וְאֶפְנֶה עַל-יְמִין אִו עַל-שְׂמָאל:	49
50	Then Laban and Bethuel answered and said: 'The thing proceedeth from the LORD; we cannot speak unto thee bad or good.	וַיַּעַן לָבָן וּבְתוּאֵל וַיֹּאמְרוּ מִיִּתְּנָה יֵצֵא הַדָּבָר לֹא נֹכַל דְּבַר אֵלֶיךָ רַע אוֹ-טוֹב:	50
51	Behold, Rebekah is before thee, take her, and go, and let her be thy master's son's wife, as the LORD hath spoken.'	הִנֵּה רִבְקָה לְפָנֶיךָ קַח וְלֵךְ וְתָהִי אִשָּׁה לְבֶן-אֲדֹנֶיךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה:	51
52	And it came to pass, that, when Abraham's servant heard their words, he bowed himself down to the earth unto the LORD.	וַיְהִי כַּאֲשֶׁר שָׁמַע עֶבֶד אֲבֹרָהִם אֶת-דְּבָרֵיהֶם וַיִּשְׁתַּחוּ אֶרְצָה לַיהוָה:	52
53	And the servant brought forth jewels of silver, and jewels of gold, and raiment, and gave them to Rebekah; he gave also to her brother and to her mother precious things.	וַיּוֹצֵא הָעֶבֶד כְּלֵי-כֶסֶף וְכְלֵי זָהָב וּבְגָדִים וַיִּתֵּן לְרִבְקָה וּמִגְדָּנֹת נָתַן לְאָחֶיהָ וּלְאִמָּהּ:	חמישי

- (47) ואשאל ואשם. שָׁהִי הסדר, שהרי הוא מחלה נתן ואחר כך שאל, אלא שלא יתפשוהו דצבריו ויאמרו, היאך נחת לה ועדיין אינך יודע מי היא:
- (49) על ימין. מצנות ישמעאל: על שמאל. מצנות לוט, שהיה יושב לשמאלו של אברהם (צ"ר, ט):
- (50) ויען לבן ובתואל. רשע היה, וקפץ להשיב לפני אציו: לא נוכל דבר אליך. למאן דצבר הזה, לא על ידי תשובת דצר רע ולא על ידי תשובת דצר הגון, לפי שניכר שמה' יצא הדבר לפי דצריך שזימנה לך:
- (52) וישתחו ארצה. מכאן שמודים על צשורה טובה (צ"ר, ט):
- (53) ומגדנות. לשון מגדים, שהציא עמו מיני פירות של ארץ ישראל:

54	And they did eat and drink, he and the men that were with him, and tarried all night; and they rose up in the morning, and he said: 'Send me away unto my master.'	וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ הוּא וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר-עִמּוֹ וַיָּלִינוּ וַיָּקוּמוּ בַּבֹּקֶר וַיֹּאמֶר שְׁלַחֲנִי לְאֹדֹנִי:
55	And her brother and her mother said: 'Let the damsel abide with us a few days, at the least ten; after that she shall go.'	וַיֹּאמֶר אָחִיהָ וְאִמָּהּ תֵּשֶׁב הַנֶּעֱרָה אִתָּנוּ יָמִים אֹ עֶשְׂרֹת אַחֵר תֵּלָךְ:
56	And he said unto them: 'Delay me not, seeing the LORD hath prospered my way; send me away that I may go to my master.'	וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אֶל-תֹּאחֲרֵי אֹתִי וַיְהִי הַצֵּלִיחַ דְּרָכֵי שְׁלַחֲנִי וַאֲלֵכָה לְאֹדֹנִי:
57	And they said: 'We will call the damsel, and inquire at her mouth.'	וַיֹּאמְרוּ נִקְרָא לַנֶּעֱרָה וְנִשְׁאַלָהּ אֶת-פִּיהָ:
58	And they called Rebekah, and said unto her: 'Wilt thou go with this man?' And she said: 'I will go.'	וַיִּקְרְאוּ לְרִבְקָה וַיֹּאמְרוּ אֵלֶיהָ הֲתֵלְכִי עִם-הָאִישׁ הַזֶּה וַתֹּאמֶר אֵלֶיךָ:
59	And they sent away Rebekah their sister, and her nurse, and Abraham's servant, and his men.	וַיִּשְׁלְחוּ אֶת-רִבְקָה אֶחָתָם וְאֶת-מִנְקֻתָּהּ וְאֶת-עֶבֶד אֲבִרְהָם וְאֶת-אֲנָשָׁיו:
60	And they blessed Rebekah, and said unto her: 'Our sister, be thou the mother of thousands of ten thousands, and let thy seed possess the gate of those that hate them.'	וַיְבָרְכוּ אֶת-רִבְקָה וַיֹּאמְרוּ לָהּ אֶחָתָנוּ אַתְּ הִי לְאַלְפֵי רִבְבָה וַיִּירֶשׁ זָרַעְךָ אֶת שַׁעַר שֹׂנְאָיו:
61	And Rebekah arose, and her damsels, and they rode upon the camels, and followed the man. And the servant took Rebekah, and went his way.	וַתָּקָם רִבְקָה וְנַעֲרֹתֶיהָ וַתִּרְכַּבְנָה עַל-הַגְּמֵלִים וַתֵּלְכְנָה אַחֲרֵי הָאִישׁ וַיִּקַּח הָעֶבֶד אֶת-רִבְקָה וַיֵּלֶךְ:

(54) וילינו. כל לינה שבמקרא לינת לילה אחד:
 (55) ויאמר אחיה ואמה. ובמאל היכן היה, הוא היה רוצה לעכב וצא מלאך והמיתו: ימים. שנה (כתובות נו:) כמו ימים פה'ה ג'אולמו (ויקרא כה, כט) שכן נותנין לצמולה זמן י"ב חדש, לפרנס את עצמה בתכשיטים: או עשור. ייחדשים. ואם תאמר ימים ממש, אין דרך המצוקשים לבקש דבר מועט, ואם לא תרצה, תן לנו מרובה מזה:
 (57) ונשאלה את פיה. מכאן שאין משיאין את האשה אלא מדעתה (צ"ר ס, יב):
 (58) ותאמר אלך. מעצמי ואף אם אינכם רוצים:
 (60) את היי לאלפי רבבה. את זרעך תקבלו אותה ברכה שנאמר לאצרהם צהר המוריה, הרצה ארצה את זרעך וגו', יהי רצון שיהא אותו הזרע ממך ולא מאשה אחרת:

62	And Isaac came from the way of Beer-lahai-roi; for he dwelt in the land of the South.	וַיֵּצֵק עַל בְּמִיתוּהוּ מִבֵּירָא דְּמִלְאָךְ קִיָּמָא אֲתַחְזִי עָלֶיהָ וְהוּא יָתִיב בְּאַרְעֵי דְרֹמָא:	וַיֵּצֵק בְּאֵר מִבּוֹא בְּאֵר לְחֵי רֹאִי וְהוּא יוֹשֵׁב בְּאַרְצֵי הַנֶּגֶב:	62
63	And Isaac went out to meditate in the field at the eventide; and he lifted up his eyes, and saw, and behold, there were camels coming.	וַנִּפֹּק יֵצֵק לְצִלְאָה בְּחֻקְלָא לְמִפְנֵי רִמְשָׁא וְזָקַף עֵינֵיהּ וַחֲזָא וְהָא גַמְלִיָּא אָתָּן:	וַיֵּצֵק יֵצֵק לְשׁוּחַ בִּשְׂדֵה לַפְּנוֹת עָרֵב וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה גַמְלִים בָּאִים:	63
64	And Rebekah lifted up her eyes, and when she saw Isaac, she alighted from the camel.	וַזְּקַפְת רִבְקָה יָת עֵינֶיהָ וַחֲזָא יָת יֵצֵק וְאֲתַרְכִּינָתָא מֵעַל גַּמְלָא:	וַתִּשָּׂא רִבְקָה אֶת-עֵינֶיהָ וַתֵּרָא אֶת-יֵצֵק וַתִּפֹּל מֵעַל הַגָּמֶל:	64
65	And she said unto the servant: 'What man is this that walketh in the field to meet us?' And the servant said: 'It is my master.' And she took her veil, and covered herself.	וַתֹּאמֶר אֶל-הַעֲבָד מִי-הָאִישׁ הַלֵּזָה הֵהֵלֵךְ בִּשְׂדֵה לְקִרְאָתָנוּ וַיֹּאמֶר הַעֲבָד הוּא אֲדֹנִי וַתִּקַּח הַצִּיִּף וַתַּתְּכֶס:	וַתֹּאמֶר אֶל-הַעֲבָד מִי-הָאִישׁ הַלֵּזָה הֵהֵלֵךְ בִּשְׂדֵה לְקִרְאָתָנוּ וַיֹּאמֶר הַעֲבָד הוּא אֲדֹנִי וַתִּקַּח הַצִּיִּף וַתַּתְּכֶס:	65
66	And the servant told Isaac all the things that he had done.	וַאֲשַׁתְּעֵי עֲבָדָא לְיֵצֵק יָת כָּל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר עָשָׂה:	וַיִּסְפֵּר הַעֲבָד לְיֵצֵק אֵת כָּל-הַדְּבָרִים אֲשֶׁר עָשָׂה:	66
67	And Isaac brought her into his mother Sarah's tent, and took Rebekah, and she became his wife; and he loved her. And Isaac was comforted for his mother.	וַאֲעֵלָה יֵצֵק לְמִשְׁכְּנָא וַחֲזָא וְהָא תַקְנִין עוֹבְדָהָ כְּעוֹבְדֵי שָׂרָה אֲמִיהָ וַנְּסִיב יָת רִבְקָה וַהֲוֹת לִיהּ לְאִתּוּ וַרִיחְמָה וַאֲתַנְחֵם יֵצֵק בְּתֵר אֲמִיהָ:	וַיְבִאֶהָ יֵצֵק הָאֵלֶּהָ שָׂרָה אִמּוֹ וַיִּקַּח אֶת-רִבְקָה וַתְּהִי-לוֹ לְאִשָּׁה וַיֵּאָהֲבָה וַיִּנְחֵם יֵצֵק אַחֲרֵי אִמּוֹ: (פ)	67
XXV	And Abraham took another wife, and her name was Keturah.	וַאֲוִסִּיף אֲבִרְהָם וַנְּסִיב אֶתְתָּא וְשְׁמָהָ קְטוּרָה:	וַיִּסֶּף אֲבִרְהָם וַיִּקַּח אִשָּׁה וְשְׁמָהָ קְטוּרָה:	ששי כב
2	And she bore him Zimran, and Jokshan, and Medan, and Midian, and Ishbak, and Shuah.	וַיִּלְדֵת לִיהּ יֵת זִמְרָן וַיֵּת יֹקְשָׁן וַיֵּת מִדְּן וַיֵּת מִדְּיָן וַיֵּת יִשְׁבָּק וַיֵּת שׁוּחַ:	וַתֵּלֶד לוֹ אֶת-זִמְרָן וְאֶת-יֹקְשָׁן וְאֶת-מִדְּן וְאֶת-יִשְׁבָּק וְאֶת-שׁוּחַ:	2

(62) מבוא באר לחי רואי. שהלך להציא הגר לאברהם אציו שישאנה (צ"ר ס, יד): יושב בארץ הנגב. קרוב לאותו צאד, שנאמר ויסע משם אברהם אלציה הנגב וישב צין קדש וצין שור, ושם היה הצאד, שנאמר הנה צין קדש וצין צדד:

(63) לשוח. לשון חפלה (צ"ר סס), כמו ישפך שיחו (מהלים קז, א):

(64) ותרוא את יצחק. ראתה אותו דודור ותוהא (ס"א ותמהה) מפניו (צ"ר ס, טו): ותפל. השמיטה עממה לארץ, כמרגומו ואמרכינת, הטעה עממה לארץ ולא הגיעה עד הקרקע, כמו הטיף לארץ, ארכיני. ויט שמים (שמואל-ב, כ, י), וארכין, לשון מוטה לארץ, ודומה לו כי יפול לא יוכל (מהלים לו, כד), כלומר אם יטה לארץ לא יגיע עד הקרקע:

(65) ותתכס. לשון ותחפץ, כמו וספך, וספך:

(66) ויספר העבד. גלה לו נסים שנעשו לו, שקפלה לו הארץ (צ"ר ס, טו), ושנודמנה לו רבקה בתפלתו:

(67) האהלה שרה אמו. ויצאה האהלה, והרי היא שרה אמו, כלומר ונעשית דוגמת שרה אמו, שכל זמן ששרה קיימת, היה נר דלוק מערב שבת לערב שבת, ובזכרה מזויה בעיסה, ועין קשור על האהל, ומשמתה פסקו, וכשצאת רבקה חזרו (צ"ר ס, טז): אחרי אמו. דרך ארץ, כל זמן שאמו של אדם קיימת כרוך הוא אללה, ומשמתה, הוא מתנחם באשמו:

(1) קטורה. זו הגר, ונקראת קטורה על שם שנאים מעשיה כקטרת, ושקשרה פתחה, שלא נדווגה לאדם מיום שפרשה מאברהם (צ"ר סא, ד):

3	And Jokshan begot Sheba, and Dedan. And the sons of Dedan were Asshurim, and Letushim, and Leummim.	וַיִּקְשֶׁן יֶלֶד אֶת־שָׁבָא וְאֶת־דֶּדָן וַיְבִי יֶדֶן וְבָנֵי דֶדָן הָיוּ לְמִשְׁרֵיין וּלְשִׁכְנֵיין וּלְלִמְמֵיין:	3
4	And the sons of Midian: Ephah, and Ephah, and Hanoch, and Abida, and Eldaah. All these were the children of Keturah.	וּבְנֵי מִדְיָן עֵיפָה וְעֶפְרָי וְחִנּוֹךְ וְאַבִּידָע וְאֶלְדָּעָה כָּל־אֵלֶּה בְּנֵי קֶטוּרָה:	4
5	And Abraham gave all that he had unto Isaac.	וַיִּתֵּן אֲבֹרָהָם אֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ וַיְהִיב אֲבֹרָהָם יֵת כָּל דָּלִיָּה לְיִצְחָק:	5
6	But unto the sons of the concubines, that Abraham had, Abraham gave gifts; and he sent them away from Isaac his son, while he yet lived, eastward, unto the east country.	וּלְבָנָי הַפִּילִגְשִׁים אֲשֶׁר לְאֲבֹרָהָם נָתַן אֲבֹרָהָם מַתָּנֹת וַיִּשְׁלַחֵם מֵעַל יִצְחָק בְּנוֹ בְּעוֹדָיו חַי קְדָמָה אֶל־אֶרֶץ קְדָם:	6
7	And these are the days of the years of Abraham's life which he lived, a hundred threescore and fifteen years.	וְאֵלֶּה יְמֵי שְׁנֵי־חַיֵּי אֲבֹרָהָם אֲשֶׁר־חַי מֵאֹת שָׁנָה וְשִׁבְעִים שָׁנָה וְחֲמִשׁ שָׁנִים:	7
8	And Abraham expired, and died in a good old age, an old man, and full of years; and was gathered to his people.	וַיָּגוּעַ וַיָּמָת אֲבֹרָהָם בְּשִׁיבָה טוֹבָה זָקֵן וְשָׁבַע וַיֵּאָסֶף אֶל־עַמּוּיוֹ:	8
9	And Isaac and Ishmael his sons buried him in the cave of Machpelah, in the field of Ephron the son of Zohar the Hittite, which is before Mamre;	וַיִּקְבְּרוּ אוֹתוֹ יִצְחָק וְיִשְׁמָעֵאל בְּנוֹי אֶל־מְעָרַת הַמְּכַפְלָה אֶל־שְׂדֵה עֶפְרָן בֶּן־צֹחַר הַחִתִּי אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי מַמְרֵא:	9

(3) אשורים ולטושים. שם ראשי אומות. (שם ה.) ותרגום של חונקלום חין לי ליטצו על לשון המקרא, שפירש למשירין, לשון מחנה, ואל תאמר שאינו כן מפני האל"ף שאינה יסודית, הרי לנו תיבות שאין צראשם אל"ף, ונתוספה אל"ף צראשם, כמו חומת חנה, שהוא מן זכה רגלים, וכמו אסוף שמן, שהוא מן ורסאס וסכף: ולטושים. הם בעלי אהלים, המתפורים אנה ואנה, וגוסעים איש צאהלי אפדנו, וכן הוא אומר והנה נטושים על פני כל הארץ, (שמואל א ל, טז). שכן למ"ד ויו"ן מתחלפות זו בזו:

(5) ויתן אברהם וגו'. אמר ר' נחמיה, צרכת דייתיקין נתן לו, שאמר לו הקד"ה לאצרהם ויהי צרכה, הצרכות מסורות צידך לצרך את מי שתרצה, ואצרהם מסרם ליצחק:

(6) הפילגשים. חסר כתוב, שלא היתה אלא פלגש אחת (צ"ר סא, ד), היא הגר, היא קטורה. נשים צנחוצה, פלגשים בלא כתובה, כדאמרין בסנהדרין (כא). צנשים ופלגשים דדוד: נתן אברהם מתנות. פירשו רבותינו (שם לא), שם טומאה מסר להם. דבר אחר, מה שניתן לו על אודות שרה, ושאר מתנות שנתנו לו, הכל נתן להם, שלא רצה ליהנות מהם:

(7) מאת שנה ושבעים שנה וחמש שנים. בן ק' כצן ע', ובן ע' כצן ה' בלא חטא:

(9) יצחק וישמעאל. מכאן עשה ישמעאל תשובה, והוליד את יצחק לפניו, והיא טיבה טובה שנאמר באצרהם (צ"ר לה, יב):

10	the field which Abraham purchased of the children of Heth; there was Abraham buried, and Sarah his wife.	הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר־קָנָה אַבְרָהָם מֵאֶת בְּנֵי־חֵת שָׁמָּה קָבַר אַבְרָהָם וְשָׂרָה אִשְׁתּוֹ:	10
11	And it came to pass after the death of Abraham, that God blessed Isaac his son; and Isaac dwelt by Beer-lahai-roi.	וַהֲנִיחַ בְּתֵר דָּמִית אַבְרָהָם וּבְרִיךְ יי ית' יִצְחָק בְּרִיָּה וַיְתִיב יִצְחָק עִם פִּירָא דִּמְלֶאךָ קַיִמָּא אֶתְחַזִּי עֲלֶיהָ:	11
12	Now these are the generations of Ishmael, Abraham's son, whom Hagar the Egyptian, Sarah's handmaid, bore unto Abraham.	וְאֵלֶּה תִּלְדֹת יִשְׁמָעֵאל בֶּן־אַבְרָהָם אֲשֶׁר יִלְדָּה הָגָר הַמִּצְרַיִת שִׁפְתַּת שָׂרָה לְאַבְרָהָם:	שניי
13	And these are the names of the sons of Ishmael, by their names, according to their generations: the first-born of Ishmael, Nebaioth; and Kedar, and Adbeel, and Mibsam,	וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל בְּשִׁמְתָם לְתוֹלְדֹתָם בְּכֹר יִשְׁמָעֵאל נְבִיֹּת וְקֶדָר וְאַדְבָּאֵל וּמִבְשָׁם:	13
14	and Mishma, and Dumah, and Massa;	וּמִשְׁמַע וְדוּמָה וּמִשָּׂא:	14
15	Hadad, and Tema, Jetur, Naphish, and Kedem;	חֲדָד וְתִימָא יֶטוּר נָפִישׁ וְקֶדְמָה:	15
16	these are the sons of Ishmael, and these are their names, by their villages, and by their encampments; twelve princes according to their nations.	אֵלֶּה הֵם בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל וְאֵלֶּה שְׁמוֹתָם בְּחֻצְרֵיהֶם וּבִטְוִירָתָם שְׁנֵים־עָשָׂר נָשִׂאִם לְאֻמָּתָם:	מפטייר
17	And these are the years of the life of Ishmael, a hundred and thirty and seven years; and he expired and died; and was gathered unto his people.	וְאֵלֶּה שְׁנֵי חַיֵּי יִשְׁמָעֵאל מֵאֵת שָׁנָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְשִׁבְעַת שָׁנִים וַיָּגָע וַיָּמָת וַיֵּאָסֶף אֶל־עַמּוּיוֹ:	17

(11) ויהי אחרי מות אברהם ויברך וגו'. נסמו תנחומי אזלים (סוטה יד.). דבר אחר, אף על פי שמסר הקדוש ברוך הוא את הזרכות לאברהם, נתיירא לזכר את יצחק, מפני שזכה את עשו ויאלא ממנו, אמר, יצא בעל הזרכות ויזכר את אשר ייטב בעיניו, וזא הקצ"ה וזכרו:

(13) בשמותם לתולדותם. סדר לידתן זה אחר זה:

(16) בחצריהם. כרכים שאין להם חומה. ותרומו צפנחיהו, שהם מפוצחים, לשון פתיחה, כמו פָּחַז וְרָנְנוּ (תהלים נח, ז):

(17) ואלה שני חיי ישמעאל וגו'. אמר רבי חייא בר אבא, למה נמנו שנותיו של ישמעאל, כדי לייחס בהם שנותיו של יעקב, משנותיו של ישמעאל למדנו, ששמש יעקב צדיק עזר י"ד שנה כשפירש מאביו, קודם שזא אלל לזן, שהרי כשפירש יעקב מאביו מת ישמעאל, שנאמר וַיָּגָד עָשָׂו אֶל יִשְׁמָעֵאל וגו', כמו שמפורש בסוף מגלה נקראת (מגילה יז.), (ורש"י הביאו סוף פ' תולדות): ויגוע. לא נאמרה גועה אלא בצדיקים:

18	And they dwelt from Havilah unto Shur that is before Egypt, as thou goest toward Asshur: over against all his brethren he did settle.	וַיֵּשְׁבוּ מִחַוִּילָה עַד-שׁוּר אֲשֶׁר עַל-פְּנֵי מִצְרַיִם בְּאֶחָה אֲשׁוּרָה עַל-פְּנֵי כָל-אֶחָיו נָפַל: (פ)	קה פסוקים
----	---	---	--------------

The Haftarah is I Kings 1:1 - 1:31 on page 240.

19	And these are the generations of Isaac, Abraham's son: Abraham begot Isaac.	וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת יִצְחָק בֶּן-אֲבִרְהָם אֲבִרְהָם הוֹלִיד אֶת-יִצְחָק:	תולדות כג
20	And Isaac was forty years old when he took Rebekah, the daughter of Bethuel the Aramean, of Paddan-aram, the sister of Laban the Aramean, to be his wife.	וַיְהִי יִצְחָק בֶּן-אַרְבָּעִים שָׁנָה בְּקַחְתּוֹ אֶת-רִבְקָה בַּת-בְּתוּאֵל הָאֲרָמִי מִפָּדָן אֲרָם אֶחָת לְבִן הָאֲרָמִי לוֹ לְאִשָּׁה:	20
21	And Isaac entreated the LORD for his wife, because she was barren; and the LORD let Himself be entreated of him, and Rebekah his wife conceived.	וַיַּעֲתֶר יִצְחָק לַיהוָה לְנֹכַח אִשְׁתּוֹ כִּי עֲקָרָה הִוא וַיַּעֲתֶר לוֹ יְהוָה וַתֵּהָרֶה רִבְקָה אִשְׁתּוֹ:	21
22	And the children struggled together within her; and she said: 'If it be so, wherefore do I live?' And she went to inquire of the LORD.	וַיִּתְרָצְצוּ הַבָּנִים בְּקֶרְבָּהּ וַתֹּאמֶר אִם-כֵּן לָמָּה זֶה אֲנִי וַתֵּלֶךְ לִדְרֹשׁ אֶת-יְהוָה:	22

(18) נפל. שכן, כמו ומדין ועמלק וכל בני קדם נופלים צעקם (שופטים ז, יז). כאן הוא אומר לשון נפילה, ולהלן אומר על בני כל אחיו יצחק (בראשית עז, יז), עד שלא מת אברהם ישכון. משמת אברהם נפל:

(19) ואלה תולדות יצחק. יעקב ועשו האמורים צפרשה: אברהם הוליד את יצחק. (לאחר שקרא הקב"ה שמו אברהם אחר כך הוליד את יצחק. דבר אחר), על ידי שכתב הכתוב יצחק בן אברהם, הוזקק לומר אברהם הוליד את יצחק, לפי שהיו ליבני הדור אומרים מאזימלך נתעצרה שרה, שהרי כמה שנים שהתה עם אברהם ולא נתעצרה הימנו, מה עשה הקב"ה, זר קלסתר פניו של יצחק דומה לאברהם, והעידו הכל אברהם הוליד את יצחק, וזהו שכתב כאן יצחק בן אברהם (היה), שהרי עדות יש שאברהם הוליד את יצחק:

(20) בן ארבעים שנה. שהרי כשנא אברהם מהר המוריה נתצטר שולדה רבקה, ויצחק היה בן ל"ז שנה, שהרי צו צפרק מתה שרה, ומשולד יצחק עד העקידה שמתה שרה ל"ז שנה, דבת ז' היתה כשנולד יצחק, ובת קכ"ז כשמתה, שנאמר ויהי סני שרה וגו', הרי ליצחק ל"ז שנים, וצו צפרק נולדה רבקה, המתין לה עד שמהא ראויה לביאה ג' שנים, ונשאה: בת בתואל מפדן ארם אחות לבן. וכי עדיין לא נכתב שהיא בת בתואל ואחות לבן ומפדן ארם, אלא להגיד שצחה, שהיתה בת רשע ואחות רשע ומקומהאנשי רשע, ולא למדה ממעשיהם: מפדן ארם. על שם ששני ארם היו, ארם נהריס וארם נוצה, קורא אותו פדן, לשון גמל צקר, תרגום, פדן תורין, ויש פותרין פדן ארם כמו שדה ארם, שכלשון ישמעאל קורין לשדה פדן:

(21) ויעתר. הרצה והפציר בתפלה: ויעתר לו. נתפטר ונתפייס ונתפחה לו. ואומר אני, כל לשון עתר, לשון הפצרה ורצוי הוא, וכן ויעתר ענן הקטרת (יחזקאל ט, יא), מרצית עליה העשן. וכן והעשקשם עלי דגריקם (שם לה, יג), וכן ונעשרות גשקות שגא (משלי כו, ו), דומות למרובות והנס למשא, אנקרישר"א בלע"ז: לנכח אשתו. זה עומד בזוית זו ומתפלל, וזו עומדת בזוית זו ומתפללת: ויעתר לו. לו ולא לה, שאין דומה תפלת זדיק בן רשע לתפלת זדיק בן זדיק (יצמות סד). לפיכך לו ולא לה:

23	And the LORD said unto her: Two nations are in thy womb, And two peoples shall be separated from thy bowels; And the one people shall be stronger than the other people; And the elder shall serve the younger.	וַיֹּאמֶר יְהוָה לָהּ שְׁנֵי (כ') גֵּיִים [ק' גוֹיִם] בְּבֶטְנְךָ וּשְׁנֵי לְאֻמִּים מִמֶּעֶיךָ יִפְרְדּוּ וְלֹאִם מִלְאִם יֵאָמֵץ וְרֵב יַעֲבֹד צֶעִיר: לְזַעֲרָא:	לוי
24	And when her days to be delivered were fulfilled, behold, there were twins in her womb.	וַיִּמְלְאוּ יָמֶיהָ לֵלֶדֶת וְהִנֵּה תוֹמִם בְּבֶטְנָהּ: וּשְׁלִימוֹ יוֹמְהָא לְמִילָד וְהָא תְּיֻמִּין בְּמַעְהָא:	24
25	And the first came forth ruddy, all over like a hairy mantle; and they called his name Esau.	וַיֵּצֵא הָרִאשׁוֹן אֲדָמוֹנִי כָּלוּ בְּעֵקֶב עָשׂו וַיִּקְרָא שְׁמוֹ עֵשָׂו: וַיֵּצֵא הָרִאשׁוֹן אֲדָמוֹנִי כְּמֹק בּוּלְיָהּ כְּגֹלוֹם דְּסֶעַר וַיִּקְרוּ שְׁמִיהָ עֵשָׂו:	25
26	And after that came forth his brother, and his hand had hold on Esau's heel; and his name was called Jacob. And Isaac was threescore years old when she bore them.	וַאֲחֵרֵי־כֵן יֵצֵא אָחִיו וַיִּדּוּ אַחֲזָתָ בְּעֵקֶב עָשׂו וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב וַיִּצְחָק בֶּן־שָׁשִׁים שָׁנָה בְּלֶדֶת אֲתָם:	26
27	And the boys grew; and Esau was a cunning hunter, a man of the field; and Jacob was a quiet man, dwelling in tents.	וַיִּגְדְּלוּ הַנְּעָרִים וַיְהִי עָשׂו אִישׁ יָדָע צֹיד אִישׁ שָׂדֶה וַיַּעֲקֹב אִישׁ תָּם יֹשֵׁב אֹהֳלִים: וַרְבִּיאוּ עוֹלָמִינָא וְהָיָה עָשׂו גִּבֹר נָחַשׁ יֶרְכֵן גִּבֹר נָפִיק חֲקַל וַיַּעֲקֹב גִּבֹר שְׁלִים מְשֻׁמֵּשׁ בֵּית אוֹלְפָנָא:	ישראל

(22) ויתרצצו. על כרחך המקרא הזה אומר דרשני, שסתם מה היא רציה זו, וכתב אם כן למה זה אנכי. רבותינו דרשוהו לשון רציה, כשהיתה עובדת על פתחי תורה של שם ועבר, יעקב רץ ומפרכס לנאת, עוזרת על פתחי עכו"ם, עשו מפרכס לנאת. דבר אחר, מתורגמים זה עם זה, ומריצים בנחלת שני עולמות: והאמר אם כן. גדול צער העבור: למה זה אנכי. מתאווה ומתפללת על הריון: ותלך לדרוש. לבית מדרשו של שם: לדרוש את ה'. שיגיד לה מה תהא בסופה: (23) ויאמר ה' לה. על ידי שליח, לשם נאמר ברוח הקדש, והוא אמר לה: שני גוים בבטןך. גיים כתיב כמו גאים, אלו אנטונינוס ורבי, שלא פסקו מעל שולחנם לא זנון ולא חזרת, לא צימות החמה ולא צימות הגשמים: ושני לאמים. אינן לאום אלא מלכות: ממעיד יפרדו. מן המעים הם נפרדים, זה לרשעו וזה לתומו: מלאם יאמן. לא ישו בגדולה, כשהיה קם זה נופל, וכן הוא אומר אֶמְלֹאָה הַקֶּרֶךָ (יחזקאל כו, ז), לא נתמלאה צור אלא מחרבנה של ירושלים: (24) וימלאו ימיה. אבל צחמך כתיב ויהי צעת לדסה, שלא מלאו ימיה, כי לז' חדשים ילדתם: והנה תומם. חסר, וצחמך תאומים מלא, לפי ששניהם נדיקים, אבל כאן אחד נדיק ואחד רשע: (25) אדמוני. סימן הוא שיהא שופך דמים (צ"ר סג, ח): כלו באדרת שער. מלא שער כטלית של צמר המלאה שער, פלוקיר"א צלע": ויקראו שמו עשו. הכל קראו לו כן, לפי שהיה נעשה ונגמר בשער כצן שנים הרבה: (26) ואחרי כן יצא אחיו וגו'. שמעתי מדרש אגדה הדורשו לפי פשוטו, בדין היה אחוז צו לעכבו, יעקב נוצר מטיפה ראשונה ועשו מן השנייה, לא נולד משפופרת שפיה קצרה, תן זה שתי אצנים זו תחת זו, הנכנסת ראשונה תלא אחרונה, והנכנסת אחרונה תלא ראשונה, נמצא עשו הנוצר באחרונה ילא ראשון, ויעקב שנוצר ראשונה ילא אחרון, ויעקב צא לעכבו שיהא ראשון ללידה כראשון לזירה, ויפטור את רחמה, ויטול את הזכורה מן הדין: בעקב עשו. סימן שאין זה מספיק לגמור מלכותו עד שזה עומד ונוטלה הימנו: ויקרא שמו יעקב. הקצ"ה, (אמר, אתם קרייתו לצבוריכם שם, אף אני אקרא לצני צבורי שם, הדא הוא דכתיב ויקרא שמו יעקב). דבר אחר אציו קרא לו יעקב על שם אחיות העקב: בן ששים שנה. י' שנים משנאסא עד שנעשית צת י"ג שנה וראויה להריון, וי' שנים הללו, צפה והמתין לה, כמו שעשה אציו לשרה, כיון שלא נחשבה, ידע שהיא עקרה והתפלל עליה (יצמות סד.), ושפחה לא רצה לישא, לפי שנתקדש צהר המוריה להיות עולה תמימה: (27) ויגדלו הנערים ויהי עשו. כל זמן שהיו קטנים לא היו נכרים צמעשיהם, ואין אדם מדקדק בהם מה טיבם, כיון

28	Now Isaac loved Esau, because he did eat of his venison; and Rebekah loved Jacob.	וַיֵּחָבֵב יִצְחָק אֶת־עֵשָׂו כִּי־צִיד מַצִּידִּיהָ הָיָה אָכִיל וְרִבְקָה רָחִימָת יִתְיַעֲקֹב:	וַיֵּחָבֵב יִצְחָק אֶת־עֵשָׂו כִּי־צִיד בָּפִיו וְרִבְקָה אֲהָבָת אֶת־יַעֲקֹב:	28
29	And Jacob sod pottage; and Esau came in from the field, and he was faint.	וַיִּזְדַּק יַעֲקֹב נֹיֵד וַיָּבֵא עֵשָׂו מִן־הַשָּׂדֶה וְהָיָא עֵיפָה:	וַיִּזְדַּק יַעֲקֹב נֹיֵד וַיָּבֵא עֵשָׂו מִן־הַשָּׂדֶה וְהָיָא עֵיפָה:	29
30	And Esau said to Jacob: 'Let me swallow, I pray thee, some of this red, red pottage; for I am faint.' Therefore was his name called Edom.	וַיֹּאמֶר עֵשָׂו אֶל־יַעֲקֹב הֲלָעִיטָנִי נָא מִן־הָאֲדָם הָאֵדָם הַזֶּה כִּי עֵיפָה אֲנִכִּי עַל־כֵּן קָרָא־שְׁמוֹ אֲדָוִם:	וַיֹּאמֶר עֵשָׂו אֶל־יַעֲקֹב הֲלָעִיטָנִי נָא מִן־הָאֲדָם הָאֵדָם הַזֶּה כִּי עֵיפָה אֲנִכִּי עַל־כֵּן קָרָא־שְׁמוֹ אֲדָוִם:	30
31	And Jacob said: 'Sell me first thy birth right.'	וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב מִכְרָה כִּיּוֹם אֶת־בְּכֻרְתְּךָ לִי:	וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב מִכְרָה כִּיּוֹם אֶת־בְּכֻרְתְּךָ לִי:	31
32	And Esau said: 'Behold, I am at the point to die; and what profit shall the birthright do to me?'	וַיֹּאמֶר עֵשָׂו הִנֵּה אֲנִכִּי הוֹלֵךְ לָמוּת וְלִמְחָה־יִהְיֶה לִּי בְכֻרָה:	וַיֹּאמֶר עֵשָׂו הִנֵּה אֲנִכִּי הוֹלֵךְ לָמוּת וְלִמְחָה־יִהְיֶה לִּי בְכֻרָה:	32
33	And Jacob said: 'Swear to me first'; and he swore unto him; and he sold his birthright unto Jacob.	וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב הִשָּׁבְעָה לִּי כִּיּוֹם וַיִּשָּׁבַע לוֹ וַיִּמְכֹּר אֶת־בְּכֻרְתּוֹ לִי־יַעֲקֹב:	וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב הִשָּׁבְעָה לִּי כִּיּוֹם וַיִּשָּׁבַע לוֹ וַיִּמְכֹּר אֶת־בְּכֻרְתּוֹ לִי־יַעֲקֹב:	33
34	And Jacob gave Esau bread and pottage of lentils; and he did eat and drink, and rose up, and went his way. So Esau despised his birthright.	וַיַּעֲקֹב יָהֵב לְעֵשָׂו לֶחֶם וְנֹיֵד וְעֲדָשִׁים וַיֹּאכַל וַיִּשְׁתַּ וַיָּקָם וַיֵּצֵא וַיֵּשֶׁט עֵשָׂו יִתְיַבֵּז עֵשָׂו אֶת־הַבְּכֻרָה: (פ)	וַיַּעֲקֹב יָהֵב לְעֵשָׂו לֶחֶם וְנֹיֵד וְעֲדָשִׁים וַיֹּאכַל וַיִּשְׁתַּ וַיָּקָם וַיֵּצֵא וַיֵּשֶׁט עֵשָׂו יִתְיַבֵּז עֵשָׂו אֶת־הַבְּכֻרָה: (פ)	34

שנעשו בני י"ג שנה, זה פורש לבצית מדרשות וזה פורש לעבודת אליילים (תנחומא תל"ד): יודע ציד. לזר ולרמות את אביו בפיו, ושואלו, אבא היאך מעשרין את המלח ואת התבן, כסבור אביו שהוא מדקדק במנחות: איש שדה. כמשמעו, אדם בטל, ולזה בקשתו חיות ועופות: תם. אינו זקי בכל אלה, אלא כלבו כן פיו. מי שאינו חריף לרמות קרוי תם: ישב אהלים. אהליו של שם ואהליו של עזר:

(28) בפיו. כתרמומו בפיו של יצחק. ומדרשו, בפיו של עשו, שהיה זד אותו ומרמהו בדבריו: (29) ויזד. לשון זישול כתרמומו: והוא עיף. צרצרה (צ"ר סג, יב), כמה דתימא כי עיפה נפשי להקדים (ירמיה ד, לא): (30) הליעטיני. אפתח פיו וספון הרצה לתוכה, כמו ששנינו, אין אוצסין את הגמל אצל מלעיטין אותו: מן האדום האדום. עדשים אדומות, ואותו היום מת אברהם, שלא יראה את עשו זן בנו יואל למרבות רעה, ואין זו שיבה טובה שהצטיחו הקב"ה, לפיכך קצר הקב"ה ה' שנים משנותיו, שיצחק חי ק"פ שנה, וזה קע"ה שנה, ובישל יעקב עדשים להצרות את האבזל, ולמה עדשים שדומות לגלגל, שהאבזל גלגל החוזר בעולם. (ועוד מה עדשים אין להם פה, כך האבזל אין לו פה, שאסור לדבר, ולפיכך המנהג להצרות את האבזל בתחלת מאכלו זינים, שהם עגולים ואין להם פה, כך אבזל אין לו פה, כדאמרין במועד קטן (כ"א). אבזל, כל שלשה ימים הראשונים אינו משיב שלום לכל אדם, וכל שכן שאינו שואל בתחלה, מג' ועד ז' משיב ואינו שואל וכו', ברש"י יסן):

(31) מכרה כיום. כתרמומו כיום דילהן, כיום שהוא צרור, כך מכור לי מכירה צרורה: בכרתך. לפי שהעבודה בצבורות, אמר יעקב אין רשע זה כדאי שיקריב להקב"ה: (32) הגה אנכי הולך למוות. (מתנוודת והולכת היא הצנורה, שלא תהא כל עת העבודה בצבורות, כי שצט לוי יטול אותה. ועוד) אמר עשו מה טיבה של עבודה זו, אמר לו כמה אזהרות ועונשין ומיתות תלוין בה, כאותה ששנינו (סנהדרין כז, ב): אלו הן שצמיתה, שחיי יין ופרועי ראש, אמר, אני הולך למוות על ידה, אם כן מה חפץ לי בה:

XXVI	And there was a famine in the land, beside the first famine that was in the days of Abraham. And Isaac went unto Abimelech king of the Philistines unto Gerar.	וַיְהִי רָעָב בָּאָרֶץ מִלְכָּד וַהֲוָה כִּפְנֵי בָאָרֶעָא בְּרִי מִכְּפִנֵי קַדְמָאָה דְּהָוָה בְּיוֹמֵי אַבְרָהָם וְאַזְלִי יִצְחָק לְוֹת אַבְיִמֶלֶךְ מִלְכָּא דְּפִלְשְׁתִּי לְגֶרָר:	XXVI
2	And the LORD appeared unto him, and said: 'Go not down unto Egypt; dwell in the land which I shall tell thee of.	וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה וַיֹּאמֶר אֵלָיִךְ תֵּרַד מִצְרַיִם שְׁכֵן בָּאָרֶץ אֲשֶׁר אֹמַר אֵלֶיךָ:	2
3	Sojourn in this land, and I will be with thee, and will bless thee; for unto thee, and unto thy seed, I will give all these lands, and I will establish the oath which I swore unto Abraham thy father;	גֹּוֹר בָּאָרֶץ הַזֹּאת וְאֲהִי עִמָּךְ וְאֲבָרְכְּךָ כִּי-לֹךְ וְלִזְרַעְךָ אֶתֶּן אֶת-כָּל-הָאָרֶץ הַזֹּאת וְהִקְמַתִּי אֶת-הַשְּׁבָעָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם אָבִיךָ:	3
4	and I will multiply thy seed as the stars of heaven, and will give unto thy seed all these lands; and by thy seed shall all the nations of the earth bless themselves;	וְהִרְבֵּיתִי אֶת-זֶרְעֶךָ כְּכּוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְנָתַתִּי לְזֶרְעֶךָ אֶת כָּל-הָאָרֶץ הַזֹּאת וְהִתְבָּרְכוּ בְּזֶרְעֶךָ כָּל-גּוֹיֵי הָאָרֶץ:	4
5	because that Abraham hearkened to My voice, and kept My charge, My commandments, My statutes, and My laws.'	עֲקֵב אֲשֶׁר-שָׁמַע אַבְרָהָם בְּקוֹלִי וַיִּשְׁמֹר מִשְׁמְרָתִי מִצְוֹתַי חֻקֹּתַי וְתוֹרָתִי:	5
6	And Isaac dwelt in Gerar.	וַיָּשָׁב יִצְחָק בְּגֶרָר:	שני

(34) ויבז עשו. העיד הכמוצ על רשעו שציוה עבודתו של מקום:

(2) אל תרד מצרימה. שהיה דעתו לרדת למצרים כמו שירד אציו צימי הרעב, אמר לו אל תרד מצרימה, שאתה עולה ממיתה, ואין חוצה לארץ כדאי לך:

(3) האל. כמו האלה:

(4) והתברכו בזרעך. אדם אומר לבנו יהא זרעך כזרעו של יצחק, וכן בכל המקרא, וזה אב לכולן, בך יצרך ישראל לאמר ישימך וגו', ואף לענין הקללה מצינו כן, והיטה האשה לאלה, שהמקלל שונאו אומר תהא כפלונית, וכן והנחתם שמקס לשבועה לבחירי (ישעיה סה, טו), שהנשבע אומר, אהא כפלוני אם עשיתי כך וכך:

(5) שמע אברהם בקולי. כשנסייתי אותו: וישמור משמרתו. גזרות להרחקה על אזהרות שבתורה, כגון שניות לעריות (יצמות כא.), ושבות לשבת: מצותו. דברים שאילו לא נכתבו ראויין הם להטוות, כגון גזל ושפיכות דמים: חקותי. דברים שיר הרע ואומות העולם משיצין עליהם, כגון אכילת חזיר ולבישת שעטנ, שאין טעם בדבר אלא גזירת המלך וחקותיו על עבדיו: ותורתו. להביא תורה שבעל פה, הלכה למשה מסיני:

7	<p>And the men of the place asked him of his wife; and he said: 'She is my sister'; for he feared to say: 'My wife'; lest the men of the place should kill me for Rebekah, because she is fair to look upon.'</p>	<p>וַיִּשְׁאַלּוּ אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם לְאִשְׁתּוֹ וַיֹּאמֶר אֶחָתִי הוּא כִּי יָרָא לֵאמֹר אִשְׁתִּי פֶן־יַהַרְגֵנִי אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם עַל־רֵבְקָה כִּי־טוֹבַת מְרָאָה הוּא:</p>	7
8	<p>And it came to pass, when he had been there a long time, that Abimelech king of the Philistines looked out at a window, and saw, and, behold, Isaac was sporting with Rebekah his wife.</p>	<p>וַיְהִי כִּי אָרְכוּ־לּוֹ שָׁם הַיָּמִים וַיִּשְׁקֹף אַבְיִמֶלֶךְ מִלְּךְ פְּלִשְׁתִּים בְּעַד הַחֲלוֹן וַיֵּרָא וְהִנֵּה יִצְחָק מִצְחֵק אֶת רֵבְקָה אִשְׁתּוֹ:</p>	8
9	<p>And Abimelech called Isaac, and said: 'Behold, of a surety she is thy wife; and how saidst thou: She is my sister?' And Isaac said unto him: 'Because I said: Lest I die because of her.'</p>	<p>וַיִּקְרָא אַבְיִמֶלֶךְ לְיִצְחָק וַיֹּאמֶר אָךְ הִנֵּה אִשְׁתְּךָ הוּא וְאֵיךְ אָמַרְתָּ אֶחָתִי הוּא וַיֹּאמֶר אֵלָיו יִצְחָק כִּי אָמַרְתִּי פֶן־אָמוּת עָלַיָּה:</p>	9
10	<p>And Abimelech said: 'What is this thou hast done unto us? one of the people might easily have lain with thy wife, and thou wouldest have brought guiltiness upon us.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר אַבְיִמֶלֶךְ מַה־זֹּאת עָשִׂיתָ לָנוּ כִּמְעַט שָׁכַב אֶחָד הָעָם אִתְּךָ אִשְׁתְּךָ וְהִבֵּאתָ עָלֵינוּ אָשָׁם:</p>	10
11	<p>And Abimelech charged all the people, saying: 'He that toucheth this man or his wife shall surely be put to death.'</p>	<p>וַיִּצְוֶה אַבְיִמֶלֶךְ אֶת־כָּל־הָעָם לֵאמֹר הַנֹּגֵעַ בְּאִישׁ הַזֶּה וּבְאִשְׁתּוֹ מוֹת יוּמָת:</p>	11
12	<p>And Isaac sowed in that land, and found in the same year a hundred-fold; and the LORD blessed him.</p>	<p>וַיִּזְרַע יִצְחָק בְּאֶרֶץ הַהוּא וַיִּמְצָא בַשָּׁנָה הַהוּא מֵאָה שְׁעָרִים וַיְבָרְכֵהוּ יְהוָה:</p>	12
13	<p>And the man waxed great, and grew more and more until he became very great.</p>	<p>וַיִּגְדַּל הָאִישׁ וַיִּלְךְ הָלוֹךְ וַיִּגְדַּל עַד כִּי־גָדַל מְאֹד:</p>	שלישי

- (7) לאשתו. על אשמו, כמו אמרי לי אחי הוא (בראשית כ, יג):
- (8) כי ארכו. אמר, מעתה אין לי לדאוג, מאחר שלא אנסוה עד עכשיו, ולא נזהר להיות נשמר: וישקף אבימלך וגו'. שראה משמש מטמו:
- (10) אחד העם. המיוחד צעם, זה המלך: והבאת עלינו אשם. אם שכנ, כצר הצאת אשם עלינו:
- (12) בארץ ההיא. אף על פי שאינה חסוצה כארץ ישראל ענמה, כארץ שצעת הגוים (צ"ר סד, ו): בשנה ההוא. אף על פי שאינה כתקנה, שהיתה שנת רעבון (שם): בארץ ההיא בשנה ההיא. שניהם למה, לומר שהארץ קשה והשנה קשה: מאה שערים. שאמדה כמה ראוייה לעשות, ועשתה על אחת שאמדה, מאה. ורצונו אמרו, אומדן זה למעשרות היה:
- (13) כי גדל מאד. שהיו אומרים זל פרדותיו של יצחק, ולא כספו וזהביו של אבימלך (צ"ר סד, ז):

14	And he had possessions of flocks, and possessions of herds, and a great household; and the Philistines envied him.	וַיְהִי־לּוֹ מִקְנֵה־צֹאן וּמִקְנֵה בָקָר וְעֶבְדָּה רַבָּה וַיִּסְנְאוּ אֹתוֹ פְּלִשְׁתִּים:	14
15	Now all the wells which his father's servants had digged in the days of Abraham his father, the Philistines had stopped them, and filled them with earth.	וְכָל־הַבְּאֵרֹת אֲשֶׁר חָפְרוּ עֲבָדָי אֲבֹהֵי בְיוֹמֵי אַבְרָהָם אֲבֹהֵי טְמוּנִין פִּלְשֹׁתָאֵי וַיִּמְלֹנִין עֲפָרָא:	15
16	And Abimelech said unto Isaac: 'Go from us; for thou art much mightier than we.'	וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ אֶל־יִצְחָק לֵךְ מֵעִמָּנוּ כִּי־עֲצָמֹת מַמְנוּ מָאֵד:	16
17	And Isaac departed thence, and encamped in the valley of Gerar, and dwelt there.	וַיֵּלֶךְ מִשָּׁם יִצְחָק וַיַּחֲן בְּנֶחֱל־גֶרָר וַיֵּשֶׁב שָׁם:	17
18	And Isaac digged again the wells of water, which they had digged in the days of Abraham his father; for the Philistines had stopped them after the death of Abraham; and he called their names after the names by which his father had called them.	וַיֵּשֶׁב יִצְחָק וַיַּחֲפְרוּ אֶת־בְּאֵרֹת הַמַּיִם אֲשֶׁר חָפְרוּ בְיוֹמֵי אַבְרָהָם אֲבָיו וַיִּסְתְּמוּם פְּלִשְׁתִּים אַחֲרֵי מוֹת אַבְרָהָם וַיִּקְרָא לָהֶן שְׁמוֹת כַּשְּׁמוֹת אֲשֶׁר־קָרָא לָהֶן אֲבָיו:	18
19	And Isaac's servants digged in the valley, and found there a well of living water.	וַיַּחֲפְרוּ עֲבָדֵי־יִצְחָק בְּנֶחֱל וַיִּמְצְאוּ־שָׁם בְּאֵר מַיִם חַיִּים:	19
20	And the herdmen of Gerar strove with Isaac's herdmen, saying: 'The water is ours.' And he called the name of the well Esek; because they contended with him.	וַיִּרְיִבוּ רֹעֵי גֶרָר עִם־רֹעֵי יִצְחָק לֵאמֹר לָנוּ הַמַּיִם וַיִּקְרָא שֵׁם־הַבְּאֵר עֵשֶׂק כִּי הִתְעַשְׁקוּ עִמּוֹ:	20
21	And they digged another well, and they strove for that also. And he called the name of it Sitnah.	וַיַּחֲפְרוּ בְּאֵר אַחֶרֶת וַיִּרְיִבוּ גַם־עָלֶיהָ וַיִּקְרָא שְׁמָהּ שִׁטְנָה:	21

- (14) ועבדה רבה. פעולה רבה, כלשון לע"ז אוצרוינ"א, עבודה משמע עבודה אחת, עבודה משמע פעולה רבה:
 (15) סתמום פלשתים. מפני שאמרו תקלה הם לנו מפני הגייסות הצאות עלינו. טמונין פלשתאי, לשון סתימה, וכלשון החלמוד מטמטס את הלב:
 (17) בנחל גרר. רחוק מן העיר:
 (18) וישב ויחפר. את הצארות אשר חפרו בימי אברהם אביו, ופלשתים סתמום קודם שנסע יצחק מגרר, חזר וחפרן:
 (20) עשק, ערעור: כי התעשקו עמו. נחשקו עמו עליה צמריצה וערעור:
 (21) שטנה. נושננ"ט (מלה נושנת. הינדערונג שטערונג):

<p>22 And he removed from thence, and digged another well; and for that they strove not. And he called the name of it Rehoboth; and he said: 'For now the LORD hath made room for us, and we shall be fruitful in the land.'</p>	<p>וַיֵּעָתֶק מִשָּׁם וַיַּחְפֹּר בְּאֵר אַחֶרֶת וְלֹא רָבוּ עָלֶיהָ וַיִּקְרָא שְׁמָהּ רְחוֹבוֹת וַיֹּאמֶר כֵּן-עָתָה הִרְחִיב יְהוָה לָנוּ וַיַּפְרִינוּ בָּאָרֶץ:</p>	<p>22 וַיֵּעָתֶק מִשָּׁם וַיַּחְפֹּר בְּאֵר אַחֶרֶת וְלֹא רָבוּ עָלֶיהָ וַיִּקְרָא שְׁמָהּ רְחוֹבוֹת וַיֹּאמֶר כֵּן-עָתָה הִרְחִיב יְהוָה לָנוּ וַיַּפְרִינוּ בָּאָרֶץ:</p>
<p>23 And he went up from thence to Beer-sheba.</p>	<p>וַיֵּלֶךְ מִתַּמְנָן לְבְּאֵר שֶׁבַע:</p>	<p>23 וַיֵּלֶךְ מִשָּׁם בְּאֵר שֶׁבַע:</p>
<p>24 And the LORD appeared unto him the same night, and said: 'I am the God of Abraham thy father. Fear not, for I am with thee, and will bless thee, and multiply thy seed for My servant Abraham's sake.'</p>	<p>וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה בַּלַּיְלָה הַהוּא וַיֹּאמֶר אֲנֹכִי אֱלֹהֵי אֲבֹתֶיךָ וְאַתָּה אֲבִיךָ אֶל-תִּירָא כִּי-אֲתָנָה אֲנִי וּבְרַכְתִּיךָ וְהִרְבֵּיתִי אֶת-זֶרְעֶךָ בְּעֵבֹר אֲבֹתֶיךָ עֲבָדִי:</p>	<p>24 וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה בַּלַּיְלָה הַהוּא וַיֹּאמֶר אֲנֹכִי אֱלֹהֵי אֲבֹתֶיךָ וְאַתָּה אֲבִיךָ אֶל-תִּירָא כִּי-אֲתָנָה אֲנִי וּבְרַכְתִּיךָ וְהִרְבֵּיתִי אֶת-זֶרְעֶךָ בְּעֵבֹר אֲבֹתֶיךָ עֲבָדִי:</p>
<p>25 And he builded an altar there, and called upon the name of the LORD, and pitched his tent there; and there Isaac's servants digged a well.</p>	<p>וַיִּבְנֶה תַּמְנָן מִדְּבָחָא וַיִּצְלִי בְשֵׁם יְהוָה וַיִּשְׁשֵׁם אֶהְלֹו וַיַּכְרוּ-שָׁם עֲבָדֵי-יִצְחָק בְּאֵר:</p>	<p>25 וַיִּבְנֶה שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא בְשֵׁם יְהוָה וַיִּשְׁשֵׁם אֶהְלֹו וַיַּכְרוּ-שָׁם עֲבָדֵי-יִצְחָק בְּאֵר:</p>
<p>26 Then Abimelech went to him from Gerar, and Ahuzzath his friend, and Phicol the captain of his host.</p>	<p>וַאֲבִימֶלֶךְ הָלַךְ אֵלָיו מִגֶּרָר וְאִחֻזָּת מִרְעֻהוּ וּפִיכֹל רֹבֵץ חֵילָהּ:</p>	<p>26 וַאֲבִימֶלֶךְ הָלַךְ אֵלָיו מִגֶּרָר וְאִחֻזָּת מִרְעֻהוּ וּפִיכֹל שֶׂרֶץ צָבָאוֹ:</p>
<p>27 And Isaac said unto them: 'Wherefore are ye come unto me, seeing ye hate me, and have sent me away from you?'</p>	<p>וַיֹּאמֶר לָהֶם יִצְחָק מִדּוּעַ בָּאתֶם אֵלָי וְאַתֶּם שֹׂנְאֶתֶם אֹתִי וְתִשְׁלַחְתֶּנִּי מֵאֲתֶיכֶם:</p>	<p>27 וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יִצְחָק מִדּוּעַ בָּאתֶם אֵלָי וְאַתֶּם שֹׂנְאֶתֶם אֹתִי וְתִשְׁלַחְתֶּנִּי מֵאֲתֶיכֶם:</p>
<p>28 And they said: 'We saw plainly that the LORD was with thee; and we said: Let there now be an oath betwixt us, even betwixt us and thee, and let us make a covenant with thee;</p>	<p>וַיֹּאמְרוּ רָאוּ רָאִינוּ כִּי-הָיָה יְהוָה עִמָּךְ וַנֹּאמֶר תְּהִי נָא אֲלֵה בֵּינוֹתֵינוּ בֵּינֵנוּ וּבֵינֶךָ וְנִכְרְתָה בְרִית עִמָּךְ:</p>	<p>28 וַיֹּאמְרוּ רָאוּ רָאִינוּ כִּי-הָיָה יְהוָה עִמָּךְ וַנֹּאמֶר תְּהִי נָא אֲלֵה בֵּינוֹתֵינוּ בֵּינֵנוּ וּבֵינֶךָ וְנִכְרְתָה בְרִית עִמָּךְ:</p>

(22) ופרינו בארץ כתרנו וניפוש צארהא: (26) ואחזת מרעהו. כתרנו וסיעת מרחמוהי, סיעת מאוהבי. ויש פותרין מרעהו מ' מיסוד התיבה (צ"ר סד, ט), כמו שלשים מרעים (שופטים יד, יא), דשמסון, כדי ששהיה חיצת ואחוזת דבוקה, אבל אין דרך ארץ לדבר על המלכות כן, סיעת אוהביו, שאם כן כל סיעת אוהביו הולך עמו, ולא היה לו אלא סיעה אחת של אוהבים, לכן יש לפותרו כלשון הראשון. ואל תחמה על תי"ו של אחוזת, ואף על פי שאינה חיצה סמוכה, יש דוגמה במקרא ענך את מֶלֶךְ (תהלים ס, יג), ושְׁכַרְתָּ וְלֹא מִיָּן (ישעיה נא, כא): אחוזת. לשון קצירה ואגודה, שנאחזין יחד: (28) ראו ראינו. ראו צאריך ראינו כך: תהי נא אלה בינותינו וגו'. האלה אשר בינותינו מימי אביך, תהי גם עתה בינינו וביניך:

29	that thou wilt do us no hurt, as we have not touched thee, and as we have done unto thee nothing but good, and have sent thee away in peace; thou art now the blessed of the LORD.'	אם-תַּעֲשֶׂה עִמָּנוּ רָעָה כַּאֲשֶׁר לֹא נִגַּעְנוֹךָ וְכַאֲשֶׁר עָשִׂינוּ עִמָּךְ רָק טוֹב וְנִשְׁלַחְךָ בְּשָׁלוֹם אֵתָה עִתָּה בְּרוּךְ יְהוָה:	29
30	And he made them a feast, and they did eat and drink.	וַיַּעַשׂ לָהֶם מִשְׁתֶּה וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ:	חמישי
31	And they rose up betimes in the morning, and swore one to another; and Isaac sent them away, and they departed from him in peace.	וַיִּשְׁכְּמוּ בַּבֹּקֶר וַיִּשָּׁבְעוּ אִישׁ לְאָחִיו וַיִּשְׁלַחֵם יִצְחָק וַיֵּלְכוּ מֵאֵתוֹ בְּשָׁלוֹם:	31
32	And it came to pass the same day, that Isaac's servants came, and told him concerning the well which they had digged, and said unto him: 'We have found water.'	וַיְהִי בַיּוֹם הַהוּא וַיָּבֹאוּ עֲבָדֵי יִצְחָק וַיַּגִּדוּ לוֹ עַל-אֲדוֹת הַבְּאֵר אֲשֶׁר חָפְרוּ וַיֹּאמְרוּ לוֹ מָצָאנוּ מַיִם:	32
33	And he called it Shibah. Therefore the name of the city is Beer-sheba unto this day.	וַיִּקְרָא אֹתָהּ שִׁבְעָה עַל כֵּן שְׁמָהּ הָעִיר בְּאֵר שֶׁבַע עַד הַיּוֹם הַזֶּה: (ס)	33
34	And when Esau was forty years old, he took to wife Judith the daughter of Beeri the Hittite, and Basemath the daughter of Elon the Hittite.	וַיְהִי עָשׂו בֶן-אַרְבָּעִים שָׁנָה וַיִּקַּח אִשָּׁה אֶת-יְהוּדִית בַּת-בְּאֵרִי הַחִתִּי וְאֶת-בָּשְׁמַת בַּת-אֵילֹן הַחִתִּי:	34
35	And they were a bitterness of spirit unto Isaac and to Rebekah.	וַתְּהִינָן מֵרַת רוּחַ לְיִצְחָק וּלְרֵבְקָה: (ס)	35
XXVII	And it came to pass, that when Isaac was old, and his eyes were dim, so that he could not see, he called Esau his elder son, and said unto him: 'My son'; and he said unto him: 'Here am I.'	וַיְהִי כִּי-יָקֵן יִצְחָק וַתְּכַהֵן עֵינָיו מִרְאֵת וַיִּקְרָא אֶת-עֵשָׂו בְּנוֹ הַגָּדֹל וַיֹּאמֶר אֵלָיו בְּנִי וַיֹּאמֶר אֵלָיו הִנְנִי:	כד

(29) לא נגענוך. כשאמרנו לך לך מעמנו: אתה. גם אתה (ס"א עתה) עשה לנו כמו כן: (33) שבעה. על שם הברית:

(34) בן ארבעים שנה. עשו היה נמשל לחזיר, שנאמר יִכְרַם־מֶנָּה חֲזִיר מִיַּעַר (תהלים פ, יד), החזיר הזה, כשהוא שוכב פושט טלפיו לומר ראו שאני טהור, כך אלו גזולים וחומסים, ומראים ענמם כשרים. כל מ' שנה היה עשו 47 נשים מתחת יד בעליהן, ומענה אותם, כשהיה בן מ', אמר, אבא בן מ' שנה נשא אשה, אף אני כן:

(35) מורת רוח. לשון המראת רוח, כמו ממרים הִיָּקֵס (דברים ט, כד), כל מעשיהן היו להכעיס ולעצבון: לִיצְחָק ולרֵבְקָה. שהיו עוזדות עצודת אלילים (צ"ר סה, ד):

(1) ותכדין. צעשן של אלו, שהיו מעשנות ומקטירות לעבודת אלילים. דבר אחר, כשנעקד על גבי המזבח, והיה אביו

2	And he said: 'Behold now, I am old, I know not the day of my death.	וַיֹּאמֶר הִנֵּה־נָא זָקֵנְתִּי לֹא יָדַעְתִּי יוֹם מוֹתִי:	וַיֹּאמֶר הָאֵל כֹּעַן סִיבִית לִית אֲנִי יָדַע יוֹם מוֹתִי:
3	Now therefore take, I pray thee, thy weapons, thy quiver and thy bow, and go out to the field, and take me venison;	וְעַתָּה שָׂא־נָא כְלִיךָ תְּלִיךָ וְקִשְׁתְּךָ וְצֹא הַשָּׂדֶה וְצוּדָה לִי (כ' צידה) [ק' ציד]:	וְכֹעַן סֵב כֹּעַן וַיִּנָּךְ סִיפֶךָ וְקִשְׁתְּךָ וּפֹק לְחֻקְלָא וְצוּד לִי צִידָא:
4	and make me savoury food, such as I love, and bring it to me, that I may eat; that my soul may bless thee before I die.'	וַעֲשֵׂה־לִּי מִטְעָמִים כַּאֲשֶׁר אֲהַבְתִּי וְהָבִיֵּאתָ לִּי וְאָכַלְתָּ בַּעֲבוּר תְּבָרְכֵךְ נַפְשִׁי בְטָרִם אֲמוֹת:	וְעֶבִיד לִי תִבְשִׁילִין כָּמָא דְרַחֲמִית וְאָשִׁיל לִי וְאִיכֹל בְּדִיל דְתִבְרַכְנָךְ נַפְשִׁי עַד לֹא אֲמוֹת:
5	And Rebekah heard when Isaac spoke to Esau his son. And Esau went to the field to hunt for venison, and to bring it.	וְרִבְקָה שָׁמְעַת בְּדַבַּר יִצְחָק אֶל־עֵשָׂו בְּנוֹ וַיֵּלֶךְ עֵשָׂו הַשָּׂדֶה לְצוּד צִיד לְהָבִיא:	וְרִבְקָה שָׁמְעַת כִּד מַלִּיל יִצְחָק עִם עֵשָׂו בְּרִיה וְאִזַּל עֵשָׂו לְחֻקְלָא לְמַצֵּד צִידָא לְאַיְתָאָה:
6	And Rebekah spoke unto Jacob her son, saying: 'Behold, I heard thy father speak unto Esau thy brother, saying:	וְרִבְקָה אָמְרָה אֶל־יַעֲקֹב בְּנָה לֵאמֹר הִנֵּה שָׁמַעְתִּי אֶת־אֲבִיךָ מְדַבֵּר אֶל־עֵשָׂו אֶחָיִךְ לֵאמֹר:	וְרִבְקָה אָמְרַת לְיַעֲקֹב בְּרָה לְמִימַר הָאֵל שָׁמַעִית מִן אָבִיךָ מִמַּלִּיל עִם עֵשָׂו אֶחָיִךְ לְמִימַר:
7	Bring me venison, and make me savoury food, that I may eat, and bless thee before the LORD before my death.	הָבִיֵּאתָ לִּי צִיד וַעֲשֵׂה־לִּי מִטְעָמִים וְאָכַלְתָּ וְאַבְרַכְכָּה לִפְנֵי יְהוָה לִפְנֵי מוֹתִי:	אֵיתָא לִי צִידָא וְעֶבִיד לִי תִבְשִׁילִין וְאִיכֹל וְאַבְרַכְנָךְ קֳדָם יי קֳדָם מוֹתִי:
8	Now therefore, my son, hearken to my voice according to that which I command thee.	וְעַתָּה בְנִי שְׁמַע בְּקֻלִּי לֹאֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְהָ אֹתְךָ:	וְכֹעַן בְּרִי קִבִּיל מְנִי לְמָא דֵאֲנָא מְפַקְדָא יְתָךְ:
9	Go now to the flock, and fetch me from thence two good kids of the goats; and I will make them savoury food for thy father, such as he loveth;	לֶךְ־נָא אֶל־הַצֹּאֵן וְקַח־לִּי מִשָּׁם שְׁנֵי גְדֵי עֲזִים טָבִים וְאַעֲשֵׂה אֹתָם מִטְעָמִים לְאֲבִיךָ כַּאֲשֶׁר אֲהַב:	אִיזִיל כֹּעַן לְעָנָא וּסֵב לִי מִתַּמָּן תִּרְוִן גְּדֵי עֲזִין טָבִין וְאַעֲבִיד יְתָהוֹן תִּבְשִׁילִין לְאָבִיךָ כָּמָא דְרַחֲמִים:

רואה לשחטו, באותה שעה נפתחו השמים, וראו מלאכי השרת והיו צוכים, וירדו דמעותיהם ונפלו על עיניו, לפיכך כהו עיניו. דבר אחר, כדי שיטול יעקב את הצרכות:

(2) לא ידעתי יום מותי. אמר רבי יהושע בן קרחה, אם מגיע אדם לפרק אבותיו, ידאג חמש שנים לפניו, וחמש לאחר כן, ויחזק היה בן קר"ג, (כי יקצב בן ס"ג כשנחצרך, דוק צרש"י סוף הסדר) אמר, שמא לפרק אמי אני מגיע, והיא בת קר"ו מחה, והריני בן ה' שנים סמוך לפרקה, לפיכך לא ידעתי יום מותי, שמא לפרק אמי שמא לפרק אבא:

(3) שא' נא. לשון השחזה, כאותה ששנינו (צ"ה כח.), אין משחזין את הסכין אבל משיאה על גבי חצרתה, חדד סכין ושחוט יפה שלא תאכלני ונבלה (צ"ר סה, יג). תל"ך. מרבץ, שדרך לתלושה: וצודה ל'. מן ההפקר, ולא מן הגזל:

(5) לצוד ציד להביא. מהו להביא, אם לא ימנע ליד, יביא מן הגזל:

(7) לפני ה'. צרשותו, שיקרים על ידי:

10	and thou shalt bring it to thy father, that he may eat, so that he may bless thee before his death.'	וְהֵבֵאתָ לְאָבִיךָ וְאָכַל בְּעֶבֶר אֲשֶׁר יְבָרְכֶךָ לִפְנֵי מוֹתוֹ: וְתַעִיל לְאָבוֹךָ וַיִּיכֹל בְּדִיל דִּיבְרְכֶנְךָ קִדָּם מוֹתִיָּה:	10
11	And Jacob said to Rebekah his mother: 'Behold, Esau my brother is a hairy man, and I am a smooth man.	וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־רֵבְקָה אִמּוֹ הֵן עָשׂוֹ אֲחִי אִישׁ שְׁעָר וְאֲנֹכִי אִישׁ חָלָק: וְאָמַר יַעֲקֹב לְרֵבְקָה אִמּוֹ הֵיא עָשׂוֹ אֲחִי גֹבֵר סַעֲרָן וְאֲנִי גֹבֵר שְׁעִיעַ:	11
12	My father peradventure will feel me, and I shall seem to him as a mocker; and I shall bring a curse upon me, and not a blessing.'	אֹלֵי יְמֹשְׁנִי אָבִי וְהִיִּיתִי בְּעֵינָיו כַּמְתַּעֲתָע וְהֵבֵאתִי עָלַי קִלְלָה וְלֹא בִרְכָה: מֵאִם יְמוֹשְׁנִי אָבִא וְאִיָּהּ בְּעֵינֶיהָ כַּמְתַּלְעֵב וְאִיָּהּ עָלַי לְנֹשֶׁן וְלֹא בִרְכָן:	12
13	And his mother said unto him: 'Upon me be thy curse, my son; only hearken to my voice, and go fetch me them.'	וְתֹאמַר לוֹ אִמּוֹ עָלַי קִלְלָתְךָ בְּנִי אֲךָ שְׁמַע בְּקוֹלִי וְלֶךְ קַח־לִי: וְאָמְרָת לִיה אִמּוֹהָ עָלַי אֲתֹאמַר בְּנִבּוּאָה דְלֹא יִיתֹן לְנֹשִׂיאָ עֲלֶיךָ בְּרִי בְרָם קָבִיל מִנִּי וְאִצִּיל סָב לִי:	13
14	And he went, and fetched, and brought them to his mother; and his mother made savoury food, such as his father loved.	וַיֵּלֶךְ וַיִּקַּח וַיָּבֵא לְאִמּוֹ וַתַּעַשׂ אִמּוֹ מִטְעָמִים כַּאֲשֶׁר אָהָב אָבִיו: וְאָזַל וַיִּנְסִיב וְאִיָּהּ לְאִמּוֹהָ וַעֲבַדַּת אִמּוֹהָ תַבְשִׁילִין כַּמֵּא דְּרַחֲמִים אָבִיהָ:	14
15	And Rebekah took the choicest garments of Esau her elder son, which were with her in the house, and put them upon Jacob her younger son.	וַתִּקַּח רֵבְקָה אֶת־בְּגָדֵי עָשׂוֹ בְּגָה הַגָּדֹל הַחֲמֻדֹת אֲשֶׁר אִתָּהּ בְּבֵית וַתַּלְבֵּשׁ אֶת־יַעֲקֹב בְּגָה הַקָּטָן: וַיִּנְסִיב רֵבְקָה יֵת לְבוּשֵׁי עָשׂוֹ בְּרָה רַבָּא דְכִנְיָתָא דְעַמָּה בְּבִיתָא וְאֶלְבִּישַׁת יֵת יַעֲקֹב בְּרָה זַעֲרָא:	15
16	And she put the skins of the kids of the goats upon his hands, and upon the smooth of his neck.	וְאֵת עֹרֹת גִּדְּנֵי הָעִזִּים הִלְבִּישָׁה עַל־יָדָיו וְעַל חִלְקַת צוּאָרָיו: וַיִּתַּן מִשְׁכֵּי דְגִדְּי בְּנֵי עִזִּי אֶלְבִּישַׁת עַל יְדוּהִי וְעַל שְׁעִיעוֹת צוּרִיָּה:	16
17	And she gave the savoury food and the bread, which she had prepared, into the hand of her son Jacob.	וַתִּתֵּן אֶת־הַמִּטְעָמִים וְאֶת־ הַלֶּחֶם אֲשֶׁר עָשָׂתָה בְּיַד יַעֲקֹב בְּגָה: וַיַּהֲבֵת יֵת תַבְשִׁילָא וַיִּתַּן לְחֵמָא דְעַבְדַּת בִּידָא דְיַעֲקֹב בְּרָה:	17
18	And he came unto his father, and said: 'My father'; and he said: 'Here am I; who art thou, my son?'	וַיָּבֵא אֶל־אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי וַיֹּאמֶר הֲנִנִי מִי אַתָּה בְּנִי: וְעָאֵל לֵוִית אָבִיהָ וַיֹּאמֶר אָבִא וַיֹּאמֶר הֲאֵנָּה מִן אֶת בְּרִי:	18

(9) וקח לי. משלי הם ואינם גזל, שכן כתב לה יצחק כחוצה לטול שני גדיי עזים בכל יום (צ"ר סה, יד): שני גדיי עזים. וכי שני גדיי עזים היה מאכלו של יצחק, אלא פסח היה, האחד הקריב לפסחו, והאחד עשה מטעמים. צפרקי דרבי אליעזר: כאשר אהב. כי טעם הגדי כטעם הזבי:

(11) איש שער. בעל שער:

(12) ימושני. כמו ממשש צִהָרִים (דברים כח, כט):

(15) החמדות. הנקיות כתרנומו דכיימא. דבר אחר שחמד אותן מן נמרוד: אשר אתה בבית. והלא כמה נשים היו לו, והוא מפקיד אלל אמו, אלא שהיה בקי במעשיהן וחושדן:

19	And Jacob said unto his father: 'I am Esau thy first-born; I have done according as thou badest me. Arise, I pray thee, sit and eat of my venison, that thy soul may bless me.'	וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל-אָבִיו אֲנֹכִי עָשׂוּ בְכֹרְךָ עָשִׂיתִי כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ אֵלַי קוּם-נָא שֹׁבָה וְאָכְלָה מִצִּידִי בַעֲבוּר תְּבָרְכֵנִי נַפְשִׁךָ:	וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לְאָבוֹהָי אָנָּה עָשׂוּ בּוֹכְרְךָ עֲבָדִית כְּמֵא דְמִלִּילְתָּא עִמִּי קוּם כְּעַן אֶסְתַּחֲר וְאֶכּוֹל מִצִּידִי בְדִיל דְתִבְרַכְנִי נַפְשִׁךָ:
20	And Isaac said unto his son: 'How is it that thou hast found it so quickly, my son?' And he said: 'Because the LORD thy God sent me good speed.'	וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל-בְּנוֹ מִהֲרָה מִהֲרָתָ לְמָצָא בְנִי וַיֹּאמֶר כִּי הִקְרָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לִפְנֵי:	וַיֹּאמֶר יִצְחָק לְבָרִיָּה מֵא דִין אוֹחִיתָא לְאִשְׁכְּחָא בְרִי וַיֹּאמֶר אֲרִי זְמִין יְיָ אֱלֹהֶיךָ גִּידְמִי:
21	And Isaac said unto Jacob: 'Come near, I pray thee, that I may feel thee, my son, whether thou be my very son Esau or not.'	וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל-יַעֲקֹב גֹּשְׁה-נָא וְאִמְשֹׁךְ בְּנִי זֶה הֲאֵתָה עִמִּי עָשׂוּ אִם-לֹא:	וַיֹּאמֶר יִצְחָק לְיַעֲקֹב קְרֵב כְּעַן וְאִמְשֹׁךְ בְּרִי הֲאֵתָה דִין בְּרִי עָשׂוּ אִם לֹא:
22	And Jacob went near unto Isaac his father; and he felt him, and said: 'The voice is the voice of Jacob, but the hands are the hands of Esau.'	וַיִּגַּשׁ יַעֲקֹב אֶל-יִצְחָק אָבִיו וַיִּמְשְׁהוּ וַיֹּאמֶר הֲקֵל קוֹל יַעֲקֹב וְהִידָּיִם יְדֵי עָשׂוּ:	וַיִּקְרֵב יַעֲקֹב לְוֹת יִצְחָק אָבִיו וַיִּמְשִׁיה וַיֹּאמֶר קָלָא קָלִיה דְיַעֲקֹב וַיִּדְּא יְדֵי עָשׂוּ:
23	And he discerned him not, because his hands were hairy, as his brother Esau's hands; so he blessed him.	וְלֹא הִכִּירוֹ כִּי-הָיוּ יָדָיו כִּידֵי עָשׂוּ אֲחִיו שְׁעָרָת וַיְבָרְכֵהוּ:	וְלֹא אִשְׁתַּמּוּדְעִיה אֲרִי הֲוֹאֶה יְדוּהִי כִידֵי עָשׂוּ אֲחִוְהִי סַעֲרָנָן וּבְרַכִּיה:
24	And he said: 'Art thou my very son Esau?' And he said: 'I am.'	וַיֹּאמֶר אֵתָה זֶה בְּנִי עָשׂוּ וַיֹּאמֶר אָנִי:	וַיֹּאמֶר אַתָּה דִין בְּרִי עָשׂוּ וַיֹּאמֶר אָנָּה:
25	And he said: 'Bring it near to me, and I will eat of my son's venison, that my soul may bless thee.' And he brought it near to him, and he did eat; and he brought him wine, and he drank.	וַיֹּאמֶר הֲגֹשְׁה לִי וְאָכְלָה מִצִּיד בְּנִי לְמַעַן תְּבָרְכֵךְ נַפְשִׁי וַיִּגַּשׁ-לֹא וַיֹּאכֵל וַיִּבֵּא לֹא יַיִן וַיִּשְׁתְּ:	וַיֹּאמֶר קְרִיב לִי וְאֶכּוֹל מִצִּיד דְבְרִי בְדִיל דְתִבְרַכְנִי נַפְשִׁי וַיִּקְרֵב לִיה וַיֹּאכֵל וַיַּעֲמִיל לִיה חֲמֻרָא וּשְׁתִּי:
26	And his father Isaac said unto him: 'Come near now, and kiss me, my son.'	וַיֹּאמֶר אֵלָיו יִצְחָק אָבִיו גֹּשְׁה-נָא וּשְׁקֶה-לִי בְנִי:	וַיֹּאמֶר לִיה יִצְחָק אָבִיו קְרֵב כְּעַן וּשְׁק לִי בְרִי:
27	And he came near, and kissed him. And he smelled the smell of his raiment, and blessed him, and said: See, the smell of my son Is as the smell of a field which the LORD hath blessed.	וַיִּגַּשׁ וַיִּשְׁק-לֹא וַיַּרַח אֶת-רִיחַ בְּגָדָיו וַיְבָרְכֵהוּ וַיֹּאמֶר רִיחַ בְּרִיחַ שְׂדֵה אֲשֶׁר בָּרַכָּהּ יְהוָה:	וַיִּקְרֵב וַיִּשְׁק לִיה וַיַּרִיחַ וַיִּבְרַכִּיה וַיֹּאמֶר רִיחַ רִיחָא דְבְרִי כְרִיחַ חֲקֵלָא דְבְרַכִּיה יְיָ:

(19) אנכי עשו בכרך. אנכי המציא לך, ועשו הוא צמוקך: עשיתי. כמה דצרים, כאשר דצרת אלי: שבה. לשון מיסב על השלחן, לך מתורגס אסתחר:

(21) גשה נא ואמשך. אמר יצחק בלבו, אין דרך עשו להיות שם שמים שגור צפיו, וזה אמר כי הקרה ה' אלהיך:

(22) קול יעקב. שמדבר בלשון מחנונים, קום נא, אצל עשו בלשון קנטוריא דבר, יקום אזי:

(24) ויאמר אני. לא אמר אני עשו, אלא אני:

28	So God give thee of the dew of heaven, And of the fat places of the earth, And plenty of corn and wine.	וַיִּתֵּן לָךְ הָאֱלֹהִים מִטַּל וַיִּתֵּן לָךְ וַיְמַטְּבֵךְ דָּאֲרָעָא וְסִיּוֹת עֲבוּר וְחֶמֶר:	ששי כה וַיִּתֵּן לָךְ הָאֱלֹהִים מִטַּל הַשָּׁמַיִם וּמִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ וְרֹב דָּגָן וְתִירָשׁ:
29	Let peoples serve thee, And nations bow down to thee. Be lord over thy brethren, And let thy mother's sons bow down to thee. Cursed be every one that curseth thee, And blessed be every one that blesseth thee.	יִפְלַחוּנָךְ עַמִּיּוֹן וַיִּשְׁתַּעֲבֹדוּ לָךְ מַלְכָּוּן הָיוּ רַב לְאַחֶיךָ וַיִּסְגְּדוּן לָךְ בְּנֵי אִמְךָ לִישׁוֹן יְהוֹן וּבְרִיכָךָ יְהוֹן בְּרִיכִין:	29 יַעֲבֹדוּךָ עַמִּים (כ' וישתחו) וְיִשְׁתַּחֲוּוּ לָךְ לְאֻמִּים הָיוּ גְבִיר לְאַחֶיךָ וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ לָךְ בְּנֵי אִמְךָ אֲרִיכָה אֲדוּר וּמְבָרְכֶיךָ בְּרוּךְ:
30	And it came to pass, as soon as Isaac had made an end of blessing Jacob, and Jacob was yet scarce gone out from the presence of Isaac his father, that Esau his brother came in from his hunting.	וַהֲיָה כִּד שִׁיבִי יִצְחָק לְבָרְכָא יֵת יַעֲקֹב וַהֲיָה בְּרֵם מִפֶּק נֶפֶק יַעֲקֹב מִן קִדָּם יִצְחָק אֲבוּהִי וַעֲשׂו אַחֲוֵהִי עָל מַצִּידִּיה:	30 וַהֲיָה כִּפְּאֶשֶׁר כָּלָה יִצְחָק לְבָרְכָךְ אֶת־יַעֲקֹב וַהֲיָה אַךְ יֵצָא יֵצָא יַעֲקֹב מֵאֵת פָּנָי יִצְחָק אֲבִיו וַעֲשׂו אַחֲוִיו בָּא מַצִּידִּו:
31	And he also made savoury food, and brought it unto his father; and he said unto his father: 'Let my father arise, and eat of his son's venison, that thy soul may bless me.'	וַעֲבַד אֶף הוּא תַבְשִׁילִין וַאֲעִיל לְאֲבוּהִי וַאֲמַר לְאֲבוּהִי יָקוּם אָבָא וַיִּכּוֹל מַצִּידָא דְבָרְיָה בְּדִיל דְּתַבְּרַכְנִי נַפְשִׁיךָ:	31 וַיַּעֲשׂ גַם־הוּא מִטְּעָמִים וַיָּבֵא לְאֲבִיו וַיֹּאמֶר לְאֲבִיו יָקֻם אָבִי וַיֹּאכַל מַצִּיד בְּנִי בַעֲבַר תַּבְּרַכְנִי נַפְשִׁיךָ:
32	And Isaac his father said unto him: 'Who art thou?' And he said: 'I am thy son, thy first-born, Esau.'	וַאֲמַר לִיה יִצְחָק אֲבוּהִי מִן אֶת וַאֲמַר אֲנָא בְּרֶךְ בּוֹכְרֶךָ עֲשׂו:	32 וַיֹּאמֶר לוֹ יִצְחָק אֲבִיו מִ־אֵתָה וַיֹּאמֶר אֲנִי בְנֶךָ בְּכֹרֶךָ עֲשׂו:
33	And Isaac trembled very exceedingly, and said: 'Who then is he that hath taken venison, and brought it me, and I have eaten of all before thou camest, and have blessed him? yea, and he shall be blessed.'	וַתִּנָּה יִצְחָק תִּוְהָא רַבָּא עַד לַחֲדָא וַאֲמַר מִן הוּא דִּיכִי דְצִיד צִידָא וַאֲעִיל לִי וַאֲכַלִּית מִכּוּלָא עַד לָא תִיעוּל וּבְרִיכְתִּיהָ אֶף בְּרִיךְ יְהִי:	33 וַיַּחֲלֵד יִצְחָק חֲרָדָה גְּדֹלָה עַד־מָאד וַיֹּאמֶר מִ־אִפּוּא הוּא הַצִּיד־צִיד וַיָּבֵא לִי וַאֲכַל מִכָּל בְּטָרִם תִּבּוּא וַאֲבָרַכְהוּ גַם־בְּרוּךְ יִהְיֶה:

(27) וירח וגו'. והלא אין ריח רע יותר משטף העזים, אלא מלמד שנכנסה עמו ריח גן עדן: כריח שדה אשר ברכו ה'. שנתן צו ריח טוב, וזה שדה תפוחים, כן דרשו רז"ל:

(28) ויתן לך. יתן ויחזור ויתן (צ"ר סו, ג). ולפי פשוטו מוסב לענין הראשון, ראה ריח בני שנתן לו הקב"ה, כריח שדה וגו', ועוד יתן לך מטל השמים וגו': מטל השמים. כמשמעו, ומדרש אגדה יש להרבה פנים. (דבר אחר, מהו האלהים, דין, אס ראוי לך, יתן לך, ואס לאו לא יתן לך, אבל לעשו אמר, משמני הארץ יהיה מושבך, בין צדיק בין רשע יתן לך. וממנו למד שלמה, כשעשה הבית סידר תפלתו, ישראל שהוא בעל אמונה ומצדיק עליו הדין, לא יקרא עליך חגר, לפיכך וְנִסַּף לְאִישׁ כָּל דְּרָקִיו אֲשֶׁר עָשָׂה אֶת לְצַדּוֹ (מלכים-א ח, טו), אבל נכרי מחוסר אמונה, לפיכך אמר וְנִסַּף עָלָיו הַשָּׁמַיִם וגו' וְעָשִׂיתָ כָּל אֲשֶׁר יִקְרָא אֲלֶיךָ הַנְּכָרִי, בין ראוי בין שאינו ראוי תן לו, כדי שלא יקרא עליך חגר. דרש"י ישן מדויק):

(29) בני אמך. ויעקב אמר ליהודה בני אביך, לפי שהיו לו בנים מכמה אמהות, וכאן שלא נשא אלא אשה אחת, אמר בני אמך (צ"ר סו, ד): ארריך אדור ומברכך ברוך. וצנעס הוא אומר מְבָרְכֶיךָ בְּרוּךְ וְאֲבָרְכֶיךָ קָרוֹב, הצדיקים מחלתם יסורים וסופן שלוה, ואוריהם ומעריהם קודמים למצרכיהם, לפיכך יחמק הקדים קללת אוריהם לצרכת מצרכים, והרשעים מחלתן שלוה וסופן יסורין, לפיכך צנעס הקדים צרכה לקללה:

(30) יצא יצא. זה יוצא וזה בא:

(33) ויחרד. כתרגומו ותוה, לשון תמיה. ומדרשו, ראה גיהנם פתוחה מתחתיו: מי איפוא. לשון לעזמו, משמש עם

34	When Esau heard the words of his father, he cried with an exceeding great and bitter cry, and said unto his father: 'Bless me, even me also, O my father.'	כַּשְׁמַע עֵשָׂו אֶת־דְּבָרֵי אָבִיו וַיִּצְעַק צִעָקָה גְּדֹלָה וּמְרִירָה עַד מְאֹד וַיֹּאמֶר לְאָבִיו בְּרַכְנִי גַם־אֲנִי אָבִי:	כַּשְׁמַע עֵשָׂו אֶת־דְּבָרֵי אָבִיו וַיִּצְעַק צִעָקָה גְּדֹלָה וּמְרִירָה עַד מְאֹד וַיֹּאמֶר לְאָבִיו בְּרַכְנִי גַם־אֲנִי אָבִי:
35	And he said: 'Thy brother came with guile, and hath taken away thy blessing.'	וַיֹּאמֶר בָּא אַחִיד בְּמַרְמָה וַיִּקַּח בְּרַכְתְּךָ:	וַיֹּאמֶר בָּא אַחִיד בְּמַרְמָה וַיִּקַּח בְּרַכְתְּךָ:
36	And he said: 'Is not he rightly named Jacob? for he hath supplanted me these two times: he took away my birthright; and, behold, now he hath taken away my blessing.' And he said: 'Hast thou not reserved a blessing for me?'	וַיֹּאמֶר הֲכִי קָרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב וַיִּעַקְבֵנִי זֶה פַעַמַּיִם אֶת־בְּכֹרְתִי לָקַח וְהִנֵּה עַתָּה לָקַח בְּרַכְתִּי וַיֹּאמֶר הֲלֹא־אֶצְלָתָ לִי בְרָכָה:	וַיֹּאמֶר הֲכִי קָרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב וַיִּעַקְבֵנִי זֶה פַעַמַּיִם אֶת־בְּכֹרְתִי לָקַח וְהִנֵּה עַתָּה לָקַח בְּרַכְתִּי וַיֹּאמֶר הֲלֹא־אֶצְלָתָ לִי בְרָכָה:
37	And Isaac answered and said unto Esau: 'Behold, I have made him thy lord, and all his brethren have I given to him for servants; and with corn and wine have I sustained him; and what then shall I do for thee, my son?'	וַיַּעַן יִצְחָק וַיֹּאמֶר לְעֵשָׂו תֵּן גְּבִיר שְׁמֹתִי לָךְ וְאֶת־כָּל־אֲחָיו נָתַתִּי לוֹ לַעֲבָדִים וְדָגָן וְתִירָשׁ סִמְכֹתִיו וְלִכְּהָ אֲפֹאֶה מָה אֶעֱשֶׂה בְנִי:	וַיַּעַן יִצְחָק וַיֹּאמֶר לְעֵשָׂו תֵּן גְּבִיר שְׁמֹתִי לָךְ וְאֶת־כָּל־אֲחָיו נָתַתִּי לוֹ לַעֲבָדִים וְדָגָן וְתִירָשׁ סִמְכֹתִיו וְלִכְּהָ אֲפֹאֶה מָה אֶעֱשֶׂה בְנִי:
38	And Esau said unto his father: 'Hast thou but one blessing, my father? bless me, even me also, O my father.' And Esau lifted up his voice, and wept.	וַיֹּאמֶר עֵשָׂו אֶל־אָבִיו הַבְּרָכָה אַחַת הֲוֹאֶלֶךְ אָבִי בְּרַכְנִי גַם־אֲנִי אָבִי וַיִּשָּׂא עֵשָׂו קְלוֹ וַיִּבְךְ:	וַיֹּאמֶר עֵשָׂו אֶל־אָבִיו הַבְּרָכָה אַחַת הֲוֹאֶלֶךְ אָבִי בְּרַכְנִי גַם־אֲנִי אָבִי וַיִּשָּׂא עֵשָׂו קְלוֹ וַיִּבְךְ:
39	And Isaac his father answered and said unto him: Behold, of the fat places of the earth shall be thy dwelling, And of the dew of heaven from above;	וַיַּעַן יִצְחָק אָבִיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּה מִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ יִהְיֶה מוֹשְׁבֶךָ וּמִטָּל הַשָּׁמַיִם מֵעַל:	וַיַּעַן יִצְחָק אָבִיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּה מִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ יִהְיֶה מוֹשְׁבֶךָ וּמִטָּל הַשָּׁמַיִם מֵעַל:

כמה דברים. דבר אחר איפוא, היה פה, מי הוא ואיפוא הוא הזד ניד: ואכל מכל. מכל טעמים שנקשתי לטעום טעמתי זו (צ"ר סז, 3): גם ברוך יהיה. שלא תאמר, אילולי שרימה יעקב לאזיו לא נטל את הזכות, לך הסכים וזרכו מדעתו (סז):

(35) במרמה. נחמה:

(36) הכי קרא שמו. לשון תימה הוא, כמו הכי אחי חסד (בראשית כט, כו), שמה לך נקרא שמו יעקב, על שם סופו שהוא עמיד לעקבני. תנחומא (תולדות כג), למה חרד יצחק, אמר, שמה עון יצחק שזכרתי קטן לפני גדול, ושניתי סדר היחס, התחיל עשו מעקו ויעקבני זה פעמים, אמר לו אזיו מה עשה לך, אמר לו את זכרתי לקח, אמר, בזך הייתי מזר וחרד, שמה עזרתי על שורת הדין, עכשיו לזכור זכרתי, גם זכרתי יהיה: ויעקבני. כחרגומו וכמני, ארצני. וארצ, וכמן. ויש מתרגמין ויחמני, נחמס ל: אצל. לשון הפרשה, כמו ויאלץ (ס"א ויאלץ):

(37) הן גביר. זכרה זו שביעית היא, והוא עושה אותה ראשונה, אלא אמר לו, מה תועלת לך בזכרה, אם תקנה נכסים שלו הם, שהרי גביר שמתיו לך, ומה שקנה עזר קנה רצו: ולכה אפוא מזה אעשה בני. היה איפוא אצקש מה לעשות לך:

(38) הברכה אחת. היא זו שמשלת לשון תימה, כמו הבממנים (במדבר יג, יט), הבממנה היא (שם כ), הבממנה נזל (שמואל א-ב ג, לג):

(39) משמני הארץ וגו'. זו איטליא"ה של יון (צ"ר סז, ו):

40	And by thy sword shalt thou live, And thou shalt serve thy brother; And it shall come to pass when thou shalt break loose, That thou shalt shake his yoke from off thy neck.	וְעַל-חֶרֶבְךָ תַחְיֶה וְאֶת-אָחִיךָ תַעֲבֹד וְהָיָה כַּאֲשֶׁר תִּדְרִיד וּפָרַקְתָּ עָלָיו מֵעַל צִוְּאָרְךָ:	40
41	And Esau hated Jacob because of the blessing wherewith his father blessed him. And Esau said in his heart: 'Let the days of mourning for my father be at hand; then will I slay my brother Jacob.'	וַיִּשְׂטֹם עֵשָׂו אֶת-יַעֲקֹב עַל- הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בֵּרַכּוֹ אָבִיו וַיֹּאמֶר עֵשָׂו בְּלִבּוֹ יִקְרְבוּ יְמֵי אָבִי וְאֶהְרֹגָה אֶת-יַעֲקֹב אָחִי:	41
42	And the words of Esau her elder son were told to Rebekah; and she sent and called Jacob her younger son, and said unto him: 'Behold, thy brother Esau, as touching thee, doth comfort himself, purposing to kill thee.	וַיִּגַּד לְרֵבְקָה אֶת-דִּבְרֵי עֵשָׂו בְּנֵהּ הַגָּדֹל וַתִּשְׁלַח וַתִּקְרָא לְיַעֲקֹב בְּנֵהּ הַקָּטָן וַתֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּה עֹשֶׂה אָחִיךָ מִתְנַחֵם לָךְ לְהַרְגֶּךָ:	42
43	Now therefore, my son, hearken to my voice; and arise, flee thou to Laban my brother to Haran;	וְעַתָּה בְנִי שְׁמַע בְּקוֹלִי וְקוּם בָּרַח-לָךְ אֶל-לָבָן אָחִי חֲרָנָה: לְחָרָן:	43
44	and tarry with him a few days, until thy brother's fury turn away;	וַיֵּשְׁבֶתָ עִמּוֹ יָמִים אַחָדִים עַד אֲשֶׁר-תָּשׁוּב חֲמַת אָחִיךָ:	44
45	until thy brother's anger turn away from thee, and he forget that which thou hast done to him; then I will send, and fetch thee from thence; why should I be bereaved of you both in one day?	עַד-שׁוּב אֶף-אָחִיךָ מִמָּוֶה וְשָׁכַח אֶת אֲשֶׁר-עָשִׂיתָ לוֹ וְשָׁלַחְתִּי וּלְקַחְתִּיךָ מִשָּׁם לָמָּה אֲשַׁבֵּל גַּם-שְׁנֵיכֶם יוֹם אֶחָד:	45

(40) ועל חרבך. כמו צהרצך, יש על שהוא במקום אות צ', כמו עמדקם על תקצקם (יחזקאל לג, כו), צהרצכס. על צצאקס (שמות ו, כו) צצאקס: ודיה כאשר תריד. לשון נער, כמו ארד צשי (תהלים נה, ג), כלומר כשיעזרו ישראל על המורה, ויהיה לך פתחון פה להצטרע על הצרכות שנטל, ופרקת עליו וגו':

(41) יקרבו ימי אבל אבי. כמשמעו, שלא לעזר את אבא. ומדרש אגדה לכמה פנים יש:

(42) ויגד לרבקה. צדוק הקודש הוגד לה מה שעשו מהרהר בלבו: מתנחם לך. נחם על האחווה, לחשוב מחשבה אחרת להתנכר לך ולהרגך. ומדרש אגדה, כזר אתה מת צעיני, ושתה עליך כוס של תנחומים. ולפי פשוטו, לשון תנחומים, מתנחם הוא על הצרכות צהריגתך:

(44) אחדים. מועטים:

(45) למה אשכל. אהיה שכולה משניכם. (לימד על) הקוצר את בניו קרוי שכול, וכן ציעקז אמר פִּלְשָׁר פִּלְשָׁי פִּלְשָׁי: גם שניכם. אם יקום עליך ואתה תהרגנו, יעמדו בניו ויהרגוך, ורוח הקדש נורקה צה, ונתנצצה שציום אחד ימותו, כמו שפורש צפרק המקנא לאשתו (סוטה יג.): (מו)

46	<p>And Rebekah said to Isaac: 'I am weary of my life because of the daughters of Heth. If Jacob take a wife of the daughters of Heth, such as these, of the daughters of the land, what good shall my life do me?'</p>	<p>וַתֹּאמֶר רִבְקָה לְיִצְחָק עָקִיתָ בְּחַיִּי מִפְּנֵי בָנוֹת חֵת לֵקַח יַעֲקֹב אִשָּׁה מִבְּנוֹת חֵת כַּאֲלֵה מִבְּנוֹת הָאָרֶץ לָמָּה לִּי חַיִּים:</p>	46
XXVIII	<p>And Isaac called Jacob, and blessed him, and charged him, and said unto him: 'Thou shalt not take a wife of the daughters of Canaan.'</p>	<p>וַיִּקְרָא יִצְחָק אֶל-יַעֲקֹב וַיְבָרֶךְ אוֹתוֹ וַיְצַוְהוּ וַיֹּאמֶר לוֹ לֹא-תִקַּח אִשָּׁה מִבְּנוֹת כְּנָעַן:</p>	XXVIII
2	<p>Arise, go to Paddan-aram, to the house of Bethuel thy mother's father; and take thee a wife from thence of the daughters of Laban thy mother's brother.</p>	<p>קוּם לֵךְ פָּדָנָה אֲרָם בֵּיתָה בְּתוּאֵל אָבִי אִמִּי וְקַח-לָךְ מִשָּׁם אִשָּׁה מִבְּנוֹת לָבָן אָחִי אִמִּי:</p>	2
3	<p>And God Almighty bless thee, and make thee fruitful, and multiply thee, that thou mayest be a congregation of peoples;</p>	<p>וְאֵל שְׁדֵי יִבְרָךְ אֹתְךָ וַיַּפְרֹךְ וַיִּרְבֶּךָ וְהָיִיתָ לְקַהֵל עַמִּים:</p>	3
4	<p>and give thee the blessing of Abraham, to thee, and to thy seed with thee; that thou mayest inherit the land of thy sojournings, which God gave unto Abraham.'</p>	<p>וַיִּתֵּן-לָךְ אֶת-בְּרַכְתּוֹ אֲבֹרָתָם לָךְ וּלְזֶרְעֶךָ אֶתְּךָ לְרִשְׁתָּךְ אֶת-אֶרֶץ מִגְרִיֶּךָ אֲשֶׁר-נָתַן אֱלֹהִים לְאַבְרָהָם:</p>	4
5	<p>And Isaac sent away Jacob; and he went to Paddan-aram unto Laban, son of Bethuel the Aramean, the brother of Rebekah, Jacob's and Esau's mother.</p>	<p>וַיִּשְׁלַח יִצְחָק אֶת-יַעֲקֹב וַיֵּלֶךְ פָּדָנָה אֲרָם אֶל-לָבָן בֶּן-בְּתוּאֵל הָאֲרָמִי אָחִי רִבְקָה אִם יַעֲקֹב וְעֵשָׂו:</p>	שביעי
6	<p>Now Esau saw that Isaac had blessed Jacob and sent him away to Paddan-aram, to take him a wife from thence; and that as he blessed him he gave him a charge, saying: 'Thou shalt not take a wife of the daughters of Canaan';</p>	<p>וַיֵּרָא עֵשָׂו כִּי-בָרֶךְ יִצְחָק אֶת-יַעֲקֹב וַשְׁלַח אוֹתוֹ פָּדָנָה אֲרָם לִקְחַת-לוֹ מִשָּׁם אִשָּׁה בְּבָרְכוֹ אוֹתוֹ וַיְצַו עָלָיו לֵאמֹר לֹא-תִקַּח אִשָּׁה מִבְּנוֹת כְּנָעַן:</p>	6
7	<p>and that Jacob hearkened to his father and his mother, and was gone to Paddan-aram;</p>	<p>וַיִּשְׁמַע יַעֲקֹב אֶל-אָבִיו וְאֶל-אִמּוֹ וַיֵּלֶךְ פָּדָנָה אֲרָם וַיִּקְבֵּל יַעֲקֹב מִן אֲבֹהָיו וּמִן אִמּוֹ וַיֵּלֶךְ פָּדָנָה אֲרָם:</p>	מפטיר

(46) קצתי בחיי. מאסתי צמיי:

(2) פדנה. כמו לפדן: ביתה בתואל. לצית צמואל, כל תיבה שזריכה למ"ד צמחלמה הטיל לה ה"א צפופה (יזמות יג):

(3) ואל שדי. מי שדי צברכותיו למתצרכין מפיו, יצרך אותך:

(4) את ברכת אברהם. שאמר לו וְאֵשֶׁשׁ לְגוֹי גָדוֹל, וְהִתְפָּרְסוּ בְּזַרְעֶךָ, יהיו אותן ברכות האמורות בשבילך, ממך ילא אותו הגוי ואותו הזרע המצורף:

(5) אם יעקב ועשו. איני יודע מה מלמדנו:

8 and Esau saw that the daughters of Canaan pleased not Isaac his father;	וַיֵּרָא עֵשָׂו כִּי רָעוֹת בָּנוֹת כְּנָעַן בְּעֵינָיו יִצְחָק אָבִיו:	8 וַיֵּרָא עֵשָׂו כִּי רָעוֹת בָּנוֹת כְּנָעַן בְּעֵינָיו יִצְחָק אָבִיו:
9 so Esau went unto Ishmael, and took unto the wives that he had Mahalath the daughter of Ishmael Abraham's son, the sister of Nebaioth, to be his wife.	וַיֵּלֶךְ עֵשָׂו אֶל-יִשְׁמָעֵאל וַיִּקַּח אֶת-מַחְלַתוֹ בִּת-יִשְׁמָעֵאל בֶּן- אֲבִרְהָם אָחֹת נְבִיּוֹת עַל-נָשָׁיו נְשׁוּהֵי לֵיהָ לְאִתָּהּ:	9 וַיֵּלֶךְ עֵשָׂו אֶל-יִשְׁמָעֵאל וַיִּקַּח אֶת-מַחְלַתוֹ בִּת-יִשְׁמָעֵאל בֶּן- אֲבִרְהָם אָחֹת נְבִיּוֹת עַל-נָשָׁיו נְשׁוּהֵי לֵיהָ לְאִתָּהּ: (ס)

The Haftarah is Malachi 1:1 - 2:7 on page 243. On Erev Rosh Hodesh, read the Haftara on page 260.

10 And Jacob went out from Beer-sheba, and went toward Haran.	וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּעַר שֶׁבַע וַיֵּלֶךְ לְחָרָן:	10 וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּעַר שֶׁבַע וַיֵּלֶךְ לְחָרָן:
11 And he lighted upon the place, and tarried there all night, because the sun was set; and he took one of the stones of the place, and put it under his head, and lay down in that place to sleep.	וַיִּפְלֶעַ בְּמָקוֹם וַיִּלֵּן שָׁם כִּי- בָא הַשָּׁמֶשׁ וַיִּקַּח מֵאֲבָנֵי הַמָּקוֹם וַיִּשֶׁם מִרְאשֵׁיתוֹ וַיִּשְׁכַּב בְּמָקוֹם הַהוּא:	11 וַיִּפְלֶעַ בְּמָקוֹם וַיִּלֵּן שָׁם כִּי- בָא הַשָּׁמֶשׁ וַיִּקַּח מֵאֲבָנֵי הַמָּקוֹם וַיִּשֶׁם מִרְאשֵׁיתוֹ וַיִּשְׁכַּב בְּמָקוֹם הַהוּא:

(7) וישמע יעקב. מחובר לענין שלמעלה, וירא עשו כי צרך יצחק וגו' וכי שלח אותו פדנה ארס, וכי שמע יעקב אל אציו והלך פדנה ארס, וכי רעות בנות כנען, והלך גם הוא אל ישמעאל:

(9) אדחות נביות. ממשמע שנאמר ב'ת ישמעאל איני יודע שהיא אחות נביות, אלא למדנו שמת ישמעאל משיעדה לעשו קודם נשואיה, והשיאה נביות אחיה, ולמדנו שהיה יעקב באותו הפרק בן ס"ג שנים, שהרי ישמעאל בן ע"ד שנים היה כשנולד יעקב, ש"ד שנה היה גדול ישמעאל מיצחק, ויצחק בן ס' שנה בלדת אותו, הרי ע"ד, ושנתינו היו קל"ו, שנאמר ואלה שני יצחק ואלה שני יעקב, וגו', נמצא יעקב כשמת ישמעאל בן ס"ג שנים היה, ולמדנו מכאן שנטמן בבית עבר י"ד שנה, ואחר כך הלך לחרן, שהרי לא שהה בבית לבן לפני לידתו של יוסף אלא י"ד שנה, שנאמר בצדקתך חרצו עשרה שנה בצדקתך ויש שנים בצדקתך, ושכר האלן משנולד יוסף היה, שנאמר ויהי פאשר ילדה רחל את יוסף וגו', ויוסף בן ל' שנה היה כשמת, ומשם עד שירד יעקב למצרים ט' שנים, ו' של שוב וז' של רעב, ויעקב אמר לפרעה ימי שני מגורי שלשים ומאת שנה, לא וחשוב י"ד שנה שלפני לידת יוסף, ושלשים של יוסף, ותשע משמלך עד שבא יעקב, הרי נ"ג, וכשפירש מאציו היה בן ס"ג, הרי ק"ו, והוא אומר שלשים ומאת שנה, הרי חסרים י"ד שנים, הא למדת, שאחר שקבל הצרכות נטמן בבית עבר י"ד שנים. (אלא לא נענש עליהם בזכות התורה, שהרי לא פירש יוסף מאציו אלא כ"ב שנה, דהיינו מ"ו עד ל"ט, כנגד כ"ב שפירש יעקב מאציו ולא כבדו, והם כ' שנים בבית לבן, ושתי שנים ששה דרך, כדכתיב ויבן לו בית ולמקנהו עשה סכות, ופירשו רז"ל מזה הפסוק ששה י"ח חדשים בדרך, דבית הוא בימות הגשמים וסכות הוא בימות החמה, ולחשזון הפסוקים שחשזנו לעיל, משפירש מאציו עד שירד למצרים שהיה בן ק"ל שנים, ששם אנו מוצאים עוד י"ד שנים, אלא ודאי נטמן בבית עבר בהליכתו לבית לבן ללמוד תורה ממנו, ובשביל זכות התורה לא נענש עליהם, ולא פירש יוסף ממנו אלא כ"ב שנה, מדה כנגד מדה, עד כאן מלאתי בראש"י יסן). על נשיו. הוסיף רשעה על רשעתו (ר"ל מרשעת על מרשעות שהיו לו כבד וק"ל) שלא גרש את הראשונות:

(10) ויצא יעקב. על ידי שבשביל שרעות בנות כנען בעיני יצחק אציו הלך עשו אל ישמעאל, הפסיק הענין בפרשטו של יעקב, וכתיב וירא עשו כי צרך וגו' (בראשית כח, ו), ומשגמר, חזר לענין הראשון: ויצא. לא היה צריך לכחוש אלא וילך יעקב חרנה, ולמה הזכיר יצאתו, אלא מגיד שצאת נדיק מן המקום עושה רשע, שבזמן שהנדיק בעיר, הוא הודה, הוא זיוה, הוא הדרה, יא משם, פנה הודה, פנה זיוה, פנה הדרה. וכן ופלא מן המקום (רות א, ז), האמור צנעמי ורות: וילך חרנה. יא ללכת לחרן:

(11) ויפגע במקום. לא הזכיר הכתוב באיזה מקום, אלא במקום הנזכר במקום אחר, הוא הר המוריה, שנאמר בו וירא את המקום מרחק: ויפגע. כמו ופגע ציריחו (יהושע טז, ז), ופגע בצדקתך. ורבותינו פירשו (ברכות כו:) לשון תפילה, כמו ואל

12	And he dreamed, and behold a ladder set up on the earth, and the top of it reached to heaven; and behold the angels of God ascending and descending on it.	וַיַּחְלֹם וַהֲנִה סֻלָּם אֲרָצָה וְרֹאשׁוֹ מֵגִיעַ הַשָּׁמַיִם וַהֲנִה מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים עָלִים וְיֹרְדִים בּוֹ:	12
13	And, behold, the LORD stood beside him, and said: 'I am the LORD, the God of Abraham thy father, and the God of Isaac. The land whereon thou liest, to thee will I give it, and to thy seed.	וַהֲנִה יְהוָה נֹצֵב עָלָיו וַיֹּאמֶר אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֶיךָ וְאֱלֹהֵי יִצְחָק אֲשֶׁר אַתָּה שֹׁכֵב עָלֶיהָ לֵךְ אֶתְנַנֶּה וְלִזְרַעְךָ:	13
14	And thy seed shall be as the dust of the earth, and thou shalt spread abroad to the west, and to the east, and to the north, and to the south. And in thee and in thy seed shall all the families of the earth be blessed.	וַהֲנִה זֶרְעֶךָ כַּעֲפַר הָאָרֶץ וּפְרָצְתָּ יָמָה וּמָדְמָה וּצְפֹנָה וּנְגִבָה וּנְבָרְכוּ בְךָ כָּל־מִשְׁפָּחַת הָאָדָמָה וּבִזְרַעְךָ:	14
15	And, behold, I am with thee, and will keep thee whithersoever thou goest, and will bring thee back into this land; for I will not leave thee, until I have done that which I have spoken to thee of.'	וַהֲנִה אֲנֹכִי עִמָּךְ וְשָׁמַרְתִּיךָ בְּכָל־אֲשֶׁר־תֵּלֵךְ וְהִשְׁבֹּתִיךָ אֶל־הָאָדָמָה הַזֹּאת כִּי לֹא אֶעְזֹבְךָ עַד אֲשֶׁר אֶם־עָשִׂיתִי אֵת אֲשֶׁר־דִּבַּרְתִּי לָךְ:	15
16	And Jacob awaked out of his sleep, and he said: 'Surely the LORD is in this place; and I knew it not.'	וַיִּיקָץ יַעֲקֹב מִשְׁנָתוֹ וַיֹּאמֶר אֲכֹן יֵשׁ יְהוָה בְּמָקוֹם הַזֶּה וְאֲנֹכִי לֹא יָדָעְתִּי:	16

תפגע פי (ירמיה ז, טז), ולמדנו שתקן חפלת ערבית, ושנה הכחוז ולא כתב ויתפלל, ללמדך שקפצה לו הארץ, כמו שמפורש בפרק גיד הנשה (חולין נא): כי בא השמש. היה לו לכתוב ויצא השמש וילן שם, כי בא השמש משמע, ששקעה לו חמה פתאום שלא צעונתה כדי שילן שם. וישם מראשותיו. עשן כמין מרזב סביב לראשו, שירא מפני חיות רעות, התחילו מריבות זו את זו, זאת אומרת עלי יניח לך ראשו, וזאת אומרת עלי יניח, מיד עשן הקצה אכן אחת, וזה שנאמר ויקח את האזן אשר שם מראשותיו: וישכב במקום ההוא. לשון מעוט, באותו מקום שכב, אבל י"ד שנים ששמש צבית עזר, לא שכב צליה, שהיה עוסק בתורה:

(12) עולים ויורדים. עולים תחלה ואחר כך יורדים, מלאכים שליווהו בארץ, אין יוצאים חוצה לארץ ועלו לרקיע, וירדו מלאכי חוצה לארץ ללוותו:

(13) נצב עליו. לשמרו: ואלהי יצחק. אף על פי שלא מצינו במקרא שיחד הקצה שמו על הנדיקים צבייהם לכתוב אלהי פלוני, משום שנאמר הן בקדשיו לא יאמין (איוב טו, טו), כאן יחד שמו על יצחק, לפי שכהו עיניו, וכלוא צבית, והרי הוא כמת, ויזר הרע פסק ממנו. (תנחומא תולדות ז): שכב עליה. קיפל הקצה כל ארץ ישראל תחתיו, רמז לו שמהא נוחה ליכנס לצניז (חולין נא): (כד' אמות, שזה מקומו של אדם):

(14) ופרצת. וחזקת, כמו וכן יפרוץ:

(15) אנכי עמך. לפי שהיה ירא מעשו ומלצו: עד אשר אם עשיתי. אם משמש בלשון כי: דברתי לך. לזכרך ועלך, מה שהצטחתי לאברהם על זרעו, לך הצטחתי ולא לעשו, שלא אמרתי לו כי יצחק יקרא לך זרע, אלא פי בְּיָצֵקְךָ, ולא כל יצחק, וכן כל לי, ולך, ולהם, הסמוכים אלל דבור, משמשים לשון על, וזה יוכיח, שהרי עס יעקב לא דבר קודם לכן:

17	And he was afraid, and said: 'How full of awe is this place! this is none other than the house of God, and this is the gate of heaven.'	וַיִּירָא וַיֹּאמֶר מַה־נּוֹרָא הַמָּקוֹם הַזֶּה אֵין זֶה כִּי אִם־בֵּית אֱלֹהִים וְזֶה שַׁעַר הַשָּׁמַיִם:	17
18	And Jacob rose up early in the morning, and took the stone that he had put under his head, and set it up for a pillar, and poured oil upon the top of it.	וַיִּשָּׁכֶם יַעֲקֹב בַּבֹּקֶר וַיִּקַּח אֶת־הָאֶבֶן אֲשֶׁר־שָׁם מִרְאשָׁתוֹ וַיִּשֶׁם אֹתָהּ מַצְבֵּה וַיִּצֹק שָׁמֶן עַל־רֹאשָׁהּ:	ישראל
19	And he called the name of that place Beth-el, but the name of the city was Luz at the first.	וַיִּקְרָא אֶת־שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא בֵּית־אֵל וְאוּלָם לֹו שֵׁם־הָעִיר לְרֵאשֻׁנָּה:	19
20	And Jacob vowed a vow, saying: 'If God will be with me, and will keep me in this way that I go, and will give me bread to eat, and raiment to put on,	וַיִּדָּר יַעֲקֹב נֶדֶר לֵאמֹר אִם־יְהִי אֱלֹהִים עִמָּדִי וְשָׁמְרָנִי בַדֶּרֶךְ הַזֶּה אֲשֶׁר אֲנִכִי הוֹלֵךְ וְנָתַן־לִי לֶחֶם לֵאכֹל וּבִגְד ללָבֵשׁ:	20
21	so that I come back to my father's house in peace, then shall the LORD be my God,	וּשְׁבַתִי בְשָׁלוֹם אֶל־בֵּית אָבִי וַיְהִי יְהוָה לִי לֵאלֹהִים:	21

(16) ואנכי לא ידעתי. שאם ידעתי, לא ישנתי במקום קדוש כזה: (17) כי אם בית אלהים. אמר רבי אלעזר בשם רבי יוסי בן זמרא, הסולם הזה עומד בצאר שבע, ואמנע שיפועו מגיע כנגד בית המקדש, שצאר שבע עומד דרומה של יהודה, וירושלים בצפונה, בגבול שבין יהודה ובנימין, ובית אל היה בצפון של נחלת בנימין, בגבול שבין בנימין ובין בני יוסף, נמצא סולם שרגליו בצאר שבע וראשו בבית אל, מגיע אמנע שיפועו נגד ירושלים, ולפי שאמרו רבותינו, שאמר הקד"ה, נדיק זה צא לבית מלוני ויפטר בלא לינה, ועוד אמרו, יעקב קראו לירושלים בית אל, וזו היא אל ואל ירושלים, ומהיכן למדו לומר כן, אומר אני שנעקר הר המוריה וצא לכאן, וזו היא קפיצת הארץ האמורה שחטט חולין (חולין נא:), שצא בית המקדש לקראתו עד בית אל, וזה ויפגע במקום. ואם אמר וכשעבר יעקב על בית המקדש מדוע לא עכזו שם, איהו לא יהיב לביה להתפלל במקום שהתפללו אבותיו, ומן השמים יעכזהו, איהו עד חרן אול, כדאמרין בפרק גיד הנשה (שם), וקרא מוכיח וילך חרנה, כי מטא לחרן אמר, אפשר שעברתי על מקום שהתפללו אבותי ולא התפללתי בו, יהיב דעתיה למהדר, וחזר עד בית אל, וקפצה לו הארץ. (בית אל לא זה הוא הסמוך לעי אלא לירושלים, ועל שם שהיתה עיר האלהים קראה בית אל, והוא הר המוריה שהתפלל בו אברהם, והוא השדה שהתפלל בו יצחק, וכן אמרו בסוטה לכו ונעלה וגו' לא כאברהם שקראו הר, ולא כיצחק שקראו שדה, אלא כיעקב שקראו בית אל ע"כ מפרש"י מדויק): מה נורא. תרגום מה דחילו אתרא הדין. דחילו שם דבר הוא כמו סוכלתנו וכסו למלכש: וזה שער השמים. מקום תפלה, לעלות תפלתם השמימה. ומדרשו שבית המקדש של מעלה מכון כנגד בית המקדש של מטה: (20) אם יהיה אלהים עמדי. אם ישמור לי הבטחות הללו, שהבטיחני להיות עמדי, כמו שאמר לי והנה אנכי עמך: ושמרני. כמו שאמר לי ושמרתיו בכל אשר תלך: ונתן לי לחם לאכול. כמו שאמר כי לא אעזבך, והמבקש לחם הוא קרוי נעזב, שנאמר וְלֹא רָאִיתִי נְעֻז וְנָעֻז מְצַקֵּשׁ לָחֶם (תהלים לו, כה): (21) ושבת. כמו שאמר לי והשיבותיך אל האדמה: בשלום. שלם מן החטא, שלא אלמד מדרכי לבן: והיה ה' לי לאלהים. שיחול שמו עלי מתחלה ועד סוף, שלא ימצא פסול בזרעי, כמו שאמר אשר דברתי לך, והבטחה זו הבטיח לאברהם,

22	<p>and this stone, which I have set up for a pillar, shall be God's house; and of all that Thou shalt give me I will surely give the tenth unto Thee.'</p>	<p>וְהָאֶבֶן הַזֹּאת אֲשֶׁר־שָׁמַתִּי מִצְבֵּה וְהָיָה בֵּית אֱלֹהִים וְכָל אֲשֶׁר תִּתֶּן לִי עֹשֶׂר אֶעֱשֶׂהנִי לָךְ:</p>	22
XXIX	<p>Then Jacob went on his journey, and came to the land of the children of the east.</p>	<p>וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב רְגֵלְיוֹ בְּאֶרֶץ אֲרָצָה בְּנֵי־קְדָם:</p>	שני
2	<p>And he looked, and behold a well in the field, and, lo, three flocks of sheep lying there by it.—For out of that well they watered the flocks. And the stone upon the well's mouth was great.</p>	<p>וַיֵּרָא וַהֲגֵה בְּאֵר בְּשָׂדֶה וַהֲנִה שָׁם שְׁלֹשָׁה עֲדָרֵי־צֹאן רֹבְצִים עָלֶיהָ בִּי מִן־הַבָּאָר הַהוּא יִשְׁקוּ הָעֲדָרִים וְהָאֶבֶן גְּדֹלָה עַל־פִּי הַבָּאָר:</p>	2
3	<p>And thither were all the flocks gathered; and they rolled the stone from the well's mouth, and watered the sheep, and put the stone back upon the well's mouth in its place.—</p>	<p>וַנֹּאסְפוּ־שָׁמָּה כָּל־הָעֲדָרִים וַיִּגְלְלוּ אֶת־הָאֶבֶן מֵעַל פִּי הַבָּאָר וַהֲשִׁקּוּ אֶת־הַצֹּאן וַהֲשִׁיבוּ אֶת־הָאֶבֶן עַל־פִּי הַבָּאָר לְמַקְמָתָהּ:</p>	3
4	<p>And Jacob said unto them: 'My brethren, whence are ye?' And they said: 'Of Haran are we.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר לָהֶם יַעֲקֹב אַחֵי מַאֲיֵן אַתֶּם וַיֹּאמְרוּ מִחָרָן אֲנַחְנּוּ:</p>	4
5	<p>And he said unto them: 'Know ye Laban the son of Nahor?' And they said: 'We know him.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר לָהֶם הֵינְדַעְתֶּם אֶת־לָבָן בֶּן־נָחוֹר וַיֹּאמְרוּ יָדַעְנוּ:</p>	5
6	<p>And he said unto them: 'Is it well with him?' And they said: 'It is well; and, behold, Rachel his daughter cometh with the sheep.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר לָהֶם הַשְׁלֹם לוֹ וַיֹּאמְרוּ שְׁלֹם וַהֲנִה רַחֵל בָּתּוֹ בָּאָה עִם־הַצֹּאן:</p>	6

שנאמר להיות לך לאלהים ולזרעך אחר כך (בראשית יז, ז). (זרעך מיוחס שלא ימצא צו שום פסול):
(22) והאבן הזאת. כך מפורש וי"ו של והאבן, אם תעשה לי את אלה ואף אני אעשה זאת: והאבן הזאת אשר שמתי מצבה וגו'. כתרומתו אהי פלח עלה קדם ה', וכן עשה צונו מפדן ארס, כשאמר לו קים עליה בית אל (שם לה, א) מה נאמר שם, ויבן יעקב מצבה וגו' ויסף עליה נסך (שם יד):
(1) וישא יעקב רגליו. משנתצער צורה טובה, שהוצטח צשמירה, נשא לצו את רגליו ונעשה קל ללכת. כך מפורש צצראשית רצה (ע, ח):
(2) ישקו העדרים. משקים הרועים את העדרים, והמקרא דצר בלשון קצרה:
(3) ונאספו. רגילים היו להאסף, לפי שהיתה האבן גדולה: וגללו. וגוללין ותרומתו ומגנדרין. כל לשון הווה, משתנה לדבר בלשון עתיד ובלשון עבר, לפי שכל דבר ההוא חמדי, כזר היה ועתיד להיות: והשיבו. תרגומו ומתיבין:
(6) באה עם הצאן. הטעם צאל"ף, ותרומתו אחיא, ורחל צאה, הטעם למעלה צצ"ת, ותרומתו אחת, הראשון לשון עושה והשני לשון עשמה:

7 And he said: 'Lo, it is yet high day, neither is it time that the cattle should be gathered together; water ye the sheep, and go and feed them.'	7 ואמר הא עוד יומא סגי לא עדן למכנש בעיר אשקו ענא ואיזילו רעו:	7 ויאמר הן עוד היום גדול לא- עת האסר המקנה השקו הצאן ולכו רעו:
8 And they said: 'We cannot, until all the flocks be gathered together, and they roll the stone from the well's mouth; then we water the sheep.'	8 ואמרו לא נכול עד דיתכנשון כל עדריא ויגנדרון ית אבנא מעל פמא דבירא ונשקי ענא:	8 ויאמרו לא נוכל עד אשר יאספו כל-העדרים וגללו את-האבן מעל פי הבאר והשקינו הצאן:
9 While he was yet speaking with them, Rachel came with her father's sheep; for she tended them.	9 עד דהוא ממליל עמהון ורחל אתת עם ענא דלאבוקא ארי רעיתא היא:	9 עודנו מדבר עמם ורחל באה עם-הצאן אשר לאביה כי רעה הוא:
10 And it came to pass, when Jacob saw Rachel the daughter of Laban his mother's brother, and the sheep of Laban his mother's brother, that Jacob went near, and rolled the stone from the well's mouth, and watered the flock of Laban his mother's brother.	10 ויהי כד חזא יעקב ית רחל בת לבן אחוקא דאמיה וית ענא דלבן אחוקא דאמיה וקריב יעקב וגנדר ית אבנא מעל פמא דבירא ואשקי ית ענא דלבן אחוקא דאמיה:	10 ויהי כאשר ראה יעקב את-רחל בת-לבן אחי אמו ואת-צאן לבן אחי אמו ויגש יעקב וגלל את-האבן מעל פי הבאר וישק את-צאן לבן אחי אמו:
11 And Jacob kissed Rachel, and lifted up his voice, and wept.	11 וישק יעקב לרחל וישא את-קלו ויבך:	11 וישק יעקב לרחל וישא את-קלו ויבך:
12 And Jacob told Rachel that he was her father's brother, and that he was Rebekah's son; and she ran and told her father.	12 ויגד יעקב לרחל כי אחי אביה הוא וכי בן-רבקה הוא ותרץ ותגד לאביה:	12 ויגד יעקב לרחל כי אחי אביה הוא וכי בן-רבקה הוא ותרץ ותגד לאביה:

(7) הן עוד היום גדול. לפי שראה אותם רוצנים, כסבור שרוצים לאסוף המקנה הביתה ולא ירעו עוד, אמר להם, הן עוד היום גדול, כלומר אם שכירי יום אחס, לא שלמחם פעולת היום, ואם הצהמות שלכם, אף על פי כן לא עת האסף המקנה וגו' (ב"ר ע, יא):

(8) לא נוכל. להשקות לפי שהאבן גדולה: וגללו. זה מתורגם ויגנדרון, לפי שהוא לשון עמיד:

(10) ויגש יעקב ויגל. כמי שמעביר את הפקק מעל פי כלוחית, להודיעך שכחו גדול (ב"ר ע, יב):

(11) ויבך. לפי שזפה ברוח הקודש שאינה נכנסת עמו לקבורה. דבר אחר, לפי שצא צידים ריקניות, אמר, אליעזר עבד אבי אבא, היו צידיו נומים ונמידים ומגדנות, ואני אין צידי כלום. לפי שרדף אליפו בן עשו צמאות אביו אחריו להורגו, והשיגו, ולפי שגדל אליפו בחיקו של יצחק, משך ידו, אמר לו מה אעשה לצווי של אבא, אמר לו יעקב טול מה שצדי, והעני חסוד כמת:

(12) כי אחי אביה הוא. קרוב לאביה, כמו חננים חסידים (בראשית יג, ח). ומדרשו, אם לרמאות הוא צא, גם אני אחיו צמאות, ואם אדם כשר הוא, גם אני בן רבקה אחותו הכשרה: ותגד לאביה. לפי שאמה מתה, לא היה לה להגיד אלא לו (ב"ר ע, יג):

<p>13 And it came to pass, when Laban heard the tidings of Jacob his sister's son, that he ran to meet him, and embraced him, and kissed him, and brought him to his house. And he told Laban all these things.</p>	<p>וַיְהִי כַשְׁמֹעַ לְבָן אֶת־שְׁמֵעוֹ יַעֲקֹב בֶּן־אָחִיתוֹ וַיֵּרֶץ לִקְרָאתוֹ וַיִּחַבֶּק־לוֹ וַיִּנָּשֶׁק־לוֹ וַיְבִיֵּאֵהוּ אֶל־בֵּיתוֹ וַיְסַפֵּר לְלָבָן אֶת־כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה:</p>	<p>13 וַיְהִי כַשְׁמֹעַ לְבָן אֶת־שְׁמֵעוֹ יַעֲקֹב בֶּן־אָחִיתוֹ וַיֵּרֶץ לִקְרָאתוֹ וַיִּחַבֶּק־לוֹ וַיִּנָּשֶׁק־לוֹ וַיְבִיֵּאֵהוּ אֶל־בֵּיתוֹ וַיְסַפֵּר לְלָבָן אֶת־כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה:</p>
<p>14 And Laban said to him: 'Surely thou art my bone and my flesh.' And he abode with him the space of a month.</p>	<p>וַיֹּאמֶר לָבָן לְיַעֲקֹב קָרִיבִי וּבִסְרִי אִתָּהּ וַיֵּתִיב עִמָּיהָ יָרַח יוֹמִין:</p>	<p>14 וַיֹּאמֶר לָבָן אֶדְ עֲצָמִי וּבִשְׁרִי אִתָּהּ וַיֵּשֶׁב עִמּוֹ חֹדֶשׁ יָמִים:</p>
<p>15 And Laban said unto Jacob: 'Because thou art my brother, shouldest thou therefore serve me for nought? tell me, what shall thy wages be?'</p>	<p>וַיֹּאמֶר לְבָן לְיַעֲקֹב הֲכִי־אֲחִי אִתָּהּ וְעַבַדְתָּנִי חִנָּם הִגִּידָה לִּי מִה־מִּשְׁכָּרְתְּךָ:</p>	<p>15 וַיֹּאמֶר לְבָן לְיַעֲקֹב הֲכִי־אֲחִי אִתָּהּ וְעַבַדְתָּנִי חִנָּם הִגִּידָה לִּי מִה־מִּשְׁכָּרְתְּךָ:</p>
<p>16 Now Laban had two daughters: the name of the elder was Leah, and the name of the younger was Rachel.</p>	<p>וּלְלָבָן תְּרֵתִין בָּנִין שְׁמוֹ רַבִּתָּא לָאָה וְשְׁמוֹ עֵירָתָא רַחֵל:</p>	<p>16 וּלְלָבָן שְׁתֵּי בָנוֹת שֵׁם הַגְּדֹלָה לָאָה וְשֵׁם הַקְּטָנָה רַחֵל:</p>
<p>17 And Leah's eyes were weak; but Rachel was of beautiful form and fair to look upon.</p>	<p>וַעֲיֵנֵי לָאָה רַבּוֹת וְרַחֵל הָיְתָה שְׁפִירָא בְּרִיָּא וַיֵּאָדָּא בְּחֻזָּא:</p>	<p>17 וַעֲיֵנֵי לָאָה רַבּוֹת וְרַחֵל הָיְתָה שְׁפִירָא בְּרִיָּא וַיֵּפֶת מְרָאָה:</p>
<p>18 And Jacob loved Rachel; and he said: 'I will serve thee seven years for Rachel thy younger daughter.'</p>	<p>וַיֶּחֱמֶה יַעֲקֹב יֵת רַחֵל וַיֹּאמֶר אֶפְלַחְנָה שְׁבַע שָׁנִין בְּרַחֵל בְּרִתְךָ עֵירָתָא:</p>	<p>18 וַיֵּאָהֱב יַעֲקֹב אֶת־רַחֵל וַיֹּאמֶר אֶעֱבֹדְךָ שְׁבַע שָׁנִים בְּרַחֵל בְּרִתְךָ הַקְּטָנָה:</p>
<p>19 And Laban said: 'It is better that I give her to thee, than that I should give her to another man; abide with me.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר לְבָן טוֹב תַּתִּי אִתָּהּ לָךְ מִתַּתִּי אִתָּהּ לְאִישׁ אֲחֵר שְׁבָה עִמִּי:</p>	<p>19 וַיֹּאמֶר לְבָן טוֹב תַּתִּי אִתָּהּ לָךְ מִתַּתִּי אִתָּהּ לְאִישׁ אֲחֵר שְׁבָה עִמִּי:</p>

(13) וירץ לקראתו. כסצור ממון הוא טעון, שהרי עצד הצית צא לכאן צעשרה גמלים טעונים (צ"ר שם): ויחבק. כשלא ראה עמו כלום, אמר, שמא זהו ציט והנס צחיקו (צ"ר שם): וינשק לו. אמר, שמא מרגליות הציט והס צפיו (צ"ר שם): ויספר ללבן. שלא צא אלא מחוך אונס אחיו, ושנטלו ממנו ממנו:

(14) אך עצמי ובשרי. מעתה אין לי לאספך הציתה, הואיל ואין צידך כלום, אלא מפני קורצה אטפל כך חדש ימים, וכן עשה, ואף זו לא לחנם, שהיה רועה זאנו:

(15) הכי אחי אתה. לשון חימה, וכי צציל שאחי אחת מעצדני חנם: ועבדתני. כמו ומעצדני, וכן כל תיצה שהיא לשון עצר, הוסיף וי"ו צראשה, והיא הופכת התיצה להצא:

(17) רבות. שהיתה סצורה לעלות צגורלו של עשו וצכמה, שהיו הכל אומרים, שני צנים לצרקה ושתי צנות ללבן, הגדולה לגדול והקטנה לקטן (צצא צמרצ קצג). תאר. הוא צורת הפצוף, לשון יצאצרהו צצצד (ישעיה מד, יג), קונפ"אס צלע"ו: מראה. הוא ציו קלסתר:

(18) אעבדך שבע שנים. הס ימים אחדים שאמרה לו אמו וישצצ עמו ימים חצדים (צ"ר ע, יז), ותדע שכן הוא, שהרי כתיצ ויהיו צעניו כימים אחדים: ברחל בתך הקטנה. כל הסימנים הללו למה, לפי שהיה יודע צו שהוא רמאי, אמר לו אעצדך צרחל, ושמא תאמר רחל אחרת מן השוק, תלמוד לומר צתך, ושמא תאמר אחליך ללאה שמה ואקרא שמה רחל, תלמוד לומר הקטנה, ואף על פי כן לא הועיל, שהרי רמהו:

20	And Jacob served seven years for Rachel; and they seemed unto him but a few days, for the love he had to her.	וַיַּעֲבֹד יַעֲקֹב בְּרַחֵל שִׁבְעַת שָׁנִים וַיְהִי כִּשְׁנֵי יָמִים אֶחָדִים בְּאַהֲבָתוֹ אֶתָּהּ:	20
21	And Jacob said unto Laban: 'Give me my wife, for my days are filled, that I may go in unto her.'	וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל-לָבָן הִנֵּה אֶת־אִשִּׁי כִּי מָלְאוּ יָמַי וְאֶבֹּאֶה אֵלֶיָּהּ:	21
22	And Laban gathered together all the men of the place, and made a feast.	וַיֹּאסֶף לָבָן אֶת-כָּל-אֲנָשֵׁי הַמָּקוֹם וַיַּעַשׂ מִשְׁתֶּה:	22
23	And it came to pass in the evening, that he took Leah his daughter, and brought her to him; and he went in unto her.	וַיְהִי בָעֶרֶב וַיִּקַּח אֶת-לֵאָה בָּתּוֹ וַיָּבֵא אֹתָהּ אֵלָיו וַיָּבֵא אֵלֶיָּהּ: וַעָל לְוָתָהּ:	23
24	And Laban gave Zilpah his handmaid unto his daughter Leah for a handmaid.	וַיִּתֵּן לָבָן לָהּ אֶת-זִלְפָּה שִׁפָּחָתוֹ לְלֵאָה בָּתּוֹ שִׁפָּחָהּ:	24
25	And it came to pass in the morning that, behold, it was Leah; and he said to Laban: 'What is this thou hast done unto me? did not I serve with thee for Rachel? wherefore then hast thou beguiled me?'	וַיְהִי בַּבֹּקֶר וַהֲנִיָּהּ-הָיָה לֵאָה וַיֹּאמֶר אֶל-לָבָן מַה-זֹּאת עָשִׂיתָ לִּי הֲלֹא בְרַחֵל עָבַדְתִּי עִמָּךְ וְלָמָּה רָמִיתָנִי:	25
26	And Laban said: 'It is not so done in our place, to give the younger before the first-born.'	וַיֹּאמֶר לָבָן לֹא מִתַּעֲבִיד כִּין בְּמִקְוֹמָנוּ לְתֵת הַצְעִירָה לִפְנֵי הַבְּכִירָה:	26
27	Fulfil the week of this one, and we will give thee the other also for the service which thou shalt serve with me yet seven other years.'	מָלֵא שָׁבַע זֹאת וְנִתְּנָה לְךָ גַּם- אֶת-זֹאת בַּעֲבֹדָה אֲשֶׁר תַּעֲבֹד עִמָּדִי עוֹד שִׁבְעַת-שָׁנִים אַחֲרוֹת:	27

(21) מלאו ימי. שאמרה לי אחי. ועוד מלאו ימי, שהרי אני בן פ"ד שנה, ואימתי אעמיד י"ז שנים, וזה שאמר ואצוה אליה, והלא קל שבקלים אינו אומר כן, אלא להוליד תולדות אמר כך:
(25) ויהי בבקר והנה היא לאה. אצל כלילה לא היתה לאה, לפי שמסר יעקב סימנים לרחל, וכשראתה רחל שמכניסין לו לאה, אמרה, עכשיו תכלס אחותי, עמדה ומסרה לה אותן סימנים (מגילה יג):
(27) מלא שבע זאת. דבוק הוא, שהרי נקוד בחטף (פי' בשו"א), שזוע של זאת, והן ז' ימי המשתה, בגמ' ירושלמית צמועד קטן וא"ל לומר שזוע ממש, שאם כן היה צריך לינקד השי"ן צפתח (ר"ל צקמץ), ועוד שזוע לשון זכר, כדכתיב שָׁבַע שָׁבַע וְאֵלֶיךָ לְךָ, לפיכך אין משמע שזוע אלא שבעה, שטיינ"א בלע"ז: ונתנה לך. לשון רבים, כמו וְנָשָׂאָהּ, וְנָשָׂאָהּ, אף זה לשון ונתן ונתנה וגו': גם את זאת. מיד לאחר שבעת ימי המשתה ותעבד לאחר נשואיה:

28	And Jacob did so, and fulfilled her week; and he gave him Rachel his daughter to wife.	וַיַּעַשׂ יַעֲקֹב כֵּן וַיִּמְלֵא שָׁבַע וַיִּתֵּן-לוֹ אֶת-רָחֵל בְּתוּלוֹ שְׁבוּעָתָא דְּדָא וַיְהִי לָהּ יֵת רָחֵל בְּרִתּוּיהָ לֵיהּ לְאִשָּׁה:
29	And Laban gave to Rachel his daughter Bilhah his handmaid to be her handmaid.	וַיִּתֵּן לָבָן לְרָחֵל בְּתוּ אֶת-בִּלְהָה שִׁפְחָתוֹ לָהּ לְשִׁפְחָה: וַיְהִי לָבָן לְרָחֵל בְּרִתּוּיהָ יֵת בִּלְהָה אֲמִיתָיהָ לָהּ לְאִמָּהּ:
30	And he went in also unto Rachel, and he loved Rachel more than Leah, and served with him yet seven other years.	וַיָּבֹא גַם אֶל-רָחֵל וַיֵּאָהֱב גַּם אֶת-רָחֵל מִלֵּאָה וַיַּעֲבֹד עִמּוֹ עוֹד שְׁבַע-שָׁנִים אַחֲרֵיתָיִם: וְעָאֵל אִף לָוֶת רָחֵל וַיְרַחֵם אִף יֵת רָחֵל מִלֵּאָה וַיַּפְלַח עִמֶּיהָ עוֹד שְׁבַע שָׁנִין אַחֲרֵינִין:
31	And the LORD saw that Leah was hated, and he opened her womb; but Rachel was barren.	וַיֵּרָא יְהוָה כִּי-שְׂנוּאָה לָאָה וַיִּפְתַּח אֶת-רִחְמָהּ וַיְרַחֵל עִקְרָה: וַיִּחַזַּא יי אַרִי סְנוּאָתָא לָאָה וַיְהִי לָהּ עַדוּי וַיְרַחֵל עִקְרָא:
32	And Leah conceived, and bore a son, and she called his name Reuben; for she said: 'Because the LORD hath looked upon my affliction; for now my husband will love me.'	וַתַּהַר לָאָה וַתֵּלֶד בֶּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ רְאוּבֵן כִּי-רָאָה יְהוָה בְּעֵינָי כִּי עָתָה יֵאָהֱבֵנִי אִישִׁי: וַעֲדִיאַת לָאָה וַיִּלְדֵּת בֶּר וַקֵּרַת שְׁמִיהָ רְאוּבֵן אַרִי אֲמַרְתָּ אַרִי גְלִי קָדָם יי עַל-בְּנֵי אַרִי כֵעֵן יִרְחַמֶּנִי בְּעָלִי:
33	And she conceived again, and bore a son; and said: 'Because the LORD hath heard that I am hated, He hath therefore given me this son also.' And she called his name Simeon.	וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בֶּן וַתִּאֲמַר כִּי-שָׁמַע יְהוָה כִּי-שְׂנוּאָה אֲנִי וַיִּתֵּן-לִי גַם-אֶת-זֶה וַתִּקְרָא שְׁמוֹ שִׁמְעוֹן: וַעֲדִיאַת עוֹד וַיִּלְדֵּת בֶּר וַאֲמַרְתָּ אַרִי שְׁמִיעַ קָדָם יי אַרִי סְנוּאָתָא אֲנָא וַיְהִי לִי אִף יֵת דִּין וַקֵּרַת שְׁמִיהָ שִׁמְעוֹן:
34	And she conceived again, and bore a son; and said: 'Now this time will my husband be joined unto me, because I have borne him three sons.' Therefore was his name called Levi.	וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בֶּן וַתִּאֲמַר עַתָּה הַפַּעַם יִלְוֶה אִשִּׁי אֵלָי כִּי-יִלְדֵתִי לוֹ שְׁלֹשָׁה בָנִים עַל-כֵּן קָרָא שְׁמוֹ לֵוִי: וַעֲדִיאַת עוֹד וַיִּלְדֵּת בֶּר וַאֲמַרְתָּ הֲדָא זְמַנָּא וַיִּתְּחַבֵּר לִי בְּעָלִי אַרִי וַיִּלְדֵּית לִיהּ תְּלָתָא בָנִין עַל כֵּן קָרָא שְׁמִיהָ לֵוִי:

(30) עוד שבע שנים אחרות. אחרות הקישן לראשונות, מה ראשונות צאמונה אף האחרונות צאמונה (צ"ר ע, כ), ואף על פי שצאמונות צא עליו: (32) ותקרא שמו ראובן. רצותינו פירשו (צרכות ז:), אמרה, ראו מה צין צני לצן חמי, שמכר הזכורה ליעקב, וזה לא מכרה ליוסף ולא ערער עליו, ולא עוד שלא ערער עליו, אלא שזקש להוציאו מן הבור: (34) הפעם ילוה אישי. לפי שהאמהות נציאות היו ויודעות ש"צ שצטים יוצאים מיעקב, וד' נשים ישא, אמרה, מעתה אין לו פתחון פה עלי, שהרי נטלתי כל חלקי צדנים: על כן. כל מי שנאמר צו על כן, מרובה באוכלוסין, חוץ מלוי, שהארון היה מכלה צהם (צ"ר עא, ד): קרא שמו לוי. צבולס כתיב ותקרא, (שהיא קראה), וזה כתב צו קרא, ויש מדרש אגדה צאלה הדברים רבה, ששלס הקצ"ה גבריאל והציאו לפניו, וקרא לו שם זה, ונתן לו כ"ד מתנות כהונה, ועל שם שלוהו צמתנות קראו לוי:

35	And she conceived again, and bore a son; and she said: 'This time will I praise the LORD.' Therefore she called his name Judah; and she left off bearing.	וַתֵּהָרַע עוֹד וַתֵּלֶד בֶּן וַתֹּאמֶר הַפֶּעַם אֹדָה אֶת־יְהוָה עַל־כֵּן קָרָאתָ שְׁמוֹ יְהוּדָה וַתַּעֲמֹד מִלָּדָתָהּ	35
XXX	And when Rachel saw that she bore Jacob no children, Rachel envied her sister; and she said unto Jacob: 'Give me children, or else I die.'	וַתֵּרָא רָחֵל כִּי לֹא יֵלְדָה לְיַעֲקֹב וַתִּקְנָא רָחֵל בְּאֶחָתָהּ וַתֹּאמֶר אֶל־יַעֲקֹב הִבֵּה־לִּי בָנִים וְאִם־אֵין מִתָּה אֲנֹכִי	XXX
2	And Jacob's anger was kindled against Rachel; and he said: 'Am I in God's stead, who hath withheld from thee the fruit of the womb?'	וַיִּחַר־אַף יַעֲקֹב בְּרָחֵל וַיֹּאמֶר הֲתַחַת אֱלֹהִים אֲנִכִּי אֲשֶׁר־מָנַע מִמֶּנִּי פְרִי־בֶטֶן	2
3	And she said: 'Behold my maid Bilhah, go in unto her; that she may bear upon my knees, and I also may be builded up through her.'	וַתֹּאמֶר הִנֵּה אִמָּתִי בִלְהָה בֹּא אֵלֶיהָ וַתֵּלֶד עַל־בְּרָכִי וְאִבְנָה גַם־אֲנִכִּי מִמֶּנָּה	3
4	And she gave him Bilhah her handmaid to wife; and Jacob went in unto her.	וַתִּתֵּן־לוֹ אֶת־בִּלְהָה שִׁפְחָתָהּ לְאִשָּׁה וַיָּבֹא אֵלֶיהָ יַעֲקֹב	4
5	And Bilhah conceived, and bore Jacob a son.	וַתֵּהָרַע בִּלְהָה וַתֵּלֶד לְיַעֲקֹב בֶּן	5
6	And Rachel said: 'God hath judged me, and hath also heard my voice, and hath given me a son.' Therefore called she his name Dan.	וַתֹּאמֶר רָחֵל דָּנִנִּי אֱלֹהִים וְגַם שָׁמַע בְּקוֹלִי וַיִּתֵּן־לִי בֶּן עַל־כֵּן קָרָאתָ שְׁמוֹ דָּן	6
7	And Bilhah Rachel's handmaid conceived again, and bore Jacob a second son.	וַתֵּהָרַע עוֹד וַתֵּלֶד בִּלְהָה שִׁפְחָתָהּ רָחֵל בֶּן שֵׁנִי לְיַעֲקֹב	7

- (35) הפעם אודה. שנטלתי יותר מחלקי, מעתה יש לי להודות:
- (1) ותקנא רחל באחתה. קנאה צמעסיה הטוּזים, אמרה, אלולי שזדקה ממני לא זכתה לזנים (צ"ר עא, ו): הבה לי. וכי כך עשה אצרך לאמן, והלא התפלל עליה: מזהה אנכי. מכאן למי שאין לו זנים שחשוב כמת (צ"ר שס):
- (2) התחת. וכי במקומו אני: אשר מנע ממך. את אומרת שאעשה כזבא, אני איני כזבא, אלא לא היו לו זנים, אני יש לי זנים, ממך מנע ולא ממני:
- (3) על ברכי. כתר גומו ואלא ארצי: ואבנה גם אנכי. מהו גם, אמרה לו, זקנך אצרהם היו לו זנים מהגר, וחגר מתניו כנגד שרה, אמר לה, זקנתי הכניסתי צרתי לציתי, אמרה לו אם הדבר הזה מעכב, הנה אמת: ואבנה גם אנכי ממנה. כשרה:
- (6) דנני אלהים. דנני וחייצני וזכני (צ"ר עא, ז):

8 And Rachel said: 'With mighty wrestlings have I wrestled with my sister, and have prevailed.' And she called his name Naphtali.	וַתֹּאמֶר רָחֵל נַפְתָּלִי אֱלֹהִים נִפְתַּלְתִּי עִם-אָחֹתִי גַם-יִכְלָתִי וַתִּקְרָא שְׁמוֹ נַפְתָּלִי: וַתֹּאמֶר רָחֵל קָבִיל בְּעוֹתִי יְיָ בְּאַחַחְנֹנִי בְּצִלּוֹתֵי חַמִּידֵי דִּיהִי לִי וְלֹד בְּאַחַתִּי אָף אֶתִּיב לִי וקָרַת שְׁמִיהָ נַפְתָּלִי:	8 וַתֹּאמֶר רָחֵל נַפְתָּלִי אֱלֹהִים נִפְתַּלְתִּי עִם-אָחֹתִי גַם-יִכְלָתִי וַתִּקְרָא שְׁמוֹ נַפְתָּלִי: 9 וַתֵּרָא לֵאָה כִּי עָמְדָה מְלָדָת וַתִּקַּח אֶת-זֶלְפָּה שַׁפְחָתָהּ וַתִּתֵּן אֹתָהּ לְיַעֲקֹב לְאִשָּׁה: 10 וַתֵּלֶד זֶלְפָּה שַׁפְחַת לֵאָה וַתִּקְרָא אֹתָהּ דָּלָא: 11 וַתֹּאמֶר לֵאָה (כ' בגד) [ק' בָּא גָד] וַתִּקְרָא אֶת-שְׁמוֹ גָּד: 12 וַתֵּלֶד זֶלְפָּה שַׁפְחַת לֵאָה בֶּן שְׁנֵי בָרָה וַתִּקְרָא אֹתָהּ אֲשֶׁר: 13 וַתֹּאמֶר לֵאָה בְּאַשְׁרֵי כִּי אֲשֶׁרֹנִי בָּנוֹת וַתִּקְרָא אֶת-שְׁמוֹ אֲשֶׁר: 14 וַתֵּלֶד רְאוּבֵן בִּימֵי קְצִיר-חֹטִים וַיִּמְצָא דֹּדָאִים בַּשָּׂדֶה וַיָּבֵא אֹתָם אֶל-לֵאָה אִמּוֹ וַתֹּאמֶר רָחֵל אֶל-לֵאָה תִּנִּי-נָא לִי מִדֹּדָאִי בְּנֹד:
9 When Leah saw that she had left off bearing, she took Zilpah her handmaid, and gave her to Jacob to wife.		
10 And Zilpah Leah's handmaid bore Jacob a son.	וַתֵּלֶד זֶלְפָּה שַׁפְחַת לֵאָה וַתִּקְרָא אֹתָהּ דָּלָא: וַתֹּאמֶר לֵאָה (כ' בגד) [ק' בָּא גָד] וַתִּקְרָא אֶת-שְׁמוֹ גָּד: וַתֵּלֶד זֶלְפָּה שַׁפְחַת לֵאָה בֶּן שְׁנֵי בָרָה וַתִּקְרָא אֹתָהּ אֲשֶׁר: וַתֹּאמֶר לֵאָה בְּאַשְׁרֵי כִּי אֲשֶׁרֹנִי בָּנוֹת וַתִּקְרָא אֶת-שְׁמוֹ אֲשֶׁר: וַתֵּלֶד רְאוּבֵן בִּימֵי קְצִיר-חֹטִים וַיִּמְצָא דֹּדָאִים בַּשָּׂדֶה וַיָּבֵא אֹתָם אֶל-לֵאָה אִמּוֹ וַתֹּאמֶר רָחֵל אֶל-לֵאָה תִּנִּי-נָא לִי מִדֹּדָאִי בְּנֹד:	
11 And Leah said: 'Fortune is come!' And she called his name Gad.		
12 And Zilpah Leah's handmaid bore Jacob a second son.	וַתֵּלֶד זֶלְפָּה שַׁפְחַת לֵאָה וַתִּקְרָא אֹתָהּ דָּלָא: וַתֹּאמֶר לֵאָה (כ' בגד) [ק' בָּא גָד] וַתִּקְרָא אֶת-שְׁמוֹ גָּד: וַתֵּלֶד זֶלְפָּה שַׁפְחַת לֵאָה בֶּן שְׁנֵי בָרָה וַתִּקְרָא אֹתָהּ אֲשֶׁר: וַתֹּאמֶר לֵאָה בְּאַשְׁרֵי כִּי אֲשֶׁרֹנִי בָּנוֹת וַתִּקְרָא אֶת-שְׁמוֹ אֲשֶׁר: וַתֵּלֶד רְאוּבֵן בִּימֵי קְצִיר-חֹטִים וַיִּמְצָא דֹּדָאִים בַּשָּׂדֶה וַיָּבֵא אֹתָם אֶל-לֵאָה אִמּוֹ וַתֹּאמֶר רָחֵל אֶל-לֵאָה תִּנִּי-נָא לִי מִדֹּדָאִי בְּנֹד:	
13 And Leah said: 'Happy am I! for the daughters will call me happy.' And she called his name Asher.	וַתֹּאמֶר לֵאָה תוֹשִׁבְחָא הֵנָּה לִי אֲרִי בְכִין יִשְׁבְּחוּנִי נִשְׂאָ וַקָּרַת יֵת שְׁמִיהָ אֲשֶׁר: וַתֵּלֶד רְאוּבֵן בִּימֵי קְצִיר-חֹטִים וַיִּמְצָא דֹּדָאִים בַּשָּׂדֶה וַיָּבֵא אֹתָם אֶל-לֵאָה אִמּוֹ וַתֹּאמֶר רָחֵל אֶל-לֵאָה תִּנִּי-נָא לִי מִדֹּדָאִי בְּנֹד:	
14 And Reuben went in the days of wheat harvest, and found mandrakes in the field, and brought them unto his mother Leah. Then Rachel said to Leah: 'Give me, I pray thee, of thy son's mandrakes.'	וַתֵּלֶד רְאוּבֵן בִּימֵי קְצִיר-חֹטִים וַיִּמְצָא דֹּדָאִים בַּשָּׂדֶה וַיָּבֵא אֹתָם אֶל-לֵאָה אִמּוֹ וַתֹּאמֶר רָחֵל אֶל-לֵאָה תִּנִּי-נָא לִי מִדֹּדָאִי בְּנֹד: וַתֵּלֶד רְאוּבֵן בִּימֵי קְצִיר-חֹטִים וַיִּמְצָא דֹּדָאִים בַּשָּׂדֶה וַיָּבֵא אֹתָם אֶל-לֵאָה אִמּוֹ וַתֹּאמֶר רָחֵל אֶל-לֵאָה תִּנִּי-נָא לִי מִדֹּדָאִי בְּנֹד:	רביעי

(8) נפתולי אלהים. מנחם בן סרוק פירש במחצרת זמיר פתיל, חצורים מאת המקום, נחצברתי עם אחותי לזכות לבנים. ואני מפרשו לשון עקש וקטל, נחעקשתי והפצחתי פצירות ונפתולים הרצה למקום, להיות שזה לאחותי: גם יכלתי. הסכים על ידי. ואונקלוס תרגם לשון תפילה, כמו נפתולי אלהים נפתלתי, בקשות החציבות לפניו נחצברתי ונחעקשתי כאחותי: נפתלתי. נחצלה תפילתי. ומדרש אגדה יש רבים, כלשון נוטריקון:

(10) ותלד זלפה. זכולן נאמר הריון, חוץ מזלפה, לפי שהיתה בחורה מכולן ותינוקת בשנים, ואין הריון ניכר בה, וכדי לרמות ליעקב נהנה לזן ללאה, שלא יצין שמכניסין לו את לאה, שכך מנהגן, ליתן שפחה הגדולה לגדולה והקטנה לקטנה:

(11) בא גד. בא מזל טוב, כמו גד גדי וסנוק לא (שבת סז), ודומה לו העורקים לגד שלקן (ישעיה סה, יא). ומדרש אגדה, שנולד מהול כמו גד אילנא (דניאל ד, יא), ולא ידעתי על מה נכתב תיבה אחת. דבר אחר למה נקראת תיבה אחת בגד, כמו בגדת כי כשנחת אל שפחתי, כאיש שנגד באשת נעורים:

(14) בימי קציר חטים. להגיד שזמן של שטים, שעת הקציר היה, ולא פשט ידו בגזל להביא חטים ושעורים, אלא דבר ההפקר שאין אדם מקפיד בו: דודאים. שיגלי עשב הוא, וכלשון ישמעאל ישמין (סנהדרין נט):

15	And she said unto her: 'Is it a small matter that thou hast taken away my husband? and wouldest thou take away my son's mandrakes also?' And Rachel said: 'Therefore he shall lie with thee to-night for thy son's mandrakes.'	וַתֹּאמֶר לָהּ הֲמַעֲטָה קַחְתָּךְ אֶת־אִישִׁי וְלָקַחְתָּ גַם־אֶת־דּוּדְאֵי בְנֵי וַתֹּאמֶר רָחֵל לָכֵן יִשְׁכַּב עִמָּךְ הַלַּיְלָה תַּחַת דּוּדְאֵי בְנֵךְ׃	וַתֹּאמֶר לָהּ הֲמַעֲטָה קַחְתָּךְ אֶת־אִישִׁי וְלָקַחְתָּ גַם־אֶת־דּוּדְאֵי בְנֵי וַתֹּאמֶר רָחֵל לָכֵן יִשְׁכַּב עִמָּךְ הַלַּיְלָה תַּחַת דּוּדְאֵי בְנֵךְ׃
16	And Jacob came from the field in the evening, and Leah went out to meet him, and said: 'Thou must come in unto me; for I have surely hired thee with my son's mandrakes.' And he lay with her that night.	וַיָּבֹא יַעֲקֹב מִן־הַשָּׂדֶה בְּעֶרְבַּי וַתֵּצֵא לָאֵה לִקְרָאתוֹ וַתֹּאמֶר אֵלַי תָּבוֹא כִּי שָׂכַר שְׂכָרְתִּיךְ בְּדוּדְאֵי בְנֵי וַיִּשְׁכַּב עִמָּה בַּלַּיְלָה הַהוּא׃	וַיָּבֹא יַעֲקֹב מִן־הַשָּׂדֶה בְּעֶרְבַּי וַתֵּצֵא לָאֵה לִקְרָאתוֹ וַתֹּאמֶר אֵלַי תָּבוֹא כִּי שָׂכַר שְׂכָרְתִּיךְ בְּדוּדְאֵי בְנֵי וַיִּשְׁכַּב עִמָּה בַּלַּיְלָה הַהוּא׃
17	And God hearkened unto Leah, and she conceived, and bore Jacob a fifth son.	וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶל־לָאֵה וַתַּהַר וַתֵּלֶד לְיַעֲקֹב בֶּן־חַמִּישִׁי׃	וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶל־לָאֵה וַתַּהַר וַתֵּלֶד לְיַעֲקֹב בֶּן־חַמִּישִׁי׃
18	And Leah said: 'God hath given me my hire, because I gave my handmaid to my husband. And she called his name Issachar.	וַתֹּאמֶר לָאֵה נָתַן אֱלֹהִים שְׂכָרִי אֲשֶׁר־נָתַתִּי שִׁפְחָתִי לְאִישִׁי וַתִּקְרָא שְׁמוֹ יִשָּׁשְׁכָר׃	וַתֹּאמֶר לָאֵה נָתַן אֱלֹהִים שְׂכָרִי אֲשֶׁר־נָתַתִּי שִׁפְחָתִי לְאִישִׁי וַתִּקְרָא שְׁמוֹ יִשָּׁשְׁכָר׃
19	And Leah conceived again, and bore a sixth son to Jacob.	וַתַּהַר עוֹד לָאֵה וַתֵּלֶד בֶּן־שְׁשִׁי לְיַעֲקֹב׃	וַתַּהַר עוֹד לָאֵה וַתֵּלֶד בֶּן־שְׁשִׁי לְיַעֲקֹב׃
20	And Leah said: 'God hath endowed me with a good dowry; now will my husband dwell with me, because I have borne him six sons.' And she called his name Zebulun.	וַתֹּאמֶר לָאֵה זָבְדָנִי אֱלֹהִים אֲתִי זָבַד טוֹב הַפַּעַם יִזְבְּלֵנִי אִישִׁי כִּי־יִלְדֵתִי לוֹ שֵׁשָׁה בָנִים וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ זִבְלוֹן׃	וַתֹּאמֶר לָאֵה זָבְדָנִי אֱלֹהִים אֲתִי זָבַד טוֹב הַפַּעַם יִזְבְּלֵנִי אִישִׁי כִּי־יִלְדֵתִי לוֹ שֵׁשָׁה בָנִים וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ זִבְלוֹן׃
21	And afterwards she bore a daughter, and called her name Dinah.	וַאֲחֵר יָלְדָה בֵּת וַתִּקְרָא אֹתָהּ שְׁמָהּ דִּינָה׃	וַאֲחֵר יָלְדָה בֵּת וַתִּקְרָא אֹתָהּ שְׁמָהּ דִּינָה׃
22	And God remembered Rachel, and God hearkened to her, and opened her womb.	וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־רָחֵל וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים וַיִּפְתַּח אֶת־רַחְמָהּ׃	וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־רָחֵל וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים וַיִּפְתַּח אֶת־רַחְמָהּ׃

(15) ולקחת גם את דודאי בני. צממיה, ולעשות עוד זאת, ליקח גם את דודאי בני, ותרגמו וּלְמִיכָאֵל: לכן ישכב עמך הלילה. שלי היטה שכיבת לילה זו, ואני נותנה לך תחת דודאי בןך. ולפי שזולזה צממיה הצדיק, לא זכתה להקשר עמו (צ"ר ע3, ג):

(16) שכר שכרתיך. נמתי לרחל שכרה: בלילה הוא. הקצ"ה סייעו, שינא משם יששכר (נדח לא):

(17) וישמע אלהים אל לאה. שהיטה מתאווה ומחוררת להרבות שבטים:

(20) זבד טוב. כתרמומו: יזבלי. לשון בית זבל, היצרני"ל צלע"ז, בית מדור, מעטה לא תהא עיקר דירתו אלא עמי, שיש לי צנים כנגד כל נשוי:

(21) דינה. פירשו רבותינו (ברכות ס.), שדנה לאה דין צעמיה, אם זה זכר, לא תהא רחל אחותי כאחת השפחות, והתפללה עליו ונהפך לנקבה:

23	And she conceived, and bore a son, and said: 'God hath taken away my reproach.'	וַתֵּהֶר וַתֵּלֶד בֶּן וַתֹּאמֶר אֶסְף אֱלֹהִים אֶת־חֲרַפְתִּי: וַעֲדִיאת וּלְיִידֵת בֶּר וַאֲמַרְתָּ כִּנְשׁ יְיָ יֵת חֲסָדִי:	23
24	And she called his name Joseph, saying: 'The LORD add to me another son.'	וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ יוֹסֵף לֵאמֹר יוֹסֵף יֵת שְׁמִיָּה יוֹסֵף לְמִימַר יוֹסֵף יִהְיֶה לִּי בֶן אַחֵר: וְיֹסִיף יְיָ לִי בֶר אַחֲרָיו:	24
25	And it came to pass, when Rachel had borne Joseph, that Jacob said unto Laban: 'Send me away, that I may go unto mine own place, and to my country.'	וַיְהִי כִּד וּלְיִידֵת רָחֵל יֵת יוֹסֵף וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לְלָבָן שְׁלַחֲנִי וַאֲלֶכָה אֶל־מְקוֹמִי וְלֹאֲרָצִי: וְהָיָה כַּאֲשֶׁר יִלְדָּה רָחֵל אֶת־יוֹסֵף וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לְלָבָן שְׁלַחֲנִי וַאֲלֶכָה אֶל־מְקוֹמִי וְלֹאֲרָצִי:	25
26	Give me my wives and my children for whom I have served thee, and let me go; for thou knowest my service wherewith I have served thee.'	תְּנֵה אֶת־נָשָׁי וְאֶת־יִלְדֵי אֲשֶׁר עֲבַדְתִּי אִתָּךְ בָּהֶן וְאֶלְכָה בִּי אֲתָה יָדַעְתָּ אֶת־עֲבַדְתִּי אֲשֶׁר עֲבַדְתִּיךָ: חֵב יֵת נָשִׁי וְיֵת בְּנֵי דְפִלְחִית יִתְּךָ בָּהֶן וְאִיזִיל אֲרִי אֶת־יָדְעָתָּ יֵת פּוֹלְחָנִי דְפִלְחִתְךָ:	26
27	And Laban said unto him: 'If now I have found favour in thine eyes—I have observed the signs, and the LORD hath blessed me for thy sake.'	וַיֹּאמֶר אֵלָיו לָבָן אִם־נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ נְחַשְׁתִּי וַיְבָרְכֵנִי יִהְיֶה בְּגִלְגָּלִי: וַיֹּאמֶר לִיה לָבָן אִם כֵּן אֲשַׁכַּחֲתִי רַחֲמִין בְּעֵינֶיךָ נִסְתִּי וַיְבָרְכֵנִי יְיָ בְּדִילְךָ:	27
28	And he said: 'Appoint me thy wages, and I will give it.'	וַיֹּאמֶר נִקְבָּה שְׁכָרְךָ עָלַי וַאֲתִנָּה: וַיֹּאמֶר פָּרִישׁ אֲגִדְךָ עָלַי וְאֶתִּין:	חמישי
29	And he said unto him: 'Thou knowest how I have served thee, and how thy cattle have fared with me.'	וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲתָה יָדַעְתָּ אֶת־אֲשֶׁר עֲבַדְתִּיךָ וְאֶת־אֲשֶׁר־הָיָה לְמִקְנֶךָ אִתִּי: וַיֹּאמֶר לִיה אֶת־יָדְעָתָּ יֵת דְפִלְחִתְךָ וְיֵת דִּהְוָה בְּעִירְךָ עָמִי:	29

(22) ויזכור אלהים את רחל. זכר לה שמסרה סימניה לאחותה (צ"ר עג, ד), ושהיתה מזירה שלא תעלה בגורלו של עשו, שמא יגרשנה יעקב לפי שאין לה בנים, ואף עשו הרשע כך עלה בלבו כששמע שאין לה בנים. הוא שייסד הפייט, האדמו"ר כצטט שלא חלה צבה לקחתה לו ונתנה לה:

(23) אסף. הכניסה במקום שלא תראה, וכן אסף קרפסנו (ישעיה ד, ח), ולא יאסף הציקה (שמות ט, יט), אסף נגהם (יואל ד, טו), וירחף לא יאסף (ישעיה ס, כ), לא יטמן: חרפתי. שהייתי לחרפה שאני עקרה, והיו אומרים עלי שאעלה לחלקן של עשו הרשע. ואגדה, כל זמן שאין לאשה בן, אין לה במי לתלות סרסוונה, משיש לה בן תולה בו, מי שזר כלי זה, בנק, מי אכל תאנים אלו, בנק:

(24) יסף ה' לי בן אחר. יודעת היתה בנצואה, שאין יעקב עמיד להעמיד אלא שנים עשר שבטים, אמרה, יהי רצון שאותו שהוא עמיד להעמיד, יהא ממני, לכך לא נחפלה אלא על בן אחר:

(25) כאשר ילדה רחל את יוסף. משנולד שטנו של עשו, שנאמר וקהיה בית יעקב אש וגית יוסף להקה וגית עשו לקש (עובדיה א, יח), אש בלא להבה אינו שולט למרחוק, משנולד יוסף, בטח יעקב בהקצה"ה וראה לשונו:

(26) תנה את נשי וגר. איני רוצה לנאת כי אם ברשות:

(27) נחשתי. מנחש הייתי, נסיתי בנחוש שלי שעל ידך צאה לי ברכה, כשצאת לכאן לא היו לי בנים, שנאמר והנה רחל צמא צאה עם הצאן, אפס יש לו בנים והוא שולח צמא אצל הרועים, ועכשיו היו לו בנים, שנאמר וישמע את דברי צני לָבָן:

(28) נקבה שכרך. כמרגומו פריש אגרך:

(29) ואת אשר היה מקנך אתי. את חשבון מעוט מקנך שצא לידי מתחלה כמה היו:

- 30 For it was little which thou hadst before I came, and it hath increased abundantly; and the LORD hath blessed thee whithersoever I turned. And now when shall I provide for mine own house also?
- 31 And he said: 'What shall I give thee?' And Jacob said: 'Thou shalt not give me aught; if thou wilt do this thing for me, I will again feed thy flock and keep it.
- 32 I will pass through all thy flock to-day, removing from thence every speckled and spotted one, and every dark one among the sheep, and the spotted and speckled among the goats; and of such shall be my hire.
- 33 So shall my righteousness witness against me hereafter, when thou shalt come to look over my hire that is before thee: every one that is not speckled and spotted among the goats, and dark among the sheep, that if found with me shall be counted stolen.'
- 34 And Laban said: 'Behold, would it might be according to thy word.'
- 35 And he removed that day the he-goats that were streaked and spotted, and all the she-goats that were speckled and spotted, every one that had white in it, and all the dark ones among the sheep, and gave them into the hand of his sons.
- כִּי מְעַט אֲשֶׁר-הָיָה לְךָ לִפְנֵי וַיִּפְרֹץ לְרֹב וַיְבָרֶךְ יְהוָה אֶתְךָ לְרִגְלִי וְעֵתָה מָתִי אֲעֻשֶׂה גַם-אֲנֹכִי לְבֵיתִי:
- וַיֹּאמֶר מָה אֶתֶּן-לְךָ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לֹא-תִתֶּן-לִי מְאוּמָה אִם-תַּעֲשֶׂה-לִּי הַדָּבָר הַזֶּה אֲשׁוּבָה אֶרְעֶה צֹאנְךָ אֲשָׁמְרָה:
- אֲעֹבֵר בְּכָל-צֹאנְךָ הַיּוֹם הַזֶּה מִשֹּׁם כָּל-שֹׂהוּ נִקְדָּה וְטָלוּא וְכָל-שֹׂה-חֹים בְּכַשְׂבִּים וְטָלוּא וְנִקְדָּה בְּעֵזִים וְהָיָה שְׂכָרִי:
- וְעִנֵּיתִי-בִּי צִדְקָתִי בְּיוֹם מָחָר כִּי-תָבוֹא עַל-שְׂכָרִי לִפְנֵיךָ כָּל-אֲשֶׁר-אֵינְנוּ נִקְדָּה וְטָלוּא בְּעֵזִים וְחֹים בְּכַשְׂבִּים גָּנוּב הוּא אֵתִי:
- וַיֹּאמֶר לָבָן הֵן לִי יְהִי כְדַבְּרְךָ:
- וַיִּסֶּר בְּיוֹם הַהוּא אֶת-הַתִּישִׁים הָעֹקֵדִים וְהַטָּלָאִים וְאֵת כָּל-הָעֵזִים הַנִּקְדָּוֹת וְהַטָּלָאִת כָּל אֲשֶׁר-לָבָן בּוֹ וְכָל-חֹים בְּכַשְׂבִּים וַיִּתֵּן בְּיַד-בָּנָיו:
- וְאֵעֲדִי בְּיוֹמָא הַהוּא יֵת תִּישִׁיא רְגוּלִיא וְרִקְוִעִיא וְיֵת כָּל עֵזִיא נְמוּרְתָא וְרִקְוִעִתָא כָּל דְּחִינֹר בֵּיהּ וְכָל דְּשִׁחוּם בְּאַמְרִיא וַיִּהֲב בְּיַד בָּנֵהּ:

(30) לרגלי. עם רגלי, בשביל צאת רגלי צאת אלך הצרכה (צ"ר עג, ח), כמו קעס אֲשֶׁר צָרְגְלִיךָ (שמות יא, ח). לְעַם אֲשֶׁר צָרְגְלִי (שופטים ח, ה). הצאים עמי: גם אנכי לביתי. לצורך ביתי, עכשיו אין עושין ללרכי אלף זני, ואריך (אני) להיות עושה גם אני עמם לסמך, וזהו גם:

(32) נקד. מנומר בחצרבורות דקות כמו נקודות, פונטור"א בלע"ז: טלוּא. לשון טלאים, חצרבורות רחבות: חום. שחום דומה ללדוס רש"י בלע"ז, לשון משנה, שחמית ונמנאת לצנה, לענין הצבואה: והיה שכרי. אותן שילדו מכאן ולהבא נקודים וטלואים בעזים ושחומים ככשבים יהיו שלי, ואותן שיטען עכשיו, הפרש מהם והפקידם ביד בניך, שלא תאמר לי על הנולדים מעתה, אלו היו שם מתחלה, ועוד, שלא תאמר לי על ידי הזכרים שהן נקודים וטלואים, תלדנה הנקבות דוגמתן מכאן ואילך:

(33) וענתה בי וגו'. אם תחשדני שאני נוטל משלך כלום, תענה בי דקדמי, כי תצוא דקדמי ותעיד על שכרי לפניך, שלא תמנא בעדרי כי אם נקודים וטלואים, וכל שחמא צהן שאינו נקוד או טלוא או חום, צידוע שגנבתי לך, ובגניבה הוא שרוי אללי:

(34) הן. לשון קבלת דברים: לו יהי כדברך. הלאי שחפון בכך:

36	And he set three days' journey betwixt himself and Jacob. And Jacob fed the rest of Laban's flocks.	וַיֵּשֶׁם דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בֵּינוֹ וּבֵין יַעֲקֹב וַיַּעֲקֹב רָעָה אֶת-צֹאן לָבָן הַנוֹתָרָה:	וְשׁוּי מִהַלֵּךְ תִּלְתָּא יוֹמִין בֵּינוֹהִי וּבֵין יַעֲקֹב וַיַּעֲקֹב רָעִי יַת עֲנָא דְלָבָן דְּאִשְׁתָּאֲרָא:
37	And Jacob took him rods of fresh poplar, and of the almond and of the plane-tree; and peeled white streaks in them, making the white appear which was in the rods.	וַיִּקַּח-לּוֹ יַעֲקֹב מִקֵּל לִבְנֵה לֶחַ וְלֹזֵז וְעֶרְמוֹן וַיַּפְצֵל בָּהֶן פְּצָלוֹת לִבְנוֹת מַחֲשֵׁף הַלָּבָן אֲשֶׁר עַל-הַמִּקְלֹת:	וַיִּסֵּיב לִיהּ יַעֲקֹב חֲטָרִין דְּלָבָן רְטִיבִין וְדִלּוּז וְדִדְלוּב וְקִלְיָהּ בָּהוֹן קִלְפִין חֲטָרִין קִלְיָהּ חֲטָרִין דְּעַל חֲטָרִיָּא:
38	And he set the rods which he had peeled over against the flocks in the gutters in the watering-troughs where the flocks came to drink; and they conceived when they came to drink.	וַיַּצֵּג אֶת-הַמִּקְלֹת אֲשֶׁר פָּצַל בְּרֹהֲטִים בְּשִׁקְתוֹת הַמַּיִם אֲשֶׁר תִּבְאֵן הַצֹּאן לִשְׁתוֹת לְנֹכַח הַצֹּאן וַיַּחֲמִנָה בְּבֹאֵן לִשְׁתוֹת:	וַדְעִין יַת חֲטָרִיָּא דְקִלְיָהּ בְּרִטִיָּא אַתֵּר בֵּית שְׁקִיָּא דְמִיָּא אַתֵּר דְּאִתְּנִין עֲנָא לְמִשְׁתִּי לְקַבְּלָהוֹן דְּעֲנָא וּמִתְיַחֲמִין בְּמִיתְיָהוֹן לְמִשְׁתִּי:
39	And the flocks conceived at the sight of the rods, and the flocks brought forth streaked, speckled, and spotted.	וַיַּחֲמוּ הַצֹּאן אֶל-הַמִּקְלֹת וַתֵּלֶדְנָן הַצֹּאן עֲקָדִים נִקְדָּים וְטָלָאִים:	וַאֲתִיחֲמָא עֲנָא בְּחֲטָרִיָּא וַיִּלְדִּין עֲנָא רְגוּלִין נְמוּרִין וְרִקְעִין:
40	And Jacob separated the lambs—he also set the faces of the flocks toward the streaked and all the dark in the flock of Laban—and put his own droves apart, and put them not unto Laban's flock.	וַהֲפָשִׁיבִים הַפָּרִיד יַעֲקֹב וַיִּתֵּן פָּנֵי הַצֹּאן אֶל-עֲקָד וְכָל-חֹם בְּצֹאן לָבָן וַיִּשְׁתַּלּוּ עֲדָרִים לְבִדּוֹ וְלֹא שָׂתָם עַל-צֹאן לָבָן:	וַאֲמַרְיָא אַפְרִישׁ יַעֲקֹב וַיִּהְבּ בְּרִישׁ עֲנָא כָּל דְּרְגוּל וְכָל דְּשַׁחֹם בְּעֲנָא דְלָבָן וְשׁוּי לִיהּ עֲדָרִין בְּלַחוּדוּהִי וְלֹא עָרִיבְנוּן עִם עֲנָא דְלָבָן:

(35) ויסר. לצן ציוס ההוא וגו': התישים. עזים זכרים: כל אשר לבן בו. כל אשר היתה זו חצרצורות לצנות: ויתן. לצן ציד צניו:

(36) הנותרות. הרעועות שבהן, החולות והעקרות שאינן אלא שירים, אותן מסר לו: (37) מקל לבנה. עץ הוא, ושמו לבנה, כמא דתימא, פסחא חֲלוֹן וְלִבְנָה (הושע ד, יג), ואומר אני הוא שקורין טרימב"ל שהוא לצן: לח. כשהוא רטוב: ולזו. ועוד לקח מקל לזו, עץ שגדלין בו אגוזים דקים, קולדר"י בלע"ז: וערמון. קשטני"ר בלע"ז: פצלות. קלופים קלופים, שהיה עושהו מנומר: מחשף הלבן. גלוי לזון של מקל, כשהיה קולפו, היה נראה ונגלה לזון שלו במקום הקלוף:

(38) ויצג. תרגומו ודעין, לשון מחיצה, ונעיצה היא בלשון ארמית, והרבה יש בגמ' דזה ושלפה, דך ציה מידי, דזה כמו דעצה, אלא שמקצר את לשונו: ברהטים. במרוצות המים בצריכות העשויות צאריך להסקות שם האלן: אשר תבאן וגו'. צרהטים אשר תבאן האלן לשמות, שם הציג המקלות לנכח האלן: ויחמנה וגו'. הבהמה רואה את המקלות והיא נרתעת לאחוריה, והזכר רוצה, ויולדת כיוצא בו (צ"ר עג, י). רצי אושעיא אומר, המים נעשין זרע צמיעה ואלא היו צריכות לזכר, וזהו ויחמנה וגו'. (ור"ל צמיעה זו התחצרו לשון זכר ונקבה כמ"ש הראב"ע):

(39) אל המקלות. אל מראות המקלות: עקודים. משונים במקום עקידתן, הם קרפולי ידיהם ורגליהם: (40) והכשבים הפריד יעקב. הנולדים עקודים נקודים, הצדילים הפריש לעצמן, ועשה אותן עדר עדר לבדו, והוליך אותם העדר העקוד לפני האלן, לפני האלן האחריות אחריותם לזכות אליהם, וזה שנאמר ויתן פני האלן אל עקוד, שהיו פני האלן אל העקודים, ואל כל חוס שממא צאן לצן: וישת לו עדרים. כמו שפירשת:

41 And it came to pass, whensoever the stronger of the flock did conceive, that Jacob laid the rods before the eyes of the flock in the gutters, that they might conceive among the rods;	וְהָיָה בְּכָל יוֹם וְהָיָה עֵדן דְּמִתְחַמֵּן עֲנָא מִבְּכָרְתָּא וּמִשְׁנֵי יַעֲקֹב יֵת חֲטָרְיָא לְעֵינֵי עֲנָא בְּרִשְׁיָא לִיחְמוּתְהוֹן בְּחֲטָרְיָא:	41 וְהָיָה בְּכָל יוֹם הַצֹּאן הַמְקֻשָּׁרוֹת וְשֵׁם יַעֲקֹב אֶת-הַמְקֻלּוֹת לְעֵינֵי הַצֹּאן בְּרֹהֲטִים לִיחְמֹנָה בַּמְקֻלּוֹת:
42 but when the flock were feeble, he put them not in; so the feeble were Laban's, and the stronger Jacob's.	42 וּבְהַעֲטִיף הַצֹּאן לֹא יִשִּׁים וְהָיָה הָעֲטָפִים לְלֶבֶן וְהַקְּשָׁרִים לְיַעֲקֹב:	42 וּבְהַעֲטִיף הַצֹּאן לֹא יִשִּׁים וְהָיָה הָעֲטָפִים לְלֶבֶן וְהַקְּשָׁרִים לְיַעֲקֹב:
43 And the man increased exceedingly, and had large flocks, and maid-servants and men-servants, and camels and asses.	43 וַתִּקְרַץ הָאִישׁ מְאֹד וַיִּהְיֶה לוֹ צֹאן רַבּוֹת וּשְׁפָחוֹת וְעֲבָדִים וְגַמְלִים וַחֲמָרִים:	43 וַתִּקְרַץ הָאִישׁ מְאֹד וַיִּהְיֶה לוֹ צֹאן רַבּוֹת וּשְׁפָחוֹת וְעֲבָדִים וְגַמְלִים וַחֲמָרִים:
XXXI And he heard the words of Laban's sons, saying: 'Jacob hath taken away all that was our father's; and of that which was our father's hath he gotten all this wealth.'	XXXI וַיִּשְׁמַע אֶת-דְּבָרֵי בְנֵי-לֶבֶן לֵאמֹר לָקַח יַעֲקֹב אֶת כָּל-אֲשֶׁר לְאֲבִינוּ וּמֵאֲשֶׁר לְאֲבִינוּ עָשָׂה אֶת כָּל-הַכְּבֹד הַזֶּה:	XXXI וַיִּשְׁמַע אֶת-דְּבָרֵי בְנֵי-לֶבֶן לֵאמֹר לָקַח יַעֲקֹב אֶת כָּל-אֲשֶׁר לְאֲבִינוּ וּמֵאֲשֶׁר לְאֲבִינוּ עָשָׂה אֶת כָּל-הַכְּבֹד הַזֶּה:
2 And Jacob beheld the countenance of Laban, and, behold, it was not toward him as beforetime.	2 וַיֵּרָא יַעֲקֹב אֶת-פְּנֵי לֶבֶן וְהָנָה אֵינָנו עִמּוֹ כְּתָמּוֹל שְׁלֹשׁוֹם:	2 וַיֵּרָא יַעֲקֹב אֶת-פְּנֵי לֶבֶן וְהָנָה אֵינָנו עִמּוֹ כְּתָמּוֹל שְׁלֹשׁוֹם:
3 And the LORD said unto Jacob: 'Return unto the land of thy fathers, and to thy kindred; and I will be with thee.'	3 וַיֹּאמֶר יְיָ לְיַעֲקֹב חֹבֵב לְאָרֶץ אֲבֹתֶיךָ וּלְמִוְלַדְתְּךָ מִימְרֵי בְּסַעֲדָךָ:	3 וַיֹּאמֶר יְיָ לְיַעֲקֹב חֹבֵב לְאָרֶץ אֲבֹתֶיךָ וּלְמִוְלַדְתְּךָ מִימְרֵי בְּסַעֲדָךָ:
4 And Jacob sent and called Rachel and Leah to the field unto his flock,	4 וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב וַיִּקְרָא לְרַחֵל וּלְלֵאָה הַשָּׂדֶה אֶל-צֹאֲנֵהוּ:	4 וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב וַיִּקְרָא לְרַחֵל וּלְלֵאָה הַשָּׂדֶה אֶל-צֹאֲנֵהוּ:
5 and said unto them: 'I see your father's countenance, that it is not toward me as beforetime; but the God of my father hath been with me.	5 וַיֹּאמֶר לָהֶן רָאָה אֲנִכִּי אֶת-פְּנֵי אֲבִיכֶן כִּי-אֵינָנו אֵלַי כְּתָמּוֹל שְׁלֹשָׁם וְאֵלֹהֵי אֲבִי הָיָה עִמָּדִי:	5 וַיֹּאמֶר לָהֶן רָאָה אֲנִכִּי אֶת-פְּנֵי אֲבִיכֶן כִּי-אֵינָנו אֵלַי כְּתָמּוֹל שְׁלֹשָׁם וְאֵלֹהֵי אֲבִי הָיָה עִמָּדִי:

(41) המקשרות. כתרומתו הזכירות, ואין לו עד במקרא. ומנחם חזרו עם הַחִיתָפֶל בְּקִשְׁרִים (שמואל-צ טו, לא). וַיְהִי הַקֶּשֶׁר לִמֵּץ אוֹתָן הַמִּתְקַשְּׁרוֹת יחד למהר עזרון:

(42) ובהעטיפ. לשון איחור, כתרומתו וזלקישות. ומנחם חזרו עם הַמְּעַטְפוֹת (ישעיה ג, כז), לשון עטיפת כסות, כלומר מתעטפות עזרון ומרן, ואין מתאוות להתייחס על ידי הזכרים:

(43) צאן רבות. פרות ורצות משאר לאן: ושפחות ועבדים. מוכר לאנו צדמים יקרים, ולוקח לו כל אלה:

(1) עשה. כנס, כמו וַיַּעַשׂ חֵיל וַיִּן אֶת עַמְלֶק (שמואל-א יד, מח):

(3) שוב אל ארץ אבותיך. ושם אהיה עמך, אצל עזרן מחוצר לטמא, אי אפשר להשרות שכינתי עליך:

(4) ויקרא לרחל וללאה. לרחל מחלה ואחר כך ללאה, שהיא הייתה עקרת הבית, שזשצילה נזדווג יעקב עם לבן, ואף זניה של לאה מודים בזכר, שהרי בזוהר וזית דינו משבט יהודה אומרים, כְּרַחֵל וּקְלָהָה אֲשֶׁר צָנוּ שְׁטִיָּהּ וְגו', הקדימו רחל ללאה:

6	And ye know that with all my power I have served your father.	וַאֲתַנְהָ יָדַעְתָּן כִּי בְּכָל-כֹּחִי וְאֶתֵּיִן יָדַעְתִּין אֲרִי בְּכָל חִילִי עֲבַדְתִּי אֶת אָבִיכֶן: פְּלַחִית יָת אָבוּכֶן:	6
7	And your father hath mocked me, and changed my wages ten times; but God suffered him not to hurt me.	וְאָבִיכֶן הִתֵּל בִּי וְהִחֲלַף אֶת מִשְׁכָּרְתִּי עֲשָׂרַת מָנִים וְלֹא-נָתַנּוּ אֱלֹהִים לְהָרַע עִמָּדִי:	7
8	If he said thus: The speckled shall be thy wages; then all the flock bore speckled; and if he said thus: The streaked shall be thy wages; then bore all the flock streaked.	אִם-כֹּה יֹאמֶר נִקְדִּים יִהְיֶה שְׂכָרְךָ וְיִלְדּוּ כָל-הַצֹּאן נִקְדִּים וְאִם-כֹּה יֹאמֶר עֲקָדִים יִהְיֶה שְׂכָרְךָ וְיִלְדּוּ כָל-הַצֹּאן עֲקָדִים:	8
9	Thus God hath taken away the cattle of your father, and given them to me.	וַיִּצַּל אֱלֹהִים אֶת-מִקְנֵה אָבִיכֶם וַיִּתֵּן-לִי:	9
10	And it came to pass at the time that the flock conceived, that I lifted up mine eyes, and saw in a dream, and, behold, the he-goats which leaped upon the flock were streaked, speckled, and grizzled.	וַיְהִי בַּעֲת יִחַם הַצֹּאן וְאִשָּׁא עֵינַי וַאֲרֹא בַּחֲלוֹם וַהֲנֵה הֶעֱתִידִים הָעֲלִים עַל-הַצֹּאן עֲקָדִים וְנִקְדִּים וּבְרָדִים:	10
11	And the angel of God said unto me in the dream: Jacob; and I said: Here am I.	וַיֹּאמֶר אֵלַי מַלְאָךְ הָאֱלֹהִים בַּחֲלוֹם יַעֲקֹב וַאֲמַר הֲנִנִי:	11
12	And he said: Lift up now thine eyes, and see, all the he-goats which leap upon the flock are streaked, speckled, and grizzled; for I have seen all that Laban doeth unto thee.	וַיֹּאמֶר שֹׂא-נָא עֵינֶיךָ וּרְאֵה כָל-הֶעֱתִידִים הָעֲלִים עַל-הַצֹּאן עֲקָדִים נִקְדִּים וּבְרָדִים כִּי רָאִיתִי אֶת כָּל-אֲשֶׁר לָבָן עֹשֶׂה לָּךְ:	12
13	I am the God of Beth-el, where thou didst anoint a pillar, where thou didst vow a vow unto Me. Now arise, get thee out from this land, and return unto the land of thy nativity.'	אֲנִי אֱלֹהֵי בֵּית-אֵל אֲשֶׁר מִשַּׁחַתָּ שָׁם מִצְבֶּה אֲשֶׁר נָדַרְתָּ לִּי שָׁם נִדַּר עָתָה קוּם צֵא מִן-הָאָרֶץ הַזֹּאת וּשׁוּב אֶל-אָרֶץ מוֹלַדְתְּךָ:	13

(7) עשרת מנים. אין מונים פחות מעשרה: מנים. לשון סכום כלל החשבון, והן עשירות, למדנו שהחליף תנאו מאה פעמים:

(10) והנה העתודים. אף על פי שהבדילם לזן כולם שלא יתעברו האלן דוגמתן, היו המלאכים מביאין אותן מעדר המסור ביד בני לזן, לעדר שזיד יעקב (ז"ר עג, יד): וברדים. תרגומו ופאיחין, פייש"ר בלע"ז, חוט של לזן מקיף את גופו סביב, וחברצורות שלו פתוחה ומפולשת מזו אל זו, (ס"א מזן אל זן), ואין לי להביא עד מן המקרא:

14	And Rachel and Leah answered and said unto him: 'Is there yet any portion or inheritance for us in our father's house?	וַתַּעַן רָחֵל וְלֵאָה וַתֹּאמְרֶנָּה לוֹ הָעוֹד לָנוּ חֵלֶק וְנַחֲלָה בְּבֵית אָבוֹנֵינוּ:	14
15	Are we not accounted by him strangers? for he hath sold us, and hath also quite devoured our price.	הֲלוֹא נִכְרִיּוֹת נִחְשְׁבֵנוּ לוֹ כִּי מִכְרָנוּ וַיֹּאכַל גַּם-אֶכּוֹל אֶת-כֶּסֶּפֵּנוּ:	15
16	For all the riches which God hath taken away from our father, that is ours and our children's. Now then, whatsoever God hath said unto thee, do.'	כִּי כָל-הָעֶשֶׂר אֲשֶׁר הֵצִיל אֱלֹהִים מֵאֲבוֹנֵינוּ לָנוּ הוּא וּלְבָנֵינוּ וְעֵתָה כָּל אֲשֶׁר אָמַר אֱלֹהִים אֵלַיךָ עֲשֵׂה:	16
17	Then Jacob rose up, and set his sons and his wives upon the camels;	וַיָּקָם יַעֲקֹב וַיֵּשֶׂא אֶת-בָּנָיו וְאֶת-נָשָׁיו עַל-הַגְּמֵלִים:	ששי 17
18	and he carried away all his cattle, and all his substance which he had gathered, the cattle of his getting, which he had gathered in Paddan-aram, to go to Isaac his father unto the land of Canaan.	וַיִּנְתֵּג אֶת-כָּל-מִקְנֵהוּ וְאֶת-כָּל-רֶכֶשׁוֹ אֲשֶׁר רָכַשׁ מִקְנֵה קְנִיָּוָהוּ אֲשֶׁר רָכַשׁ בְּפָדֵן אָרָם לְבֹא אֶל-יִצְחָק אָבִיו אֶרֶצָה כְּנָעַן:	18
19	Now Laban was gone to shear his sheep. And Rachel stole the teraphim that were her father's.	וּלְבָן הָלַךְ לִגְזֹז אֶת-צֹאֲנוֹ וַתִּגְנֹב רָחֵל אֶת-הַתְּרָפִים אֲשֶׁר לְאֹבֶיהָ:	19
20	And Jacob outwitted Laban the Aramean, in that he told him not that he fled.	וַיִּגְנֹב יַעֲקֹב אֶת-לֵב לְבָן וְכִסִּי יַעֲקֹב מִן לְבָן אֲרָמֶיָהוּ עַל דֵּלָא חֲוִי לִיהּ אַרִי אֲזִיל הוּא:	20

- (13) האל בית אל. כמו אל בית אל, ה"א יתירה, ודרך מקראות לדבר כן, כמו פי אָסֶם צָאִים אֶל הָאָרֶץ כְּנָעַן (צמדדר לד, 3): משחת שם. לשון רבוי וגדולה כשנמשח למלכות, כך וַיִּצֶק שָׁמֶן על ראשָה להיות משוחה למזבח: אשר נדרת לי. וזריך אתה לשלמו, שאמרם יְהוָה בֵּית אֱלֹהִים, שתקריב שם קרבנות:
- (14) העוד לנו. למה נמנע על ידך מלשוח, כלום אנו מיחלוח לירש מנכסי אבינו כלום בין הזכרים:
- (15) הלוא נכריות נחשבנו לו. אפילו נשעה שדרך בני אדם לתת נדוניה לזנותו נשואין, נהג עמנו כנכריות כי מכרנו לך (שעצדת אותו בנו י"ד שנה ולא נחננו לך אלא) בשכר הפעולה: את כספנו. שעכז דמי פעולתך:
- (16) כי כל העשר. כי זה משמש כלשון אלא, כלומר משל אבינו אין לנו כלום, אלא מה שהציל הקב"ה מאבינו, שלנו הוא: הציל. לשון הפריש, וכן כל לשון הצלה שצמקרא לשון הפרשה, שמפרישו מן הרעה ומן האויב:
- (17) את בניו ואת נשיו. הקדים זכרים לנקבות, ועשו הקדים נקבות לזכרים, שנאמר וַיִּקַּח עָשָׂו אֶת נָשָׁיו וְאֶת בָּנָיו וְגו' (בראשית לו, 1):
- (18) מוקנה קנינו. מה שקנה מאנו, עצדים ושפחות וגמלים וחמורים:
- (19) לגזוז את צאנו. שנתן ציד בניו דרך שלשת ימים צינו וצין יעקב: ותגנב רחל את התרפים. להפריש את אביה מעבודת אלילים נחכוונה (צ"ר עד, ה):

21	So he fled with all that he had; and he rose up, and passed over the River, and set his face toward the mountain of Gilead.	וַיִּבָּרַח הוּא וְכָל-אֲשֶׁר-לוֹ וַיָּקָם וַיַּעֲבֹר אֶת-הַנָּהָר וַיִּשֶׂם אֶת-פָּנָיו הָרַת הַגִּלְעָד:	וַאֲזַל הוּא וְכָל דְּלִיָּהּ וְקָם וַעֲבָר ית פָּרַת וְשׁוּי ית אַפְוָהִי לְטוֹרָא דְּגִלְעָד:
22	And it was told Laban on the third day that Jacob was fled.	וַיִּגַּד לְלָבָן בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי כִּי בָרַח יַעֲקֹב:	וְאַתְחִנָּא לְלָבָן בַּיּוֹמָא תְּלִיתָאָה אַרִי אֲזַל יַעֲקֹב:
23	And he took his brethren with him, and pursued after him seven days' journey; and he overtook him in the mountain of Gilead.	וַיִּקַּח אֶת-אֶחָיו עִמּוֹ וַיִּרְדֹּף אַחֲרָיו דֶּרֶךְ שִׁבְעַת יָמִים וַיִּדְּבֹק אֹתוֹ בְּהַר הַגִּלְעָד:	וַדְּבַר ית אַחוּהִי עִמִּיהּ וַיִּרְדֹּף בְּתִירוּהִי מִהַלָּךְ שִׁבְעָא יוֹמִין וַאֲדְבִיק יתִּיהּ בְּטוֹרָא דְּגִלְעָד:
24	And God came to Laban the Aramean in a dream of the night, and said unto him: 'Take heed to thyself that thou speak not to Jacob either good or bad.'	וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל-לָבָן הָאֲרָמִי בַּחֲלֹם הַלַּיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ הַשְׁמַר לָךְ פֶּן-תִּדְבֹּר עִם-יַעֲקֹב מִטּוֹב עַד-רָע:	וְאַתָּא מִימַר מִן קֳדָם יי לִית לָבָן אַרְמָאָה בְּחֻלְמָא דְּלִילָא וַאֲמַר לִיהּ אַסְתָּמַר לָךְ דְּלָמָא תַּמְלִיל עִם יַעֲקֹב מִטּוֹב עַד בִּישׁ:
25	And Laban came up with Jacob. Now Jacob had pitched his tent in the mountain; and Laban with his brethren pitched in the mountain of Gilead.	וַיֵּשֶׁג לָבָן אֶת-יַעֲקֹב וַיַּעֲקֹב תִּקַּע אֶת-אָהֳלוֹ בְּהָר וּלָבָן תִּקַּע אֶת-אָהֳלוֹ בְּהַר הַגִּלְעָד:	וְאַדְבִּיק לָבָן ית יַעֲקֹב וַיַּעֲקֹב פָּרַס ית מִשְׁכְּנֵיהּ בְּטוֹרָא וּלָבָן אֲשָׁרֵי ית אַחוּהִי בְּטוֹרָא דְּגִלְעָד:
26	And Laban said to Jacob: 'What hast thou done, that thou hast outwitted me, and carried away my daughters as though captives of the sword?'	וַיֹּאמֶר לָבָן לְיַעֲקֹב מַה עָשִׂיתָ וַתִּגְנֹב אֶת-לִבְבִי וַתִּנְהַג אֶת-בָּנֹתַי כְּשִׁבְיוֹת חָרָב:	וַאֲמַר לָבָן לְיַעֲקֹב מָא עֲבַדְתָּא וְכִסִּיתָא מִנִּי וַדְּבַרְתָּ ית בָּנֹתַי כְּשִׁבְיוֹת חָרָב:
27	Wherefore didst thou flee secretly, and outwit me; and didst not tell me, that I might have sent thee away with mirth and with songs, with tabret and with harp;	לָמָּה נִחַבְתָּא לְבָרַח וַתִּגְנֹב אֹתִי וְלֹא-הִגַּדְתָּ לִּי וְאַשְׁלַחְתָּ בְּשִׁמְחָה וּבְשָׂרִים בְּתָרָא וּבְכִנּוֹר:	לָמָּא אַסְתָּמַרְתָּא לְמִיזֹל וְכִסִּיתָא מִנִּי וְלֹא חֲוִית לִי וְשִׁלַּחְתָּךְ פֻּן בְּחֻדָּא וּבְתִשְׁבָּחֹן בְּתוּפִין וּבְכִנּוֹרִין:
28	and didst not suffer me to kiss my sons and my daughters? now hast thou done foolishly.	וְלֹא נִשְׁתָּחִי לְנִשְׁק לְבָנִי וּלְבָנֹתַי עֲתָה הִסְפַּלְתָּ עֲשׂוֹ: לְמַעַבְד:	וְלֹא שְׁבַקְתָּנִי לְנִשְׁקָא לְבָנִי וּלְבָנֹתַי כֶּעַן אַסְפִּילְתָּא לְמַעַבְד:

(22) ביום השלישי. שהרי דרך שלשת ימים היה צנייהם:

(23) את אחיו. קרוביו: דרך שבעת ימים. כל אותם ג' ימים שהלך המגיד להגיד ללזן הלך יעקב לדרכו, נמצא יעקב רחוק מלזן ששה ימים, ובשביעי השיגו לזן, למדנו שכל מה שהלך יעקב בשבעה ימים, הלך לזן זיום אחד, (שנאמר וירדוף אחריו דרך שבעת ימים, ולא נאמר וירדוף אחריו שבעת ימים):

(24) משוב עד רע. כל טווחן של רשעים רעה היא אלל הדזיקים (יצמות קג):

(26) כשביות חרב. כל חיל הצא למלחמה קרוי חרב:

(27) ותגנב אתי. גנבת את דעמי:

29 It is in the power of my hand to do you hurt; but the God of your father spoke unto me yesternight, saying: Take heed to thyself that thou speak not to Jacob either good or bad.	אֵת חִילָא בִּידִי לְמַעַבְדַּ עֲמֹכּוֹן בִּישָׁא וְאַלְהָא דְאַבְרָמָן בְּרַמְשָׁא אָמַר לִי לְמִימַר אַסְתָּמַר לְךָ מִלְמַלְלָא עִם יַעֲקֹב מִטּוֹב עַד בִּישׁ:	יֵשׁ-לְאֵל יָדַי לַעֲשׂוֹת עִמָּכֶם רָע וְאַלֹהֵי אֲבִיכֶם אָמַשׁוּ אִמְרֵי לֵאמֹר הַשְׁמַר לְךָ מִדְּבַר עִם- יַעֲקֹב מִטּוֹב עַד-רָע:
30 And now that thou art surely gone, because thou sore longest after thy father's house, wherefore hast thou stolen my gods?'—	וְכַעַן מֵיזַל אֲזַלְתָּא אֲרֵי חֲמִידָא חֲמִידָתָא לְבֵית אֲבוּךָ לְמָא נְסִיבְתָּא יָת דְּחִלְתִּי:	וְעַתָּה הֲלָךְ הִלַכְתָּ כִּי-נִכְסְךָ נִכְסַפְתָּה לְבֵית אֲבִיךָ לְמָא גִּנְבָתָא אֶת-אֱלֹהֵי:
31 And Jacob answered and said to Laban: 'Because I was afraid; for I said: Lest thou shouldst take thy daughters from me by force.	וְנֹתִיב יַעֲקֹב וַאֲמַר לְלָבָן אֲרֵי דְּחִילִית אֲרֵי אֲמַרִית דְּלִמָּא תִּינֹס יָת בְּנֹתֶיךָ מִנִּי:	וַיַּעַן יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר לְלָבָן כִּי יָרֵאתִי כִּי אֲמַרְתִּי פֶן-תִּגְזֹל אֶת- בְּנוֹתֶיךָ מֵעַמִּי:
32 With whomsoever thou findest thy gods, he shall not live; before our brethren discern thou what is thine with me, and take it to thee.'—For Jacob knew not that Rachel had stolen them.—	אַתְר דְּתַשְׁבַּח יָת דְּחִלְתֶּיךָ לֹא יִתְּשִׁים קֳדָם אֲחֵנָּא אֲשֶׁתְּמוּדַע לְךָ מָא דַּעֲמִי וְסָב לְךָ וְלֹא יָדַע יַעֲקֹב אֲרֵי רָחֵל נְסִיבְתָנוּ:	עִם אֲשֶׁר תִּמְצָא אֶת-אֱלֹהֶיךָ לֹא יִחְיֶה נֶגֶד אֲחֵינוּ הַכֹּרֶן-לְךָ מָה עֲמָדִי וְקַח-לְךָ וְלֹא-יָדַע יַעֲקֹב כִּי רָחֵל גִּנְבָתָם:
33 And Laban went into Jacob's tent, and into Leah's tent, and into the tent of the two maid-servants; but he found them not. And he went out of Leah's tent, and entered into Rachel's tent.	וְעָאֵל לָבָן בְּמִשְׁכְּנֵי דִּיעֲקֹב וּבְמִשְׁכְּנֵי דְלֵאָה וּבְמִשְׁכְּנֵי דְּתַרְתִּין לְחִינְתָּא וְלֹא אֲשַׁבַּח וַנִּפֹק מִמִּשְׁכְּנֵי דְלֵאָה וְעָאֵל בְּמִשְׁכְּנֵי דְרָחֵל:	וַיָּבֹא לָבָן בְּאֹהֶל יַעֲקֹב וּבְאֹהֶל לֵאָה וּבְאֹהֶל שְׁתֵּי הָאֲמָהוֹת וְלֹא מָצָא וַיֵּצֵא מֵאֹהֶל לֵאָה וַיָּבֹא בְּאֹהֶל רָחֵל:
34 Now Rachel had taken the teraphim, and put them in the saddle of the camel, and sat upon them. And Laban felt about all the tent, but found them not.	וְרָחֵל לָקְחָה אֶת-הַתֵּרָפִים וַתִּשְׁמֶם בְּכַר הַגִּמְלָה וַתֵּשֶׁב עֲלֵיהֶם וַיִּמְשֹׁשׁ לָבָן אֶת-כָּל- הָאֹהֶל וְלֹא מָצָא:	וְרָחֵל לָקְחָה אֶת-הַתֵּרָפִים וַתִּשְׁמֶם בְּכַר הַגִּמְלָה וַתֵּשֶׁב עֲלֵיהֶם וַיִּמְשֹׁשׁ לָבָן אֶת-כָּל- הָאֹהֶל וְלֹא מָצָא:

(29) יש לאל ידי. יש כח וחיל בידי לעשות עמכם רע. וכל אל שהוא לשון קדש, על שם עוזו ורוב אונים הוא:
(30) נכספתה. חמדת, והרצה יש צמקרא נקספה וגם פלטה נפשי (תהלים פד, ג), למעשה ידיך חקקף (איוב יד, טו):

(31) כי יראתי וגו'. השיבו על ראשון ראשון, שאמר לו ותנהג את בנותי וגו':

(32) לא יחיה. ומאותה קללה מתה רחל צדך (צ"ר עד, ט): מה עמדי. משלך:

(33) באהל יעקב. הוא אהל רחל, שהיה יעקב תדיר אכלה, וכן הוא אומר צני רחל אשת יעקב, וצני לא נאמר אשת יעקב:
ויבא באהל רחל. כשיצא מאהל לאה חזר לו לאהל רחל קודם שחפש צאהל האמהות (ס"א השפחות), וכל כך למה, לפי שהיה מכיר זה שהיא משמשנית:

(34) בכר הגמל. לשון כרים וכסתות, כתרומתו וצעיטת דגמלא, והיא מרדעת העשויה כמין כר, וצעיטתו (טו). הקיפוא צעיטתין, והן צעיטי גמלים, צטט"ו צלע"ו:

35 And she said to her father: 'Let not my lord be angry that I cannot rise up before thee; for the manner of women is upon me.' And he searched, but found not the teraphim.	וַתֹּאמֶר אֶל-אָבִיהָ אֶל-יִחְזָק בְּעֵינֵי אָדֹנָי כִּי לֹא אוֹכַל לָקוּם מִפְּנֵיךָ כִּי-דָרְךָ נָשִׁים לִי וַיַּחְפֹּשׂ וְלֹא מָצָא אֶת-הַתְּרָפִים: צִלְמֵנִיא:	35 וַתֹּאמֶר אֶל-אָבִיהָ אֶל-יִחְזָק בְּעֵינֵי אָדֹנָי כִּי לֹא אוֹכַל לָקוּם מִפְּנֵיךָ כִּי-דָרְךָ נָשִׁים לִי וַיַּחְפֹּשׂ וְלֹא מָצָא אֶת-הַתְּרָפִים: צִלְמֵנִיא:
36 And Jacob was wroth, and strove with Laban. And Jacob answered and said to Laban: 'What is my trespass? what is my sin, that thou hast hotly pursued after me?	וַיַּחֲזֹק לִיעֶקֶב וַיִּרְבַּב בִּלְבָבוֹ וַיַּעֲבֹד וַיִּצְאָהוּ עִם לָבָן וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לָבָן מָה חֲטָאתִי כִּי דָלַקְתָּ אַחֲרַי:	36 וַיַּחֲזֹק לִיעֶקֶב וַיִּרְבַּב בִּלְבָבוֹ וַיַּעֲבֹד וַיִּצְאָהוּ עִם לָבָן וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לָבָן מָה חֲטָאתִי כִּי דָלַקְתָּ אַחֲרַי:
37 Whereas thou hast felt about all my stuff, what hast thou found of all thy household stuff? Set it here before my brethren and thy brethren, that they may judge betwixt us two.	אָרִי מִשִּׁשְׁתָּא יֵת כָּל מִנִּי מָה אֲשַׁבְּחָתָא מִכָּל מִנִּי בֵיתְךָ שׁוֹ חָקָא קָדָם אַחֵי וְאַחַד וַיִּוְכַחוּן בֵּין תְּרוּנָא:	37 כִּי-מִשְׁשַׁתָּ אֶת-כָּל-כְּלֵי מָה-מִּצְאָתָא מִכָּל כְּלֵי-בֵיתְךָ שִׁים כֹּה נִגַּד אַחִי וְאַחִיךָ וַיִּוְכַחוּ בֵּין שְׁנֵינוּ:
38 These twenty years have I been with thee; thy ewes and thy she-goats have not cast their young, and the rams of thy flocks have I not eaten.	דָּנָן עֲסָרִין שָׁנִין אָנָּה עִמָּךְ רַחֲלִיךָ וְעֵזֶךָ לֹא אֲתַכִּילוּ וְדַכְרֵי עֵזֶךָ לֹא אָכַלְתִּי:	38 זֶה עֲשָׂרִים שָׁנָה אֲנֹכִי עִמָּךְ רַחֲלִיךָ וְעֵזֶיךָ לֹא שָׁכְלוּ וְאֵילִי צִאֲנֶךָ לֹא אָכַלְתִּי:
39 That which was torn of beasts I brought not unto thee; I bore the loss of it; of my hand didst thou require it, whether stolen by day or stolen by night.	דַּחֲבִירָא לֹא אֵיתִיתִי לָךְ דַּחֲתָא שְׁגִיא מִמִּנִּיא מִנִּי אֵת בְּעִי לָהּ נִשְׁרִית בִּימָמָא וְנִשְׁרִית בְּלַילָא:	39 טְרַפָּה לֹא-חֲבַאתִי אֵלֶיךָ אֲנֹכִי אַחֲשֹׁנָה מִיָּדִי תִּבְקַשְׁנָה וְגִבְתִּי יוֹם וְגִבְתִּי לַיְלָה:
40 Thus I was: in the day the drought consumed me, and the frost by night; and my sleep fled from mine eyes.	חַוִּיתִי בַּיּוֹם אֲכַלְנִי שְׂרָפָא וּגְלִידָא נַחַת עָלַי בְּלַילָא וְנִדְתָּ שִׁנְתִּי מֵעֵינַי:	40 חַוִּיתִי בַּיּוֹם אֲכַלְנִי חֶרֶב וְקָרַח בְּלַילָה וַתִּדָּר שְׁנָתִי מֵעֵינַי:
41 These twenty years have I been in thy house: I served thee fourteen years for thy two daughters, and six years for thy flock; and thou hast changed my wages ten times.	דָּנָן לִי עֲסָרִין שָׁנִין בְּבֵיתְךָ פְּלַחְתִּיךָ אַרְבַּע עֶסְרִי שָׁנִין בְּתַרְתִּין בְּנֵתְךָ וְשֵׁשׁ שָׁנִין בְּעֶזְרְךָ וְאַשְׁנִיתָא יֵת אֲגָרִי עֶסֶר זְמָנִין:	41 זֶה-לִּי עֲשָׂרִים שָׁנָה בְּבֵיתְךָ עֲבַדְתִּיךָ אַרְבַּע-עֶשְׂרֵה שָׁנָה בְּשֵׁשֶׁתִּי בְנֵתֶיךָ וְשֵׁשׁ שָׁנִים בְּצֹאֲנֶךָ וַתַּחֲלֶךְ אֶת-מִשְׁכָּרְתִּי עֲשָׂרַת זְמָנִים:

(36) דלקת. רדפת, כמו על ההרים דלקנו (איכה ד, יט), וכמו מדלק אחריו פלשטים (שמואל-א יז, נג):

(37) ויוכחו. ויצררו עם מי הדין, אפרוצי"ר צלע"ז:

(38) לא שכלו. לא הפילו עיבורם, כמו רקס משפיל (הושע ט, יד), תפלט פרתו ולא תשפל (איוב כא, י): ואילי צאנך.

מכאן אמרו (צבא קמא סה:), איל בן יומו קרוי איל, שאם לא בן מה שצחו, אילים לא אכל אכל כבשים אכל, אם כן גזלן הוא:

(39) טרפה. על ידי ארי וזאב: אנכי אחשנה. לשון קלט צאצאן אל השערה ולא יחטא (שופטים כ, טו), חָנִי וְזִנִּי שְׁלֹמֶה

ספאים (מלכים-א ח, כא), חסרים, אנכי אחסרנה, אם חסרה, חסרה לי, שמדי תצקשנה: אנכי אחשנה. תרגומו דהות

שגיא ממנינא, שהיתה נפקדת ומחוסרת, כמו ולא נפקד מקני איש (במדבר לא, מט), תרגומו ולא שגא: גנבת יום וגנבת

לילה. גנובת יום או גנובת לילה הכל שלמתי: גנבתי. כמו רבתי בגוים שרתי צמד ינות (איכה א, ח), מלכתי משפט (ישעיה

א, כא), אהבתי לדוש (הושע י, יא):

(40) אכלני חרב. לשון אש אוכלה: וקרח. כמו משליך קרחו (תהלים קמז, יז), תרגומו גלידא: שנתי. לשון שינה:

42	Except the God of my father, the God of Abraham, and the Fear of Isaac, had been on my side, surely now hadst thou sent me away empty. God hath seen mine affliction and the labour of my hands, and gave judgment yesternight.'	לֹא־לִי אֱלֹהֵי אָבִי אֱלֹהֵי אַבְרָהָם וּפְחָד יִצְחָק הָיָה לִי כִּי עָתָה רִיקָם שְׁלַחְתָּנִי אֶת־עַנְוִי וְאֶת־יָגִיעַ כַּפִּי רָאָה אֱלֹהִים וַיּוֹכַח אָמֹשׁ:	42
43	And Laban answered and said unto Jacob: 'The daughters are my daughters, and the children are my children, and the flocks are my flocks, and all that thou seest is mine; and what can I do this day for these my daughters, or for their children whom they have borne?'	וַיַּעַן לָבָן וַיֹּאמֶר אֶל־יַעֲקֹב הַבָּנוֹת בְּנֹתַי וְהַבָּנִים בְּנֵי וְהַצֹּאן צֹאנִי וְכָל אֲשֶׁר־אֵתָהּ רָאָה לִי הוּא וְלִבְנֹתַי מִה־אֲעִשֶׂה לָאֵלֶּה הַיּוֹם אוֹ לִבְנֵיהֶן אֲשֶׁר יֵלְדוּ:	סביעי
44	And now come, let us make a covenant, I and thou; and let it be for a witness between me and thee.'	וְעָתָה לָכֵה נִכְרְתָהּ בְּרִית אֲנִי וְאַתָּה וְהָיָה לְעֵד בֵּינִי וּבֵינְךָ:	44
45	And Jacob took a stone, and set it up for a pillar.	וַיִּקַּח יַעֲקֹב אֶבֶן וַיְרִימָהּ מִצְבֵּה:	45
46	And Jacob said unto his brethren: 'Gather stones'; and they took stones, and made a heap. And they did eat there by the heap.	וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לְאֶחָיו לְקַטְּפוּ אֲבָנִים וַיִּקְחוּ אֲבָנִים וַיַּעֲשׂוּ־גֹל וַיֹּאכְלוּ שָׁם עַל־הַגֹּל:	46
47	And Laban called it Jegar-sahadutha; but Jacob called it Galeed.	וַיִּקְרָא־לוֹ לָבָן יֶגֶר שְׁהָדוּתָא וַיַּעֲקֹב קָרָא לוֹ גַּלְעָד:	47
48	And Laban said: 'This heap is witness between me and thee this day.' Therefore was the name of it called Galeed;	וַיֹּאמֶר לָבָן הַגֹּל הַזֶּה עֵד בֵּינִי וּבֵינְךָ הַיּוֹם עַל־כֵּן קָרָא־שְׁמוֹ גַּלְעָד:	48
49	and Mizpah, for he said: 'The LORD watch between me and thee, when we are absent one from another.	וְהַמִּצְפָּה אֲשֶׁר אָמַר יִצְחָק יְהוָה בֵּינִי וּבֵינְךָ כִּי נִסְתַּר אִישׁ מִרְעֵהוּ:	49

- (41) ותחלף את משכרתי. היית משנה תנאי שצנינו, מנקוד לטלוא, ומעקודים לצרודים:
 (42) ופחד יצחק. לא רצה לומר אלהי יצחק, שאין הקצ"ה מייחד שמו על הצדיקים בחייהם, ואף על פי שאמר לו צא אתו מצא שבע ענני ה' אלהי אברהם אבי ואלהי יצחק, שציל שכו ענינו והרי הוא כמת, ויעקב נתיירא לומר ואלהי, ואמר ופחד: ויובח. לשון תוכחה הוא, ולא לשון הוכחה הוא:
 (43) מה אעשה לאלה. איך תעלה על צדי להרע להן:
 (44) והיה לעד. הקצ"ה:
 (46) לאחיו. הם צניו (צ"ר עד, יג), שהיו לו אחים, נגשים אליו לזרה ולמלחמה:
 (47) יגר שהדוּתא. תרגומו של גלעד: גלעד. גלעד:
 (49) והמצפה אשר אמר וגו'. והמפה אשר זהר הגלעד, וכמו שנאמר ויעצר את מנפה גלעד (שופטים יא, כט), ולמה

50	If thou shalt afflict my daughters, and if thou shalt take wives beside my daughters, no man being with us; see, God is witness betwixt me and thee.'	אם תעני ית בנתי ואם תסב נשין על בנתי לית אנש עמנא חזי מימרא דיי סהיד בינא ובינך:	אם תענה את בנתי ואם תקח נשים על בנתי אין איש עמנו ראה אלהים עד ביני ובינך:	50
51	And Laban said to Jacob: 'Behold this heap, and behold the pillar, which I have set up betwixt me and thee.	ויאמר לבן ליעקב הנה הגל הזה והנה המצבה אשר יריתי ביני ובינך:	ויאמר לבן ליעקב הנה הגל הזה והנה המצבה אשר יריתי ביני ובינך:	51
52	This heap be witness, and the pillar be witness, that I will not pass over this heap to thee, and that thou shalt not pass over this heap and this pillar unto me, for harm.	עד הגל הזה ועדה המצבה אם אני לא אעבר אליה את הגל הזה ואם אתה לא תעבר אלי את הגל הזה ואת המצבה הזאת לרעה:	עד הגל הזה ועדה המצבה אם אני לא אעבר אליה את הגל הזה ואם אתה לא תעבר אלי את הגל הזה ואת המצבה הזאת לרעה:	52
53	The God of Abraham, and the God of Nahor, the God of their father, judge betwixt us.' And Jacob swore by the Fear of his father Isaac.	אלהיה דאברהם ואלהיה דנחור ידינון בינא אלהא דאבוהון וקנים יעקב בדדחיל ליה אבוהי יצחק:	אלהי אברהם ואלהי נחור ישפטו בינינו אלהי אביהם וישבע יעקב בפחד אביו יצחק:	53
54	And Jacob offered a sacrifice in the mountain, and called his brethren to eat bread; and they did eat bread, and tarried all night in the mountain.	ויזבח יעקב זבח בָּהָר ויקרא לאחיו למיכל לחמא ואכלו לחמא ובתו בטיורא:	ויזבח יעקב זבח בָּהָר ויקרא לאחיו לאכל לחם ויאכלו לחם ויָּלִינוּ בָּהָר:	54
XXXII	And Laban arose early in the morning, kissed his sons and daughters, and blessed them; and then Laban went and returned to his place.	וישכם לבן בפקר וינשק לבניו ולבנותיו ויברך אתהם וילך וישב לבן למקמו:	וישכם לבן בפקר וינשק לבניו ולבנותיו ויברך אתהם וילך וישב לבן למקמו:	מפטיר
2	And Jacob went on his way, and the angels of God met him.	ויעקב אזל לאורחיה וערעו ביה מלאכיא דיי:	ויעקב הלך לדרכו ויפגועו בו מלאכי אלהים:	2

נקרא שמה מפגש, לפי שאמר כל אחד מהם לחצרו, יִפְגַּע ה' ביני וביניך אם תעזור את הצרית: כי נסתר. ולא נראה איש את רעהו:

(50) בנתי בנתי. צ' פעמים, אף צלה וזלפה צנותיו היו מפלגש: אם תענה את בנתי. למוע מהן עונת תשמיש (יומא עז):

(51) יריתי. כמו יָרָה צָיִס, כזה שהוא יורה הסך:

(52) אם אני. הרי אם משמש צלשון אשר, כמו עד אס דְּצִרְתִּי דְּצִרְתִּי (צראשית כד, לג): לרעה. לרעה אי אתה עוזר, אזל אתה עוזר לפרקמטיא (צ"ר עד, טו):

(53) אלהי אברהם. קדש (שס טו): ואלהי נחור. מול: אלהי אביהם. מול:

(54) ויזבח יעקב זבח. שחט צהמות למשה: לאחיו. לאוהביו שעס לצן: לאכל לחם. כל דצר מאכל קרוי לחם,

כמו עַד לָסָם רצ (דניאל ה, א), נְשָׁחֲסָה עַד צִלְקָמוֹ (ירמיה יא, יט):

(2) ויפגועו בו מלאכי אלהים. מלאכים של ארץ ישראל צאו לקראתו, ללוותו לארץ:

3 And Jacob said when he saw them: 'This is God's camp.' And he called the name of that place Mahanaim. וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב כַּאֲשֶׁר רָאָם מַחֲנֶה אֱלֹהִים זֶה וַיִּקְרָא שְׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא מַחֲנֵיִם: (פ)

קמח פסוקים

The Haftarah is Hosea 12:13 - 14:10 on page 245. Sepharadim read Hosea 11:7 - 12:12.

4 And Jacob sent messengers before him to Esau his brother unto the land of Seir, the field of Edom. וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים לִפְנֵי אֶלְעִשׁוֹ אָחִיו אֶרְצָה שְׂעִיר שְׂדֵה אֱדוֹם:

וישלח ל

5 And he commanded them, saying: 'Thus shall ye say unto my lord Esau: Thus saith thy servant Jacob: I have sojourned with Laban, and stayed until now. וַיִּצַּו אוֹתָם לֵאמֹר כֹּה תֹאמְרוּן לְאֲדֹנִי לַעֲשׂוֹ כֹּה אָמַר עַבְדְּךָ יַעֲקֹב עִם־לָבָן גָּרְתִּי וְאַחֲרָיָה עַתָּה:

5

6 And I have oxen, and asses and flocks, and men-servants and maid-servants; and I have sent to tell my lord, that I may find favour in thy sight.' וַיְהִי־לִי שׁוֹר וַחֲמֹר צֹאן וְעֶבֶד וּשְׁפָחָה וְאִשְׁלִיחָה לְהַגִּיד לְאֲדֹנִי לְמִצְאָתָן בְּעֵינֶיךָ:

6

7 And the messengers returned to Jacob, saying: 'We came to thy brother Esau, and moreover he cometh to meet thee, and four hundred men with him.' וַיָּשָׁבוּ הַמַּלְאָכִים אֶל־יַעֲקֹב לֵאמֹר בָּאנוּ אֶל־אָחִיךָ אֶל־עִשׂוֹ וְגַם הֵלֵךְ לִקְרֹאתָךְ וְאַרְבַּע־מֵאוֹת אִישׁ עִמּוֹ:

וי

8 Then Jacob was greatly afraid and was distressed. And he divided the people that was with him, and the flocks, and the herds, and the camels, into two camps. וַיִּירָא יַעֲקֹב מְאֹד וַיִּצָּר לוֹ וַיַּחַץ אֶת־הָעָם אֲשֶׁר־אִתּוֹ וְאֶת־הַצֹּאן וְאֶת־הַבָּקָר וְהַגְּמָלִים לִשְׁנֵי מַחֲנֹת:

8

- (3) מחנים. שתי מחנות, של חוצה לארץ שבאו עמו עד כאן. ושל ארץ ישראל שבאו לקראתו (צ"ר עה, י. תנחומא וישלח):
- (4) וישלח יעקב מלאכים. מלאכים ממש (צ"ר עה, ד): ארצה שעיר. לארץ שעיר, כל חיצה שזריכה למ"ד בתחלתה הטיל לה הכתוב ה"א בסופה:
- (5) גרתי. לא נעשיתי שר וחשוב, אלא גר, אינך כדאי לשנות אותי על זכוות אצין שזכני הוה גזיר לְאִשְׁךָ, שהרי לא נתקיימה צי. דבר אחר, גרתי בגימטריא תרי"ג, כלומר עם לזן הרשע גרתי, ותר"ג מלות שמרתי, ולא למדתי ממעשיו הרעים:
- (6) ויהי לי שור וחמור. אבא אמר לי מטל השמים ומשמי הָאָרֶץ, זו אינה לא מן השמים ולא מן הארץ: שור וחמור. דרך ארץ לומר על שוורים הרבה שור, אדם אומר לחזירו, כלילה קרא התרנגול, ואינו אומר קראו התרנגולים: ואשלחה להגיד לאדני. להודיע שאני בא אליך: למצא חן בעיניך. שאני שלם עמך ומבקש אהבתך:
- (7) באנו אל אחיך אל עשו. שהיית אומר אחי הוא, אבל הוא נזהר עמך כעשו הרשע, עודנו בשנאתו (צ"ר עה, ז):
- (8) ויירא ויצר. וירא שמא ירהג, ויצר לו, אם יהרוג הוא את אחרים (צ"ר עו, ז. תנחומא וישלח ד):

9	And he said: 'If Esau come to the one camp, and smite it, then the camp which is left shall escape.'	וַיֹּאמֶר אֶם-יָבוֹא עֲשׂוֹ אֶל-הַמַּחֲנֶה הָאֶחָד וְהִכּוּהוּ וְהָיָה הַמַּחֲנֶה הַנִּשְׁאָר לְפָלִיטָה: וַיֹּאמֶר אִם יֵיתִי עֲשׂוֹ לְמַשְׁרִיתָא חֲדָא וַיִּמְחִינָהּ וְהָיָה מַשְׁרִיתָא דְתַשְׁתָּאָר לְשִׁיזְבָּא:	9
10	And Jacob said: 'O God of my father Abraham, and God of my father Isaac, O LORD, who saidst unto me: Return unto thy country, and to thy kindred, and I will do thee good;	וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֱלֹהֵי אָבִי אַבְרָהָם וְאֱלֹהֵי יִצְחָק יְיָ דְאָמַר לִי תוֹב לְאַרְעֶךָ וּלְמִוְלָדֶיךָ וְאִיטִיבָה עִמָּךְ: וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֱלֹהֵי אָבִי אַבְרָהָם וְאֱלֹהֵי יִצְחָק יְיָ דְאָמַר לִי תוֹב לְאַרְעֶךָ וּלְמִוְלָדֶיךָ וְאִיטִיבָה עִמָּךְ:	ישראל
11	I am not worthy of all the mercies, and of all the truth, which Thou hast shown unto Thy servant; for with my staff I passed over this Jordan; and now I am become two camps.	קִטְנִיתִי מִכָּל הַחֲסָדִים וּמִכָּל-הָאֱמֻנָה אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת-עַבְדְּךָ כִּי בְמַקְלִי עָבַרְתִּי אֶת-הַיַּרְדֵּן הַזֶּה וְעַתָּה הָיִיתִי לִשְׁנֵי מַחֲנֹת: זְעִירָן זְכוֹתִי מִכָּל חֲסָדֶיךָ וּמִכָּל טִבּוֹן דְּעַבְדְּךָ עִמָּךְ אֲרִי יְחִידִי עֲבָרִית יַת יַרְדֵּנָא הָדִין וְכַעַן הָיִיתִי לְתַרְתִּין מַשְׁרִין:	11
12	Deliver me, I pray Thee, from the hand of my brother, from the hand of Esau; for I fear him, lest he come and smite me, the mother with the children.	הַצִּילֵנִי נָא מִיַּד אָחִי מִיַּד עֲשׂוֹ כִּי-יָרָא אֲנֹכִי אֹתוֹ פָּן-יָבוֹא וְהִכּוּנִי אֶם-עַל-בָּנָיִם: שְׁיִזְבְּנִי כַּעַן מִיַּדָּא דְאָחִי מִיַּדָּא דְעֲשׂוֹ אֲרִי דְחִיל אֲנָא מִנִּיהּ דְלִמָּא יֵיתִי וַיִּמְחִינֵנִי אֲמָא עַל בָּנָיִא:	12
13	And Thou saidst: I will surely do thee good, and make thy seed as the sand of the sea, which cannot be numbered for multitude.'	וְאַתָּה אָמַרְתָּ הֵיטֵב אִיטִיב עִמָּךְ וְשִׁמְתִי אֶת-זֶרְעֶךָ כְּחוֹל הַיָּם אֲשֶׁר לֹא-יִסְפָּר מִרְבּוֹ: וְאַתָּה אָמַרְתָּ הֵיטֵב אִיטִיב עִמָּךְ וְשִׁמְתִי אֶת-זֶרְעֶךָ כְּחוֹל הַיָּם מִסְגִּי:	13

(9) המחנה האחת והכהו. מחנה משמש לשון זכר ולשון נקבה, אם תפנה עלי מחנה (תהלים כו, ג), הרי לשון נקבה. המפנה הזה (בראשית לג, ח), לשון זכר. וכן יש שאר דברים משמשים לשון זכר ולשון נקבה, השמש יצא על הארץ (שם יט, כג), מקנה השמים מוצאו (תהלים יט, ז), הרי לשון זכר, השמש ירדה על המים (מלכים-ג, כב) הרי לשון נקבה. וכן רוח, והנה רוח גדולה באה (איוב א, יט), הרי לשון נקבה. ויגע בארבע פנות הבית (שם), הרי לשון זכר. ורוח גדולה וסוק מפרק הרים (מלכים-א יט, יא), הרי לשון זכר ולשון נקבה. וכן אש, ואש יצאה מאת ה' (צמדבר טז, לה), לשון נקבה. אש לוהט (תהלים קד, ד), לשון זכר: והיה המחנה הנשאר לפליטה. על כרחו, כי אלחם עמו. התקין עצמו לשלשה דברים, לדורון, לתפלה, ולמלחמה. לדורון, ותעבור המנחה על פניו. לתפלה, אלהי אבי אברהם. למלחמה, והיה המחנה הנשאר לפליטה:

(10) ואלהי אבי יצחק. ולהלן הוא אומר ופסד יצחק, ועוד, מהו שחזר והזכיר שם המיוחד, היה לו לכתוב האומר אלי שוב לארץ וגו', אלא כך אמר יעקב לפני הקב"ה, שתי הצטחות הצטחתי, אחת בלאתי מבית אבי מבאר שבע, שאמרתי לי אני ה' אלהי אברהם אבי יצחק, ושם אמרתי לי ושמרתיך ככל אשר חלך, ובבית לבן אמרתי לי שוב אל ארץ אבותיך ולמוצאך ואלהי אבותיך עמך, ושם נגלית אלי בשם המיוחד לבדו, שנאמר ויאמר ה' אל יעקב שוב אל ארץ אבותיך וגו', בשתי הצטחות האלו אני בא לפניה:

(11) קטנתי מכל החסדים. נתמעטו זכויותי על ידי החסדים והאמת שעשית עמי, לכך אני ירא שמא משהצטחתי נתלככתי בחטא, ויגרום לי להמסר ביד עשו (שבת לב.). ומכלל האמת. אמת דברך, ששמרתי לי כל ההצטחות שהצטחתי: כי במקלי. לא היה עמי לא כסף ולא זהב ולא מקנה, אלא מקלי לבדו. ומדרש אגדה, נתן מקלו בירדן ונצקע הירדן:

(12) מיד אחי מיד עשו. מיד אחי, שאין נוהג עמי כאח אלא כעשו הרשע:

(13) היטב איטיב. היטב בזכותך, איטיב בזכות אבותיך (בר"ע, ז). ושמותי את זרעך בחול הים. והיכן אמר לו כן, והלא לא אמר לו אלא והנה יקראך עשור הארץ (בראשית כח, יד), אלא שאמר לו (שם), כי לא אפגועך עד אשר אס עשיתי את אשר דברתי לך (שם טו), ולאצרהם אמר הרבה ארצה את זרעך ככוכבי השמים וכחול אשר על שפת הים:

14	And he lodged there that night; and took of that which he had with him a present for Esau his brother:	וַיָּלֶן שָׁם בַּלַּיְלָה הַהוּא וַיִּקַּח מִן־הַבָּא בְיָדוֹ מִנְחָה לַעֲשׂוֹ אָחִיו: וּבֵת תָּמָן בַּלַּיְלָה הַהוּא וַיִּסְבֵּב מִן דָּאִיתִי בְיָדֶיהָ תְּקֻרֹבָתָא לַעֲשׂוֹ אָחִיו:
15	two hundred she-goats and twenty he-goats, two hundred ewes and twenty rams,	עֲזִים מֵאֲתִים וַתִּישִׁים עֶשְׂרִים רְחִלִּים מֵאֲתִים וְאֵילִים עֶשְׂרִים: עֲזִי מֵאֲתָן וַתִּישִׂא עֶסְרִין רְחֵלִי מֵאֲתָן וְדֹכְרֵי עֶסְרִין:
16	thirty milch camels and their colts, forty kine and ten bulls, twenty she-asses and ten foals.	גְּמָלִים מִיִּנְיָקוֹת וּבְנֵיהֶם שְׁלִשִׁים פָּרוֹת אַרְבָּעִים וּפָרִים עֶשְׂרֵה אֲתֹנֹת עֶשְׂרִים וְעִזִּים עֶשְׂרֵה: גְּמָלִי מִיִּנְקָתָא וּבְנֵיהוֹן תְּלָתִין תּוֹרָתָא אַרְבַּעִין וְתוֹרֵי עֶסְרָא אֲתָנֵי עֶסְרִין וְעֵלֵי עֶסְרָא:
17	And he delivered them into the hand of his servants, every drove by itself; and said unto his servants: 'Pass over before me, and put a space betwixt drove and drove.'	וַיִּתֵּן בְּיַד־עֲבָדָיו עֵדֶר עֵדֶר לְבָדּוֹ וַיֹּאמֶר אֶל־עֲבָדָיו עֲבְרוּ לִפְנֵי וְרוּחַ תִּשְׁיִמוּ בֵּין עֵדֶר וּבֵין עֵדֶר: וַיַּחֲבֵד בְּיַד עֲבָדָיו עֵדֶר עֵדֶר וַיֹּאמֶר אֶל עֲבָדָיו וַיֹּאמֶר לְעֲבָדָיו עֲבְרוּ קִדְמִי וְרוּחָא תִּשְׁוֹן בֵּין עֵדְרָא וּבֵין עֵדְרָא:
18	And he commanded the foremost, saying: 'When Esau my brother meeteth thee, and asketh thee, saying: Whose art thou? and whither goest thou? and whose are these before thee?	וַיִּצַּו אֶת־הָרֹאשׁוֹן לֵאמֹר כִּי יִפְגְּשֶׁךָ עֲשׂוֹ אָחִי וַשְּׂאֵלְךָ לֵאמֹר לְמִי־אַתָּה וְאָנֹכָה תֵּלֵךְ וּלְמִי אֵלֶּה לְפָנֶיךָ: וּפְקִיד יֵת קִדְמָאָה לְמִימַר אָרִי יַעֲרֵבְנָךְ עֲשׂוֹ אָחִי וַיִּשְׂאֵלְנָךְ לְמִימַר דָּמָן אַתָּה וּלְאֵן אַתָּה אֲזִיל וְדִמָּאן אֵלֶּין דְּקִדְמָךְ:
19	then thou shalt say: They are thy servant Jacob's; it is a present sent unto my lord, even unto Esau; and, behold, he also is behind us.'	וַאֲמַרְתָּ לְעֲבָדָךְ לִיעֲקֹב מִנְחָה הוּא שְׁלוּחָה לְאֹדְנִי לַעֲשׂוֹ וְהִנֵּה גַם־הוּא אַחֲרֵינוּ: וַתִּימַר דְּעֲבָדָךְ דִּיעֲקֹב תְּקֻרֹבָתָא הִיא דְּמִשְׁלָחָא לְרַבּוֹנִי לַעֲשׂוֹ וְהֵא אָף הוּא אַחֲרֵינוּ:

(14) הבא בידו. ברשותו, וכן ויקח את כל ארצו מידו (במדבר כא, כו). ומדרש אגדה מן הצא בידו, אצנים טובות ומרגליות, שאדם צר בצרור ונושאם בידו. דבר אחר מן הצא בידו, מן החולין, שנטל מעשר, כמה דאח אומר עשר לעשקנו לך, והדר לקח מנחה:

(15) עזים מאתים ותישים עשרים. מאתים עזים לריכות עשרים חישים, וכן כולם, הזכרים כדי לזרז הנקבות. וצבראשית רצה (עו, ז) דורש מכאן לעונה האמורה בחורה, הטעמים בכל יום, הפועלים שמים בשבת, החמרים אחת בשבת, הגמלים אחת לשלשים יום, הספנים אחת לששה חדשים, ואיני יודע לכוין המדרש הזה בכוון, אך נראה צעירי שלמדנו מכאן, שאין העונה שזה בכל אדם, אלא לפי טורח המוטל עליו, שמצינו כאן שמסר לכל חיש עשר עזים, וכן לכל איל, לפי שהם פנויים ממלאכה, דרכן להרבות תשמים ולעזר עשר נקבות, וזהמה משנתעברה אינה מקבלת זכר, ופרים שעוסקין במלאכה, לא מסר לזכר אלא ארבע נקבות, ולחמור שהולך בדרך רחוקה, שתי נקבות לזכר, ולגמלים שהולכים דרך יותר רחוקה, נקבה אחת לזכר:

(16) גמלים מיניקות שלשים. וצניהם עמהם. ומדרש אגדה (צ"ר שס) וצניהם, צנאיהם, זכר כנגד נקבה, לפי שנוע בתשמיש, לא פרסמו הכתוב: ועירים. חמורים זכרים:

(17) עדר עדר לבדו. כל מין ומין לעצמו: עברו לפני. דרך יום או פחות, ואני אבוא אחריכם: ורוח תשימו. עדר לפני חצרו מלא עין, כדי להשביע עינו של אותו רשע, ולתווהו על רצוי הדורון:

(18) למי אתה. של מי אתה, מי שולחך, ותרגום דמאן את: ולמי אלה לפניך. ואלה שלפניך של מי הם, למי המנחה הזאת שלוחה למ"ד משמשת בראש הטיבה במקום של, כמו וְכָל אֲשֶׁר אֶסֶף לָאֵה לִי הוּא, (בראשית לא, מג) שלי הוא, לה' קִדְמָךְ וּמְלוּאָה (מהלים כד, א), של ה':

20	And he commanded also the second, and the third, and all that followed the droves, saying: 'In this manner shall ye speak unto Esau, when ye find him;	וַיֹּצֵא גַם אֶת־הַשְּׁנִי גַם אֶת־כָּל־הַחֲלָכִים אַחֲרָיָהוּ הָעֶדְרִים לֵאמֹר כַּדְּבַר הַזֶּה תִּדְבְּרוּן אֵלֶי עֲשׂו בְּמִצְאָכֶם אֹתוֹ:	וַיֹּצֵא גַם אֶת־הַשְּׁנִי גַם אֶת־כָּל־הַחֲלָכִים אַחֲרָיָהוּ הָעֶדְרִים לֵאמֹר כַּדְּבַר הַזֶּה תִּדְבְּרוּן אֵלֶי עֲשׂו בְּמִצְאָכֶם אֹתוֹ:
21	and ye shall say: Moreover, behold, thy servant Jacob is behind us.' For he said: 'I will appease him with the present that goeth before me, and afterward I will see his face; peradventure he will accept me.'	וְהִימָרוּן אִם הִנֵּה עֹבְדֶךָ יַעֲקֹב אַחֲרָיו כִּי־אָמַר אֲכַפְּרָה בְּנִי בַּמִּנְחָה הַחֲלָכָה לִפְנֵי וְאַחֲרָיָה כֵּן אֶרְאֶה בְּנִי אִילָּי יֵשָׂא פָנָי:	וְהִימָרוּן אִם הִנֵּה עֹבְדֶךָ יַעֲקֹב אַחֲרָיו כִּי־אָמַר אֲכַפְּרָה בְּנִי בַּמִּנְחָה הַחֲלָכָה לִפְנֵי וְאַחֲרָיָה כֵּן אֶרְאֶה בְּנִי אִילָּי יֵשָׂא פָנָי:
22	So the present passed over before him; and he himself lodged that night in the camp.	וַתַּעֲבֹר הַמִּנְחָה עַל־פָּנָיו וְהוּא לָן בְּלִילָה־הַהוּא בַּמַּחֲנֶה:	וַתַּעֲבֹר הַמִּנְחָה עַל־פָּנָיו וְהוּא לָן בְּלִילָה־הַהוּא בַּמַּחֲנֶה:
23	And he rose up that night, and took his two wives, and his two handmaids, and his eleven children, and passed over the ford of the Jabbok.	וַיָּקָם בְּלִילָה הוּא וְדָבָר יְתִי שְׁתֵּי נָשָׁיו וְשְׁתֵּי שִׁפְחֹתָיו וְאַת־אֶחָד עֶשֶׂר יְלָדָיו וַיַּעֲבֹר אֶת־מַעְבַּר יַבֹּק:	וַיָּקָם בְּלִילָה הוּא וְיִקָּח אֶת־שְׁתֵּי נָשָׁיו וְאֶת־שְׁתֵּי שִׁפְחֹתָיו וְאֶת־אֶחָד עֶשֶׂר יְלָדָיו וַיַּעֲבֹר אֶת־מַעְבַּר יַבֹּק:
24	And he took them, and sent them over the stream, and sent over that which he had.	וַיִּקְחֵם וַיַּעֲבֵרֵם אֶת־הַנַּחֲלָל וַיַּעֲבֹר אֶת־אֲשֶׁר־לּוֹ:	וַיִּקְחֵם וַיַּעֲבֵרֵם אֶת־הַנַּחֲלָל וַיַּעֲבֹר אֶת־אֲשֶׁר־לּוֹ:
25	And Jacob was left alone; and there wrestled a man with him until the breaking of the day.	וַיִּתְּנָר יַעֲקֹב לְבַדּוֹ וַיֵּאָבֶק אִישׁ עִמּוֹ עַד עֲלֹת הַשָּׁחַר:	וַיִּתְּנָר יַעֲקֹב לְבַדּוֹ וַיֵּאָבֶק אִישׁ עִמּוֹ עַד עֲלֹת הַשָּׁחַר:

(19) ואמרת לעבדך ליעקב. על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון, ששאלת למי אתה, לעבדך ליעקב אני, ומרגומו דעבדך דיעקב, וששאלת ולמי אלה לפניך, מנחה היא שלוחה וגו': והנה גם הוא. יעקב:

(21) אכפרה בניו. אצטל רוגזו, וכן וקשר צריקתם את מות (ישעיה כח, יח), לא תוקלי פפכה (שם מז, יא), ונראה בעיני, שכל כפרה שאל על עון וחטא ואצל פנים, כלן לשון קנוח והעברה הן, ולשון ארמי הוא, והרבה בגמרא וכפר ידיה, בעי לכפורי ידיה כהוא גזרא, וגם בלשון המקרא נקראים המזריקים של קדש כפוצי זָהָב, על שם שהכהן מקנח ידיו בהן בשפת המזרק:

(22) על בניו. כמו לפניו, וכן קמס וְשָׁמַע עַל פְּנֵי שְׂמִיד (ירמיה ו, ז), וכן המְקַטְּסִים אותי על פְּנֵי (ישעיה סה, ג), ומדרש אגדה על פניו, אף הוא שרוי בכעס שהיה צריך לכל זה צ"ר (עו, ח):

(23) ואת אחד עשר ילדיו. ודינה היכן היתה, נמנה בחצינה ונעל בפניה, שלא יתן זה עשו עיניו, ולכך נענש יעקב שמנעה מאחיו, שמת תחזירנו למוטב, ונפלה ציד שכם (צ"ר עח, ג) יבק. שם הנהר:

(24) את אשר לו. הבהמה והמטלטלים, עשה עצמו כגשר, נוטל מכאן ומניח כאן:

(25) ויותר יעקב. שכן פכים קטנים וחזר עליהם (חולין לא). ויאבק איש. מנחם פירש ויתעפר איש, מלשון אבק, שהיו מעלים עפר ברגליהם על ידי נענועם. ולי נראה שהוא לשון ויתקשר, ולשון ארמי הוא, בטר דאביקו ציה, ואבק ליה מיבק לשון עניבה, שכן דרך שנים שמתעצמים להפיל איש את רעהו, שחוצקו ואוצקו צורעותיו, ופירשו רז"ל שהוא שרו של עשו (צ"ר עז, ג):

26	And when he saw that he prevailed not against him, he touched the hollow of his thigh; and the hollow of Jacob's thigh was strained, as he wrestled with him.	וַיֵּרָא כִּי לֹא יָכֹל לִיהוּ וַיִּקְרַב יָרְכּוּ וַתִּקַּע כַּף־יָרֵךְ יַעֲקֹב בְּהֶאֱבֹקוֹ עִמּוֹ:	26
27	And he said: 'Let me go, for the day breaketh.' And he said: 'I will not let thee go, except thou bless me.'	וַיֹּאמֶר שְׁלַחֲנִי כִּי עֹלָה הַשָּׁחַר וַיֹּאמֶר לֹא אֲשַׁלְּחֶךָ כִּי אִם־בֵּרַכְתָּנִי:	27
28	And he said unto him: 'What is thy name?' And he said: 'Jacob.'	וַיֹּאמֶר אֵלָיו מַה־שֵּׁמֶךָ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב:	28
29	And he said: 'Thy name shall be called no more Jacob, but Israel; for thou hast striven with God and with men, and hast prevailed.'	וַיֹּאמֶר לֹא יַעֲקֹב יִקְרָא עוֹד שֵׁמֶךָ כִּי אִם־יִשְׂרָאֵל כִּי־שָׂרִית עִם־אֱלֹהִים וְעִם־אָנָשִׁים וַתּוֹכֵל:	29
30	And Jacob asked him, and said: 'Tell me, I pray thee, thy name.' And he said: 'Wherefore is it that thou dost ask after my name?' And he blessed him there.	וַיִּשְׁאַל יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הִגִּידָה־נָא שֵׁמֶךָ וַיֹּאמֶר לָמָּה זֶה תִּשְׁאַל לִשְׁמִי וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ שָׁם:	30
31	And Jacob called the name of the place Peniel: 'for I have seen God face to face, and my life is preserved.'	וַיִּקְרָא יַעֲקֹב שֵׁם הַמָּקוֹם פְּנִיאל כִּי־רָאִיתִי אֱלֹהִים פָּנִים אֶל־פָּנִים וַתִּנָּצַל נַפְשִׁי:	שלישי
32	And the sun rose upon him as he passed over Peniel, and he limped upon his thigh.	וַיִּזְרַח־לּוֹ הַשָּׁמֶשׁ כַּאֲשֶׁר עָבַר אֶת־פְּנִיאל וְהוּא צָלַע עַל־יָרְכוֹ:	32

(26) ויגע בכף ירכו. קולית הירך התקוע בקילצוסת קרוי כף, על שם שהזשר שעליה כמין כף של קדירה: ותקע. נתקעקע ממקום חזרתה, ודומה לו פן פקע נפשי ממך (ירמיה ו, ח), לשון הסרה, וזמננה לקעקע זיאתן, לשרש שרשיהן: (27) כי עלה השחר. וזריך אני לומר שירה זיוס (ז"ר עט, א. חולין זא): ברכתני. הודה לי על הצרכות שזרכני אזי, שעשו מערער עליהן. (וכאן קשה לרש"י שזרכני היה לו לומר, אלא הודה וכו'. וכן אימא צהדיא צוהר פרשת תזריע עמוד מ"ה ודו"ק):

(29) לא יעקב. לא יאמר עוד שהצרכות צאו לך בעקצה ורמיה, כי אם שזכרה וגלוי פנים, וסופך שהקצה נגלה עליך צבית אל ומחליף שמך, ושם הוא מזכרך, ואני שם אהיה ואודה לך עליהן, וזהו שכתוב וישר אל מלאך ויכל צקה וימסכן לו (הושע יב, ה). צכה המלאך ויתחנן לו, ומה נחנן לו, צית אל ימלאנו וישר ידצר עמנו, המתן לי עד שידבר עמנו שם, ולא רצה יעקב, ועל כרחו הודה לו עליהן, וזהו ויבדך אותו שם, שהיה מתחנן להמתין לו ולא רצה: ועם אנשים. עשו ולבן: וחובל. להם: (30) למזה זה תשאל. אין לנו שם קבוע, משתנין שמותינו (ז"ר עט, ה), (הכל) לפי מנות עבודת השליחות שאנו משתלחים: (32) ויזרח לו השמש. לשון בני אדם הוא, כשהגענו למקום פלוגי האיר לנו השחר, זהו פשוט. ומדרש אגדה ויזרח לו, לזכרו, לרפאות את זלעמו, כמה דתימא שמש צקה ומקפא צקנפיה (מלאכי ג, כ), ואותן שעות שמיהרה לשקוע בשבילן כשיא מצא שבע, מיהרה לזרוח בשבילן: והוא צלע. היה זולע כשזרחה השמש:

33	<p>על־כֵּן לֹא־יֹאכְלוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־גִּיד הַנֶּשֶׁה אֲשֶׁר עַל־כֶּף הַיָּרֶךְ עַד הַיּוֹם הַזֶּה כִּי נָגַע בְּכַף־יָרֶךְ יַעֲקֹב בְּגִיד הַנֶּשֶׁה:</p>	<p>עַל כֵּן לֹא אֲכָלִין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יֵת גִּידֵא נִשְׂיָא דְעַל פְּתֵי יִרְכָא עַד יוֹמָא הַדִּין אֲרִי קָרִיב בְּפִתֵי יִרְכָא דְיַעֲקֹב בְּגִידֵא נִשְׂיָא:</p>	<p>Therefore the children of Israel eat not the sinew of the thigh-vein which is upon the hollow of the thigh, unto this day; because he touched the hollow of Jacob's thigh, even in the sinew of the thigh-vein.</p>
XXXIII	<p>וַיֵּשָׂא יַעֲקֹב עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה עֹשׂוֹ בָּא וְעִמּוֹ אַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ וַיִּנְחַץ אֶת־הַיְלָדִים עַל־לֵאָה וְעַל־רָחֵל וְעַל שְׁתֵּי הַשֹּׁפְחוֹת:</p>	<p>וַיִּסַּף יַעֲקֹב עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה עֹשׂוֹ אָתִי וְעִמּוֹ אַרְבַּע מֵאוֹת גִּבּוֹרִים וַיִּנְחַץ יֵת בְּנֵיָא עַל לֵאָה וְעַל רָחֵל וְעַל תְּרֵיתִין לְחִינְתָא:</p>	<p>And Jacob lifted up his eyes and looked, and, behold, Esau came, and with him four hundred men. And he divided the children unto Leah, and unto Rachel, and unto the two handmaids.</p>
2	<p>וַיִּשֶׂם אֶת־הַשֹּׁפְחוֹת וְאֶת־ יְלָדֶיהֶן רִאשֹׁנָה וְאֶת־לֵאָה וְיְלָדֶיהָ אַחֲרָנִים וְאֶת־רָחֵל וְאֶת־יוֹסֵף אַחֲרָנִים:</p>	<p>וַיִּשְׂוֵי יֵת לְחִינְתָא וַיֵּת בְּנֵיָהוֹן קִדְמוּתָא וַיֵּת לֵאָה וּבְנֵהָ בְּתָרְאִין וַיֵּת רָחֵל וַיֵּת יוֹסֵף בְּתָרְאִין:</p>	<p>And he put the handmaids and their children foremost, and Leah and her children after, and Rachel and Joseph hindermost.</p>
3	<p>וְהוּא עָבַר לִפְנֵיהֶם וַיִּשְׁתַּחוּ אֲרֻצָּה שֹׁבַע פְּעָמִים עַד־גִּשְׁתּוֹ עַד־אַחֲרָיו:</p>	<p>וְהוּא עָבַר קִדְמֵיהוֹן וַיִּסְגִּיד עַל אַרְעָא שֹׁבַע זְמָנִין עַד מְקַרְבֵּיהָ לְוֵת אַחֲוָהִי:</p>	<p>And he himself passed over before them, and bowed himself to the ground seven times, until he came near to his brother.</p>
4	<p>וַיָּרֻץ עֹשׂוֹ לִקְרָאתוֹ וַיַּחְבְּקוּהוּ וַיִּפֹּל עַל־צוּאָרוֹ וַיִּשְׁקָהוּ וַיִּבְכּוּ:</p>	<p>וַיִּרְחַט עֹשׂוֹ לְקִדְמוּתֵיהָ וַיִּנְפְּסֵיהָ וַיִּפֹּל עַל צוּרֵיהָ וַיִּנְשָׁקֶיהָ וַיִּבְכּוּ:</p>	<p>And Esau ran to meet him, and embraced him, and fell on his neck, and kissed him; and they wept.</p>
5	<p>וַיֵּשָׂא אֶת־עֵינָיו וַיֵּרָא אֶת־ הַנָּשִׁים וְאֶת־הַיְלָדִים וַיֹּאמֶר מִי־אֵלֶּה לָךְ וַיֹּאמֶר הַיְלָדִים אֲשֶׁר־חָנַן אֱלֹהִים אֶת־עַבְדְּךָ:</p>	<p>וַיִּסַּף יֵת עֵינָיו וַיֵּרָא יֵת נִשְׂיָא וַיֵּת בְּנֵיָא וַיֹּאמֶר מֵאֵן אֵלִין לָךְ וַיֹּאמֶר בְּנֵיָא דְחָן יְיָ יֵת עַבְדְּךָ:</p>	<p>And he lifted up his eyes, and saw the women and the children; and said: 'Who are these with thee?' And he said: 'The children whom God hath graciously given thy servant.'</p>
רביעי	<p>וַתִּגְשֵׁן הַשֹּׁפְחוֹת הַנָּה וַיְלַדְיָהֶן וַתִּשְׁתַּחוּן:</p>	<p>וַיִּקְרִיבָא לְחִינְתָא אֲנִין וּבְנֵיהוֹן וַיִּסְגִּידָא:</p>	<p>Then the handmaids came near, they and their children, and they bowed down.</p>
7	<p>וַתִּגְשׁ גַּם־לֵאָה וַיְלַדְיָהּ וַיִּשְׁתַּחוּ וְאַחֲרָיִם יוֹסֵף וְרָחֵל וַיִּשְׁתַּחוּ:</p>	<p>וַיִּקְרִיבַת אַף לֵאָה וּבְנֵהָ וַיִּסְגִּידוּ וּבְתֵר כֵּן קָרִיב יוֹסֵף וְרָחֵל וַיִּסְגִּידוּ:</p>	<p>And Leah also and her children came near, and bowed down; and after came Joseph near and Rachel, and they bowed down.</p>

(33) גיד הנשה. ולמה נקרא שמו גיד הנשה, לפי שגשה ממקומו ועלה, והוא לשון קפיצה, וכן נשקפה גבורתם (ירמיה נא, ל), וכן פי נשני אלהים את כל עמלי (בראשית מא, נא):
(2) ואת לאה וילדיה אחרונים. אחרון אחרון חזיצ:
(3) עבר לפניהם. אמר, אם יצא אותו רשע להלחם, ילחם צי תחלה:
(4) ויחבקוהו. נתגלגלו רחמיו כשראהו משתחוה כל השתחוואות הללו: וישקוהו. נקוד עליו, ויש חולקין בדבר הזה
בצרייתא דספרי (ספרי זהעלותך טו), יש שדרשו נקודה זו, לומר שלא נשקו בכל לבו (צ"ר עה, ט). אמר רבי שמעון בן יוחאי,
הלכה היא, בידוע שעשו שונא ליעקב, אלא שנכמרו רחמיו באותה שעה, ונשקו בכל לבו (צ"ר שם):
(5) מי אלה לך. מי אלה להיות שלך:

8	And he said: 'What meanest thou by all this camp which I met?' And he said: 'To find favour in the sight of my lord.'	וַיֹּאמֶר מִי לָךְ כָּל-הַמַּחֲנֶה הַזֶּה אֲשֶׁר פָּגַשְׁתִּי וַיֹּאמֶר לְמַצָּאתִי בְּעֵינֵי אֲדֹנָי:
9	And Esau said: 'I have enough; my brother, let that which thou hast be thine.'	וַיֹּאמֶר עֲשׂו יִשְׁ-לִי רֶבֶב אֲחִי יְהִי לָךְ אֲשֶׁר-לָךְ:
10	And Jacob said: 'Nay, I pray thee, if now I have found favour in thy sight, then receive my present at my hand; forasmuch as I have seen thy face, as one seeth the face of God, and thou wast pleased with me.'	וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל-נָא אִם-נָא מִצָּאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ וּלְקַחְתָּ מִנְחָתִי מִיָּדִי כִּי עַל-כֵּן רָאִיתִי פָּנֶיךָ כְּרֹאֶת פָּנָי אֱלֹהִים וַתִּרְצֵנִי:
11	Take, I pray thee, my gift that is brought to thee; because God hath dealt graciously with me, and because I have enough.' And he urged him, and he took it.	קַח-נָא אֶת-בְּרִכְתִּי אֲשֶׁר הִבָּאת לָךְ כִּי-חֲנַנִּי אֱלֹהִים וְכִי יִשְׁ-לִי- כָּל וַיַּפְצֵר-בּוֹ וַיִּקַּח:
12	And he said: 'Let us take our journey, and let us go, and I will go before thee.'	וַיֹּאמֶר נִסְעָה וְנִלְכָּה וְאֵלְכָה לְיַגְדֶּךָ:

(7) נגש יוסף ורחל. צללן האמהות נגשות לפני הצנים, אבל צרחל, יוסף נגש לפנייה, אמר, אחי יפת תואר, שמא יתלה צה עיניו אותם רשע, אעמוד כנגדה ואעכזנו מלהסתכל צה, מכאן זכה יוסף לצרכת עלי עין:

(8) מי לך כל המחנה. מי כל המחנה אשר פגשתי שהוא שלך, כלומר למה הוא לך. ופשוטו של מקרא על מוליכי המנחה. ומדרשו, כחות של מלאכים פגע, שהיו דוחפין אותו ואת אנשיו, ואומרים להם, של מי אתם, והם אומרים להם של עשו, והן אומרים הכו הכו, ואלו אומרים הניחו, צנו של יצחק הוא, ולא היו משגיחים עליו, צן צנו של אברהם הוא, ולא היו משגיחים עליו, אחיו של יעקב הוא, אומרים להם אם כן משלנו אתם:

(9) יהי לך אשר לך. כאן הודה לו על הצרכות (צ"ר עת, יא):

(10) אל נא. אל נא תאמר לי כן: אם נא מצאתי חן בעיניך ולקחת מנחתי מידי כי על כן ראיתי פניך וגר. כי כדאי והגון לך שתקבל מנחתי, על אשר ראיתי פניך, והן חשוצין לי כראיית פני המלאך, שראיתי שר שלך ועוד, על שנתרצית לי למחול על סורחני. ולמה הזכיר לו ראיית המלאך, כדי שיתירא הימנו, ויאמר, ראה מלאכים וניצול, איני יכול לו מעתה: ותרצני. נתפייסת לי. וכן כל רצון שצמקרא לשון פיוס, אפיצומנ"ט צלע"ז, וכן פי לא לרצון יקיה לקם (ויקרא כב, כ), הקרצנות צאות לפייס ולרצות, וכן שפטי צדיק ידעון רצון (משלי י, לב), יודעים לפייס ולרצות:

(11) ברכתי. מנחתי, מנחה זו הצאה על ראיית פנים, ולפרקים אינה צאה אלא לשאלת שלום, וכל צרכה שהיא לראיית פנים, כגון יצחק יעקב את פקעה. עשו אפי צדקה (מלאכים צ"י, לא), דסנחריב, וכן לשאל לו לשלום ולצרכו (שמואל א, י), דמועי מלך חמת, כולם לשון צרכת שלום הן, שקורין צלע"ז שולדא"ר, אף זו צרכתי, מו"ן שלו"ד: אשר הובאת לך. לא טרחת צה, ואני יגעתי להגיעה עד שצאה לידך (צ"ר עת, יב): חנני. נו"ן ראשונה מודגשת, לפי שהיא משמשת צמקוס שתי נונין, שהיה לו לומר חננני, שאין חנן צלל שני נונין, והשלישית לשימוש, כמו עשני, וצדני: יש לי כל. כל ספוקי, ועשו דצר צלשון גאווה, יש לי רב, יותר ויותר מכדי צרכי:

(12) נסעה. כמו שפעה, סלקה, שהוא כמו שמע, סלת, אף כאן נסעה כמו נסע, והנו"ן יסוד צתיצה, ותרגום של אונקלוס טול (נ"א נטל) ונהך, עשו אמר ליעקב נסע מכאן ונלך: ואלכה לנגדך. צשוע לך, טוצה זו אעשה לך, שאאריך ימי מהלכתי ללכת לאט כאשר אחה צריך, וזהו לנגדך, צשוע לך:

13	<p>And he said unto him: 'My lord knoweth that the children are tender, and that the flocks and herds giving suck are a care to me; and if they overdrive them one day, all the flocks will die.</p> <p>Let my lord, I pray thee, pass over before his servant; and I will journey on gently, according to the pace of the cattle that are before me and according to the pace of the children, until I come unto my lord unto Seir.'</p> <p>And Esau said: 'Let me now leave with thee some of the folk that are with me.' And he said: 'What needeth it? let me find favour in the sight of my lord.'</p> <p>So Esau returned that day on his way unto Seir.</p>	<p>וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲדֹנִי יָדַע כִּי־הַיְלָדִים רַכִּים וְהַצֹּאן וְהַבָּקָר עֲלֹת עָלַי וְיִדְפְּקוּם יוֹם אֶחָד וּמָתוּ כָּל־הַצֹּאן:</p> <p>יַעֲבֹר־נָא אֲדֹנִי לִפְנֵי עַבְדִּי וְאֲנִי אֲתַנְהִלָּה לְאַשִּׁי לְרֶגֶל הַמְּלָאכָה אֲשֶׁר־לִפְנֵי וּלְרֶגֶל הַיְלָדִים עַד אֲשֶׁר־אָבֹא אֶל־אֲדֹנִי שְׁעִירָה:</p> <p>וַיֹּאמֶר עֲשׂו אַצִּיגָה־נָא עִמָּךְ מִן־הָעָם אֲשֶׁר אִתִּי וַיֹּאמֶר לָמָּה זֶה אֲמַצָּא־חַן בְּעֵינֵי אֲדֹנִי:</p>	13
14	<p>And Esau returned that day on his way unto Seir.</p>	<p>וַיֹּאמֶר עֲשׂו אַצִּיגָה־נָא עִמָּךְ מִן־הָעָם אֲשֶׁר אִתִּי וַיֹּאמֶר לָמָּה זֶה אֲמַצָּא־חַן בְּעֵינֵי אֲדֹנִי:</p>	14
15	<p>And Esau returned that day on his way unto Seir.</p>	<p>וַיֹּאמֶר עֲשׂו אַצִּיגָה־נָא עִמָּךְ מִן־הָעָם אֲשֶׁר אִתִּי וַיֹּאמֶר לָמָּה זֶה אֲמַצָּא־חַן בְּעֵינֵי אֲדֹנִי:</p>	15
16	<p>And Esau returned that day on his way unto Seir.</p>	<p>וַיֹּאמֶר עֲשׂו אַצִּיגָה־נָא עִמָּךְ מִן־הָעָם אֲשֶׁר אִתִּי וַיֹּאמֶר לָמָּה זֶה אֲמַצָּא־חַן בְּעֵינֵי אֲדֹנִי:</p>	16
17	<p>And Jacob journeyed to Succoth, and built him a house, and made booths for his cattle. Therefore the name of the place is called Succoth.</p>	<p>וַיַּעֲקֹב נָסַע סֹכְתָה וַיִּבֶן לָוּ בֵּית וּלְמִקְנָהוּ עָשָׂה סֹכֶת עַל־כֵּן קָרָא שְׁם־הַמָּקוֹם סֹכּוֹת: (ס)</p>	17
18	<p>And Jacob came in peace to the city of Shechem, which is in the land of Canaan, when he came from Paddan-aram; and encamped before the city.</p>	<p>וַיָּבֹא יַעֲקֹב שָׁלֵם עִיר שָׁכֶם אֲשֶׁר בְּאַרְצָן כְּנָעַן בְּבֹאֵו מִפְּדַן אֲרָם וַיַּחַן אֶת־פְּנֵי הָעִיר:</p>	18

(13) עלות עלי. האנן והצקר שהן עלות, מוטלות עלי לנהלן לאט. עלות. מגדלות עולליהן, לשון עולל ויונק (איכה ב, יא), עול ימים (ישעיה סה, כ), קפי קרות עלות (שמואל א, י), וזלע"ז אנפטי"ש: ודפקום יום אחד. (ואם ידפקום יום אחד) ליגעם בדרך צמרוה, ומתו כל האנן: ודפקום. כמו קול דודי דופק (שיר השירים ה, ז), נוקש בדלת: (14) יעבר נא אדני. אל תאריך ימי הליכתך, עבור כפי דרכך, ואף אם תתרחק: אתנהלה. אתנהל, ה"א יתירה, כמו חרדה, אשמעה: לאשי. לאט שלי, לשון נחת כמו ההולכים לאט (ישעיה ח, ו), לאט לי לעבר (שמואל ב, יח, ה). לאטי, הלמד"מ מן היסוד ואינה משמשת, אתנהל נחת שלי: לרגל המלאכה. לפי צורך הליכת רגלי המלאכה המוטלת עלי להוליך: ולרגל הילדים. לפי רגליהם שהם יכולים לילך: עד אשר אבא אל אדני שעירה. הרחיצ לו הדרך, שלא היה דעתו ללכת חלל עד סוכות, ואמר עד אשר אבוא אל אדוני שעירה, אמר, אם דעתו לעשות לי רעה, ימתין עד צאי אלל, והוא לא הלך, ואימתי ילך, בימי המשיח (צ"ר עה, יד), שנאמר ופעלו מושעים צהר ציון לפטט את הר עשו (עובדיה א, כא). ומדרשי אגדה יש לפרשה זו רבים:

(15) ויאמר למח זה. תעשה לי טובה זו שאיני צריך לה: אמצא חן בעיני אדני. ולא תשלם לי עתה שום גמול: (16) וישב ביום ההוא עשו לדרכו. עשו לדרכו, וד' מאות איש שהלכו עמו נשמתו מאכלו אחד אחד (צ"ר עה, טו), והיכן פרע להם הקצ"ה בימי דוד, שנאמר פי אם חרצו מאות איש נער חרצו על הגמלים (שמואל א, ל, יז): (17) ויבן לו בית. שהם שם י"ח חדש, קיץ וחורף וקיץ, סכות קיץ, צית חורף, סכות קיץ (מגילה יז): (18) שלם. שלם בגופו, שנתרפא מנלעתו, שלם בממונו, שלא חסר כלום מכל אומו דורון, שלם בתורתו (שבת לג:), שלא שכת

19	And he bought the parcel of ground, where he had spread his tent, at the hand of the children of Hamor, Shechem's father, for a hundred pieces of money.	וַיִּקֶן אֶת־חֶלְקֵת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר נָטָה־שָׁם אֹהֶלֹו מִיַּד בְּנֵי־חַמּוֹר אָבִי שָׁכֶם בַּמָּאָה קִשְׁיָטָה:	19
20	And he erected there an altar, and called it El-elohe-Israel.	וַיִּצַּב־שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא־לֹו אֵל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: (ס)	20
XXXIV	And Dinah the daughter of Leah, whom she had borne unto Jacob, went out to see the daughters of the land.	וַתֵּצֵא דִינָה בַת־לֵאָה אֲשֶׁר יָלְדָה לִיעֲקֹב לִרְאוֹת בָּבָנוֹת הָאָרֶץ:	חמישי
2	And Shechem the son of Hamor the Hivite, the prince of the land, saw her; and he took her, and lay with her, and humbled her.	וַיֵּרָא אֹתָהּ שָׁכֶם בֶּן־חַמּוֹר הַחִוִּי נָשִׂיא הָאָרֶץ וַיִּקַּח אֹתָהּ וַיִּשְׁכַּב אִתָּהּ וַיַּעֲנֶהָ:	2
3	And his soul did cleave unto Dinah the daughter of Jacob, and he loved the damsel, and spoke comfortingly unto the damsel.	וַתִּדְבֶק נַפְשׁוֹ בְּדִינָה בַת־יַעֲקֹב וַיֵּאָהֵב אֶת־הַנַּעֲרָ וַיְדַבֵּר עִלָּ־לֵב הַנַּעֲרָ:	3
4	And Shechem spoke unto his father Hamor, saying: 'Get me this damsel to wife.'	וַיֹּאמֶר שָׁכֶם אֶל־חַמּוֹר אָבִיו לֵאמֹר קַח־לִי אֶת־הַיְלָדָה הַזֹּאת לְאִשָּׁה:	4
5	Now Jacob heard that he had defiled Dinah his daughter; and his sons were with his cattle in the field; and Jacob held his peace until they came.	וַיַּעֲקֹב שָׁמַע כִּי טִמְאָה אֶת־דִּינָה בָתּוֹ וּבָנָיו הָיוּ אֶת־מִקְנֵהוּ בַשָּׂדֶה וַהֲחֵרֵשׁ יַעֲקֹב עַד־בָּאָם:	5

תלמודו צצית לנזן: עיר שכם. כמו לעיר, וכמוהו עד צוֹאֲנָה צִית לָקֵס (רות א, יט): בבאו מפדן ארם. כאדם האומר לחצירו, יאל פלוני מבין שיני אריות וצא שלם, אף כאן ויצא שלם מפדן ארם, מלכזן ומעשו שנודווגו לו צדק: ויחן את פני העיר. ערצ שצח היה, צשאלמות דרצ אחאי:

(19) קשיטה. מעה. אמר רבי עקיבא, כשהלכתי לכרכי הים היו קורין למעה, קשיטה. (ותרגומו חורפן טוצים, חריפים ככל מקום, כגון עֲבָר לַסָּר):

(20) ויקרא לו אל אלהי ישראל. לא שהמוצח קרוי אלהי ישראל, אלא על שם שהיה הקצ"ה עמו והצילו, קרא שם המוצח על שם הנם, להיות שצחו של מקום נזכר בקריאת השם, כלומר, מי שהוא אל, הוא הקצ"ה, הוא לאלהים לי, ששמי ישראל, וכן מצינו במשה, וַיִּקְרָא שְׁמוֹ ה' נָסִי (שמות יז, טו), לא שהמוצח קרוי ה', אלא על שם הנם קרא שם המוצח, להזכיר שצחו של הקדוש ברוך הוא, ה' הוא נסי. ורבותינו דרשו (מגילה יח.), שהקדוש ברוך הוא קראו ליעקב אל, ודברי תורה כפְּטִישׁ יַפְצֵץ סָלַע, מתחלקים לכמה טעמים, ואני לישז פשוטו של מקרא באתי:

(1) בת לאה. ולא צח יעקב, אלא על שם יציאתה נקראת צח לאה, שאף היא יצאנית היתה, שנאמר וַיִּפְּאֵל לָאָה לְקַרְתָּהּ (צ"ר פ, א), (ועליה משלו המשל קְאָמָה קְצָפָה): (3)

(2) וישכב אותה. כדרכה: ויענה. שלא כדרכה (יומא עז):

(3) על לב הנערה. דברים המתיישבים על הלז, ראי אצרך צחלקת שדה קטנה כמה ממון צוזו, אני אשיאך ומקנה העיר וכל שדותיה:

6	And Hamor the father of Shechem went out unto Jacob to speak with him.	וַיֵּצֵא חָמוֹר אָבִי־שָׁכֵם אֶל־ יַעֲקֹב לְדַבֵּר אִתּוֹ: וַיִּפֶק חָמוֹר אָבוֹהֵי דְשָׁכֵם לֹת יַעֲקֹב לְמַלְלָא עִמִּיהּ:	6
7	And the sons of Jacob came in from the field when they heard it; and the men were grieved, and they were very wroth, because he had wrought a vile deed in Israel in lying with Jacob's daughter; which thing ought not to be done.	וּבְנֵי יַעֲקֹב בָּאוּ מִן־הַשָּׂדֶה כְּשָׁמְעֻם וַיִּתְעַצְבוּ הָאֲנָשִׁים וַיִּחַר לָהֶם מְאֹד כִּי־נִבְלָה עַשָּׂה בִישְׂרָאֵל לְשָׁכֵם אֶת־בִּתּוֹ יַעֲקֹב וְכֵן לֹא כָשֶׁר דִּיתַעֲבִיד:	7
8	And Hamor spoke with them, saying 'The soul of my son Shechem longeth for your daughter. I pray you give her unto him to wife.	וַיְדַבֵּר חָמוֹר אִתָּם לֵאמֹר שָׁכֵם בְּנִי חָשָׁקָה נַפְשׁוֹ בְּבָתְּכֶם וְתָנוּ נָא אֶתָּה לּוֹ לְאִשָּׁה: וּמְלִיל חָמוֹר עֲמָהוּן לְמִימַר שָׁכֵם בְּרִי אֶתְרַעִיאת נַפְשִׁיהּ בְּבִרְתָּכוֹן הָבִי כְעַן יְתָה לִיהּ לְאִתּוֹ:	8
9	And make ye marriages with us; give your daughters unto us, and take our daughters unto you.	וְהִתְחַתְּנוּ אִתָּנוּ בְּנֹתֵיכֶם תַּתְּנוּ לָנוּ וְאֶת־בְּנֹתֵינוּ תִקְחוּ לָכֶם: וְאִתְחַתְּנוּ בְּנָא בְּנִתְכוֹן תַּתְּנוּ לָנָא וְיִת בְּנִתְנָא תִסְבוֹן לָכוֹן:	9
10	And ye shall dwell with us; and the land shall be before you; dwell and trade ye therein, and get you possessions therein.'	וְאִתְּנוּ תִשְׁבוּ וְהָאֲרֶץ תִּהְיֶה לְפָנֵיכֶם שְׁבוּ וּסְחָרוּ וְהָאֲחִזּוּ בָּהּ: וְעֲמֻנָא תִתְּבוּן וְאַרְעָא תִהְיִי קְדָמְכוֹן תִּיבּוּ וְעִבְדוּ בָּהּ סְחָרְתָא וְאַחְסִינוּ בָּהּ:	10
11	And Shechem said unto her father and unto her brethren: 'Let me find favour in your eyes, and what ye shall say unto me I will give.	וַיֹּאמֶר שָׁכֵם אֶל־אָבִיהּ וְאֶל־אֶחָיו אֲמָצָאֲחֹן בְּעֵינֵיכֶם וְאֲשֶׁר תֹּאמְרוּ אֵלַי אֶתֵּן: וַאֲמַר שָׁכֵם לְאָבוּהָא וּלְאֶחָהּ אֲשֶׁכַח רַחֲמִין בְּעֵינִיכוֹן וּדְתִימְרוּן לִי אֶתֵּן:	11
12	Ask me never so much dowry and gift, and I will give according as ye shall say unto me; but give me the damsel to wife.'	הֲרַבּוּ עָלַי מְאֹד מִזֶּה וּמִתֵּן וְאֶתָּה כַּאֲשֶׁר תֹּאמְרוּ אֵלַי וְתָנוּ לִי אֶת־הַנַּעֲרָה לְאִשָּׁה: אֶסְגּוּ עָלַי לְחֻדָּא מוֹהֲרִין וּמִתֵּן וְאֶתֵּן כְּמָא דְתִימְרוּן לִי וְהָבִי לִי יִת עוֹלִימָתָא לְאִתּוֹ:	12
13	And the sons of Jacob answered Shechem and Hamor his father with guile, and spoke, because he had defiled Dinah their sister,	וַיַּעֲנוּ בְנֵי־יַעֲקֹב אֶת־שָׁכֵם וְאֶת־חָמוֹר אָבִיו בְּמַרְמָה וַיְדַבְּרוּ אֲשֶׁר טָמָא אֶת דִּינָה אֶחָתָם: וְאֶתִּיבּוּ בְנֵי יַעֲקֹב יִת שָׁכֵם וְיִת חָמוֹר אָבוּהֵי בְּחֻכְמָא וּמְלִילוֹ דְסָאִיב יִת דִּינָה אֶתְתַּהוֹן:	13
14	and said unto them: 'We cannot do this thing, to give our sister to one that is uncircumcised; for that were a reproach unto us.	וַיֹּאמְרוּ אֲלֵיהֶם לֹא נוֹכַל לַעֲשׂוֹת הַדָּבָר הַזֶּה לְתַת אֶת־אֶחָתָנוּ לְאִישׁ אֲשֶׁר־לוֹ עָרְלָה כִּי־חֲרָפָה הוּא לָנוּ: וַאֲמָרוּ לָהוֹן לֹא נָפּוּל לְמַעֲבַד פְּתֻנְמָא דְדִין לְמִתֵּן יִת אֶחָתְנָא לְגִבְר דְּלִיהּ עָרְלָא אֲרִי חֲסָדָא הִיא לָנָא:	14

(7) וכן לא יעשה. לענות את הצוללות, שהאומות גדרו עמן מן העריות על ידי המצול (צ"ר פ, ו):

(8) חשקה. חפצה:

(12) מדר. כמזנה (שסז):

(13) במרמה. נחממה: אשר טמא. הכמוז אומר שלא היתה רמיה, שהרי טמא את דינה אחותם (צ"ר פ, ח):

15	Only on this condition will we consent unto you: if ye will be as we are, that every male of you be circumcised;	אֲדִבְזֹאת נָאֹת לָכֶם אִם תִּהְיוּ כָמוֹנוּ לְהַמּוֹל לָכֶם כָּל־זָכָר:	בָּרָם בָּדָא נְטַפְס לְכוֹן אִם תִּהְיוּ כְּנִתְנָא לְמַגְזֵר לְכוֹן כָּל דְּכֹרָא:
16	then will we give our daughters unto you, and we will take your daughters to us, and we will dwell with you, and we will become one people.	וְנִתְּנוּ אֶת־בְּנִיתֵינוּ לָכֶם וְאֶת־בְּנֵיכֶם נִקַּח־לָנוּ וְיִשְׁבְּנוּ אִתְּכֶם וְהִיָּינוּ לְעָם אֶחָד:	וְנִתִּין יָת בְּנִתְנָא לְכוֹן וְיָת בְּנֵיכֶם נִסְב לָנָא וְנִתִּיב עִמָּכוֹן וְנִהְי לְעַמָּא חָד:
17	But if ye will not hearken unto us, to be circumcised; then will we take our daughter, and we will be gone.	וְאִם־לֹא תִשְׁמָעוּ אֲלֵינוּ לְהַמּוֹל וְלִקְחָנוּ אֶת־בִּתְנוּ וְהָלַכְנוּ:	וְאִם לֹא תִקְבְּלוֹן מִנְּנָא לְמַגְזֵר וְנִדְבַר יָת בְּרִתְנָא וְנִיזִיל:
18	And their words pleased Hamor, and Shechem Hamor's son.	וַיִּיטְבוּ דְּבַרֵּיהֶם בְּעֵינֵי חָמוֹר וּבְעֵינֵי שָׁכֶם בֶּן־חָמוֹר:	וּשְׁפֵרוּ פִתְגָמֵיהוֹן בְּעֵינֵי חָמוֹר וּבְעֵינֵי שָׁכֶם בֶּן חָמוֹר:
19	And the young man deferred not to do the thing, because he had delight in Jacob's daughter. And he was honoured above all the house of his father.	וְלֹא־אַחֵר הִנָּעַר לַעֲשׂוֹת הַדָּבָר כִּי חָפֵץ בְּבִת־יַעֲקֹב וְהוּא נִכְבָּד מִכָּל בֵּית אָבִיו:	וְלֹא אַחֵר עוֹלִימָא לְמַעַבְד פִּתְגָמָא אַרִי אַתְרָעִי בְּבִת יַעֲקֹב וְהוּא יְקִיר מִכָּל בֵּית אָבוּהִי:
20	And Hamor and Shechem his son came unto the gate of their city, and spoke with the men of their city, saying:	וַיָּבֹא חָמוֹר וּשְׁכָם בְּנוֹ אֶל־שַׁעַר עִירָם וַיְדַבְּרוּ אֶל־אֲנָשֵׁי עִירָם לֵאמֹר:	וְאַתָּא חָמוֹר וּשְׁכָם בְּרִיה לְתַרַע קְרִתְהוֹן וּמְלִילוֹ עִם אֲנָשֵׁי קְרִתְהוֹן לְמִימַר:
21	"These men are peaceable with us; therefore let them dwell in the land, and trade therein; for, behold, the land is large enough for them; let us take their daughters to us for wives, and let us give them our daughters.	הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה שְׁלָמִים הֵם אִתָּנוּ וַיִּשְׁבּוּ בָאָרֶץ וַיִּסְתָּרוּ אֹתָהּ וְהָאָרֶץ הַגְּדוֹלָה רַחֲבַת־יָדַיִם לִפְנֵיהֶם אֶת־בְּנֵיהֶם נִקַּח־לָנוּ לְנָשִׁים וְאֶת־בְּנִיתֵינוּ נָתַן לָהֶם:	גּוֹבְרִיא הָאֲלִין שְׁלָם אֲנוֹן עִמָּנָא וְיִתְבִּין בְּאַרְעָא וְיַעֲבְדוּן בָּהּ סְחוּרְתָא וְאַרְעָא הָא פִּתְיוֹת יִדִין קְדָמֵיהוֹן יָת בְּנִתְהוֹן נִסְב לָנָא לְנָשִׁין וְיָת בְּנִתְנָא נִתִּין לָהוֹן:
22	Only on this condition will the men consent unto us to dwell with us, to become one people, if every male among us be circumcised, as they are circumcised.	אֲדִבְזֹאת יֵאָתּוּ לָנוּ הָאֲנָשִׁים לְשָׁבֶת אִתָּנוּ לְהִיָּוֹת לְעָם אֶחָד בְּהַמּוֹל לָנוּ כָּל־זָכָר כַּאֲשֶׁר הֵם נִמְלִים:	בָּרָם בָּדָא יִטְפְּסוֹן לָנָא גּוֹבְרִיא לְמִתְב עִמָּנָא לְמַהְיִי לְעַמָּא חָד בְּמַגְזֵר לָנָא כָּל דְּכֹרָא כְּמָא דְּאֲנוֹן גְּזָרִין:

(14) חרפה הוא. שמך פסול הוא אללנו, הצא למרחק חזרו הוא אומר לו, ערל אתה, או צן ערל. חרפה בכל מקום, גדוץ:
 (15) נאות לכם. נמרה לכם, לשון ויאותו הפהגים (מלכים' יז, ט) (ביהודע): להמול. להיות נמול, אינו לשון לפעול, אלא לשון להפעל:
 (16) ונתנו. נוי' שנייה מודגשת, לפי שהיא משמשת במקום שתי נויין, ונתנו: ואת בנתיכם נקח לנו. אתה מואל צמנאי שאמר חמור ליעקב וצחשצח בני יעקב לחמור, שחלו השחיכות צחני יעקב, ליקח צחשצח את שחיצחור להם, וצחשצח יתנו להם לפי דעתם, דכתיב ונתנו את צחשצח, לפי דעתנו, ואת צחשצח נקח לנו, ככל אשר נחפז, וכשדברו חמור ושכס צח אל יושבי עירם, הפכו הדברים, את צחשצח נקח לנו לנשים, ואת צחשצח נתן להם, כדי לרצותם שיאותו להמול:
 (21) שלמים. צחשצח וצחשצח: והארץ הגדולה רחבת ידיים. כאדם שידו רחבה וותרנית, כלומר, אל תפסידו כלום, פרקמטיא הרצה צחשצח לכאן ואין לה קונים:

23	Shall not their cattle and their substance and all their beasts be ours? only let us consent unto them, and they will dwell with us.'	מִקְנֵהֶם וְקִנְיָנָם וְכָל-בְּהֵמָתָם הָלֹא לָנוּ הֵם אֶדְ נֹאֲוָתָהּ לָהֶם וַיֵּשְׁבוּ אִתָּנוּ:	וַיִּתְּיָהוּן וְקִנְיָהוּן וְכָל בְּעִירָהוּן הָלֹא דִילְנָא אֲנֹנִין בְּרָם נִטְפָס לָהֹן וַיִּתְּבִין עִמָּנָא:
24	And unto Hamor and unto Shechem his son hearkened all that went out of the gate of his city; and every male was circumcised, all that went out of the gate of his city.	וַיִּשְׁמָעוּ אֶל-חָמוֹר וְאֶל-שָׁכֶם בָּנָו כָּל-יֹצְאֵי שַׁעַר עִירוֹ וַיִּמְלְאוּ כָּל-זָכָר כָּל-יֹצְאֵי שַׁעַר עִירוֹ:	וַקְבִּילוּ מִן חָמוֹר וּמִן שָׁכֶם בְּרִיָּה כָּל נַפְשֵׁי תַרְעָה קַרְתִּיָּה וַיִּזְרוּ כָּל דְּכוּרָא כָּל נַפְשֵׁי תַרְעָה קַרְתִּיָּה:
25	And it came to pass on the third day, when they were in pain, that two of the sons of Jacob, Simeon and Levi, Dinah's brethren, took each man his sword, and came upon the city unawares, and slew all the males.	וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בְּהִיּוֹתָם כְּאֲבִים וַיִּקְחוּ שְׁנֵי-בְנֵי-יַעֲקֹב שִׁמְעוֹן וְלֵוִי שִׁמְעוֹן וְלֵוִי אֶחָיו דִּינָה אִישׁ חֶרְבּוֹ וַיִּבְּאוּ עַל-הָעִיר בַּטַּח וַיַּהַרְגוּ כָּל-זָכָר:	וַהֲנָה בְיוֹמָא תְלִיתָאָה כְּד תְּקִיפוּ עֲלֵיהוֹן כִּיבִיָּהוֹן וַנְּסִיבוּ תַרְיִן בְּנֵי יַעֲקֹב שִׁמְעוֹן וְלֵוִי אֶחָיו דִּינָה גְבַר חֶרְבִּיָּה וַעֲאֻלוּ עַל קַרְתָּא דִּינָהָא לְרוּחָצִין וַקְטִלוּ כָּל דְּכוּרָא:
26	And they slew Hamor and Shechem his son with the edge of the sword, and took Dinah out of Shechem's house, and went forth.	וְאֶת-חָמוֹר וְאֶת-שָׁכֶם בָּנָו הָרְגוּ לְפִי-חֶרֶב וַיִּקְחוּ אֶת-דִּינָה מִבֵּית שָׁכֶם וַיֵּצְאוּ:	וַיִּת חָמוֹר וַיִּת שָׁכֶם בְּרִיָּה קְטִלוּ לְפִתְגָם דְּחֶרֶב וַדְּבִרוּ יַת דִּינָה מִבֵּית שָׁכֶם וַנְּפִקוּ:
27	The sons of Jacob came upon the slain, and spoiled the city, because they had defiled their sister.	בְּנֵי יַעֲקֹב בָּאוּ עַל-הַחֲלָלִים וַיִּבְּזוּ הָעִיר אֲשֶׁר טָמְאוּ אֹחֹתָם:	בְּנֵי יַעֲקֹב עָאֻלוּ לְחֻלְצָא קְטִילָא וּבְזוּ קַרְתָּא דְּסֹאִיבוּ אַחֲתָהוֹן:
28	They took their flocks and their herds and their asses, and that which was in the city and that which was in the field;	אֶת-צֹאֲנָם וְאֶת-בָּקָרָם וְאֶת-חֲמֹרֵיהֶם וְאֶת אֲשֶׁר-בְּעִיר וְאֶת אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה לָקְחוּ:	יַת עֲנָהוֹן וַיִּת תּוֹרִיָּהוֹן וַיִּת חֲמֹרִיָּהוֹן וַיִּת דְּבִקְרָתָא וַיִּת דְּבִחְקֵלָא בְּזוּ:
29	and all their wealth, and all their little ones and their wives, took they captive and spoiled, even all that was in the house.	וְאֶת-כָּל-חֵילָם וְאֶת-כָּל-טָפָם וְאֶת-נְשֵׁיהֶם שָׁבוּ וַיִּבְּזוּ וְאֶת כָּל-אֲשֶׁר בַּבַּיִת:	וַיִּת כָּל נְכִסְיָהוֹן וַיִּת כָּל טַפְלָהוֹן וַיִּת נְשֵׁיהֹן שָׁבוּ וּבְזוּ וַיִּת כָּל דְּבִיחָא:

(22) בהמול. צהיות נמול:

(23) אך נאותה להם. לדבר זה, ועל ידי כן ישבו אחנו:

(25) שני בני יעקב. צניו היו, ואף על פי כן נהגו עצמן שמעון ולוי כשאר אנשים שאינם צניו, שלא נטלו ענה הימנו (צ"ר פ,

י): אחי דינה. לפי שמסרו עצמן עליה נקראו אחיה: בשח. שהיו כואבים. ומדרש אגדה, בטוחים היו על כחו של זקן

(שס):

(27) על החללים. לפשט את החללים, וכן תרגם אונקלוס לחללא קטיליא:

(29) חילם. ממנוס, וכן עשה לי את הסיל הזה (דברים ח, יז), וישקלל עשה קיל (במדבר כד, יח), וְעָבְדוּ לְאֱחָרִים חֵילָם

(תהלים מט, יא): שבו. לשון שביה, לפיכך טעמו מלרע:

And Jacob said to Simeon and Levi:
'Ye have troubled me, to make me
odious unto the inhabitants of the
land, even unto the Canaanites and
the Perizzites; and, I being few in
number, they will gather
themselves together against me and
smite me; and I shall be destroyed, I
and my house.'

וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל-שִׁמְעוֹן וְאֶל-
לְוִי עֲכָרְתֶּם אֹתִי לְהַבְאִישְׁנִי
בְיֹשֵׁב הָאָרֶץ בְּכַנְעֲנִי וּבַפְּרִזִּי
וְאֲנִי מְתֵי מִסְפָּר וְנֶאֱסַפּוּ עָלַי
וְהָכֹנִי וְנִשְׁמַדְתִּי אֲנִי וּבֵיתִי:

And they said: 'Should one deal
with our sister as with a harlot?'

וַיֹּאמְרוּ הַכֹּזֶנֶה יַעֲשֶׂה אֶת-
אָחוֹתֵינוּ: (פ)

And God said unto Jacob: 'Arise, go
up to Beth-el, and dwell there; and
make there an altar unto God, who
appeared unto thee when thou didst
flee from the face of Esau thy
brother.'

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל-יַעֲקֹב קוּם
עֲלֵה בֵּית-אֵל וְשָׁב-שָׁם וַעֲשֵׂה-
שָׁם מִזְבֵּחַ לָאֵל הַנִּרְאָה אֵלַיךָ
בְּבְרַחֲךָ מִפְּנֵי עֵשָׂו אָחִיךָ:

Then Jacob said unto his household,
and to all that were with him: 'Put
away the strange gods that are
among you, and purify yourselves,
and change your garments;

וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל-בֵּיתוֹ וְאֶל-
כָּל-אֲשֶׁר עִמּוֹ הִסְרוּ אֶת-אֱלֹהֵי
הַנֹּכֶר אֲשֶׁר בְּתִכְכֶּם וְהִטְהַרוּ
וְהַחֲלִיפוּ שְׂמֹלֹתֵיכֶם:

and let us arise, and go up to
Beth-el; and I will make there an
altar unto God, who answered me
in the day of my distress, and was
with me in the way which I went.'

וְנִקְיֻמָּה וְנַעֲלֵה בֵּית-אֵל
וְאֶעֱשֶׂה-שָׁם מִזְבֵּחַ לָאֵל הָעֲנָה
אֹתִי בְּיוֹם צָרָתִי וַיְהִי עִמָּדַי
בְּדַרְךְ אֲשֶׁר הָלַכְתִּי:

And they gave unto Jacob all the
foreign gods which were in their
hand, and the rings which were in
their ears; and Jacob hid them
under the terebinth which was by
Shechem.

וַיִּתְּנוּ אֶל-יַעֲקֹב אֶת כָּל-אֱלֹהֵי
הַנֹּכֶר אֲשֶׁר בְּיָדָם וְאֶת-הַנְּזָמִים
אֲשֶׁר בְּאָזְנוֹהֶם וַיִּטְמֵן אֹתָם
יַעֲקֹב תַּחַת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר עַם-
שָׁכֵם:

(30) עכרתם. לשון מים עכורים, אינ דעמי כלולה עכשיו. ואגדה, כלולה הייתה החצית, ועכרתם אותה, (תנחומא). מסורת
היתה זיד כנענים שיפלו זיד בני יעקב, אלא שהיו אומרים עד אשר תפקרה ונחלף את הארץ, לפיכך היו שומקין: מתי מספר.
אנשים מועטים:

(31) הכזונה. הפקר: את אחותנו. ית אחתנא:

(1) קום עלה. לפי שאחרת צדק (תנחומא וישלח), נעשית וצא לך זאת מצתך:

(2) הנכר. שיש זידכם משלל של שכם: והטהרו. מעבודת אלילים: והחליפו שמלותכם. שמא יש זידכם כסות של
עבודת אלילים:

(4) האלה. מין אילן סרק: עם שכם. אלל שכם:

5	And they journeyed; and a terror of God was upon the cities that were round about them, and they did not pursue after the sons of Jacob.	וַיֵּשְׁעוּ וַיִּהְיוּ חֹתֶת אֱלֹהִים עַל-הָעָרִים אֲשֶׁר סְבִיבוֹתֵיהֶם וְלֹא רָדְפוּ אַחֲרֵי בְנֵי יַעֲקֹב:	וַיֵּשְׁעוּ וַיִּהְיוּ חֹתֶת אֱלֹהִים עַל-הָעָרִים אֲשֶׁר סְבִיבוֹתֵיהֶם וְלֹא רָדְפוּ אַחֲרֵי בְנֵי יַעֲקֹב:	5
6	So Jacob came to Luz, which is in the land of Canaan—the same is Beth-el—he and all the people that were with him.	וַיָּבֹא יַעֲקֹב לְלוּז בְּאֶרֶץ כְּנָעַן הוּא בֵּית-אֵל הוּא וְכָל-הָעָם אֲשֶׁר-עִמּוֹ:	וַיָּבֹא יַעֲקֹב לְלוּז בְּאֶרֶץ כְּנָעַן הוּא בֵּית-אֵל הוּא וְכָל-הָעָם אֲשֶׁר-עִמּוֹ:	6
7	And he built there an altar, and called the place El-beth-el, because there God was revealed unto him, when he fled from the face of his brother.	וַיִּבֶן תָּמָן מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא אֶל בֵּית-אֵל כִּי שָׁם נִגְלוּ אֵלָיו הָאֱלֹהִים בְּבָרְחוֹ מִפְנֵי אָחִיו:	וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא לְמָקוֹם אֵל בֵּית-אֵל כִּי שָׁם נִגְלוּ אֵלָיו הָאֱלֹהִים בְּבָרְחוֹ מִפְנֵי אָחִיו:	7
8	And Deborah Rebekah's nurse died, and she was buried below Beth-el under the oak; and the name of it was called Allon-bacuth.	וַתָּמָת דִּבְרָה מִיִּנְקַת רִבְקָה וַתִּקָּבֶר מִתַּחַת לְבֵית-אֵל תַּחַת הָאֵלֹן וַיִּקְרָא שְׁמוֹ אֵלֹן בְּכוֹת: (פ)	וַתָּמָת דִּבְרָה מִיִּנְקַת רִבְקָה וַתִּקָּבֶר מִתַּחַת לְבֵית-אֵל תַּחַת הָאֵלֹן וַיִּקְרָא שְׁמוֹ אֵלֹן בְּכוֹת: (פ)	8
9	And God appeared unto Jacob again, when he came from Paddan-aram, and blessed him.	וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶל-יַעֲקֹב עוֹד בָּבֹאוֹ מִפָּדָן אֲרָם וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ:	וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶל-יַעֲקֹב עוֹד בָּבֹאוֹ מִפָּדָן אֲרָם וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ:	לב
10	And God said unto him: 'Thy name is Jacob: thy name shall not be called any more Jacob, but Israel shall be thy name'; and He called his name Israel.	וַיֹּאמֶר-לוֹ אֱלֹהִים שְׁמֶךָ יַעֲקֹב לֹא-יִקְרָא שְׁמֶךָ עוֹד יַעֲקֹב כִּי אִם-יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה שְׁמֶךָ וַיִּקְרָא יְתָ אֶת-שְׁמוֹ יִשְׂרָאֵל:	וַיֹּאמֶר-לוֹ אֱלֹהִים שְׁמֶךָ יַעֲקֹב לֹא-יִקְרָא שְׁמֶךָ עוֹד יַעֲקֹב כִּי אִם-יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה שְׁמֶךָ וַיִּקְרָא יְתָ אֶת-שְׁמוֹ יִשְׂרָאֵל:	10
11	And God said unto him: 'I am God Almighty. Be fruitful and multiply; a nation and a company of nations shall be of thee, and kings shall come out of thy loins;	וַיֹּאמֶר לִיהוָה יְיָ אֲנִי אֱלֹהִים וְהָיוּ לְךָ עַם וְכַנְפֶּשֶׁת שְׁבָטִין יִהְיוּ מִנְּךָ וּמִלְכִּין דְּשָׁלְטִין בְּעַמְּמִיא מִנְּךָ וַיִּפְקֹד:	וַיֹּאמֶר לֹא אֱלֹהִים אֲנִי אֱלֹהִים אֲנִי אֱלֹהִים וְהָיוּ לְךָ עַם וְכַנְפֶּשֶׁת שְׁבָטִין יִהְיוּ מִנְּךָ וּמִלְכִּים מִחֲלָצֶיךָ יֵצְאוּ:	11

(5) חתת. פחד:

(7) אל בית אל. הקצ"ה צצית אל, גילוי שכינתו צצית אל. יש תיבה חסרה צי"ת המשמשת צראשה, כמו הנה הוא צית מקיר פון עמיאל (שמואל-ב, ט, ד), כמו צצית מכיר, צית קצין (צראשית כד, כג), כמו צצית אביך: גלו אליו האלהים. במקומות הרבה יש שם אלהות ואדנות בלשון רבים, כמו אלדני יוסף, אם קצלי עמו, ולא נאמר בעלו, וכן אלהות שהוא לשון שופט ומרות נזכר בלשון רבים, אבל אחד מכל שאר השמות לא חמא בלשון רבים:

(8) ותמת דבורה. מה ענין דבורה צצית יעקב, אלא לפי שאמרה רבקה ליעקב ושלחתי וקצתי משם, שלחה דבורה אללו לפדן ארם ללאת משם, ומתה דרך, מדברי רבי משה הדרשן למדתי: מתחת לבית אל. העיר יושנת זהר, ונקברה צרגלי ההר: תחת האלון. צישפולי מישור, שהיה מישור מלמעלה בשפוע ההר, והקצורה מלמטה, ומישור של צית אל היו קורין לו אלון. ואגדה (צ"ר פא, ה), נחשבר שם צאצל שני, שהוגד לו על אמו שמתה. ואלון בלשון יוני (אצל), [אחר] ולפיכך (ולפי ש) העלימו את יום מותה, שלא יקללו הצריות כרם שיא ממנו עשו, אף הכחוצ לא פרסמה:

(9) עוד. פעם שני במקום הזה, אחד בלכמו ואחד בשוצו: ויברך אתו. צרכת אנלים (צ"ר פא, ה):

(10) לא יקרא שםך עוד יעקב. לשון אדם הצא במארכ ועקצה, אלא לשון שר ונגיד:

12	and the land which I gave unto Abraham and Isaac, to thee I will give it, and to thy seed after thee will I give the land.'	וְאֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְאַבְרָהָם וְלִיצְחָק לָךְ אֶתְנַנֶּה וְלִבְנֶךָ וְלִזְרַעְךָ אַחֲרַיִךְ אֶת־הָאָרֶץ:	ששי
13	And God went up from him in the place where He spoke with him.	וַיַּעַל מֵעָלָיו אֱלֹהִים בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר־דִּבֶּר אִתּוֹ: וַאֲסַתְלַק מֵעָלָיו יִקְרָא דָּוִי בְּאַתְרָא דְּמַלִּיל עִמּוּהָ:	13
14	And Jacob set up a pillar in the place where He spoke with him, a pillar of stone, and he poured out a drink-offering thereon, and poured oil thereon.	וַיִּצֵּב יַעֲקֹב מִצְבֵּה בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר־דִּבֶּר אִתּוֹ מִצְבַּת אֲבֶן וַיִּסֹּךְ עָלֶיהָ נֶסֶךְ וַיִּצֶק עָלֶיהָ שֶׁמֶן: וְאִמָּם יַעֲקֹב יִשְׁקֹב קִמָּתָא בְּאַתְרָא דְּמַלִּיל עִמּוּהָ קִמָּתָא אֲבָנָא וַיִּסֹּךְ עָלֶיהָ נֶסֶךְ וַיִּצֶק עָלֶיהָ מִשְׁחָא:	14
15	And Jacob called the name of the place where God spoke with him, Beth-el.	וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶת־שֵׁם הַמָּקוֹם אֲשֶׁר דִּבֶּר אִתּוֹ שֵׁם אֱלֹהִים בֵּית־אֵל:	15
16	And they journeyed from Beth-el; and there was still some way to come to Ephrath; and Rachel travailed, and she had hard labour.	וַיִּסְעוּ מִבֵּית אֵל וַיְהִי־עוֹד כַּבֶּרֶת־הָאָרֶץ לְבוֹא אֶפְרַתָּה וְרַחֵל רָחַל וַתִּקְשׁ בְּלִדְתָּהּ: וַיָּנָשְׁלוּ מִבֵּית אֵל וַהֲוָה עוֹד כְּרוֹב אֶרְעָא לְמִיעַל לְאַפְרַת וּלְיִלְדַת רַחֵל וְקִשְׁיַאת בְּמִילְדָהּ:	16
17	And it came to pass, when she was in hard labour, that the mid-wife said unto her: 'Fear not; for this also is a son for thee.'	וַיְהִי בְּהִקְשָׁתָהּ בְּלִדְתָּהּ וַתֹּאמֶר לָהּ הַמִּילָדַת אֶל־תִּירָאִי כִּי־גַם־זֶה לָךְ בֶּן:	17
18	And it came to pass, as her soul was in departing—for she died—that she called his name Ben-oni; but his father called him Benjamin.	וַיְהִי בְּצֵאת נַפְשָׁהּ כִּי מָתָה וַתִּקְרָא שְׁמוֹ בֶּן־אוֹנִי וְאָבִיו קָרָא־לוֹ בְּנִימִין:	18

(11) אני אל שדי. שאני כדאי לזכר, שהזכרות שלי: פרה ורבה. על שם שעדיין לא נולד בנימין, ואף על פי שכבר נחצרה ממנו: גוי. בנימין: גוים. מנשה ואפרים (שם פד. ד), שעתידיים לנאת מיוסף, והם צמנין השצטים: ומלכים. שאלו ואיש צמת (שם), שהיו משצט בנימין שעדיין לא נולד ופסוק זה דרשו אבנר כשהמליך איש צושת, ואף השצטים דרשוהו וקרבנו בנימין, דכתיב איש ממנו לא יפן צפו לננימין לאשה (שופטים כא, א), וחזרו ואמרו, אלמלא היה עולה מן השצטים, לא היה הקצ"ה אומר ליעקב וקלכם מחלץ יצא: גוי וקהל גוים. שגוים עתידיים צניו ליעשות כמנין הגוים, שהם ע' אומות, וכן כל הסנהדרין שצעים. דבר אחר, שעתידיים צניו להקריב צעשת איסור הצמות, כגוים צימי אליהו (צרש"י ישן):

(13) במקום אשר דבר אהו. איני יודע, מה מלמדנו: (16) כברת הארץ. מנחם פירש לשון כביר, רצוי מהלך רב. ואגדה (צ"ר פז, ז), צומן שהארץ חלולה ומנוקצת ככצרה, שהניר מנזי, הסחיו עבר, והשרצ עדיין לא בא. ואין זה פשוטו של מקרא, שהרי צנעמן מנינו, וילך מאתו קצת ארץ (מלכים-ב ה, יט), ואומר אני שהוא שם מדת קרקע, כמו מהלך פרסה או יותר, כמו שאתה אומר צמד קרס, קלקת שדה, כך צמהלך אדם נותן שם מדת קרקע, כמו מהלך מיל, כברת ארץ:

(17) כי גם זה. נוסף לך על יוסף. ורצונו דרשו, עם כל שצט נולדה תאומה, ועם בנימין נולדה תאומה יתירה:

(18) בן אוני. בן נערי: בנימין. נראה צעני, לפי שהוא לצדו נולד צאריך כנען, שהיא צנצנ כשאדם צא מארס נהרים,

19	And Rachel died, and was buried in the way to Ephrath—the same is Beth-lehem.	וַתָּמָת רָחֵל וַתִּקְבֹּר בְּדֶרֶךְ אֶפְרָתָה הִוא בֵּית לָחֶם:	וּמִיָּתָת רָחֵל וְאֶת־קִבְרָתָהּ בְּאֹרֶחַ אֶפְרָתָה הִיא בֵּית לָחֶם:
20	And Jacob set up a pillar upon her grave; the same is the pillar of Rachel's grave unto this day.	וַיִּצֵּב יַעֲקֹב מַצֵּבָה עַל־קִבְרָתָהּ הִוא מַצֵּבָת קִבְרַת־רָחֵל עַד־ הַיּוֹם:	וַאֲסִים יַעֲקֹב קָמָתָהּ עַל קִבְרֹתֶיהָ הִיא קָמַת קִבְרֹתָהּ דְּרָחֵל עַד יוֹמָא דִּין:
21	And Israel journeyed, and spread his tent beyond Migdal-eder.	וַיֵּסַע יִשְׂרָאֵל וַיֵּט אֹהֶלָהּ מִהַלְאָה לְמִגְדַּל־עֵדֶר:	וַיֵּטֵל יִשְׂרָאֵל וּפְרָסֶיהָ לְמִשְׁכְּנֶיהָ מִהַלְאָה לְמִגְדַּלָּה דְּעֵדֶר:
22	And it came to pass, while Israel dwelt in that land, that Reuben went and lay with Bilhah his father's concubine; and Israel heard of it. Now the sons of Jacob were twelve:	וַיְהִי בִשְׁכֹן יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ הַהִוא וַיֵּלֶךְ רְאוּבֵן וַיִּשְׁכַּב אֶת־בִּלְהָהּ פִּילגֶשֶׁת אָבִיו וַיִּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל (פ) וַיִּהְיוּ בְנֵי־יַעֲקֹב שְׁנָיִם עָשָׂר:	וַהְיוּ כַּד שָׂרָא יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶעָא הַהִיא וַאֲזַל רְאוּבֵן וּשְׁכִיב יָת בִּלְהָהּ לְחִינְתָא דְאִבִּיהִי וּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל וַהְיוּ בְנֵי יַעֲקֹב תְּרֵי עָסָר:
23	the sons of Leah: Reuben, Jacob's first-born, and Simeon, and Levi, and Judah, and Issachar, and Zebulun;	בְּנֵי לֵאָה בְּכוֹר יַעֲקֹב רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן וְלֵוִי וַיְהוּדָה וַיִּשְׁשָׁכָר וַזְּבֻלּוֹן:	בְּנֵי לֵאָה בְּכוֹרֶיהָ דִּיעֲקֹב רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן וְלֵוִי וַיְהוּדָה וַיִּשְׁשָׁכָר וַזְּבֻלּוֹן:
24	the sons of Rachel: Joseph and Benjamin;	בְּנֵי רָחֵל יוֹסֵף וּבִנְיָמִן:	בְּנֵי רָחֵל יוֹסֵף וּבִנְיָמִין:
25	and the sons of Bilhah, Rachel's handmaid: Dan and Naphtali;	וּבְנֵי בִלְהָהּ שִׁפְחַת רָחֵל דָּן וּנַפְתָּלִי:	וּבְנֵי בִלְהָהּ אִמָּתָה דְּרָחֵל דָּן וּנַפְתָּלִי:
26	and the sons of Zilpah, Leah's handmaid: Gad and Asher. These are the sons of Jacob, that were born to him in Paddan-aram.	וּבְנֵי זִלְפָּה שִׁפְחַת לֵאָה גָּד וְאַשֶׁר אֵלֶּה בְּנֵי יַעֲקֹב אֲשֶׁר יָלְדוּ־לוֹ בְּפָדָן אַרָם:	וּבְנֵי זִלְפָּה אִמָּתָה דְּלֵאָה גָּד וְאַשֶׁר אֵלֶּה בְּנֵי יַעֲקֹב דְּאִתְּלִידוּ לֵיהּ בְּפָדָן אַרָם:

כמו שנאמר פִּגְמָהּ צִלְחָן פִּקְעֵן, הַלּוּךְ וְנִסְוֵעַ הַגָּבֻהָה: בנימין. בן ימין, לשון קְפוּן וְיָמִין חֶסֶה צְרָאָס (תהלים פט, יג), לפיכך הוא מלך:

(22) בשכן ישראל בארץ ההוא. עד שלא בא לחצרון אצל יסחק, ארעוהו כל אלה: וישב. מתוך שכלל משכבו, מעלה עליו הכתוב כאילו שכנה. ולמה כלל וחלל יועזר, שכשמה רחל, נטל יעקב ממנו שהיתה נתונה תדיר צאה רחל, ולא צא רחל אלהים, ונתנה צאה בלהה, בא ראובן וחבצ עלבון אמו, אמר, אם אחות אמי היתה צרה לאמי, שפחת אחות אמי תהא צרה לאמי, לכך כלל (שבת נה:): ויהיו בני יעקב שנים עשר. מתחיל לענין ראשון, משנולד בנימין נשלמה המטה, ומעתה ראוי להמנות, ומנאן. ורבותינו דרשו, ללמדנו בא, שכולם שוין וכולם דייקים, שלא חטא ראובן:

(23) בכור יעקב. אִפִּילוּ צִשְׁעַת הַקִּלְקָלָה קִרְאוּ צִכּוֹר: צִכּוֹר לִנְחֵלָה, צִכּוֹר לְעִצּוּדָה צִכּוֹר לִמְנִין, וְלֹא נִחְמָה צִכּוֹרָה לְיוֹסֵף אֶלָּא לַעֲנִין הַצִּבְטִים, שֶׁנֶּעֱשֶׂה לִשְׁנֵי צִבְטִים:

27	And Jacob came unto Isaac his father to Mamre, to Kiriatharba—the same is Hebron—where Abraham and Isaac sojourned.	וַיָּבֹא יַעֲקֹב אֶל־יִצְחָק אָבִיו מִמְרָא קְרִית הָאַרְבַּע הוּא חֶבְרוֹן אֲשֶׁר־גִּרְשָׁם אֲבִרָהִם וַיִּצְחָק:	27
28	And the days of Isaac were a hundred and fourscore years.	וַיְהִיו יְמֵי יִצְחָק מֵאָת שָׁנָה וְהָיוּ יוֹמֵי יִצְחָק מֵאָה וְתַמְנִין שָׁנִין:	28
29	And Isaac expired, and died, and was gathered unto his people, old and full of days; and Esau and Jacob his sons buried him.	וַיָּגוּעַ יִצְחָק וַיָּמָת וַיֵּאָסֶף אֶל־עַמּוּיָו זָקֵן וְשִׁבְעַת יָמִים וַיִּקְבְּרוּ אוֹתוֹ עֶשָׂו וַיַּעֲקֹב בָּנָיו: (פ)	29
XXXVI	Now these are the generations of Esau—the same is Edom.	וְאַלֶּה תְּלֻדֹת עֶשָׂו הוּא אֲדוֹם: וְאַלִּין תְּלֻדַת עֶשָׂו הוּא אֲדוֹם:	XXXVI
2	Esau took his wives of the daughters of Canaan; Adah the daughter of Elon the Hittite, and Oholibamah the daughter of Anah, the daughter of Zibeon the Hivite,	עֶשָׂו לָקַח אֶת־נָשָׁיו מִבְּנוֹת כְּנָעַן אֶת־עֲדָה בַת־אֵילֹון הַחִתִּי וְאֶת־אֹהֲלִיבָמָה בַת־צִבְעוֹן הַחִוִּי:	2
3	and Basemath Ishmael's daughter, sister of Nebaioth.	וְאֶת־בִּשְׁמַת בַּת־יִשְׁמָעֵאל אֲחֹת נְבִיּוֹת:	3
4	And Adah bore to Esau Eliphaz; and Basemath bore Reuel;	וַתֵּלֶד עֲדָה לְעֶשָׂו אֶת־אֵלִיפָז וּבִשְׁמַת יָלְדָה אֶת־רְעוּאֵל:	4

(27) ממרָא. שם המישור: קרית ארבע. שם העיר. ממרָא קרית הארבע, איל מישור של קרית ארבע. ואם תאמר היה לו לכחזר ממרָא הקרית ארבע, כן דרך המקרא בכל דבר שזמנו כפול, כגון זה, וכגון בית לחם אבי עזר, בית אל, אם הוֹרֵךְ להטיל זו ה"א, נותנה בראש התיבה השניה, בֵּית הַלְקָמִי (שמואל א טז, ח), בְּעֶפְרָת אֲבִי הַעֲזָרִי (שופטים ו, כד), בְּנֵה חֵילָל בֵּית הַלְלִי (מלכים א טז, ד):

(29) ויגוע יצחק. אין מוקדם ומאוחר בתורה, מכירתו של יוסף קדמה למיתתו של יצחק י"ב שנה, שהרי כשנולד יעקב היה יצחק בן ס' שנה, שנאמר וַיִּצְחָק בֶּן שָׁשִׁים שָׁנָה וגו', ויצחק מת בשנת ק"כ ליעקב, אם תוֹאִיִּא ששים מק"פ שנה, נשארו ק"ד, ויוסף נמכר בן י"ז שנה, ואותה שנה מאה ושמונה ליעקב, כיצד, בן ששים ושלש נחצרך, וארבע עשרה שנה נטמן בבית עזר, הרי שצעים ושבע, וארבע עשרה עזר באשה, ובסוף ארבע עשרה נולד יוסף, שנאמר וַיְהִי בַּחֹשֶׁךְ יָלְדָה רָחֵל לְיוֹסֵף וגו', הרי תשעים ואחת, וי"ז עד שלא נמכר יוסף, הרי מאה ושמונה. (עוד מפורש מן המקרא, משנמכר יוסף עד שזא יעקב מזרימה כ"ב שנה, שנאמר וַיִּסָּף בֶּן שָׁלֹשִׁים שָׁנָה וגו', וז' שנים שזבע ושנתיים רעב, הרי כ"ב, וכתיב יְמֵי עֲשָׂי מְגוּרֵי שָׁלֹשִׁים וּמֵאֶת שָׁנָה, נמלא יעקב במכירתו ק"ח):

(2) עדה בת אילון. היא בשמת בת אילון, ונקראת בשמת על שם שהיתה מקטרת בשמים לעבודת אלילים: אהליבמה. היא יהודית, והוא כינה שמה יהודית, לומר, שהיא כופרת בעבודת אלילים כדי להטעות את אביו: בת ענה בת צבעון. אם בת ענה לא בת צבעון, ענה בנו של צבעון, שנאמר וְאֵלֶּה גִּנֵּי צִבְעוֹן וְאִיָּה וְעֵקֶה, מלמד שזא צבעון על כלחו אשת ענה, ויזאת אהליבמה מבין שניהם, והודיעך הכחזר שכולן בני ממזרות היו:

(3) בשמות בת ישמעאל. ולהלן קורא לה מחלת, מצינו באגדת מדרש ספר שמואל (מדרש שמואל פי"ז), ג' מוחלים להן עונותיהן, גר שנתייר, והעולה לגדולה, והנושא אשה, ולמד הטעם מכאן, לכך נקראת מחלת, שנמחלו עונותיו: אחות נביות. על שם שהוא השיאה לו משמת ישמעאל, נקראת על שמו:

5	and Oholibamah bore Jeush, and Jalam, and Korah. These are the sons of Esau, that were born unto him in the land of Canaan.	וְאֶהְלִיבָמָה יָלְדָה אֶת- (כ') יְעִישׁ [ק' יְעוּשׁ] וְאֶת-יַעְלָם וְאֶת-קָרַח אֶלֶּה בְנֵי עֵשָׂו דְּאֶתְּלִידוּ לֵיהּ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן:
6	And Esau took his wives, and his sons, and his daughters, and all the souls of his house, and his cattle, and all his beasts, and all his possessions, which he had gathered in the land of Canaan; and went into a land away from his brother Jacob.	וַיִּקַּח עֵשָׂו אֶת-נָשָׁיו וְאֶת-בָּנָיו וְאֶת-בָּנֹתָיו וְאֶת-כָּל-נַפְשׁוֹת בֵּיתוֹ וְאֶת-מִקְנֵהוּ וְאֶת-כָּל-בְּהֶמְתּוֹ וְאֶת כָּל-קִנְיָנוֹ אֲשֶׁר רָכַשׁ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיֵּלֶךְ אֶל-אֶרֶץ מִפְּנֵי יַעֲקֹב אָחִיו:
7	For their substance was too great for them to dwell together; and the land of their sojournings could not bear them because of their cattle.	כִּי-הָיָה רְכוּשָׁם רַב מִשֵּׁבֶת יַחֲדוֹ וְלֹא יָכְלָה אֶרֶץ מְגוּרֵיהֶם לִשְׁאֵת אֹתָם מִפְּנֵי מִקְנֵיהֶם:
8	And Esau dwelt in the mountain-land of Seir—Esau is Edom.	וַיֵּשֶׁב עֵשָׂו בְּהָר שֵׁעִיר עֵשָׂו הוּא אֶדוֹם:
9	And these are the generations of Esau the father of a the Edomites in the mountain-land of Seir.	וְאֵלֶּה תִּלְדוֹת עֵשָׂו אָבִי אֶדוֹם בְּהָר שֵׁעִיר:
10	These are the names of Esau's sons: Eliphaz the son of Adah the wife of Esau, Reuel the son of Basemath the wife of Esau.	אֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי-עֵשָׂו אֱלִיפָז בֶּן-עָדָה אִשְׁתּוֹ עֵשָׂו רְעוּאֵל בֶּן-בְּשֶׁמֶת אִשְׁתּוֹ עֵשָׂו:
11	And the sons of Eliphaz were Teman, Omar, Zepho, and Gatam, and Kenaz.	וַיְהִיו בְּנֵי אֱלִיפָז תִּמָּן אֹמֶר צֶפּוֹ וְגַעְתָּם וְקִנְזִי:
12	And Timna was concubine to Eliphaz Esau's son; and she bore to Eliphaz Amalek. These are the sons of Adah Esau's wife.	וַתִּמְנַע הָיְתָה פִּילָגֶשׁ לְאֱלִיפָז בֶּן-עֵשָׂו וַתֵּלֶד לְאֱלִיפָז אֶת-עַמְלֵק אֵלֶּה בְּנֵי עָדָה אִשְׁתּוֹ עֵשָׂו:

- (5) ואהליבמה ילדה וגו'. קרח זה ממזר היה, וכן אליפז היה, שזא על אשת אביו אל אהליבמה אשת עשו, שהרי הוא מנוי עם אלופי אליפז בסוף הענין (צ"ר פז, יז):
- (6) וילך אל ארץ. לגור כאשר ימצא:
- (7) ולא יכלה ארץ מגוריהם. להספיק מרעה לזהמות שלהם. ומדרש אגדה (צ"ר פז, יג) מפני יעקב אחיו, מפני שטר חוב של גזירת פי גר יקרה וקצף, המוטל על זרעו של יצחק, אמר, אלך לי מכאן, אין לי חלק לא בזמנה שנתנה לו הארץ הזאת, ולא בפרעון השטר, ומפני הנושה שמכר בכורו:
- (9) ואלה. התולדות שהולידו בניו משהלך לשעיר:

13	And these are the sons of Reuel: Nahath, and Zerah, Shammah, and Mizzah. These were the sons of Basemath Esau's wife.	וְאֵלֶּה בְּנֵי רְעוּאֵל נָחַת וְזֶרַח שָׁמָּה וּמִזָּה אֵלֶּה הָיוּ בְּנֵי בְּשֵׁמֶת אִשְׁתּוֹ:	13
14	And these were the sons of Oholibamah the daughter of Anah, the daughter of Zibeon, Esau's wife; and she bore to Esau Jeush, and Jalam, and Korah.	וְאֵלֶּה הָיוּ בְּנֵי אֶהְלִיבָמָה בַּת עֲנָה בַת צִבְעוֹן אִשְׁתּוֹ וְנִתְּלַד לָעֵשׂוֹ אֶת-יְעִישׁ וְיֵת וְעֹלָם וְיֵת קֹרַח:	14
15	These are the chiefs of the sons of Esau: the sons of Eliphaz the first-born of Esau: the chief of Teman, the chief of Omar, the chief of Zepho, the chief of Kenaz,	אֵלֶּה אֱלֹפִי בְנֵי-עֵשׂוֹ בְּנֵי אֱלִיפַז בְּכוֹר עֵשׂוֹ אֱלֹפַי תִּימָן אוֹמֶר צִפּוֹ אֱלֹפַי קִנְזִי:	15
16	the chief of Korah, the chief of Gatam, the chief of Amalek. These are the chiefs that came of Eliphaz in the land of Edom. These are the sons of Adah.	אֱלֹפַי-קֹרַח אֱלֹפַי גַּעֲתָם אֱלֹפַי עַמְלֵק אֵלֶּה אֱלֹפֵי אֱלִיפַז בְּאֶרֶץ אֲדוֹם אֵלֶּה בְּנֵי עָדָה:	16
17	And these are the sons of Reuel Esau's son: the chief of Nahath, the chief of Zerah, the chief of Shammah, the chief of Mizzah. These are the chiefs that came of Reuel in the land of Edom. These are the sons of Basemath Esau's wife.	וְאֵלֶּה בְּנֵי רְעוּאֵל בֶּן-עֵשׂוֹ אֱלֹפַי נָחַת אֱלֹפַי זֶרַח אֱלֹפַי שָׁמָּה אֱלֹפַי מִזָּה אֱלֹפֵי רְעוּאֵל בְּאֶרֶץ אֲדוֹם אֵלֶּה בְּנֵי בְּשֵׁמֶת אִשְׁתּוֹ:	17
18	And these are the sons of Oholibamah Esau's wife: the chief of Jeush, the chief of Jalam, the chief of Korah. These are the chiefs that came of Oholibamah the daughter of Anah, Esau's wife.	וְאֵלֶּה בְּנֵי אֶהְלִיבָמָה אִשְׁתּוֹ אֱלֹפַי יְעִישׁ אֱלֹפַי יְעֹלָם אֱלֹפַי קֹרַח אֱלֹפֵי אֶהְלִיבָמָה בַּת-עֲנָה אִשְׁתּוֹ:	18
19	These are the sons of Esau, and these are their chiefs; the same is Edom.	אֵלֶּה בְּנֵי-עֵשׂוֹ וְאֵלֶּה אֱלֹפֵיהֶם הוּא אֲדוֹם: (ס)	19
20	These are the sons of Seir the Horite, the inhabitants of the land: Lotan and Shobal and Zibeon and Anah,	אֵלֶּה בְּנֵי-שְׂעִיר הַחֹרִי יִשְׁבִּי הָאֶרֶץ לוֹטָן וְשׁוֹבָל וְצִבְעוֹן וְעֲנָה:	שביעי

(12) ותמנע היתה פילגש. להודיע גדולתו של אברהם כמה היו תאכזם לידצק בזרעו, תמנע וז צת אלופים היתה, שנאמר ואחוז לוֹטָן תִּמְנַע, ולוטן מאלופי יושבי שער היה, מן החורים שישבו זה לפניו, אמרה, איני זוכה להנשא לך, הלאי ואהיה פילגש. וצדברי הימים מונה אותה צבניו של אליפז, מלמד שצא על אשתו של שער ויצאה תמנע מצביהם, וכשגדלה נעשת פילגשו, וזה ואחוז לוֹטָן תִּמְנַע, ולא מנאה עם צני שער, שהיתה אחוזתו מן האם ולא מן האב:

(15) אלה אלופי בני עשו. ראשי משפחות:

21	and Dishon and Ezer and Dishan. These are the chiefs that came of the Horites, the children of Seir in the land of Edom.	וְדִשׁוֹן וְאַצָּר וְדִישָׁן אֱלִין הַחֲרִי בְנֵי שְׁעִיר בְּאֶרֶץ אֲדוֹם: בְּרַבְרֵי חוֹרְאֵי בְנֵי שְׁעִיר בְּאֶרֶץ אֲדוֹם:	21
22	And the children of Lotan were Hori and Hemam; and Lotan's sister was Timna.	וַיְהִיו בְּנֵי-לוֹטָן חֲרִי וְהִמָּם וַאֲחֵתִיהָ דְלוֹטָן תִּמְנָע:	22
23	And these are the children of Shobal: Alvan and Manahath and Ebal, Shepho and Onam.	וְאֵלֶּה בְּנֵי שׁוּבָל עֲלֹן וּמִנַּחַת וְעִיבָל שְׁפוֹ וְאוֹנָם:	23
24	And these are the children of Zibeon: Aiah and Anah—this is Anah who found the hot springs in the wilderness, as he fed the asses of Zibeon his father.	וְאֵלֶּה בְּנֵי-צִבְעוֹן וְאִיָּה וְעֵנָה הוּא עֵנָה דְאַשְׁכַּח יַת גִּבְרִיָּא בְּמִדְבָּר כַּד הָוָה רָעִי יַת חֲמִירָא לְצִבְעוֹן אֲבוּהִי:	24
25	And these are the children of Anah: Dishon and Oholibamah the daughter of Anah.	וְאֵלֶּה בְּנֵי-עֵנָה דִּישָׁן וְאַהֲלִיבָמָה בִּת-עֵנָה:	25
26	And these are the children of Dishon: Hemdan and Eshban and Ithran and Cheran.	וְאֵלֶּה בְּנֵי דִישָׁן חֲמַדָּן וְאַשְׁבָּן וִיתְרָן וְכֶרָן:	26
27	These are the children of Ezer: Bilhan and Zaavan and Akan.	אֵלֶּה בְּנֵי-אַצָּר בִּלְהָן וְזַעְוָן וְעֶקָן:	27
28	These are the children of Dishan: Uz and Aran.	אֵלֶּה בְּנֵי-דִישָׁן עוּז וְאַרָן:	28
29	These are the chiefs that came of the Horites: the chief of Lotan, the chief of Shobal, the chief of Zibeon, the chief of Anah,	אֵלֶּה אֱלֹפִי הַחֲרִי אֱלֹפִי לוֹטָן אֱלֹפִי שׁוּבָל אֱלֹפִי צִבְעוֹן אֱלֹפִי עֵנָה:	29
30	the chief of Dishon, the chief of Ezer, the chief of Dishan. These are the chiefs that came of the Horites, according to their chiefs in the land of Seir.	אֱלֹפִי דִישָׁן אֱלֹפִי אַצָּר אֱלֹפִי דִישָׁן אֱלֹפִי הַחֲרִי לְרַבְרֵבְנֵיהוֹן בְּאֶרֶץ דְּשְׁעִיר: רַבָּא דִּישׁוֹן רַבָּא אַצָּר רַבָּא דִּישָׁן אֱלִין בְּרַבְרֵי חוֹרְאֵי	30

(20) יושבי הארץ. שהיו יושביה קודם שזא עשו לשם. ורבותינו דרשו (שבת פה.). שהיו צקיאין ציטובה של ארץ, מלא קנה זה לזיתים, מלא קנה זה לגפנים, שהיו טועמין ויודעין אז וי נטיעה ראויה לה: (24) ואיה וענה. וי"ו יתירה, והוא כמו איה וענה, והרבה יש במקרא, פת וקדש וצבא מרמס (דניאל ח, יג), נרדס ורכב וסוס (תהלים עו, ז): הוא ענה. האמור למעלה שהוא אחיו של צבעון, וכאן הוא קורא אותו צנו, מלמד שזא צבעון על אמו והוליד את ענה: את הימים. פרדים. הרביע חמור על סוס וילדה פרד, והוא היה ממזר והציא פסולין לעולם. ולמה נקרא שם ימים, שאימתן מוטלת על הצריות, דאמר רבי חנינא, מימי לא שאלני אדם על מכת פרדה לצנה, וסיה (חולין ז:). (והלא קא חזינן דסיה, אל מקרי וסיה אלא וסיה, כי המכה לא תתפא לעולם. ב"ר יצחק). ולא הוזקק לכתוב לנו משפחות החורין, אלא מפני תמנע, ולהודיע גדולת אברהם כמו שפירשתי למעלה:

31	And these are the kings that reigned in the land of Edom, before there reigned any king over the children of Israel.	וְאֵלֶּה הַמְּלָכִים אֲשֶׁר מָלְכוּ וְאֵלֵּין מַלְכֵי־אֲדָמָה בְּאֶרְעָא בְּאֶרֶץ אֲדָם לִפְנֵי מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל:
32	And Bela the son of Beor reigned in Edom; and the name of his city was Dinhabah.	וַיְמָלֶךְ בְּאֲדָם בֶּלַע בֶּן־בְּעֹר וְשֵׁם עִירוֹ דִּנְהַבָּה:
33	And Bela died, and Jobab the son of Zerah of Bozrah reigned in his stead.	וַיָּמָת בֶּלַע וַיְמָלֶךְ תַּחֲתָיו יוֹבָב בֶּן־זֶרַח מִבְּצָרָה:
34	And Jobab died, and Husham of the land of the Temanites reigned in his stead.	וַיָּמָת יוֹבָב וַיְמָלֶךְ תַּחֲתָיו חֻשָּׁם מֵאֶרֶץ הַתִּימָנִי:
35	And Husham died, and Hadad the son of Bedad, who smote Midian in the field of Moab, reigned in his stead; and the name of his city was Avith.	וַיָּמָת חֻשָּׁם וַיְמָלֶךְ תַּחֲתָיו הֲדָד בֶּן־בְּדַד דִּקְשִׁיל יֵת מִדְיָנָי בְּחַקְלֵי מוֹאָב וְשֵׁם קָרְתִּיהָ עֵוִית:
36	And Hadad died, and Samlah of Masrekah reigned in his stead.	וַיָּמָת הֲדָד וַיְמָלֶךְ תַּחֲתָיו שַׁמְלָה מִמַּשְׂרָקָה:
37	And Samlah died, and Shaul of Rehoboth by the River reigned in his stead.	וַיָּמָת שַׁמְלָה וַיְמָלֶךְ תַּחֲתָיו שָׁאוּל מִרְחֹבוֹת הַנָּהָר:
38	And Shaul died, and Baal-hanan the son of Achbor reigned in his stead.	וַיָּמָת שָׁאוּל וַיְמָלֶךְ תַּחֲתָיו בַּעַל חֲנָן בֶּן־עַכְבּוֹר:
39	And Baal-hanan the son of Achbor died, and Hadar reigned in his stead; and the name of the city was Pau; and his wife's name was Mehetabel, the daughter of Matred, the daughter of Me-zahab.	וַיָּמָת בַּעַל חֲנָן בֶּן־עַכְבּוֹר וַיְמָלֶךְ תַּחֲתָיו הֲדָר וְשֵׁם עִירוֹ פָּעוּ וְשֵׁם אִשְׁתּוֹ מְהִיטָבָאל בַּת־מִטְרֵד בַּת־מִי־זָהָב:

(31) ואלה המלכים וגו'. שמנה היו, וכנגדן העמיד יעקב, וצטל מלכות עשו צימיהם, ואלו הן, שאלו, ואיש צשת, דוד ושלמה, רחבעם, אחזיה, אחא, יהושפט. וצימי יורם בנו כחזי, צמי פשע אדום מפסח יד יהודה וימליכו עליהם מלך (מלכיס-צח, כ), וצימי שאלו כחזי ומלך חין צאדום נצב מלך: (33) יובב בן זרח מבצרה. צורה מערי מואב היא, שנאמר ועל קריות ועל צצקה וגו' (ירמיה מס, כד), ולפי שהעמידה מלך לאדום עתידה ללקות עמהם, שנאמר פי צח לה צצקה (ישעיה לד, ו): (35) המכה את מדין בשדה מואב. שצא מדין על מואב למלחמה, והלך מלך אדום לעזור את מואב, ומכאן אנו למדים, שהיו מדין ומואב מריצים זה עם זה, וצימי צלעם עשו שלום להתקשר על ישראל: (39) בת מי זחב. מהו זה, עשיר היה, ואין זה חשו צעיניו לכלום:

40	And these are the names of the chiefs that came of Esau, according to their families, after their places, by their names: the chief of Timna, the chief of Alvah, the chief of Jetheth;	וְאֵלֶּה שְׁמוֹת אֱלֹפִי עֲשׂוֹ לְמִשְׁפַּחְתָּם לְמִקְמַתָּם בְּשֵׁמֹתָם אֱלֹפִי תַמְנָע אֱלֹפִי עֵלְוָה אֱלֹפִי יֵתֶת:	מפטיר
41	the chief of Oholibamah, the chief of Elah, the chief of Pinon;	אֱלֹפִי אֶהְלִיבָמָה אֱלֹפִי אֵלָה אֱלֹפִי פִינֹן:	41
42	the chief of Kenaz, the chief of Teman, the chief of Mibzar;	אֱלֹפִי קִנְזִי אֱלֹפִי תִימָן אֱלֹפִי מִבְצָר:	42
43	the chief of Magdiel, the chief of Iram. These are the chiefs of Edom, according to their habitations in the land of their possession. This is Esau the father of the Edomites.	אֱלֹפִי מַגְדִּיֵּאל אֱלֹפִי עִירָם אֵלֶּה אֱלֹפִי אֲדוֹם לְמִשְׁבַּתָּם בְּאֶרֶץ אֲחֻזָּתָם הוּא עֲשׂוֹ אָבִי אֲדוֹם: (פ)	קנג פסוקים

The Haftarah is Obadiah 1:1 - 1:21 on page 248.

XXXVII	And Jacob dwelt in the land of his father's sojournings, in the land of Canaan.	וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מְגוּרֵי אָבִיו בְּאֶרֶץ כְּנָעַן:	וישב לג
2	These are the generations of Jacob. Joseph, being seventeen years old, was feeding the flock with his brethren, being still a lad even with the sons of Bilhah, and with the sons of Zilpah, his father's wives; and Joseph brought evil report of them unto their father.	אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף בֶּרֶךְ שִׁבְעֵ-עָשָׂרָה שָׁנָה הָיָה רֹעֶה אֶת-אֲחָיו בְּצֹאן וְהוּא נֶעַר אֶת- בְּנֵי בִלְהָה וְאֶת-בְּנֵי זִלְפָּה נָשִׁי אָבִיו וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת-דִּבְרֵיהֶם רָעָה אֶל-אָבִיהֶם:	2

(40) ואלה שמות אלופי עשו. שנקראו על שם מדינותיהם לאחר שמת הדור, ופסקה מהם מלכות, והראשונים הנזכרים למעלה הם שמות תולדותם, וכן מפורש בדברי הימים (א, נא) וימת הדור ויהיו אלופי אדום אלוף תמנע וגו': (43) מגדיאל. היא רומי:

(1) וישב יעקב וגו'. אחר שכתב לך יסודי עשו ותולדותיו דרך קצרה, שלא היו ספונים וחשובים לפרש היאך נתישבו, וסדר מלחמותיהם איך הורישו את החורי, פירש לך יסודי יעקב ותולדותיו דרך ארוכה, כל גלגולי סבתם, לפי שהם חשובים לפני המקום להאריך בהם, וכן אתה מוצא בעשרה דורות שמאדם ועד נח, פלוני הוליד פלוני, וכשצא לנח האריך בו, וכן בעשרה דורות שמנח ועד אברהם קצר בהם, ומשהגיע אל אברהם האריך בו. משל למרגלית שנפלה בין החול, אדם ממשמש בחול וכובדו ככברה עד שמוצא את המרגלית, ומשמאלה, הוא משליך את הנדירות מידו ונוטל המרגלית. (דבר אחר וישב יעקב, הפשטני הזה, נכנסו גמליו טעונים פשתן, הפחמי תמה, אנה יכנס כל הפשתן הזה, היה פיקח אחד משיב לו, ניצוץ אחד יוצא ממפוח שלך ששורף את כולו, כך יעקב, ראה כל האלופים הכתובים למעלה, תמה ואמר, מי יכול לכבוש את כולן, מה כתיב למטה, אלה תולדות יעקב יוסף, וכתיב ויהי בית יעקב אש וצית יוסף להצה וצית עשו לקש, ניצוץ יוצא מיוסף שמכלה ושורף את כולם. ברש"י יסן):

(2) אלה תולדות יעקב. ואלה של תולדות יעקב, אלה יסודיהם וגלגוליהם, עד שצאו לכלל יישוב. סבה ראשונה, יוסף בן

3	Now Israel loved Joseph more than all his children, because he was the son of his old age; and he made him a coat of many colours.	וַיִּשְׂרָאֵל אֶהָב אֶת־יוֹסֵף מִכָּל בָּנָיו כִּי־בֶן־זָקְנִים הוּא לוֹ וַעֲשָׂה לוֹ כְּתֹנֶת פָּסִים:	3
4	And when his brethren saw that their father loved him more than all his brethren, they hated him, and could not speak peaceably unto him.	וַיֵּדְעוּ אָחָיו כִּי־אֲהָב יִתִּיה אֲבִיהֶם מִכָּל־אָחָיו וַיִּשְׂנְאוּ אֹתוֹ וְלֹא יָכְלוּ דַבָּר לְשָׁלָם:	לוי
5	And Joseph dreamed a dream, and he told it to his brethren; and they hated him yet the more.	וַיַּחְלֶם יוֹסֵף חֲלֹמָא וַחֲוֵי לְאָחָיו וַיֹּסֶפּוּ עוֹד שְׂנֹא אֹתוֹ:	5
6	And he said unto them: 'Hear, I pray you, this dream which I have dreamed:	וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם שְׁמַעוּ־נָא הִנֵּה חֲלֹמָא אֲשֶׁר חֲלַמְתִּי:	6
7	for, behold, we were binding sheaves in the field, and, lo, my sheaf arose, and also stood upright; and, behold, your sheaves came round about, and bowed down to my sheaf.'	וְהִנֵּה אֲנַחְנוּ מֵאֲלֻמִּים בְּתוֹךְ הַשָּׂדֶה וְהִנֵּה קָמָה אֲלֵמָתִי וְגַם־נִצָּבָה וְהִנֵּה תִסְבִּינָהּ אֲלֵמֹתֵיכֶם וְתִשְׁתַּחֲוּוּ לְאֵלֵמָתִי:	7

שבע עשרה וגו', על ידי זה נחגלגלו וירדו למצרים, זה אחר ישוע פשוטו של מקרא, להיות דבר דבור על אופניו. ומדרש אגדה דורש, חלה הכחוצ תולדות יעקב ציוסף, מפני כמה דברים, אחת, שכל עצמו של יעקב לא עבד אצל לבן אלא ברחל, ושהיה זיו איקונין של יוסף דומה לו, וכל מה שאירע ליעקב אירע ליוסף, זה נשטם וזה נשטם, זה אחיו מבקש להרגו וזה אחיו מבקשים להרגו, וכן הרבה בצראשית רבה (פד, ו). ועוד נדרש צו, וישב, ציקש יעקב לישיב בשלוה, קפץ עליו רוגזו של יוסף, נדיקים מבקשים לישיב בשלוה, אומר הקצ"ה, לא דיין לנדיקים מה שמתקן להם לעולם הבא, אלא שמבקשים לישיב בשלוה בעולם הזה: והוא גער. שהיה עושה מעשה נערו, מתקן בשערו, ממשמש צעיניו, כדי שיהיה נראה יפה: את בני בלחה. כלומר, ורגיל אצל בני בלחה, לפי שהיו אחיו מצוין אותן, והוא מקרבן. את דבתם רעה. כל רעה שהיה רואה באחיו בני לאה, היה מגיד לאציו, שהיו אוכלין אבר מן החי, ומוזליין צבני השפחות לקרותן עבדים, וחשודים על העריות. ובשלתן לקה, על אבר מן החי, וַיִּשְׁתַּמּוּ שְׂעִיר עִזִּים במכירתו, ולא אכלוהו חי (כדי שילקח בשחיטה) ועל דעה שספר עליהם שקורין לאחיהם עבדים, לַעֲבָד מִפְּנֵי יוֹסֵף, ועל העריות שספר עליהם, וַתִּשָּׂא אִשָּׁת אֱלֹדָיו וגו': דבתם. כל לשון דבה פרלי"ץ צלע". כל מה שהיה יכול לדבר בהם רעה, היה מספר: דבה. לשון דוֹבֵב שְׂפָתַי יִשְׁנִים (שיר השירים ז, י):

(3) בן זקנים. שולד לו לעת זקנתו. ואונקלוס תרגם. צר חכים הוא ליה, כל מה שלמד משם ועבר מסר לו. דבר אחר, שהיה זיו איקונין שלו דומה לו: פסים. לשון כלי מלת (שבת י:), כמו פָּרָס וְתַקְלָת, וכמו פְּתֹת הַפָּסִים דתמר ואמנון. ומדרש אגדה על שם נרותיו, שנמכר לפוטיפר ולסוחרים ולישמעאלים ולמדיינים:

(4) ולא יכלו דברו לשלום. מתוך גנותם למדנו שזכרם, שלא דברו אחת צפה ואחת צלל: דברו. לדבר עמו:

(7) מאלמים אלמים. כמרגומו מאסרין אסרין, עמרין, וכן נָשָׂא אֱלֻמָּיו (תהלים קכו, ו), וכמוהו בלשון משנה והאלומות נוטל ומכריז: קמה אלומתי. נזקפה: וגם נצבה. לעמוד על עמדה בזקיפה:

8	And his brethren said to him: 'Shalt thou indeed reign over us? or shalt thou indeed have dominion over us?' And they hated him yet the more for his dreams, and for his words.	וַיֹּאמְרוּ לוֹ אָחָיו הַמֶּלֶךְ הַמֶּלֶךְ לֵיה אָחוּהִי הַמֶּלֶךְ אֶת מִדְּמֵי לְמַמְלָךְ עָלֵינוּ אִם מִשׁוּל תִּמְשָׁל בָּנוּ וַיֹּסִיפוּ עוֹד שָׂנֵא אֹתוֹ עַל-חֲלֹמָתוֹ וְעַל-דִּבְרָיו: וַיֹּאמְרוּ לֵיה אָחוּהִי הַמֶּלֶךְ אֶת מִדְּמֵי לְמַמְלָךְ עָלֵינוּ אִם מִשׁוּל תִּמְשָׁל בָּנוּ וַיֹּסִיפוּ עוֹד שָׂנֵא אֹתוֹ עַל-חֲלֹמָתוֹ וְעַל פִּתְגָמוֹהִי:	ישראל
9	And he dreamed yet another dream, and told it to his brethren, and said: 'Behold, I have dreamed yet a dream: and, behold, the sun and the moon and eleven stars bowed down to me.'	וַיִּחְלֶם עוֹד חֲלוֹם אֲחֵר וַיֹּסֶפֶר אֹתוֹ לְאָחָיו וַיֹּאמֶר הִנֵּה חֲלֹמָתִי חֲלוֹם עוֹד וְהִנֵּה הַשֶּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ וְאַחַד עָשָׂר כּוֹכָבִים מִשְׁתַּחֲוִים לִי: וַיִּחְלֶם עוֹד חֲלוֹם אֲחֵר וַיֹּסֶפֶר אֹתוֹ לְאָחָיו וַיֹּאמֶר הִנֵּה חֲלֹמָתִי חֲלוֹם עוֹד וְהִנֵּה הַשֶּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ וְאַחַד עָשָׂר כּוֹכָבִים מִשְׁתַּחֲוִים לִי:	9
10	And he told it to his father, and to his brethren; and his father rebuked him, and said unto him: 'What is this dream that thou hast dreamed? Shall I and thy mother and thy brethren indeed come to bow down to thee to the earth?'	וַיֹּסֶפֶר אֶל-אָבִיו וְאֶל-אָחָיו וַיַּגֵּד-בּוֹ אָבִיו וַיֹּאמֶר לוֹ מָה הַחֲלוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר חֲלֹמָתָ הִבּוֹא נָבוֹא אֲנִי וְאִמִּי וְאָחָי לְהִשְׁתַּחֲוֹת לָךְ אֶרְצָה: וַיֹּסֶפֶר אֶל-אָבִיו וְאֶל-אָחָיו וַיַּגֵּד-בּוֹ אָבִיו וַיֹּאמֶר לוֹ מָה הַחֲלוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר חֲלֹמָתָ הִבּוֹא נָבוֹא אֲנִי וְאִמִּי וְאָחָי לְהִשְׁתַּחֲוֹת לָךְ אֶרְצָה:	10
11	And his brethren envied him; but his father kept the saying in mind.	וַיִּקְנְאוּ-בּוֹ אָחָיו וְאָבִיו שָׁמַר אֶת-הַדְּבָר: וַיִּקְנְאוּ בֵּיה אָחוּהִי וְאָבִיו נָטַר יֵת פִּתְגָמָא:	11
12	And his brethren went to feed their father's flock in Shechem.	וַיֵּלְכוּ אָחָיו לְרֹעוֹת אֶת-צֹאן אֲבִיהֶם בְּשֶׁכֶם: וַיֵּלְכוּ אָחוּהִי לְמִרְעֵי יֵת עֲנָא דְאָבִיהוֹן בְּשֶׁכֶם:	12
13	And Israel said unto Joseph: 'Do not thy brethren feed the flock in Shechem? come, and I will send thee unto them.' And he said to him: 'Here am I.'	וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל-יוֹסֵף הֲלוֹא אָחָיךָ רֹעִים בְּשֶׁכֶם לָכָה וְאֶשְׁלַחְךָ אֲלֵיהֶם וַיֹּאמֶר לוֹ הִנְנִי: וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל-יוֹסֵף הֲלוֹא אָחָיךָ רֹעִים בְּשֶׁכֶם לָכָה וְאֶשְׁלַחְךָ אֲלֵיהֶם וַיֹּאמֶר לוֹ הִנְנִי:	13
14	And he said to him: 'Go now, see whether it is well with thy brethren, and well with the flock; and bring me back word.' So he sent him out of the vale of Hebron, and he came to Shechem.	וַיֹּאמֶר לוֹ לֵךְ-נָא רְאֵה אֶת-שְׁלוֹם אָחָיךָ וְאֶת-שְׁלוֹם הַצֹּאן וְהִשְׁבֵּנִי דְבָר וַיִּשְׁלַחְהוּ מֵעֵמֶק חֶבְרוֹן וַיָּבֹא שְׂכֵמָה: וַיֹּאמֶר לוֹ לֵךְ-נָא רְאֵה אֶת-שְׁלוֹם אָחָיךָ וְאֶת-שְׁלוֹם הַצֹּאן וְהִשְׁבֵּנִי דְבָר וַיִּשְׁלַחְהוּ מֵעֵמֶק חֶבְרוֹן וַיָּבֹא שְׂכֵמָה:	14

(8) ועל דבריו. על דעתם רעה שהיה מציא לאציהם:

(10) ויספר אל אביו ואל אחיו. לאחר שספר אותו לאחיו, חזר וספרו לאציו צפניהם: ויגער בו. לפי שהיה מטיל שגלה עלי: הובא נבוא. והלא אמך כבר מתה, והוא לא היה יודע שהדברים מגיעין לצלה, שגדלתו כאלו (צ"ר פד, יא). ורבותינו למדו מכאן, שאין חלוס בלא דברים בטלים, ויעקב נחנך להוציא הדבר מלב בניו, שלא יקנאוהו, לכך אמר לו הוצא נבוא וגו', כשם שאי אפשר צאמן, כך השאר הוא בטל:

(11) שמר את הדבר. היה ממתין ומנפה מתי יבוא, וכן שמר למינים (ישעיה כו, ז), וכן לא תשמר על תפאטי (איוב יד, טז), לא תמתין:

(12) לרעות את צאן. נקוד על את, שלא הלכו אלא לרעות את עממן (צ"ר פד, יג): (יג)

(13) הנני. לשון ענוה ווריות, נודר למנות אציו, ואף על פי שהיה יודע צאמיו ששונאין אותו:

15	And a certain man found him, and, behold, he was wandering in the field. And the man asked him, saying: 'What seekest thou?' 15	וַיִּמְצָאֻהוּ אִישׁ וְהָנָה תַּעֲהָ וַאֲשַׁכְּחִיהָ גּוֹבְרָא וְהָא טְעִי בְּשָׂדָה וַיִּשְׁאַלְתּוּ הָאִישׁ לֵאמֹר מַה־תִּבְקֶשׁ: 15
16	And he said: 'I seek my brethren. Tell me, I pray thee, where they are feeding the flock.' 16	וַיֹּאמֶר אֶת־אֶחָי אֲנֹכִי מִבְקֶשׁ הִגִּידָה־נָא לִי אֵיפֹה הֵם רֹעִים: 16
17	And the man said: 'They are departed hence; for I heard them say: Let us go to Dothan.' And Joseph went after his brethren, and found them in Dothan. 17	וַיֹּאמֶר הָאִישׁ נִסְעוּ מִזֶּה כִּי שָׁמַעְתִּי אֲמָרִים נִלְכָּה דִּתְּנִינָה נִילֹךְ יוֹסֵף אַחֲרֵי וַיִּמְצָאם בְּדֹתָן: 17
18	And they saw him afar off, and before he came near unto them, they conspired against him to slay him. 18	וַיֵּרְאוּ אֹתוֹ מֵרֶחֶק וּבְטָרֶם יִקְרָב אֲלֵיהֶם וַיִּתְנַבְּלוּ אֹתוֹ לְהַמִּיתוֹ: 18
19	And they said one to another: 'Behold, this dreamer cometh.' 19	וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־אֶחָיו הִנֵּה בָּעַל הַחֲלֻמֹּת הַלֹּזָה בָּא: 19
20	Come now therefore, and let us slay him, and cast him into one of the pits, and we will say: An evil beast hath devoured him; and we shall see what will become of his dreams.' 20	וַעֲתָהוּ לָכֵן וְנַחֲרִגְהוּ וְנַשְׁלִכְהוּ בְּאֶחָד הַבְּרוֹת וְאֲמָרְנוּ חִיָּה רָעָה אֲכָלְתָּהוּ וְנִגְרָאָה מִדֵּי־יָהּוּי חֲלֻמָּתוֹ: 20
21	And Reuben heard it, and delivered him out of their hand; and said: 'Let us not take his life.' 21	וַיִּשְׁמַע רְאוּבֵן וַיַּצִּלְהוּ מִיָּדָם וַיֹּאמֶר לֹא נִכְנּוּ נַפְשׁ: 21

(14) מעמק חברון. והלא חזרון זה, שנאמר וַיַּעֲלוּ צִנְיָא וַיֵּצֵא עַד קָדְרוֹן (צמדצר יג, כז), אלא מעצה עמוקה של אותו זדיק הקצור בחזרון, לקיים מה שנאמר לאברהם בן הצמרים, כִּי גֵר יִהְיֶה זֶרְעֶךָ (בראשית טו, יג. סוטה יא): ויבא שכמה. מקום מוכן לפורענות, שם קלקלו השבטים, שם ענו את דינה, שם נחלקה מלכות בית דוד, שנאמר וַיִּלְךָ רָעָשׁ שְׂכָמָה (מלכים א-יב, ח):

(15) וימצאוהו איש. זה גבריאל (תנחומא וישב צ) שנאמר וְהָאִישׁ גְּבַרְיָאֵל (דניאל ט, יא):

(17) נסעו מזה. הסייעו עצמן מן האחיה: נלכה דותניה. לבקש לך נכלי דמות שימיתוך זהם. ולפי פשוטו, שם מקום הוא, ואין מקרא יוצא מידי פשוטו:

(18) ויתנבלו. נתמלאו נבלים וערמומיות: אחו. כמו אחו, עמו, כלומר אליו:

(20) ונראה מה יהיו חלומותיו. אמר רבי יצחק מקרא זה אומר דרשני, רוח הקדש אומרת כן, הם אומרים נהרגו, והכתוב מסיים ונראה מה יהיו חלומותיו, נראה דבר מי יקום, או שלכם או שלי, ואי אפשר שיאמרו הם ונראה מה יהיו חלומותיו, שמכיון שיהרגוהו בטלו חלומותיו:

(21) לא נכנו נפש. מכת נפש, זו היא מיתה:

22	And Reuben said unto them: 'Shed no blood; cast him into this pit that is in the wilderness, but lay no hand upon him'—that he might deliver him out of their hand, to restore him to his father.	וַיֹּאמֶר רְאוּבֵן לְאֶחָיו דָּם רִמּוֹ יִתִּיחַ לְגִבְעָא הַדִּין דְּבִמְדַּבְּרָא וְיֵד לֹא תִישָׁטוּן בֵּיהּ בְּדִיל לְשִׁינָא יִתִּיחַ מִיַּדְהוֹן לְאַתְבוּתִיחַ לְוֹת אַבְוֵיחַ:	וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם ׀ רְאוּבֵן אֶל- תִּשְׁפְּכוּ-דָם הַשְּׁלִיכוּ אֹתוֹ אֶל- הַבּוֹר הַזֶּה אֲשֶׁר בְּמִדְבָּר וְיֵד אֶל-תִּשְׁלַחוּ-בּוֹ לְמַעַן הַצִּיל אֹתוֹ מִיָּדָם לְהַשִּׁיבּוֹ אֶל-אָבִיו:	22
23	And it came to pass, when Joseph was come unto his brethren, that they stripped Joseph of his coat, the coat of many colours that was on him;	וַהֲנִיחַ כֹּד אֶתָּא יוֹסֵף לְוֹת אֶחָוֵי וְאֶשְׁלַחוּ יֵת יוֹסֵף יֵת כְּתוּנָה יֵת כְּתוּנָא דְּפָסִי דְּעֻלוּהִי:	וַיְהִי כַּאֲשֶׁר-בָּא יוֹסֵף אֶל-אֶחָיו וַיִּפְשְׁטוּ אֶת-יוֹסֵף אֶת-כְּתָנְתּוֹ אֶת-כְּתָנֵת הַפָּסִים אֲשֶׁר עָלָיו:	שלישי
24	and they took him, and cast him into the pit—and the pit was empty, there was no water in it.	וַנִּסְבּוּהִי וְרִמּוֹ יִתִּיחַ לְגִבְעָא וְגִבְעָא רִיקָן לִית בֵּיהּ מַיָּא:	וַיִּקְחֻהוּ וַיִּשְׁלְכוּ אֹתוֹ הַבְּרָחַ וְהַבּוֹר רֵק אֵין בּוֹ מַיִם:	24
25	And they sat down to eat bread; and they lifted up their eyes and looked, and, behold, a caravan of Ishmaelites came from Gilead, with their camels bearing spicery and balm and ladanum, going to carry it down to Egypt.	וַאֲסָחְרוּ לְמִיכַל לְחֻמָּא וַיִּקְפּוּ עֵינֵיהוֹן וַחֲזוּ וְהָא שִׁירַת עֲרַבָאִי אֶתִיָּא מִגִּלְעָד וְגַמְלֵיהוֹן טַעֲנִין שַׁעַף וְקִטְף וּלְטוּם אֲזִלִּין לְאַחְתָּא לְמַצְרַיִם:	וַיֵּשְׁבוּ לֶאֱכֹל-לֶחֶם וַיִּשְׁאוּ עֵינֵיהֶם וַיִּרְאוּ וְהִנֵּה אַרְחַת יִשְׁמַעֲאֵלִים בָּאָה מִגִּלְעָד וְגַמְלֵיהֶם נִשְׂאִים נִכְאֵת וְצָרִי וְלֹט הוֹלְכִים לְהוֹרִיד מִצְרָיִמָה:	25
26	And Judah said unto his brethren: 'What profit is it if we slay our brother and conceal his blood?	וַיֹּאמֶר יְהוּדָה לְאֶחָוֵי מָא מִמּוֹן נִתְּהֵי לָנָא אַרְי נִקְטוּל יֵת אַחֻנָּא וְנִכְסֵי עַל דְּמִיָּה:	וַיֹּאמֶר יְהוּדָה אֶל-אֶחָיו מַה- בָּצַע כִּי נִהְרַג אֶת-אֶחָיו וְנִכְסֵינוּ אֶת-דָּמּוֹ:	26
27	Come, and let us sell him to the Ishmaelites, and let not our hand be upon him; for he is our brother, our flesh.' And his brethren hearkened unto him.	אִיתּוֹ וַנִּבְנֵיָה לְעֲרַבָאִי וַיִּדְנָא לֹא תִהִי בֵּיהּ אַרְי אַחֻנָּא בְּסַרְנָא הוּא וְקִבִּילוּ מְנִיָּה אַחֻוֵי:	לָכוּ וְנִמְכְּרֵנוּ לְיִשְׁמַעֲאֵלִים וַיִּדְנּוּ אֶל-תִּהְיֶי-בּוֹ כִּי-אֶחָיו בְּשָׂרֵנוּ הוּא וַיִּשְׁמְעוּ אֶחָיו:	27

(22) למען הציל אותו. רוח הקדש העידה על ראובן שלא אמר זאת אלא להציל אותו, שיצא הוא ויטלנו משם, אמר, אני כחור וגדול שזכולן, לא יתלה הסרחון אלא בי:

(23) את כתנתו. זה חלוק: את כתנת הפסים. הוא שהוסיף לו אציו יותר על אחיו (צ"ר פד, טו):

(24) והבור רק אין בו מים. ממשמע שנאמר והבור רק, איני יודע שאין בו מים, מה תלמוד לומר אין בו מים, מים אין בו, אצל נחשים ועקרבים יש בו:

(25) ארחת. כתרומו שיירת, על שם הולכי ארחת: וגמליהם נשאים וגו'. למה פרסם הכחז את משאם, להודיע מתן שכון של צדיקים, שאין דרכן של ערביים לשאת אלא נפט ועטרן שריחן רע, ולזה נודמנו בשמים, שלא יוזק מריח רע: נכאת. כל כנוסי בשמים הרבה קרוי נכאת, וכן וַיִּרְאֵם אֶת פֶּלֶאֱת נִכְאֵת (מלכים"ב כ, יג), מרקחת בשמיו. ואוקלוס תרגם לשון שעוה: וצרי. שרף הנוטף מעצי הקטף והוא נטף הנמנה עם סמני הקטורת: ולט. לוטיחא שמו בלשון משנה, ורבותינו פירשו שרש עשש ושמו אשטרולוזיא"ה, במס' נדה (ת.):

(26) מה בצע. מה ממון, כתרומו: וכסינו את דמו. ונעלים את מיתתו:

(27) וישמעו. וקצילו מניה, וכל שמיעה שהיא קבלת דברים, כגון זה, וכגון וַיִּשְׁמְעוּ יַעֲקֹב כָּל אֶצְבֵּי, נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמַע מתורגם נקבל, וכל שהוא שמיעת האוזן, כגון וַיִּשְׁמְעוּ אֶת קוֹל ה' אֱלֹהִים מִתְּהִלָּה בְּגִן, ורצקה שומעת, וישמע ישראל, שְׁמַעְתִּי אֶת תְּלוּנָת, נקבל,

<p>28 And there passed by Midianites, merchantmen; and they drew and lifted up Joseph out of the pit, and sold Joseph to the Ishmaelites for twenty shekels of silver. And they brought Joseph into Egypt.</p>	<p>וַיַּעֲבְרוּ אַנְשֵׁים מִדְיָנִים סְחָרִים וַיִּמְשְׁכוּ וַיַּעֲלֻ אֶת־יוֹסֵף מִן־הַבּוֹר וַיִּמְכְּרוּ אֶת־יוֹסֵף לִישְׁמַעֲאֵלִים בְּעֶשְׂרִים כֶּסֶף וַיָּבִיאוּ אֶת־יוֹסֵף מִצְרָיִמָּה׃</p>	<p>28 וַיַּעֲבְרוּ אַנְשֵׁים מִדְיָנִים סְחָרִים וַיִּמְשְׁכוּ וַיַּעֲלֻ אֶת־יוֹסֵף מִן־הַבּוֹר וַיִּמְכְּרוּ אֶת־יוֹסֵף לִישְׁמַעֲאֵלִים בְּעֶשְׂרִים כֶּסֶף וַיָּבִיאוּ אֶת־יוֹסֵף מִצְרָיִמָּה׃</p>
<p>29 And Reuben returned unto the pit; and, behold, Joseph was not in the pit; and he rent his clothes.</p>	<p>וַיָּשָׁב רְאוּבֵן אֶל־הַבּוֹר וְהִנֵּה אֵין־יוֹסֵף בַּבּוֹר וַיִּקְרַע אֶת־בְּגָדָיו׃</p>	<p>29 וַיָּשָׁב רְאוּבֵן אֶל־הַבּוֹר וְהִנֵּה אֵין־יוֹסֵף בַּבּוֹר וַיִּקְרַע אֶת־בְּגָדָיו׃</p>
<p>30 And he returned unto his brethren, and said: 'The child is not; and as for me, whither shall I go?'</p>	<p>וַיָּשָׁב אֶל־אֶחָיו וַיֹּאמֶר הִנֵּלֶד אֵינֶנּוּ וְאֲנִי אֵנָּה אֲנִי־בָא׃</p>	<p>30 וַיָּשָׁב אֶל־אֶחָיו וַיֹּאמֶר הִנֵּלֶד אֵינֶנּוּ וְאֲנִי אֵנָּה אֲנִי־בָא׃</p>
<p>31 And they took Joseph's coat, and killed a he-goat, and dipped the coat in the blood;</p>	<p>וַיִּקְחוּ אֶת־כְּתֹנֶת יוֹסֵף וַיִּשְׁחָטוּ שְׂעִיר עִזִּים וַיִּטְבְּלוּ אֶת־הַכְּתֹנֶת בַּדָּם׃</p>	<p>31 וַיִּקְחוּ אֶת־כְּתֹנֶת יוֹסֵף וַיִּשְׁחָטוּ שְׂעִיר עִזִּים וַיִּטְבְּלוּ אֶת־הַכְּתֹנֶת בַּדָּם׃</p>
<p>32 and they sent the coat of many colours, and they brought it to their father; and said: 'This have we found. Know now whether it is thy son's coat or not.'</p>	<p>וַיִּשְׁלְחוּ אֶת־כְּתֹנֶת הַפָּסִים וַיָּבִיאוּ אֶל־אָבִיהֶם וַיֹּאמְרוּ זֹאת מָצָאנוּ הַכֶּרֶז־נָא הַכְּתֹנֶת בְּנֶךְ הוּא אִם־לֹא׃</p>	<p>32 וַיִּשְׁלְחוּ אֶת־כְּתֹנֶת הַפָּסִים וַיָּבִיאוּ אֶל־אָבִיהֶם וַיֹּאמְרוּ זֹאת מָצָאנוּ הַכֶּרֶז־נָא הַכְּתֹנֶת בְּנֶךְ הוּא אִם־לֹא׃</p>
<p>33 And he knew it, and said: 'It is my son's coat; an evil beast hath devoured him; Joseph is without doubt torn in pieces.'</p>	<p>וַיִּכְיֶרֶה וַיֹּאמֶר כְּתֹנֶת בְּנִי חִיָּה רָעָה אֲכָלְתָּהוּ טָרֵף טָרֵף יוֹסֵף׃</p>	<p>33 וַיִּכְיֶרֶה וַיֹּאמֶר כְּתֹנֶת בְּנִי חִיָּה רָעָה אֲכָלְתָּהוּ טָרֵף טָרֵף יוֹסֵף׃</p>
<p>34 And Jacob rent his garments, and put sackcloth upon his loins, and mourned for his son many days.</p>	<p>וַיִּקְרַע יַעֲקֹב שְׂמֹלְתָיו וַיַּשֶּׁם שָׂק בְּמַתְנָיו וַיִּתְאַבֵּל עַל־בְּנוֹ יָמִים רַבִּים׃</p>	<p>34 וַיִּקְרַע יַעֲקֹב שְׂמֹלְתָיו וַיַּשֶּׁם שָׂק בְּמַתְנָיו וַיִּתְאַבֵּל עַל־בְּנוֹ יָמִים רַבִּים׃</p>

כולן מתורגס ושמעו, ושמעת, ושמע, שמיע קדמי:
(28) ויעברו אנשים מדינים. זו היא שיירא אחרת, והודיעך הכתוב, שנמכר פעמים הרבה: בני יעקב את יוסף מן הבור וימכרוהו לישמעאלים, והישמעאלים למדינים, והמדינים מכרו אותו למצרים:
(29) וישב ראובן. ובמכירתו לא היה שם, שהגיע יומו לילך ולשמש את אציו. דבר אחר, עסוק היה בשקו ובמעניתו על שזלזל יוועי אציו:
(30) אנה אני בא. אנה אצרח מנערו של אבא:
(31) שער עזים. דמו דומה לשל אדם: הכתנת. זה שמה, וכשהיא דבוקה לתיבה אחרת, כגון כתנת יוסף, כתנת פסים, כתנת ד, נקוד פלגת:
(32) ויאמר כתנת בני. היא זו: חיה רעה אכלתהו. נלנה צור רוח הקדש (צ"ר פד, יט), סופו שתתגרה צור אשת פוטיפר. ולמה לא גלה לו הקדש, לפי שהחרימו וקללו את כל מי שיגלה, ושחפו להקדש"ה עמהם (תנחומא וישב צ), אבל יחזק היה יודע שהוא חי, אמר, היאך אגלה, והקדש"ה אינו רוצה לגלות לו:
(34) ימים רבים. כ"צ שנה, משפירש ממנו עד שירד יעקב למצרים, שנאמר יוסף בן שבע עשרה שנה וגו', ובן שלשים שנה היה בעמדו לפני פרעה, ושבע שני השוצע ושנתים הרעב כשנא יעקב למצרים, הרי כ"צ שנה, כנגד כ"צ שנה שלא קיים יעקב כבוד אב ואם, כ" שנה שהיה צדיק לבן, וב' שנה צדק בשבוע מצית לבן, שנה וחצי בסכות ושנה חדשים צדיק אל (מגילה טז: יז.).

35	And all his sons and all his daughters rose up to comfort him; but he refused to be comforted; and he said: 'Nay, but I will go down to the grave to my son mourning.' And his father wept for him.	וַיָּקֻמוּ כָל-בָּנָיו וְכָל-בָּנוֹתָיו לְנַחֲמוֹתָיו וַיֹּאמֶר לִנְחָמוֹתַי וַיֹּאמֶר אֲנִי אֵיחָת לֹת בְּרִי כִּד אֲבִילָנָא לְשָׂאוֹל וַיִּבְכֶּה אֹתוֹ אָבִיו:	35
36	And the Midianites sold him into Egypt unto Potiphar, an officer of Pharaoh's, the captain of the guard.	וַיִּמְדֻנְאִי זַבְיִנוּ יִתְיָה לְמִצְרַיִם לְפֹטִיפָר רַבָּא דְּפָרְעָה רַב קְטוּלָיָא:	36
XXXVIII	And it came to pass at that time, that Judah went down from his brethren, and turned in to a certain Adullamite, whose name was Hirah.	וַהֲנָה בְּעַדְנָא הָהוּא וַנְחָה יְהוּדָה מְלֹת אַחֹהִי וְסָטָא לֹת גְּבֵרָא עַדוּלְמָאָה וְשָׁמְיָה חִירָה:	רביעי לד
2	And Judah saw there a daughter of a certain Canaanite whose name was Shua; and he took her, and went in unto her.	וַיֵּרָא-שָׁם יְהוּדָה בֵּת-אִישׁ כְּנַעֲנִי וְשָׁמוֹ שׁוּעַ וַיִּקְחָהּ וַיָּבֵא אֵלֶיהָ:	2
3	And she conceived, and bore a son; and he called his name Er.	וַתַּהַר וַתֵּלֶד בֶּן וַיִּקְרָא אֹתָם-שָׁמוֹ עֵר:	3
4	And she conceived again, and bore a son; and she called his name Onan.	וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בֶּן וַתִּקְרָא אֹתָם-שָׁמוֹ אוֹנָן:	4
5	And she yet again bore a son, and called his name Shelah; and he was at Chezib, when she bore him.	וַתִּסְפֹּף עוֹד וַתֵּלֶד בֶּן וַתִּקְרָא אֹתָם-שָׁמוֹ שְׁלָה וְהָיָה בְּכֶזֶיב בְּלִדְתָּהּ אֹתוֹ:	5
6	And Judah took a wife for Er his first-born, and her name was Tamar.	וַיִּקַּח יְהוּדָה אִשָּׁה לְעֵר בְּכוֹרֹו וַיִּשְׁמָהּ תָמָר:	6

וזהו שאמר ללדן זה לי עשרים שנה צדיקה, לי הן, עלי הן, וסופי ללקות כנגדן:

(35) וכל בנתיו. רבי יהודה אומר, אחיות מאומות נולדו עם כל שבט ושבט, ונשאום. רבי נחמיה אומר, כנעניות היו, אלא מהו וכל בנותיו, כלותיו, שאין אדם נמנע מלקרוא לחתנו בנו ולכלתו בתו: וימאן להתנחם. אין אדם מקבל תנחומין על החי (צ"ר פד, כא), וסבור שמת, שעל המת נגזרה גזירה שישתכח מן הלז, ולא על החי: ארד אל בני. כמו על בני והרבה אל משמשין בלשון על, אל שאלו ואל בית הדמים (שמואל-צ, כא, א), אל הלךס חרון הלהים, ואל (מות) קמיה ואישה (שם-א, ד, כא): אבל שאלה. כפשוטו לשון קצר הוא, באצלי חקצר ולא אתנחם כל ימי. ומדרשו, גיהנס, סימן זה היה מסור בידי מפי הגבורה, אם לא ימות אחד מצני צחי, מוצטח אני שאיני רואה גיהנס: ויבך אותו אביו. ילחק היה צוכה מפני צרתו של יעקב, אבל לא היה מתאבל שהיה יודע שהוא חי:

(36) השבחים. שוחטי צהמות המלך:

(1) ויהי בעת ההוא. למה נסמכה פרשה זו לכאן והפסיק בפרשתו של יוסף, ללמד, שהורידוהו אחיו מגדולתו כשראו צרת אציהם, אמרו, אתה אמרת למכרו, אלו אמרת להשיבו, היינו שומעים לך: ויט. מאת אחיו: עד איש עד למי. נשתתף עמו:

(2) כנעני. תגרא (צ"ר פה, ד):

(5) והיה בכזיב. שם המקום, ואומר אני, על שם שפסקה מלדת נקרא כזיב, לשון היו תהיה לי קמו אקצב, אשר לא יכזבו מימיו, דאם לא כן מה בא להודיענו. ובצראשית רבה (פה, ד) ראיתי, ותקרא שמו שלה וגו' פסקת:

7	And Er, Judah's first-born, was wicked in the sight of the LORD; and the LORD slew him.	וַיְהִי עֵר בְּכוֹר יְהוּדָה רָע בְּעֵינֵי יְהוָה וַיָּמָתֵהוּ יְהוָה:	וְהָיָה עֵר בְּכוֹר יְהוּדָה רָע בְּעֵינֵי יְהוָה וַיָּמָתֵהוּ יְהוָה:
8	And Judah said unto Onan: 'Go in unto thy brother's wife, and perform the duty of a husband's brother unto her, and raise up seed to thy brother.'	וַיֹּאמֶר יְהוּדָה לְאוֹנָן עוֹל לְנֹת אֵשֶׁת אָחִיךָ וַיְבִיֵם אֹתָהּ וַהֲקֵם זֶרַע לְאָחִיךָ:	וַיֹּאמֶר יְהוּדָה לְאוֹנָן בָּא אֶל-אֵשֶׁת אָחִיךָ וַיְבִיֵם אֹתָהּ וַהֲקֵם זֶרַע לְאָחִיךָ:
9	And Onan knew that the seed would not be his; and it came to pass when he went in unto his brother's wife, that he spilled it on the ground, lest he should give seed to his brother.	וַיֵּדַע אוֹנָן אֲרִי לֹא עַל שְׁמִיהָ מִתְקַרֵּי זֶרַע וַהֲוִי כַד עָלִיל לְנֹת אֵשֶׁת אָחִיו וַיִּמְחֹבֵל אוֹרְחִיהָ עַל אֶרֶץ כְּדִיל דָּלָא לְאִקְמָא זֶרַע לְאָחִיו:	וַיֵּדַע אוֹנָן כִּי לֹא לוֹ יִהְיֶה הַזֶּרַע וַהֲיָה אִם-בָּא אֶל-אֵשֶׁת אָחִיו וַשְּׁחַת אֶרְצָה לְבִלְתִּי נָתֹן זֶרַע לְאָחִיו:
10	And the thing which he did was evil in the sight of the LORD; and He slew him also.	וַיֵּרַע בְּעֵינֵי יְהוָה אֲשֶׁר עָשָׂה וַיָּמָת גַּם-אֹתוֹ:	וַיֵּרַע בְּעֵינֵי יְהוָה אֲשֶׁר עָשָׂה וַיָּמָת גַּם-אֹתוֹ:
11	Then said Judah to Tamar his daughter-in-law: 'Remain a widow in thy father's house, till Shelah my son be grown up'; for he said: 'Lest he also die, like his brethren.' And Tamar went and dwelt in her father's house.	וַיֹּאמֶר יְהוּדָה לְתָמָר כְּלָתִיהָ תִּיכִי אֶרְמָלָא בֵּית אָבוּיךָ עַד דִּיִּרְבִּי שְׁלָה בְּרִי אָרִי אָמַר דְּלָמָּא יָמוּת אָף הוּא כְּאַחוּהִי וַאֲזַלְת תָּמָר וַיִּתִּיבַת בֵּית אָבוּהָא:	וַיֹּאמֶר יְהוּדָה לְתָמָר כְּלָתִיהָ שְׁבִי אֶלְמָנָה בֵּית-אָבִיךָ עַד-יִגְדַּל שְׁלָה בְנִי כִּי אָמַר פֶּן-יָמוּת גַּם-הוּא כְּאַחוּי וַתֵּלֶךְ תָּמָר וַתֵּשֶׁב בֵּית אָבִיהָ:
12	And in process of time Shua's daughter, the wife of Judah, died; and Judah was comforted, and went up unto his sheep-shearers to Timnah, he and his friend Hirah the Adullamite.	וּסְגִיאוֹ יוֹמָיָא וּמִיתַת בֵּת שׁוּעַ אֵתִית יְהוּדָה וַאֲחֻנָּחם יְהוּדָה וּסְלִיק עַל גִּזְזֵי עֲנִיָּה הוּא וַחֲרִיָּה רַחֲמִיָּה עַד לְמָאָה לְתַמְנָת:	וַיִּירָבוּ הַיָּמִים וַתָּמָת בֵּת-שׁוּעַ אֵשֶׁת-יְהוּדָה וַיִּנְחָם יְהוּדָה וַיַּעַל עַל-גִּזְזֵי צֹאנֹהּ הוּא וַחֲרִיָּה רַעֲהוּ הַעֲדֵלָמִי תַמְנָתָהּ:
13	And it was told Tamar, saying: 'Behold, thy father-in-law goeth up to Timnah to shear his sheep.'	וַאֲתַחְנֹא לְתָמָר לְמִימַר הָא תַמְנִיף סְלִיק לְתַמְנָת לְמִגְזֵי עֲנִיָּה:	וַיִּגַּד לְתָמָר לֵאמֹר הִנֵּה חָמוּךְ עָלָה תַמְנָתָה לְגֹזֵי צֹאנֹהּ:

- (7) רע בעיני ה'. כרעו של אוֹנָן, משחית זרעו, שנאמר באוֹנָן וימת גם אותו, כמיתתו של ער מיתתו של אוֹנָן. ולמה היה ער משחית זרעו כדי שלא תתעצר ויכחיש יפיה:
 (8) והקם זרע. הבן יקרא על שם המת:
 (9) ושחת ארצה. דש מצפנים וזורה מצחוץ (צ"ר פה, ה):
 (11) כי אמר וגו'. כלומר, דומה היה אותה צקש, שלא היה דעתו להשיאה לו: כי אמר פן ימות. מוחזקת היא זושימותו אנשיה (יצמות סד):
 (12) ויעל על גזזי צאנו. ויעל תמננה לעמוד על גזזי צאנו:
 (13) עלה תמננה. ובשמרון הוא אומר ויגד שמרון וגו' תמננה (שופטים יד, א), בשפוע ההר היתה יושבת, עולין לה מכאן ויורדין לה מכאן:

14	And she put off from her the garments of her widowhood, and covered herself with her veil, and wrapped herself, and sat in the entrance of Enaim, which is by the way to Timnah; for she saw that Shelah was grown up, and she was not given unto him to wife.	וַתֹּסֶר בְּגָדֶי אֱלֻמְנוּתָהּ מֵעָלֶיהָ וַתִּכְסּ בַּצִּיָּפָה וַתַּתְּעֶלֶף וַתֵּשֶׁב בַּפֶּתַח עֵינָיִם אֲשֶׁר עַל-דֶּרֶךְ תַּמְנָתָה כִּי רָאָתָה כִּי-גָדַל שְׁלָה וְהָיָא לֹא לְהוּא לֹא-נִתְּנָה לוֹ לְאִשָּׁה:	וַאֲעֲדִיאת לְבוּשִׁי אֲרָמְלוּתָהּ מִנָּה וְאֶת־כְּסִיאתָּ בְּעִיפָא וְאֶת־קִנְיָתָּ וַיְתִיבַת בַּפְּרָשׁוֹת עֵינָיִם דְּעַל אוֹרְחַ תַּמְנַת אַרְי חֲזַת אַרְי רַבָּא שְׁלָה וְהָיָא לֹא אֶתִּיהִיבַת לִיהָ לְאִתָּהּ:
15	When Judah saw her, he thought her to be a harlot; for she had covered her face.	וַיֵּרָאָה יְהוּדָה וַיַּחְשְׁבֶהָ לְזוֹנָה כִּי כִסְתָהּ פָּנֶיהָ:	וַחֲנָה יְהוּדָה וַחֲשִׁבֶהָ כְּנַפְקָתָּ בְּרָא אַרְי כְּסִיאתָּ אִפְּהָא:
16	And he turned unto her by the way, and said: 'Come, I pray thee, let me come in unto thee'; for he knew not that she was his daughter-in-law. And she said: 'What wilt thou give me, that thou mayest come in unto me?'	וַיֵּט אֵלֶיהָ אֶל-הַדֶּרֶךְ וַיֹּאמֶר הֵבֶה-נָּא אֲבוֹא אֵלֶיךָ כִּי לֹא יָדַע כִּי כִלְתּוֹ הוּא וַתֹּאמֶר מַה-תִּתֶּן-לִי כִּי תָבוֹא אֵלַי:	וּסָטָא לְוֹתָהּ לְאוֹרְחָא וַאֲמַר חֲבִי כְּעַן אֵיעוּל לְוִתִּיךָ אַרְי לֹא יָדַע אַרְי כִּלְתִּיהָ הָיָא וַאֲמַרְתָּ מָא תַתִּין לִי אַרְי תִּיעוּל לְוֹתִי:
17	And he said: 'I will send thee a kid of the goats from the flock.' And she said: 'Wilt thou give me a pledge, till thou send it?'	וַיֹּאמֶר אֲנֹכִי אֲשַׁלַּח גִּדִּי-עִזִּים מִן-הַצֹּאֵן וַתֹּאמֶר אִם-תִּתֶּן עֶרְבוֹן עַד שְׁלַחְךָ:	וַאֲמַר אֲנָא אֲשַׁלַּח גִּדִּיָא בֵּר עוֹי מִן עֹנָא וַאֲמַרְתָּ אִם תַּתִּין מִשְׁכּוֹנָא עַד דְּתַשְׁלַח:
18	And he said: 'What pledge shall I give thee?' And she said: 'Thy signet and thy cord, and thy staff that is in thy hand.' And he gave them to her, and came in unto her, and she conceived by him.	וַיֹּאמֶר מַה הָעֶרְבוֹן אֲשֶׁר אֶתֶּן-לָךְ וַתֹּאמֶר חֲתָמִי וּפְתִילִי וּמִטְּהָ אֲשֶׁר בְּיָדִי וַיִּתֵּן-לָהּ וַיָּבֹא אֵלֶיהָ וַתַּהַר לוֹ:	וַאֲמַר מָא מִשְׁכּוֹנָא דְּאֶתִין לִיךְ וַאֲמַרְתָּ עֲזָקְתָּךְ וּשְׁוִשְׁפָּךְ וְחוּטְךָ דְּבִידְךָ וַיִּהְיֶה לָהּ וְעָאֵל לְוֹתָהּ וְעֲדִיאתָּ לִיהָ:
19	And she arose, and went away, and put off her veil from her, and put on the garments of her widowhood.	וַתִּקָּם וַתֵּלֶךְ וַתֹּסֶר צִיָּפָהּ מֵעָלֶיהָ וַתִּלְבָּשׁ בְּגָדֶי אֱלֻמְנוּתָהּ:	וְקַמְתָּ וְאִזְלַת וְאֲעֲדִיאתָ עִיפָה מִנָּה וּלְבִשְׁתָּ לְבוּשִׁי אֲרָמְלוּתָהּ:

- (14) ותתעלף. כסתה פניה שלא יכיר זה: ותשב בפתח עינים. צפתיחת עינים, צפרשת דרכים שעל דרך תמנחה. ורבותינו דרשו, צפתחו של אזרהס אזינו, שכל עינים מפחות לראותו (סוטה י:). כי ראתה כי גדל שלה וגור. לפיכך הפקירה עצמה אלל יהודה, שהיתה מתאווה להעמיד ממנו בנים:
- (15) ויחשבה לזונה. לפי שיושבת צפרשת דרכים: כי כסתה פניה. ולא יכול לראותה ולהכירה. ומדרש רבותינו כי כסתה פניה, כשהיתה צבית חמיה היתה נזועה לפיכך לא חשדה:
- (16) ויש אליה אל הדרך. מדרך שהיה זה, נטה אל הדרך אשר היא זה, וצלשון לע"ז דשטורני"ר: הבה נא. הכיני עצמך ודעתך לכך. כל לשון הזה לשון הזמנה הוא, חוץ ממקום שיש למרגמו צלשון נתינה, ואף אותן של הזמנה קרוצים ללשון נתינה הם:
- (17) ערבון. משכון:
- (18) חתמך ופתילך. עזקתך ושושפך. טבעת שאתה חותם זה, ושמתך שאתה מתכסה זה: ותהר לו. גזורים כיוצא בו, נדיקים כיוצא בו:

<p>20 And Judah sent the kid of the goats by the hand of his friend the Adullamite, to receive the pledge from the woman's hand; but he found her not.</p>	<p>וַיִּשְׁלַח יְהוּדָה אֶת־גְּדִי בֶר עֲזִי בֶן־רַעְהוּ הָעַדְלָמִי לָקַחַת הָעֶרְבוֹן מִיַּד הָאִשָּׁה וְלֹא מָצָאָהּ:</p>	<p>20 וַיִּשְׁלַח יְהוּדָה אֶת־גְּדִי הָעֲזִים בֶּן־רַעְהוּ הָעַדְלָמִי לָקַחַת הָעֶרְבוֹן מִיַּד הָאִשָּׁה וְלֹא מָצָאָהּ:</p>
<p>21 Then he asked the men of her place, saying: 'Where is the harlot, that was at Enaim by the wayside?' And they said: 'There hath been no harlot here.'</p>	<p>וַיִּשְׁאַל יְהוּדָה אֶת־אֲנָשֵׁי אֶתְרָה לְמִימַר אֵן מְקַדְשָׁתָּה דִּהִיא בְּעֵינַיִם עַל אוֹרְחָא וְאָמְרוּ לֵית הָכָא מְקַדְשָׁתָּה:</p>	<p>21 וַיִּשְׁאַל אֶת־אֲנָשֵׁי מְקוֹמָהּ לֵאמֹר אֵיךְ הַקְדֵּשָׁה הִוא בְּעֵינַיִם עַל־הַדֶּרֶךְ וַיֹּאמְרוּ לֹא־הָיְתָה בָּזֶה קְדֻשָּׁה:</p>
<p>22 And he returned to Judah, and said: 'I have not found her; and also the men of the place said: There hath been no harlot here.'</p>	<p>וַיָּשֹׁב אֶל־יְהוּדָה וַיֹּאמֶר לֹא מָצָאתִיהָ וְגַם אֲנָשֵׁי הַמָּקוֹם אָמְרוּ לֹא־הָיְתָה בָּזֶה קְדֻשָּׁה:</p>	<p>22 וַיָּשֹׁב אֶל־יְהוּדָה וַיֹּאמֶר לֹא מָצָאתִיהָ וְגַם אֲנָשֵׁי הַמָּקוֹם אָמְרוּ לֹא־הָיְתָה בָּזֶה קְדֻשָּׁה:</p>
<p>23 And Judah said: 'Let her take it, lest we be put to shame; behold, I sent this kid, and thou hast not found her.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר יְהוּדָה תִּסַּב לָהּ דְּלָמָּא נְהִי חוֹף הָא שְׂדֵרִית גְּדִיָּא הָדִין וְאֵת לֹא אֶשְׁכַּחְתָּהּ:</p>	<p>23 וַיֹּאמֶר יְהוּדָה תִּקַּח־לָהּ פֶּן נִהְיָה לְבוֹז הִנֵּה שְׁלַחְתִּי הַגְּדִי הִזֶּה וְאֵתָה לֹא מָצָאתָהּ:</p>
<p>24 And it came to pass about three months after, that it was told Judah, saying: 'Tamar thy daughter-in-law hath played the harlot; and moreover, behold, she is with child by harlotry.' And Judah said: 'Bring her forth, and let her be burnt.'</p>	<p>וַהֲנִה כְּתֻלְתּוֹת יִרְחִיא וְאֵתְחֻנָּא לִיהוּדָה לְמִימַר זְנִיאת תִּמָּר כְּלָתִי וְאֵף הָא מַעֲדִיא מִזְנוּתָהּ וַיֹּאמֶר יְהוּדָה אֶפְקוּהָּ וְתִשְׂרַף:</p>	<p>24 וַיְהִי כַּמֶּשֶׁלֶשׁ חֳדָשִׁים וַיִּגַּד לִיהוּדָה לֵאמֹר זְנִיתָה תִּמָּר כְּלָתִי וְגַם הִנֵּה הָרָה לְזִנְנָיִם וַיֹּאמֶר יְהוּדָה הוֹצִיאוּהָ וְתִשְׂרַף:</p>
<p>25 When she was brought forth, she sent to her father-in-law, saying: 'By the man, whose these are, am I with child'; and she said: 'Discern, I pray thee, whose are these, the signet, and the cords, and the staff.'</p>	<p>הִיא מוֹצֵאת וְהִיא שְׁלַחַת חֲמִיָּהּ לֵאמֹר לְאִישׁ אֲשֶׁר־אֵלַי לֹא אֲנִי הָרָה וְתֹאמַר הַכֹּר־נָא לִמִּי הַחֲתָמֹת וְהַפְּתִילִים וְהַפִּטָּה הָאֵלֶּה:</p>	<p>25 הִוא מוֹצֵאת וְהִיא שְׁלַחַת אֶל־חֲמִיָּהּ לֵאמֹר לְאִישׁ אֲשֶׁר־אֵלַי לֹא אֲנִי הָרָה וְתֹאמַר הַכֹּר־נָא לִמִּי הַחֲתָמֹת וְהַפְּתִילִים וְהַפִּטָּה הָאֵלֶּה:</p>

(21) הקדשה. מקודשת ומזומנת לזנות:
(23) תקח לה. יהיה שלה מה שצידה: פן נהיה לבוז. אם תצקשנה עוד, יתפרסם הדבר ויהיה גנאי, כי מה עלי לעשות עוד לאמת דברי: הנה שלחתי הגדי הזה. לפי שרמה יהודה את אציו בגדי עזים, שהטביל כנתת יוסף בדמו, רמוהו גם אותו בגדי עזים (צ"ר פה, ט):
(24) כמשלש חדשים. רובו של ראשון, ורובו של אחרון, ואמצעי שלם (נדה ח:). ולשון כמשלש חדשים, כהשלש החדשים, כמו ומשלש מנזות (אסתר ט, יט). משלש ימים, וכן תרגום אונקלוס כחלמות ירחיא: הרה לזוננים. שם דבר, מעוברת, כמו אשה הרה, וכמו צרה פסמה: ותשרף. אמר אפרים מקסאה משום רבי מאיר, צמו של שם היתה שהוא כהן, לפיכך דונה בצריפה:
(25) הוא מוצאת. לשרף: והיא שלחה אל חמיה. לא רצתה להלצין פניו, ולומר ממך אני מעוברת, אלא לאיש אשר אלה לו, אמרה, אם יודה מעצמו, יודה, ואם לאו, ישרפוני ואל אלצין פניו, מכאן אמרו, נוח לו לאדם שיפילוהו לכבשן האש ואל ילצין פני חזירו צריס: הכר נא. אין נא אלא לשון צקשה, הכר נא בוראך, ואל תאזד שלש נפשות:

26	And Judah acknowledged them, and said: 'She is more righteous than I; forasmuch as I gave her not to Shelah my son.' And he knew her again no more.	וַיִּכְּר יְהוּדָה וַיֹּאמֶר צִדְקָה מִמֶּנִּי כִּי-עַל-כֵּן לֹא-נָתַתִּיהָ לְשִׁלָּה בְנִי וְלֹא-יָסַף עוֹד לְדַעְתָּהּ: וְאִשְׁתְּמוֹדַע יְהוּדָה וַאֲמַר זָכָא מִנִּי מַעֲדָא אֲרִי עַל כֵּן לֹא יִתְּבַתָּה לְשִׁלָּה בְרִי וְלֹא אוֹסִיף עוֹד לְמַדְעָה:	26
27	And it came to pass in the time of her travail, that, behold, twins were in her womb.	וַיְהִי בַּעֲת לִדְתָּהּ וַהֲנָה תְּאוֹמִים בְּבִטְנָהּ: וַהֲנָה בַּעֲדָן מִילְדָּהּ וַהֲנָה תְּיוֹמִין בְּמַעְהָא:	27
28	And it came to pass, when she travailed, that one put out a hand; and the midwife took and bound upon his hand a scarlet thread, saying: 'This came out first.'	וַיְהִי בַלְדָתָהּ וַיִּתֵּן-יָד וַתִּקַּח הַמְּלִלָּת וַתִּקְשֹׁר עַל-יָדוֹ שָׁנִי לֵאמֹר זֶה יֵצֵא רִאשׁוֹנָה: וַהֲנָה בְּמִילְדָּהּ וַיִּתֵּב חֲתָא וַקְטַרְתָּ עַל יָדֶיהָ וַהֲוִיתָא לְמִימַר דִּין נָפֶק קְדָמוֹתָא:	28
29	And it came to pass, as he drew back his hand, that, behold his brother came out; and she said: 'Wherefore hast thou made a breach for thyself?' Therefore his name was called Perez.	וַיְהִי כַּד אֶתִּיב יָדֶיהָ וַהֲנָה נָפֶק אַחִוִּי וַאֲמַרְתָּ מָא תִּקּוּף סְגִי עַלְדָּ לְמַתְקָף וַקְרָא שְׁמִיהָ פֶּרֶץ: וַהֲנָה כַּד אֶתִּיב יָדוֹ וַהֲנָה יֵצֵא אַחִיו וַתֹּאמֶר מַה-פְּרָצְתָּ עָלֶיךָ פֶּרֶץ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ פֶּרֶץ:	29
30	And afterward came out his brother, that had the scarlet thread upon his hand; and his name was called Zerah.	וְאַחֲרָיִם יֵצֵא אַחִיו אֲשֶׁר עַל-יָדוֹ הַשָּׁנִי וַיִּקְרָא שְׁמוֹ זֶרַח: (ס) וַבִּתְרָא כֵּן נָפֶק אַחִוִּי דַּעַל יָדֶיהָ וַהֲוִיתָא וַקְרָא שְׁמִיהָ זֶרַח:	30
XXXIX	And Joseph was brought down to Egypt; and Potiphar, an officer of Pharaoh's, the captain of the guard, an Egyptian, bought him of the hand of the Ishmaelites, that had brought him down thither.	וַיּוֹסֶף הוֹרְדָּה מִצְרִימָה וַיִּקְנֶהוּ פּוֹטִיפָר סָרִיס פַּרְעֹה שֶׁר הַטְּבָחִים אִישׁ מִצְרִי מִיַּד הַיִּשְׁמְעֵאלִים אֲשֶׁר הוֹרְדָּהוּ שְׁמָה: וַיּוֹסֶף אֶתְחַת לְמַצְרַיִם וַיִּבְנֶיהָ פּוֹטִיפָר רַבָּא דְּפַרְעֹה רַב קְטוּלָא גּוֹבְרָא מִצְרָאָה מִיָּד דְּעַרְבָאִי דְּאַחֲתִוִּי לְתַמְנָן:	חמישי לה

(26) צדקה. בדצריה: ממני. היא מעוברת. ורז"ל דרשו, שיצאה צת קול ואמרה, ממני ומאחי יצאו הדצרים, לפי שהיתה לנועה בצית חמיה, גורמי שיצאו ממנה מלכים, ומשצט יהודה גורמי להעמיד מלכים בישראל: כי על כן לא נתחיה. כי צדין עשתה, על אשר לא נתחיה לשלה בני: ולא יסף עוד. יש אומרים לא הוסיף, ויש אומרים לא פסק, (וחצירו גזי אלדד ומידד, ולא יספו, ומתרגמין ולא פסקו):

(27) בעת לדתה. ובצרכה הוא אומר וימלאו ימיה ללדת, להלן למלאים וכאן לחסרים: והנה תאומים. מלא, ולהלן חומים חסר, לפי שהאחד רשע, אבל אלו שניהם נדיקים:

(28) ויתן יד. הוציא האחד ידו לחוץ, ולאחר שקשרה על ידו השני, החזירה:

(29) פרצת. חזקת עליך חוזק:

(30) אשר על ידו השני. ארבע ידות כתובות כאן, כנגד ארבע חרמים שמעל עכן שיצא ממנו. ויש אומרים כנגד ארבע דצרים, שלקח אדרת שנער, ושני חתיכות כסף של מאתים שקלים, ולשון זהב (צ"ר פה, יד): ויקרא שמו זרח. על שם זריחת מראית השני:

(1) ויוסף הורד. חוזר לענין ראשון, אלא שהפסיק בו כדי לסמוך ירידתו של יהודה למכירתו של יוסף, לומר לך שצבצלו הורידוהו מגדולתו. ועוד, כדי לסמוך מעשה אשתו של פוטיפר למעשה חמר, לומר לך, מה זו לשם שמים אף זו לשם שמים, שראתה בצאטרוֹלוגין שלה שעתידה להעמיד בנים ממנו, ואינה יודעת אם ממנה אם מצתה:

2 And the LORD was with Joseph, and he was a prosperous man; and he was in the house of his master the Egyptian.	וַיְהִי וַיְהִי אֶת-יוֹסֵף וַיְהִי אִישׁ מַצְלִיחַ וַיְהִי בְּבֵית אֲדֹנָיו הַמִּצְרָיִם:	וַיְהִי וַיְהִי אֶת-יוֹסֵף וַיְהִי אִישׁ מַצְלִיחַ וַיְהִי בְּבֵית אֲדֹנָיו הַמִּצְרָיִם:
3 And his master saw that the LORD was with him, and that the LORD made all that he did to prosper in his hand.	וַיֵּרָא אֲדֹנָיו כִּי יְהוָה אִתּוֹ וְכָל אֲשֶׁר-תּוֹא עֹשֶׂה יְהוָה מַצְלִיחַ בְּיָדוֹ:	וַיֵּרָא אֲדֹנָיו כִּי יְהוָה אִתּוֹ וְכָל אֲשֶׁר-תּוֹא עֹשֶׂה יְהוָה מַצְלִיחַ בְּיָדוֹ:
4 And Joseph found favour in his sight, and he ministered unto him. And he appointed him overseer over his house, and all that he had he put into his hand.	וַיִּמְצָא יוֹסֵף חֵן בְּעֵינָיו וַיִּשְׁרֹת אֹתוֹ וַיַּפְקֶדְהוּ עַל-בֵּיתוֹ וְכָל-יִשְׁלֹו נָתַן בְּיָדוֹ:	וַיִּמְצָא יוֹסֵף חֵן בְּעֵינָיו וַיִּשְׁרֹת אֹתוֹ וַיַּפְקֶדְהוּ עַל-בֵּיתוֹ וְכָל-יִשְׁלֹו נָתַן בְּיָדוֹ:
5 And it came to pass from the time that he appointed him overseer in his house, and over all that he had, that the LORD blessed the Egyptian's house for Joseph's sake; and the blessing of the LORD was upon all that he had, in the house and in the field.	וַיְהִי מֵאֲזֹ הַפְקִיד אֹתוֹ בְּבֵיתוֹ וְעַל כָּל-אֲשֶׁר יִשְׁלֹו וַיִּבְרַךְ יְהוָה אֶת-בֵּית הַמִּצְרָיִם בְּגִלְלַל יוֹסֵף וַיְהִי בִרְכַּת יְהוָה בְּכָל-אֲשֶׁר יִשְׁלֹו בְּבֵית וּבְשָׂדֶה:	וַיְהִי מֵאֲזֹ הַפְקִיד אֹתוֹ בְּבֵיתוֹ וְעַל כָּל-אֲשֶׁר יִשְׁלֹו וַיִּבְרַךְ יְהוָה אֶת-בֵּית הַמִּצְרָיִם בְּגִלְלַל יוֹסֵף וַיְהִי בִרְכַּת יְהוָה בְּכָל-אֲשֶׁר יִשְׁלֹו בְּבֵית וּבְשָׂדֶה:
6 And he left all that he had in Joseph's hand; and, having him, he knew not aught save the bread which he did eat. And Joseph was of beautiful form, and fair to look upon.	וַיַּעַזֵּב כָּל-אֲשֶׁר-לֹ בְּיַד-יוֹסֵף וְלֹא-יָדַע אֹתוֹ מֵאוֹמֶה כִּי אִם-הִלָּחֵם אֲשֶׁר-תּוֹא אוֹכֵל וַיְהִי יוֹסֵף יָפֵה-תָאֵר וַיִּפָּה מְרָאֶה:	וַיַּעַזֵּב כָּל-אֲשֶׁר-לֹ בְּיַד-יוֹסֵף וְלֹא-יָדַע אֹתוֹ מֵאוֹמֶה כִּי אִם-הִלָּחֵם אֲשֶׁר-תּוֹא אוֹכֵל וַיְהִי יוֹסֵף יָפֵה-תָאֵר וַיִּפָּה מְרָאֶה:
7 And it came to pass after these things, that his master's wife cast her eyes upon Joseph; and she said: 'Lie with me.'	וַיְהִי אַחֲרֵ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַתִּשָּׂא אִשְׁת־אֲדֹנָיו אֶת-עֵינֶיהָ אֶל-יוֹסֵף וַתֹּאמֶר שְׁכַבָּה עִמִּי:	וַיְהִי אַחֲרֵ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַתִּשָּׂא אִשְׁת־אֲדֹנָיו אֶת-עֵינֶיהָ אֶל-יוֹסֵף וַתֹּאמֶר שְׁכַבָּה עִמִּי:
8 But he refused, and said unto his master's wife: 'Behold, my master, having me, knoweth not what is in the house, and he hath put all that he hath into my hand;	וַיִּמָּאֵן וַיֹּאמֶר אֶל-אִשְׁת־אֲדֹנָיו תֵּן אֲדֹנִי לֹא-יָדַע אֹתִי מֶה-בְּבֵית וְכָל אֲשֶׁר-יִשְׁלֹו נָתַן בְּיָדִי:	וַיִּמָּאֵן וַיֹּאמֶר אֶל-אִשְׁת־אֲדֹנָיו תֵּן אֲדֹנִי לֹא-יָדַע אֹתִי מֶה-בְּבֵית וְכָל אֲשֶׁר-יִשְׁלֹו נָתַן בְּיָדִי:

ששי

- (3) כי ה' אתו. שם שמים שגור צפיו:
 (4) וכל יש לו. הרי לשון קצר חסר אשר:
 (6) ולא ידע אתו מאומה. לא היה נותן לצו לכלום: כי אם הלחם. היא אשתו, אלא שדבר כלשון נקייה: ויהי יוסף יפה תאר. כיון שראה עצמו מושל, התחיל אוכל ושותה ומסלסל בשערו, אמר הקב"ה, איך מתאצל ואתה מסלסל בשערך, אני מגרה בך את הדוב. מיד
 (7) ותשא אשת אדוניו וגו'. כל מקום שנאמר אחר, סמוך:

9	he is not greater in this house than I; neither hath he kept back any thing from me but thee, because thou art his wife. How then can I do this great wickedness, and sin against God?	אֵינָנו גְּדוֹל בְּבֵית הַזֶּה מִמֶּנִּי וְלֹא־חָשַׁךְ מִמֶּנִּי מְאוּמָה כִּי אִם־אוֹתָךְ בְּאֶשֶׁר אֶת־אִשְׁתּוֹ וְאִיךָ אֶעֱשֶׂה הַרְעָה הַגְּדֹלָה הַזֹּאת וְחָטַאתִי לֵאלֹהִים:	9
10	And it came to pass, as she spoke to Joseph day by day, that he hearkened not unto her, to lie by her, or to be with her.	וַיְהִי כַד־בָּרָה אֶל־יוֹסֵף יוֹם וַיֹּסֶף יוֹם וְלֹא קִבֵּל מִנָּה לְמִשְׁכַּב לָנוּתָהּ לְמַהְרֵי עִמָּה:	10
11	And it came to pass on a certain day, when he went into the house to do his work, and there was none of the men of the house there within,	וַיְהִי כִּהְיוֹם הַזֶּה וַיָּבֹא הַבֵּיתָה לַעֲשׂוֹת מְלָאכְתּוֹ וְאִין אִישׁ מֵאֲנָשֵׁי הַבֵּית שָׁם בְּבֵית:	11
12	that she caught him by his garment, saying: 'Lie with me.' And he left his garment in her hand, and fled, and got him out.	וַתִּפְשְׁהוּ בִּבְגָדוֹ לֵאמֹר שִׁכְבָּה עִמִּי וַיַּעֲזֹב בִּידָהּ וַיָּנָס וַיֵּצֵא תְּחוּצָה:	12
13	And it came to pass, when she saw that he had left his garment in her hand, and was fled forth,	וַיְהִי כַד־רָאוּתָהּ כִּי־עָזַב בִּגְדוֹ בִּידָהּ וַיָּנָס תְּחוּצָה:	13
14	that she called unto the men of her house, and spoke unto them, saying: 'See, he hath brought in a Hebrew unto us to mock us; he came in unto me to lie with me, and I cried with a loud voice.	וַתִּקְרָא לְאֲנָשֵׁי בֵיתָהּ וַתֹּאמֶר לָהֶם לֵאמֹר רְאוּ הֵבִיא לָנוּ אִישׁ עִבְרִי לַצַּחֲק בָּנוּ בָּא אֵלַי לְשִׁכְבַּ עִמִּי וְאֶקְרָא בְּקוֹל גָּדוֹל:	14
15	And it came to pass, when he heard that I lifted up my voice and cried, that he left his garment by me, and fled, and got him out.'	וַיְהִי כַד־שָׁמַע אֲרִי אֲרִימִית קְלִי וקְרִית וְשִׁבְקִיהָ לְלִבְשִׁיהָ לָנוּתִי וְעָרַק וַנִּפְק לְשׁוּקָא:	15
16	And she laid up his garment by her, until his master came home.	וַתִּנָּח בִּגְדוֹ אֶצְלָהּ עַד־בּוֹא אֲדֹנָיו אֶל־בֵּיתוֹ:	16

(9) וחטאתי לאלהים. צנינח נטטו על העריות:

(10) לשכב אצלה. אפילו צלח תשמיש: להיות עמה. לעולם הצא:

(11) ויהי כהיום הזה. כלומר, ויהי כאשר הגיע יום מיוחד, יום צחוק, יום איד שלהם, שהלכו כולם לצית עצודת אלילים, אמרה, אין לי יום הגון להזקק ליוסף כהיום הזה, אמרה להם, חולה אני ואיני יכולה לילך: לעשות מלאכתו. רצו שומאל, חד אמר מלאכתו ממש, וחד אמר לעשות רכיו עמה, אלא שנראית לו דמות דיוקנו של אציו וכו', כדאיתא במסכת סוטה (לו:): (14) ראו הביא לנו. הרי זה לשון קצרה, הביא לנו, ולא פירש מי הביאו, ועל צעלה אומרת כן: עברי. מעצר הנהר, מצני עזר (צ"ר מז, ח), (ס"א מעצר הנהר):

17	And she spoke unto him according to these words, saying: 'The Hebrew servant, whom thou hast brought unto us, came in unto me to mock me.	וַתְּדַבֵּר אֵלָיו בְּדִבְרֵים הָאֵלֶּה לֵאמֹר בָּא-אֵלַי הָעֶבֶד הָעִבְרִי אֲשֶׁר-הֵבֵאתָ לָנוּ לְצַחֵק בִּי: לְחַיֵּיקָא בִּי:
18	And it came to pass, as I lifted up my voice and cried, that he left his garment by me, and fled out.'	וַיְהִי כַּשְּׁמַע אֲדֹנָיו אֶת-דִּבְרֵי אִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר דִּבְרָה אֵלָיו לֵאמֹר כְּדִבְרֵים הָאֵלֶּה עָשָׂה לִי עֶבֶדְךָ וַיֵּחָר אָפוֹ:
19	And it came to pass, when his master heard the words of his wife, which she spoke unto him, saying: 'After this manner did thy servant to me'; that his wrath was kindled.	וַיִּקַּח אֲדֹנִי יוֹסֵף אֹתוֹ וַיִּתְּנֵהוּ אֶל-בֵּית הַסֹּהֵר מְקוֹם אֲשֶׁר- (כ' אסורי) [ק' אסירי] הַמֶּלֶךְ אֲסוּרִים וַיְהִי-שֵׁם בֵּית הַסֹּהֵר:
20	And Joseph's master took him, and put him into the prison, the place where the king's prisoners were bound; and he was there in the prison.	וַיְהִי וַיְהוֹה אֶת-יוֹסֵף וַיֵּט אֵלָיו חֶסֶד וַיִּתֵּן חֲזוֹ בְּעֵינָי שֶׁר בֵּית- הַסֹּהֵר:
21	But the LORD was with Joseph, and showed kindness unto him, and gave him favour in the sight of the keeper of the prison.	וַיִּתֵּן שֶׁר בֵּית-הַסֹּהֵר בְּיַד-יוֹסֵף אֶת כָּל-הָאֲסוּרִים אֲשֶׁר בְּבֵית הַסֹּהֵר וְאֵת כָּל-אֲשֶׁר עֹשִׂים שָׁם הוּא הָיָה עֹשֶׂה:
22	And the keeper of the prison committed to Joseph's hand all the prisoners that were in the prison; and whatsoever they did there, he was the doer of it.	לֵית רַב בֵּית אֲסוּרֵי חֲזוֹ יֵת כָּל-סוּרְחָן בִּידֵיהּ בְּדַמִּימָרָא דִּי בְּסַעְדִּיהּ וְדִּהוּא עֶבֶד יֵי מַצְלַח:
23	The keeper of the prison looked not to any thing that was under his hand, because the LORD was with him; and that which he did, the LORD made it to prosper.	אֵין שֶׁר בֵּית-הַסֹּהֵר רָאָה אֶת- כָּל-מְאוּמָה בְּיָדוֹ בְּאֲשֶׁר יְהוֹה אִתּוֹ וְאֲשֶׁר-הוּא עֹשֶׂה יְהוֹה מַצְלִיחַ: (פ)

(16) אדניו. של יוסף:

(17) בא אלי. לנחם בי, העבד העברי אשר הבאת לנו:

(19) ויהי בשמוע אדניו וגו'. בשעת תשמיש אמרה לו כן, וזהו שאמרה, כדכריס האלה עשה לי עבדך, עניני תשמיש כאלה:

(21) ויט אליו חסד. שהיה מקובל לכל רואיו, לשון כלה נאה ומסודה שצמחנה:

(22) הוא היה עושה. כתרגמו צמימריה הוה מתעבד:

(23) באשר ד' אתו. בשביל ש'אמו:

XL	And it came to pass after these things, that the butler of the king of Egypt and his baker offended their lord the king of Egypt.	וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַהֲנֶה בֶּתֶר פְּתֻמָּיָא הָאֱלִין חֲטָאוּ מִשְׁקָה מֶלֶךְ-מִצְרַיִם סָרְחוּ שָׁקִיא דְּמִלְכָּא דְּמִצְרַיִם וְהָאֶפֶה לְאֲדִינֵיהֶם לְמֶלֶךְ וְנַחְתוּמָא לְרַבְּנֵהוּן לְמִלְכָּא דְּמִצְרַיִם:	סביעי לה*
2	And Pharaoh was wroth against his two officers, against the chief of the butlers, and against the chief of the bakers.	וַיִּקְצֹף פַּרְעֹה עַל שְׁנֵי סָרִיסָיו וַיִּגְזֹז פַּרְעֹה עַל תְּרִין עַל שַׂר הַמִּשְׁקִים וְעַל שַׂר רַבְּרֵבְנֵיהּ עַל רַב שָׁקִי וְעַל רַב נַחְתוּמֵי:	2
3	And he put them in ward in the house of the captain of the guard, into the prison, the place where Joseph was bound.	וַיִּתֵּן אֹתָם בְּמִשְׁמַר בֵּית שַׂר הַטְּבָחִים אֶל-בֵּית הַסֹּהֵר מְקוֹם אֲשֶׁר יוֹסֵף אָסוּר שָׁם:	3
4	And the captain of the guard charged Joseph to be with them, and he ministered unto them; and they continued a season in ward.	וַיִּפְקֹד שַׂר הַטְּבָחִים אֶת-יוֹסֵף וַיֹּאמֶר וַיִּשְׁרֹת אֹתָם וַיְהִיו יָמִים בְּמִשְׁמַר:	4
5	And they dreamed a dream both of them, each man his dream, in one night, each man according to the interpretation of his dream, the butler and the baker of the king of Egypt, who were bound in the prison.	וַיַּחְלְמוּ חֲלוֹם שְׁנֵיהֶם אִישׁ חֲלֹמוֹ בְּלַיְלָה אֶחָד אִישׁ כְּפִתְרוֹן חֲלֹמוֹ הַמִּשְׁקָה וְהָאֶפֶה אֲשֶׁר לְמֶלֶךְ מִצְרַיִם אֲשֶׁר אָסוּרִים בְּבֵית הַסֹּהֵר:	5
6	And Joseph came in unto them in the morning, and saw them, and, behold, they were sad.	וַיָּבֹא אֲלֵיהֶם יוֹסֵף בֶּבְקָר וַיֵּרָא אֹתָם וְהֵנָּם זֹעֲפִים:	6
7	And he asked Pharaoh's officers that were with him in the ward of his master's house, saying: 'Wherefore look ye so sad to-day?'	וַיִּשְׁאַל אֶת-סָרִיסֵי פַרְעֹה אֲשֶׁר אִתּוֹ בְּמִשְׁמַר בֵּית אֲדִינֵי לְאֹמֶר מַדּוּעַ פְּנֵיכֶם רָעִים הַיּוֹם:	7
8	And they said unto him: 'We have dreamed a dream, and there is none that can interpret it.' And Joseph said unto them: 'Do not interpretations belong to God? tell me, I pray you.'	וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו חֲלוֹם חֲלֹמְנוּ וּפְתָר אֵין אִתּוֹ וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יוֹסֵף הֲלוֹא גְּאֻלָּהִים פְּתֻרָּיִם סִפְרוּ-נָא לִי:	8

- (1) אחר הדברים האלה. לפי שהרגילה אותה ארורה את הנדיק צפי כלם לדבר צו בגנותו, הביא להם הקצ"ה סורחנס של אלו, שיפנו אליהם ולא אליו, ועוד שמצוא הרווחה לנדיק על ידיהם: חטאו. זה נמצא זכור צפילי פוטירין שלו, וזה נמצא נרור צגלוסקין שלו: והאופה. את פת המלך, ואין לשון אפייה אלא צפת, ובלע"ז פיסטור"ר:
- (2) ויפקד שר הטבחים וגו'. להיות אדם: ויהיו ימים במשמר. שנים עשר חדש:
- (3) ויחלמו חלום שניהם. ויחלמו שניהם חלום, וזה פשוטו. ומדרשו, כל אחד חלם חלום שניהם, שחלם את חלומו ופתרון חזירו, וזה שנאמר וירא שר האופים כי טוב פתו: איש כפתרון חלומו. כל אחד חלם חלום הדומה לפתרון העמיד לזא עליהם:
- (4) זועפים. ענבים, כמו מר ונעף (מלכים"א כ, ד), נעף ה' אשף (מיכה ז, ט):

9	And the chief butler told his dream to Joseph, and said to him: 'In my dream, behold, a vine was before me;	וַיֹּסֶפֶר שֶׁר־הַמְשָׁקִים אֶת־חֲלֹמֹוֹ לְיוֹסֵף וַיֹּאמֶר לוֹ בְּחֻלּוּמִי וַהֲנֵה־גֶפֶן לִפְנֵי:	9
10	and in the vine were three branches; and as it was budding, its blossoms shot forth, and the clusters thereof brought forth ripe grapes,	וּבְגֻפְנָא תִּלְתָּא שְׁבִשִּׁין וְהִיא כַּד אֲפָרְחַת אֲפִיקַת לְבָלְבִין אֲנִיצַת נֶזַח בְּשִׁילוֹ אֶתְכֻלָּהָ הָווּ עֲנָבִין:	10
11	and Pharaoh's cup was in my hand; and I took the grapes, and pressed them into Pharaoh's cup, and I gave the cup into Pharaoh's hand.'	וְכֹס פִּרְעֹה בְיָדִי וָאָקַח אֶת־הָעֲנָבִים וָאֶשְׁחַט אֹתָם אֶל־כֹּס פִּרְעֹה וָאֶתֵּן אֶת־הַכֹּס עַל־כַּף פִּרְעֹה:	11
12	And Joseph said unto him: 'This is the interpretation of it: the three branches are three days;	וַיֹּאמֶר לוֹ יוֹסֵף זֶה פִּתְרָנוֹ שְׁלֹשֶׁת הַשָּׂרָגִים שְׁלֹשֶׁת יָמִים הֵם:	12
13	within yet three days shall Pharaoh lift up thy head, and restore thee unto thine office; and thou shalt give Pharaoh's cup into his hand, after the former manner when thou wast his butler.	בְּעוֹד שְׁלֹשֶׁת יָמִים יִשָּׂא פִּרְעֹה אֶת־רֹאשׁוֹ וַיְהִיבִנְךָ עַל־כִּנֹּף וְנָתַתְּ כֹּס־פִּרְעֹה בְיָדוֹ כַּמִּשְׁפָּט הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר הָיִיתָ מְשָׁקֵהוּ:	13
14	But have me in thy remembrance when it shall be well with thee, and show kindness, I pray thee, unto me, and make mention of me unto Pharaoh, and bring me out of this house.	כִּי אִם־זָכַרְתָּנִי אִתְּךָ כַּאֲשֶׁר יֵיטֵב לְךָ וַעֲשִׂיתָ־נָא עִמָּדִי חֶסֶד וְהִזְכַּרְתָּנִי אֶל־פִּרְעֹה וְהוֹצֵאתָנִי מִן־הַבַּיִת הַזֶּה:	14
15	For indeed I was stolen away out of the land of the Hebrews; and here also have I done nothing that they should put me into the dungeon.'	כִּי־גִנַּב גִּנְבֹתִי מֵאֶרֶץ הָעִבְרִים וְגַם־פֹּה לֹא־עָשִׂיתִי מְאוּמָה כִּי־שָׂמוּ אֹתִי בַּבּוֹר:	15

(10) שריגים. זמורות ארוכות שקורין וידין: והיא כפרחת. דומה לפורחת והיא כפורחת, נדמה לי בחלומי כאלו היא פורחת, ואחר הפרח עלתה ננח ונעשה סמדר, אשפני"ר צלע", ואחר כך הצטלל, והיא כד אפרחת אפיקת לצלצין, עד כאן מרגוש של פורחת. נך גדול מפרח, כדכתיב וצקר גמל יזיה נחף (ישעיה יח, ה), וכתיב וילא פרח, והדר וינץ לץ (במדבר יז, כז):

(11) ואשחט. כתרנומו ועזרית, והרצה יש צלשון משנה:

(12) שלשת ימים הם. סימן הס לן לשלשת ימים. ויש מדרשי אגדה הרצה (חולין צג).

(13) ישא פרעה את ראשך. לשון חשכון, כשיפקוד שאר עבדיו לשרת לפניו בצעודה, ימנה אותך עמהם: כנך. בסים שלך ומושךך:

(14) כי אם זכרתני אתך. אשר אם זכרתני אתך, מאחר שייטצ לך כפתרוני: ועשית נא עמדי חסד. איננא אלא לשון נקשה:

16	When the chief baker saw that the interpretation was good, he said unto Joseph: 'I also saw in my dream, and, behold, three baskets of white bread were on my head;	וַיֵּרָא שְׂרֵה־הָאֲפִים כִּי טוֹב פָּתַר וַיֹּאמֶר אֶל־יוֹסֵף אֶף־אֲנִי בַּחֲלוּמִי וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה סִלֵּי חֲרִי עַל־רֹאשִׁי:
17	and in the uppermost basket there was of all manner of baked food for Pharaoh; and the birds did eat them out of the basket upon my head.'	וּבְסֵל הָעֲלִיּוֹן מִכָּל מֵאֲכָל פְּרֻעָה מַעֲשֶׂה אֶפֶה וְהָעוֹף אָכַל אֹתָם מִן־הַסֵּל מֵעַל רֹאשִׁי:
18	And Joseph answered and said: 'This is the interpretation thereof: the three baskets are three days;	וַיַּעַן יוֹסֵף וַיֹּאמֶר זֶה פְּתֻרָתוֹ שְׁלֹשֶׁת הַסֵּלִים שְׁלֹשֶׁת יָמִים הֵם:
19	within yet three days shall Pharaoh lift up thy head from off thee, and shall hang thee on a tree; and the birds shall eat thy flesh from off thee.'	בְּעוֹדוֹ שְׁלֹשֶׁת יָמִים יִשָּׂא פְּרֻעָה אֶת־רֹאשְׁךָ מֵעֲלֶיךָ וְתָלָה אוֹתְךָ עַל־עֵץ וְאָכַל הָעוֹף אֶת־בְּשָׂרְךָ מֵעֲלֶיךָ:
20	And it came to pass the third day, which was Pharaoh's birthday, that he made a feast unto all his servants; and he lifted up the head of the chief butler and the head of the chief baker among his servants.	וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי יוֹם הַלֵּלָת אֶת־פְּרֻעָה וַיַּעַשׂ מִשְׁתֶּה לְכָל־ עֲבָדָיו וַיִּשָּׂא אֶת־רֹאשׁוֹ שֶׁר הַמְּשָׁקִים וְאֶת־רֹאשׁ שְׂרֵה הָאֲפִים בְּתוֹךְ עֲבָדָיו:
21	And he restored the chief butler back unto his butlership; and he gave the cup into Pharaoh's hand.	וַיָּשֻׁב אֶת־שְׂרֵה הַמְּשָׁקִים עַל־ מִשְׁקָהוּ וַיִּתֵּן הַכּוֹס עַל־כַּף פְּרֻעָה:
22	But he hanged the chief baker, as Joseph had interpreted to them.	וְאֵת שְׂרֵה הָאֲפִים תָּלָה כַּאֲשֶׁר פָּתַר לָהֶם יוֹסֵף:
23	Yet did not the chief butler remember Joseph, but forgot him.	וְלֹא־זָכַר שְׂרֵה־הַמְּשָׁקִים אֶת־ יוֹסֵף וַיִּשְׁכַּחְהוּ: (פ)

(16) סלי חור. סלים של נזרים קלופים חורין חורין, וצמקומנו יש הרצה, ודרך מוכרי פת כסנין שקורין אוכלי"ש, לתחס צאות סלים:

(20) יום הלדת את פרעה. יום לידתו, וקורין לו יום גינוסא. ולשון הולדת, לפי שאין הולד נולד חלא על ידי אחרים, שהיה מילדת את האשה, ועל כן החיה נקראת מילדת, וכן ומולדוסיך ציוס הולדת אוסף (יחזקאל טז, ד), וכן אסף רפסם את הגנע (ויקרא יג, נה), שכיבוסו על ידי אחרים: וישא את ראש וגר. מנאס עס שאר עבדיו, שהיה מונה המשרתים ששרתו לו בצמודו, וזכר את חלו צמוכס, כמו שאו את ראש, לשון מנין:

The Haftarah is Amos 2:6 – 3:8 on page 250. On Hanukka, read the Maftir on page 262. See there for notes on which Maftir to read. The Haftara is on page ??.

XLI	And it came to pass at the end of two full years, that Pharaoh dreamed: and, behold, he stood by the river.	וַהֲנֶה מִסּוּף תַּרְתִּין שָׁנִין וּפְרָעָה חֹלֶם וְהָא קָאִים עַל נְהָרָא:	וַיְהִי מִקֵּץ שְׁנַתִּים יָמִים וּפְרָעָה חֹלֶם וַהֲנֶה עֹמֵד עַל-הַיָּאָר:	מקץ לו
2	And, behold, there came up out of the river seven kine, well-favoured and fat-fleshed; and they fed in the reed-grass.	וְהָא מִן נְהָרָא סִלְקִין שִׁבְעָה תוֹרִין שְׁפִירִין לְמַחְזֵי וּפְטִימִין בָּשָׂר וְרַעְיָן בְּאַחְוָא:	וַהֲנֶה מִן-הַיָּאָר עֹלֹת שִׁבְעָה פָרוֹת יְפוֹת מְרָאָה וּבְרִיאַת בָּשָׂר וַתִּרְעִינָה בְּאַחְוָא:	2
3	And, behold, seven other kine came up after them out of the river, ill favoured and lean-fleshed; and stood by the other kine upon the brink of the river.	וְהָא שִׁבְעָה תוֹרִין אֲחֵרִינִין סְלִיקָא בְּתַרְיָהוֹן מִן נְהָרָא בִישׁוֹן לְמַחְזֵי וַחֲסִירִין בָּשָׂר וְקִמָּא לְקַבְּלָהוֹן דְּתוֹרְתָא עַל כִּיף נְהָרָא:	וַהֲנֶה שִׁבְעָה פָרוֹת אֲחֵרוֹת עֹלֹת אֲחֵרֵיהֶן מִן-הַיָּאָר רָעוֹת מְרָאָה וְדָקוֹת בָּשָׂר וַתַּעֲמִדְנָה אֶצְלַת הַפָּרוֹת עַל-שֵׁפֶת הַיָּאָר:	3
4	And the ill-favoured and lean-fleshed kine did eat up the seven well-favoured and fat kine. So Pharaoh awoke.	וְאִכְלָא תוֹרְתָא דְּבִישׁוֹן לְמַחְזֵי וַחֲסִירִין בָּסָר יַת שִׁבְעָה תוֹרְתָא דְּשְׁפִירִין לְמַחְזֵי וּפְטִימָתָא וַאֲתַעֲר פְּרָעָה:	וַתֹּאכְלֶנָה הַפָּרוֹת רָעוֹת הַמְרָאָה וְדָקַת הַבָּשָׂר אֶת שִׁבְעָה הַפָּרוֹת יְפוֹת הַמְרָאָה וַהֲבִרְיָאֵת וַיִּיקֶץ פְּרָעָה:	4
5	And he slept and dreamed a second time: and, behold, seven ears of corn came up upon one stalk, rank and good.	וַדְמוּד וַחֲלֹם תַּנְיִנֹת וְהָא שִׁבְעָה שְׂבָלִין סִלְקִין בְּקִנְיָא חַד פְּטִימִין וְטֹבִין:	וַיִּישָׁן וַיַּחֲלֹם שְׁנִית וַהֲנֶה שִׁבְעָה שְׂבָלִים עֹלֹת בְּקִנְיָא אֶחָד בְּרִיאֹת וְטֹבוֹת:	לוי
6	And, behold, seven ears, thin and blasted with the east wind, sprung up after them.	וְהָא שִׁבְעָה שְׂבָלִין לָקִין וְשְׁקִיפִין קְדִים צְמָחִין בְּתַרְיָהוֹן:	וַהֲנֶה שִׁבְעָה שְׂבָלִים דָּקוֹת וְשִׁדּוּפֹת קְדִים צְמָחוֹת אֲחֵרֵיהֶן:	6

- (23) ולא זכר שר המשקים. צו ציוס: וישבחהו. לאחר מכאן, מפני שחלה צו יוסף לזכרו, הוזקק להיות אסור שמי שנים, שנאמר אֶשְׁרֵי הַגָּזָר אֲשֶׁר עָסַר ה' מִצְרַחוֹ וְלֹא פָנָה אֶל רֶדְפֵים (תהלים מ, ה), ולא בטח על מצרים הקרויים רהב: (1) ויהי מקץ. כמרגמו מסוף, וכל לשון קץ, סוף הוא: על היאור. כל שאר נהרות אינם קרוים יאורים, חוץ מנילוס, מפני שכל הארץ עשוין יאורים יאורים צידי אדם, ונילוס עולה בחוכם ומשקה אותם, לפי שאין גשמים יורדין במצרים תדיר כשאר ארצות: (2) יפות מראה. סימן הוא לימי השובע, שהצריכות נראות יפות וז, לזו, שאין עין צריה לרה בצרחה: באחו. באגס, מריש"ק צלע"ו, כמו יִשְׁגָּא אָחו: (3) ודקות בשר. טינצי"ש צלע"ו, לשון דק: (4) ותאכלנה. סימן שמהל כל שמחת השובע נשכחת צימי הרעב: (5) בקנה אחד. טואיד"ל צלע"ו: בריאות. שיינ"ש צלע"ו: (6) ושדופות. השליי"דש צלע"ו. ושקיפן קדום, חצויות, לשון משקוף, החצוט תמיד על ידי הדלת המכה עליו: קדים. רוח מזרחית, שקורין ציט"א:

7	And the thin ears swallowed up the seven rank and full ears. And Pharaoh awoke, and, behold, it was a dream.	וַתִּבְלַעְנָה הַשְּׂבִלִים הַדְּקוֹת וּבִלְעָא שְׂבִלִיָּא לְקִיתָא אֶת שֶׁבַע הַשְּׂבִלִים הַחֲבִירָאוֹת יָת שֶׁבַע שְׂבִלִיָּא פְּטִימָתָא וְהַמְלָאוֹת נִיּוֹקָן פִּרְעָה וְהִנֵּה וְהָא חֲלוֹם: וְהָיָה בַּבֹּקֶר וַתִּפְעֶם רוּחוֹ וַיִּשְׁלַח וַיִּקְרָא אֶת-כָּל-חֲרָטְמֵי מִצְרַיִם וְאֶת-כָּל-חֲכָמֶיהָ וַיְסַפֵּר פִּרְעָה לָהֶם אֶת-חֲלֹמוֹ וְאִין-פּוֹתֵר אוֹתָם לִפְרָעָה:
8	And it came to pass in the morning that his spirit was troubled; and he sent and called for all the magicians of Egypt, and all the wise men thereof; and Pharaoh told them his dream; but there was none that could interpret them unto Pharaoh.	וְהָיָה בַּצֶּפְרָא וּמִטְרַפָּא רוּחִיהָ וַיִּשְׁלַח וַיִּקְרָא יָת כָּל חֲרָשֵׁי מִצְרַיִם וְיָת כָּל חֲכָמֶיהָ וַאֲשַׁתְּעֵי פִרְעָה לְהוֹן יָת חֲלָמֶיהָ וְלִית דְּפִשֵּׁר יִתְהוֹן לִפְרָעָה:
9	Then spoke the chief butler unto Pharaoh, saying: 'I make mention of my faults this day:	וַיְדַבֵּר שַׂר הַמַּשְׂקִים אֶת-פִּרְעָה לֵאמֹר אֶת-חֲטָאֵי אֲנִי מִזְכִּיר הַיּוֹם: וּמִלִּיל רַב שָׁקִי עִם פִּרְעָה לְמִימַר יָת סוּרְחָנִי אֲנָא מְדַכֵּר יוֹמָא דִּין:
10	Pharaoh was wroth with his servants, and put me in the ward of the house of the captain of the guard, me and the chief baker.	פִּרְעָה קִצֵּף עַל-עַבְדָּיו וַיִּתֵּן אֹתִי בְּמִשְׁמַר בֵּית שַׂר הַטְּבָחִים אֹתִי וְאֶת שַׂר הָאֲפִים: פִּרְעָה רָגִזוּ עַל עַבְדּוּהִי וַיִּהְיֶה יָתִי בְּמִשְׁמַר בֵּית רַב קְטוּלִיָּא יָתִי וְיָת רַב נַחְתוּמֵי:
11	And we dreamed a dream in one night, I and he; we dreamed each man according to the interpretation of his dream.	וַנַּחֲלֹמָה חֲלוֹם בְּלֵילָה אֶחָד אֲנִי וְהוּא אִישׁ כְּפַתְרוֹן חֲלֹמוֹ חֲלָמֵנוּ: וַחֲלֹמְנָא חֲלָמָא בְּלֵילִיָּא חָד אֲנָא וְהוּא גִבֵּר כְּפִשְׁרוֹן חֲלָמֶיהָ חֲלָמְנָא:
12	And there was with us there a young man, a Hebrew, servant to the captain of the guard; and we told him, and he interpreted to us our dreams; to each man according to his dream he did interpret.	וְשֵׁם אֹתָנּוּ נָעֵר עֲבָדִי לְשַׂר הַטְּבָחִים וְנִסְפָּר-לָו וַיַּפְתֵּר-לָנוּ אֶת-חֲלָמֵינוּ אִישׁ כְּחֲלָמוֹ פִּתָּר: וַתֵּן עִמָּנָא עוֹלִים עֲבָדֵי עֲבָדָא לְרַב קְטוּלִיָּא וַאֲשַׁתְּעִינָא לִיהּ וּפִשֵּׁר לָנָא יָת חֲלָמְנָא גִבֵּר כְּחֲלָמֶיהָ פִּשֵּׁר:
13	And it came to pass, as he interpreted to us, so it was: I was restored unto mine office, and he was hanged.'	וְהָיָה כְּמָא דְּפִשֵּׁר לָנָא כֵּן הָיָה יָתִי אֲחִיב עַל שְׁמוּשֵׁי וַיִּתִּיהָ צֶלֶב: וְהָיָה פִּתְרֵר-לָנוּ כֵּן הָיָה אֹתִי הֵשִׁיב עַל-כִּנִּי וְאֵתוֹ תָּלָה:

(7) הבריאאות. שיינ"ש זלע"ז: והנה חלום. והנה נשלו חלום שלם לפניו והוא נרץ לפותרים: (8) ותפעם רוחו. ומטרפא רוחיה, מקשקשת במוכו כפעמון, ובנצודנר הוא אומר וּמִטְרַפָּא רוחו (דניאל ב, א), לפי שהיו שם שתי פעימות, שכחת החלום והעלמת פתרונו (צ"ר פט, ה):. חרשמי. הנחרים צטימי מתים, ששואלים בעצמות. (טימי הן עצמות זלשון ארמי, וצמסנה בית שהוא מלא טמא, מלא עצמות): ואין פותר אותם לפרעה. פותרים היו אותם, אזל לא לפרעה, שלא היה קולן נכנס באזניו, ולא היה לו קורת רוח בפתרונם, שהיו אומרים שבע צנות אמה מוליד, שבע צנות אמה קוצר (צ"ר פט, ו):

(11) איש כפתרון חלומו. חלום הראוי לפתרון שנפתר לנו, ודומה לו:

(12) נער עברי עבד. ארורים הרשעים, שאין טובתם שלמה, מוכירו זלשון ציון: נער. שוטה, ואין ראוי לגדולה: עברי. אפילו לשוננו אינו מכיר: עבד. וכמו צנימוסי מנרים, שאין עצד מולך ולא לוצש בגדי שרים. (ס"א שירים וכן גרס ר"ס): איש בחלומו. לפי החלום וקרוצ לענינו:

14	Then Pharaoh sent and called Joseph, and they brought him hastily out of the dungeon. And he shaved himself, and changed his raiment, and came in unto Pharaoh.	וַיִּשְׁלַח פַּרְעֹה וַיִּקְרָא אֶת-יוֹסֵף וַיְרִיזֵהוּ מִן-הַבּוֹר וַיַּגְלַח וַיַּחֲלֶף שְׂמֹלֹתָיו וַיָּבֹא אֶל-פַּרְעֹה:	14
15	And Pharaoh said unto Joseph: 'I have dreamed a dream, and there is none that can interpret it; and I have heard say of thee, that when thou hearest a dream thou canst interpret it.'	וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל-יוֹסֵף חֲלוֹם חֲלָמָתִי וּפְתָר אֵין אֹתוֹ וָאֲנִי שָׁמַעְתִּי עָלֶיךָ לֵאמֹר תִּשְׁמַע חֲלוֹם לִפְתֹּר אֹתוֹ:	שני
16	And Joseph answered Pharaoh, saying: 'It is not in me; God will give Pharaoh an answer of peace.'	וַיַּעַן יוֹסֵף אֶת-פַּרְעֹה לֵאמֹר בְּלִעְדֵּי אֱלֹהִים יֵעָנֶה אֶת-שְׁלוֹם פַּרְעֹה:	16
17	And Pharaoh spoke unto Joseph: 'In my dream, behold, I stood upon the brink of the river.	וַיַּדְבֵּר פַּרְעֹה אֶל-יוֹסֵף בַּחֲלֹמִי הִנְנִי עֹמֵד עַל-שֹׁפֶת הַיָּאֵר:	17
18	And, behold, there came up out of the river seven kine, fat-fleshed and well-favoured; and they fed in the reedgrass.	וַהֲנִה מִן-הַיָּאֵר עֹלֹת שִׁבְעַ פָּרוֹת בְּרִיאֹת בָּשָׂר וַיִּפֹּת תֹּאֵר וַתֵּרְעֶנָּה בָּאֵרוֹ:	18
19	And, behold, seven other kine came up after them, poor and very ill-favoured and lean-fleshed, such as I never saw in all the land of Egypt for badness.	וַהֲנִה שִׁבְעַ-פָּרוֹת אַחֲרוֹת עֹלֹת אַחֲרֵיהֶן דָּלוֹת וְרַעוֹת תֹּאֵר מְאֹד וְרַקּוֹת בָּשָׂר לֹא-רָאִיתִי כַּהֲנָה בְּכָל-אֶרֶץ מִצְרַיִם לָרַע:	19
20	And the lean and ill-favoured kine did eat up the first seven fat kine.	וַתֹּאכְלֶנָּה הַפָּרוֹת הַרַקּוֹת וַהֲרַעוֹת אֶת שִׁבְעַ הַפָּרוֹת הָרֵאשֹׁנוֹת הַבְּרִיאֹת:	20

(13) השיב על בני. פרעה הזכר למעלה, כמו שאמר פרעה קנף על עצדיו, הרי מקרא קצר לשון, ולא פירש מי השיב, לפי שאין צריך לפרש מי השיב, מי שזידו להשיב, והוא פרעה, וכן דרך כל מקראות קצרים, על מי שעליו לעשות הם סותמים את הדבר:

(14) מן הבור. מן בית הסוהר, שהוא עשוי כמין גומא, וכן כל דור שצמקרא לשון גומא הוא, ואף אם אין בו מים קרוי דור, פוש"י בלע"ז: ויגלח. מפני כבוד המלכות (ב"ר פט, ט):

(15) תשמע חלום לפתור אותו. תאזין ותצין חלום לפתור אותו: תשמע. לשון הבנה והאזנה, כמו שמע יוסף, חֲשָׁר לֹא תִשְׁמַע לְשֹׁנוֹ, אנטינדר"א בלע"ז

(16) בלעד. אין החכמה משלי, אלא אלהים יענה, יתן ענייה צפי לשלום פרעה:

(19) דלות. כמושות, כמו מדוע חָסָה קָסָה דל (שמואל-ב' יג, ז). דלמנון: ורקות בשר. כל לשון רקות שצמקרא, חסרי בשר, ובלע"ז בלוא"ש:

21	And when they had eaten them up, it could not be known that they had eaten them; but they were still ill-favoured as at the beginning. So I awoke.	וַתֵּבֹאנָה אֶל-קַרְפָּנָה וְלֹא נֹדַע כִּי-בָאוּ אֶל-קַרְפָּנָה וּמְרֵאִיתָן לֵעַ כַּאֲשֶׁר בַּתְּחִלָּה וַאֲיִקָּץ:	וְעֹלָא לְמַעֲיָהוֹן וְלֹא אַתִּידַע אַרִי עֲלֹא לְמַעֲיָהוֹן וּמְחֻיָּהוֹן בִּיש כֹּד בְּקַדְמִיתָא וְאַתְרֵיהוֹן:
22	And I saw in my dream, and, behold, seven ears came up upon one stalk, full and good.	וַאֲרָא בְּחֻלְמִי וְהִנֵּהוּ שִׁבְעַ שִׁבְלִים עֲלֵת בְּקִנְיָה אֶחָד מִלֵּאָת וְטֹבוֹת:	וַחֲזִית בְּחֻלְמִי וְהֵא שִׁבְעַ שִׁבְלִין סֻלָּן בְּקִנְיָא חֵד מִלֵּין וְטֹבִין:
23	And, behold, seven ears, withered, thin, and blasted with the east wind, sprung up after them.	וְהִנֵּה שִׁבְעַ שִׁבְלִים צְנֻמּוֹת דְּקוֹת שְׂדֵפוֹת קָדִים צְמֻחוֹת אַחֲרֵיהֶם:	וְהֵא שִׁבְעַ שִׁבְלִין נֶצַן לָקִין שְׁקִיפִן קָדוּם צְמֻחִין בְּתַרְיָהוֹן:
24	And the thin ears swallowed up the seven good ears. And I told it unto the magicians; but there was none that could declare it to me.	וַתִּבְלַעַן הַשִּׁבְלִים הַדְּקוֹת אֶת שִׁבְעַ הַשִּׁבְלִים הַטֹּבוֹת וַאֲמַרְ אֶל-הַחֲרָטְמִים וְאִין מְגִיד לִי:	וּבְלַעָא שִׁבְלֵיא לְקִיתָא יֵת שִׁבְעַ שִׁבְלֵיא טִבְתָא וְאַמְרִית לְחֲרָשָׂא וְלִית דְּמַחְוִי לִי:
25	And Joseph said unto Pharaoh: 'The dream of Pharaoh is one; what God is about to do He hath declared unto Pharaoh.	וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל-פַּרְעֹה חֲלוֹם פַּרְעֹה אֶחָד הוּא אֶת אֲשֶׁר הָאֱלֹהִים עֲשָׂה הַגִּיד לְפַרְעֹה:	וַאֲמַר יוֹסֵף לְפַרְעֹה חֲלֻמָא דְּפַרְעֹה חֵד הוּא יֵת דִּי עֲתִיד לְמַעֲבַד חֲוִי לְפַרְעֹה:
26	The seven good kine are seven years; and the seven good ears are seven years: the dream is one.	שִׁבְעַ פָּרֹת הַטֹּבוֹת שִׁבְעַ שָׁנִים הֵנָּה וְשִׁבְעַ הַשִּׁבְלִים הַטֹּבוֹת שִׁבְעַ שָׁנִים הֵנָּה חֲלוֹם אֶחָד הוּא:	שִׁבְעַ תּוֹרְתָא טִבְתָא שִׁבְעַ שָׁנִיא אַנִּין וְשִׁבְעַ שִׁבְלֵיא טִבְתָא שִׁבְעַ שָׁנִיא אַנִּין חֲלֻמָא חֵד הוּא:
27	And the seven lean and ill-favoured kine that came up after them are seven years, and also the seven empty ears blasted with the east wind; they shall be seven years of famine.	וְשִׁבְעַ הַפָּרוֹת הָרָקוֹת וְהָרַעַת הָעֲלֹת אַחֲרֵיהֶן שִׁבְעַ שָׁנִים הֵנָּה וְשִׁבְעַ הַשִּׁבְלִים הָרָקוֹת שְׂדֵפוֹת הַקָּדִים יִהְיוּ שִׁבְעַ שָׁנֵי רָעָב:	וְשִׁבְעַ תּוֹרְתָא חֲסִיכְתָא וּבִישְׁתָא דְּסֻלְיָא בְּתַרְיָהוֹן שִׁבְעַ שָׁנִיא אַנִּין וְשִׁבְעַ שׁוּבְלֵיא לְקִיתָא דְּשְׁקִיפִן קָדוּם יִהְיוּ שִׁבְעַ שָׁנֵי כַּפְנָא:
28	That is the thing which I spoke unto Pharaoh: what God is about to do He hath shown unto Pharaoh.	הוּא הַדְּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֶל- פַּרְעֹה אֲשֶׁר הָאֱלֹהִים עֲשָׂה הִרְאָה אֶת-פַּרְעֹה:	הוּא פְתֻגְמָא דְּמַלְלִית עִם פַּרְעֹה דִּי עֲתִיד לְמַעֲבַד אַחֲוִי יֵת פַּרְעֹה:
29	Behold, there come seven years of great plenty throughout all the land of Egypt.	הִנֵּה שִׁבְעַ שָׁנִים בָּאוֹת שִׁבְעַ גְּדוֹל בְּכָל-אֶרֶץ מִצְרָיִם:	הֵא שִׁבְעַ שָׁנִיא אַתִּין סִבְעָא רַבָא בְּכָל אֶרְעָא דְּמִצְרָיִם:

(23) צנמות. זונמא גלשון ארמי סלע, הרי הן כעץ צלי לחלות, וקשות כסלע. ותרגומו נלן לקין, נלן, אין צהן אלא הנך, לפי שנתרוקנו מן הזרע:
(26) שבע שנים. ושבע שנים. כלן אינן אלא שבע, ואשר נשנה החלוס פעמים, לפי שהדבר מזומן, כמו שפירש לו בסוף, ועל השנות החלוס וגו'. בשבע שנים הטובות נאמר הגיד לפרעה, לפי שהיה סמוך, ובשבע שני רעב נאמר הראה את פרעה, לפי שהיה הדבר מופלג ורחוק נופל צו לשון מראה:

30	And there shall arise after them seven years of famine; and all the plenty shall be forgotten in the land of Egypt; and the famine shall consume the land;	וְקָמוּ שִׁבְעַת שָׁנֵי רָעָב אַחֲרֵיהֶן וַיִּקְוֶן שִׁבְעַת שָׁנֵי כִפְּנָא וַיִּנָּשַׁח כָּל-הַשָּׂבַע בָּאָרֶץ בְּתַרְיָהוּן וַיִּתְּנִשׁוּ כָל סִבְעָא בָּאָרֶעָא דְּמִצְרַיִם וַיִּשְׁיִצִי כִפְּנָא יָת עֲמָא דָּאָרֶעָא: הָאָרֶץ:	30
31	and the plenty shall not be known in the land by reason of that famine which followeth; for it shall be very grievous.	וְלֹא-יִיָּדַע הַשָּׂבַע בָּאָרֶץ מִפְּנֵי הָרָעָב הַהוּא אַחֲרֵי-כֵן כִּי-כָבֵד הוּא מְאֹד: וְלֹא יִיָּדַע סִבְעָא בָּאָרֶעָא מִן קֳדָם כִּפְּנָא הַהוּא דִּיהִי בְּתַר בֵּן אָרִי תַקִּיף הוּא לַחֲדָא:	31
32	And for that the dream was doubled unto Pharaoh twice, it is because the thing is established by God, and God will shortly bring it to pass.	וְעַל הַשְּׁנוֹת הַחֲלוֹם אֶל-פֶּרְעָה פַּעַמַּיִם כִּי-נִכּוֹן הַדְּבָר מֵעַם הָאֱלֹהִים וּמִמָּחֵר הָאֱלֹהִים לַעֲשֹׂתוֹ: וְעַל דָּאֲתַנִּי חֲלֵמָא לְפֶרְעָה תַרְתִּין זְמַנִּין אָרִי תַקִּין פִּתְגָמָא מִן קֳדָם יי וּמוֹחִי יי לְמַעַבְדִּיהּ:	32
33	Now therefore let Pharaoh look out a man discreet and wise, and set him over the land of Egypt.	וְעַתָּה יֵבֵא פֶרְעָה אִישׁ נָכוֹן וְחָכָם וַיִּשִׁיתָהוּ עַל-אֶרֶץ מִצְרַיִם וְכֵן יַחְזִי פֶרְעָה גִבֹּר סוֹכְלָתָן וְחָכָם וַיִּשִׁיתָהוּ עַל-אֶרֶץ דְּמִצְרַיִם:	33
34	Let Pharaoh do this, and let him appoint overseers over the land, and take up the fifth part of the land of Egypt in the seven years of plenty.	וַיַּעַשׂה פֶּרְעָה וַיִּפְקֹד פְּקָדִים עַל-הָאָרֶץ וַחֲמִשָּׁא אֶת-אֶרֶץ מִצְרַיִם בְּשִׁבְעַת שָׁנֵי סִבְעָא: וַיַּעֲבִיד פֶּרְעָה וַיִּמְנִי מְהִימְנִין עַל אֶרֶעָא וַיִּזְרֹזֶן יָת אֶרֶעָא דְּמִצְרַיִם בְּשִׁבְעַת שָׁנֵי סִבְעָא:	34
35	And let them gather all the food of these good years that come, and lay up corn under the hand of Pharaoh for food in the cities, and let them keep it.	וַיִּקְבְּצוּ אֶת-כָּל-אֹכֶל הַשָּׁנִים הַטּוֹבוֹת הַבָּאת הָאֵלֶּה וַיִּצְבְּרוּ בָר תַּחַת יַד-פֶּרְעָה אֹכֶל בְּעָרִים וּשְׁמָרוּ: וַיִּכְנָשׁוּן יָת כָּל עֲבוֹר שָׁנִיָּא שְׂבָתָא דָּאֲתִין אֱלִין וַיִּצְבְּרוּ עֲבוֹרָא תַּחוֹת יַד מְהִימְנֵי פֶרְעָה עֲבוֹרָא בְּקִרְיָא וַיִּטְרוּן:	35
36	And the food shall be for a store to the land against the seven years of famine, which shall be in the land of Egypt; that the land perish not through the famine.'	וְהָיָה הָאֹכֶל לְפִקְדוֹן לָאָרֶץ לְשִׁבְעַת שָׁנֵי הָרָעָב אֲשֶׁר תִּהְיֶינָה בָּאָרֶץ מִצְרַיִם וְלֹא-תִפְרֹת הָאָרֶץ בְּרָעָב: וַיְהִי עֲבוֹרָא גִנְזָא לְעֲמָא דָּאָרֶעָא לְשִׁבְעַת שָׁנֵי כִפְּנָא דִּיהִיוּן בָּאָרֶעָא דְּמִצְרַיִם וְלֹא יִשְׁתִּיִצִי עֲמָא דָּאָרֶעָא בְּכִפְּנָא:	36
37	And the thing was good in the eyes of Pharaoh, and in the eyes of all his servants.	וַיִּיטֵב הַדְּבָר בְּעֵינֵי פֶרְעָה וּבְעֵינֵי כָל-עַבְדָּיו: וַשֹּׁפֵר פִּתְגָמָא בְּעֵינֵי פֶרְעָה וּבְעֵינֵי כָל עַבְדֵּיהּ:	37

(30) ונשכח כל השבע. הוא פתרון הצליעה:

(31) ולא יודע השבע. הוא פתרון ולא נודע כי צאו אל קרצנה:

(32) נכון. מזומן:

(34) וחמש. כמרגמו ויזרו, וכן וּשְׁמָשִׁים:

(35) את כל אכל. שם דבר הוא, לפיכך טעמו צאל"ף ונקוד צפתח קטן, ואוכל שהוא פועל, כגון פי קל אוכל תלז, טעמו

למטה צל ונקוד קמן קטן: תחת יד פרעה. צרשמו וצאורשמו:

(36) והיה האכל. הצנור, כשאר פקדון הגנוז לקיום הארץ:

38	And Pharaoh said unto his servants: 'Can we find such a one as this, a man in whom the spirit of God is?'	וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל-עֲבָדָיו הֲנִמְצָא כֹזֶה אִישׁ אֲשֶׁר רוּחַ אֱלֹהִים בּוֹ: וַאֲמַר פַּרְעֹה לְעֲבָדָיו הֲנִשְׁפָּח כָּדִין גֹּבֵר דְּרוּחַ נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ בֵּיתוֹ:	לו
39	And Pharaoh said unto Joseph: 'Forasmuch as God hath shown thee all this, there is none so discreet and wise as thou.	וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל-יוֹסֵף אַחֲרָיו הֲוֹדִיעַ אֱלֹהִים אוֹתָךְ אֶת-כָּל- זֹאת אֵין-נִבּוֹן וְחָכָם כָּמוֹךָ: וַאֲמַר פַּרְעֹה לְיוֹסֵף בְּתֵר דְּהוֹדֵעַ יְיָ יִתְּךָ יֵת כָּל דָּא לִית סוֹכְלָתָן וְחָכָם כְּמוֹךָ:	שלישי
40	Thou shalt be over my house, and according unto thy word shall all my people be ruled; only in the throne will I be greater than thou.'	אֲתָה תִּהְיֶה עַל-בֵּיתִי וְעַל-פִּי יִשָּׁק כָּל-עַמִּי רַק הַכִּסֵּא אֲנִי מִמֶּנִּי: אֲתָה תִּהְיֶה עַל-בֵּיתִי וְעַל-פִּי מִימָרְךָ יִתְּזֵן כָּל עַמִּי לְחוּד כּוֹרְסֵי מַלְכוּתָא הֲדִין אֵיהִי יִקְיֵר מִנֶּךָ:	40
41	And Pharaoh said unto Joseph: 'See, I have set thee over all the land of Egypt.'	וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל-יוֹסֵף רְאֵה נָתַתִּי אֶתְךָ עַל כָּל-אֶרֶץ מִצְרָיִם: וַאֲמַר פַּרְעֹה לְיוֹסֵף חֲזִי דְּמִנִּיתִי יִתְּךָ עַל כָּל אֶרֶץ דְּמִצְרָיִם:	41
42	And Pharaoh took off his signet ring from his hand, and put it upon Joseph's hand, and arrayed him in vestures of fine linen, and put a gold chain about his neck.	וַיִּסֶּר פַּרְעֹה אֶת-טַבַּעְתּוֹ מֵעַל יָדוֹ וַיִּתֵּן אֹתָהּ עַל-יַד יוֹסֵף וַיַּלְבֵּשׁ אוֹתוֹ בְּגָדֵי-שֵׁשׁ וַיַּשֶּׂם רֶבֶד הַזָּהָב עַל-צוּאָרוֹ: וַאֲעֲדֵי פַרְעֹה יֵת עֲזָקְתִּיהָ מֵעַל יָדֶיהָ וַיִּתֵּב יִתָּהּ עַל יָדָא דְּיוֹסֵף וַאֲלַבִּישׁ יִתִּיהָ לְבוּשֵׁין דְּבוּץ וְשׁוּי מְנִיכָא דְדִהָבָא עַל צוּרֶיהָ:	42
43	And he made him to ride in the second chariot which he had; and they cried before him: 'Abrech'; and he set him over all the land of Egypt.	וַיַּרְכֵּב אוֹתוֹ בְּמַרְכָּבַת הַמִּשְׁנָה אֲשֶׁר-לוֹ וַיִּקְרְאוּ לְפָנָיו אֲבָרֵךְ וַנִּתֵּן אוֹתוֹ עַל כָּל-אֶרֶץ מִצְרָיִם: וַאֲרָכִיב יִתִּיהָ בְּרִתְכָא תְּנִיטָא דִּילִיָּה וַאֲכַרְיוֹ קְדָמוֹהִי דִין אֲבָא לְמַלְכָא וּמִנִּי יִתִּיהָ עַל כָּל אֶרֶץ דְּמִצְרָיִם:	43

(38) הנמצא כזה. כתרומתו הנשכח כדן, אס נלך ונצקשנו הנמצא כמוהו. הנמצא לשון תמיחה, וכן כל ה"א המשמשת צראש מיצה ונקודה צחטף פתח:

(39) אין נבון וחכם כמוך. לצקש איש נבון וחכם שאמרת, לא נמצא כמוך:

(40) ישק. יחזן, יתפרנס, כל זרכי עמי יהיו נעשים על ידך, כמו ויזן מִשְׁקָא בִּיתִי (בראשית טו, ז), וכמו נִשְׁקוּ צֵר (תהלים ז, יז), גרנישו"ן צלע"ז רק הכסא. שיהיו קורין לי מלך: כסא. לשון של המלוכה, כמו ויגדל קַת פִּסְאָא מִפְּסָא דְּדוֹנִי הַמֶּלֶךְ: (41) נתתי אתך. מניתי יתך, ואף על פי כן לשון נתינה הוא, כמו וְלִתְּקֵךְ עֲלִיּוֹן. בין לגדולה בין לשפלות נופל לשון נתינה עליו, כמו נִתְּתִי אֶתְּכֶם נְצִיזִים וְשָׁפְלִים (מלאכי ז, ט):

(42) ויסר פרעה את טבעתו. נתינת טבעת המלך, היא אות למי שנותנה לו, להיות שני לו לגדולה: בגדי שש. דבר חשיבות הוא במצרים: רביד. ענק, ועל שהוא לרוף בטבעות קרוי רביד, וכן רַבְּדָתִי עֲרָשִׁי (משלי ז, טו), רַבְּתִי עֲרָשִׁי מרלפות. כלשון משנה מוקף רובדין של אבן. על הרובד שצעזרה והיא רלפה:

(43) במרכבת המשנה. השניה למרכבתו, המהלכת אלל שלו: אברך. כתרומתו דין אבא למלכא רך כלשון ארמי מלך, בהשומפין (צבא צמרא ד). לא ריכא ולא צר ריכא. וצדצרי אגדה (ספרי דברים סוף פ"א) דרש ר' יהודה, אברך זה יוסף, שהוא אב צחכמה ורך צשנים, אמר לו בן דורמסקית, עד מתי אחת מעוות עלינו את הכתובים אין אברך אלא לשון צרכים, שהכל היו נכנסין לפניו ויואלין תחת ידו, כענין שנאמר ונתון אותו וגו':

44	And Pharaoh said unto Joseph: 'I am Pharaoh, and without thee shall no man lift up his hand or his foot in all the land of Egypt.'	וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה לְיוֹסֵף אֲנִי פַּרְעֹה וְכֹר מִמִּימָרְךָ לֹא יִרְיֶה גִּבּוֹר יֵת יָדָיָה לְמִיחַד זֵין וְיֵת רַגְלָיָה לְמִרְכָּב עַל סוּסִיָּא בְּכָל אֶרֶץ דְּמִצְרַיִם:	וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל-יוֹסֵף אֲנִי פַּרְעֹה וּבִלְעֲדִיךָ לֹא-יִרְיֶה אִישׁ אֶת-יָדוֹ וְאֶת-רַגְלוֹ בְּכָל-אֶרֶץ מִצְרַיִם:	44
45	And Pharaoh called Joseph's name Zaphenath-paneah; and he gave him to wife Asenath the daughter of Poti-phaera priest of On. And Joseph went out over the land of Egypt.—	וַיִּקְרָא פַּרְעֹה שֵׁם יוֹסֵף גִּבְרָא דְּמִשְׁמָרָן גִּלְזָן לִיה וְיֵהב לִיה יֵת אֶסְנַת בַּת פּוֹטִיפָרַע רַבָּא דְּאֹן לְאִתּוֹ וַנִּפְק יוֹסֵף שְׁלִיט עַל אֶרֶץ דְּמִצְרַיִם:	וַיִּקְרָא פַּרְעֹה שֵׁם-יוֹסֵף צָפְנַת פַּעֲנָח וַיִּתֵּן-לּוֹ אֶת-אֶסְנַת בַּת- פּוֹטִי פַרְעֹ (בַּסְפָּרִי תִימֹן פּוֹטִיפָרַע בְּתִיבָה אַחַת) כֶּתֶן אֵן לְאִשָּׁה וַיֵּצֵא יוֹסֵף עַל-אֶרֶץ מִצְרַיִם:	45
46	And Joseph was thirty years old when he stood before Pharaoh king of Egypt.—And Joseph went out from the presence of Pharaoh, and went throughout all the land of Egypt.	וַיּוֹסֵף בֶּר תִּלְתִּין שָׁנִין כַּד קָם קֶדָם פַּרְעֹה מֶלֶכָא דְּמִצְרַיִם וַנִּפְק יוֹסֵף מִן קֶדָם פַּרְעֹה וַעֲבַר בְּכָל אֶרֶץ דְּמִצְרַיִם:	וַיּוֹסֵף בֶּן-שְׁלֹשִׁים שָׁנָה בְּעִמּוּדוֹ לִפְנֵי פַרְעֹה מֶלֶךְ-מִצְרַיִם וַיֵּצֵא יוֹסֵף מִלְּפָנֵי פַרְעֹה וַיַּעֲבֹר בְּכָל-אֶרֶץ מִצְרַיִם:	46
47	And in the seven years of plenty the earth brought forth in heaps.	וַכִּנְשׁוּ דְיִירֵי אֶרֶץ אֲרַעָא בְּשָׁבַע שָׁנִי סִבְעָא עֲבוּרָא לְאוּצְרִין:	וַתַּעַשׂ הָאֶרֶץ בְּשָׁבַע שָׁנֵי הַשָּׁבַע לְקַמְצִים:	47
48	And he gathered up all the food of the seven years which were in the land of Egypt, and laid up the food in the cities; the food of the field, which was round about every city, laid he up in the same.	וַכִּנְשׁ יֵת כָּל עֲבוּר שָׁבַע שָׁנִיָּא דְּהִנְאָה בְּאֶרֶץ דְּמִצְרַיִם וְיֵהב עֲבוּרָא בְּקִרְוֵיָא עֲבוּר חֻסְלָא קִרְתָּא דְּבִסְחָרְנָהָ וְיֵהב בְּגִנְהָ:	וַיִּקְבֹּץ אֶת-כָּל-אֲכָלוֹ שָׁבַע שָׁנִים אֲשֶׁר הָיוּ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּתֵּן-אֲכָל בְּעָרִים אֲכָל שְׂדֵה- הָעִיר אֲשֶׁר סְבִיבֹתֶיהָ נָתַן בְּתוֹכָהּ:	48
49	And Joseph laid up corn as the sand of the sea, very much, until they left off numbering; for it was without number.	וַכִּנְשׁ יוֹסֵף עֲבוּרָא כְּחֵלָא דְּיִמָּא סְגִי לְחֻדָּא עַד דְּפִסַּק מִלְּמַמְנֵי אֲרִי לִית מִנֵּין:	וַיַּצְבֵּר יוֹסֵף בֶּר כְּחוֹל הַיָּם הַרְבֵּה מְאֹד עַד כִּי-חָדַל לְסַפֵּר כִּי-אֵין מִסְפָּר:	49

(44) אני פרעה. שיש יכולת בידי לגזור גזרה על מלכותי, ואני גוזר שלא ירים איש את ידו: ובלעדיך. שלא צרשותך. דצר
אחר אני פרעה, אני אהיה מלך, ובלעדיך וגו', וזה דוגמת רק הכסא: את ידו ואת רגלו. כמרגומו:
(45) צפנת פענח. מפרש הפונות, ואין לפענח דמיון צמקרא: פוטי פרע. הוא פוטיפר, ונקרא פוטי פרע על שנקמרט
מאליו, לפי שחמד את יוסף למשכב זכר (סוטה יג):
(47) ותעש הארץ. כמרגומו, ואין הלשון נעקר מלשון עשייה: לקמצים. קומץ על קומץ, יד על יד היו אוזרים:
(48) אכל שדה העיר אשר סביבותיה נתן בתוכה. שכל ארץ וארץ מעמדת פירותיה ונותנין בתצואה מעפר המקום,
ומעמיד את התצואה מלירקצ (נ"ל שהוא דעת רבי נחמיה ואין צריך כלל להגיה צרש"י כאשר עלה בדעת קצתם):
(49) עד כי חדל לספור. עד כי חדלו הסופר לספור, והרי זה מקרא קצר: כי אין מספר. לפי שאין מספר והרי כי
משמש בלשון דהא:

50	And unto Joseph were born two sons before the year of famine came, whom Asenath the daughter of Poti-phera priest of On bore unto him.	וּלְיוֹסֵף יָלְדוּ שְׁנֵי בָנִים בְּטָרֵם תָּבוֹא שְׁנַת הָרָעָב אֲשֶׁר יִלְדָּה- לֹא אֶסְנַת בַּת-פְּוֹטִי פֶרַע (בספרי תימן פוטיפרע בתיבה אחת) כִּתְּוָן אִין:	50
51	And Joseph called the name of the first-born Manasseh: 'for God hath made me forget all my toil, and all my father's house.'	וַיִּקְרָא יוֹסֵף אֶת־שֵׁם הַבְּכוֹר מְנַשֶּׁה כִּי־נָשְׁנִי אֱלֹהִים אֶת־כָּל־ עֲמָלִי וְאֶת כָּל־בֵּית אָבִי:	51
52	And the name of the second called he Ephraim: 'for God hath made me fruitful in the land of my affliction.'	וְאֵת שֵׁם הַשֵּׁנִי קָרָא אֶפְרַיִם כִּי־ הִפְרֵנִי אֱלֹהִים בְּאֶרֶץ עָנִי:	52
53	And the seven years of plenty, that was in the land of Egypt, came to an end.	וַתִּכְלֶינָה שְׁבַע שָׁנֵי הַשְּׁבַע אֲשֶׁר הָיָה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם:	רביעי 53
54	And the seven years of famine began to come, according as Joseph had said; and there was famine in all lands; but in all the land of Egypt there was bread.	וַתִּחְלֶינָה שְׁבַע שָׁנֵי הָרָעָב לָבוֹא כַּאֲשֶׁר אָמַר יוֹסֵף וַיְהִי רָעָב בְּכָל־הָאֲרָצוֹת וּבְכָל־ אֶרֶץ מִצְרַיִם הָיָה לֶחֶם:	54
55	And when all the land of Egypt was famished, the people cried to Pharaoh for bread; and Pharaoh said unto all the Egyptians: 'Go unto Joseph; what he saith to you, do.'	וַתִּרְעַב כָּל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּצְעַק הָעָם אֶל־פַּרְעֹה לֶלֶחֶם וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה לְכָל־מִצְרַיִם לָכוּ אֶל־ יוֹסֵף אֲשֶׁר־יֹאמַר לָכֶם תַּעֲשׂוּ:	55
56	And the famine was over all the face of the earth; and Joseph opened all the storehouses, and sold unto the Egyptians; and the famine was sore in the land of Egypt.	וַהֲרַעַב הָיָה עַל כָּל־פְּנֵי הָאָרֶץ וַיִּפְתַּח יוֹסֵף אֶת־כָּל־אֲשֶׁר בָּהֶם וַיִּשְׁבַּר לַמִּצְרַיִם וַיַּחֲזֹק הָרָעָב בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם:	56

(50) בטרם תבוא שנת הרעב. מכאן שאסור לאדם לשמש מטתו ששני רעבון (תענית יא).
(55) ותדעב כל ארץ מצרים. שהקיצה תצואתם שאזרו, חוץ משל יוסף (צ"ר זא, ה): אשר יאמר לכם תעשו. לפי שהיה יוסף אומר להם שימולו, וכשצאו אלל פרעה ואומרים כך הוא אומר לנו, אמר להם ולמה לא צברתם צר, והלא הכריז לכם ששני הרעב צאים, אמרו לו אספנו הרצה והקיצה, אמר להם אם כן כל אשר יאמר לכם תעשו, הרי גזר על התצואה והקיצה, מה אם יגזור עלינו ונמות:
(56) על כל פני הארץ. מי הם פני הארץ, אלו העשירים (צ"ר סס): את כל אשר בהם. כתרומתו די צהון עיבורא: וישבר למצרים. שצר לשון מכר ולשון קנין הוא, כאן משמש לשון מכר, שצרו לנו מעט אכל, לשון קנין. ואל תאמר אינו כי אם תצואה, שאף ציין וחלצו מזינו, ולכו שצרו צלוא קסא ובלוא מחיר יין וסלצ (ישעיה נה, א):

57 And all countries came into Egypt to Joseph to buy corn; because the famine was sore in all the earth.	וְכָל-הָאֲרָץ בָּאוּ מִצְרִימָה וְכָל דִּירֵי אֶרֶץ אֶתוֹ לְמַצְרִים לְשֹׁבֵר אֶל-יוֹסֵף כִּי-חָזַק הָרָעָב בְּכָל-הָאֲרָץ:	57 וְכָל-הָאֲרָץ בָּאוּ מִצְרִימָה וְכָל דִּירֵי אֶרֶץ אֶתוֹ לְמַצְרִים לְשֹׁבֵר אֶל-יוֹסֵף כִּי-חָזַק הָרָעָב בְּכָל-הָאֲרָץ:
XLII Now Jacob saw that there was corn in Egypt, and Jacob said unto his sons: 'Why do ye look one upon another?'	וַיֵּרָא יַעֲקֹב כִּי יֵשׁ-שֹׁבֵר בַּמִּצְרַיִם וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לְמָה תִּתְרָאוּ:	XLII וַיֵּרָא יַעֲקֹב כִּי יֵשׁ-שֹׁבֵר בַּמִּצְרַיִם וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לְבָנָיו לְמָה תִּתְרָאוּ:
2 And he said: 'Behold, I have heard that there is corn in Egypt. Get you down thither, and buy for us from thence; that we may live, and not die.'	וַיֹּאמֶר הָא שְׁמַעִית אֲרִי אֵת עֲבוֹר מִזְדֹּבֵן בַּמִּצְרַיִם חֻתּוֹ לְתַמָּן וְזַבּוֹנוֹ לֵנָא מִתַּמָּן וְנִיחִי וְלֹא נָמוּת:	2 וַיֹּאמֶר הִנֵּה שָׁמַעִיתִי כִּי יֵשׁ-שֹׁבֵר בַּמִּצְרַיִם רְדוּ-שָׁמָּה וּשְׁבֵרוּ-לָנוּ מִשֹּׁם וְנִחְיָה וְלֹא נָמוּת:
3 And Joseph's ten brethren went down to buy corn from Egypt.	וַיֵּרְדּוּ אַחֵי-יוֹסֵף עֲשָׂרָה לְשֹׁבֵר בָּר מִמִּצְרַיִם:	3 וַיֵּרְדּוּ אַחֵי-יוֹסֵף עֲשָׂרָה לְשֹׁבֵר בָּר מִמִּצְרַיִם:
4 But Benjamin, Joseph's brother, Jacob sent not with his brethren; for he said: 'Lest peradventure harm befall him.'	וְאֶת-בְּנִימִן אֶחֱי יוֹסֵף לֹא-שָׁלַח יַעֲקֹב אֶת-אֶחָיו כִּי אָמַר פֶּן-יָקְרָאנוּ אֶסּוֹן:	4 וְאֶת-בְּנִימִן אֶחֱי יוֹסֵף לֹא-שָׁלַח יַעֲקֹב אֶת-אֶחָיו כִּי אָמַר פֶּן-יָקְרָאנוּ אֶסּוֹן:
5 And the sons of Israel came to buy among those that came; for the famine was in the land of Caanan.	וַיָּבֹאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל לְשֹׁבֵר בְּתוֹךְ הַבָּאִים כִּי-הָיָה הָרָעָב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן:	5 וַיָּבֹאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל לְשֹׁבֵר בְּתוֹךְ הַבָּאִים כִּי-הָיָה הָרָעָב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן:
6 And Joseph was the governor over the land; he it was that sold to all the people of the land. And Joseph's brethren came, and bowed down to him with their faces to the earth.	וַיּוֹסֶף הוּא הַשְׁלִיט עַל-הָאֲרָץ הוּא הַמְשַׁבֵּיר לְכָל-עַם הָאֲרָץ וַיָּבֹאוּ אֶחֱי יוֹסֵף וַיִּשְׁתַּחוּוּ-לוֹ אַפַּיִם אֶרְצָה:	6 וַיּוֹסֶף הוּא הַשְׁלִיט עַל-הָאֲרָץ הוּא הַמְשַׁבֵּיר לְכָל-עַם הָאֲרָץ וַיָּבֹאוּ אֶחֱי יוֹסֵף וַיִּשְׁתַּחוּוּ-לוֹ אַפַּיִם אֶרְצָה:

(57) וכל הארץ באו מצרימה. אל יוסף לשזור, ואם תדרשהו כסדרו, היה צריך לכתוב לשזור מן יוסף:

(1) וירא יעקב כי יש שבר במצרים. ומהיכן ראה, והלא לא ראה אלא שמע, שנאמר הנה שמעתי וגו', ומהו וירא, ראה באספקלריא של קדש שעדיין יש לו שזר במצרים, ולא היתה נצוה ממש להודיעו בפירוש שזה יוסף: למה תתראו. למה תראו ענמכם בפני בני ישמעאל ובני עשו כאילו אתם שבעים, כי באותה שעה עדיין היה להם תצוה (תענית י:). (ולי נראה כפשוטו למה תתראו, למה יהו הכל מסתכלין בכם, ומתמיהים בכם שאין אתם מצקשים לכם אוכל במרס שיכלה מה שצידכם). ומפי אחרים שמעתי שהוא לשון כחיש, למה תהיו כחושים ברעב, ודומה לו ומרובה גם הוא יורא (משלי יא, כה):

(2) רדו שמה. ולא אמר לכו, רמו למאחזים ועשר שנים שנשתעצדו למצרים כמנין רדו:

(3) וירדו אחי יוסף. ולא כתב בני יעקב, מלמד שהיו מתחזקים במכירתו, ונתנו לזכר להתנהג עמו באחיה, ולפדותו בכל ממון שיפקסו עליהם: עשרה. מה תלמוד לומר, והלא כתב ואת בנימין אחי יוסף לא שלח, אלא לענין האחיה היו חלוקין לעשרה, שלא היתה אהבת כולם ושנאת כולם לו, אצל לענין לשזור צר, כלם לב אחד להם (בבב"ר זא, ב):

(4) פן יקראנו אסון. ובבב"ר לא יקראנו אסון, אמר רבי אליעזר בן יעקב, מכאן שהשטן מקטרג בשעת הסכנה (ב"ר שס ט):

(5) בתוך הבאים. מטמינין ענמן שלא יכירום, לפי שזוהי להם אציהם שלא יתראו כולם בפתאום אחד, אלא שיכנס כל אחד בפתחו, כדי שלא תשלוט בהם עין הרע שכולס נאים וכולס גזורים:

(6) וישתחוו לו אפים. נשתמחו לו על פניהם, וכן כל השתחואה פשוט ידיים ורגלים הוא (שבעות טז):

7	And Joseph saw his brethren, and he knew them, but made himself strange unto them, and spoke roughly with them; and he said unto them: 'Whence come ye?' And they said: 'From the land of Canaan to buy food.'	וַיֵּרָא יוֹסֵף אֶת־אֶחָיו וַיִּכְרַם וַיִּתְנַבֵּר אֲלֵיהֶם וַיַּדְבֵּר אִתָּם קָשׁוֹת וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם מֵאֵין בָּאתֶם וַיֹּאמְרוּ מֵאֶרֶץ כְּנָעַן לְשִׁבְר־אֶכָּל:	7
8	And Joseph knew his brethren, but they knew him not.	וַיִּכְרַם יוֹסֵף אֶת־אֶחָיו וְהֵם לֹא הִכְרָהוּ:	8
9	And Joseph remembered the dreams which he dreamed of them, and said unto them: 'Ye are spies; to see the nakedness of the land ye are come.'	וַיִּזְכֹּר יוֹסֵף אֶת הַחֲלֹמוֹת אֲשֶׁר חָלַם לָהֶם וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם מְרִגְלִים אַתֶּם לְרֹאוֹת אֶת־עֲרוֹת הָאָרֶץ בָּאתֶם:	9
10	And they said unto him: 'Nay, my lord, but to buy food are thy servants come.'	וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו לֹא אֲדֹנָי וְעַבְדֶּיךָ בָּאוּ לְשִׁבְר־אֶכָּל:	10
11	We are all one man's sons; we are upright men, thy servants are no spies.'	כָּלֵנוּ בְנֵי אִישׁ־אֶחָד נָחֲנוּ בְּנִים אֲנַחְנוּ לֹא־הָיוּ עַבְדֶּיךָ מְרִגְלִים:	11
12	And he said unto them: 'Nay, but to see the nakedness of the land ye are come.'	וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם לֹא כִי־עֲרוֹת הָאָרֶץ בָּאתֶם לְרֹאוֹת:	12
13	And they said: 'We thy servants are twelve brethren, the sons of one man in the land of Canaan; and, behold, the youngest is this day with our father, and one is not.'	וַיֹּאמְרוּ שְׁנַיִם עָשָׂר עַבְדֶּיךָ אַחִים וְאֲנַחְנוּ בְנֵי אִישׁ־אֶחָד בָּאֶרֶץ כְּנָעַן וְהַנֶּה הַקָּטָן אֶת־אֲבִינוּ הַיּוֹם וְהָאֶחָד אֵינָנוּ:	13

- (7) ויתנבך אליהם. נעשה להם כנכרי בדברים לדבר קשות (ב"ר זא, ז):
- (8) ויכר יוסף וגו'. לפי שהניחם חסומי זקן (ב"מ לט: כחצות כז): והם לא הכירוהו. שינא מאללם בלא חסימת זקן. ועכשיו מלאוהו בחסימת זקן. ומדרש אגדה ויכר יוסף את אחיו, כשנמסרו בידי הכיר שהם אחיו וריחם עליהם, והם לא הכירוהו כשנפל בידם לנהוג בו אחוה:
- (9) אשר חלם להם. עליהם, וידע שנתקיימו, שהרי השתחוו לו: ערות הארץ. גלוי הארץ, מהיכן היא נוחה ליכבש, כמו את מקור־העֶרֶה (ויקרא כ, יח), וכמו עֶרוֹם וְעֶרְיָה (יחזקאל טו, ז), וכן כל ערוה שצמקרא לשון גילוי. ותרגם אונוקלוס דקא דארעא, כמו צֶדֶק הַצִּדִּית, רעוע הצית, אבל לא דקדק לפרשו אחר לשון המקרא:
- (10) לא אדני. לא תאמר כן, שהרי עצדיך בלא לשצר אוכל:
- (11) כלנו בני איש אחד נחנו. נלנה בהם רוח הקדש וכללוהו עמהם, שאף הוא בן אביהם: כנים. אמתיים כמו בן דָּפֶק (שמות י, כט), בן צִנּוֹת לְלֶפְקֵד לְצִלָּת (צמדבר כז, ז), וְעֶזְרָתוֹ לֹא בֶן צִדִּי (ישעיה טו, ו):
- (12) כי ערות הארץ באתם לראות. שהרי נכנסתם בעשיה שערי העיר, למה לא נכנסתם בשער אחד (ב"ר זא, ו):
- (13) ויאמרו שנים עשר עבדיך וגו'. ובשזיל אותו אחד שאינו, נתפורנו בעיר לצקשו:

14	And Joseph said unto them: 'That is it that I spoke unto you, saying: Ye are spies.	וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יוֹסֵף הוּא אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֲלֵכֶם לֵאמֹר מְרֻגְלִים אַתֶּם:	14
15	Hereby ye shall be proved, as Pharaoh liveth, ye shall not go forth hence, except your youngest brother come hither.	בְּזֹאת תִּבְחָנוּ חַי פַּרְעֹה אִם תֵּצְאוּ מִזֶּה כִּי אִם-בָּבוֹא אֶחֱיִכֶם הִקְשָׁן הִנֵּה:	15
16	Send one of you, and let him fetch your brother, and ye shall be bound, that your words may be proved, whether there be truth in you; or else, as Pharaoh liveth, surely ye are spies.'	שְׁלַחוּ מִכֶּם אֶחָד וְיִקַּח אֶת-אֶחֱיכֶם וְאַתֶּם הֶאֱסְרוּ וַיִּבְחָנוּ דְּבָרֵיכֶם הֲאִמֶּת אֲתֶכֶם וְאִם-לֹא חַי פַּרְעֹה כִּי מְרֻגְלִים אַתֶּם:	16
17	And he put them all together into ward three days.	וַיֹּאסֶף אֹתָם אֶל-מִשְׁמַר שְׁלֹשֶׁת יָמִים:	17
18	And Joseph said unto them the third day.' This do, and live; for I fear God:	וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יוֹסֵף בְּיוֹם הַשְּׁלִישִׁי זֹאת עֲשׂוּ וְחַיּוּ אֶת-הָאֱלֹהִים אֲנִי יֵרָא:	לח
19	if ye be upright men, let one of your brethren be bound in your prison-house; but go ye, carry corn for the famine of your houses;	אִם כִּינִי אַתֶּם אֶחֱיכֶם אֶחָד יֹאסֵר בְּבֵית מִשְׁמָרְכֶם וְאַתֶּם לָכוּ הִבִּיאוּ שָׁבֶר רַעְבּוֹן בְּתִיכֶם:	חמישי
20	and bring your youngest brother unto me; so shall your words be verified, and ye shall not die.' And they did so.	וְאֶת-אֶחֱיכֶם הַקָּטָן תִּבְיֵאוּ אֵלַי וַיֵּאֱמָנוּ דְּבָרֵיכֶם וְלֹא תָמוּתוּ וַיַּעֲשׂוּ-כֵן:	20

(14) הוא אשר דברתי. הדבר אשר דברתי שאתם מרגלים, הוא האמת והנכון, זהו לפי פשוטו. ומדרשו, אמר להם, ואילו מלאכתם אותו ויפסקו עליכם ממון הרבה, תפדוהו, אמרו לו הן, אמר להם, ואם יאמרו לכם שלא יחזירוהו צדק ממון מה תעשו, אמרו לכן צאנו, להרוג או ליהרג, אמר להם הוא אשר דברתי אליכם, להרוג בני העיר צאתם, מנחש אני בגזע שלי, ששנים מכס החריצו כרך גדול של שכם:

(15) חי פרעה. אם יחיה פרעה, כשהי' נשבע לשקר הי' נשבע בחיי פרעה: אם תצאו מזה: מן המקום הזה:

(16) האמת אתכם. אם אמת אתכם. לפיכך הי' נקוד פתח, שהוא כמו בלשון תימה, ואם לא תביאוהו חי פרעה כי מרגלים אתם:

(17) משמר. בית האסורים:

(19) בבית משמרכם. שאתם אסורים צו עכשיו: ואתם לכו הביאו. אל בית אציקס: שבר רעבון בתיכם. מה שקניסם לרעבון אנשי צדיקים:

(20) ויאמנו דבריכם. יתאמנו ויתקיימו, כמו קמן קמן (צמדזר, כז), וכמו יקמן נא דרךך (מלכים-א, כז):

21	And they said one to another: 'We are verily guilty concerning our brother, in that we saw the distress of his soul, when he besought us, and we would not hear; therefore is this distress come upon us.'	וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל-אָחִיו אֲבֹל־אֲשָׁמִים אֲנַחְנוּ עַל-אֶחָיו אֲשֶׁר רָאִינוּ צָרָתוֹ נַפְשׁוֹ בַּהֲתַחַנְנוּ אֵלָיו וְלֹא שָׁמַעְנוּ עַל-כֵּן בָּאָה אֵלָינוּ הַצָּרָה הַזֹּאת:	
22	And Reuben answered them, saying: 'Spoke I not unto you, saying: Do not sin against the child; and ye would not hear? therefore also, behold, his blood is required.'	וַיַּעַן רְאוּבֵן אֹתָם לֵאמֹר הֲלוֹא אָמַרְתִּי אֲלֵיכֶם לֹא אֶמְרָא-תַחַטָּאוּ בִּילֵד וְלֹא שָׁמַעְתֶּם וְגַם-דָּמוֹ הִנֵּה נִדְרָשׁ:	
23	And they knew not that Joseph understood them; for the interpreter was between them.	וְהֵם לֹא יָדְעוּ כִּי שָׁמַע יוֹסֵף כִּי הַמַּלְיָץ בֵּינֵיהֶם:	
24	And he turned himself about from them, and wept; and he returned to them, and spoke to them, and took Simeon from among them, and bound him before their eyes.	וַיִּסָּב מֵעֲלֵיהֶם וַיִּבְךְ וַיָּשָׁב אֲלֵהֶם וַיְדַבֵּר אֲלֵהֶם וַיִּקַּח מֵאִתָּם אֶת-שִׁמְעוֹן וַיַּאֲסֶר אוֹתוֹ לְעֵינֵיהֶם:	
25	Then Joseph commanded to fill their vessels with corn, and to restore every man's money into his sack, and to give them provision for the way; and thus was it done unto them.	וַיִּצֵּן יוֹסֵף וַיִּמְלֵא אֶת-כָּלֵיהֶם בָּרֶ וְלִהְיוּ כִסְפֵיהֶם אִישׁ אֶל-שָׁקוֹ וְלִתְתֹת לָהֶם צֹדָה לַדֶּרֶךְ וַיַּעַשׂ לָהֶם כֵּן:	
26	And they laded their asses with their corn, and departed thence.	וַיִּשְׂאוּ אֶת-שִׁבְרָם עַל-חֲמֹרֵיהֶם וַיֵּלְכוּ מִשָּׁם:	
27	And as one of them opened his sack to give his ass provender in the lodging-place, he espied his money; and, behold, it was in the mouth of his sack.	וַיִּפְתַּח הָאֶחָד אֶת-שָׁקוֹ לִתֵּת מִסֻּפּוֹ לַחֲמֹרוֹ בַּמָּלֹן וַיִּרְא אֶת-כִּסְפוֹ וַהֲנִיחָהּ הוּא בְּפִי אִמְתַּחַתוֹ:	

(21) אבל. כהרגומו בקושטא. וראיתי צרראשית רצה (נא, ח) לישנא דרומאה (לשון בני הגג) הוא, אלז צרס: באה אלינו. טעמו צדי"ת, לפי שהוא בלשון עבר, שכבר באה. ומרגומו אחת לנא:
 (22) וגם דמו. אחין וגמין רבויין, דמו, וגם דם הזקן:
 (23) והם לא ידעו כי שומע יוסף. מצין לשונם, וצפניו היו מדצרים כן: כי המליץ ביניהם. כי כשהיו מדצרים עמו היה המליץ ביניהם, היודע לשון עברי ולשון מצרי, והיה מליץ דצריהם ליוסף, ודצרי יוסף להם, לכך היו סבורים שאין יוסף מכיר בלשון עברי: המליץ. זה מנשה בנו:
 (24) ויסב מעליהם. נחרחק מעליהם, שלא יראהו צוכה: ויבך. לפי ששמע שהיו מתחרטין: את שמעון. הוא השליכו לצור, הוא שאמר ללוי הנה צעל הסלומות הלןא צא. דבר אחר, נחכוון יוסף להפרידו מלוי, שמא יתיעצו שניהם להרוג אותו: ויאסר אותו לעיניהם. לא אסרו אלא לעיניהם, וכיון שיצאו, הוציאו והאכילו והשקוהו (צ"ר נא, ח):

28	And he said unto his brethren: 'My money is restored; and, lo, it is even in my sack.' And their heart failed them, and they turned trembling one to another, saying: 'What is this that God hath done unto us?'	וַיֹּאמֶר אֶל-אֶחָיו הוֹשֵׁב כְּסָפִי וְגַם הִנֵּה בְּאֻמַּתְחָתִי וַיֵּצֵא לָבָם וַיַּחְדְּרוּ אִישׁ אֶל-אֶחָיו לֵאמֹר מַה-זֹּאת עָשָׂה אֱלֹהִים לָנוּ:	וַיֹּאמֶר לְאֶחָיו אֶתְחַבֵּב כְּסָפִי וְאִךָ הֵא כְּטוֹעָנִי וְנִפְק מִדָּע לְבָהוֹן וּתְהוֹו גֹּבֵר בְּאֶחָיו לְמִימֵר מָה דָּא עָבַד יְיָ לָנָא:
29	And they came unto Jacob their father unto the land of Canaan, and told him all that had befallen them, saying:	וַיָּבֹאוּ אֶל-יַעֲקֹב אֲבִיהֶם אֶרְצָה כְּנָעַן וַיַּגִּידוּ לוֹ אֶת כָּל-הַקֶּרֶת אֲתָם לֵאמֹר:	וַאֲתוּ לְוֹת יַעֲקֹב אֲבֹהוֹן לְאֶרְעָא דְכְנַעַן וַתְּוִיאוּ לִיה יֵת כָּל דְּעֶרְעָא יִתְהוֹן לְמִימֵר:
30	'The man, the lord of the land, spoke roughly with us, and took us for spies of the country.'	דְּבַר הָאִישׁ אֲדִנִי הָאָרֶץ אֲתָנוּ קִשּׁוֹת וַיִּתֵּן אֲתָנוּ כְּמִרְגָּלִים אֶת-הָאָרֶץ:	מְלִיל גּוֹבְרָא רְבוּנָה דְּאֶרְעָא עֲמָנָא קִשְׁיִין וַיִּהֲב יִתְנָא כְּמִאֲלָלִי אֶרְעָא:
31	And we said unto him: We are upright men; we are no spies.	וַנֹּאמֶר אֵלָיו כְּנִים אֲנַחְנוּ לֹא תִינּוּ מִרְגָּלִים:	וַאֲמַרְנָא לִיה כִּינּוּי אֲנַחְנָא לֹא הִינּוּנָא אֱלִילִי:
32	We are twelve brethren, sons of our father; one is not, and the youngest is this day with our father in the land of Canaan.	שְׁנַיִם-עָשָׂר אֲנַחְנוּ אֲחִים בְּנֵי אָבִינוּ הָאֶחָד אֵינָנוּ וְהַקָּטָן הֵינּוּ אֶת-אָבִינוּ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן:	תְּרֵי עָסֵר אֲנַחְנָא אֲחִין בְּנֵי אָבִינוּא חַד לִיתְהוּי וְזַעֲרָא יוֹמָא דִּין עִם אָבִינוּא בְּאֶרְעָא דְכְנַעַן:
33	And the man, the lord of the land, said unto us: Hereby shall I know that ye are upright men: leave one of your brethren with me, and take corn for the famine of your houses, and go your way.	וַיֹּאמֶר אֵלֵינוּ הָאִישׁ אֲדִנִי הָאָרֶץ בְּזֹאת אֲדַע כִּי כְנִים אַתֶּם אֲחִיכֶם הָאֶחָד הַנִּיחוּ אִתִּי וְאֶת-רַעְבּוֹן בְּתִיכֶם קָחוּ וּלְכוּ:	וַאֲמַר לָנָא גּוֹבְרָא רְבוּנָה דְּאֶרְעָא בְּדָא אֲדַע אֲרִי כִינּוּי אֲתָנוּ אֲחֻכּוֹן חַד שְׂבוּקוּ לְוֹתִי וַיֵּת עֲבוּרָא דְחִסְרִי בְּבִתְיֻכּוֹן סְבוּ וְאִיזִילוּ:
34	And bring your youngest brother unto me; then shall I know that ye are no spies, but that ye are upright men; so will I deliver you your brother, and ye shall traffic in the land.'	וְהָבִיאוּ אֶת-אֲחִיכֶם הַקָּטָן אֵלַי וְאֲדַעָה כִּי לֹא מִרְגָּלִים אַתֶּם כִּי כְנִים אַתֶּם אֶת-אֲחִיכֶם אֲתִן לָבָם וְאֶת-הָאָרֶץ תִּסְחֲרוּ:	וַאֲתוּ יֵת אֲחֻכּוֹן זַעֲרָא לְוֹתִי וְאֲדַע אֲרִי לֹא אֱלִילִי אֲתָנוּ אֲרִי כִינּוּי אֲתָנוּ יֵת אֲחֻכּוֹן אֲתִין לְכוּ וַיֵּת אֶרְעָא תַעֲבָדוּן בְּה סְחוּרְתָא:
35	And it came to pass as they emptied their sacks, that, behold, every man's bundle of money was in his sack; and when they and their father saw their bundles of money, they were afraid.	וַיְהִי הֵם מְרִיקִים שְׂקִיהֶם וְהִנֵּה-אִישׁ צִרּוֹר-כְּסָפוֹ בְּשֻׁקּוֹ וַיִּרְאוּ אֶת-צִרְרוֹת כְּסָפֵיהֶם הִמָּה וְאֲבִיהֶם וַיִּירָאוּ:	וְהָוּ אֲנִין מְרִיקִין סְקִיהוֹן וְהָו גֹּבֵר צִרְר כְּסָפִיה בְּסָקִיה וַחֲזוּ יֵת צִרְרִי כְּסָפִיהוֹן אֲנִין וְאֲבֹהוֹן וּדְחִילוּ:

(27) ויפתח האחד. הוא לוי שנשא יחיד משמעון בן זוגו: במלון. צמקום שלנו צלילה: אמתחתו. הוא שק: (כח)

(28) וגם הנה באמתחתי. הכסף צועס המצואה: מה זאת עשה אלהים לנו. להציאנו לידי עליילה, שלא הושג אלא להתעלל עלינו:

(34) ואת הארץ תסחרו. תסווצו. וכל לשון סוחרים וסחורה על שם שמחזירים וסווצים אחר פרקמטיא:

(35) צרור כספו. קשר כספו:

36	And Jacob their father said unto them: 'Me have ye bereaved of my children: Joseph is not, and Simeon is not, and ye will take Benjamin away; upon me are all these things come.'	וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יַעֲקֹב אֲבִיהֶם וְאָמַר לָהוֹן יַעֲקֹב אֲבוֹהוֹן אֲנִי שְׁכַלְתֶּם יוֹסֵף אֵינְנוּ וְשִׁמְעוֹן אֵינְנוּ וְאַת־בְּנֵימִן תִּקְחוּ עָלַי הִנּוּ כָלֵנָה:	36
37	And Reuben spoke unto his father, saying: 'Thou shalt slay my two sons, if I bring him not to thee; deliver him into my hand, and I will bring him back to thee.'	וַיֹּאמֶר רְאוּבֵן אֶל־אָבִיו לֵאמֹר אֶת־שְׁנֵי בְנֵי תַמִּית אִם־לֹא אָבִיאֲנוּ אֵלֶיךָ תִּנֶּה אֹתוֹ עַל־יָדִי וְאֲנִי אָשִׁיבֶנּוּ אֵלֶיךָ:	37
38	And he said: 'My son shall not go down with you; for his brother is dead, and he only is left; if harm befall him by the way in which ye go, then will ye bring down my gray hairs with sorrow to the grave.'	וַיֹּאמֶר לֹא־יֵרֵד בְּנִי עִמָּכֶם כִּי־אֶחָיו מֵת וְהוּא לְבַדּוֹ נִשְׁאָר וְקִרְאָהוּ אֶסּוֹן בְּדֶרֶךְ אֲשֶׁר תֵּלְכוּ־בָהּ וְהוֹרֵדְתֶּם אֶת־שִׁיבְתִי בְּגִזּוֹן שְׂאוּלָה:	38
XLIII	And the famine was sore in the land.	וַחֲרָבָה כָּבֵד בְּאֶרֶץ:	XLIII
2	And it came to pass, when they had eaten up the corn which they had brought out of Egypt, that their father said unto them: 'Go again, buy us a little food.'	וַיְהִי כַּד שָׁכְלוּ לֶאֱכֹל אֶת־הַשֶּׁבֶר אֲשֶׁר הָבִיאוּ מִמִּצְרַיִם וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם אֲבִיהֶם שִׁבוּ שִׁבְרו־לָנוּ מִעֵט־אֶכֶל:	2
3	And Judah spoke unto him, saying: 'The man did earnestly forewarn us, saying: Ye shall not see my face, except your brother be with you.'	וַיֹּאמֶר אֵלָיו יְהוּדָה לֵאמֹר הָעֵד הָעֵד בְּנֵנוּ הָאִישׁ לֵאמֹר לֹא־תֵרָאוּ פָנַי בְּלֹתִי אֲחֵיכֶם אִתְּכֶם:	3
4	If thou wilt send our brother with us, we will go down and buy thee food;	אִם־יִשְׁלַח מִשְׁלַח אֶת־אֶחָיו אִתָּנוּ נֵרְדָה וְנִשְׁבַּרְהָ לָךְ אֶכֶל:	4

(36) אתי שכלתם. מלמד שחשדן שמא הרגוהו או מכרוהו כיוסף: שכלתם. כל מי שצניז צדודים קרוי שכול: (38) לא ירד בני עמכם. לא קבל דבריו של ראובן, אמר, זכור שוטה הוא זה, הוא אומר להמית צניז, וכי צניז הם ולא צניז (צ"ר לא, ט): (2) כאשר כלו לאכול. יהודה אמר להם המתינו לזקן עד ששכלה פת מן הצית: כאשר כלו. כד שזיאו (והמתרגס כד ספיקו, טועה, פֶּאֶשֶׁר כָּלוּ הַגְּמִלִים לְשִׁמּוֹת, מתורגס כד ספיקו, כששמו די ספוקס הוא גמר שתייתם. אזל זה כאשר כלו לאכול, כאשר תם האוכל הוא, ומתרגמין כד שזיאו): (3) העד העיד. לשון התראה, שסתם התראה מתרה צו צפני עדים, וכן העילתי צָכֶם (דברים ל, יט), דָּד הָעֵד צָעֶם (שמות יט, כא): לא תראו פני בלתי אחיכם אתכם. לא תראוני צלל אחיכם אתכם. ואונקלוס תרגס אלהין כד אחוכון עמכון, יישז הדבר על אופנו, ולא דקדק לתרגס אחר לשון המקרא:

5	but if thou wilt not send him, we will not go down, for the man said unto us: Ye shall not see my face, except your brother be with you.'	וְאִם-לֹא תִּשְׁלַח אִתָּךְ מְשֻׁלָּח לֹא יֵיחֹת הָאִישׁ אָמַר אֵלֵינוּ לֹא-תֵרָאוּ פָנַי בְּלֹתִי אֲחִיכֶם אִתְּכֶם:
6	And Israel said: 'Wherefore dealt ye so ill with me, as to tell the man whether ye had yet a brother?'	וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל לָמָּה הִרְעַתֶּם לִי לְהַגִּיד לְאִישׁ הָעוֹד לָכֶם אֵח:
7	And they said: 'The man asked straitly concerning ourselves, and concerning our kindred, saying: Is your father yet alive? have ye another brother? and we told him according to the tenor of these words; could we in any wise know that he would say: Bring your brother down?'	וַיֹּאמְרוּ שְׂאוֹל שְׂאוֹל-הָאִישׁ לָנוּ וּלְמִוְלָדֵינוּ לֵאמֹר הָעוֹד אֲבִיכֶם חַי הִישׁ לָכֶם אֵח וְנִגְדַּ- לָנוּ עַל-פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הַיְדוּעַ נִדְעַ כִּי יֹאמֶר הוֹרִידוּ אֶת-אֲחִיכֶם:
8	And Judah said unto Israel his father: 'Send the lad with me, and we will arise and go, that we may live, and not die, both we, and thou, and also our little ones.'	וַיֹּאמֶר יְהוּדָה אֶל-יִשְׂרָאֵל אָבִיו שְׁלַח הַנֶּעַר אִתִּי וְנִקְוָמָה וְנִלְכְּהָ וְנַחֲיֶה וְלֹא נָמוּת גַּם- אֲנַחְנוּ גַם-אֶתָּה גַם-טַפְּנוּ:
9	I will be surety for him; of my hand shalt thou require him; if I bring him not unto thee, and set him before thee, then let me bear the blame for ever.	אֲנֹכִי אֶעֱרָבָנוּ מִיָּדִי תִּבְקָשְׁנוּ אִם-לֹא הֵבִיאֵנִי אֵלֶיךָ וְהִצַּגְתִּיו לְפָנֶיךָ וְחָטָאתִי לָךְ כָּל-הַיָּמִים:
10	For except we had lingered, surely we had now returned a second time.'	כִּי לוֹלֵא הוֹתַמְהֶמְהֵנוּ כִּי-עָתָה שָׁבְנוּ זֶה פַּעַמַּיִם:

(7) לנו ולמולדתנו. למשפחותינו. ומדרשו, אפילו עניי (נ"א עזי) (יש מפרשים לשון עזה, שמדברים ביחידות וזה עזי) עריסותינו גלה לנו: ונגד לו. שיש לנו אז ואח: על פי הדברים האלה. על פי שאלותיו אשר שאל, הוזקנו להגיד: כי יאמר. אשר יאמר, כי משמש בלשון אס, ואם משמש בלשון אשר, הרי זה שמוש אחד מארבע לשונות שמשמש כי, והוא אי, שהרי כי זה כמו אס, כמו עד אס דפדפי דפדפי:

(8) ונחיה. נלחם בו רוח הקדש, על ידי הליכה זו תחי רוסח, שנאמר וְחִי רֹחַ יִשְׂרָאֵל בְּצִיָּהֶם: ולא נמות. ברעב, בנימין ספק יתפש ספק לא יתפש, ואנו כלנו מתים ברעב אס לא נלך, מוטב שתניח את הספק ותתפוש את הודאי:

(9) והצגתי לפניך. שלא אציגנו אליך מת כי אס חיי: וחטאתי לך כל הימים. לעולם הבא:

(10) לולא התמהמהנו. על ידך, כזר היינו שנים עם שמעון, ולא נלחמנו כל הימים הללו:

<p>11 And their father Israel said unto them: 'If it be so now, do this: take of the choice fruits of the land in your vessels, and carry down the man a present, a little balm, and a little honey, spicery and ladanum, nuts, and almonds;</p>	<p>וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל לְהוֹן יִשְׂרָאֵל אֲבִיהֶן אִם כֵּן הוּא דָּא עֲבִידוּ סְבוּ מִדְּמִשְׁבַּח בְּאַרְעָא בְּמִנְיָכֹן וְאַחִיתֹי לְגִבְרָא תְּקֻרֹבְתָא זַעִיר קִטְף וְזַעִיר דְּבִשׁ שְׁעָף וְלִטְוֹם בּוּטָמִין וְשִׁגְדִין:</p>	<p>11 וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִשְׂרָאֵל אֲבִיהֶם אִם-כֵּן אִפּוּא זֹאת עֲשׂוּ קַחְו מִזִּמְרַת הָאָרֶץ בְּכָל־כֶּלֶם וְהוֹרִידוּ לְאִישׁ מִנְחָה מֵעֵט צִרִי וּמֵעֵט דְּבִשׁ נִכְאֹת וְלִט בְּטָנִים וּשְׁגָדִים:</p>
<p>12 and take double money in your hand; and the money that was returned in the mouth of your sacks carry back in your hand; peradventure it was an oversight;</p>	<p>וּכְסָפָא עַל חַד תְּרִין סְבוּ בִידְכוֹן וְיֵת כְּסָפָא דְאַתְתִּב בְּפִם טוֹעֲנִיכוֹן תְּחִיבוֹן בִּידְכוֹן דְּלִמָּא שְׁלוּ תֵּן:</p>	<p>12 וּכְסָף מִשְׁנָה קַחוּ בִידְכֶם וְאֶת- הַכֶּסֶף הַמּוּשָׁב בְּפִי אֲמַתְחֲתִיכֶם תְּשִׁיבוּ בִידְכֶם אוֹלִי מִשְׁנָה הוּא:</p>
<p>13 take also your brother, and arise, go again unto the man;</p>	<p>וְיֵת אַחֲוִיכוֹן דְּבִרוּ וְקוּמוּ תוּבוּ לָת גִּבְרָא:</p>	<p>13 וְאֶת-אֲחִיכֶם קַחוּ וְקוּמוּ שׁוּבוּ אֶל-הָאִישׁ:</p>
<p>14 and God Almighty give you mercy before the man, that he may release unto you your other brother and Benjamin. And as for me, if I be bereaved of my children, I am bereaved.'</p>	<p>וְאֵל שְׂדֵי יִתֵּן לָכֶם רַחֲמִין קֳדָם גִּבְרָא וְיַפְטֵר לָכוֹן יֵת אַחֲוִיכוֹן אַחֲרָא וְיֵת בְּנֵימִין וְאַנָּא כְּמָא דְתַכִּילִית תַּכִּילִית:</p>	<p>וְאֵל שְׂדֵי יִתֵּן לָכֶם רַחֲמִים לִפְנֵי הָאִישׁ וְשַׁלַּח לָכֶם אֶת-אֲחִיכֶם אַחֵר וְאֶת-בְּנֵימִין וְאֲנִי כְּאֲשֶׁר שָׁכַלְתִּי שָׁכַלְתִּי:</p>
<p>15 And the men took that present, and they took double money in their hand, and Benjamin; and rose up, and went down to Egypt, and stood before Joseph.</p>	<p>וְנָסִיבוּ גִבְרָא יֵת תְּקֻרֹבְתָא הָדָא וְעַל חַד תְּרִין כְּסָפָא נָסִיבוּ בִידְהוֹן וְדָבְרוּ יֵת בְּנֵימִין וְקוּמוּ וַנְּחַתוּ לְמִצְרַיִם וְקָמוּ קֳדָם יוֹסֵף:</p>	<p>15 וַיִּקְחוּ הָאֲנָשִׁים אֶת-הַמִּנְחָה הַזֹּאת וּמִשְׁנָה-כֶּסֶף לָקְחוּ בִידָם וְאֶת-בְּנֵימִין וַיָּקָמוּ וַיֵּרְדּוּ לְמִצְרַיִם וַיַּעֲמְדוּ לִפְנֵי יוֹסֵף:</p>

(11) אפוא. כל לשון אפוא לשון יתר הוא, לתקן המלה בלשון עצמי, אם כן אזדקק לעשות שאשלחנו עמכם, צריך אני לחזור ולבקש איה פה תקנה וענה להשיאכם, ואומר אני זאת עשו: מזמרת הארץ. מתורגם מדמשבח צארעא, שהכל מזמרים עליו כשהוא צא לעולם: נכאת. שעה. צראשית רצה (צא, יא): בשנים. לא ידעתי מה הם, וצפירוש א"צ של רצי מכיר ראיתי, פושטצי"א"ס, ודומה לי שהם אפרסקין (שפירזיכע):

(12) וכסף משנה. פי שנים כראשון: קחו בידכם. לשזור אוכל שמא הוקר השער: אולי משגה הוא. שמא הממונה על הבית שכחו שוגג:

(14) ואל שדי. מעתה אינכם חסרים כלום אלא תפלה, הריני מתפלל עליכם: ואל שדי. שדי צנתינת רחמיו, וכדי היכולת צידו ליתן, יתן לכם רחמים, זה פשוטו. ומדרשו, מי שאמר לעולם די, יאמר די לצרותי, שלא שקטתי מנעורי, צרת לכן, צרת עשו, צרת רחל, צרת דינה, צרת יוסף, צרת שמעון, צרת בנימין: ושלח לכם. ויפטר לכוון כתרמומו, יפטרנו מאסוריו, לשון לקפשי יִשְׁלָחוּנוּ, ואינו נופל בתרגום לשון וישלח, שהרי לשם הם הולכים אללו: את אחיכם. זה שמעון: אחר. רוח הקודש נזרקה צו (צ"ר צא, ז), לרצות יוסף: ואני. עד שזכרם אהיה שכול מספק: כאשר שכלתי. מיוסף ומשמעון: שכלתי. מצנימין:

(15) ואת בנימין. מתרגמין ודצרו ית צנימין, לפי שאין לקיחת הכסף ולקיחת האדם שזה בלשון ארמי, דצבר הנקח ציד מתרגמין ונסיב, ודצבר הנקח צהנהגת דצרים מתרגמין ודצבר:

16	And when Joseph saw Benjamin with them, he said to the steward of his house: 'Bring the men into the house, and kill the beasts, and prepare the meat; for the men shall dine with me at noon.'	וַיֵּרָא יוֹסֵף אֶת־בְּנִימִין וַיֹּאמֶר לְאֶשֶׁר עַל־בֵּיתוֹ הֵבֵא אֶת־הָאֲנָשִׁים הַבֵּיתָה וּטְבַח טֶבַח וְהָכֵן כִּי אֲתִי יֹאכְלוּ הָאֲנָשִׁים בְּצֹהֲרַיִם:	ששי
17	And the man did as Joseph bade; and the man brought the men into Joseph's house.	וַיַּעַשׂ הָאִישׁ כַּאֲשֶׁר אָמַר יוֹסֵף וַיָּבֵא הָאִישׁ אֶת־הָאֲנָשִׁים בֵּיתָה יוֹסֵף:	17
18	And the men were afraid, because they were brought into Joseph's house; and they said: 'Because of the money that was returned in our sacks at the first time are we brought in; that he may seek occasion against us, and fall upon us, and take us for bondmen, and our asses.'	וַיִּירָאוּ הָאֲנָשִׁים כִּי הוּבְאוּ בֵּית יוֹסֵף וַיֹּאמְרוּ עַל־דְּבַר הַכֶּסֶף הַשֶּׁב בְּאֻמָּתֹחֲתֵינוּ בַּתְּחִלָּה אֲנַחְנוּ מוֹבָאִים לְהַתְּגַלֵּל עָלֵינוּ וּלְהַתְּנַפֵּל עָלֵינוּ וּלְקַחֲתָהּ אֶתְּנוּ לַעֲבָדִים וְאֶת־חֲמֹרֵינוּ:	18
19	And they came near to the steward of Joseph's house, and they spoke unto him at the door of the house,	וַיִּגָּשׁוּ אֶל־הָאִישׁ אֲשֶׁר עַל־בֵּית יוֹסֵף וַיְדַבְּרוּ אֵלָיו פֶּתַח הַבַּיִת:	19
20	and said: 'Oh my lord, we came indeed down at the first time to buy food.	וַיֹּאמְרוּ בִּי אֲדֹנָי יָרֵד יִרְדְּנוּ בַּתְּחִלָּה לְשֹׁבֵר־אֶכֶל:	20
21	And it came to pass, when we came to the lodging-place, that we opened our sacks, and, behold, every man's money was in the mouth of his sack, our money in full weight; and we have brought it back in our hand.	וַיְהִי כִּי־בָאוּ אֶל־הַמָּלֹךְ וַנִּפְתַּח אֶת־אֻמָּתֹחֲתֵינוּ וְהִנֵּה כֶּסֶף־אִישׁ בְּפִי אֻמָּתֹחֲתוֹ כֶּסֶפֵּנוּ בְּמִשְׁקָלוֹ וַנִּשָּׁב אֹתוֹ בְּיָדֵנוּ:	21
		וַיִּחַז יוֹסֵף עִמָּהוּן יֵת בְּנִימִין וַאֲמַר לְדַמְּנָא עַל בֵּיתָה אַעִיל יֵת גּוֹבְרִיא לְבֵיתָא וְכֹס נְכֹסְתָא וְאַתְקִין אֲרִי עָמִי אַכְלִין גּוֹבְרִיא בְּשִׁירוּתָא:	
		וַעֲבַד גּוֹבְרִיא כְּמֵא דְאָמַר יוֹסֵף וַאֲעִיל גּוֹבְרִיא יֵת גּוֹבְרִיא לְבֵית יוֹסֵף:	
		וַיִּחַלּוּ גּוֹבְרִיא אֲרִי אֶתְעִלוּ לְבֵית יוֹסֵף וַאֲמַרוּ עַל עֵיֶסְק כֶּסֶפָא דְאַתְתַּב בְּשׁוּעָנָא בְּקַדְמִיתָא אֲנַחְנָא מִתְעִלִין לְאַתְרֵבְרָבָא עַלְנָא וּלְאַסְתַּקְפָּא עַלְנָא וּלְמַקְנֵי יִתְנָא לְעַבְדִּין וּלְמַדְבַּר יֵת חֲמֹרְנָא:	
		וַקְרִיבוּ לֹות גּוֹבְרִיא דְמִמוֹנָא עַל בֵּית יוֹסֵף וּמִלִּילוּ עִמָּיהּ בַּתְרַע בֵּיתָא:	
		וַאֲמַרוּ בְּכַעַר רַבּוֹנֵי מִיחַת נַחְתָּנָא בְּקַדְמִיתָא לְמִזְבֵּן עֲבוּרָא:	
		וְהִנֵּה כִּד אֲתִינָא לְבֵית מְבָתָא וּפְתַחְנָא יֵת שׁוּעָנָא וְהָא כֶּסֶף גָּבַר בְּפִם שׁוּעָנִיה כֶּסֶפָּא בְּמִתְקָלִיה וְאַתִּיבָנָא יֵתִיה בִּידְנָא:	

(16) ושבח טבח והכן. כמו ולטבוח טבח ולהכן, ואין טבוח לשון זוי, שהיה לו לומר וטבח: בצהרים. זה מתורגם בשירותא, שהוא לשון סעודה ראשונה בלשון ארמי ובלע"ז דיזנ"ר, ויש הרצה בגמרא, שדא לכלבא שירותיה, צאע אכולא שירותא (ברכות לט:), אבל כל תרגום של צהרים מיהרא:

(18) וייראו האנשים. כתוב הוא בשני יודיין, ומרגמו ודחילו: כי הובאו בית יוסף. ואין דרך שאר הצאים לשזור בר ללון בצית יוסף כי אם צפונדקאות שצעיר. וייראו שאין זה אלא לאספס אל משמר: אנחנו מובאים. אל תוך הצית הזה: להתגולל. להיות מתגלגלת עלינו עליית הכסף, ולהיותה נופלת עלינו. ואונקלוס שתרגם ולאסתקפא עלנה, הוא לשון להסעולל, כדמרגמינן עליית דְּקָרִים, תסקופי מלין, ולא תרגמו אחר לשון המקרא, ולהתגולל שתרגם לאתרצרבא, הוא לשון גלת העָבָד (קהלת יב, ו), וְהָצַב גְּלָטָה העָלָה (נחום ז, ח), שהוא לשון מלכות:

(20) בי אדוני. לשון צעיא ומחוניים, הוא בלשון ארמי ציאי (סנהדרין סד:). ירד ירדנו. ירידה הוא לנו, רגילים היינו לפרנס אחרים, עכשיו אנו רריכים לך (צ"כ, ז, ד):

22	And other money have we brought down in our hand to buy food. We know not who put our money in our sacks.'	וְכֶסֶף אַחֵר הוֹרְדָנוּ בְיָדֵנוּ לְשֹׁכֵר-אֶכֶל לֹא יָדַעְנוּ מִי-שָׂם בְּסַפְּנוּ בְּאִמְתַּחֲתֵינוּ: וְכֶסֶף אַחֲרָנָא אַחֲתֵנָא בִידָנָא לְמִזְבֹּן עֲבוּרָא לֹא יָדַעְנָא מִן שׁוּי כִסְפָנָא בְּשׁוּעֵנָנָא:	22
23	And he said: 'Peace be to you, fear not; your God, and the God of your father, hath given you treasure in your sacks; I had your money.' And he brought Simeon out unto them.	וַיֹּאמֶר שְׁלוֹם לָכֶם אֶל-תִּירְאוּ אֱלֹהֵיכֶם וְאֱלֹהֵי אֲבִיכֶם נָתַן לָכֶם מִטְּמוֹן בְּאִמְתַּחֲתֵיכֶם כֶּסֶפְכֶם בָּא אֵלַי וְיוֹצֵא אֶלֵהֶם אֶת-שְׁמִעוֹן: וַאֲמַר שְׁלָם לָכוֹן לֹא תִדְחַלּוּן אֱלֹהֵיכֶם וְאֱלֹהֵי דְאַבּוּכֶם וְיֵהָב לָכוֹן סִימֹן בְּשׁוּעֵנִיכֶם כֶּסֶפְכֶם אֶתָּא לְנִתְהוֹן יֵת שְׁמִעוֹן:	23
24	And the man brought the men into Joseph's house, and gave them water, and they washed their feet; and he gave their asses provender.	וַיָּבֵא הָאִישׁ אֶת-הָאֲנָשִׁים בֵּיתָה יוֹסֵף וַיִּתֵּן-מַיִם וַיִּרְחֲצוּ רַגְלֵיהֶם וַיִּתֵּן מִסְפּוֹא לַחֲמֵרֵיהֶם: וַאֲעִיל גּוֹבְרָא יֵת גּוֹבְרִיא לְבֵית יוֹסֵף וַיִּהָב מֵיָא וַאֲסָחוּ רַגְלֵיהוֹן וַיִּהָב כִּסְתָא לַחֲמֵרֵיהוֹן:	24
25	And they made ready the present against Joseph's coming at noon; for they heard that they should eat bread there.	וַיַּכְיֵנוּ אֶת-הַמִּנְחָה עַד-בּוֹא יוֹסֵף בְּצַהֲרֵימָּ כִּי שָׁמְעוּ כִּי-שָׂם יֹאכְלוּ לֶחֶם: וַאֲתִקְנוּ יֵת תְּקֻרֻבְתָּא עַד דְּעָאֵל יוֹסֵף בְּשִׁירוּתָא אַרִי שְׁמִעוּ אַרִי תַמָּן אֶכְלִין לַחֲמָא:	25
26	And when Joseph came home, they brought him the present which was in their hand into the house, and bowed down to him to the earth.	וַיָּבֵא יוֹסֵף הַבְּיֹתָה וַיָּבִיאוּ לוֹ אֶת-הַמִּנְחָה אֲשֶׁר-בְּיָדָם הַבְּיֹתָה וַיִּשְׁתַּחֲווּ-לוֹ אֶרְצָה: וְעָאֵל יוֹסֵף לְבֵיתָא וַאֲעִילוּ לֵיהּ יֵת תְּקֻרֻבְתָּא דְּבִידָהוֹן לְבֵיתָא וּסְגִידוּ לֵיהּ עַל אֶרְעָא:	26
27	And he asked them of their welfare, and said: 'Is your father well, the old man of whom ye spoke? Is he yet alive?'	וַיִּשְׁאַל לָהֶם לְשָׁלוֹם וַיֹּאמֶר הַשְׁלוֹם אֲבִיכֶם הַזֶּקֶן אֲשֶׁר אָמַרְתֶּם הַעוֹדְנִי חַי: וּשְׂאִיל לַהוֹן לְשָׁלָם וַאֲמַר הַשְׁלָם אַבּוּכֶם סָבָא דְאַמְרִיתוֹן הַעַד כְּעַן קַיִים:	27
28	And they said: 'Thy servant our father is well, he is yet alive.' And they bowed the head, and made obeisance.	וַיֹּאמְרוּ שְׁלוֹם לְעַבְדְּךָ לְאַבְנָא עוֹדְנִי חַי וַיִּקְדּוּ (כִּי וַיִּשְׁתַּחֲוּ) קַיִ וַיִּשְׁתַּחֲווּ: וַאֲמָרוּ שְׁלָם לְעַבְדְּךָ לְאַבְנָא עַד כְּעַן קַיִים וּכְרַעוּ וּסְגִידוּ:	28
29	And he lifted up his eyes, and saw Benjamin his brother, his mother's son, and said: 'Is this your youngest brother of whom ye spoke unto me?' And he said: 'God be gracious unto thee, my son.'	וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיִּרְא אֶת-בְּנִימִין אַחִיו בֶּן-אִמּוֹ וַיֹּאמֶר הַזֶּה אַחֲיֶיכֶם הַקָּטָן אֲשֶׁר אָמַרְתֶּם אֵלַי וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יַחַנֵּךְ בְּנִי: וַיִּקְשֵׁ עֵינָיו וַיַּחֲזֵק יֵת בְּנִימִין אַחֲוֵהִי בֶר אִמִּיהּ וַאֲמַר הַדִּין אַחֲוִיכֶם זַעֲרָא דְאַמְרִיתוֹן לִי וַאֲמַר מִן קָדָם יְיָ יִתְרַחֵם עֲלֶיךָ בְּרִי:	29

(23) אלהיכם. בזכותכם, ואם אין זכותכם כדאי, אלהי אביכם, בזכות אביכם נתן לכם מטמון;
(24) ויבא האיש. הצאח אחר הצאה, לפי שהיו דוחפים אותו חוץ, עד שדצרו אליו פתח הבית, ומשאמר להם שלום לכם, נמשכו וצאו אחריהם;

(25) ויבינו. הזמינו, עטרוהו בכלים נאים;
(26) הביתה. מפרוזדור לטרקלין. (נראה דיוקו דרש"י מהציתה צמראה, ויביאו לו את המנחה אשר צידם הציתה, דקשה לו הלא כבר הוצאו ציתו של יוסף, אלא על כרחך נריך לומר מפרוזדור לטרקלין, ודו"ק);
(28) ויקדו וישתחוו. על שאלת שלום. קידה כפיפת קדקד, השמחואה משמחה לארץ;

30	And Joseph made haste; for his heart yearned toward his brother; and he sought where to weep; and he entered into his chamber, and wept there.	וַיַּמְהֵר יוֹסֵף אֶת־לִבּוֹ וַיִּחַר אֶת־לִבּוֹ וַיִּבְקֹשׁ לִבְכּוֹת וַיָּבֹא הַחֲדָרָה וַיִּבְדֹּךְ שָׁמָּה:	שביעי
31	And he washed his face, and came out; and he refrained himself, and said: 'Set on bread.'	וַיִּרְתֵּן פָּנָיו וַיֵּצֵא וַיִּתְאַפֵּק וַיֹּאמֶר שְׂמוֹ לֶחֶם:	31
32	And they set on for him by himself, and for them by themselves, and for the Egyptians, that did eat with him, by themselves; because the Egyptians might not eat bread with the Hebrews; for that is an abomination unto the Egyptians.	וַיַּשְׂמִינּוּ לוֹ לִבְדּוֹ וְלָהֶם לִבְדָּם וְלַמִּצְרָיִם הָאֲכָלִים אֹתוֹ לִבְדָּם כִּי לֹא יִכְלִין הַמִּצְרָיִם לֶאֱכֹל אֶת־הָעֵבְרִים לֶחֶם כִּי־תוֹעֵבָה הוּא לַמִּצְרָיִם:	32
33	And they sat before him, the firstborn according to his birthright, and the youngest according to his youth; and the men marvelled one with another.	וַיֵּשְׁבוּ לִפְנֵי הַבָּכֹר כַּבְּכֻרָתוֹ וְהַצֵּעִיר כַּצִּעֲרָתוֹ וַיִּתְמַהּוּ הָאֲנָשִׁים אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ:	33
34	And portions were taken unto them from before him; but Benjamin's portion was five times so much as any of theirs. And they drank, and were merry with him.	וַיֵּשָׂא מִשָּׂאת מֵאֵת פָּנָיו אֲלֵהֶם וַתֵּרֶב מִשָּׂאת בְּנִימִן מִמִּשָּׂאת כָּל־חֵמֶשׁ יָדוֹת וַיִּשְׂכְּרוּ עִמּוֹ:	34
XLIV	And he commanded the steward of his house, saying: 'Fill the men's sacks with food, as much as they can carry, and put every man's money in his sack's mouth.'	וַיֵּצֵא אֶת־אֲשֶׁר עַל־בֵּיתוֹ לֵאמֹר מִלֵּא אֶת־אֲמֹתַחַת הָאֲנָשִׁים אֲכֹל כַּאֲשֶׁר יִכְלִין שָׂאת וְשִׁים בְּסֹף־אִישׁ בִּפִּי אֲמֹתַחַתוֹ:	XLIV

(29) אלהים יחנך בני. בשאר שצטים שמענו חגינה, אֲשֶׁר חָנַן אֱלֹהִים אֶת עֲבָדָךְ, וצנימין עדיין לא נולד, לכך זכרו יוסף צניניה:

(30) כי נכמרו רחמיו. שאלו יש לך אח מאס, אמר לו אח היה לי ואיני יודע היכן הוא, יש לך צנים, אמר לו יש לי עשרה, אמר לו ומה שמס, אמר לו, בלע ובכר וכו', אמר לו מה טיבן של שמות הללו, אמר לו כלם על שם אחי והזרות אשר מצאוהו, בלע, שנבלע בין האומות. בכר, שהיה זכור לאמו. אשבל, ששצאו אל. גרא, שנתגייר באכסניא. ונעמן, שהיה נעים ביותר. אחי וראש, אחי היה וראשי היה. מפס, מפי אבי למד. וחפס, שלא ראה חופתי ולא ראיתי אני חופתו. וארד, שירד לבין האומות, כדאיתא במס' סוטה (לו:), מיד נכמרו רחמיו: נכמרו. נתחממו, ובלשון משנה על הכומר של יתים (צבא מלעא עד.), ובלשון ארמי במכמר זשרא (פסחים נח.), ובמקרא עורנו פסגור נקמרו, נתחממו ונקמטו קמטים קמטים, מִפְּגִי וְלַעֲפֹת רָעָב. כן דרך כל עור כשמחממין אותו נקמט ונתכוץ:

(31) ויתאפק. נתאמץ, והוא לשון ומיחץ פִּפְיָקִים רָפָה (איוב יז, כא), וכן פִּפְיָקִי מְגָנִים (שם מא, ז), חווק:

(32) כי תועבה היא. דבר שנאוי הוא למצרים לאכול את העזרים, ואונקלוס נתן טעם לדבר:

(33) הבכר כזכרתו. מכה בגדיע וקורא, ראובן שמעון לוי יהודה יששכר וזבולון בני אס אחת, הסבו כסדר הזה שהוא סדר חולדותיכם, וכן כולם, כיון שהגיע לצנימין, אמר, זה אין לו אס ואני אין לי אס, יש אצלי:

(34) משאות. מנות: חמש ידות. חלקו עם אחיו, ומשאת יוסף ואסנת, ומנשה ואפרים: וישכרו אמו. ומיום שמכרוהו לא שמו יין ולא הוא שמה יין, ואותו היום שמו (ז"ר נב, ה)

2	And put my goblet, the silver goblet, in the sack's mouth of the youngest, and his corn money. ⁷ And he did according to the word that Joseph had spoken.	וְאֶת־גִּבְעִי יוֹסֵף הִפָּסֵף תְּשִׁים בְּפִי אֲמַתְחַת הַקֶּטָן וְאֶת כֶּסֶף שִׁבְרוֹ וַיַּעַשׂ כַּדְבָר יוֹסֵף אֲשֶׁר דִּבֶּר:	2
3	As soon as the morning was light, the men were sent away, they and their asses.	צִפְרָא נִהַר וְגִבְרִיא אֶתְפָּטְרוּ אֲנֹן וְחִמְרֵיהֶן:	3
4	And when they were gone out of the city, and were not yet far off, Joseph said unto his steward: 'Up, follow after the men; and when thou dost overtake them, say unto them: Wherefore have ye rewarded evil for good?	הֵם יֵצְאוּ אֶת־הָעִיר לֹא הִרְחִיקוּ יוֹסֵף אָמַר לְאִשְׁרֵי עַל־בֵּיתוֹ קוֹם רֹדֶף אַחֲרֵי הָאֲנָשִׁים וְהִשְׁתָּם וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם לָמָּה שְׁלַמְתֶּם רָעָה תַּחַת טוֹבָה: חֲלָף טָבַחְתָּ:	4
5	Is not this it in which my lord drinketh, and whereby he indeed divineth? ye have done evil in so doing. ⁷	הֲלוֹא זֶה אֲשֶׁר יִשְׁתֶּה אֲדֹנִי בּוֹ וְהוּא נִחַשׁ יִנַּחֵשׁ בּוֹ הִרְעַתֶּם אֲשֶׁר עָשִׂיתֶם:	5
6	And he overtook them, and he spoke unto them these words.	וַיִּשְׁגֹּם וַיִּדְבֹּר אֲלֵהֶם אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה:	6
7	And they said unto him: 'Wherefore speaketh my lord such words as these? Far be it from thy servants that they should do such a thing.	וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו לָמָּה יִדְבֹּר אֲדֹנִי כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה חֲלִילָה לַעֲבֹדֶיךָ מַעֲשׂוֹת כַּדְּבָר הַזֶּה:	7
8	Behold, the money, which we found in our sacks' mouths, we brought back unto thee out of the land of Canaan; how then should we steal out of thy lord's house silver or gold?	הֵן כֶּסֶף אֲשֶׁר מָצְאָנוּ בְּפִי אֲמַתְחַתֵּינוּ הֵשִׁיבָנוּ אֵלֶיךָ מֵאֶרֶץ כְּנָעַן וְאִידֶיךָ נִגְנַב מִבֵּית אֲדֹנֶיךָ כֶּסֶף אוֹ זָהָב:	8
9	With whomsoever of thy servants it be found, let him die, and we also will be my lord's bondmen. ⁷	אֲשֶׁר יִמָּצָא אִתּוֹ מֵעֲבֹדֶיךָ וְגַם־אֲנַחְנוּ נָתַתָּה לְאֲדֹנֵי לַעֲבָדִים:	9
10	And he said: 'Now also let it be according unto your words: he with whom it is found shall be my bondman; and ye shall be blameless. ⁷	וַיֹּאמֶר גַּם־עַתָּה כַּדְּבָרֵיכֶם כֵּן הוּא אֲשֶׁר יִמָּצָא אִתּוֹ וְיִהְיֶה־לִּי עֶבֶד וְאַתֶּם תִּהְיוּ נְקִיִּים:	10

(2) גביע. כוס ארוך, וקורין לו מדריג"ש (רעמר):

(7) חלילה לעבדך. חולין הוא לנו, לשון גנאי. ותרגום חס לעבדך, חס מאת הקצ"ה יהי עלינו מעשות זאת, והרצה יש נגמרא, חס ושלום:

(8) הן כסף אשר מצאנו. זה אחד מעשרה קל וחומר האמורים בתורה, וכלן מנויין בצראשית רבה (נב, ז):

11	Then they hastened, and took down every man his sack to the ground, and opened every man his sack.	וַיַּמְהָרוּ וַיִּזְרְדוּ אִישׁ אֶת־אֲמֹתָתוֹ אֶרְצָה וַיִּפְתְּחוּ אִישׁ אֲמֹתָתוֹ: וְאֶחָיו וְאֶחִיתוֹ גִּבְרִית טוֹעֲנִיהָ לְאַרְעָא וּפְתַחוּ גִבְרִית טוֹעֲנִיהָ:
12	And he searched, beginning at the eldest, and leaving off at the youngest; and the goblet was found in Benjamin's sack.	וַיַּחְפֹּשׂ בַּגְּדוֹל הַחֹל וּבִקְטָן וּבְלֹשׁ בְּרָבָא שְׂרִי וּבִזְעִירָא כֻּלָּה וַיִּמְצָא הַגְּבִיעַ בְּאֲמֹתָתָהּ בְּנִימָן:
13	And they rent their clothes, and laded every man his ass, and returned to the city.	וַיִּקְרְעוּ שְׂמֹלֹתָם וַיַּעֲמֹס אִישׁ עַל־חֲמֹרֹו וַיָּשֻׁבוּ הָעִירָה: וּבִזְעוּ לְבוֹשִׁיהוֹן וּרְמוּ גִבְרִית עַל חֲמֹרִיהָ וְתָבוּ לְקֶרְתָּא:
14	And Judah and his brethren came to Joseph's house, and he was yet there; and they fell before him on the ground.	וַיָּבֹא יְהוּדָה וְאֶחָיו יוֹסֵף וְהוּא עוֹדֵנוּ שָׁם וַיִּפְּלוּ לִפְנֵיו אֶרְצָה:
15	And Joseph said unto them: 'What deed is this that ye have done? or how shall we clear ourselves? God hath found out the iniquity of thy servants; behold, we are my lord's bondmen, both we, and he also in whose hand the cup is found.'	וַיֹּאמֶר לָהֶם יוֹסֵף מַה־הַמַּעֲשֶׂה הַזֶּה אֲשֶׁר עָשִׂיתֶם הֲלוֹא יָדַעְתֶּם כִּי־נִחַשׁ יִנְחַשׁ אִישׁ אֲשֶׁר כְּמֹנִי: וַיֹּאמֶר לָהֶן יוֹסֵף מָא עִיבְדָּא הָדִין דְּעִבְדְּתוֹן הֲלָא יָדַעְתוֹן אֲרִי בְּדָקָא מְבַדִּיק גִּבְרָא דְכֹתִי:
16	And Judah said: 'What shall we say unto my lord? what shall we speak? or how shall we clear ourselves? God hath found out the iniquity of thy servants; behold, we are my lord's bondmen, both we, and he also in whose hand the cup is found.'	וַיֹּאמֶר יְהוּדָה מַה־נֹּאמַר לְאֲדֹנִי מַה־נִּדְבַּר וּמַה־נִּצְטַדֵּק הָאֱלֹהִים מִצָּא אֶת־עֲוֹנוֹ עֲבָדֶיךָ הִנֵּנוּ עֲבָדִים לְאֲדֹנִי גַם־אֲנִי וְגַם אֲשֶׁר־נִמְצָא הַגְּבִיעַ בְּיָדוֹ:

מפטיר

- (10) גם עתה כדברייכם. אף זו מן הדין אמת, כדברייכם כן הוא, שכלכם חייבים בדבר, עשרה שנמצאת גניבה ביד אחד מהם כלם נתפסים, אבל אני אעשה לכם לפנים משורת הדין, אשר ימצא אחי יהיה לי עבד:
- (12) בגדול החל. שלא ירגישו שהיה יודע היכן הוא:
- (13) ויעמס איש על חמורו. צעלי זרוע היו, ולא הוטרפו לסייע זה את זה לטעון: וישובו העירה. מטרפולין היתה, והוא אומר העירה, העיר כל שהוא, אלא שלא היתה בעיניהם אלא כעיר ציונית של עשרה בני אדם לענין המלחמה:
- (14) עודנו שם. שהיה ממתין להם:
- (15) הלא ידעתם כי נחש ינחש וגו'. הלא ידעתם כי איש חשוב כמוני יודע לנחש, ולדעת מדעת ומסבירא ובינה כי אתם גנבתם הגביע:
- (16) האלהים מצא. יודעים אנו שלא סרחנו, אבל מאת המקום נהיתה להביא לנו זאת, מצא בעל חוב מקום לגבות שטר חובו: ומה נצטדק. לשון צדק, וכן כל תביעה שתחלת יסודה צד"ו יהיה צאה לדבר כלשון מתפעל או נתפעל, נותן טי"ת במקום חי"ו, ואינו נותנה לפני אות ראשונה של יסוד התיבה, אלא צאמנע אותיות העיקר, כגון נצטדק מגזרת צדק, ויִצְטַע מגזרת צבע, ויִצְטִירוּ מגזרת זיר יִמְוִיִם, הִצְטִירוּ מגזרת צִדָה לְדָרָךְ. ותיבה שתחלתה סמ"ך או ש"ן כשהיא מתפעלת, התי"ו מפרדת את אותיות העיקר כגון, וַיִּסְפָּזֶל הַקֶּבֶץ (קהלת יב, ה), מגזרת סבל. מִשְׁפָּזֶל הוּיָת בְּקֶרְנָא (דניאל ז, ח), מגזרת סכל. וַיִּשְׁפָּרֶם קָקוֹת עֲמָרִי (מכילת ו, טז), מגזרת שמר. וְסָר מִקֶּרַע מִשְׁחָלָל (ישעיה נט, טו), מגזרת מולִיךְ יוֹעֲזִים שוֹלָל (איוב יב, יז). מִקְּחוֹלָל בְּעָמִי (שמות ט, יז), מגזרת דָּךְךָ לֹא סָלוּלָה (ירמיה יח, טו):

17	And he said: 'Far be it from me that I should do so; the man in whose hand the goblet is found, he shall be my bondman; but as for you, get you up in peace unto your father.'	וַיֹּאמֶר חָס לִי מִלְמַעַבְדָּא גִבְרָא דְאִשְׁתַּכַּח פְּלִידָא בִידֵיהּ הוּא יְהִי לִי עֲבָדָא וְאַתּוֹן סָקוּ לְשָׁלָם לְנֹת אֲבוּכוֹן:	וַיֹּאמֶר חָלִילָה לִּי מִעֲשׂוֹת זֹאת הָאִישׁ אֲשֶׁר נִמְצָא הַגִּבִּיעַ בְּיָדוֹ הוּא יִהְיֶה-לִּי עֶבֶד וְאַתֶּם עֲלוּ לְשָׁלוֹם אֶל-אֲבִיכֶם: (ס)	קמו פסוקים
----	--	---	---	------------

The Haftarah is I Kings 3:15 – 4:1 on page 251. On Hanukka, read the Maftir on page 262. See there for notes on which Maftir to read. The Haftara for the first Shabbat on Hanukka is on page 270, and for the second Shabbat on page 271. If Shabbat and Hanukka coincides with Rosh Hodesh, combine the 6th and 7th aliya of the parsha, read the Maftir for Rosh Hodesh as the 7th aliya on page 257, and read the Maftir and Haftara for Shabbat Hanukka.

18	Then Judah came near unto him, and said: 'Oh my lord, let thy servant, I pray thee, speak a word in my lord's ears, and let not thine anger burn against thy servant; for thou art even as Pharaoh.'	וַיִּגֶשׁ אֵלָיו יְהוֹדָה וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי יְדִבֶּר-נָא עִבְדְּךָ דְּבַר בְּאֻזְנֵי אֲדֹנָי וְאַל-יִחַר אַפְּךָ בְּעִבְדְּךָ כִּי כְמוֹךָ כָּפַרְעֹה:	וַיִּגֶשׁ אֵלָיו יְהוֹדָה וַיֹּאמֶר בִּי אֲדֹנָי יְדִבֶּר-נָא עִבְדְּךָ דְּבַר בְּאֻזְנֵי אֲדֹנָי וְאַל-יִחַר אַפְּךָ בְּעִבְדְּךָ כִּי כְמוֹךָ כָּפַרְעֹה:	ויגש מ
19	My lord asked his servants, saying: Have ye a father, or a brother?	רַבּוֹנִי שְׂאִיל יְתַּ עֲבָדוּהִי לְמִימַר הֲאִית לָכוֹן אָבָא אוֹ אָחָא:	אֲדֹנָי שְׂאֵל אֶת-עֲבָדָיו לֵאמֹר הֲיֵשׁ לָכֶם אָב אוֹ-אָח:	19
20	And we said unto my lord: We have a father, an old man, and a child of his old age, a little one; and his brother is dead, and he alone is left of his mother, and his father loveth him.	וַנֹּאמְרָא לְרַבּוֹנִי אִית לָנָא אָבָא סְבָא וּבֶר סִבְתִּין זְעִיר וְאֶחָדוּהִי מִית וְאִשְׁתָּאֵר הוּא בְּלַחֲדוּדוּהִי לְאֻמִּיהּ וְאֶבּוּהִי רַחִים לִיהּ:	וַנֹּאמֶר אֶל-אֲדֹנָי יֵשׁ-לָנוּ אָב זָקֵן וְיָלֵד זָקִים קָטָן וְאֶחָיו מָת וַיִּנְתָּר הוּא לְבָדּוֹ לְאֻמוֹ וְאָבּוֹ אֶהְיֶה:	20
21	And thou saidst unto thy servants: Bring him down unto me, that I may set mine eyes upon him.	וַתֹּאמְרַת לְעִבְדְּךָ אַחֲתוּהִי לְנֹתִי וְאִשְׁנֵי עֵינֵי עַלּוּהִי:	וַתֹּאמֶר אֶל-עֲבָדֶיךָ הוֹרְדוּהוּ אֵלַי וְאִשְׁימָה עֵינֵי עָלָיו:	נזי
22	And we said unto my lord: The lad cannot leave his father; for if he should leave his father, his father would die.	וַנֹּאמְרָא לְרַבּוֹנִי לֹא יָפוּל עוּלִימָא לְמִשְׁבַּק יְתַ אֶבּוּהִי אִם יִשְׁבּוּק יְתַ אֶבּוּהִי יָמוּת:	וַנֹּאמֶר אֶל-אֲדֹנָי לֹא-יוּכַל הַנֶּעַר לַעֲזֹב אֶת-אָבּוֹ וְעֵזֵב אֶת-אָבּוֹ וּמָת:	22

(18) ויגש אליו. דבר באזני אדני. יכנסו דברי צאזניך (צ"ר נג, ו): ואל יחר אפך. מכאן אתה למד שדבר אליו קשות: כי כמוך כפרעה. חשוב אתה צעני כמלך, זה פשוטו, ומדרשו (צ"ר ס). סופך ללקות עליו בצרעת, כמו שלקה פרעה על ידי זקנתי שרה, על לילה אחת שעבדה. דבר אחר, מה פרעה גזר ואינו מקיים, מצטיח ואינו עושה, אף אתה כן, וכי זו היא שימת עין, שאמרת לשום עיני עליו. דבר אחר כי כמוך כפרעה, אם תקניטני, אהרוג אותך ואת אדוניך (צ"ר ס): (19) אדני שאל את עבדיו. מתחלה בעלילה צאת עליו, למה היה לך לשאול כל אלה, צחק היינו מצדקשים, או אחותנו אתה מצדקש, ואף על פי כן ונאמר אל אדוני, לא כחדנו ממך דבר (צ"ר ס ח): (20) ואחיו מת. מפני היראה היה מוסיף דבר שקר מפיו, אמר, אם אומר לו שהוא קיים, יאמר הציאהו אלני: לבדו לאמו. מאותו האם אין לו עוד אח: (22) ועזב את אביו ומת. אם יעזוב את אביו, דואגים אנו שמא ימות בדרך, שהרי אמו בדרך מתה:

23	And thou saidst unto thy servants: Except your youngest brother come down with you, ye shall see my face no more.	וַתֹּאמֶר אֶל-עֲבָדָי אִם-לֹא יֵרֵד אֲחֵיכֶם הַקָּטָן אִתְּכֶם לֹא תִסְפּוּן לִרְאוֹת פָּנַי: וְאָמַרְתָּ לְעֲבָדְךָ אִם לֹא יֵיחֹת אֲחוּכֹן וְעִירָא עִמָּכֹן לֹא תִסְפּוּן לִמְחֹזֵי אִפִּי:	23
24	And it came to pass when we came up unto thy servant my father, we told him the words of my lord.	וַיְהִי כִּי עָלִינוּ אֶל-עֲבָדְךָ אֲבִי וַנִּגְדֵּל-לֹו אֶת דְּבָרֵי אֲדֹנָי: וַהֲוָה כַּד סָלִיקָנָא לְוֹת עֲבָדְךָ אָבָא וַחֲוִינָא לִיהִ יֵת פִּתְגָמֵי רַבּוּנֵי:	24
25	And our father said: Go again, buy us a little food.	וַיֹּאמֶר אָבִינוּ שָׁבוּ שְׁכַרוּ-לָנוּ מִזֶּמֶט-אֶכֶל: וַאֲמַר אָבוּנָא תוּבוּ זְבוּנוּ לָנָא זְעִיר עֲבוּרָא:	ישראל 25
26	And we said: We cannot go down; if our youngest brother be with us, then will we go down; for we may not see the man's face, except our youngest brother be with us.	וַנֹּאמֶר לֹא נוּכַל לָרֶדֶת אִם- יֵשׁ אֲחִינוּ הַקָּטָן אִתָּנוּ וְיֵרְדְנוּ כִּי-לֹא נוּכַל לִרְאוֹת פָּנֵי הָאִישׁ וְאֲחִינוּ הַקָּטָן אֵינָנו אִתָּנוּ: וַאֲמַרְנָא לֹא נָכוּל לְמִיחַת אִם אֵית אֲחוּנָא זְעִירָא עִמָּנָא וְנִיחֹת אֲרִי לֹא נָכוּל לְמַחֲזֵי אִפִּי גוּבְרָא וְאֲחוּנָא זְעִירָא לִיתְהוּ עִמָּנָא:	26
27	And thy servant my father said unto us: Ye know that my wife bore me two sons;	וַיֹּאמֶר עֲבָדְךָ אֲבִי אֲלִינוּ אַתֶּם יָדַעְתֶּם כִּי שְׁנַיִם יִלְדָה-לִּי אִשְׁתִּי: וַאֲמַר עֲבָדְךָ אָבָא לָנָא אַתֹּן יָדַעְתֹּן אֲרִי תְרִין יִלִּידַת לִי אַתָּתִי:	27
28	and the one went out from me, and I said: Surely he is torn in pieces; and I have not seen him since;	וַיֵּצֵא הָאֶחָד מֵאִתִּי וַאֲמַר אֶךְ טָרַף טָרַף וְלֹא רָאִיתִיו עַד- הַנֵּה: וַנִּפֶּק חַד מִלְּוֹתִי וַאֲמַרְתִּי בְרַם מִקְשָׁל קָשִׁיל וְלֹא חֲזַיתִיה עַד כָּעַן:	28
29	and if ye take this one also from me, and harm befall him, ye will bring down my gray hairs with sorrow to the grave.	וְלִקְחֶתֶם גַּם-אֶת-זֶה מֵעַם פָּנֵי וְקָרְהוּ אֶסּוֹן וְהוֹרְדֶתֶם אֶת- שִׁיבְתִי בְרַעַה שְׂאֵלָה: וְתִסְבּוּן אֶף יֵת דִּין מִן קִדְמִי וְיַעְרַעְנִיה מוֹתָא וְתַחֲתוּן יֵת סִיבְתִי בְּבִשְׁתָּא לְשֹׂאוֹל:	29
30	Now therefore when I come to thy servant my father, and the lad is not with us; seeing that his soul is bound up with the lad's soul;	וְעַתָּה כְּבָאִי אֶל-עֲבָדְךָ אֲבִי וְהִנֵּער אֵינָנו אִתָּנוּ וְנַפְשׁוֹ קְשׁוּרָה בְּנַפְשׁוֹ: וְכַעַן כְּמִיתָא לְוֹת עֲבָדְךָ אָבָא וְעוֹלִימָא לִיתְהוּ עִמָּנָא וְנַפְשִׁיה חֲבִיבָא לִיהִ כְּנַפְשִׁיה:	30
31	it will come to pass, when he seeth that the lad is not with us, that he will die; and thy servants will bring down the gray hairs of thy servant our father with sorrow to the grave.	וְהָיָה כִּרְאוֹתוֹ כִּי-אֵין הִנֵּער וְנָמַת וְהוֹרִידוּ עֲבָדֶיךָ אֶת-שִׁיבַת עֲבָדְךָ אָבִינוּ בִּגְזוֹן שְׂאֵלָה: וְיְהִי כַּד יַחֲזִי אֲרִי לִית עוֹלִימָא וַיָּמוּת וְנִחֲתוּן עֲבָדְךָ יֵת סִיבַת עֲבָדְךָ אָבוּנָא בְּדוּוּנָא לְשֹׂאוֹל:	שני 31

(29) וקרהו אסון. שהשטן מקטרג נשעת הסכנה (שם לא, ט): והורדתם את שיבתי וגו'. עכשיו כשהוא אליל, אני מתנחם בו על אמו ועל אחיו, ואם ימות זה, דומה עלי ששלטן ממו ביום אחד: (31) והיה כראותו כי אין הנער ומת. אזיו מלרמו:

32	For thy servant became surety for the lad unto my father, saying: If I bring him not unto thee, then shall I bear the blame to my father for ever.	כִּי עֲבָדְךָ עָרַב אֶת־הַנֶּעַר מִעַם אָבִי לֵאמֹר אִם־לֹא אָבִיאָנִי אֵלֶיךָ וְחָטָאתִי לְאָבִי כָל־הַיָּמִים:	אֲרִי עֲבָדְךָ מְעָרַב בְּעוֹלִימָא מִן אַבָּא לְמִימַר אִם לֹא אֵיתִינִיה לָךְ וְאִיהִי חֲטִי לְאַבָּא כָּל יוֹמִיָא:
33	Now therefore, let thy servant, I pray thee, abide instead of the lad a bondman to my lord; and let the lad go up with his brethren.	וְעַתָּה יֵשְׁב־נָא עֲבָדְךָ תַּחַת הַנֶּעַר עֹבֵד לְאֹדְנִי וְהַנֶּעַר יַעַל עִם־אָחָיו:	וְכַעַן וְיָתִיב כְּעַן עֲבָדְךָ תַּחַת עוֹלִימָא עֲבָדָא לְרַבּוּנִי וְעוֹלִימָא יִסַּק עִם אָחָוְהִי:
34	For how shall I go up to my father, if the lad be not with me? lest I look upon the evil that shall come on my father.'	כִּי־אֵיךְ אֶעֱלֶה אֶל־אָבִי וְהַנֶּעַר אֵינְנִי אִתִּי מִן אָרְצָה בָּרַע אֲשֶׁר יִמָּצֵא אֶת־אָבִי:	אֲרִי אֵיכָדִין אֶסַּק לְוֹת אַבָּא וְעוֹלִימָא לִיתְוָהִי עִמִּי דְלִמָּא אָחָוִי בְּבִשְׁתָּא דְתִשְׁכַּח יָת אַבָּא:
XLV	Then Joseph could not refrain himself before all them that stood by him; and he cried: 'Cause every man to go out from me.' And there stood no man with him, while Joseph made himself known unto his brethren.	וְלֹא־יָכֹל יוֹסֵף לְהִתְאַפֵּק לְכָל הַנִּצָּבִים עָלָיו וַיִּקְרָא הוֹצִיאוּ כָל־אִישׁ מֵעָלָי וְלֹא־עָמַד אִישׁ אִתּוֹ בְּהִתְנַדֵּעַ יוֹסֵף אֶל־אָחָיו:	וְלֹא יָכִיל יוֹסֵף לְאַתְחַסְנָא לְכָל דְקִימִין עָלוּוְהִי וַיִּקְרָא אֶפִּיקוּ כָל אָנָּשׁ מֵעָלוּוִי וְלֹא קָם אָנָּשׁ עִמִּיה כִּד אֵתִידַע יוֹסֵף לְאַחָוְהִי:
2	And he wept aloud; and the Egyptians heard, and the house of Pharaoh heard.	וַיִּתֵּן אֶת־קֻלּוֹ בִּבְכֵי וַיִּשְׁמְעוּ מִצְרַיִם וַיִּשְׁמַע בֵּית פַּרְעֹה:	וַיַּחֲבִיב יָת קָלִיה בְּבִכִּיתָא וַיִּשְׁמְעוּ מִצְרָאִי וַיִּשְׁמַע אָנָּשׁ בֵּית פַּרְעֹה:
3	And Joseph said unto his brethren: 'I am Joseph; doth my father yet live?' And his brethren could not answer him; for they were affrighted at his presence.	וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אָחָיו אֲנִי יוֹסֵף הָעוֹד אָבִי חַי וְלֹא־יָכֹלּוּ אָחָיו לַעֲנֹת אוֹתוֹ כִּי נִבְהָלוּ מִפָּנָיו:	וַאֲמַר יוֹסֵף לְאַחָוְהִי אָנָּא יוֹסֵף הָעֵד כְּעַן אַבָּא קַיָּים וְלֹא יָכִילוּ אָחָוְהִי לְאַתְבָּא יְתִיה פִּתְגָם אֲרִי אֲתַבְּהִילוּ מִן קִדְמוּהִי:
4	And Joseph said unto his brethren: 'Come near to me, I pray you.' And they came near. And he said: 'I am Joseph your brother, whom ye sold into Egypt.'	וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אָחָיו גִּשּׁוּ־נָא אֵלַי וַיִּגָּשׁוּ וַיֹּאמֶר אֲנִי יוֹסֵף אֲחֵיכֶם אֲשֶׁר־מָכַרְתֶּם אֹתִי מִצְרָיִמָה:	וַאֲמַר יוֹסֵף לְאַחָוְהִי קְרוּבוּ כְעַן לְוֹתִי וַיִּקְרִיבוּ וַאֲמַר אָנָּא יוֹסֵף אָחֻיכֹן דְּזַבִּינְתוּן יְתִי לְמִצְרַיִם:

(32) כי עבדך ערב את הנער מעם אבי לאמר אם לא אביאנו אליך וחטאתי לאבי כל הימים. ואם תאמר למה אני נכנס לחגר יותר משאר אחי, הם כולם מזחזך, ואני נתקשרתי בקשר חזק להיות מנודה צד' עולמות:

(33) ישב נא עבדך וגו'. לכל דבר אני מעולה ממנו, לגבורה ולמלחמה ולשמע:

(1) ולא יכול יוסף להתאפק לכל הנצבים. לא היה יכול לסבול שיהיו מצרים נכזים עליו ושומעין שאחיו מתביישין בהודעו להם:

(2) וישמע בית פרעה. ביתו של פרעה, כלומר עצדיו וצני ביתו, ואין זה לשון בית ממש, אלא כמו בית ישראל, בית יהודה, מישראל' דלע"ז:

(3) נבהלו מפניו. מפני הצושה:

(4) גשו נא אלי. ראה אותם נסוגים לאחור, אמר, עכשיו אחי נכלמים, קרא להם בלשון רכה ותחנונים והראה להם שהוא מהול (צ"ר נג, ח):

<p>5 And now be not grieved, nor angry with yourselves, that ye sold me hither; for God did send me before you to preserve life.</p>	<p>וְעַתָּה אֵל-תַּעֲצֹבוּ וְאֵל-יַחַר בְּעֵינֵיכֶם כִּי-מָכַרְתֶּם אֹתִי הִנֵּה כִּי לְמַחֲוָה שָׁלַחֲנִי אֱלֹהִים לִפְנֵיכֶם: וְכַעַן לֹא תִתְנַסְּסוּ וְלֹא יִתְקַף בְּעֵינֵיכֶם אֲרִי וּבִנְתֹנִי יִתִּי הֲלָכָא אֲרִי לְקַיִמָא שְׁלַחֲנִי יי קְדַמִּיכוֹן:</p>	<p>5 וְעַתָּה אֵל-תַּעֲצֹבוּ וְאֵל-יַחַר בְּעֵינֵיכֶם כִּי-מָכַרְתֶּם אֹתִי הִנֵּה כִּי לְמַחֲוָה שָׁלַחֲנִי אֱלֹהִים לִפְנֵיכֶם: וְכַעַן לֹא תִתְנַסְּסוּ וְלֹא יִתְקַף בְּעֵינֵיכֶם אֲרִי וּבִנְתֹנִי יִתִּי הֲלָכָא אֲרִי לְקַיִמָא שְׁלַחֲנִי יי קְדַמִּיכוֹן:</p>
<p>6 For these two years hath the famine been in the land; and there are yet five years, in which there shall be neither plowing nor harvest.</p>	<p>אֲרִי דְנָן תִּרְתִּין שְׁנִין כִּפְנָא בְּגוּ אֲרַעָא וְעוֹד חֲמִישׁ שְׁנִין דְּלִית זְרִיעָא וְחֻצָּדָא:</p>	<p>6 כִּי-זֶה שְׁנָתִים הָרַעַב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ וְעוֹד חֲמִשׁ שָׁנִים אֲשֶׁר אֵין-חֲרִישׁ וְקָצִיר:</p>
<p>7 And God sent me before you to give you a remnant on the earth, and to save you alive for a great deliverance.</p>	<p>וְשָׁלַחֲנִי יי קְדַמִּיכוֹן לְשׁוּאָה לְכֶם שְׂאֲרִית בְּאָרֶץ וּלְהַחְיֹת לְכֶם לְפָלִיטָה גְדֹלָה:</p>	<p>7 וַיִּשְׁלַחֲנִי אֱלֹהִים לִפְנֵיכֶם לְשׁוּם לְכֶם שְׂאֲרִית בְּאָרֶץ וּלְהַחְיֹת לְכֶם לְפָלִיטָה גְדֹלָה:</p>
<p>8 So now it was not you that sent me hither, but God; and He hath made me a father to Pharaoh, and lord of all his house, and ruler over all the land of Egypt.</p>	<p>וְכַעַן לֹא אֲתוֹן שְׁלַחֲתוֹן יִתִּי הֲלָכָא אֱלֹהִין מִן קְדָם יי וְשׁוּיִי אָבָא לְפָרְעָה וְרַבּוֹן לְכָל בֵּיתָהּ וְשָׁלִיט בְּכָל אֲרַעָא דְּמִצְרַיִם:</p>	<p>שלישי וְעַתָּה לֹא-אַתֶּם שְׁלַחְתֶּם אֹתִי הִנֵּה כִּי הָאֱלֹהִים וַיַּשְׁמֵנִי לְאָב לְפָרְעָה וּלְאֲדוֹן לְכָל-בֵּיתוֹ וַיַּמְשֵׁל בְּכָל-אֶרֶץ מִצְרַיִם:</p>
<p>9 Hasten ye, and go up to my father, and say unto him: Thus saith thy son Joseph: God hath made me lord of all Egypt; come down unto me, tarry not.</p>	<p>אוּחֹו וְסָקוּ לְוֹת אָבָא וְתִימְרוּן לִיה כְּדָנָן אָמַר בְּרַךְ יוֹסֵף שׁוּיִי יי לְרַבּוֹן לְכָל מִצְרַיִם חוֹת לְוֹתִי לֹא תִתַּעֲכַב:</p>	<p>9 מִהֲרֹו וְעֲלֹו אֶל-אָבִי וְאָמַרְתֶּם אֵלָיו כֹּה אָמַר בְּנִךְ יוֹסֵף שְׁמֵנִי אֱלֹהִים לְאֲדוֹן לְכָל-מִצְרַיִם רְדֵה אֵלַי אֶל-תַּעֲמֹד:</p>
<p>10 And thou shalt dwell in the land of Goshen, and thou shalt be near unto me, thou, and thy children, and thy children's children, and thy flocks, and thy herds, and all that thou hast;</p>	<p>וְתִתִּיב בְּאֲרַעָא דְּגֹשֶׁן וְתִהִי קְרִיב לִי אֶת וּבְנֶךָ וּבְנֵי בְנֶךָ וְעֻזְךָ וְתוֹרְךָ וְכָל דְּלָךְ:</p>	<p>10 וַיֵּשְׁבֶת בְּאֶרֶץ-גֹּשֶׁן וְהָיִיתָ קְרוֹב אֵלַי אַתָּה וּבְנֶיךָ וּבְנֵי בְנֶיךָ וּצְאֲנֶךָ וּבְקָרְךָ וְכָל-אֲשֶׁר-לָךְ:</p>
<p>11 and there will I sustain thee; for there are yet five years of famine; lest thou come to poverty, thou, and thy household, and all that thou hast.</p>	<p>וְאֶזְרִין יִתֵּךְ תִּמְן אֲרִי עוֹד חֲמִישׁ שְׁנִין כִּפְנָא דְּלִמָּא תִּשְׁתִּיַּצִי אֶת וְאֶנֶּשׁ בֵּיתְךָ וְכָל דְּלָךְ:</p>	<p>11 וְכִלְכַּלְתִּי אֶתְךָ שָׁם כִּי-עוֹד חֲמִשׁ שָׁנִים רָעַב פֶּן-תִּוְרַשׁ אַתָּה וּבֵיתְךָ וְכָל-אֲשֶׁר-לָךְ:</p>
<p>12 And, behold, your eyes see, and the eyes of my brother Benjamin, that it is my mouth that speaketh unto you.</p>	<p>וְהָא עֵינֵיכֶם חֲזִין וְעֵינֵי אָחִי בְּנִמִּין אֲרִי כְּלִישְׁכּוֹן אֲנָא מִמְלִיל עִמְכוֹן:</p>	<p>12 וְהִנֵּה עֵינֵיכֶם רְאוּת וְעֵינֵי אָחִי בְּנִמִּין כִּי-פִי הַמְדַבֵּר אֵלֵיכֶם:</p>

- (5) למחיה. להיות לכם למחיה:
 (6) כי זה שנתיים הרעב. עזרו משני הרעב:
 (8) לאב. לחצר ולפטרון (נאם צעשיטער פאטראן):
 (9) ועלו אל אבי. ארץ ישראל גבוה מכל הארצות:
 (11) פן תורש. דלמא תתמסקן, לשון מוריש ומעשיר:

13	And ye shall tell my father of all my glory in Egypt, and of all that ye have seen; and ye shall hasten and bring down my father hither.'	וְהַגַּדְתֶּם לְאָבִי אֶת־כָּל־כְּבוֹדִי וְתַחֲנוּן לְאָבָא יֵת כָּל יְקָרִי בְּמִצְרַיִם וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר רָאִיתֶם וּמַהֲרֶתֶם וְהוֹרַדְתֶּם אֶת־אָבִי הֵנָּה:
14	And he fell upon his brother Benjamin's neck, and wept; and Benjamin wept upon his neck.	וַיִּפֹּל עַל־צוּאֲרֵי בְנֵימִן־אָחִיו וַיִּבְכֶּה וּבְנֵימִן בָּכָה עַל־צוּאֲרָיו:
15	And he kissed all his brethren, and wept upon them; and after that his brethren talked with him.	וַיִּנָּשֶׁק לְכָל־אָחָיו וַיִּבְכֶּה עֲלֵהֶם וְאַחֲרֵי כֵן דִּבְּרוּ אָחָיו אִתּוֹ:
16	And the report thereof was heard in Pharaoh's house, saying: 'Joseph's brethren are come'; and it pleased Pharaoh well, and his servants.	וַהֲקֵל נִשְׁמַע בֵּית פַּרְעֹה לֵאמֹר בָּאוּ אֲחֵי יוֹסֵף וַיֵּיטֵב בְּעֵינֵי פַרְעֹה וּבְעֵינֵי עֲבָדָיו:
17	And Pharaoh said unto Joseph: 'Say unto thy brethren: This do ye: lade your beasts, and go, get you unto the land of Canaan;	וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף אָמַר אֶל־אֲחֵיךָ זֹאת עֲשׂוּ טַעֲנוּ אֶת־בְּעִירְכֶּם וּלְכוּ־בָאוּ אֶרֶצָה כְּנָעַן:
18	and take your father and your households, and come unto me; and I will give you the good of the land of Egypt, and ye shall eat the fat of the land.	וּקְחוּ אֶת־אָבִיכֶם וְאֶת־בְּתִיכֶם וּבָאוּ אֵלַי וְאֶתַּנֶּה לָכֶם אֶת־טוֹב אֶרֶץ מִצְרַיִם וְאָכְלוּ אֶת־חֶלֶב הָאָרֶץ:
19	Now thou art commanded, this do ye: take you wagons out of the land of Egypt for your little ones, and for your wives, and bring your father, and come.	וְאֵתָּה צִוִּיתָה זֹאת עֲשׂוּ קַחוּ לָכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עֲגָלוֹת לְטַפְּכֶם וּלְנִשְׁיֵיכֶם וּנְשֵׁאתֶם אֶת־אָבִיכֶם וּבָאתֶם:

(12) והנה עיניכם רואות. כנזודי, ושאיני אחיכם, שאני מהול ככם. ועוד, כי פי המדבר אליכם בלשון הקדש (צ"ר שם י): ועיני אחי בנימין. השוה את כולם יחד, לומר, שכשם שאין לי שגאה על בנימין אחי, שהרי לא היה בזמירתי, כך אין בלזי שגאה עליכם:

(14) ויפל על צוארי בנימין אחיו ויבך. על שני מקדשות שעתידין להיות בחלקו של בנימין וסופן להחרב (מגילה טז:): ובנימין בכה על צואריו. על משכן שילה שעמיד להיות בחלקו של יוסף וסופו להחרב, (ולענ"ד דיוקן של רש"י דביוסף כתיב ויפול ויבך, תרתי משמע, אשני מקדשות ולכך עשה צ" פעולות על זה הרמז, מה שאין כן בנימין, דלא כתיב רק ובנימין בכה, פעולה אחת, שלא רמז רק על חורבן אחד, ועיין צביאור תרגום יונתן ששם הוא בדרך דרש):

(15) ואחרי כן. מאחר שראוהו בוכה ולבו שלם עמהם: דברו אחיו אתו. שמתחלה היו בוזים ממנו:

(16) והקול נשמע בית פרעה. כמו בצית פרעה, וזה לשון בית ממש:

(17) טענו את בעירכם. תזוה:

(18) את טוב ארץ מצרים. ארץ גושן, ניבא ואינו יודע מה ניבא, סופה לעשותה שאין בה דגים: חלב הארץ. כל חלב לשון מיטב הוא:

20	Also regard not your stuff; for the good things of all the land of Egypt are yours. ⁷	וְעֵינֵיכֶם אַל-תָּחֹס עַל-כְּלִיכֶם כִּי-רָטוּב כָּל-אֶרֶץ מִצְרַיִם לָכֶם הוּא:	וְעֵינֵיכֶם אַל-תָּחֹס עַל-כְּלִיכֶם אֲרִי טוֹב כָּל אֶרֶץ מִצְרַיִם דִּילְכוֹן הוּא:
21	And the sons of Israel did so; and Joseph gave them wagons, according to the commandment of Pharaoh, and gave them provision for the way.	וַיַּעֲשׂוּ כֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֵּתֶן לָהֶם יוֹסֵף עֲגֻלוֹת עַל-פִּי פַרְעֹה וַיֵּתֶן לָהֶם צֹדֶה לַדֶּרֶךְ:	וַעֲבָדוּ כֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֵּתֶן לָהֶם יוֹסֵף עֲגֻלָּן עַל מִמְרָא דְּפַרְעֹה וַיֵּתֶן לָהֶם צֹדֶה לַדֶּרֶךְ:
22	To all of them he gave each man changes of raiment; but to Benjamin he gave three hundred shekels of silver, and five changes of raiment.	לְכָל־אֶחָד מֵהֶם נָתַן לְאִישׁ חֲלָפוֹת שְׂמֹלֹת וּלְבִנְיָמִן נָתַן שְׁלֹשׁ מֵאוֹת כֶּסֶף וְחֲמֵשׁ חֲלָפוֹת שְׂמֹלֹת:	לְכָל־הוֹן יָתֵב לְגִבְרָא אֲצִטְלוֹן דְּלְבִישָׁא וּלְבִנְיָמִן יָתֵב תְּלַת מֵאָה סֻלְעִין דְּכֶסֶף וְחֲמֵשׁ אֲצִטְלוֹן דְּלְבִישָׁא:
23	And to his father he sent in like manner ten asses laden with the good things of Egypt, and ten she-asses laden with corn and bread and victual for his father by the way.	וּלְאָבִיו שָׁלַח כְּזֹאת עֲשָׂרָה חֲמֹרִים נֹשְׂאִים מִטּוֹב מִצְרַיִם וְעֶשֶׂר אֲתֹנֹת נֹשְׂאוֹת בָּרָד וּלְחֶם וּמִזֹּן לְאָבִיו לַדֶּרֶךְ:	וּלְאָבִיו שָׁלַח כְּדִין עֲסָרָא חֲמֹרִין טַעֲיִין מִטּוֹב מִצְרַיִם וְעֶסֶר אֲתֹנִן טַעֲיִין עֲבוֹר וּלְחִים וַיִּזְדִּין לְאָבִיו לַאֲרָחָא:
24	So he sent his brethren away, and they departed; and he said unto them: 'See that ye fall not out by the way.'	וַיִּשְׁלַח אֶת-אֶחָיו וַיֵּלְכוּ וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אֶל-תִּרְגְּזוּ בַדֶּרֶךְ:	וַיִּשְׁלַח יֵת אֶחָיו וַיֵּאָזְלוּ וַיֹּאמֶר לָהֶן לֹא תִתְנַצֵּן בְּאֲרָחָא:
25	And they went up out of Egypt, and came into the land of Canaan unto Jacob their father.	וַיַּעֲלוּ מִמִּצְרַיִם וַיָּבֹאוּ אֶרֶץ כְּנָעַן אֶל-יַעֲקֹב אָבִיהֶם:	וּסְלִיקוּ מִמִּצְרַיִם וַאֲתָוּ לְאֶרֶץ דְּכְנַעַן לְוֵת יַעֲקֹב אָבוּהוֹן:
26	And they told him, saying: 'Joseph is yet alive, and he is ruler over all the land of Egypt.' And his heart fainted, for he believed them not.	וַיַּגִּדוּ לוֹ לְאֹמֶר עוֹד יוֹסֵף חַי וְכִי-הוּא מִשְׁלַל בְּכָל-אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּפֹּג לִבּוֹ כִּי לֹא-הֶאֱמִין לָהֶם:	וַחֲוִיאוּ לֵיהּ לְמִימַר עוֹד כְּעַן יוֹסֵף חַיִּים נָאֲרִי הוּא שְׁלִיט בְּכָל אֶרֶץ דְּמִצְרַיִם וַהֲוָה מְלִיא פִּגְוִן עַל לְבִיהּ אֲרִי לֹא הֵימִין לָהֶון:

(19) ואתה צוית. מפי לומר להם: זאת עשו. כך אמר להם שצדקותי היא: (23) שלח כזאת. כחשבון הזה, ומהו החשבון, עשרה חמורים וג' (רצונו שמלת כזאת המיותרת, וצ"ק הדמיון, מורה על כי מעולם לא שלח לו עשרה חמורים וי' אתונות, רק הכי קאמר קרא, ולאציו שלח צעגלות כזאת וג' כלומר כחשבון הזה שהוא משא י' חמורים וי' אתונות. והשתא אתי שפיר, דלא מצינו נכתב אלא וירא את העגלות, ולא שום חמורים ואתונות וק"ל. בשם הגאון מהרש"ל: משוב מצרים. מצינו בגמרא ששלח לו יין יסן, שדעת זקנים נוחה הימנו. ומדרש אגדה, גריסין של פול: בר ולחם. כתרומה: ומזון. ליפתן (כך גירסת רש"י): (24) אל תרגזו בדרך. אל תתעסקו בדבר הלכה, שלא תרגזו עליכם הדרך. דבר אחר אל תפסיעו פסיעה גסה, והכנסו צחמה לעיר. לפי פשוטו של מקרא יש לומר, לפי שהיו נכלמים, היה דואג שמא יריצו בדרך על דבר מכירתו, להתוכח זה עם זה ולומר, על ידך נמכר, אתה ספרת לשון הרע עליו, וגרמת לנו לשנאתו: (26) וכי הוא מושל. ואשר הוא מושל: ויפג לבו. נחלף לבו והלך מלהאמין, לא היה לבו פונה אל הדברים, לשון מפיגין

27	And they told him all the words of Joseph, which he had said unto them; and when he saw the wagons which Joseph had sent to carry him, the spirit of Jacob their father revived.	וַיְדַבְּרוּ אֵלָיו אֶת כָּל־דִּבְרֵי יוֹסֵף אֲשֶׁר דִּבֶּר אֲלֵהֶם וַיֵּרָא אֶת־הָעֲגֻלּוֹת אֲשֶׁר־שָׁלַח יוֹסֵף לָשֵׂאת אֹתוֹ וַתְּחִי רוּחַ יַעֲקֹב אָבִיהֶם:	וּמִלִּילֹ עָמִיה יֵת כָּל פִּתְגָמֵי יוֹסֵף דְּמִלִּיל עֲמֹהוֹן וַחֲזָא יֵת עֲגֻלָּתָא דְּשָׁלַח יוֹסֵף לְמַטְל יֵתִיה וּשְׂרֵת רוּחַ קוֹדֶשָׁא עַל יַעֲקֹב אָבוֹהוֹן:
28	And Israel said: 'It is enough; Joseph my son is yet alive; I will go and see him before I die.'	וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל רֵב עוֹד־יוֹסֵף בְּנִי חִי אֵלֵכָה וְאֶרְאֶנּוּ בְּטֶרֶם אָמוּת:	וַאֲמַר יִשְׂרָאֵל סִגִּי לִי חֲדָנָא עַד כְּעַן יוֹסֵף בְּרִי קַיִים אֵיזִיל וְאֶחְזִינִיה עַד לָא אָמוּת:
XLVI	And Israel took his journey with all that he had, and came to Beer-sheba, and offered sacrifices unto the God of his father Isaac.	וַיֵּסַע יִשְׂרָאֵל וְכָל־אֲשֶׁר־לּוֹ וַיָּבֹא בְּאֶרֶחַ שְׁבַע וַיִּזְבַּח זִבְחִים לֵאלֹהֵי אָבִיו יִצְחָק:	וַנְטַל יִשְׂרָאֵל וְכָל דְּלִיה וַאֲתָא לְבֶאֱר שְׁבַע וַיְדַבַּח דְּבַחִין לֵאלֹהָא דְּאָבוּהִי יִצְחָק:
2	And God spoke unto Israel in the visions of the night, and said: 'Jacob, Jacob.' And he said: 'Here am I.'	וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים לְיִשְׂרָאֵל בְּמִרְאֵת הַלַּיְלָה וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הֲנִנִּי:	וַאֲמַר יי לְיִשְׂרָאֵל בְּחֻזָּא דְּלִילָא וַאֲמַר יַעֲקֹב יַעֲקֹב וַאֲמַר הָאֲנָא:
3	And He said: 'I am God, the God of thy father; fear not to go down into Egypt; for I will there make of thee a great nation.'	וַיֹּאמֶר אֲנִכִּי הָאֵל אֱלֹהֵי אָבִיךָ אֶל־תִּירָא מִרְדָּה מִצְרַיִמָּה כִּי־לִגְוִי גָדוֹל אֲשִׁימָךְ שָׁם:	וַאֲמַר אָנָּא אֵל אֱלֹהָא דְּאָבוּךָ לֹא תִדְחַל מִלְּמִיחַת לְמִצְרַיִם אֲרִי לְעַם סִגִּי אֲשִׁוּינָךְ תַּמּוֹן:
4	I will go down with thee into Egypt; and I will also surely bring thee up again; and Joseph shall put his hand upon thine eyes.'	אֲנִכִּי אֶרְדָּ עִמָּךְ מִצְרַיִמָּה וְאֲנִכִּי אֵעֲלֶךְ גַּם־עִלָּה וַיּוֹסֶף יִשִּׁית יָדוֹ עַל־עֵינֶיךָ:	אָנָּא אֵיחֹת עִמָּךְ לְמִצְרַיִם וְאָנָּא אֶסְקֶנָךְ אַף אֶסְקָא וַיּוֹסֶף יִשְׁוִי יָדוּהִי עַל עֵינֶךָ:
5	And Jacob rose up from Beer-sheba; and the sons of Israel carried Jacob their father, and their little ones, and their wives, in the wagons which Pharaoh had sent to carry him.	וַיָּקָם יַעֲקֹב מִבְּעָר שְׁבַע וַיֵּשְׂאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־יַעֲקֹב אָבִיהֶם וְאֶת־טַפָּם וְאֶת־נְשֵׁיהֶם בְּעֲגֻלּוֹת אֲשֶׁר־שָׁלַח פַּרְעֹה לָשֵׂאת אֹתוֹ:	וַקָּם יַעֲקֹב מִבְּעָר שְׁבַע וַנְטַלּוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל יֵת יַעֲקֹב אָבוֹהוֹן וַיֵּת טַפְלֵהוֹן וַיֵּת נְשֵׁיהוֹן בְּעֲגֻלָּתָא דְּשָׁלַח פַּרְעָה לְמַטְל יֵתִיה:

טעמן בלשון משנה, וכמו מאין הפגות (איכה ג, מט), וריחו לא נמר (ירמיה מח, יא), מתרגמין וריחיה לא פג: (27) את כל דברי יוסף. סימן מסר להם, צמה היה עוסק כשפירש ממנו, צפרשת עגלה ערופה, זהו שנאמר וירא את העגלות אשר שלח יוסף, ולא נאמר אשר שלח פרעה: ותחי רוח יעקב. שרתה עליו שכניה שפירשה ממנו:

(28) רב עוד. רצ לי עוד שמחה וחדוה, הואיל ועוד יוסף בני חי: (1) בארה שבע. כמו לצאר שצד ה"א צסוף חציה, צמקוס למ"ד צחלמה: לאלהי אביו יצחק. חייז אדם צכוד אציו יותר מצכוד זקנו לפיכך חלה ציחוק ולא צאצרהם:

(2) יעקב יעקב. לשון חצה:

(3) אל תירא מרדה מצרימה. לפי שהיה מנר על שמוקק לצאת לחוזה לארץ:

(4) ואנכי אעלך. הצטיחו להיות נקבר בארץ:

6	And they took their cattle, and their goods, which they had gotten in the land of Canaan, and came into Egypt, Jacob, and all his seed with him;	וַיִּקְחוּ אֶת־מִקְנֵיהֶם וְאֶת־רֶכֶשָׁם אֲשֶׁר רָכְשׁוּ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֹאוּ מִצְרַיִם יַעֲקֹב וְכָל־זֶרְעוֹ אִתּוֹ:
7	his sons, and his sons' sons with him, his daughters, and his sons' daughters, and all his seed brought he with him into Egypt.	בָּנָיו וּבְנֵי בָנָיו אִתּוֹ בָּנֹתָיו וּבְנֹת בָּנָיו וְכָל־זֶרְעוֹ הֵבִיא אִתּוֹ מִצְרַיִם: (ס)
8	And these are the names of the children of Israel, who came into Egypt, Jacob and his sons: Reuben, Jacob's first-born.	וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרַיִם יַעֲקֹב וּבְנָיו בְּכֹר יַעֲקֹב רְאוּבֵן:
9	And the sons of Reuben: Hanoch, and Pallu, and Hezron, and Carmi.	וּבְנֵי רְאוּבֵן חֲנוֹךְ וּפְלוּא וְחֶזְרוֹן וְקַרְמִי:
10	And the sons of Simeon: Jemuel, and Jamin, and Ohad, and Jachin, and Zohar, and Shaul the son of a Canaanitish woman.	וּבְנֵי שִׁמְעוֹן יִמְעָל וַיָּמִין וְאֶחָד וַיַּכִּין וְצֹהָר וְשָׂאוּל בֶּן־הַכְּנַעֲנִית:
11	And the sons of Levi: Gershon, Kohath, and Merari.	וּבְנֵי לֵוִי גֵרְשׁוֹן קַהַת וּמֶרָרִי:
12	And the sons of Judah: Er, and Onan, and Shelah, and Perez, and Zerah; but Er and Onan died in the land of Canaan. And the sons of Perez were Hezron and Hamul.	וּבְנֵי יְהוּדָה עֵר וְאוֹנָן וְשֵׁלָה וְפֶרֶץ וְזֶרַח וַיָּמָת עֵר וְאוֹנָן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַהֲיוּ בְנֵי פֶרֶץ חֶזְרוֹן וְחָמוּל:
13	And the sons of Issachar: Tola, and Puvah, and Iob, and Shimron.	וּבְנֵי יִשָּׁשְׁכָר תּוֹלָע וּפּוּחָה וַיּוֹב וְשִׁמְרוֹן:
14	And the sons of Zebulun: Sered, and Elon, and Jahleel.	וּבְנֵי זְבֻלֹן סֶרֶד וְאֵלֹן וַיַּחֲלָאֵל:

- (6) אשר רכשו בארץ כנען. אזל מה שרכש צפדן ארס נתן הכל לעשו, בשציל חלקו במערת המכפלה, אמר, נכסי חוזה לארץ אינן כדאי לי, וזה אשר קריתי לי, העמיד לו צבורין של זה ושל כסף כמין כרי, ואמר לו טול את אלו:
- (7) ובנות בניו. סרח צת אשר ויוכד צת לוי:
- (8) הבאים מצרימה. על שם השעה קורא להם הכתוב באים, ואין לתמוה על אשר לא כתב אשר באו:
- (10) בן הכנענית. בן דינה שנצלה לכנעני. כשהרגו את שכם, לא הייתה דינה רוצה לזאת עד שנשבע לה שמעון שישאנה (צ"ר פ, יא):

15	These are the sons of Leah, whom she bore unto Jacob in Paddan-aram, with his daughter Dinah; all the souls of his sons and his daughters were thirty and three.	אלה בני לאה אשר ילדה ליעקב בפדן ארם ואת דינה בתו כל נפש בנני ובנותיו שלשים ושלש:	אלה בני לאה אשר ילדה ליעקב בפדן ארם ואת דינה בתו כל נפש בנני ובנותיו שלשים ושלש:	15
16	And the sons of Gad: Ziphion, and Haggi, Shuni, and Ezbon, Eri, and Arodi, and Areli.	ובני גד צפיון וחגי שוני ואזבון ערי וארודי ואראלי:	ובני גד צפיון וחגי שוני ואזבון ערי וארודי ואראלי:	16
17	And the sons of Asher: Imnah, and Ishvah, and Ishvi, and Beriah, and Serah their sister; and the sons of Beriah: Heber, and Malchiel.	ובני אשר ימנה וישנה וישוי ובריעה ושרח אחתם ובני בריעה חֶבֶר ומלכיאֵל:	ובני אשר ימנה וישנה וישוי ובריעה ושרח אחתם ובני בריעה חֶבֶר ומלכיאֵל:	17
18	These are the sons of Zilpah, whom Laban gave to Leah his daughter, and these she bore unto Jacob, even sixteen souls.	אלה בני זלפה אשר נתן לֶבֶן ללאה בתו ותלד את־אלה ליעקב שש עשרה נפש:	אלה בני זלפה אשר נתן לֶבֶן ללאה בתו ותלד את־אלה ליעקב שש עשרה נפש:	18
19	The sons of Rachel Jacob's wife: Joseph and Benjamin.	בני רחל אשת יעקב יוסף ובנימין:	בני רחל אשת יעקב יוסף ובנימין:	19
20	And unto Joseph in the land of Egypt were born Manasseh and Ephraim, whom Asenath the daughter of Poti-phaera priest of On bore unto him.	ויולד ליוסף בארץ מצרים אשר ילדה־לו אסנת בת פוטיפרע (בספרי תימן פוטיפרע בתיבה אחת) כֹּתָן אֵן אֶת־מְנַשֶּׁה ואת־אֶפְרַיִם:	ויולד ליוסף בארץ מצרים אשר ילדה־לו אסנת בת פוטיפרע (בספרי תימן פוטיפרע בתיבה אחת) כֹּתָן אֵן אֶת־מְנַשֶּׁה ואת־אֶפְרַיִם:	20
21	And the sons of Benjamin: Bela, and Becher, and Ashbel, Gera, and Naaman, Ehi, and Rosh, Muppim, and Huppim, and Ard.	ובני בנימין בלע ובכר ואשבל גֵּרָא ונַעֲמָן אחי וראש וחפים וארד:	ובני בנימין בלע ובכר ואשבל גֵּרָא ונַעֲמָן אחי וראש וחפים וארד:	21
22	These are the sons of Rachel, who were born to Jacob; all the souls were fourteen.	אלה בני רחל אשר ילד ליעקב כל נפש ארבע עשר:	אלה בני רחל אשר ילד ליעקב כל נפש ארבע עשר:	22
23	And the sons of Dan: Hushim.	ובני דן חשים:	ובני דן חשים:	23
24	And the sons of Naphtali: Jahzeel, and Guni, and Jezer, and Shillem.	ובני נפתלי יחזאל וגוני ויֶזֶר ושלם:	ובני נפתלי יחזאל וגוני ויֶזֶר ושלם:	24

(15) אלה בני לאה ואת דינה בתו. הזכרים חלה בלילה והנקבות חלה ביעקב, ללמדך, אשה מזרעת מחלה יולדת זכר, איש מזרע מחלה יולדת נקבה: שלשים ושלש. ובפרטן אי אחת מואל חלה ל"ז, חלה זו יוכבד שגולדה בין החומות בכניסתן לעיר, שנאמר אשר ילדה חמה לגוי צמחנים, לידתה צמחנים ואין הורחה צמחנים: (19) בני רחל אשת יעקב. ובכולן לא נאמר בהן אשת, חלה שהיתה עיקרו של בית.

25	These are the sons of Bilhah, whom Laban gave unto Rachel his daughter, and these she bore unto Jacob; all the souls were seven.	אלה בני בלהה אשר נתן לרבן לרחל בתו ותלד את־אלה ליעקב כל־נפש שבעה:	אליו בני בלהה דיהב לרבן לרחל ברתיה וילידת ית אליו ליעקב כל נפשָתא שבע:
26	All the souls belonging to Jacob that came into Egypt, that came out of his loins, besides Jacob's sons' wives, all the souls were threescore and six.	כל־הנפש הבאה ליעקב מצרימה יצאי ירכו מלבד נשי בני־יעקב כל־נפש ששים וָשש:	כל נפשָתא דעאלא עם יעקב למצרים נפשי ירפיה בר מנשי בני יעקב כל נפשָתא שתין וָשית:
27	And the sons of Joseph, who were born to him in Egypt, were two souls; all the souls of the house of Jacob, that came into Egypt, were threescore and ten.	ובני יוסף אשר ילד־לו במצרים נפש שנים כל־הנפש לבית־יעקב הבאה מצרימה שבעים: (ס)	ובני יוסף דאתילידו ליה במצרים נפשָתא תרתין כל נפשָתא לבית יעקב דעאלא למצרים שבעין:
28	And he sent Judah before him unto Joseph, to show the way before him unto Goshen; and they came into the land of Goshen.	ואת־יהודה שלח לפניו אל־יוסף להורות לפניו גשנה ויבאו ארצה גשן:	ות יהודה שלח קדמוהי לות יוסף לפנאה קדמוהי לגשן ואתו לארעא דגשן:
29	And Joseph made ready his chariot, and went up to meet Israel his father, to Goshen; and he presented himself unto him, and fell on his neck, and wept on his neck a good while.	ויאסר יוסף מרכבתו ויעל לקראת־ישראל אביו גשנה וירא אליו ויפל על־צוואריו ויבך על־צוואריו עוד:	וטקיס יוסף רתפוחי וסליק לקדמות ישראל אבוי לגשן ואתחזי ליה ונפל על צוריה ובקא על צוריה עוד:
30	And Israel said unto Joseph: 'Now let me die, since I have seen thy face, that thou art yet alive.'	ויאמר ישראל אל־יוסף אמיתה הפעם אחרי ראיתי את־פניך כי עודך חי:	ואמר ישראל ליוסף אלו אנא מאית ומנא הדא מנחם אנא בתר דחזיתניו לאפקד ארי עד כען קיים את:

(26) כל הנפש הבאה ליעקב. שיאלו מארץ כנען לבא למצרים, ואין הבאה זו לשון עבר, אלא לשון הווה, כמו צעקב היא צָהָה (אסתר ז, יד), וכמו והנה רחל צָהָה עם הָלָאן, לפיכך טעמו למטה באל"ף, לפי שכשיאלו לבוא מארץ כנען, לא היו אלא ששים ושש, והשני, כל הנפש לבית יעקב הבאה מצרימה שבעים, הוא לשון עבר, לפיכך טעמו למעלה בבית, לפי שמשאלו שם היו שבעים, שמאלו שם יוסף ושני בניו, ונתוספה להם יוכבד בין החומות. (ועיין בציאור לתרגום יונתן ומשם תמצא לרבות זמאונך בראש"י). ולדברי האומר תאומות נולדו עם השבטים, צריכים אלו לומר שמתו לפני ירידתן למצרים, שהרי לא נמנו כאן. מלאכי בזיקרא רבה (ד, ט) עשו שש נפשות היו לו, והכתוב קורא אותן נפשות ציאו לשון רבים, לפי שהיו עוזדין לאלהות הרבה. יעקב שבעים היו לו, והכתוב קורא אותן נפש, לפי שהיו עוזדים לאל אחד:

(28) להורות לפניו. כתרגומו, לפנות לו מקום ולהורות היאך יתיישב זה: לפניו. קודם שיגיע לשם. ומדרש אגדה להורות לפניו, לתקן לו בית תלמוד שמס תנא הוראה:

(29) ויאסר יוסף מרכבתו. הוא עצמו אסר את הקוסים למרכבה, להזדרז לכבוד אביו: וירא אליו. יוסף נראה אל אביו: ויבך על צוואריו עוד. לשון הרבות זכיה, וכן פ' לא על איש גַּשִּׁים עוד (איוב לד, כג), לשון רבוי הוא, אינו שם עליו עילות נוספות על חטאיו, אף כאן הרבה והוסיף בצדי יותר על הרגיל, אבל יעקב לא נפל על צוואר יוסף ולא נשקו, ואמרו רבותינו, שהיה קורא את שמע:

(30) אמותה הפעם. פשוטו כתרגומו. ומדרשו, סבור הייתי למות שתי מיתות. בעולם הזה ולעולם הבא, שנכתבה ממני

31	And Joseph said unto his brethren, and unto his father's house: 'I will go up, and tell Pharaoh, and will say unto him: My brethren, and my father's house, who were in the land of Canaan, are come unto me;	וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל-אָחָיו וְאֶל-בֵּית אָבִיו אֲעֵלֶה וְאֶגִּידָה לְפַרְעֹה וְאִמְרָה אֵלָיו אָחִי וּבֵית-אָבִי אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ-כְּנָעַן בָּאוּ אֵלַי: וְהָאָנָשִׁים רְעִי צֵאן כִּי-אָנָשִׁי מִקְנֶה הָיוּ וְצֹאֲנָם וּבְקָרָם וְכָל-אֲשֶׁר לָהֶם הֵבִיאוּ:	31
32	and the men are shepherds, for they have been keepers of cattle; and they have brought their flocks, and their herds, and all that they have.	וְגֹבְרֵי רֶעַן עָנָא אַרִי גֹבְרֵי מְרִי גִיתִי הָיוּ וְעֹנֶהוֹן וְתוֹרִיָּהוֹן וְכָל דִּילָהוֹן אִיתִיאוּ:	32
33	And it shall come to pass, when Pharaoh shall call you, and shall say: What is your occupation?	וְהָיָה כִּי-יִקְרָא לָכֶם פַּרְעֹה וְיִמְרָה מָה-מַּעֲשֵׂיכֶם:	33
34	that ye shall say: Thy servants have been keepers of cattle from our youth even until now, both we, and our fathers; that ye may dwell in the land of Goshen; for every shepherd is an abomination unto the Egyptians.'	וְאִמְרָתֶם אָנָשִׁי מִקְנֶה הָיוּ עֲבָדֶיךָ מִנְעוּרֵינוּ וְעַד-עַתָּה גַם-אֲנַחְנוּ גַם-אֲבוֹתֵינוּ בַּעֲבוּר תַּשְׁבוּ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן כִּי-תוֹעֵבַת מִצְרַיִם כָּל-רֹעֶה צֹאן:	34
XLVII	Then Joseph went in and told Pharaoh, and said: 'My father and my brethren, and their flocks, and their herds, and all that they have, are come out of the land of Canaan; and, behold, they are in the land of Goshen.'	וַיָּבֹא יוֹסֵף וַיֵּגֵד לְפַרְעֹה וַיֹּאמֶר אָבִי וְאָחִי וְצֹאֲנָם וּבְקָרָם וְכָל-אֲשֶׁר לָהֶם בָּאוּ מֵאֶרֶץ כְּנָעַן וְהֵנָּה בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן:	XLVII
2	And from among his brethren he took five men, and presented them unto Pharaoh.	וּמִקְצֵה אָחָיו לָקַח חֲמִשָּׁה וּמִקְצֵה אָחָיו לָקַח חֲמִשָּׁה וַיִּצְגֶם לִפְנֵי פַרְעֹה:	2
3	And Pharaoh said unto his brethren: 'What is your occupation?' And they said unto Pharaoh: 'Thy servants are shepherds, both we, and our fathers.'	וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל-אָחָיו מַה-מַּעֲשֵׂיכֶם וַיֹּאמְרוּ אֶל-פַּרְעֹה רֹעֶה צֹאן עֲבָדֶיךָ גַם-אֲנַחְנוּ גַם-אֲבוֹתֵינוּ:	3

שכינה, והייתי אומר שיתצעני הקצ"ה מיתתך, עכשיו שעודך חי, לא אמות אלא פעם אחת: (31) ואמרה אליו אחי וגו'. ועוד אומר לו והאנשים רועי צאן וגו':

(34) בעבור תשבו בארץ גשן. והיא זריכה לכס, שהיא ארץ מרעה, וכשתאמרו לו שאין אחס צקיאין במלאכה אחרת, ירחיקכם מעליו ויושיצכם שם: כי תועבת מצרים כל רעה צאן. לפי שהם להם אלהות:

(2) ומקצה אחיו. מן הפחותים שזהם לגזורה, שאין נראים גזורים, שאם יראה אותם גזורים, יעשה אותם אנשי מלחמתו. ואלה הם, ראובן, שמעון, לוי, יששכר, וזימין, אותן שלא כפל משה שמותם כשזכרן, אצל שמות הגזורים כפל. וזאת ליהודה שמע ה' קול יהודה, ולגד למר צרוך מרשיב ד, ולגפסלי למר גפסלי, ולדן למר דן, וכן לזבולון, וכן לאשר. וזה לשון בראשית רבה (ה, ד) שהיא אגדת ארץ ישראל, אצל בגמרא צבליית שלנו מניינו, שאותן שכל משה שמותן הם החלשים, ואותן הציא לפני פרעה, ויהודה שהוכפל שמו, לא הוכפל משום חלשות, אלא טעם יש צדצר, כדאימא צבא קמא (צ). וצביריית דספרי שנינו בזאת הדברה כמו בגמרא שלנו:

<p>And they said unto Pharaoh: 'To sojourn in the land are we come; for there is no pasture for thy servants' flocks; for the famine is sore in the land of Canaan. Now therefore, we pray thee, let thy servants dwell in the land of Goshen.'</p>	<p>וַיֹּאמְרוּ אֶל־פַּרְעֹה לְגֹדֶר בְּאֶרֶץ בְּאֵנוּ כִּי־אֵין מִרְעָה לְצֹאן אֲשֶׁר לַעֲבָדֶיךָ כִּי־כָבֵד הָרָעָב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וְעַתָּה יֵשְׁבוּ־נָא עַבְדֶּיךָ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן:</p>
<p>And Pharaoh spoke unto Joseph, saying: 'Thy father and thy brethren are come unto thee;</p>	<p>וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף לֵאמֹר אָבִיךָ וְאֶחֱיךָ בָּאוּ אֵלֶיךָ:</p>
<p>the land of Egypt is before thee; in the best of the land make thy father and thy brethren to dwell; in the land of Goshen let them dwell. And if thou knowest any able men among them, then make them rulers over my cattle.'</p>	<p>אֶרֶץ מִצְרַיִם לִפְנֶיךָ הִוא בְּמִטֵּב הָאָרֶץ הוֹשֵׁב אֶת־אָבִיךָ וְאֶת־אֶחֱיךָ יֵשְׁבוּ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן וְאִם־יָדַעְתָּ וְיֶשְׁ־בָּם אַנְשֵׁי־חֵיל וְשִׁמְתָם שָׂרֵי מִקְנֶה עַל־אֲשֶׁר־ לִי:</p>
<p>And Joseph brought in Jacob his father, and set him before Pharaoh. And Jacob blessed Pharaoh.</p>	<p>וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת־יַעֲקֹב אָבִיו וַיַּעֲמֵדְהוּ לִפְנֵי פַרְעֹה וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב אֶת־פַּרְעֹה:</p>
<p>And Pharaoh said unto Jacob: 'How many are the days of the years of thy life?'</p>	<p>וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יַעֲקֹב כַּמָּה יָמֵי שְׁנֵי חַיֶּיךָ:</p>
<p>And Jacob said unto Pharaoh: 'The days of the years of my sojournings are a hundred and thirty years; few and evil have been the days of the years of my life, and they have not attained unto the days of the years of the life of my fathers in the days of their sojournings.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־פַּרְעֹה יָמֵי שְׁנֵי מִגֻּרֵי שְׁלָשִׁים וּמֵאת שָׁנָה מָעַט וְרָעִים חָיוּ יָמֵי שְׁנֵי חַיִּי וְלֹא הִשְׁגִּינוּ אֶת־יָמֵי שְׁנֵי חַיֵּי אָבֹתִי בְּיָמֵי מִגֻּרֵיהֶם:</p>
<p>And Jacob blessed Pharaoh, and went out from the presence of Pharaoh.</p>	<p>וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב אֶת־פַּרְעֹה וַיֵּצֵא מִן־לִפְנֵי פַרְעֹה:</p>

(6) אנשי חיל. צקיאין באומנתן לרעות לאן: על אשר לי. על צאן שלי:

(7) ויברך יעקב. היא שאלת שלום, כדרך כל הנראים לפני המלכים לפרקים שלודי"ר בלע"ז:

(9) שני מגורי. ימי גרותי, כל ימי הייתי גר בארץ: ולא השיגו. צטובה:

(10) ויברך יעקב. כדרך כל הנפטרים מלפני שרים, מצרכים אותם ונוטלים רשות. ומה צרכה צרכו, שיעלה נילוס לרגליו, לפי שאין ארץ מצרים שומה מי גשמים, אלא נילוס עולה ומשקה, ומצרכתו של יעקב ואילך, היה פרעה בא אל נילוס, והוא עולה לקראתו ומשקה את הארץ (תנחומא ישן נשא כו):

11	And Joseph placed his father and his brethren, and gave them a possession in the land of Egypt, in the best of the land, in the land of Rameses, as Pharaoh had commanded.	וַיֹּשֶׁב יוֹסֵף אֶת-אָבִיו וְאֶת-אֶחָיו וַיִּתֵּן לָהֶם אֶחָדָה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּמִטְבַּת הָאָרֶץ בְּאֶרֶץ רַעַמְסֵס כַּאֲשֶׁר צִוָּה פַּרְעֹה:	סביעי
12	And Joseph sustained his father, and his brethren, and all his father's household, with bread, according to the want of their little ones.	וַיַּכְלִיל יוֹסֵף אֶת-אָבִיו וְאֶת אֶחָיו וְאֶת כָּל-בֵּית אָבִיו לֶחֶם לִפִּי הַטֶּף:	12
13	And there was no bread in all the land; for the famine was very sore, so that the land of Egypt and the land of Canaan languished by reason of the famine.	וְלֶחֶם אֵין בְּכָל-הָאָרֶץ כִּי-כָבֵד הָרָעָב מְאֹד וַתִּלָּה אֶרֶץ מִצְרַיִם וְאֶרֶץ כְּנָעַן מִפְּנֵי הָרָעָב:	13
14	And Joseph gathered up all the money that was found in the land of Egypt, and in the land of Canaan, for the corn which they bought; and Joseph brought the money into Pharaoh's house.	וַיִּלְקֹט יוֹסֵף אֶת-כָּל-הַכֶּסֶף הַנִּמְצָא בְּאֶרֶץ-מִצְרַיִם וּבְאֶרֶץ כְּנָעַן בְּשֹׁבֶר אֲשֶׁר-הֵם שֹׁבְרִים וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת-הַכֶּסֶף בֵּיתָה פַּרְעֹה:	14
15	And when the money was all spent in the land of Egypt, and in the land of Canaan, all the Egyptians came unto Joseph, and said: 'Give us bread; for why should we die in thy presence? for our money faileth.'	וַיִּתֵּם הַכֶּסֶף מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּמֵאֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֹאוּ כָל-מִצְרַיִם אֶל-יוֹסֵף לֵאמֹר הִבֵּה-לָנוּ לֶחֶם וְלִמָּוֶה נָמוּת נִגְדָּךְ כִּי אָפֶס כֶּסֶף:	15
16	And Joseph said: 'Give your cattle, and I will give you [bread] for your cattle, if money fail.'	וַיֹּאמֶר יוֹסֵף הֲבֹו מִקְנֵיכֶם וְאֶתְנֶנָּה לָכֶם בְּמִקְנֵיכֶם אִם-אָפֶס כֶּסֶף:	16
17	And they brought their cattle unto Joseph. And Joseph gave them bread in exchange for the horses, and for the flocks, and for the herds, and for the asses; and he fed them with bread in exchange for all their cattle for that year.	וַיָּבִיאוּ אֶת-מִקְנֵיהֶם אֶל-יוֹסֵף וַיִּתֵּן לָהֶם יוֹסֵף לֶחֶם בְּסוּסִים וּבְמִקְנֵה הַצֹּאן וּבְמִקְנֵה הַבָּקָר וּבְחֻמְרֵים וַיִּנְהֹלֶם בְּלֶחֶם בְּכָל-מִקְנֵיהֶם בְּשָׁנָה הַהִיא:	17

(11) רעמסס. מארץ גושן היא:

(12) לפי הטף. לפי הנריך לכל זני ציתס:

(13) ולחם אין בכל הארץ. מוזר לענין הראשון, למחלת שני הרעצ: ותלה. כמו ותלאה, לשון עיפות כתרומו, ודומה

לי קמתלה לה היכה זקיס (משלי כו, יח):

(14) בשבר אשר הם שוברים. נותנין לו את הכסף:

(15) אפס. כתרומו שליס:

<p>And when that year was ended, they came unto him the second year, and said unto him: 'We will not hide from my lord, how that our money is all spent; and the herds of cattle are my lord's; there is nought left in the sight of my lord, but our bodies, and our lands.</p>	<p>18 וַתֵּתֶם הַשָּׁנָה הַהִוא וַיָּבֹאוּ אֵלָיו בַּשָּׁנָה הַשְּׁנִית וַיֹּאמְרוּ לוֹ לֹא נִכְתָּד מֵאֲדֹנֵי כִּי אִם-תָּם הַכֶּסֶף וּמִקְנֶה הַבְּהֵמָה אֶל-אֲדֹנֵי לֹא נִשְׁאַר לִפְנֵי אֲדֹנֵי בְלָתִי אִם-גּוֹיְתָנוּ וְאֲדָמָתָנוּ:</p>
<p>19 Wherefore should we die before thine eyes, both we and our land? buy us and our land for bread, and we and our land will be bondmen unto Pharaoh; and give us seed, that we may live, and not die, and that the land be not desolate.'</p>	<p>19 לָמָּה נָמוּת לְעֵינֶיךָ גַּם-אֲנַחְנוּ גַּם אֲדָמָתָנוּ קִנְיֶה-אֲתָנוּ וְאֶת-אֲדָמָתָנוּ בְּלָחֶם וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְאֲדָמָתָנוּ עֲבָדִים לַפַּרְעֹה וְתֵן זֶרַע וְנִחְיֶה וְלֹא נָמוּת וְהָאֲדָמָה לֹא תִשָּׁם:</p>
<p>20 So Joseph bought all the land of Egypt for Pharaoh; for the Egyptians sold every man his field, because the famine was sore upon them; and the land became Pharaoh's.</p>	<p>20 וַיִּקֶן יוֹסֵף אֶת-כָּל-אֲדָמַת מִצְרַיִם לַפַּרְעֹה כִּי-מָכְרוּ מִצְרַיִם אִישׁ שָׂדֵהוּ כִּי-חֹזֶק עָלֵהֶם הָרָעָב וַתְּהִי הָאָרֶץ לַפַּרְעֹה:</p>
<p>21 And as for the people, he removed them city by city, from one end of the border of Egypt even to the other end thereof.</p>	<p>21 וְאֶת-הָעָם הֶעֱבִיר אֹתוֹ לָעָרִים מִקְצֵה גִבּוֹל-מִצְרַיִם וְעַד-קִצְהוֹ:</p>
<p>22 Only the land of the priests bought he not, for the priests had a portion from Pharaoh, and did eat their portion which Pharaoh gave them; wherefore they sold not their land.</p>	<p>22 רַק אֲדָמַת הַכֹּהֲנִים לֹא קִנְיָה כִּי חֶק לַכֹּהֲנִים מֵאֵת פַּרְעֹה וְאָכְלוּ אֶת-חֶקֶם אֲשֶׁר נָתַן לָהֶם פַּרְעֹה עַל-כֵּן לֹא מָכְרוּ אֶת-אֲדָמָתָם:</p>

(17) וינהלם. כמו וינהגם, ודומה לו אין מנהל לה (ישעיה נא, יח), על מי מנחות ינהלני (תהלים כג, ג):

(18) בשנה השנית. שנית לשני הרעב: כי אם תם הכסף וגו'. כי אשר תם הכסף והמקנה, וזא הכל אל יד אדוני:

בלתי אם גוינתנו. כמו אם לא גוינתנו (וה"ג ר"ס וכן בדפוס ישן ועיין בג"א מישב גירסא שנית):

(19) ותן זרע. לזרוע האדמה, ואף על פי שאמר יוסף ועוד חמש שנים אשר אין חריש וקציר, מכיון שבא יעקב למצרים, באה זרעה לרגליו, והתחילו לזרוע וכלה הרעב, וכן שנינו בתוספתא דסוטה (י, ח): לא תשם. לא תהא שממה, לא תצור, לשון שדה צור, שאינו מרוש:

(20) ותהי הארץ לפרעה. קנויה לו:

(21) ואת העם העביר. יוסף, מעיר לעיר, לזכרון שאין להם עוד חלק בארץ, והושיב של עיר זו בצד צדמה. ולא הולך הכחוש לכחוש זאת, אלא להודיע שזכו של יוסף, שנתכוין להסיר חרפה מעל אחיו, שלא יהיו קורין אותם גולים (חולין ס:): מקצה גבול מצרים וגו'. כן עשה לכל הערים אשר צמלכות מצרים, מקצה גבולה ועד קצה גבולה:

(22) הכהנים. הכוהנים, כל לשון כהן, משרת לאלהות הוא, מן מאותן שהם לשון גדולה, כמו פֶּהַן מִדֵּן, פֶּהַן אֵין: חוק לכהנים. חק, כך וכך לחם ליום:

23	Then Joseph said unto the people: 'Behold, I have bought you this day and your land for Pharaoh. Lo, here is seed for you, and ye shall sow the land.	וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל-הָעָם הֵן קָנִיתִי אֶתְכֶם הַיּוֹם וְאֶת-אֲדָמַתְכֶם לַפָּרֹעֶה הֵא-לָכֶם זֶרַע וְזָרַעְתֶּם אֶת-הָאֲדָמָה:	וַיֹּאמֶר יוֹסֵף לְעָמָּה הָאֵל קָנִיתִי יִחְכּוֹן יוֹמָא דִּין וְיֵת אֶרְעִכּוֹן לַפָּרֹעֶה הָאֵל לְכוֹן בְּרֹעָא וְתִזְרְעוּן יֵת אֶרְעָא:
24	And it shall come to pass at the ingathering, that ye shall give a fifth unto Pharaoh, and four parts shall be your own, for seed of the field, and for your food, and for them of your households, and for food for your little ones.'	וְהָיָה בַּתְּבוּאוֹת וּנְתַתֶּם חֲמִישִׁית לַפָּרֹעֶה וְאַרְבַּע הַיְדֹת יִהְיֶה לָכֶם לְזֶרַע הַשָּׂדֶה וּלְאֹכְלֵכֶם וּלְאִשְׁרֵי בְּתִיכֶם וּלְאֹכְלֵי טַפְכֶּם:	וַיְהִי בְּאֵעוּלֵי עַלְלָתָא וְתַתְּנוּן חֲדָ מִן חֲמִשָּׁא לַפָּרֹעֶה וְאַרְבַּעָא חוּלְקִין יְהִי לְכוֹן לְבָר זֶרַע חֲקֵלָא וּלְמִיכְלִכוֹן וּלְאִנְשֵׁי בְּתִיכוֹן וּלְמִיכְלֵי טַפְלִכוֹן:
25	And they said: 'Thou hast saved our lives. Let us find favour in the sight of my lord, and we will be Pharaoh's bondmen.'	וַיֹּאמְרוּ חֲתִיתָנוּ נִמְצָא-חַן בְּעֵינֵי אֲדֹנֵי וְתִנֵּנוּ עֲבָדִים לַפָּרֹעֶה:	וַאֲמָרוּ קַיְמִתְנָא נִשְׁכַּח רַחֲמִין בְּעֵינֵי רַבּוּנֵי וְנָהִי עֲבָדִין לַפָּרֹעֶה:
26	And Joseph made it a statute concerning the land of Egypt unto this day, that Pharaoh should have the fifth; only the land of the priests alone became not Pharaoh's.	וַיֵּשֶׁם אֹתָהּ יוֹסֵף לְחֶק עַד-הַיּוֹם הַזֶּה עַל-אֲדָמַת מִצְרַיִם לַפָּרֹעֶה לְחִמֶּשׁ רֶגֶם אֲדָמַת הַכֹּהֲנִים לְבָדָם לֹא הָיְתָה לַפָּרֹעֶה:	וְשׁוּי יֵתָה יוֹסֵף לְגִזְרָא עַד יוֹמָא הַדִּין עַל אֶרְעָא דְּמִצְרַיִם דִּיהוֹן יִתְבִּין חֲדָ מִן חֲמִשָּׁא לַפָּרֹעֶה לְחוּד אֶרֶע בּוֹמְרֵיָא בְּלַחוּדִיהוֹן לֹא תֵּת לַפָּרֹעֶה:
27	And Israel dwelt in the land of Egypt, in the land of Goshen; and they got them possessions therein, and were fruitful, and multiplied exceedingly.	וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן וַיַּאֲחֲזוּ בָהּ וַיִּפְּרוּ וַיִּרְבּוּ מְאֹד:	וַיְתִיב יִשְׂרָאֵל בְּאֶרְעָא דְּמִצְרַיִם בְּאֶרְעָא דְּגִשֵׁן וַאֲחֲסִינוּ בָּהּ וּנְפִישׁוּ וּסְגִיאוּ לְחֻדָּא:

The Haftarah is Ezekiel 37:15 – 37:28 on page 253.

28	And Jacob lived in the land of Egypt seventeen years; so the days of Jacob, the years of his life, were a hundred forty and seven years.	וַיְחִי יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם שִׁבְעַ עֶשְׂרֵי שָׁנִין וַהֲוָה חַיּוֹ שִׁבְעַ שָׁנִים וְאַרְבָּעִים וּמֵאָת שָׁנָה:	וַיְחִי יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם שִׁבְעַ עֶשְׂרֵי שָׁנִין וַהֲוָה חַיּוֹ שִׁבְעַ שָׁנִים וְאַרְבָּעִים וּמֵאָת שָׁנָה:
----	--	--	--

- (23) הא. כמו הנה, כמו וגם חָנִי הא דְּרַבְּנָא זְלָאשׁ נְסָפִי (יחזקאל טז, מג):
 (24) לזרע השדה. שכל שנה: ולאשר בבתיכם. ולאכול העצדים והשפחות אשר צנתיכם: טפכם. צנים קטנים:
 (25) נמצא חן. לעשות לנו זאת כמו שאמרנו: והיינו עבדים לפרעה. להעלות לו המס הזה בכל שנה, לחק שלא יעזור:
 (26) וישב ישראל בארץ מצרים. והיכן בארץ גשן, שהיא מארץ מצרים: ויאחזו בה. לשון אחוזה:
 (27) ויחי יעקב. למה פרשה זו סתומה, לפי שכיון שנפטר יעקב אזינו, נסתמו עיניהם ולצם של ישראל מְנַחֵם הַשֶּׁעָזוּד,
 שהמחילו לשעבדם. דבר אחר, שנקש לגלות את הקץ לצנינו, ונסתם ממנו (צ"ר לו, ח):

<p>And the time drew near that Israel must die; and he called his son Joseph, and said unto him: 'If now I have found favour in thy sight, put, I pray thee, thy hand under my thigh, and deal kindly and truly with me; bury me not, I pray thee, in Egypt.'</p>	<p>וַיִּקְרָבוּ יְמֵי יִשְׂרָאֵל לָמוּת וַיִּקְרָא לְבָנָו לְיוֹסֵף וַיֹּאמֶר לִיָּה אִם כָּעַן אֲשַׁכַּחֲתִי רַחֲמִין בְּעֵינֶיךָ שׁוּ כָעַן יָדְךָ תַּחְתִּי וְעָשִׂיתָ עִמָּדִי חֶסֶד וְאַמֶּת אֶל־נָא תִקְבְּרֵנִי בְּמִצְרַיִם:</p>	<p>וַיִּקְרָבוּ יְמֵי־יִשְׂרָאֵל לָמוּת וַיִּקְרָא לְבָנָו לְיוֹסֵף וַיֹּאמֶר לִיָּה אִם־נָא מִצָּאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ שִׁים־נָא יָדְךָ תַּחַת יְרֵכִי וְעָשִׂיתָ עִמָּדִי חֶסֶד וְאַמֶּת אֶל־נָא תִקְבְּרֵנִי בְּמִצְרַיִם: 29</p>
<p>But when I sleep with my fathers, thou shalt carry me out of Egypt, and bury me in their burying-place.' And he said: 'I will do as thou hast said.'</p>	<p>וְאֶשְׁכָּב עִם אֲבֹתַי וְתִטְלֵנִי מִמִּצְרַיִם וְתִקְבְּרֵנִי בְּקְבֻרַתָּהוֹן וַיֹּאמֶר אֲנָא אֶעֱבִיד כַּפְתָּנְמָךְ:</p>	<p>וְשָׁכַבְתִּי עִם־אֲבֹתִי וּנְשָׂאתָנִי מִמִּצְרַיִם וְקִבַּרְתָּנִי בְּקְבֻרַתָּם וַיֹּאמֶר אָנֹכִי אֶעֱשֶׂה כְּדִבְרְךָ: 30</p>
<p>And he said: 'Swear unto me.' And he swore unto him. And Israel bowed down upon the bed's head.</p>	<p>וַיֹּאמֶר קִיִּים לִי וְקִיִּים לִיָּה וּסְגִיד יִשְׂרָאֵל עַל־רִישׁ עַרְסָא:</p>	<p>וַיֹּאמֶר הִשָּׁבְעָה לִּי וַיִּשָּׁבַע לֹו וַיִּשְׁתַּחוּ יִשְׂרָאֵל עַל־רֹאשׁ הַמִּטָּה: (פ) 31</p>
<p>And it came to pass after these things, that one said to Joseph: 'Behold, thy father is sick.' And he took with him his two sons, Manasseh and Ephraim.</p>	<p>וַהֲוָה בְּתֵר פִּתְגָמָא הָאֵלִין וַיֹּאמֶר לְיוֹסֵף הֵא אָבוֹךְ מָרַע וְדָבַר יְתִתְרִין בְּנוֹהֵי עֲמִיהִ יְתִ מְנַשֶּׁה וְיְתִ אֶפְרַיִם:</p>	<p>וַיְהִי אַחֲרַי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיֹּאמֶר לְיוֹסֵף הִנֵּה אָבִיךָ חָלָה וַיִּקַּח אֶת־שְׁנֵי בָנָיו עִמּוֹ אֶת־מְנַשֶּׁה וְאֶת־אֶפְרַיִם: לוי מב</p>
<p>And one told Jacob, and said: 'Behold, thy son Joseph cometh unto thee.' And Israel strengthened himself, and sat upon the bed.</p>	<p>וַחֲוִי לִיעֲקֹב וַיֹּאמֶר הָא בְּרֶךְ יוֹסֵף אֲתִי לְוִתְךָ וַאֲתִי יִשְׂרָאֵל וַיִּתֵּיב עַל עַרְסָא:</p>	<p>וַיַּגִּד לִיעֲקֹב וַיֹּאמֶר הִנֵּה בִנְךָ יוֹסֵף בָּא אֵלַיךָ וַיִּתְחַזַּק יִשְׂרָאֵל וַיָּשֵׁב עַל־הַמִּטָּה: 2</p>

(29) ויקרבו ימי ישראל למוות. כל מי שנאמר צו קריצה למוות, לא הגיע לימי אבותיו (צ"ר שם ג), (ינחק חי ק"פ ויעקב קמ"ו, צדוד נאמר קריצה, אציו חי ת' שנים והוא חי ע'): ויקרא לבנו ליוסף. למי שהיה יכולת צידו לעשות (צ"ר שם ה): שים נא ידך. והשבע: חסד ואמת: חסד שעושים עם המתים הוא חסד של אמת, שאינו מצפה למשלוש גמול: אל נא תקברני במצרים. סופה להיות עפרה כנים (ומרששין תחת גופי), ושאין מתי חוצה לארץ חיים אלא בצער גלגול מחילות, ושל לא יעשוני מנרים עבודת אלילים, צ"ר (שם):

(30) ושכבתי עם אבותי. וי"ו זו מחוצר למעלה לתחלת המקרא, שים נא ידך תחת ירכי והשבע לי, ואני סופי לשכב עם אבותי, ואתה תשאני ממנרים, ואין לומר ושכבתי עם אבותי השכיבני עם אבותי צמעה, שהרי כתיב אחריו ונשאני ממנרים וקברתני בקבורתם, ועוד, מזינו בכל מקום לשון שכבה עם אבותיו היא הגויעה, ולא הקבורה, כמו וישפצ צדוד עם הצדקיו, ואחר כך ויקבר צעיר צדוד (מלכים"א ז, י):

(31) וישתחו ישראל. שפלא צעידגיה סגיד ליה: על ראש המטה. הפך עצמו לצד השכינה, מכאן אמרו (שבת יב: נדרים מ.), שהשכינה למעלה מראשותיו של חולה. דבר אחר על ראש המטה, על שהיתה מטתו שלימה ולא היה בה רשע, שהרי יוסף מלך היה, ועוד שנשבע לצין הגוים, והרי הוא עומד בצדקו:

(1) ויאמר ליוסף. אחד מן המגידים, והרי זה מקרא קצר. ויש אומרים אפרים היה רגיל לפני יעקב בתלמוד, וכשחלה יעקב צאצא גושן, הלך אפרים אל אציו למנרים להגיד לו: ויקח את שני בניו עמו. כדי שיצרכם יעקב לפני מותו:

(2) ויגד. המגיד ליעקב, ולא פירש מי, והרצה מקראות קצרי לשון: ויתחזק ישראל. אמר, אף על פי שהוא צני, מלך הוא, אחלק לו כבוד, מכאן שחולקין כבוד למלכות. וכן משה חלק כבוד למלכות, ויגדו כל עבדיך אלהי אלהי (שמות יא, ח), וכן אליהו וישעם מתקניו וגו' (מלכים"א יח, מ):

<p>3 And Jacob said unto Joseph: 'God Almighty appeared unto me at Luz in the land of Canaan, and blessed me,</p>	<p>3 וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל-יוֹסֵף אֵל שְׁדֵי נִרְאָה-אֵלַי בְּלוֹז בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיְבָרֶךְ אֹתִי:</p>
<p>4 and said unto me: Behold, I will make thee fruitful, and multiply thee, and I will make of thee a company of peoples; and will give this land to thy seed after thee for an everlasting possession.</p>	<p>4 וַיֹּאמֶר אֵלַי הִנְנִי מַבְרֶךְךָ וְהִרְבֵּיתֶךָ וְנִתְּתִיךָ לְקַתֵּל עַמִּים וְנִתְּתִי אֶת-הָאָרֶץ הַזֹּאת לְיִרְעָה אַחֲרֶיךָ אֶחָת עוֹלָם:</p>
<p>5 And now thy two sons, who were born unto thee in the land of Egypt before I came unto thee into Egypt, are mine; Ephraim and Manasseh, even as Reuben and Simeon, shall be mine.</p>	<p>5 וְעַתָּה שְׁנֵי-בָנֶיךָ הַנוֹלָדִים לָךְ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם עַד-בָּאִי אֵלַיךָ מִצְרַיִמָּה לִי-הֵם אֲפָרַיִם וּמְנַשֶּׁה כְּרֵאוֹבֶן וְשִׁמְעוֹן יְהִיוּ-לִי:</p>
<p>6 And thy issue, that thou begettst after them, shall be thine; they shall be called after the name of their brethren in their inheritance.</p>	<p>6 וּמוֹלֶדְתְּךָ אֲשֶׁר-הוֹלִידְתָּ אַחֲרֵיהֶם לָךְ יִהְיוּ עַל שֵׁם אַחֲיֵיהֶם יִקְרָאוּ בְנֵחֻלָּתָם:</p>
<p>7 And as for me, when I came from Paddan, Rachel died unto me in the land of Canaan in the way, when there was still some way to come unto Ephrath; and I buried her there in the way to Ephrath—the same is Beth-lehem.'</p>	<p>7 וְאֲנִי בְּבֹאִי מִפָּדָן מָתָה עָלַי רָחֵל בְּאֶרֶץ כְּנָעַן בְּדֶרֶךְ בְּעוֹד כְּבֵרֶת-אֶרֶץ לְבָא אֶפְרָתָה וְאֶקְבְּרָהָ שָׁם בְּדֶרֶךְ אֶפְרָת הוּא בֵּית לָחֶם:</p>

(4) ונתתיך לקהל עמים. צשרני שעתידים לנאח ממני עוד קהל ועמים, ואף על פי שאמר לי גוי וקהל גוים, גוי אמר לי על צנימין, קהל גוים, הרי שנים לצד מצנימין, ושוב לא נולד לי בן, למדנו שעתיד אחד משצטי ליחלק, ועתה אותה מתנה אני נותן לך:

(5) הנוולדים לך וגו' עד בואי אליך. לפני בואי אליך, כלומר שנולדו משפךשם ממני עד שצאתי אללך: לי הם. צחצבון שאר צני הם, ליטול חלק צארך איש כנגדו:

(6) ומוולדתך וגו'. אם תוליד עוד, לא יהיו צמנין צני, אלא צתוך שצטי אפרים ומנשה יהיו נכללים, ולא יהא להם שם צצטיים לענין הנחלה. ואף על פי שנחלקה הארץ למנין גלגלותם, כדכתיב לָרֹצַע סְרָפָה גַלְתָּהּ, וכל איש ואיש נטל צשוה חוץ מן הצכורים, מכל מקום לא נקראו שצטיים אלא אלו, (להטיל גורל הארץ, למנין שמות השצטיים, ונשיא לכל שצט ושצט, ודגלים לזה ולזה):

(7) ואני בבואי מפדן וגו'. ואף על פי שאני מטריח עליך להוליכני להקצר צארך כנען, ולא כך עשייתי לאמך, שהרי מתה סמוך לצית לחם: כברת ארץ. מדת ארץ, והם אלפים אמה, כמדת מחוס שצת, כדצרי ר' משה הדרשן, ולא תאמר שעצבו עלי גשמים מלהוליכה ולקצרה צחצרון, עת הִקְרִיד היה, שהארץ חלולה ומנוקצת כצברה: ואקברה שם. לא הולכתיה אפילו לצית לחם להכניסה לארץ, וידעתי שיש צלצך עלי, אבל דע לך שעל פי הדיצור קצרתיה שם, שחאה לעזורה לצניה, פִּשְׁיָגְלָה אותם נצוראדן והיו עוצרים דרך שם, ינאח רחל על קצרה וצוכה ומצקשת עליהם רחמים, שנאמר קוֹל צִרְיָה נִשְׁמָע וגו' (ירמיה לא, יד), והקצה' משיצה יֵשׁ שֶׁקֶר לִפְעֻלָּתָךְ נָאֵם ה' וגו' וְשָׁצוּ צָנִים לְגִבּוֹלָם. ואונקלוס תרגם קרוב אֶרֶץ, כדי שיעור חרישת יום (ס"א ארץ), ואומר אני שהיה להם קצב שהיו קורין אותו כדי מחרישה אחת, קוריאד"א צלע"ו, כדאמרין קרוב וְקָנִי, קָמָה דמסיק תַּעֲלָא מִפִּי פִּרְעָה:

8	And Israel beheld Joseph's sons, and said: 'Who are these?'	וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת־בְּנֵי יוֹסֵף וַיֹּאמֶר מִי־אֵלֶּה: וַיֹּאמֶר מִן־אֵלֶּיךָ:	8
9	And Joseph said unto his father: 'They are my sons, whom God hath given me here.' And he said: 'Bring them, I pray thee, unto me, and I will bless them.'	וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אָבִיו בְּנֵי הֵם אֲשֶׁר־נָתַן־לִי אֱלֹהִים בְּזֶה וַיֹּאמֶר קָח־נָא אֵלַי וְאֶבְרַכְכֶּם: וַיֹּאמֶר יוֹסֵף לְאָבִיו בְּנֵי הֵם אֲשֶׁר־נָתַן־לִי אֱלֹהִים בְּזֶה וַיֹּאמֶר קָח־נָא אֵלַי וְאֶבְרַכְכֶּם:	9
10	Now the eyes of Israel were dim for age, so that he could not see. And he brought them near unto him; and he kissed them, and embraced them.	וַעֲיַיִן יִשְׂרָאֵל כְּבִדּוֹ מִזֶּקֶן לֹא יוֹכֵל לִרְאוֹת וַיִּגֶּשׁ אֹתָם אֵלָיו וַיִּשָּׁק לָהֶם וַיַּחֲבֹק לָהֶם: וַעֲיַיִן יִשְׂרָאֵל כְּבִדּוֹ מִזֶּקֶן לֹא יוֹכֵל לִרְאוֹת וַיִּגֶּשׁ אֹתָם אֵלָיו וַיִּשָּׁק לָהֶם וַיַּחֲבֹק לָהֶם:	שני
11	And Israel said unto Joseph: 'I had not thought to see thy face; and, lo, God hath let me see thy seed also.'	וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל־יוֹסֵף רְאֵה פָנֶיךָ לֹא פָלַלְתִּי וְהִנֵּה הִרְאָה אֹתִי אֱלֹהִים גַּם אֶת־זַרְעֶךָ: וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל־יוֹסֵף רְאֵה פָנֶיךָ לֹא פָלַלְתִּי וְהִנֵּה הִרְאָה אֹתִי אֱלֹהִים גַּם אֶת־זַרְעֶךָ:	11
12	And Joseph brought them out from between his knees; and he fell down on his face to the earth.	וַיּוֹצֵא יוֹסֵף אֹתָם מֵעַם בְּרַכּוֹ וַיִּשְׁתַּחוּ לְאִפָּיו אֶרֶצָּה: וַיּוֹצֵא יוֹסֵף אֹתָם מֵעַם בְּרַכּוֹ וַיִּשְׁתַּחוּ לְאִפָּיו אֶרֶצָּה:	12
13	And Joseph took them both, Ephraim in his right hand toward Israel's left hand, and Manasseh in his left hand toward Israel's right hand, and brought them near unto him.	וַיִּקַּח יוֹסֵף אֶת־שְׁנֵיהֶם אֶת־אֶפְרַיִם בְּיָמִינוֹ מִשְׁמָאל יִשְׂרָאֵל וְאֶת־מְנַשֶּׁה בְּשִׁמְאֻל מִיָּמִין יִשְׂרָאֵל וַיִּגֶּשׁ אֵלָיו: וַיִּקַּח יוֹסֵף אֶת־שְׁנֵיהֶם אֶת־אֶפְרַיִם בְּיָמִינוֹ מִשְׁמָאל יִשְׂרָאֵל וְאֶת־מְנַשֶּׁה בְּשִׁמְאֻל מִיָּמִין יִשְׂרָאֵל וַיִּגֶּשׁ אֵלָיו:	13
14	And Israel stretched out his right hand, and laid it upon Ephraim's head, who was the younger, and his left hand upon Manasseh's head, guiding his hands wittingly; for Manasseh was the first-born.	וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל אֶת־יָמִינוֹ וַיָּשֶׁת׀ עַל־רֹאשׁ אֶפְרַיִם וְהוּא הַצֵּעִיר וְאֶת־שְׁמָאֻל עַל־רֹאשׁ מְנַשֶּׁה שְׂכֵל׀ אֶת־יָדָיו כִּי מְנַשֶּׁה הַבְּכוֹר: וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל אֶת־יָמִינוֹ וַיָּשֶׁת׀ עַל־רֹאשׁ אֶפְרַיִם וְהוּא הַצֵּעִיר וְאֶת־שְׁמָאֻל עַל־רֹאשׁ מְנַשֶּׁה שְׂכֵל׀ אֶת־יָדָיו כִּי מְנַשֶּׁה הַבְּכוֹר:	14

(8) וירא ישראל את בני יוסף. בקש לזרעם ונחלקה שכינה ממנו, לפי שעמיד ירבעם ואחאז לזאת מאפרים, ויהוא ובניו ממנשה: ויאמר מי אלה. מהיכן ילאו אלו שאינן ראויין לזרעה:
(9) בזה. הראה לו שטר אירוסין ושטר כחוצה, ובקש יוסף רחמים על הדבר, ונחה עליו רוח הקודש: ויאמר קחם נא אלי ואברככם. זה שאמר הכחוצה, ואנכי תרגלתי לאפרים קחם על זרועותי (הושע יא, ג), תרגלתי רוחי ציעק בשביל אפרים, עד שלקחן על זרועותיו:
(11) לא פללתי. לא מלאני לצי לחשוב מחשבה שאראה פניך עוד. פללתי, לשון מחשבה, כמו דביאי עצה עשו פלילה (ישעיה טז, ג):
(12) ויוצא יוסף אתם. לאחר שנקם, הוציאם יוסף מעם ברכיו, כדי לישבם זה לימין וזה לשמאל, לסמוך ידי עליהם ולזרעם: וישתחו לאפיו. כשחזר לאחוריו מלפני אביו:
(13) את אפרים בימינו משמאל ישראל. הבא לקראת חצרו, ימינו כנגד שמאל חצרו, וכיון שהוא הזכור מקנה לזרעה:
(14) שכל את ידיו. כתרוממו ואקפמינו, בהשכל וחכמה השכל את ידיו לכך, ומדעת, כי יודע היה כי מנשה הזכור, ואף על פי כן לא שם ימינו עליו:

<p>15 And he blessed Joseph, and said: "The God before whom my fathers Abraham and Isaac did walk, the God who hath been my shepherd all my life long unto this day,</p>	<p>וַיְבָרֶךְ אֶת־יוֹסֵף וַיֹּאמֶר יְיָ הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר הִתְהַלְכֻּם אֲבוֹתַי לִפְנֵי אַבְרָהָם וְיִצְחָק הָאֱלֹהִים הָרַעָה אֹתִי מִעוֹדִי עַד־הַיּוֹם הַזֶּה:</p>	<p>15 וַיְבָרֶךְ אֶת־יוֹסֵף וַיֹּאמֶר הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר הִתְהַלְכֻּם אֲבוֹתַי לִפְנֵי אַבְרָהָם וְיִצְחָק הָאֱלֹהִים הָרַעָה אֹתִי מִעוֹדִי עַד־הַיּוֹם הַזֶּה:</p>
<p>16 the angel who hath redeemed me from all evil, bless the lads; and let my name be named in them, and the name of my fathers Abraham and Isaac; and let them grow into a multitude in the midst of the earth.'</p>	<p>מִלְאָכָא דְפִרְק יְתִי מִכָּל בִּישָׁא יְבָרִיךְ יְת עוֹלָמִינָא וְיִתְקַרִי בְּהוֹן שְׁמִי וְשׁוֹם אַבְרָהָם וְיִצְחָק וְיִגְדְּלוּ וְיִכְנוּנִי יְמָא וְסָגוֹן בְּגוֹ בְּנֵי אִנְשָׁא עַל אֶרֶץ:</p>	<p>16 הַמַּלְאָךְ הַגָּאֵל אֹתִי מִכָּל־רָע יְבָרֶךְ אֶת־הַנְּעָרִים וְיִקְרָא בָּהֶם שְׁמִי וְשֵׁם אֲבוֹתַי אַבְרָהָם וְיִצְחָק וְיִגְדְּלוּ לְרֹב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ:</p>
<p>17 And when Joseph saw that his father was laying his right hand upon the head of Ephraim, it displeased him, and he held up his father's hand, to remove it from Ephraim's head unto Manasseh's head.</p>	<p>וַחֲזָא יוֹסֵף אֶרֶי שְׁנֵי אֲבוּהִי יָד יְמִינִיה עַל רִישָׁא דְאַפְרַיִם וּבְאִישׁ בְּעִינֻהִי וְסַעֲדָה לִידָא דְאַבְוִה לְאַעֲדָאָה יְתָה מַעַל רִישָׁא דְאַפְרַיִם לְאַנְחוּתָה עַל רִישָׁא דְמְנַשֶּׁה:</p>	<p>17 וַיֵּרָא יוֹסֵף כִּי־יָשִׁית אָבִיו יָד־ יְמִינוֹ עַל־רֹאשׁ אֶפְרַיִם וַיִּרְע בְּעֵינָיו וַיִּתְמַךְ יָד־אָבִיו לְהַסִּיר אֹתָהּ מֵעַל רֹאשׁ־אֶפְרַיִם עַל־ רֹאשׁ מְנַשֶּׁה:</p>
<p>18 And Joseph said unto his father: 'Not so, my father, for this is the first-born; put thy right hand upon his head.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר יוֹסֵף לְאַבְוִהִי לֹא כֵן אַבָּא אֶרִי דִּין בּוֹכְרָא שׁוֹ יְמִינֶךָ עַל רִישִׁיה:</p>	<p>18 וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אָבִיו לֹא־כֵן אָבִי כִי־זֶה הַבְּכֹר שִׁים יְמִינֶךָ עַל־רֹאשׁוֹ:</p>
<p>19 And his father refused, and said: 'I know it, my son, I know it; he also shall become a people, and he also shall be great; howbeit his younger brother shall be greater than he, and his seed shall become a multitude of nations.'</p>	<p>וְסָרִיב אֲבוּהִי וַיֹּאמֶר יִדְעָנָא בְּרִי יִדְעָנָא אִף הוּא יְהִי לְעַם וְאִף הוּא יִסְגִי וּבְרָם אֲחוּהִי זַעֲרָא יִסְגִי מִנִּיה וּבְנוּהִי יִהְיוּ שְׁלֹטִין בְּעַמּוּמָא:</p>	<p>19 וַיִּמָּאֵן אָבִיו וַיֹּאמֶר יִדְעָתִי בְּנִי יִדְעָתִי גַם־הוּא יִהְיֶה־לְעַם וְגַם־ הוּא יִגְדֹל וְאוֹלָם אָחִיו הַקָּטָן יִגְדֹל מִמֶּנּוּ וְזָרְעוֹ יִהְיֶה מְלֹא־ הַגּוֹיִם:</p>
<p>20 And he blessed them that day, saying: 'By thee shall Israel bless, saying: God make thee as Ephraim and as Manasseh.' And he set Ephraim before Manasseh.</p>	<p>וּבְרִיכְנוֹן בְּיוֹמָא הַהוּא לְמִימַר בְּךָ יְבָרֶךְ יִשְׂרָאֵל לְמִימַר יְשׁוּיֶךָ יְיָ כְּאַפְרַיִם וְכְמְנַשֶּׁה וְשׁוּי יְת אֶפְרַיִם קֳדָם מְנַשֶּׁה:</p>	<p>20 וַיְבָרְכֵם בַּיּוֹם הַהוּא לְאֹמֹר בְּךָ יְבָרֶךְ יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר יִשְׁמְךָ אֱלֹהִים כְּאַפְרַיִם וְכְמְנַשֶּׁה וַיִּשֶׁם אֶת־אֶפְרַיִם לִפְנֵי מְנַשֶּׁה:</p>

(16) המלאך הגואל אותי. מלאך הרגיל להשתלח אלי בצרתי, כענין שנאמר ויאמר אלי מלאך האלהים צללים יעקב וגו' אֱלֹהִים הָאֵל אֵלִי: יברך את הנערים. מנשה ואפרים: וידגו. כדגים הללו שפָּרְסוּ וְרָצוּ וְאִין עֵין הָרַע שׁוֹלֶמֶת צָהֵם: (17) ויתמך יד אביו. הרימה מעל ראש בנו ותמכה בידו: (19) ידעתי בני ידעתי. שהוא הזכור: גם הוא יהיה לעם. ויגדל, שעמיד גדעון לצאת ממנו, שהקב"ה עושה נס על ידו: ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו. שעמיד יהושע לצאת ממנו, שינחיל את הארץ וילמד תורה לישראל: וזרעו יהיה מלא הגוים. כל העולם יתמלא צאצא שמעו ושמו, כשיעמיד חמה בגִּזְעוֹן וְרָסָם בְּעֶמְקֵי אֶלְיוֹן: (20) בך יברך ישראל. הצא לצרך את בניו, יצרכם בצרכתם, ויאמר איש לבנו ישמך אלהים כאפרים וכמנשה: וישם את אפרים. בצרכתו לפני מנשה, להקדימו בדגלים ובחנוכת הנשיאים:

<p>21 And Israel said unto Joseph: 'Behold, I die; but God will be with you, and bring you back unto the land of your fathers.</p>	<p>וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל-יוֹסֵף וְהָגַת אֲנֹכִי מֵת וְהָיָה אֱלֹהִים עִמָּךְם וְהָשִׁיב אֶתְכֶם אֶל-אֶרֶץ אֲבֹתֵיכֶם:</p>	<p>21 וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל-יוֹסֵף הָגַת אֲנֹכִי מֵת וְהָיָה אֱלֹהִים עִמָּךְם וְהָשִׁיב אֶתְכֶם אֶל-אֶרֶץ אֲבֹתֵיכֶם:</p>
<p>22 Moreover I have given to thee one apportion above thy brethren, which I took out of the hand of the Amorite with my sword and with my bow.'</p>	<p>וְאֲנִי נָתַתִּי לְךָ שָׂכָם אֶחָד עַל-אֲחִיךָ אֲשֶׁר לָקַחְתִּי מִיַּד הָאֲמֹרִי בַחֲרָבִי וּבִקְשָׁתִי:</p>	<p>22 וְאֲנִי נָתַתִּי לְךָ שָׂכָם אֶחָד עַל-אֲחִיךָ אֲשֶׁר לָקַחְתִּי מִיַּד הָאֲמֹרִי בַחֲרָבִי וּבִקְשָׁתִי:</p>
<p>XLIX And Jacob called unto his sons, and said: 'Gather yourselves together, that I may tell you that which shall befall you in the end of days.</p>	<p>וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶל-בָּנָיו וַיֹּאמֶר אֲתַפְּנֹשׁ וְאֲחָיו לָכֵן יֵת דִּיעָרֵעַ וְיִתְכּוֹן בְּסוֹף יוֹמָא:</p>	<p>רביעי מג וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶל-בָּנָיו וַיֹּאמֶר הָאֲסַפּוּ וְאֲגִידָה לָכֶם אֵת אֲשֶׁר-יִקְרָא אֲתֶכֶם בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים:</p>
<p>2 Assemble yourselves, and hear, ye sons of Jacob; And hearken unto Israel your father.</p>	<p>אֲתַפְּנֹשׁ וְשָׁמְעוּ בְנֵי יַעֲקֹב וְקִבְּלוּ אֶלְפָן מִן יִשְׂרָאֵל אֲבוֹכֹן:</p>	<p>2 הַקְבִּצוּ וְשָׁמְעוּ בְנֵי יַעֲקֹב וְשָׁמְעוּ אֶל-יִשְׂרָאֵל אָבִיכֶם:</p>
<p>3 Reuben, thou art my first-born, My might, and the first-fruits of my strength; The excellency of dignity, and the excellency of power.</p>	<p>רְאוּבֵן בְּכֹרִי אֵת חִילִי וְרִישׁ תּוֹקְפִי לְךָ הוּהָ חֲזִי לְמִסַּב תִּלְתָּא חוֹלְקִין בְּכִירוּתָא בְּחֻנְתָּא וּמִלְכוּתָא:</p>	<p>3 רְאוּבֵן בְּכֹרִי אֵתָהּ כְּחִי וְרִאשִׁית אוֹנִי יֵתֶר שְׂאֵת וְיֵתֶר עֹז:</p>
<p>4 Unstable as water, have not thou the excellency; Because thou wentest up to thy father's bed; Then defiledst thou it—he went up to my couch.</p>	<p>עַל דְּאַזְלָתָ לְקַבִּיל אֶפְדָּא הָא כְּמָא בְּרַם לֹא אֶהְיִיתָ חוֹלֵק יֵתֶר לֹא תִסַּב אָרִי סְלִיקְתָּא בֵּית מִשְׁכְּבִי אֲבוּדָּא בְּכִין אֲחִילְתָּא לְשִׁינוֹי בְּרִי סְלִיקְתָּא:</p>	<p>4 פָּחַז כַּמַּיִם אֶל-תּוֹתֵר כִּי עָלִיתָ מִשְׁכְּבִי אֲבִיךָ אֵז חִלְלָתָ יְצוּעֵי עָלָה: (פ)</p>

(22) ואני נתתי לך. לפי שאתה טורח להתעסק בקצורתי, וגם אני נחמי לך נחלה שתקצר צה, ואיזו, וזשכס, שנאמר וְאֵת עַמּוֹת יוֹסֵף אֲשֶׁר הָעֵלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם קָצְרוּ בְּשָׂקִים: שכם אחד על אחיך. שכם ממש, היא תהיה לך חלק אחד יתירה על אחיך: בחרבי ובקשתי. כשהרגו שמעון ולוי את אנשי שכם, נתכנסו כל סביבותיהם להזדווג להם, וְסָגְרָ יַעֲקֹב כְּלִי מִלְחָמָה כְּנָגֶדָן. דבר אחר שכם אחד, הוא הזכורה, שיטלו בניו שני חלקים, ושכם לשון חלק הוא, כתרמומו, והרצה יש לו דומים במקרא, פי תשייתמו שָׂקִים (תהלים כא, יג), תשית שונאי לפני לחלקים, חֲלֻקָה שָׂקִים (שם ס, ח), דָּכָךְ יִרְצָחוּ שָׂקִים (הושע ו, ט) איש חלקו, לְעֻצְדוֹ שָׂקִים אֶחָד (נפניה ג, ט): אשר לקחתי מיד האמורי. מיד עשו, שעושה מעשה אמורי. דבר אחר, שהיה נד אצו צאמרי פיו: בחרבי ובקשתי. היא חכמתו ותפלתו. (ועיין בראש"ס שכתב דאי אפשר לפרש על חרצם של שמעון ולוי, דהא לא עשו מדעתו, שהרי כעס עליהם על זה. ולענד"ל צלאו הכי אי אפשר לפרש עליהם, דמה נתינת טעם יהיה על שנתנו ליוסף מפני שלקחוהו שמעון ולוי צחרצם ובקשתי, והלא אדרצה מזה הטעם ראוי שינתן לשמעון ולוי ולא ליוסף ודו"ק):

- (1) ואגידה לכם. צקס לגלות את הקץ ונסחלקה ממנו שכינה, והתחיל אומר דברים אחרים (צ"ר נח, צ):
- (3) וראשית אוני. היא טפה ראשונה שלו, שלא ראה קרי מימיו (צ"ר שם ד): אוני. כוחי, כמו קָאֲתִי אֵין לי (הושע יב, ט), מלצ אוניס (ישעיה מ, כו), וְלֵאמֹר אוֹנִים (שם כט): יתר שאת. ראוי היית להיות יתר על אחיך צכהונה, לשון נשיאות כפיס: ויתר עז. צמלכות, כמו וְיִתְּן עֹז לְמַלְכוֹ (שמואל"א ב, י), ומי גרס לך להפסיד כל אלה:

5	Simeon and Levi are brethren; Weapons of violence their kinship.	שִׁמְעוֹן וְלֵוִי אֲחִין גִּבּוֹרִין גִּבּוֹרִין בְּאֶרֶץ תּוֹתְבוֹתָהוֹן עֲבָדוּ גִבּוֹרָא:	5 שִׁמְעוֹן וְלֵוִי אֲחִים כָּלִי חָמֶס מִכְרֵתֵיהֶם:
6	Let my soul not come into their council; Unto their assembly let my glory not be not united; For in their anger they slew men, And in their self-will they houghed oxen.	בְּרִזְהוֹן לֹא הָיָה נַפְשִׁי בְּאַתְכַּנּוּשֵׁיהוֹן לְמַהֲדָה לֹא נִחַתִּית מִן יָקָרִי אֲרִי בְּרוֹגְזָהוֹן קָטְלוּ קִטּוֹל וּבְרַעְוֵתָהוֹן תָּרְעוּ שׁוֹר סָנְאָה:	6 בְּסִדָּם אֶל־תָּבֹא נַפְשִׁי בִּקְהָלָם אֶל־תִּתְחַד כְּבֹדִי בִּי בְּאַפָּם תִּרְגּוּ אִישׁ וּבְרִצְנָם עָקְרוּ־שׁוֹר:
7	Cursed be their anger, for it was fierce, And their wrath, for it was cruel; I will divide them in Jacob, And scatter them in Israel	לֵיט רִוְגְזָהוֹן אֲרִי תִקְיָה וְחִימַתָּהוֹן אֲרִי קִשְׁיָא אֶפְלָגְנוֹן בִּיעָקֵב וּבְיִשְׂרָאֵל:	7 אָרוּר אַפָּם כִּי עָז וְעִבְרָתָם כִּי קָשָׁתָה אֲחֻלָּקָם בִּיעָקֵב וּבְיִשְׂרָאֵל (פ)
8	Judah, thee shall thy brethren praise; Thy hand shall be on the neck of thine enemies; Thy father's sons shall bow down before thee.	יְהוּדָה אַתָּה אֲדִיתָא וְלֹא בְּחִיתָתָא בְּךָ יוֹדוּן אַחֲדָה יָדָה תִּתְקַף עַל בְּעָלֵי דְבִבְדָה יִתְבָּרוּן סָנְאָה יְהוֹן מַחְזִירֵי קָדָל קְדָמָךְ יְהוֹן מִקְדָּמִין לְמַשְׁאֵל בְּשִׁלְמָךְ בְּנֵי אָבוֹד:	8 יְהוּדָה אַתָּה יוֹדִיךָ אֲחִיךָ יִדְךָ בְּעֶרְףְּ אִיְבֵיךָ יִשְׁתַּחֲוּוּ לָךְ בְּנֵי אָבִיךָ:

(4) פחז כמים. הפחז והצהלה אשר מהרת להראות כעסך, כמים הללו הממהרים למרוצתם. לך: אל תותר. אל תרצה ליעול כל היתרות הללו שהיו ראויות לך, ומהו הפחז אשר פָּסַסְךָ: כי עליית משכבי אביך אז חללת. אותו שם שעלה על יצועי, והיא השכינה שהיה דרכה להיות עולה על יצועי: פחז. שם דבר הוא, לפיכך טעמו למעלה, וכולו נקוד פת"ח, ואלו היה לשון עבר, היה נקוד חזיו קמ"ץ וחזיו פת"ח, וטעמו למטה: יצועי. לשון משכב, על שם שמציעים אותו על ידי לָבָדִין וקָדִינִין, והרבה דומים לו, אם זָכַרְתִּיךָ על יצועי (תהלים סג, ו), אם אָעֵלָה על עָרֶשׁ יצועי (שם קלז, א):

(5) שמעון ולוי אחים. בענה אחת, על שכם ועל יוסף, ויאמרו איש קל חסיו וגו' ועָסָה לְכוּ וְנִהְיָהוּ, מי הם, אם תאמר ראובן או יהודה, הרי לא הסכימו בהריגתו, אם תאמר בני השפחות, הרי לא היתה שנאתן שלמה, שנאמר והוא נער קַת צָנִי בָּלָהָה וְקַת צָנִי וְלָפָהּ וגו', יששכר וזבולון לא היו מדברים בפני אחיהם הגדולים מהם, על כרחך שמעון ולוי הם שקראם אביהם אחים: כלי חמס. אומנות זו של רציחה חמס הוא בידכם, מזכרת עָשׂוּ הִיא, זו אומנות שלו היא, ואחם חמסות אותה הימנו: מזכרתיהם. לשון כלי זיין, הסייף בלשון יוני מכ"ר (תנחומא ויחי ט). דבר אחר מכרתיהם, בארץ מגורתם נהגו עזמן בכלי חמס, כמו מְכֹרֹסִיךָ ומוֹלְדֹסִיךָ (יחזקאל טז, א), וזה תרגום של אונקלוס:

(6) בסדם אל תבא נפשי. זה מעשה זמרי, כשנתקצו שבטו של שמעון להציא את המדינית לפני משה, ואמרו לו זו אסורה או מותרת, אם תאמר אסורה, בת יתרו מי התיירה לך, אל יזכר שמי בדבר, שנאמר זָמְרִי בֶן קְלָוִי נָשִׂיא בֵּית קָב לְשִׁמְעוֹנִי, ולא כתב בן יעקב (צ"ר ט, ו): בקהלם. כשיקהיל קרם שהוא משבטו של לוי, את כל העדה על משה ועל אהרן: אל תחד כבודי. שם אל יתחד עמהם שמי, שנאמר קָרַח בֶּן יִצְחָר בֶּן קָהָת בֶּן לֵוִי, ולא נאמר בן יעקב, אבל בדברי הימים (א ו, כב), כשנתיחסו בני קרם על הדוכן, נאמר בֶּן קָרַח בֶּן יִצְחָר בֶּן קָהָת בֶּן לֵוִי בֶּן יִשְׂרָאֵל: אל תחד כבודי. כבוד לשון זכר הוא, ועל כרחך אתה נריך לפרש פְּמִדָּצָר אל הכבוד, ואומר אתה כבודי אל תתחד עמהם, כמו לא תִּסָּד אֶתְּךָ בְּקִדְוָה (ישעיה יד, כ): כי באפם הרגו איש. אלו חמור ואנשי שכם, ואינן חשובין כולם אלא כאיש אחד (שופטים ו, טז), וכן הוא אומר בגדעון, וְהִפִּיטָה אֶת מִדְּיָן פֶּאִישׁ אֶחָד וְכֵן צִמְרִים סוּם וְרוֹכְצוּ רָמָה צִים, זהו מדרשו, ופשוטו, אנשים הרבה קורא איש, כל אחד לעצמו, באפם הרגו כל איש שכעסו עליו, וכן וְיִלְמַד לְטָרֵף טָרֵף אֶדָם אֶל (יחזקאל יט, א): וברצונם עקרו שור. ראו לעקור את יוסף שנקרא שור, שנאמר צָכוֹר שׁוֹרָו דָּדָר לוֹ. עקרו אשר ישו"ר בלע"ז, לשון קַת סוּסִיךָ פְּעֵקָר (יהושע יא, י):

(7) ארוור אפם כי עז. אפילו בשעת תוכחה לא קלל אלא את אפם, וזהו שאמר בלעם מֶה קָכָב לֹא קָצָה אֵל: אחלקם ביעקב. אפרידס זה מזה, שלא יהא לוי צמנין השבטים, והרי הם חלוקים. דבר אחר, אין לך עניינים וסופרים ומלמדי תינוקות אלא משמעון, כדי שיהיו נפוצים, ושבטו של לוי עָשָׂאוּ מְסֹרַר על הגרנות לתרומות ולמעשרות, נתן לו תפוצות דרך כבוד:

<p>9 Judah is a lion's whelp; From the prey, my son, thou art gone up. He stooped down, he couched as a lion, And as a lioness; who shall rouse him up?</p>	<p>שִׁלְטוֹן יְהִי בְשִׁירוֹיָא וּבְסוּפָא יִתְרַבָּא מִלְכָּא מִדְּבֵית יְהוּדָה אַרִי מִדִּין קִטְלָא בְּרִי נִפְשָׁךְ סְלִיקְתָּא יְנוּחַ יִשְׂרָי בְּתַקוּף כְּאַרְיָא וּכְלִיתָא וְלִית מִלְכוּ דְּתַנְעִנְיָה:</p>	<p>9 גִּיּוֹר אַרְיֵה יְהוּדָה מִטְרַף בְּנֵי עֲלִית כָּרַע רֶבֶץ כְּאַרְיֵה וּכְלָבִיא מִי יִקְמְנוּ:</p>
<p>10 The sceptre shall not depart from Judah, Nor the ruler's staff from between his feet, As long as men come to Shiloh; And unto him shall the obedience of the peoples be.</p>	<p>לֹא יַעֲדִי עֲבִיד שׁוֹלְטָן מִדְּבֵית יְהוּדָה וְסַפְרָא מִבְּנֵי בְנוֹהֵי עַד עֲלָמָא עַד דִּינִי מְשִׁיחָא דְּדִלִיָּה הֵיא מִלְכוּתָא וְלִיָּה יִשְׁתַּמְעוּן עַמְמֵיָא:</p>	<p>10 לֹא יִסּוּר שִׁבְט מִיְהוּדָה וּמִחֻקָּה מִבֵּין רַגְלָיו עַד כִּי־יָבֹא שִׁילָה וְלֹ יִקְהָת עַמִּים:</p>
<p>11 Binding his foal unto the vine, And his ass's colt unto the choice vine; He washeth his garments in wine, And his vesture in the blood of grapes;</p>	<p>יִסְחַר יִשְׂרָאֵל לְקֶרְתִּיהָ עֲמָא וּבְנוֹן הִכְלִיָּה יְהוֹן צְדִיקָא סְחוּר סְחוּר לִיָּה וְעַבְדֵי אוֹרִיתָא בְּאוּלְפָן עֲמִיהָ יְהִי אַרְגָּוֹן טָב לְבוּשִׁיהָ וּכְסוּתִיהָ מִלָּא מִלָּא צִבְעֵה זְהוּרִי וּצְבָעִין:</p>	<p>11 אֶסְרִי לַגֶּפֶן עֵירָה וְלַשְׂרָקָה בְּנֵי אֲתָנּוּ כַּבֵּס בִּלְיָן לְבָשׁוּ וּבָדָם־ עֲנָבִים סוּתָהּ:</p>

(8) יהודה אתה יודוך אחיך. לפי שהוכיח את הראשונים צִקְנוֹטוֹרִים, התחיל יהודה לסוג לאחוריו (צ"ר נח, ה) (שלא יוכיחו על מעשה תמר), וקראו יעקב צדצרי רזוי, יהודה לא אתה כמותם: ידך בערף איביך. זימי דוד, וְאֶצִּי טָסָה לִי עֶרְךָ (שמואל-ב כב, מא): בני אביך. על שם שהיו מנשים הרבה, לא אמר בני אמר, כדרך שאמר יצחק: (9) גור אריה. על דוד נתנבא בתחלה, גור, זהות שאל מלך עלינו אתה היית המוציא והמביא את ישראל (שם ה, ב), ולצורך אריה, כשהמליכוהו עליהם. והוא שתרגס שִׁלְטוֹן יְהוּדָה בְּשִׁירוֹיָא, בתחלתו: מטרף. ממה שחשדתיך צִטְרִף טָרֵף יוֹסֵף טָהָה קָעָה חֲקָלָתָהּ, והוא יהודה שנמשל לאריה: בני עליה. סְלִיקְתָּא את עצמך ואמרת מה צָנַע וגו', וכן בהריגת תמר שהודה צִדְקָה מִמֶּנִּי, לפיכך כרע רצץ וגו', זימי שלמה איש פֶּסַח גִּפְנוֹ וגו' (מלכים-א ה, ה): (10) לא יסור שבט מיהודה. מדוד ואילך אלו ראשי גלויות שצבצב (סנהדרין ה), שרודים את העם בשבט, הממונים על פי המלכות: ומחקק מבין רגליו. תלמידים, אלו נשיאי ארץ ישראל: עד כי יבא שִׁילָה. מלך המשיח שהמלוכה שלו, וכן תרגמו אוֹנְקְלוֹס. ומדרש אגדה, שילו, שילו שנתאמר יוצילו שִׁי לְמוֹרָא (תהלים עו, יב): ולו יקחת עמים. אסיפת העמים, שהיו"ד עיקר היא ציטוד, כמו יִפְעֻקָּךְ, ופעמים שנופלת ממנו, וכמה אותיות משמשות בלשון זה, והם נקראים עיקר נופל, כגון נ"ן של נוגף, ושל נושך, ואל"ף שבאֲחֻזִּי צִאֲזִיכָם (איוב יג, ז), ושבאֲבָחַת קָרָב (יחזקאל כא, כ), (והוא לשון חרב ופירוש אימת חרב והוא לשון זיין) וְאֶסּוּךְ שָׁמָן (מלכים-ב ד, ב), אף זה יקחת עמים, אסיפת עמים, שנאמר אֶלְצִי גוֹיִם יִדְרָשׁוּ (ישעיה יא, י), ודומה לו עֵין טֶלַעַג לֶאֱבָד וְסָבַד לִיקָחַת אִם (משלי ל, יו), לקבוצ קמטים שצפניה מפני זקנתה, ובגמרא דיתבי ומקוהו אֶקְרָאָהּ צִשְׁקִי דְּנֶהְדְּקָא [דפומצדיחא] במסכת יצמות (ק): ויכול היה לומר קהיית עמים: (11) אסרי לגפן עירדה. נתנבא על ארץ יהודה שהיא מושכת יין כמעין, איש יהודה יאסור לגפן עיר אחד, ויטענו מגפן אחת, ומשורק אחד בן אתון אחד: שרקה. זמורה ארוכה, קוריי"רא בלע"ז: כבס ביין. כל זה לשון רבוי יין: סותה. לשון מין בגד הוא, ואין לו דמיון במקרא: אסרי. כמו אסר, דוגמתו מְקִימִי מַעְסָר דָּל (תהלים קיג, ז), הַיִּשְׁבִּי בְּשָׂמַיִם (שם קכג, א), וכן בני אחונו כענין זה. ואונקלוס תרגם במלך המשיח. גפן הם ישראל, עיריה זו ירושלים, שורקה אלו ישראל, וְאֶנְכִי נְטַעְתִּיךָ שָׁרֵךְ (ירמיה ב, כא): בני אחנו. יִבְנוֹן הִכְלִיָּה, לשון שַׁעַר הָאֵיתָן בְּסִפְרֵי יחזקאל (מ, טו), ועוד תרגמו צפנים אחרים. גפן אלו נדיקים, בני אחונו עֲבָדִי אוֹרִיתָא בְּאוּלְפָן, על שם רִבְבֵי פְלִתוֹת לְחֹרוֹת: כבס ביין. יְהוָה אֶרְגָּוֹן טָב לְבוּשׁוֹהִי, שציבעו דומה ליין, וצבעונין הוא לשון סותה, שהאשה לובשת, ומסיתה בהן את הזכר ליתן עיניו בה. ואף רבותינו פירשו בגמרא, לשון הסמת שכרות, במסכת כתובות (קיא:), ועל היין, שמא תאמר אינו מְקוֹה, תלמוד לומר סותה:

12	His eyes shall be red with wine, And his teeth white with milk.	חִבְלֵי עֵינָיו מִיַּיִן וְלִבָּן שָׁנִים מַחְלָב: (פ)	וְסִמְכוֹן טוֹרוֹהִי בִכְרָמוֹהִי וְשׁוּפוֹן נַעְוֹהִי בַחֲמֹר יִחוּרָן בַּקָּעִתִּיה בַּעֲבוּר וּבַעֲדָרִי עֲנִיה:
13	Zebulun shall dwell at the shore of the sea, And he shall be a shore for ships, And his flank shall be upon Zidon.	זְבוּלֹן לְחוּף יָמִים יִשְׁכֵּן וְהוּא לְחוּף אֲנִית וְיִרְכָּתוֹ עַל- צִידָן: (פ)	זְבוּלֹן עַל סֶפֶר יִמְמִיא יִשְׂרִי וְהוּא יִכְבִּישׁ מַחֲזִיזִין בְּסָפִינָן וְטוֹב יָמָא יִכּוֹל וְתַחֲמוּמִיה יְהִי מִטִּי עַד צִידָן:
14	Issachar is a large-boned ass, Couching down between the sheep-folds.	יִשְׁשַׁכָּר חֲמֹר גָּרָם רַבֵּץ בֵּין הַמִּשְׁפָּתִים:	יִשְׁשַׁכָּר עֲתִיר בִּנְכָסִין אֲחֻסָּתִיה בֵּין תַּחֲמוּמִיא:
15	For he saw a resting-place that it was good, And the land that it was pleasant; And he bowed his shoulder to bear, And became a servant under task-work	וַיֵּרָא מְנוּחָה כִּי טוֹב וְאֶת-הָאָרֶץ כִּי נַעֲמָה וַיִּט שִׁכְמוֹ לְסִבְל נִיהִי לְמַס־עֶבֶד: (ס)	וַחֲזָא חוֹלְקָא אֲרִי טָב וַיֵּת אֲרַעָא אֲרִי מַעֲבָדָא פִירִין וַיִּכְבִּישׁ מַחֲזִיז עֲמֻמִּיא וַיִּשְׁיִצִי יָת דִּירְהוֹן וַדִּישְׁתָּארוֹן בְּהוֹן יְהוֹן לִיה פִּלְחִין וּמַסְקִי מַסִּין:
16	Dan shall judge his people, As one of the tribes of Israel.	דָּן יִדִּין עַמּוֹ כְּאַחַד שְׁבֹטֵי יִשְׂרָאֵל:	מִדְּבִית דָּן יִתְבַּחַר וַיָּקוּם גּוֹבְרָא בְיוֹמוֹהִי וַתְּפָרִיק עֲמִיה וּבְשָׁנוֹהִי יִנְחוּן כְּחֲדָא שְׁבֹטִיא דְּיִשְׂרָאֵל:

(12) חבלי עיניו מייין ולבן שנים: מחלב. מרוב חלב, שיהא בארצו מרעה טוב לעדרי צאן, וכן פירוש המקרא, אדום עינים יהא מרוב יין, ולבן שנים יהא מרוב חלב. ולפי תרגומו עינים לי' הרים שמשם צופים למרחוק. ועוד תרגמו צפנים אחרים, לשון מעינות וקילוח היקדים, נעוהי, יקדים שלו, ולשון ארמי הוא במסכת עבודה זרה (עד:), נעוה ארתחו, וסוּרָן דַּקְעָתִיה תרגם שנים, לשון שני הסלעים:

(13) זבולון לחוף ימים. על חוף ימים תהיה ארצו, חוף, כתרגומו ספר, מרק"א בלע"ז, והוא יהיה מאוי תדיר אל חוף אניות, במקום הנמל, שאניות מציאות שם פרקמטיא, שהיה זבולון עוסק בפרקמטיא, וממציא מזון לשבט יששכר, והם עוסקים בחורה, הוא שאמר משה שָׁמַח זְבוּלֹן בְּאַתָּךְ וַיִּשְׁשַׁכָּר בְּאַתָּךְ (דברים לג, יח), זבולון יוצא בפרקמטיא, ויששכר עוסק בחורה באהלים (תנחומא ויחי יא): וירכבתו על צידן. סוף גבולו יהיה סמוך לצידון, וירכבו, סופו, כמו וליךרפתי המִשְׁכָּן:

(14) יששכר חמור גרם. חמור צעל עצמות, סובל עול תורה כחמור חזק שמטעינין אותו משא כבד: רבץ בין המשפטים. כחמור המהלך ביום ובלילה ואין לו לינה בבית, וכשהוא רוצה לנוח, רובץ בין התחומין בתחומי העיירות שהולך שם פרקמטיא:

(15) וירא מנוחה כי טוב. ראה לחלקו ארץ מצורכת וטובה להוציא פירות: ויט שכמו לסבל. עול תורה: ויהי. לכל אחיו ישראל: למס עבד. לפסוק להם הוראות של תורה וסדרי עבודתן, שנאמר ומגִּי יִשְׁשַׁכָּר יוֹדְעֵי בִינָה לְעֵתִים לְדַעַת מַה יַּעֲשֶׂה יִשְׂרָאֵל לְאַשְׁיֵם מֵאֲתִים (דברי הימים-א יב, לג), מאתים ראשי סנהדראות העמיד, וכל אחיהם על פיהם: ויט שכמו. השפיל שכמו, כמו ויט שָׁמַח הַטּוֹף אֶלְנִיָּס. ואונקלוס תרגם צפנים אחרים, ויט שכמו לסבול מלחמות, ולכבוש מחוזות, שהם יושבים על הספר, ויהיה האויב כבוש תחתיו למס עובד:

(16) דן ידין עמו. ינקום נקמת עמו מפלשתים, כמו פי' דין עמו: באחד שבטי ישראל. כל ישראל יהיו כאחד עמו, ואח כלם ידין, ועל שמשון נבא נבואה זו. ועוד יש לפרש כאחד שבטי ישראל, כמיוחד שבצבים, הוא דוד שבא מיהודה:

17	Dan shall be a serpent in the way, A horned snake in the path, That biteth the horse's heels, So that his rider falleth backward.	יְהִי דָן כְּנָחָשׁ בְּדֶרֶךְ וַיִּקְרָא מִדְּבֵית דָּן אִימָתִיָּה תִתְרַמֵּי עַל עַמְמָאָה וּמַחֲתִיָּה תִתְקַף בְּפִלְשֶׁתָאִי בְּחֹרֵן חֹרֶמֶן יִשְׂרִי עַל אוֹרְחָא וּכְפֹתָא יִכְמוֹן עַל שְׁבִילָא יִקְטִיל גְּבֵרֵי מִשְׁרִית פִּלְשֶׁתָאִי פְּרָשִׁין עִם רִגְלָאִין יַעֲקֹב סוֹסָן וְרִתְכִין וַיִּמָּגֵר רִכְבֵּיהוֹן לְאַחֲרָא:	יְהִי־דָן נָחֵשׁ עַל־דֶּרֶךְ שְׁפִיפֹן עַל־אֶרֶץ הַנֹּשֶׁף עֲקֵב־סוֹס וַיִּפֹּל רֹכְבוֹ אָחֹר:	17
18	I wait for Thy salvation, O Lord.	לְפִוְרָקָנְךָ סְבִרִית יְיָ:	לִישׁוּעָתְךָ קִנִּיתִי יְהוָה: (ס)	18
19	Gad, a troop shall troop upon him; But he shall troop upon their heel.	דְּבֵית גָּד מִשְׁרִית מְזִינִין יַעֲבֹרוּן יָת יִרְדְּנָא קֶדָם אַחֲיהוֹן לְקֶדְבָּא וּבְנִכְסִין סְגִיאִין יִתּוּבוֹן לְאַרְעֵהוֹן:	גָּד גְּדוּד יִגְדֵּנוּ וְהוּא יִגְד עֲקֵב: (ס)	חמישי
20	As for Asher, his bread shall be fat, And he shall yield royal dainties.	דָּאָשֶׁר טָבָא אֲרַעִיָּה וְהוּא מִרְבָּנָא תַּפְנוּקֵי מַלְכִין:	מֵאָשֶׁר שְׂמִנָּה לַחֲמוֹ וְהוּא יִתֵּן מִעֲדֵנֵי־מֶלֶךְ: (ס)	20
21	Naphtali is a hind let loose: He giveth goodly words.	נַפְתָּלִי בֶּאֱרַע טָבָא יִתְרַמֵּי עַדְבִּיָּה וְאַחֲסִנְתִּיָּה תְּהִי מִעֲבָדָא פִּירִין יְהוֹן מוֹדֵן וּמִבְרָכִין עַל־יהוֹן:	נַפְתָּלִי אֵילָה שְׁלַחַה הַנֶּתָן אִמְרֵי־שֹׁפָר: (ס)	21

(17) שפיפון. הוא נחש, ואומר אני שקראו כן על שם שהוא נושף כמו וְאִתָּה תְּשׁוּפֵנוּ עֲקֵב (בראשית ג, טו): הנושף עקבי סוס. כך דרכו של נחש. ודמהו לנחש הנושף עקבי סוס. ויפל רכבו אחור. שלא נגע בו, ודוגמחו מנינו צשמשון, וילפת וגו' אֶת שְׁנֵי עַמּוּדֵי הַסּוּף וגו' (שופטים טז, כט), ושעל הגג מחו. ואונקלוס תרגם בְּחֹרֵן חֹרֶמֶן, שם מין נחש שאין רפואה לנשיכתו, והוא קָפְעוֹנִי, וקרוי חורמן על שם שעושה הכל חרס, וקָפְעָנָא, כמו פתן, יכמון, יארכוב:

(18) לישועתך קניתי ה'. נתנא שניקרו פלשתים את עיניו, וסופו לומר זְכַרְנִי גָא וְשִׁנְיָנִי גָא אֶךְ הַפַּעַם (שם כח):

(19) גד גדוד יגודנו. כולם לשון גדוד הם, וכן חזרו מנחם. ואם תאמר אין גדוד בלא שני דלתי"ן, יש לומר גדוד שם דבר צריך שני דלתי"ן, שכן דרך תיבה בת שתי אותיות להכפל בצופה, ואין יסודה אלא שתי אותיות, וכן אמר פֶּפֶר לְגוֹד (משלי כו, ב), מגזרת וְשִׁבְעָתִי נָדָדִים (איוב ז, ד), שם נָפַל שְׁדוּד (שופטים ה, כז), מגזרת יָשׁוּד נָהָרִים, אף יגוד יגודנו, וגדוד מגזרת אחת הם, וכשהוא מדבר בלשון יפעל, אינו כפול, כמו יגוד, יגוד, יגוד, יגוד, יגוד, וכשהוא מתפעל או מפעיל אחרים, הוא כפול, כמו יתגודד, יתגודד, יתגודד, יתגודד, יתגודד, ובלשון מפעיל יתום וְאֶלְמָנָה יַעֲדָד (תהלים קמו, ט), לְשׁוֹבֵב יַעֲקֹב אֱלֹוִי (ישעיה מט, ה), מְשׁוֹבֵב נְתִיבוֹת (שם נח, יב), אף יגודנו האמור כאן אינו לשון שיפעילוהו אחרים, אלא כמו יגוד הימנו, כמו צְנִי וְאֶלְמָנָה (ירמיה י, כ), יאלו ממני. גד גדוד יגודנו, גדודים יגודו הימנו, שיעצרו הירדן עם אחיהם למלחמה כל חלוץ עד שנכבשה הארץ: והוא יגד עקב. כל גדודיו ישובו על עקבם לנחלם שלקחו בעצב הירדן, ולא יפקד מהם איש: עקב. דרכן ובמסילותם שלכו ישובו, כמו וְעַקְבוֹתָיִךְ לֹא נִדְּעוּ (תהלים עז, כ), וכן בְּעַקְבֵי הָאֵלָן (שיר השירים א, ח), בלשון לע"ז תרזיא"ס:

(20) מאשר שמנה לחמו. מאכל הבא מחלקו של אשר יהא שָׁמֶן, שיהיו זיתים מרובים בחלקו, והוא מושך שמן כמעין, וכן ברכו משה וְטוֹבֵל בְּשֶׁמֶן רָגְלוֹ, כמו ששנינו במנחות (פה), פעם אחת הולכין אנשי לודקָא לשמן וכו':

(21) אילה שלחה. זו עקבת גינוסר, שהיא קלה לבשל פירותיה, כאילה זו שהיא קלה לרוץ, אילה שלוחה, אילה משולחת לרוץ: הנתן אמרי שפר. כתרמו. דבר אחר, על מלחמת סיסרא נתנא, וְלִקְחָה עִמָּךְ עֲשָׂרָה חֲלָפִים אִישׁ מִצְּנִי נִפְתָּלִי וגו' (שופטים ו, ד), והלכו שם בזריזות, וכן נאמר שם לשון שלוח, בְּעִמְקָא שְׁלַח צְרָגְלִי. הנתן אמרי שפר. על ידם שְׁרוּ דְּצוּרָה

22	Joseph is a fruitful vine, A fruitful vine by a fountain; Its branches run over the wall.	בְּרִי דִסְגֵי יוֹסֵף בְּרִי דְאִתְבָּרַךְ כְּגֹפֶן דְּנִצְבִיב עַל עֵינָא דְמֵיא תְּרִין שְׁבִטִין יִפְקֹון מִבְּנוֹהֵי יִקְבְּלוּן חוּלְקָא וְאַחֲסִנְתָּא:	בֶּן פֶּרֶת יוֹסֵף בֶּן פֶּרֶת עַל־עֵין בְּנוֹת צַעְדָּה עַל־שׁוּר:	22
23	The archers have dealt bitterly with him, And shot at him, and hated him;	וְאַתְמָרְרוּ עִמּוֹהִי וְנִקְמָוּהִי וְאַעֲיָקוּ לֵיהּ גּוֹבְרִין גְּבָרִין בְּעַלִּי פִלְגוּתִיהּ:	וַיִּמָּרְרוּהוּ וַיַּבּוּ וַיִּשְׁטְמֻהוּ בְּעַלִּי חֲצִים:	23
24	But his bow abode firm, And the arms of his hands were made supple, By the hands of the Mighty One of Jacob, From thence, from the Shepherd, the Stone of Israel,	וְתַבַּת כְּהוֹן נְבִיּוּתִיהּ עַל דְּקִיִּים אוֹרִיתָא בְּסִתְרָא וְשׁוּי תּוֹקְפָא רִוּחַצְנִיָּה בְּכֹן יִתְרַמָּא דְּהַב עַל דְּרַעוּהִי אַחֲסִין מַלְכוּתָא וְתַקִּיר דָּא הִנֵּה לֵיהּ מִן קֳדָם אֵל תּוֹקְפָא דִּיעֲקֹב דְּבִמִּימָרִיָּה זֶן אֲבָהֵן וּבְנֵין זֶרְעָא דִּישְׂרָאֵל:	וְתִשָּׁב בְּאִיתָן קִשְׁתּוֹ וַיִּפְּזוּ זְרָעֵי יָדָיו מִיַּדִּי אֲבִיר יַעֲקֹב מִשָּׁם רָעָה אָבֶן יִשְׂרָאֵל:	24

וצרק שירה. ורבותינו דרשוהו על יוס קצורת יעקב, כשערער עָשָׂו על המערה, במסכת סוטה (יג). ותרגומו יְתַרְמֵי עֲדָה, יפול חבלו, והוא יודה על חלקו אמרים נאים ושנח:

(22) בן פרת. בן חן, והוא לשון ארמי, אפריון נְמִטִיָּה לרבי שמעון, בסוף צבא מניעא (קוט): בן פרת על־י עין. חנו נטוי על העין הרואה אותם: בנות צעדה על־י שור. בנות מארים היו זועדות על החומה להסתכל בפינו, ובנות הרבה צעדה כל אחת ואחת במקום שמוכל לראותו משם. (דבר אחר כנ"ל, כי לפירוש ראשון הוא שור חומה וק"ל). על־י שור. על ראיתו, כמו תְּשׁוּרְפוּ וְלֹא קְרוּצ. (במדבר כד, יז) ומדרש אגדה יש רבים, וזה נוטה ליישב המקרא. פרת. תי"ו שבו הוא תקון הלשון, כמו על דצרת צני האֲדָם (קהלת ג, יח). שור. כמו לשור. על־י שור, בשביל לשור. ותרגום של אנוקלוס בנות צעדה על־י שור, פָּרִין שְׂבִטִין יִפְקֹון מִבְּנוֹהֵי וכו', וכחצ בנות, על שם בנות מנשה, בנות כלפחד, שנטלו חלק בשני עברי הירדן. בְּרִי דִסְגֵי יוֹסֵף, פורת לשון פריה ורביה. ויש מדרש אגדה זו המתישבים על הלשון, בשעה שצא עָשָׂו לקראת יעקב, בכולן קדמו האמהות ללכת לפני בניהם להסתחות, וברחל כתיב גַּם יוֹסֵף וְרָחֵל וַיִּשְׁתַּחֲווּ, אמר יוסף, רשע הזה עינו רמה, שמא יתן עיניו באמי, יצא לפניו וְשָׂרָצַב קוֹמָתוֹ לְכַסּוֹסָהּ, והוא שברכו אציו בן פורת, הגדלת עמך יוסף על־י עין של עָשָׂו, לפיכך זכית לגדולה: בנות צעדה על־י שור. להסתכל בן צאתך על מארים. ועוד דרשוהו לענין שלא יטלטל זרעו עין הרע, ואף כשצרך מנשה ואפרים, ברכם כדגים, שאין עין הרע שולטת בהם:

(23) וימררוהו ורבו. וימררוהו פטיפר ואשמו לאסרו, לשון וַיִּמָּרְרוּ אֶת תַּיִיקָם: ורבו. נעשו לו אחיו אנשי ריב, ואין הלשון הזה לשון פעלו, שאם כן היה לו לינקד ורבו כמו הָמָה מִי מְרִיבָה אֲשֶׁר רָבוּ וְגו', ואף אם לשון רביית חיים הוא, כן היה לו להנקד, ואינו אלא לשון פועלו, כמו שמו שָׁמִים (ירמיה ז, יב), שהוא לשון הושמו, וכן רוממו מעט, שהוא לשון הורמו, אלא שלשון הורמו והושמו על ידי אחרים, ולשון שמו, רמו, רבו, מאליהם הוא, משוממים את עצמם, נתרוממו מעצמם, נעשו אנשי ריב, וכן דמו יִשְׂרָאֵל, כמו נדמו. וכן תרגם אנוקלוס וַיִּקְמָוּהִי: בעל־י חצים. שלשונם כחך, ותרגומו מְרִי פִלְגוּתָא, לשון וְפָהִי הַפְּתִיחָה, אותן שהיו ראויים לחלוק עמו נחלה:

(24) ותשב באיתן קשתו. נתישבה בחוזק: קשתו. חזקו: ויפזו זרעי ידיו. זו היא נתינת טבעת על ידו, לשון וְכָב מוֹפֵז, זאת היתה לו מידי הקצ"ה שהוא אביר יעקב, ומשם עלה להיות רועה אבן ישראל, עקרון של ישראל, לשון אָבֶן קְרִיאָה, לשון מלכות, ואנוקלוס אף הוא כך תרגמו, ומשז. וְתַבַּת כְּהוֹן נְבִיּוּתִיהּ, החלומות אשר חלם להם, על דְּקִיִּים אוֹרִיתָא בְּסִתְרָא, תוספת הוא ולא מלשון עברי שצמקרא, וְשׁוּי תּוֹקְפָא רִוּחַצְנִיָּה, תרגום של באיתן קשתו, וכך לשון התרגום על העברי, ומשז נבואתו, בשביל שאיתנו של הקצ"ה היתה לו לקשת ולמצטת. בְּכֹן יִתְרַמָּא דְּהַב עַל דְּרַעוּהִי, לכך ויפזו זרועי ידיו, לשון פז: אבן ישראל. לשון נוטריקון, אב וכן אבן וצנין, יעקב וצנין: ורבותינו דרשו ומשז באיתן קשתו, על כבישת יצרו באשת אדוניו, וקוראו קשת על שם שהזרע יורה כחך. ויפזו זרועי ידיו. כמו ויפזו, שיצא הזרע מבין אצבעות ידיו. ויפזו זרועי ידיו. כמו ויפזו, שיצא הזרע מבין אצבעות ידיו. מידי אביר יעקב. שנראתה לו דמות דיוקנו של אציו וכו', כדאיחא בסוטה (לו:):

25 Even by the God of thy father, who shall help thee, And by the Almighty, who shall bless thee, With blessings of heaven above, Blessings of the deep that coucheth beneath, Blessings of the breasts, and of the womb.

26 The blessings of thy father Are mighty beyond the blessings of my progenitors Unto the utmost bound of the everlasting hills; They shall be on the head of Joseph, And on the crown of the head of the prince among his brethren.

27 Benjamin is a wolf that ravenneth; In the morning he devoureth the prey, And at even he divideth the spoil.'

מִימַר אֱלֹהָא דְאַבוּךָ יְהִי
בְּסַעֲדָךָ וְיִתְּ שְׂדֵי וַיְבָרְכֶנָּךְ
בְּרָכָן דְּנַחְתָּן מִשְׁלָא דְשָׁמַיָא
מִלְּעֵילָא בְּרָכָן דְּגֻגְדָּן
מִמַּעַמְקֵי אַרְעָא מִלְרַע
בְּרָכְתָא דְאַבוּךָ וְדִאֲמָךְ:

בְּרָכְתָא דְאַבוּךָ יְתוּסְפֹן לָךְ
עַל בְּרָכְתָא דְלִי בְרִיכּוֹ
אַבְהָתִי דְחַמְיָדּוֹ לְהוֹן
רַבְרְבִיא דְמֶן עֲלָמָא יְהוֹן כָּל
אַלִין לְרִישָׁא דְיוֹסֵף גּוּבְרָא
פְּרִישָׁא דְאַחוּהִי:

בְּנִימִין בְּאַרְעִיהָ תִשְׁרִי
שְׂכִינְתָא וּבְאַחְסִנְתִּיהָ יִתְבְּנִי
מִקְדָּשָׁא בְּצַפְרָא וּבְפִנְיָא
יְהוֹן מִקְרַבִין כְּהִנְיָא קוּרְבָנָא
וּלְעֵדָן רַמְשָׁא יְהוֹן מִפְּלִגִין
מוֹתֵר חוּלְקֵהוֹן מִשְׁאָר
קוּדְשִׁיא:

מֵאֵל אָבִיךָ וְיַעֲזֹרְךָ וְאֵת שְׂדֵי
וַיְבָרְכֶךָ בְּרָכַת שָׁמַיִם מֵעַל
בְּרָכַת תְּהוֹם רַבְצָת תַּחַת
בְּרָכַת שְׂדֵים וְרֶחֶם:

בְּרָכַת אָבִיךָ גָּבְרוּ עַל-בְּרָכַת
הוֹרֵי עַד-תְּאֻנֹת גִּבְעַת עוֹלָם
תְּהִיִּלְךָ לְרֹאשׁ יוֹסֵף וּלְקֹדֶקֶד
נְזִיר אַחִיו: (פ)

בְּנִימִין זֶאֱבִי יִטְרֹף בִּבְקָר יֹאכֵל
עַד וְלָעֶרֶב יַחְלֹק שָׁלָל:

25

26

ששי
מג*

(25) מאל אביך. הימה לך זאת, והוא יעזורך: ואת שדי. ועם הקצ"ה היה לך כשלא שמעת לדברי אדונתך, והוא יצרכך: ברכת שדים ורחם. כרכתא דאצא ודאמא. כלומר יתזכרו המולידים והיוולדות, שהיו הזכרים מזרעין טיפה הראויה להריון, והנקבות לא ישכלו את רחם שלהן להפיל עוזריהן: שדים. ירה ייגה מתרגמין איששדאי יששדי, אף שדים כאן על שם שהזרע יורה כחך:

(26) ברכת אביך גברו וגו'. הצרכות שזרכני הקצ"ה גברו והלכו על הצרכות שזריך את הורי: עד תאות גבעת עולם. לפי שהצרכות שלי גברו עד סוף גבולי גבעות עולם, שנתן לי צרכה פרוצה בלי מזרים, מגעת עד ד' קצות העולם, שנאמר ופרץף ימה וקדמה וגו', מה שלא אמר לאצרהם אצינו ולינחק. לאצרהם אמר לו שא עיינך וקאה וגו' כי את כל הארץ אשר תפסה ראה לך תפגנה, ולא הראהו אלא ארץ ישראל בלבד. לינחק אמר לו כי לך ולזרעך תפן את כל הארצות האלה והקמתי את השפעה וגו', זהו שאמר ישעיה והאכלתם נחלת יעקב אביך (ישעיה נח, יד), ולא אמר נחלת אצרהם: הורי. לשון הריון, שהורוני במעי אמי, כמו הורה גבר (איוב ג, ג): עד תאות. עד קצות, כמו והתאוויתם לכם לגבול קדמה (במדבר לד, י), תפסאו לבא תמט (שם ח): תאות. אשמו"ל, כך חזרו מנחם בן סרוק: תהיין. כולם לראש יוסף: נזיר אחיו. פרישא דאחוהי, שנבדל מאחיו, כמו וינזרו מקדשי בני ישראל, וזרו אחר. ורבותינו דרשו ומשז באיתן קשמו, על כבישת יצרו באשת אדוניו, וקוראו קשת על שם שהזרע יורה כחך. ויפזו זרועי ידי. כמו ויפוזו, שיאל הזרע מבין אצבעות ידיו. מידי אביר יעקב. שנראתה לו דמות דיוקנו של אציו וכו', כדאיתא בסוטה (לו). ואונקלוס תרגם תאות עולם, לשון תאווה וחמדה, וגבעות עולם לשון מקקי ארץ, (והם הצרכות) שחמדתן אמו והזיקתו לקבלם:

(27) בנימין זאב יטרף. זאב הוא אשר יטרף. נבא על שהיו עמידין להיות חטפנין, ונטפפסם לכם איש אשמו (שופטים כא, כא), בפלגש בגבעה. ונבא על שאול שיהיה נזח באויביו סביב, שנאמר ושאול לכד המלוקה וגו' וילקס במואב ויבאדום וגו' ויכלל אשר יפנה ירשיע (שמואל א יד, מז): בבקר יאכל עד. לשון ציזה ושלל, הממורגס עדפה. ועוד יש לו דומה בלשון עברית, אף חלק עד שלל (ישעיה לג, כד). ועל שאול הוא אומר, שעמד בתחלת צוקין (ס"א פריחתן) וזריחתן של ישראל: ולערב יחלק שלל. אף משתשקע שמשן של ישראל, על ידי נבוכדנצר שיגלס לבבל: יחלק שלל. מרדכי ואסתר שהם מבנימין, יחלקו את שלל המן, שנאמר הנה בית המן נתפס לנאסר. ואונקלוס תרגם על שלל הכהנים בקדשי המקדש:

28	All these are the twelve tribes of Israel, and this is it that their father spoke unto them and blessed them; every one according to his blessing he blessed them.	כָּל-אֵלֶּה שְׁבֹטֵי יִשְׂרָאֵל שְׁנֵים עָשָׂר וְזֹאת אֲשֶׁר-דִּבֶּר לָהֶם אָבִיהֶם וַיְבָרֶךְ אוֹתָם אִישׁ אֲשֶׁר כִּבְרָכְתּוֹ בִּרְךָ אֹתָם:	28
29	And be charged them, and said unto them: 'I am to be gathered unto my people; bury me with my fathers in the cave that is in the field of Ephron the Hittite,	וַיֹּצֵא אוֹתָם וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אֲנִי נֹאסֵף אֶל-עַמִּי קְבְּרוּ אֹתִי אֶל-אֲבֹתַי אֶל-הַמְעָרָה אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה עֶפְרוֹן הַחִתִּי:	29
30	in the cave that is in the field of Machpelah, which is before Mamre, in the land of Canaan, which Abraham bought with the field from Ephron the Hittite for a possession of a burying-place.	בַּמְעָרָה אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה הַמַּכְפֵּלָה אֲשֶׁר עַל-פְּנֵי-מַמְרֵא בְּאֶרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר קָנָה אַבְרָהָם אֶת-הַשָּׂדֶה מֵאֵת עֶפְרוֹן הַחִתִּי לְאַחֲזֹת-קֶבֶר:	30
31	There they buried Abraham and Sarah his wife; there they buried Isaac and Rebekah his wife; and there I buried Leah.	שָׁמָּה קָבְרוּ אֶת-אַבְרָהָם וְאֶת שָׂרָה אִשְׁתּוֹ שָׁמָּה קָבְרוּ אֶת-יִצְחָק וְאֶת רֵבֶקָה אִשְׁתּוֹ וְשָׁמָּה קָבַרְתִּי אֶת-לֵאָה:	31
32	The field and the cave that is therein, which was purchased from the children of Heth.'	מִקְנֵה הַשָּׂדֶה וְהַמְעָרָה אֲשֶׁר-בּוֹ מֵאֵת בְּנֵי-חֵת:	32
33	And when Jacob made an end of charging his sons, he gathered up his feet into the bed, and expired, and was gathered unto his people.	וַיָּכַל יַעֲקֹב לְצַוֹת אֶת-בָּנָיו וַיֹּאסֵף רַגְלָיו אֶל-הַמַּטָּה וַיָּגוּעַ וַיֹּאסֵף אֶל-עַמּוּיוֹ:	33
L	And Joseph fell upon his father's face, and wept upon him, and kissed him.	וַיִּפֹּל יוֹסֵף עַל-פְּנֵי אָבִיו וַיִּגְבֹּךְ וַיִּנָּשֵׁק לֵיהִי:	L

(28) וזאת אשר דבר להם אביהם ויברך אותם. והלא יש מהם שלא זרכס אלא קנטרן, אלא כך פירוש, וזאת אשר דבר להם אביהם מה שנאמר בענין, יכול שלא דבר לראובן שמעון ולוי, תלמוד לומר ויברך אותם, כולם זמשמע: איש אשר כבדכחו. זרכס העמידה לזא על כל אחד ואחד: בדרך אתם. לא היה לו לומר אלא איש אשר כבדכחו דבר אוחו, מה תלמוד לומר דבר אוחם, לפי שנתן ליהודה גבורת ארי, ולבנימין חטיפתו של זאז, ולנפתלי קלותו של אילה, יכול שלא כללן כולם ככל הזרכות, תלמוד לומר דבר אוחם:

(29) נאסף אל עמי. על שם שמכניסין הנפשות אל מקום גניזתן, שיש חסיפה בלשון עברי שהיא לשון הכנסה, כגון וְאִין אִישׁ מֵאֶסֶף אוֹתָם הַצִּיקָה (שופטים יט, טו), וְאֶסְפָּתוּ אֶל תּוֹךְ צִיקָה (דברים כב, ז), צִיקָה אֶת תְּבוּאֹת הָאֶרֶץ (ויקרא כג, לט), הכנסתם לזית מפני הגשמים, צִיקָה אֶת מַעֲשֵׂיָם, וכל חסיפה האמורה במיתה אף היא לשון הכנסה: אל אבתי. עם אבותי:

(33) ויאסף רגליו. הכנים רגליו: ויגוע ויאסף. ומיתה לא נאמרה בו, ואמרו רז"ל יעקב אבינו לא מת (תענית ה):

2 And Joseph commanded his servants the physicians to embalm his father. And the physicians embalmed Israel.	וַיִּצְוֶה יוֹסֵף אֶת־עֲבָדָיו אֶת־הַרְפָּאִים לַחֲנֹט אֶת־אָבִיו וַיַּחֲנְטוּ הַרְפָּאִים אֶת־יִשְׂרָאֵל׃	2 וַיִּצְוֶה יוֹסֵף אֶת־עֲבָדָיו אֶת־הַרְפָּאִים לַחֲנֹט אֶת־אָבִיו וַיַּחֲנְטוּ הַרְפָּאִים אֶת־יִשְׂרָאֵל׃
3 And forty days were fulfilled for him; for so are fulfilled the days of embalming. And the Egyptians wept for him threescore and ten days.	וַיִּמְלְאוּ־לוֹ אַרְבָּעִים יוֹם כִּן יִמְלְאוּ יְמֵי הַחֲנָטִים וַיִּבְכוּ אֹתוֹ מִצְרַיִם שְׁבַע־יָמִין׃	3 וַיִּמְלְאוּ־לוֹ אַרְבָּעִים יוֹם כִּן יִמְלְאוּ יְמֵי הַחֲנָטִים וַיִּבְכוּ אֹתוֹ מִצְרַיִם שְׁבַע־יָמִין׃
4 And when the days of weeping for him were past, Joseph spoke unto the house of Pharaoh, saying: 'If now I have found favour in your eyes, speak, I pray you, in the ears of Pharaoh, saying:	וַיַּעֲבְרוּ יְמֵי בְכִיתוֹ וַיִּדְבֹּר יוֹסֵף אֶל־בֵּית פַּרְעֹה לֵאמֹר אִם־נָא מִצְאָתִי חֵן בְּעֵינֶיכֶם דַּבְּרוּ־נָא בְּאָזְנֵי פַרְעֹה לֵאמֹר׃	4 וַיַּעֲבְרוּ יְמֵי בְכִיתוֹ וַיִּדְבֹּר יוֹסֵף אֶל־בֵּית פַּרְעֹה לֵאמֹר אִם־נָא מִצְאָתִי חֵן בְּעֵינֶיכֶם דַּבְּרוּ־נָא בְּאָזְנֵי פַרְעֹה לֵאמֹר׃
5 My father made me swear, saying: Lo, I die; in my grave which I have digged for me in the land of Canaan, there shalt thou bury me. Now therefore let me go up, I pray thee, and bury my father, and I will come back.' .	אָבִי הִשְׁבִּיעַנִי לֵאמֹר הִנֵּה אֲנִי׃ מֵת בְּקִבְרִי אֲשֶׁר כָּרִיתִי לִי בְּאֶרֶץ כְּנָעַן שָׁמָּה תִּקְבְּרֵנִי וְעַתָּה אֶעֱלֶה־נָּא וְאֶקְבְּרָה אֶת־אָבִי וְאָשׁוּבָה׃	5 אָבִי הִשְׁבִּיעַנִי לֵאמֹר הִנֵּה אֲנִי׃ מֵת בְּקִבְרִי אֲשֶׁר כָּרִיתִי לִי בְּאֶרֶץ כְּנָעַן שָׁמָּה תִּקְבְּרֵנִי וְעַתָּה אֶעֱלֶה־נָּא וְאֶקְבְּרָה אֶת־אָבִי וְאָשׁוּבָה׃
6 And Pharaoh said: 'Go up, and bury thy father, according as he made thee swear.'	וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה סֵק וּקְבֹר יְתֵּ אָבִיךָ כַּאֲשֶׁר הִשְׁבִּיעַךְ׃	6 וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה עֲלֶה וּקְבֹר אֶת־אָבִיךָ כַּאֲשֶׁר הִשְׁבִּיעַךְ׃
7 And Joseph went up to bury his father; and with him went up all the servants of Pharaoh, the elders of his house, and all the elders of the land of Egypt,	וַיַּעַל יוֹסֵף לִקְבֹּר אֶת־אָבִיו וַיַּעֲלוּ אִתּוֹ כָּל־עֲבָדֵי פַרְעֹה וְכָל־זִקְנֵי מִצְרָיִם׃	7 וַיַּעַל יוֹסֵף לִקְבֹּר אֶת־אָבִיו וַיַּעֲלוּ אִתּוֹ כָּל־עֲבָדֵי פַרְעֹה וְכָל־זִקְנֵי מִצְרָיִם׃
8 and all the house of Joseph, and his brethren, and his father's house; only their little ones, and their flocks, and their herds, they left in the land of Goshen.	וְכָל־בֵּית יוֹסֵף וְאָחָיו וּבֵית אָבִיו רַק טֹפְסִם וְצֹאנָם וּבְקָרָם עֲזָבוּ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן׃	8 וְכָל־בֵּית יוֹסֵף וְאָחָיו וּבֵית אָבִיו רַק טֹפְסִם וְצֹאנָם וּבְקָרָם עֲזָבוּ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן׃

(2) לחנט את אביו. ענין מרחקת בְּשָׁמִים הוא:

(3) וימלאו לו. השלימו לו ימי חניטתו עד שמלאו לו ארבעים יום: ויבכו אותו וגו'. ארבעים לחניטה ושלשים לזכיה, לפי שצאה להם זכרה לרגלו, שְׁפָלָה הרעצו והיו מי נילוס מתברכין;

(5) אשר כריתי לי. כפשוטו, כמו פי יְקָרָה אִישׁ (שמות כא, לג). ומדרשו, עוד מתישב על הלשון כמו אשר קניתי, אמר רבי עקיבא כשהלכתי לכרכי הים היו קורין למכירה כירה. ועוד מדרשו לשון פְּרִי, דָּגור, שנטל יעקב כל כסף והבז שהביא מצית לזן, ועשה אותו כרי, ואמר לעשו, טול זה בשביל חלקך במערה:

(6) כאשר השביעך. ואם לא בשביל השבועה לא הייתי מניחך, אבל ירא לומר עזור על השבועה, שלא יאמר אם כן אעזור על שבועה שנשבעתי לך, שלא אגלה על לשון הקודש שאני מכיר עודך על שבעים לשון, ואחיה איך מכיר צו, כדאיחא במסכת סוטה (לו:):

9	And there went up with him both chariots and horsemen; and it was a very great company.	וַיַּעַל עִמּוֹ גַם־רֶכֶב גַּם־פָּרָשִׁים וַיְהִי הַמִּחְנֶה כְּבֹד מְאֹד: לְחָדָא:	9
10	And they came to the threshing-floor of Atad, which is beyond the Jordan, and there they wailed with a very great and sore wailing; and he made a mourning for his father seven days.	וַיָּבֹאוּ עַד־גֶּרֶן הָאֲטָד אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וַיִּסְפְּדוּ־שָׁם מִסְפָּד גָּדוֹל וְכְבֹד מְאֹד וַיַּעַשׂ לְאֲבֹיו אֵבֶל שִׁבְעַת יָמִים:	10
11	And when the inhabitants of the land, the Canaanites, saw the mourning in the floor of Atad, they said: 'This is a grievous amourning to the Egyptians.' Wherefore the name of it was called Abel-mizraim, which is beyond the Jordan.	וַיֵּרָא יוֹשֵׁב הָאָרֶץ הַכְּנַעֲנִי אֶת־הָאֵבֶל בַּגֶּרֶן הָאֲטָד וַיֹּאמְרוּ אֵבֶל־כְּבֹד זֶה לַמִּצְרַיִם עַל־כֵּן קָרָא שְׁמָהּ אֵבֶל מִצְרַיִם אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן:	11
12	And his sons did unto him according as he commanded them.	וַיַּעֲשׂוּ בָנָיו לּוֹ כִּן כַּאֲשֶׁר צִוּם: וַיִּפְקִידֵנּוּ:	12
13	For his sons carried him into the land of Canaan, and buried him in the cave of the field of Machpelah, which Abraham bought with the field, for a possession of a burying-place, of Ephron the Hittite, in front of Mamre.	וַיִּשְׂאוּ אֹתוֹ בָּנָיו אֶרֶצָה כְּנַעַן וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ בַּמַּעֲרָת שָׂדֶה הַמְּכַפְלָה אֲשֶׁר קָנָה אַבְרָהָם אֶת־הַשָּׂדֶה לְאַחֲזֵת־קֶבֶר מֵאֵת עֶפְרֹן הַחִתִּי עַל־פְּנֵי מַמְרֵא:	13
14	And Joseph returned into Egypt, he, and his brethren, and all that went up with him to bury his father, after he had buried his father.	וַיָּשָׁב יוֹסֵף מִצְרַיִמָּה הוּא וְאָחָיו וְכָל־הָעָלִים אֲתוֹ לִקְבֹּר אֶת־אֲבֹיו אַחֲרֵי קִבְרוֹ אֶת־אֲבֹיו:	14

(10) גרן האטד. מוקף אֲטָדִין היה. ורבותינו דרשו (סוטה יג.) על שם המאורע, שבאו כל מלכי כנען ונשיאי ישמעאל למלחמה, וכיון שראו כהרו של יוסף תלוי בצורונו של יעקב, עמדו כלן ותלו בו כתריהם, והקיפוהו כתרים כגרן המוקף סייג של קוניים:

(12) כאשר צום. מהו אשר צום:

(13) וישאו אותו בניו. ולא בני בניו שכך צום, אל ישאו מטתי לא איש מזרי ולא אחד מזניכם שהם מצנות כנען, אלא אחס, וקבע להם מקום, ג' למזרח, וכן לארבע רוחות, וכסדרן למסע מחנה של דגלים נקבעו כאן. לוי לא ישא, שהוא עמיד לשאת את הארון. ויוסף לא ישא, שהוא מלך. מנשה ואפרים יהיו תחתיהם, וזהו איש על דגלו צאותות, צאות שמסר להם אביהם לישא מטתו:

(14) הוא ואחיו וכל העולים איתו. בחזרתן כאן הקדים אחיו למצרים העולים איתו, ובהליכתן הקדים מצרים לאחיו, שנאמר ויעלו איתו כל עבדי פריעה וגו' ואחר כך כל בית יוסף ואחיו, אלא לפי שראו כבוד שעשו מלכי כנען, שחלו כתריהם בצורונו של יעקב, נהגו כזה כבוד:

15	And when Joseph's brethren saw that their father was dead, they said: 'It may be that Joseph will hate us, and will fully requite us all the evil which we did unto him.'	וַיֵּרְאוּ אֶחָיו־יוֹסֵף כִּי־מֵת אָבִיהֶם וַיֹּאמְרוּ לוֹ יִשְׁטַמְנוּ יוֹסֵף וְהָשֵׁב יֹשִׁיב לָנוּ אֶת כָּל־הַרָעָה אֲשֶׁר גָּמְלָנוּ אוֹתוֹ:	וַחֲזוּ אֶחָי יוֹסֵף אֲרֵי מֵית אָבִיהוֹן וַאֲמָרוּ דְלָמָּא יִשָּׁר לָנָא דְבָבוּ יוֹסֵף וְאִתְבָּא יְתִיב לָנָא יֵת כָּל בְּשָׂתָא דְגָמְלָנָא יְתִיָּה:
16	And they sent a message unto Joseph, saying: 'Thy father did command before he died, saying:	וַיִּצְוּ אֶל־יוֹסֵף לֵאמֹר אֲבִיךָ צִוָּה לִפְנֵי מוֹתוֹ לֵאמֹר:	וּפְקִידוֹ לָנוּ יוֹסֵף לְמִימַר אָבִיךָ פְקִיד קָדָם מוֹתִיָּה לְמִימַר:
17	So shall ye say unto Joseph: Forgive, I pray thee now, the transgression of thy brethren, and their sin, for that they did unto thee evil. And now, we pray thee, forgive the transgression of the servants of the God of thy father.' And Joseph wept when they spoke unto him.	כֹּה־תֹאמְרוּ לְיוֹסֵף אֲנָא שָׂא נָא פֶשַׁע אֶחָיךָ וְחַטָּאתָם כִּי־רָעָה גָּמְלוּךָ וְעָתָה שָׂא נָא לִפְשַׁע עַבְדֵי אֱלֹהֵי אֲבִיךָ וַיַּבֶּךְ יוֹסֵף בְּדִבְרָם אֵלָיו:	כְּדִין תִּימָרוּן לְיוֹסֵף בְּכַעַן שָׁבוּק כְּעַן לְחֻבֵי אֶחָי וְלַחַטָּאֵיהוֹן אֲרֵי בְשָׂתָא גָּמְלוּךָ וְכַעַן שָׁבוּק כְּעַן לְחֻבֵי עַבְדֵי אֱלֹהֵא דְאָבִיךָ וּבְכָא יוֹסֵף בְּמַלְלָתְהוֹן עָמִיָּה:
18	And his brethren also went and fell down before his face; and they said: 'Behold, we are thy bondmen.'	וַיֵּלְכוּ גַם־אֶחָיו וַיִּפְּלוּ לִפְנֵי וַיֹּאמְרוּ הִנֵּנוּ לְךָ לַעֲבָדִים:	וַאֲזָלוּ אֶף אֶחָוֵי וַיִּפְּלוּ קִדְמוּיָה וַאֲמָרוּ הֵא אֲנַחְנָא לְךָ לַעֲבָדִין:
19	And Joseph said unto them: 'Fear not; for am I in the place of God?	וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יוֹסֵף אֶל־תִּירָאוּ כִּי הִתַּחַת אֱלֹהִים אָנִי:	וַאֲמַר לְהוֹן יוֹסֵף לֹא תִדְחִלוֹן אֲרֵי דְחָלָא דִּי אֲנָא:
20	And as for you, ye meant evil against me; but God meant it for good, to bring to pass, as it is this day, to save much people alive.	וְאַתֶּם חֲשַׁבְתֶּם עָלַי רָעָה אֱלֹהִים חֲשָׁבָה לְטוֹבָה לְמַעַן עֲשֶׂה כִּיּוֹם הַזֶּה לְהַחְיֵת עַם־רַב:	וְאַתֶּן חֲשַׁבְתוֹן עָלַי בִּישָׂא מִן קָדָם יי אֶתְחַשִּׁיבָת לְטָבָא בְּדִיל לְמַעַבְד כִּיּוֹמָא הַדִּין לְקִיָּמָא עִם סָגִי:

(15) ויראו אחי יוסף כי מת אביהם. מהו ויראו, הכירו צמיתתו אל יוסף, שהיו רגילים לסעוד על שולחנו של יוסף, והיה מקרבן ששזיל כבוד אציו, ומשמת יעקב לא קרבן: לו ישתמנו. שמה ישתמנו. לו מתחלק לענינים הרבה, יש לו משמש בלשון בקשה ולשון הלוואי, כגון לו יהי כדברך, לו שטמנו, ולו הוללנו, לו מתנו. ויש לו משמש בלשון אס ואולי, כגון לו סכמו, לו הקשקש למקסי, ולוא אנכי שקל על פסי. ויש לו משמש בלשון שמה, לו ישתמנו, ואין לו עוד דומה במקרא, והוא לשון אולי, כמו אל לא סלך האשה אסרי, לשון שמה הוא. ויש אולי לשון בקשה, כגון אולי יקאה ה' צעיני, אולי ישוב ה' אותי, הרי הוא כמו לו יהי כדברך. ויש אולי לשון אס, אולי יש חמשים נדיקס:

(16) ויצו אל יוסף. כמו ויצא אל בני ישראל, וזה למשה ולאחרן להיות שלוחים אל בני ישראל, אף זה, ויצו אל שלוחם, להיות שליח אל יוסף לומר לו כן. ואת מי צו, את בני בלהה, שהיו רגילין אללו, שנאמר והוא נער את צני בלהה: אביך צוה.

שינו דבר מפני השלום, כי לא צוה יעקב כן, שלא נחשד יוסף בעיניו (במות סה):

(17) שא נא לפשע עבדי אלהי אביך. אס אציק מת אלוהיו קיים, והס עבדיו:

(18) וילכו גם אחיו. מוסף על השליחות:

(19) כי התחת אלהים אני. שמה במקומו אני, צממיה, אס הייתי רוצה להרע לכם כלום אני יכול, והלא אתם כולכם חשבתם עלי רעה והקצ"ה חשבה לטובה, והיאך אני לצדי יכול להרע לכם:

21	Now therefore fear ye not; I will sustain you, and your little ones. And he comforted them, and spoke kindly unto them.	וַעֲתָה אֶל-תִּירָאוּ אֲנֹכִי אֶכְלָכֶל אֶתְכֶם וְאֶת-טַפְכֶם וַיְנַחֵם אוֹתָם וַיְדַבֵּר עַל-לִבָּם: וַיִּכְעַז לֹא תִדְחֲלוּן אֲנִי וְנַחִים יִתְּכֹן וְיִתְּ טַפְלְכֹן וַיְנַחֵם יְהוָה וּמִלֵּיל תַנְחוּמִין עַל לִבָּהוֹן:	שביעי
22	And Joseph dwelt in Egypt, he, and his father's house; and Joseph lived a hundred and ten years.	וַיָּשָׁב יוֹסֵף בְּמִצְרַיִם הוּא וּבֵית אָבִיו וַיְחִי יוֹסֵף מֵאָה וָעֶשֶׂר שָׁנִים: וַיֵּתֵב יוֹסֵף בְּמִצְרַיִם הוּא וּבֵית אָבוֹהֵי וַיְחִי יוֹסֵף מֵאָה וָעֶסֶר שָׁנִין:	22
23	And Joseph saw Ephraim's children of the third generation; the children also of Machir the son of Manasseh were born upon Joseph's knees.	וַיֵּרָא יוֹסֵף לְאֶפְרַיִם בְּנֵי שְׁלֹשִׁים גַּם בְּנֵי מָכִיר בֶּן-מְנַשֶּׁה יִלְדוּ עַל-בְּרִכֵּי יוֹסֵף: וַיֵּחֹז יוֹסֵף לְאֶפְרַיִם בְּנֵי תְּלִיתַיִן אִף בְּנֵי מָכִיר בֶּן מְנַשֶּׁה אֶת־לִידוֹ וְרַבֵּי יוֹסֵף:	מפסיר
24	And Joseph said unto his brethren: 'I die; but God will surely remember you, and bring you up out of this land unto the land which He swore to Abraham, to Isaac, and to Jacob.'	וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל-אֶחָיו אֲנֹכִי מֵת וְאֱלֹהִים פֶּקֶד יִפְקֹד אֶתְכֶם וְהֵעֲלָה אֶתְכֶם מִן-הָאָרֶץ הַזֹּאת אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם לֵי צַחֲקוֹ וְלִיעֲקֹב: וַיֹּאמֶר יוֹסֵף לְאֶחָיו אֲנִי מֵאִת נִי מְדַבֵּר דְּכִיר יִתְּכֹן וַיִּסִּק יִתְּכֹן מִן אֶרֶץ הָדָא לְאֶרֶץ דְּשֵׁיִם לְאַבְרָהָם לִי צַחֲקוֹ וְלִיעֲקֹב:	24
25	And Joseph took an oath of the children of Israel, saying: 'God will surely remember you, and ye shall carry up my bones from hence.'	וַיִּשְׁבַּע יוֹסֵף אֶת-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פֶּקֶד יִפְקֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם וְהֵעֲלֶתֶם אֶת-עַצְמוֹתַי מִזֶּה: וַיֹּאמְרוּ בְנֵי יוֹסֵף יְיָ יִשְׂרָאֵל לְמִימָר מְדַבֵּר דְּכִיר יִי יִתְּכֹן וְתַסְקֹן יְיָ גִּרְמִי מִכָּא:	25
26	So Joseph died, being a hundred and ten years old. And they embalmed him, and he was put in a coffin in Egypt.	וַיָּמָת יוֹסֵף בֶּן-מֵאָה וָעֶשֶׂר שָׁנִים וַיַּחְנְטוּ אוֹתוֹ וַיִּשֶׂם בְּאֵרוֹן בְּמִצְרַיִם: וַיָּמָת יוֹסֵף בֶּן מֵאָה וָעֶסֶר שָׁנִין וַיַּחְנְטוּ יְהִיָּה וְשִׁמְוֵהִי בְּאֵרוֹנָא בְּמִצְרַיִם:	פה פסוקים

The Haftarah is I Kings 2:1 – 2:12 on page 254.

חזק חזק ונתחזק

(21) וידבר על לבם. דברים המתקבלים על הלז, עד שלא ירדתם לכאן, היו מרננים עלי שאני עצד, ועל ידיכם נודע שאני צן חורין, ואם אני הורג אתכם, מה הצריות אומרות, כח של צחוריס ראה, ונשתבח בהם, ואמר אחי הם, ולצפוף הרג אותם, יש לך אח שהורג את אחיו. דבר אחר, עשרה נרות לא יכלו לכבות נר אחד כו':
(23) על ברכי יוסף. כתרוממו. גדלן בין צרכיו:

וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרָיִם אֶת יַעֲקֹב אִישׁ וּבֵיתוֹ בָּאוּ:	שמות	NOW THESE are the names of the sons of Israel, who came into Egypt with Jacob; every man came with his household:
רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן לֵוִי וַיהוּדָה:	2	Reuben, Simeon, Levi, and Judah;
יִשָּׂשכָר זְבולֻן וּבִנְיָמִן:	3	Issachar, Zebulun, and Benjamin;
דָּן וְנַפְתָּלִי גָד וְאָשֶׁר:	4	Dan and Naphtali, Gad and Asher.
וַיְהִי כָל-נַפְשׁ יִצְחָק יִרְדֵּי-יַעֲקֹב שִׁבְעִים נַפְשׁ וַיּוֹסֶף הָיָה בְּמִצְרָיִם:	5	And all the souls that came out of the loins of Jacob were seventy souls; and Joseph was in Egypt already.
וַיָּמָת יוֹסֵף וְכָל-אָחָיו וְכָל הַדּוֹר הַהוּא:	6	And Joseph died, and all his brethren, and all that generation.
וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ וַיִּשְׂרְצוּ וַיִּרְבּוּ וַיִּעֲצְמוּ בְּמֶאֱדָה מְאֹד וַתִּמָּלֵא הָאָרֶץ אֹתָם: (פ)	7	And the children of Israel were fruitful, and increased abundantly, and multiplied, and waxed exceeding mighty; and the land was filled with them.
וַיָּקָם מֶלֶךְ-חֲדָשׁ עַל-מִצְרָיִם אֲשֶׁר לֹא- יָדָע אֶת-יוֹסֵף:	8	Now there arose a new king over Egypt, who knew not Joseph.
וַיֹּאמֶר אֶל-עַמּוֹ הִנֵּה עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רַב וְעֲצוּם מְמֹנִי:	9	And he said unto his people: 'Behold, the people of the children of Israel are too many and too mighty for us;
הִבֵּה נִתְחַכְמָה לּוֹ פֶן-יִרְבֶּה וְהָיָה כִּי- תִקְרָאנָה מִלְחָמָה וְנוֹסֶף גַּם-הוּא עַל- שְׂנְאֵינוּ וְנִלְחֹם-בָּנוּ וְעָלָה מִן-הָאָרֶץ:	10	come, let us deal wisely with them, lest they multiply, and it come to pass, that, when there befalleth us any war, they also join themselves unto our enemies, and fight against us, and get them up out of the land.'
וַיִּשְׁימוּ עָלָיו שָׂרֵי מִסִּים לְמַעַן עֲנֹתוֹ בְּסִבְלָתָם וַיִּבְנוּ עָרֵי מִסְכְּנוֹת לְפָרְעֹה אֶת- פִּתּוֹם וְאֶת-רַעַמְסֵס:	11	Therefore they did set over them taskmasters to afflict them with their burdens. And they built for Pharaoh store-cities, Pithom and Raamses.
וּכְאֲשֶׁר יֵעָנֶה אֹתוֹ כֵּן יִרְבֶּה וְכֵן יִפְרֹץ וַיִּקָּצוּ מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל:	12	But the more they afflicted them, the more they multiplied and the more they spread abroad. And they were adread because of the children of Israel.
וַיַּעֲבֹדוּ מִצְרָיִם אֶת-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּכָפֶר:	13	And the Egyptians made the children of Israel to serve with rigour.
וַיִּמְרְאוּ אֶת-חַיִּיהֶם בַּעֲבֹדָה קָשָׁה בַּחֲמֹר וּבִלְבָּנִים וּבְכָל-עֲבֹדָה בַּשָּׂדֶה אֶת כָּל- עֲבֹדָתָם אֲשֶׁר-עָבְדוּ בָּהֶם בְּכָפֶר:	14	And they made their lives bitter with hard service, in mortar and in brick, and in all manner of service in the field; in all their service, wherein they made them serve with rigour.
וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ מִצְרָיִם לַמְּוִלְדֹת הָעִבְרִית אֲשֶׁר שָׁם הָאֶחָת שִׁפְרָה וְשָׁם הַשֵּׁנִית פּוּאָה:	15	And the king of Egypt spoke to the Hebrew midwives, of whom the name of the one was Shiphrah, and the name of the other Puah;

וַיֹּאמֶר בִּלְדָּכָן אֶת־הָעִבְרִיּוֹת וַיִּרְאוּן
עַל־הָאֲבָנִים אֲסֹבֵן הוּא וְהָמֶתֶן אֹתוֹ
וְאִם־בֵּת הוּא וְחִיָּה:

16

and he said: 'When ye do the office of a midwife to the Hebrew women, ye shall look upon the birthstool: if it be a son, then ye shall kill him; but if it be a daughter, then she shall live.'

וַתִּירָאן הַמִּילְדוֹת אֶת־הָאֱלֹהִים וְלֹא עָשׂוּ
כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֲלֵיהֶן מֶלֶךְ מִצְרָיִם וַתַּחְיֶינָה
אֶת־הַיִּלְדִּים:

17

But the midwives feared God, and did not as the king of Egypt commanded them, but saved the men-children alive.

הפטרות

הפטרת בראשית

The Haftarah is Isaiah 42:5 – 43:10.

כֹּה־אָמַר הָאֵל | יְהוָה בּוֹרֵא הַשָּׁמַיִם
וְנוֹשִׁיָּהֶם רֶקַע הָאָרֶץ וְצֹאצְאֶיהָ נִתֵּן נְשָׁמָה
לָעָם עָלֶיהָ וְרוּחַ לַהֲלָכִים בָּהּ:

XLII:5 Thus saith God the LORD, He that created the heavens, and stretched them forth, He that spread forth the earth and that which cometh out of it, He that giveth breath unto the people upon it, And spirit to them that walk therein:

אֲנִי יְהוָה קִרְאתִיךָ בְצֶדֶק וְאֶחְזֹק בְּיָדְךָ
וְאֶצְרְךָ וְאֶתְּנֶנָּה לְבְרִית עִם לְאוּר גּוֹיִם:

6 I the LORD have called thee in righteousness, And have taken hold of thy hand, And kept thee, and set thee for a covenant of the people, For a light of the nations;

לִפְקַח עֵינַיִם עוֹרֹת לְהוֹצִיא מִמְסַגְרֵי
אֲסִיר מִבַּיִת כָּלֹא יִשְׁבִּי חֹשֶׁךְ:

7 To open the blind eyes, To bring out the prisoners from the dungeon, And them that sit in darkness out of the prison-house.

אֲנִי יְהוָה הוּא שְׁמִי וּכְבוֹדִי לְאַחֵר לֹא־
אֶתֵּן וּתְהִלָּתִי לִפְסִילִים:

8 I am the LORD, that is My name; And My glory will I not give to another, Neither My praise to graven images.

הָרֵאשִׁנוֹת הִנֵּה־בָאוּ וְחֲדָשׁוֹת אֲנִי מְגִיד
בְּטֶרֶם תִּצְמַחְנָה אֲשֶׁמִיעַ אֶתְכֶם: (פ)

9 Behold, the former things are come to pass, And new things do I declare; Before they spring forth I tell you of them.

שִׁירוּ לַיהוָה שִׁיר חֲדָשׁ תְּהִלָּתוֹ מִקְצֵה
הָאָרֶץ יוֹרְדֵי הַיָּם וּמִלְאוֹ אִיִּים וְיִשְׁבֵּיהֶם:

10 Sing unto the LORD a new song, And His praise from the end of the earth; Ye that go down to the sea, and all that is therein, The isles, and the inhabitants thereof.

יִשְׂאוּ מִדְבָּר וְעָרָיו חֲצֵרִים תִּשָּׁב קֶדֶר
יִרְנֻ יִשְׁבֵּי סֹלֶעַ מִרְאשׁ הָרִים יִצְחוּ:

11 Let the wilderness and the cities thereof lift up their voice, The villages that Kedar doth inhabit; Let the inhabitants of Sela exult, Let them shout from the top of the mountains.

יְשִׁימוּ לַיהוָה כְּבוֹד וּתְהִלָּתוֹ בְּאִיִּים
יִגִּידוּ:

12 Let them give glory unto the LORD, And declare His praise in the islands.

יְהוָה כְּגִבּוֹר יֵצֵא כְּאִישׁ מִלְחָמוֹת
יַעִיר קִנְאָה יִרְעֵל אֶף־יִצְרִיחַ עַל־אֹיְבָיו
יִתְגַּבֵּר: (ס)

13 The LORD will go forth as a mighty man, He will stir up jealousy like a man of war; He will cry, yea, He will shout aloud, He will prove Himself mighty against His enemies.

הַחֲשִׁיתִי מְעוֹלָם אַחֲרִישׁ אֶתְאַפֵּק כִּי־לֹדָה
אֶפְעֶה אֲשֶׁם וְאֶשְׂאֵף יָחַד:

14 I have long time held My peace, I have been still, and refrained Myself; Now will I cry like a travailing woman, Gasping and panting at once.

אֲחַר־כֵּן הָרִים וּגְבָעוֹת וְכָל־עֲשָׂבָם אֲבִישׁ
וְשִׁמְתִּי נְהָרוֹת לָאֵיִם וְאֲגַמִּים אֲבִישׁ:

15 I will make waste mountains and hills, And dry up all their herbs; And I will make the rivers islands, And will dry up the pools.

והוֹלֵכְתִּי עִוְרִים בְּדֶרֶךְ לֹא יָדְעוּ
בְּנִתִּיבוֹת לֹא יָדְעוּ אֲדָרִיכֶם אֲשִׁים מִחֹשֶׁךְ
לִפְנֵיהֶם לְאֹזֶר וּמַעֲקָשִׁים לְמִישׁוֹר אֵלֶּה
הַדְּבָרִים עֲשִׂיתֶם וְלֹא עֲזֹבְתֶם:

נִסְגּוּ אַחֲוֵר יִבְשׁוּ בִשֶׁת הַפְּטָחִים בַּפֶּסֶל
הָאֲמָרִים לְמַסְכָּה אַתֶּם אֱלֹהֵינוּ: (פ)

הַחֲרָשִׁים שָׁמְעוּ וְהַעֲוָרִים הִבִּיטוּ לִרְאוֹת:

מִי עֹר כִּי אִם-עֶבְדִּי וְחֶרֶשׁ כִּמְלֶאכֶי
אֲשַׁלַּח מִי עֹר כִּמְשָׁלָם וְעֹר כְּעֶבֶד יִהְיֶה:

(כ' רֵאִית) [ק' רֵאִית] רַבּוֹת וְלֹא תִשְׁמַר
פְּקוּחַ אָזְנוֹי וְלֹא יִשְׁמַע:

יִהְיֶה חֶפֶץ לְמַעַן צִדְקוֹ וְגִדְלֵי תוֹרָה
וַיֵּאדָּר:

וְהוּא עַם-בָּזוּי וְשֹׁסוּי הִפָּח בַּחוּרִים כָּלָם
וַיִּבְכְּתִי כָלֵאִים הַחֲבָאִי הֵיוּ לְבָז וְאֵין מַצִּיל
מִשָּׁסָה וְאֵין-אֲמָר הָשֵׁב:

מִי בָכֶם יֵאָזִין זֹאת יִקְשֹׁב וַיִּשְׁמַע לְאַחֲוֹר:

מִי-נָתַן (כ' לְמַשׁוּסָה) [ק' לְמַשָּׁה] יַעֲקֹב
וַיִּשְׂרָאֵל לְבָזִים הָלָא יִהְיֶה זֶה חֲטָאֵנוּ
לֹא וְלֹא-אָבִי בְּדֶרֶכִּי הָלֹךְ וְלֹא שָׁמְעוּ
בְּתוֹרָתוֹ:

וַיִּשְׁפֹּךְ עָלָיו חֲמָה אַפּוֹ וַיַּעֲזֹז מִלְחָמָה
וַתִּלְחַטְהוּ מִסָּבִיב וְלֹא יָדָע וַתִּבְעַר-בּוֹ
וְלֹא-יָשִׁים עַל-לֵב:

וַעֲתָה כֹּה-אָמַר יְהוָה בְּרֵאשִׁי יַעֲקֹב וַיִּצְרֶךְ
יִשְׂרָאֵל אֶל-תִּירָא כִּי גֹאֲלִיתִיךָ קָרָאתִי
בְּשִׁמְךָ לִי-אֲתָה:

כִּי-תַעֲבֹר בַּמַּיִם אֲתָדֶ-אֲנִי וּבִנְהָרוֹת
לֹא יִשְׁטָפוּךָ כִּי-תֵלֵךְ בַּמּוֹ-אֵשׁ לֹא תִכָּהֵן
וְלֹהֲבָה לֹא תִבְעַר-בְּךָ:

And I will bring the blind by a way that they knew
not, In paths that they knew not will I lead them; I
will make darkness light before them, and rugged
places plain. These things will I do, And I will not
leave them undone.

They shall be turned back, greatly ashamed, That
trust in graven images, That say unto molten images:
'Ye are our gods.'

Hear, ye deaf, And look, ye blind, that ye may see.

Who is blind, but My servant? Or deaf, as My
messenger that I send? Who is blind as he that is
wholehearted, And blind as the LORD'S servant?

Seeing many things, thou observest not; Opening the
ears, he heareth not.

The LORD was pleased, for His righteousness' sake, To
make the teaching great and glorious.

But this is a people robbed and spoiled, They are all of
them snared in holes, And they are hid in
prison-houses; They are for a prey, and none
delivereth, For a spoil, and none saith: 'Restore.'

Who among you will give ear to this? Who will
hearken and hear for the time to come?

Who gave Jacob for a spoil, and Israel to the robbers?
Did not the LORD? He against whom we have sinned,
And in whose ways they would not walk, Neither were
they obedient unto His law.

Therefore He poured upon him the fury of His anger,
And the strength of battle; And it set him on fire
round about, yet he knew not, And it burned him, yet
he laid it not to heart.

XLIII:1 But now thus saith the LORD that created thee, O
Jacob, And He that formed thee, O Israel: Fear not,
for I have redeemed thee, I have called thee by thy
name, thou art Mine.

2 When thou passest through the waters, I will be with
thee, And through the rivers, they shall not overflow
thee; When thou walkest through the fire, thou shalt
not be burned, Neither shall the flame kindle upon
thee.

כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל
מוֹשִׁיעֶיךָ נָתַתִּי כְּפָרְךָ מִצָּרִים כּוֹשׁ וְסָבָא
תַּחֲתֶיךָ:

3 For I am the LORD thy God, The Holy One of Israel,
thy Saviour; I have given Egypt as thy ransom,
Ethiopia and Seba for thee.

מֵאֲשֶׁר יִקְרָתְךָ בְּעֵינַי נִכְבְּדָתָּ וְאֲנִי אֶהְבֵּתִיךָ
וְאֶתֵּן אָדָם תַּחֲתֶיךָ וְלְאֻמִּים תַּחַת נַפְשֶׁךָ:

4 Since thou art precious in My sight, and honourable,
and I have loved thee; Therefore will I give men for
thee, And peoples for thy life.

אֶל־תִּירָא כִּי אֶתֶּךָ־אֲנִי מִמִּזְרַח אָבִיָּא
וְרָעָךָ וּמִמַּעַרְב אֶסְבְּצֶךָ:

5 Fear not, for I am with thee; I will bring thy seed
from the east, And gather thee from the west;

אֲמַר לְצָפוֹן תְּנִי וּלְתִימָן אֶל־תִּכְלָאִי
הִבִּיאי בְנֵי מִרְחֹק וּבָנוּתִי מִקְצֵה הָאָרֶץ:

6 I will say to the north: 'Give up', And to the south:
'Keep not back, bring My sons from far, and My
daughters from the end of the earth;

כָּל הַנִּקְרָא בִּשְׁמִי וְלִכְבוֹדִי בְּרָאתִיו
יִצְרָתִיו אֶף־עָשִׂיתִיו:

7 Every one that is called by My name, and whom I
have created for My glory, I have formed him, yea, I
have made him.'

הוֹצִיא עִם־עוֹר וְעֵינַיִם יֵשׁ וְחֹרְשִׁים
וְאִזְנִים לָמוֹ:

8 The blind people that have eyes shall be brought
forth, and the deaf that have ears.

כָּל־הַגּוֹיִם נִקְבְּצוּ יַחְדָּו וַיֵּאסְפוּ לְאֻמִּים
מִי בָהֶם יִגִּיד זֹאת וְרֵאשֻׁנוֹת יִשְׁמִיעֵנוּ וְיִתְּנוּ
עֲדֵיהֶם וַיִּצְדְּקוּ וַיִּשְׁמְעוּ וַיֹּאמְרוּ אִמְתָּ:

9 All the nations are gathered together, and the peoples
are assembled; who among them can declare this,
And announce to us former things? Let them bring
their witnesses, that they may be justified; And let
them hear, and say: 'It is truth.'

אַתֶּם עֲדֵי נְאֻם־יְהוָה וְעַבְדִּי אֲשֶׁר בְּחַרְתִּי
לְמַעַן תֵּדְעוּ וְתִאֱמִינוּ לִי וְתִבְּיִנוּ כִּי־
אֲנִי הוּא לִפְנֵי לֹא־נֻצַר אֵל וְאַחֲרַי לֹא
יִהְיֶה: (ס)

10 Ye are My witnesses, saith the LORD, and My servant
whom I have chosen; that ye may know and believe
Me, and understand That I am He; before Me there
was no God formed, neither shall any be after Me.

הפסרת נח

The Haftarah is Isaiah 54:1 – 55:5. On Rosh Hodesh, read the Maftir and Haftarah on page 257.

רָנִי עֲקָרָה לֹא יָלְדָה פִּצְחִי רִנָּה וְצִחְלִי
לֹא־חָלָה כִּי־רַבִּים בְּנֵי־שׁוֹמְמָה מִבְּנֵי
בְּעוּלָה אָמַר יְהוָה:

LIV:1 Sing, O barren, thou that didst not bear, Break forth
into singing, and cry aloud, thou that didst not
travail; For more are the children of the desolate Than
the children of the married wife, saith the LORD.

הַרְחִיבִי מְקוֹם אֹהֶלְךָ וִירִיעוֹת
מִשְׁכְּנוֹתֶיךָ יִטּוּ אֶל־תַּחֲשָׁכִי הָאֲרִיכִי
מִיתְרֶיךָ וַיִּתְּדֶיךָ תִּזְקִי:

2 Enlarge the place of thy tent, And let them stretch
forth the curtains of thy habitations, spare not;
Lengthen thy cords, and strengthen thy stakes.

כִּי־יָמִין וּשְׂמֹאל תִּפְרָצִי וְזֶרַעְךָ גּוֹנִים
יִירָשׁ וְעָרִים נְשֻׁמוֹת יוֹשִׁיבוּ:

3 For thou shalt spread abroad on the right hand and
on the left; And thy seed shall possess the nations,
And make the desolate cities to be inhabited.

אֶל-תִּירָאִי כִּי-לֹא תִבּוֹשִׁי וְאֶל-תִּכְלָמִי
כִּי לֹא תִחַפְּרִי כִּי בָשֶׁת עַל-וִמּוֹךְ תִּשְׁכָּחִי
וְחִרְפַּת אֱלֻמְנוּתֶיךָ לֹא תִזְכְּרִי-עוֹד:

כִּי בַעֲלֶיךָ עֲשִׂיךָ יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ
וְגֹאֲלֶךָ קִדּוֹשׁ יִשְׂרָאֵל אֱלֹהֵי כָל-הָאָרֶץ
יִקְרָא:

כִּי-כֹאשָׁה עֲזוּבָה וְעֲצוּבַת רוּחַ קָרָאךָ
יְהוָה וְאִשֶּׁת נְעוּרִים כִּי תִמָּאֵס אָמַר
אֱלֹהֶיךָ:

בְּרֵגַע קָטָן עֲזַבְתִּיךָ וּבְרַחֲמִים גְּדֹלִים
אֶקְבְּצֶךָ:

בְּשַׁעֲרֶךָ קָצַף הִסְתַּרְתִּי פָנַי רָגַע מִמֶּךָ
וּבְחַסֵּד עוֹלָם רַחֲמֶיךָ אָמַר גֹּאֲלֶךָ
(ס) יְהוָה:

כִּי-מִי נָח זֹאת לִי אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי מֵעַבָר
מִי-נָח עוֹד עַל-הָאָרֶץ כֵּן נִשְׁבַּעְתִּי מִקֶּדֶךָ
עֲלֶיךָ וּמִגֶּעֶר-בָּךָ:

כִּי הָהָרִים יִמּוּשׁוּ וְהַגְּבָעוֹת תִּמוּטְיֶנָּה
וְחִסְדִּי מֵאַתָּה לֹא יִמּוּשׁ וּבְרִית שְׁלוֹמִי לֹא
תִמּוּט אָמַר מִרַחֲמֶיךָ יְהוָה: (ס)

עֲנִיָּה סַעֲרָה לֹא נִחַמָּה הִנֵּה אֲנֹכִי מִרְבִּיץ
בַּפּוֹךְ אֲבִנֶיךָ וַיִּסְדֵּתֶיךָ בַּסַּפִּירִים:

וְשִׁמְתִּי כֶּדְכָד שְׁמֹשֹׁתֶיךָ וְשַׁעֲרֶיךָ לְאַבְנֵי
אֶקְדָּח וְכָל-גְּבוּלֶךָ לְאַבְנֵי-חַפֵּץ:

וְכָל-בְּנֶיךָ לְמוֹדֵי יְהוָה וְרַב שְׁלוֹם בְּנֶיךָ:

בְּצִדְקָה תִּכּוֹנְנִי רַחֲמֵי מַעֲשֶׂךָ כִּי-לֹא
תִירָאִי וּמִמַּחְתָּה כִּי לֹא-תִקְרַב אֵלֶיךָ:

הֵן גּוֹר יִגּוֹר אָפֶס מֵאוֹתִי מִי-גֵר אֶתָּה
עֲלֶיךָ יִפּוֹל:

(כ' הן) [ק' הנה] אֲנֹכִי בָרָאתִי חֶרֶשׁ נִפְחַ
בְּאֵשׁ פָּחָם וּמוֹצִיא כָּלִי לְמַעֲשָׂהוּ וְאֲנֹכִי
בָרָאתִי מִשְׁחִית לְחַבְּלִי:

4 Fear not, for thou shalt not be ashamed. Neither be thou confounded, for thou shalt not be put to shame; For thou shalt forget the shame of thy youth, And the reproach of thy widowhood shalt thou remember no more.

5 For thy Maker is thy husband, The LORD of hosts is His name; And the Holy One of Israel is thy Redeemer, The God of the whole earth shall He be called.

6 For the LORD hath called thee As a wife forsaken and grieved in spirit; And a wife of youth, can she be rejected? Saith thy God.

7 For a small moment have I forsaken thee; But with great compassion will I gather thee.

8 In a little wrath I hid My face from thee for a moment; But with everlasting kindness will I have compassion on thee, Saith the LORD thy Redeemer.

9 For this is as the waters of Noah unto Me; for as I have sworn that the waters of Noah should no more go over the earth, so have I sworn that I would not be wroth with thee, nor rebuke thee.

10 For the mountains may depart, and the hills be removed; but My kindness shall not depart from thee, neither shall My covenant of peace be removed, saith the LORD that hath compassion on thee.

11 O thou afflicted, tossed with tempest, and not comforted, behold, I will set thy stones in fair colours, And lay thy foundations with sapphires.

12 And I will make thy pinnacles of rubies, and thy gates of carbuncles, and all thy border of precious stones.

13 And all thy children shall be taught of the LORD; and great shall be the peace of thy children.

14 In righteousness shalt thou be established; be thou far from oppression, for thou shalt not fear, And from ruin, for it shall not come near thee.

15 Behold, they may gather together, but not by Me; Whosoever shall gather together against thee shall fall because of thee.

16 Behold, I have created the smith That bloweth the fire of coals, And bringeth forth a weapon for his work; And I have created the waster to destroy.

כָּל-כְּלִי יוֹצֵר עָלֶיךָ לֹא יִצְלַח וְכָל-
לְשׁוֹן תִּקּוּם-אֲתָנָךְ לְמִשְׁפָּט תִּרְשָׁעֵי זֹאת
נִחַלַת עֲבָדֶי יְהוָה וְצִדְקָתָם מֵאֵתִי נָא-
יְהוָה: (ס)

17

No weapon that is formed against thee shall prosper;
And every tongue that shall rise against thee in
judgment thou shalt condemn. This is the heritage of
the servants of the LORD, And their due reward from
Me, saith the LORD.

הוּא כָל-צִמָּא לָבו לָמִים וְאִשֶּׁר אֵין-לוֹ
כֶּסֶף לָבו שִׁבְרוּ וְאָכְלוּ וּלְבו שִׁבְרוּ בְּלוּ-
כֶּסֶף וּבְלוּ מִחִיר גֵּין וְחָלָב:

LV:1

Ho, every one that thirsteth, come ye for water, And
he that hath no money; Come ye, buy, and eat; Yea,
come, buy wine and milk Without money and
without price.

לָמָּה תִשְׁקְלוּ-כֶּסֶף בְּלוּ-לֶחֶם וַיִּגִּיעְכֶּם
בְּלוּ לְשִׁבְעָה שְׁמֵעוּ שְׁמֵעוּ אֵלַי וְאָכְלוּ-
טוֹב וְתִתְעַנֵּג בְּדָשׁוֹן נַפְשְׁכֶם:

2

Wherefore do ye spend money for that which is not
bread? And your gain for that which satisfieth not?
Hearken diligently unto Me, and eat ye that which is
good, And let your soul delight itself in fatness.

הִטּוּ אָזְנוֹכֶם וּלְבו אֵלַי שְׁמֵעוּ וְתִחִי נַפְשְׁכֶם
וְאֶכְרַתְהָ לָכֶם בְּרִית עוֹלָם חֲסִדֵי דָוִד
הַנֶּאֱמָנִים:

3

Incline your ear, and come unto Me; Hear, and your
soul shall live; And I will make an everlasting
covenant with you, Even the sure mercies of David.

הֵן עַד לְאוֹמִים נִתְּנִי נָגִיד וּמִצֻּחַ
לְאֻמִּים:

4

Behold, I have given him for a witness to the peoples,
A prince and commander to the peoples.

הֵן גֹּי לֹא-תִדְעַל תִּקְרָא וְגֹי לֹא-יִדְעוּךָ
אֱלֹהֶיךָ יְרוּצוּ לְמַעַן יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וּלְקִדּוּשׁ
יִשְׂרָאֵל כִּי פִּאֲרָךְ: (ס)

5

Behold, thou shalt call a nation that thou knowest
not, And a nation that knew not thee shall run unto
thee; Because of the LORD thy God, And for the Holy
One of Israel, for He hath glorified thee.

הפטרות לך לך

The Haftarah is Isaiah 40:27 – 41:16.

לָמָּה תֹאמַר יַעֲקֹב וְתִדְבֹר יִשְׂרָאֵל
נִסְתָּרָה דְרָכִי מִיְּהוָה וּמֵאֱלֹהֵי מִשְׁפָּטִי
יִעֲבֹר:

XL:27

Why sayest thou, O Jacob, and speakest, O Israel: 'My
way is hid from the LORD, and my right is passed over
from my God'?

הֲלוֹא יָדַעְתָּ אִם-לֹא שָׁמַעְתָּ אֱלֹהֵי עוֹלָם
יְהוָה בּוֹרֵא קִצּוֹת הָאָרֶץ לֹא יִיָּעַף וְלֹא
יִיָּגַע אֵין חֶקֶר לְתַבּוּנָתוֹ:

28

Hast thou not known? hast thou not heard That the
everlasting God, the LORD, The Creator of the ends
of the earth, Fainteth not, neither is weary? His
discernment is past searching out.

נָתַן לַיָּעֵף כֹּחַ וּלְאֵין אוֹנִים עֲצָמָה יַרְבֶּה:

29

He giveth power to the faint; And to him that hath
no might He increaseth strength.

וַיַּעֲפּוּ נְעָרִים וַיִּגָּעוּ וּבַחֲוָרִים כָּשׁוּל
כָּשְׁלוּ:

30

Even the youths shall faint and be weary, And the
young men shall utterly fall;

וְקוֹנֵי יְהוָה יַחְלִיפוּ כַח יְעֹלֵי אֲבֵר בְּנִשְׂרִים
וְיִרְצוּ וְלֹא יִיָּגְעוּ וְלֹא יִלְכוּ וְלֹא יִיָּעֲפוּ: (ס)

הַחֲרִישוּ אֵלַי אִיִּים וְלֵאמִים יַחְלִיפוּ כַח
וְגִשְׁוּ אֲזִי יִדְבְּרוּ יַחְדָּו לְמִשְׁפָּט נִקְרָבָה:

מִי הָעִיר מִמִּזְרַח צָדֵק יִקְרָאֶהוּ לְרִגְלוֹ
יִתֵּן לְפָנָיו גּוֹיִם וּמַלְכִּים יִרְדֵּי יִתֵּן כַּעֲפָר
חֲרָבָו כֶּקֶשׁ נִדְרָה קִשְׁתּוֹ:

יִרְדָּפֻם יַעֲבֹר שְׁלוֹם אַרְח בְּרִגְלָיו לֹא
יָבוֹא:

מִי־פָעַל וַעֲשָׂה קִרָּא הַדְּרוֹת מֵרֹאשׁ אֲנִי
יְהוָה רִאשׁוֹן וְאַתְּ אַחֲרֹנִים אֲנִי־הוּא:

רָאוּ אִיִּים וַיִּירָאוּ קִצְוֹת הָאָרֶץ יַחֲרָדוּ
קִרְבּוֹ נִיָּאֲתִיוֹן:

אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ יַעֲזֹרוּ וְלֵאחֲיוֹ יֹאמַר חֲזַק:

וַיַּחֲזֵק חֲרָשׁ אֶת־צִרְף מַחְלִיק פְּטִישׁ אֶת־
הַזֶּלֶם כַּעַם אָמַר לְדָבָק טוֹב הוּא וַיַּחֲזִקְהוּ
בַּמַּסְמְרִים לֹא יִמוּט: (ס)

וְאַתָּה יִשְׂרָאֵל עַבְדִּי יַעֲקֹב אֲשֶׁר בָּחַרְתִּיךָ
זֶרַע אֲבֹרָהֶם אֶהְיֶי:

אֲשֶׁר הִחֲזַקְתִּיךָ מִקִּצְוֹת הָאָרֶץ וּמֵאֲצִילֶיהָ
קִרְאתִיךָ וָאָמַר לְךָ עַבְדִּי־אֶתָּה בָּחַרְתִּיךָ
וְלֹא מֵאֲסִיתִיךָ:

אֶל־תִּירָא כִּי עִמָּךְ־אֲנִי אֶל־תִּשְׁתַּע כִּי־
אֲנִי אֱלֹהֶיךָ אֲמַצְתִּיךָ אֶפֶר־עֲזֹרְתִיךָ אֶפֶר־
תַּמְכִּתִּיךָ בִּימִין צִדְקִי:

הֵן יִבְשׁוּ וַיִּכְלָמוּ כָּל הַנִּחְרָמִים בְּךָ יְהוֹי
כִּאֲזִן וַיֵּאבְדּוּ אֲנָשֵׁי רִיבֶךָ:

תִּבְקָשֻׁם וְלֹא תִמְצָאֻם אֲנָשֵׁי מִצְתָךְ יְהוֹי
כִּאֲזִן וּכְאֹפֶס אֲנָשֵׁי מִלְחַמְתְּךָ:

31 But they that wait for the LORD shall renew their strength; They shall mount up with wings as eagles; They shall run, and not be weary; They shall walk, and not faint.

XLII¹ Keep silence before Me, O islands, And let the peoples renew their strength; Let them draw near, then let them speak; Let us come near together to judgment.

2 Who hath raised up one from the east, At whose steps victory attendeth? He giveth nations before him, And maketh him rule over kings; His sword maketh them as the dust, His bow as the driven stubble.

3 He pursueth them, and passeth on safely; The way with his feet he treadeth not.

4 Who hath wrought and done it? He that called the generations from the beginning. I, the LORD, who am the first, And with the last am the same.

5 The isles saw, and feared; The ends of the earth trembled; They drew near, and came.

6 They helped every one his neighbour; And every one said to his brother: 'Be of good courage.'

7 So the carpenter encouraged the goldsmith, And he that smootheth with the hammer him that smiteth the anvil, Saying of the soldering: 'It is good'; And he fastened it with nails, that it should not be moved.

8 But thou, Israel, My servant, Jacob whom I have chosen, The seed of Abraham My friend;

9 Thou whom I have taken hold of from the ends of the earth, And called thee from the uttermost parts thereof, And said unto thee: 'Thou art My servant, I have chosen thee and not cast thee away';

10 Fear thou not, for I am with thee, Be not dismayed, for I am thy God; I strengthen thee, yea, I help thee; Yea, I uphold thee with My victorious right hand.

11 Behold, all they that were incensed against thee Shall be ashamed and confounded; They that strove with thee Shall be as nothing, and shall perish.

12 Thou shalt seek them, and shalt not find them, Even them that contended with thee; They that warred against thee Shall be as nothing, and as a thing of nought.

כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִחֲזִיק יְמִינְךָ הָאֲמַר
לְךָ אֶל-תִּירָא אֲנִי עֲזָרְתִּיךָ: (ס)

13 For I the LORD thy God Hold thy right hand, Who say unto thee: 'Fear not, I help thee.'

אֶל-תִּירָא אֱלֹהֵי תוֹלְעֵת יַעֲקֹב מִתִּי יִשְׂרָאֵל אֲנִי
עֲזָרְתִּיךָ נָאִם-יְהוָה וְגֹאֲלְךָ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל:

14 Fear not, thou worm Jacob, And ye men of Israel; I help thee, saith the LORD, And thy Redeemer, the Holy One of Israel.

הִנֵּה שִׁמְתִּיךָ לְמוֹרֵג חֲרוּץ חָדָשׁ בְּעַל
פִּיפִיּוֹת תְּדֹשׁ הָרִים וְתִדָּק וּגְבָעוֹת כֶּמֶץ
תִּשָּׂים:

15 Behold, I make thee a new threshing-sledge Having sharp teeth; Thou shalt thresh the mountains, and beat them small, And shalt make the hills as chaff.

תִּזְרֹם וְרוּחַ תִּשָּׂאֵם וְסַעְרָה תִּפְיץ
אוֹתָם וְאַתָּה תִּגְלֵל בִּיהוָה בְּקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל
תִּתְהַלֵּל: (ס)

16 Thou shalt fan them, and the wind shall carry them away, And the whirlwind shall scatter them; And thou shalt rejoice in the LORD, Thou shalt glory in the Holy One of Israel.

הפסרת וירא

The Haftarah is II Kings 4:1 - 4:37.

וְאִשָּׁה אַחַת מִנְּשֵׁי בְנֵי-הַנְּבִיאִים צָעָקָה
אֶל-אֵלִישָׁע לֵאמֹר עֲבָדְךָ אִישִׁי מֵת וְאַתָּה
יָדָעְתָּ כִּי עֲבָדְךָ הָיָה יְרָא אֶת-יְהוָה
וְהַנֶּשֶׁה בָּא לְקַחַת אֶת-שְׁנֵי יְלָדָי לּוֹ
לְעֲבָדִים:

IV:1 Now there cried a certain woman of the wives of the sons of the prophets unto Elisha, saying: 'Thy servant my husband is dead; and thou knowest that thy servant did fear the LORD; and the creditor is come to take unto him my two children to be bondmen.'

וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ אֵלִישָׁע מָה אֶעֱשֶׂה-לָּךְ
הַגִּידִי לִי מַה-יֵּשׁ-^(כ' לכו) [ק' לך] בְּבֵית
וְתֹאמְרִי אֵין לְשִׁפְחָתְךָ כָּל בְּבֵית כִּי אִם-
אֶסוּד שֶׁמֶן:

2 And Elisha said unto her: 'What shall I do for thee? tell me; what hast thou in the house?' And she said: 'Thy handmaid hath not any thing in the house, save a pot of oil.'

וַיֹּאמֶר לָכִי שְׂאֲלִי-לְךָ כֵּלִים מִן-הַחוּץ
מֵאֵת כָּל-^(כ' שכנכי) [ק' שְׁכֻנְיךָ] כֵּלִים
רַקִּים אֶל-תִּמְעָטִי:

3 Then he said: 'Go, borrow thee vessels abroad of all thy neighbours, even empty vessels; borrow not a few.'

וּבָאת וְסָגַרְתָּ הַדֶּלֶת בְּעַדְךָ וּבְעַד-בְּנוֹיךָ
וַיִּצְקֵתָ עַל כָּל-הַכֵּלִים הָאֵלֶּה וְהַמָּלֵא
תִּסִּיעִי:

4 And thou shalt go in, and shut the door upon thee and upon thy sons, and pour out into all those vessels; and thou shalt set aside that which is full.'

וַתֵּלֶךְ מֵאֵתוֹ וַתִּסְגֹּר הַדֶּלֶת בְּעַדָּהּ
וּבְעַד בְּנֵיהָ הֵם מְגִישִׁים אֵלֶיהָ וְהִיא ^(כ')
מִיצֶקֶת [ק' מוֹצֶקֶת]:

5 So she went from him, and shut the door upon her and upon her sons; they brought the vessels to her, and she poured out.

וַיְהִי כִּמְלֹאֵת הַכֵּלִים וַתֹּאמֶר אֶל-בְּנָהּ
הַגִּישָׁה אֵלַי עוֹד כֵּלִי וַתֹּאמֶר אֵלֶיהָ אֵין
עוֹד כֵּלִי וַיַּעֲמֵד הַשָּׁמֶן:

6 And it came to pass, when the vessels were full, that she said unto her son: 'Bring me yet a vessel.' And he said unto her: 'There is not a vessel more.' And the oil stayed.

וַתָּבֹא וַתַּגֵּד לְאִישׁ הָאֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לְכִי
מִכְרִי אֶת-הַשָּׁמֶן וְשַׁלְּמִי אֶת-(כ' נִשְׁכִּי) [ק'
נִשְׁיָךְ] וְאֶת (כ' בְּנִיכִי) [ק' וּבְנִיךְ] תַּחְתִּי
בְּנוֹתָר: (פ)

7 Then she came and told the man of God. And he said: 'Go, sell the oil, and pay thy debt, and live thou and thy sons of the rest.'

וַיְהִי הַיּוֹם וַיַּעֲבֹר אֱלִישָׁע אֶל-שֻׁנֶם וְשָׁם
אִשָּׁה גְדוֹלָה וַתַּחֲזֹק-בּוֹ לֶאֱכֹל-לֶחֶם וַיְהִי
מִדִּי עָבְרוֹ יָסֵר שָׁמָּה לֶאֱכֹל-לֶחֶם:

8 And it fell on a day, that Elisha passed to Shunem, where was a great woman; and she constrained him to eat bread. And so it was, that as oft as he passed by, he turned in thither to eat bread.

וַתֹּאמֶר אֶל-אִשְׁתָּה הִנֵּה-נָא יֹדְעֵתִי כִּי אִישׁ
אֱלֹהִים קָרוֹשׁ הוּא עֹבֵר עָלֵינוּ תָּמִיד:

9 And she said unto her husband: 'Behold now, I perceive that this is a holy man of God, that passeth by us continually.

נַעֲשֶׂה-נָּא עֲלֵית-קִיר קְטַנָּה וְנָשִׂים לוֹ שֵׁם
מִטָּה וְשֻׁלְחָן וּכְסֵא וּמְנוּרָה וְהָיָה בְּבֹאוֹ
אֵלֵינוּ יָסֹר שָׁמָּה:

10 Let us make, I pray thee, a little chamber on the roof; and let us set for him there a bed, and a table, and a stool, and a candlestick; and it shall be, when he cometh to us, that he shall turn in thither.'

וַיְהִי הַיּוֹם וַיָּבֹא שָׁמָּה וַיָּסֵר אֶל-הָעֲלִיָּה
וַיִּשְׁכַּב-שָׁמָּה:

11 And it fell on a day, that he came thither, and he turned into the upper chamber and lay there.

וַיֹּאמֶר אֶל-גִּיחֲזִי נַעֲרוֹ קְרָא לַשּׁוֹנַמִּית
הַזֹּאת וַיִּקְרָא-לָהּ וַתַּעֲמֵד לְפָנָיו:

12 And he said to Gehazi his servant: 'Call this Shunammite.' And when he had called her, she stood before him.

וַיֹּאמֶר לוֹ אָמֵר-נָּא אֵלֶיהָ הֲנִה חֲרָדָתִּי
אֵלֵינוּ אֶת-כָּל-הַחֲרָדָה הַזֹּאת מָה לַעֲשׂוֹת
לָךְ הַיֵּשׁ לְדַבָּר-לָךְ אֶל-הַמֶּלֶךְ אוֹ אֶל-
שַׂר הָצָבָא וַתֹּאמֶר בְּתוֹךְ עַמִּי אֲנִכִּי יֹשֶׁבֶת:

13 And he said unto him: 'Say now unto her: Behold, thou hast been careful for us with all this care; what is to be done for thee? wouldest thou be spoken for to the king, or to the captain of the host?' And she answered: 'I dwell among mine own people.'

וַיֹּאמֶר וּמָה לַעֲשׂוֹת לָהּ וַיֹּאמֶר גִּיחֲזִי אֲבָל
בֶּן אֵין-לָהּ וְאִשָּׁה זָקֵן:

14 And he said: 'What then is to be done for her?' And Gehazi answered: 'Verily she hath no son, and her husband is old.'

וַיֹּאמֶר קְרָא-לָהּ וַיִּקְרָא-לָהּ וַתַּעֲמֵד
בַּפֶּתַח:

15 And he said: 'Call her.' And when he had called her, she stood in the door.

וַיֹּאמֶר לְמוֹעֵד הַזֶּה כָּעֵת חִיָּה (כ')
אֲתִי [ק' אֶתָּ] חֲבֵקֶת בֶּן וַתֹּאמֶר אֶל-אֲדָנִי
אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶל-תִּכְזֹּב בְּשַׁפְּחָתְךָ:

16 And he said: 'At this season, when the time cometh round, thou shalt embrace a son.' And she said: 'Nay, my lord, thou man of God, do not lie unto thy handmaid.'

וַתַּהַר הָאִשָּׁה וַתֵּלֶד בֶּן לְמוֹעֵד הַזֶּה כָּעֵת
חִיָּה אֲשֶׁר-דָּבַר אֵלֶיהָ אֱלִישָׁע:

17 And the woman conceived, and bore a son at that season, when the time came round, as Elisha had said unto her.

וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וַיְהִי הַיּוֹם וַיֵּצֵא אֶל-אָבִיו אֶל-הַקְצָרִים:	18	And when the child was grown, it fell on a day, that he went out to his father to the reapers.
וַיֹּאמֶר אֶל-אָבִיו רֹאשִׁי רֹאשִׁי וַיֹּאמֶר אֶל-הַנֶּעֱר שְׂאֵהוּ אֶל-אִמּוֹ:	19	And he said unto his father: 'My head, my head.' And he said to his servant: 'Carry him to his mother.'
וַיִּשְׁאָהוּ וַיְבִיֵּאֵהוּ אֶל-אִמּוֹ וַיֵּשֶׁב עַל- בְּרִכְיָה עַד-הַצֹּהֲרִים וַיָּמָת:	20	And when he had taken him, and brought him to his mother, he sat on her knees till noon, and then died.
וַתַּעַל וַתִּשְׁכְּבֵהוּ עַל-מִטַּת אִישׁ הָאֱלֹהִים וַתִּסְגֹּר בַּעֲדוֹ וַתֵּצֵא:	21	And she went up, and laid him on the bed of the man of God, and shut the door upon him, and went out.
וַתִּקְרָא אֶל-אִשְׁתָּהּ וַתֹּאמֶר שְׁלַחָה נָא לִי אֶחָד מִן-הַנְּעָרִים וְאֶחָת מֵהָאֲתֻנּוֹת וְאֶרְוֶצָּה עַד-אִישׁ הָאֱלֹהִים וְאָשׁוּבָה:	22	And she called unto her husband, and said: 'Send me, I pray thee, one of the servants, and one of the asses, that I may run to the man of God, and come back.'
וַיֹּאמֶר מָדוּעַ (כ') אַתָּה] (ק') אַתָּה] (כ') הַלַּכְתִּי] (ק') הַלַּכְתִּי] אֵלָיו הַיּוֹם לֹא-חֹדֶשׁ וְלֹא שַׁבָּת וַתֹּאמֶר שְׁלוֹם:	23	And he said: Wherefore wilt thou go to him today? it is neither new moon nor sabbath.' And she said: 'It shall be well.'
וַתַּחְבֹּשׁ הָאֲתֻנָּה וַתֹּאמֶר אֶל-נַעֲרָהּ נִהְגִּי וְלֹךְ אֶל-תַּעֲצֹר-לִי לְרֹכֵב כִּי אִם-אֲמַרְתִּי לָךְ:	24	Then she saddled an ass, and said to her servant: 'Drive, and go forward; slacken me not the riding, except I bid thee.'
וַתֵּלֶךְ וַתָּבֹא אֶל-אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶל- הַר הַכְּרִמָּה וַיְהִי כִּדְבָרֹת אִישׁ-הָאֱלֹהִים אֲתָהּ מִנְּגִיד וַיֹּאמֶר אֶל-גִּיחִזִּי נַעֲרֹ הִנֵּה הַשּׁוֹנְמִית הַלִּז:	25	So she went, and came unto the man of God to mount Carmel. And it came to pass, when the man of God saw her afar off, that he said to Gehazi his servant: 'Behold, yonder is that Shunammite.'
עֲתָה רְוִי-נָא לְקִרְאָתָהּ וַאֲמַר-לָהּ הַשְׁלוֹם לָךְ הַשְׁלוֹם לְאִשְׁךָ הַשְׁלוֹם לְיֶלְדָּהּ וַתֹּאמֶר שְׁלוֹם:	26	Run, I pray thee, now to meet her, and say unto her: Is it well with thee? is it well with thy husband? is it well with the child?' And she answered: 'It is well.'
וַתָּבֹא אֶל-אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶל-הַהָר וַתִּחַזַּק בְּרַגְלָיו וַיִּגַּשׁ גִּיחִזִּי לְהִדְפָּהּ וַיֹּאמֶר אִישׁ הָאֱלֹהִים הֲרִפָּה-לָהּ כִּי-נִפְשָׁהּ מֵרַח-לָהּ וַיִּהְיֶה הָעֵלִים מִמֶּנִּי וְלֹא הִגִּיד לִי:	27	And when she came to the man of God to the hill, she caught hold of his feet. And Gehazi came near to thrust her away; but the man of God said: 'Let her alone; for her soul is bitter within her; and the LORD hath hid it from me, and hath not told Me.'
וַתֹּאמֶר הֲשִׁאֲלָתִי בֶן מֵאֵת אֲדֹנִי הֲלֹא אֲמַרְתִּי לֹא תִשָּׁלָה אֹתִי:	28	Then she said: 'Did I desire a son of my lord? did I not say: Do not deceive me?'

וַיֹּאמֶר לְגִיחִזִּי חָגֵר מִתְּנִיךְ וְלָח מִשְׁעֲנִתִּי
בְּיָדְךָ וְלֶךְ כִּי־תִמְצָא אִישׁ לֹא תִבְרַכְכֶּנּוּ
וְכִי־יִבְרַכְכָּה אִישׁ לֹא תַעֲנֶנּוּ וְשַׁמֹּת מִשְׁעֲנִתִּי
עַל־פְּנֵי הַנָּעַר:

וַתֹּאמֶר אִם הִנָּעַר חַי־יְהוָה וְחַי־נַפְשִׁי
אִם־אֶעֱזָבְךָ וְנִקַּם וְיִלְךְ אַחֲרֶיהָ:

וַיַּחֲזִי עָבֵר לִפְנֵיהֶם וַיִּשֶׂם אֶת־הַמִּשְׁעָנָה
עַל־פְּנֵי הַנָּעַר וְאִין קוֹל וְאִין קִשְׁב וַיָּשָׁב
לִקְרָאתוֹ וַיִּגְדֹּל לוֹ לֵאמֹר לֹא הִקִּיץ הַנָּעַר:

וַיָּבֹא אֶל־יִשָּׁע הַבִּיתָה וַהֲנֶה הַנָּעַר מֵת
מִשְׁכָּב עַל־מִטָּתוֹ:

וַיָּבֹא וַיִּסְגֹּר הַדֶּלֶת בְּעַד שְׁנֵיהֶם וַיִּתְפַּלֵּל
אֶל־יְהוָה:

וַיַּעַל וַיִּשְׁכַּב עַל־הַיֶּלֶד וַיִּשֶׂם פִּיו עַל־
פִּיו וְעֵינָיו עַל־עֵינָיו וְכַפָּיו עַל־כַּפָּיו וַיִּגְהַר
עָלָיו וַיַּחֲם בָּשָׂר הַיֶּלֶד:

וַיָּשָׁב וַיִּלְךְ בְּבֵית אַחַת הַנָּה וְאַחַת הַנָּה
וַיַּעַל וַיִּגְהַר עָלָיו וַיִּזְוָר הַנָּעַר עַד־שִׁבְעַ
פַּעֲמִים וַיִּפְקַח הַנָּעַר אֶת־עֵינָיו:

וַיִּקְרָא אֶל־גִּיחִזִּי וַיֹּאמֶר קְרֹא אֶל־
הַשְּׁנַמִּית הַזֹּאת וַיִּקְרָאָהּ וַתָּבֹא אֵלָיו
וַיֹּאמֶר שְׂאִי בְנִיךָ:

וַתָּבֹא וַתִּפֹּל עַל־רַגְלָיו וַתִּשְׁתַּחוּ אֶרְצָה
וַתִּשָּׂא אֶת־בְּנָהּ וַתֵּצֵא: (פ)

29 Then he said to Gehazi: 'Gird up thy loins, and take my staff in thy hand, and go thy way; if thou meet any man, salute him not; and if any salute thee, answer him not; and lay my staff upon the face of the child.'

30 And the mother of the child said: 'As the LORD liveth, and as thy soul liveth, I will not leave thee.' And he arose, and followed her.

31 And Gehazi passed on before them, and laid the staff upon the face of the child; but there was neither voice, nor hearing. Wherefore he returned to meet him, and told him, saying: 'The child is not awaked.'

32 And when Elisha was come into the house, behold, the child was dead, and laid upon his bed.

33 He went in therefore, and shut the door upon them twain, and prayed unto the LORD.

34 And he went up, and lay upon the child, and put his mouth upon his mouth, and his eyes upon his eyes, and his hands upon his hands; and he stretched himself upon him; and the flesh of the child waxed warm.

35 Then he returned, and walked in the house once to and fro; and went up, and stretched himself upon him; and the child sneezed seven times, and the child opened his eyes.

36 And he called Gehazi, and said: 'Call this Shunammite.' So he called her. And when she was come in unto him, he said: 'Take up thy son.'

37 Then she went in, and fell at his feet, and bowed down to the ground; and she took up her son, and went out.

הפטרת חיי שרה

The Haftarah is I Kings 1:1 – 1:31.

וְהַמֶּלֶךְ דָּוִד זָקֵן בָּא בִּימָיו וַיִּכְסְהוּ
בִּבְגָדִים וְלֹא יָחַם לוֹ:

1:1 Now King David was old and stricken in years; and they covered him with clothes, but he could get no heat.

וַיֹּאמְרוּ לוֹ עֲבָדָיו וַיִּבְקְשׁוּ לַאֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ
נַעֲרָה בְּתוּלָה וְעַמֻּדָה לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וּתְהִי־
לוֹ סִכְנָת וְשִׁכְבָּה בְּחִיקָה וְחָם לַאֲדֹנִי
הַמֶּלֶךְ:

Wherefore his servants said unto him: 'Let there be sought for my lord the king a young virgin; and let her stand before the king, and be a companion unto him; and let her lie in thy bosom, that my lord the king may get heat.'

וַיִּבְקְשׁוּ נַעֲרָה יָפָה בְּכָל גְּבוּל יִשְׂרָאֵל
וַיִּמְצְאוּ אֶת־אֲבִישָׁג הַשְּׁוֹנַמִּית וַיָּבִיאוּ אֹתָהּ
לַמֶּלֶךְ:

So they sought for a fair damsel throughout all the borders of Israel, and found Abishag the Shunammite, and brought her to the king.

וְהַנַּעֲרָה יָפָה עַד־מְאֹד וּתְהִי לַמֶּלֶךְ סִכְנָת
וּתְשָׁרְתָהּ וְהַמֶּלֶךְ לֹא יָדָעָהּ:

And the damsel was very fair; and she became a companion unto the king, and ministered to him; but the king knew her not.

וְאֲדֹנִיָּה בֶן־חַגִּית מִתְנַשֵּׂא לֵאמֹר אֲנִי
אֶמְלֶךְ וַיַּעַשׂ לוֹ רֶכֶב וּפָרָשִׁים וַחֲמִשִּׁים
אִישׁ רָצִים לִפְנָיו:

Now Adonijah the son of Haggith exalted himself, saying: 'I will be king'; and he prepared him chariots and horsemen, and fifty men to run before him.

וְלֹא־עֲצֹבוּ אָבִיו מִיָּמָיו לֵאמֹר מֵדוּעַ
כָּכָה עָשִׂיתָ וְגַם־הוּא טוֹב־תָּאֵר מֵאֹד וְאָתָּה
יָלֵדָה אַחֲרָי אֲבִשָּׁלוֹם:

And his father had not grieved him all his life in saying: 'Why hast thou done so?' and he was also a very goodly man; and he was born after Absalom.

וַיִּתֵּנוּ דְבָרָיו עִם יוֹאָב בֶּן־זְרוּיָהּ וְעִם
אֲבִיתָר הַכֹּהֵן וַיַּעֲזְרוּ אַחֲרָי אֲדֹנִיָּהּ:

And he conferred with Joab the son of Zeruiah, and with Abiathar the priest; and they following Adonijah helped him.

וְצָדוֹק הַכֹּהֵן וּבְנֵיָהוּ בֶן־יְהוֹיָדָע וְנָתָן
הַנָּבִיא וְשִׁמְעִי וְרֵעִי וְהַגִּבּוֹרִים אֲשֶׁר לְדָוִד
לֹא הָיוּ עִם־אֲדֹנִיָּהוּ:

But Zadok the priest, and Benaiah the son of Jehoiada, and Nathan the prophet, and Shimei, and Rei, and the mighty men that belonged to David, were not with Adonijah.

וַיִּזְבַּח אֲדֹנִיָּהוּ צֹאן וּבָקָר וּמְרִיא עִם אֶבֶן
הַזֹּחֶלֶת אֲשֶׁר־אֵצֶל עֵין רֹגֵל וַיִּקְרָא אֶת־
כָּל־אֲחָיו בְּנֵי הַמֶּלֶךְ וְכָל־אֲנָשֵׁי יְהוּדָה
עֲבָדֵי הַמֶּלֶךְ:

And Adonijah slew sheep and oxen and fatlings by the stone of Zoheleth, which is beside En-rogel; and he called all his brethren the king's sons, and all the men of Judah the king's servants;

וְאֶת־נָתָן הַנָּבִיא וּבְנֵיָהוּ וְאֶת־הַגִּבּוֹרִים
וְאֶת־שְׁלֹמֹה אָחִיו לֹא קָרָא:

but Nathan the prophet, and Benaiah, and the mighty men, and Solomon his brother, he called not.

וַיֹּאמֶר נָתָן אֶל־בַּת־שֶׁבַע אִם־שְׁלֹמֹה
לֵאמֹר הֲלֹא שָׁמַעְתָּ כִּי מָלַךְ אֲדֹנִיָּהוּ בֶן־
חַגִּית וְאֲדֹנֵינוּ דָּוִד לֹא יָדָע:

Then Nathan spoke unto Bath-sheba the mother of Solomon, saying: 'Hast thou not heard that Adonijah the son of Haggith doth reign, and David our lord knoweth it not?

וְעַתָּה לְכִי אֵיעָצְךָ נָא עֲצָה וּמַלְטִי אֶת־
נַפְשִׁיךָ וְאֶת־נַפְשׁ בְּנִךְ שְׁלֹמֹה:

Now therefore come, let me, I pray thee, give thee counsel, that thou mayest save thine own life, and the life of thy son Solomon.

לְכִי וּבֹאִי אֶל־הַמֶּלֶךְ דָּוִד וְאָמַרְתְּ אֵלָיו
הֲלֹא־אַתָּה אֲדֹנָי הַמֶּלֶךְ נִשְׁבַּעְתָּ לְאִמָּתְךָ
לֵאמֹר כִּי־שְׁלֹמֹה בְנִי יִמְלֹךְ אַחֲרָי וְהָיָה
יֹשֵׁב עַל־כִּסֵּאי וּמִדָּוִד מֶלֶךְ אֲדֹנִיהוּ:

הִנֵּה עֹדֶךָ מְדַבֶּרֶת שָׁם עִם־הַמֶּלֶךְ וְאֲנִי
אָבוֹא אַחֲרָיִךְ וּמְלֹאתִי אֶת־כִּרְיִי:

וַתָּבֹא בַת־שֶׁבַע אֶל־הַמֶּלֶךְ הַחֲדָרָה
וְהַמֶּלֶךְ זָקֵן מְאֹד וְאַבְיִשָׁה הַשְּׁנַמִּית מְשָׁרֶת
אֶת־הַמֶּלֶךְ:

וַתִּקְדּוּ בַת־שֶׁבַע וַתִּשְׁתָּחוּ לַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר
הַמֶּלֶךְ מַה־לָּךְ:

וַתֹּאמֶר לוֹ אֲדֹנָי אַתָּה נִשְׁבַּעְתָּ בַּיהוָה
אֱלֹהֶיךָ לְאִמָּתְךָ כִּי־שְׁלֹמֹה בְנִי יִמְלֹךְ
אַחֲרָי וְהָיָה יֹשֵׁב עַל־כִּסֵּאי:

וְעַתָּה הִנֵּה אֲדֹנִיָּה מֶלֶךְ וְעַתָּה אֲדֹנִי
הַמֶּלֶךְ לֹא יָדָעְתָּ:

וַיִּזְבַּח שׁוֹר וּמְרִיא־וֹצֵאן לְרֹב (פ)
וַיִּקְרָא לְכָל־בְּנֵי הַמֶּלֶךְ וּלְאַבְיָתָר הַכֹּהֵן
וּלְיֹאָב שַׂר הַצָּבָא וּלְשְׁלֹמֹה עַבְדְּךָ לֹא
קָרָא:

וְאַתָּה אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ עֵינֵי כָל־יִשְׂרָאֵל עָלֶיךָ
לְהַגִּיד לָהֶם מִי יֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא אֲדֹנִי־
הַמֶּלֶךְ אַחֲרָיו:

וְהָיָה כְּשֶׁכֵּב אֲדֹנִי־הַמֶּלֶךְ עִם־אֲבֹתָיו
וְהָיִיתִי אֲנִי וּבְנֵי שְׁלֹמֹה חַטָּאִים:

וְהִנֵּה עֹדְנָה מְדַבֶּרֶת עִם־הַמֶּלֶךְ וְנָתַן
הַנָּבִיא בָּא:

וַיַּגִּידוּ לַמֶּלֶךְ לֵאמֹר הִנֵּה נָתַן הַנָּבִיא
וַיִּבֹּא לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וַיִּשְׁתָּחוּ לַמֶּלֶךְ עַל־
אִפְּיוֹ אֲרָצָה:

וַיֹּאמֶר נָתַן אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ אַתָּה אָמַרְתָּ
אֲדֹנִיָּהוּ יִמְלֹךְ אַחֲרָי וְהָיָה יֹשֵׁב עַל־כִּסֵּאי:

Go and get thee in unto king David, and say unto him: Didst not thou, my lord, O king, swear unto thy handmaid, saying: Assuredly Solomon thy son shall reign after me, and he shall sit upon my throne? why then doth Adonijah reign?

Behold, while thou yet talkest there with the king, I also will come in after thee, and confirm thy words.'

And Bath-sheba went in unto the king into the chamber.—Now the king was very old; and Abishag the Shunammite ministered unto the king.—

And Bath-sheba bowed, and prostrated herself unto the king. And the king said: 'What wouldest thou?'

And she said unto him: 'My lord, thou didst swear by the LORD thy God unto thy handmaid: Assuredly Solomon thy son shall reign after me, and he shall sit upon my throne.

And now, behold, Adonijah reigneth; and thou, my lord the king, knowest it not.

And he hath slain oxen and fatlings and sheep in abundance, and hath called all the sons of the king, and Abiathar, the priest, and Joab the captain of the host; but Solomon thy servant hath he not called.

And thou, my lord the king, the eyes of all Israel are upon thee, that thou shouldest tell them who shall sit on the throne of my lord the king after him.

Otherwise it will come to pass, when my lord the king shall sleep with his fathers, that I and my son Solomon shall be counted offenders.'

And, lo, while she yet talked with the king, Nathan the prophet came in.

And they told the king, saying: 'Behold Nathan the prophet.' And when he was come in before the king, he bowed down before the king with his face to the ground.

And Nathan said: 'My lord, O king, hast thou said: Adonijah shall reign after me, and he shall sit upon my throne?

כִּיּוֹ יָרַד הַיּוֹם וַיִּזְבַּח שׁוֹר וּמְרִיא־
וּצֹאן לָרֶבֶךְ וַיִּקְרָא לְכָל־בְּנֵי הַמֶּלֶךְ וְלִשְׂרָי
הַצָּבָא וּלְאֲבִיתָר הַכֹּהֵן וְהֵנָּם אֲכָלִים
וְשָׂתִים לִפְנֵי וַיֹּאמְרוּ יְחִי הַמֶּלֶךְ אֲדֹנֵינוּ:

וְלִי אֲנִי־עֲבָדְךָ וּלְצִדִּיק הַכֹּהֵן וּלְבִנְיָהוּ
בֶן־יְהוֹיָדָע וּלְשִׁלְמָה עֲבָדְךָ לֹא קָרָא:

אִם מֵאֵת אֲדֹנֵי הַמֶּלֶךְ נִתְּנָה הַדָּבָר
הַזֶּה וְלֹא הוֹדַעְתָּ אֵת־(כ' עֲבָדֶיךָ) קִי
עֲבָדְךָ מִי יֵשֵׁב עַל־כִּסֵּא אֲדֹנֵי־הַמֶּלֶךְ
אַחֲרָיו: (ס)

וַיַּעַן הַמֶּלֶךְ דָּוִד וַיֹּאמֶר קְרֹאוּ־לִי לְבַת־
שֶׁבַע וַתָּבֹא לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וַתַּעֲמֹד לִפְנֵי
הַמֶּלֶךְ:

וַיִּשָּׁבַע הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר חַי־יְהוָה אֲשֶׁר־
פָּדָה אֶת־נַפְשִׁי מִכָּל־צָרָה:

כִּי כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לָךְ בַּיהוָה אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר כִּי־שִׁלְמָה בְּנִךְ יִמְלֹךְ
אַחֲרָי וְהָיָא יֵשֵׁב עַל־כִּסְאִי תַּחְתָּי כִּי כֵּן
אֶעֱשֶׂה הַיּוֹם הַזֶּה:

וַתִּקְדָּ בַת־שֶׁבַע אַפָּיִם אֶרֶץ וַתִּשְׁתַּחֲוֶה
לַמֶּלֶךְ וַתֹּאמֶר יְחִי אֲדֹנֵי הַמֶּלֶךְ דָּוִד
לְעֹלָם: (פ)

For he is gone down this day, and hath slain oxen and fatlings and sheep in abundance, and hath called all the king's sons, and the captains of the host, and Abiathar the priest; and, behold, they eat and drink before him, and say: Long live king Adonijah.

But me, even me thy servant, and Zadok the priest, and Benaiah the son of Jehoiada, and thy servant Solomon hath he not called.

Is this thing done by my lord the king, and thou hast not declared unto thy servant who should sit on the throne of my lord the king after him?

Then king David answered and said: 'Call me Bath-sheba.' And she came into the king's presence, and stood before the king.

And the king swore and said: 'As the LORD liveth, who hath redeemed my soul out of all adversity,

verily as I swore unto thee by the LORD, the God of Israel, saying: Assuredly Solomon thy son shall reign after me, and he shall sit upon my throne in my stead; verily so will I do this day.'

Then Bath-sheba bowed with her face to the earth, and prostrated herself to the king, and said: 'Let my lord king David live for ever.'

הפטרות תולדות

The Haftarah is Malachi 1:1 – 2:7. On Erev Rosh Hodesh, read the Haftarah on page 260.

מִשָּׁא דְּבַר־יְהוָה אֶל־יִשְׂרָאֵל בְּיַד
מַלְאכִי:

אֶהְבֵּתִי אֶתְכֶם אָמַר יְהוָה וְאַמַּרְתֶּם בְּמָה
אֶהְבֵּתָנוּ הֲלֹא־אֵח עָשָׂו לְיַעֲקֹב נֵאֵם־יְהוָה
וְאֶהְבֵּ אֶת־יַעֲקֹב:

1:1 The burden of the word of the LORD to Israel by Malachi.

2 I have loved you, saith the LORD. Yet ye say: 'Wherein hast Thou loved us?' Was not Esau Jacob's brother? Saith the LORD; Yet I loved Jacob;

וְאֶת־עֵשָׂו שִׁנְאֵתִי וְאָשִׁים אֶת־הָרִיו שְׁמָמָה
וְאֶת־נַחֲלָתוֹ לְתַנּוֹת מִדְּבָר׃

3 But Esau I hated, And made his mountains a desolation, And gave his heritage to the jackals of the wilderness.

כִּי־תֹאמַר אֲדוֹם רָשָׁנּוּ וְנָשׁוּב וְנִבְנֶה
חֲרֻבוֹת כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת הֵמָּה יִבְנוּ
וְאֲנִי אֶהְרֹס וְקִרְאוּ לָהֶם גְּבוּל רָשָׁעַה
וְהָעָם אֲשֶׁר־זָעַם יִהְיֶה עַד־עוֹלָם׃

4 Whereas Edom saith: 'We are beaten down, But we will return and build the waste places'; Thus saith the LORD of hosts: They shall build, but I will throw down; And they shall be called The border of wickedness, And The people whom the LORD execrateth for ever.

וְעֵינֵיכֶם תִּרְאֶינָה וְאַתֶּם תֹּאמְרוּ יִגְדֵּל
יְהוָה מֵעַל לְגְבוּל יִשְׂרָאֵל׃

5 And your eyes shall see, And ye shall say: 'The LORD is great beyond the border of Israel.'

בֶּן יִכְבֵּד אָב וְעֶבֶד אֲדֹנָיו וְאִם־אָב אֲנִי
אֵיךְ כְּבוֹדִי וְאִם־אֲדוֹנִים אֲנִי אֵיךְ מוֹרְאִי
אָמְרוּ יְהוָה צְבָאוֹת לָכֶם הִפְחַנְתֶּם בּוֹזֵי
שְׁמִי וְאַמַּרְתֶּם בְּמִה בּוֹזֵנוּ אֶת־שְׁמִי׃

6 A son honoureth his father, And a servant his master; If then I be a father, Where is My honour? And if I be a master, Where is My fear? Saith the LORD of hosts Unto you, O priests, that despise My name. And ye say: 'Wherein have we despised Thy name?'

מְגִישִׁים עַל־מִזְבְּחִי לֶחֶם מְגָאֵל וְאַמַּרְתֶּם
בְּמִה גֵּאֲלֵנוּךְ בְּאַמְרְכֶם שְׁלַחַן יְהוָה נִבְזָה
הוּא׃

7 Ye offer polluted bread upon Mine altar. And ye say: 'Wherein have we polluted thee?' In that ye say: 'The table of the LORD is contemptible.'

וְכִי־תִגִּישׁוּן עֹזֵר לְזֹבֵחַ אֵין לָע וְכִי תִגִּישׁוּ
פֶסֶחַ וְחִלָּה אֵין רַע הִקְרִיבֵהוּ נָא לִפְחֻתְךָ
הִירְצֶךָ אוֹ הִישָׂא פָנֶיךָ אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת׃

8 And when ye offer the blind for sacrifice, is it no evil! And when ye offer the lame and sick, is it no evil! Present it now unto thy governor; will he be pleased with thee? Or will he accept thy person? Saith the LORD of hosts.

וְעַתָּה חֲלוּ־נָא פְנֵי־אֵל וּיִחַנְנוּ מִיָּדְכֶם
הַיְתָה זֹאת הִישָׂא מִכֶּם פָּנִים אָמַר יְהוָה
צְבָאוֹת׃

9 And now, I pray you, entreat the favour of God That He may be gracious unto us!— This hath been of your doing.— Will He accept any of your persons? Saith the LORD of hosts.

מִי גַם־בְּכֶם וַיִּסְגֹּר דְּלֹתֵים וְלֹא־תֹאֲרִי
מִזְבְּחִי חֲנֹם אֵין־לִי חֶפֶץ בְּכֶם אָמַר יְהוָה
צְבָאוֹת וּמִנְחָה לֹא־אֲרַצֶּה מִיָּדְכֶם׃

10 Oh that there were even one among you that would shut the doors, That ye might not kindle fire on Mine altar in vain! I have no pleasure in you, Saith the LORD of hosts, Neither will I accept an offering at your hand.

כִּי מִמִּזְרַח־שֶׁמֶשׁ וְעַד־מְבֹאוֹ גָדוֹל שְׁמִי
בְּגוֹיִם וּבְכָל־מְקוֹם מְקַטֵּר מִגִּשׁ לְשְׁמִי
וּמִנְחָה טְהוֹרָה כִּי־גָדוֹל שְׁמִי בְּגוֹיִם אָמַר
יְהוָה צְבָאוֹת׃

11 For from the rising of the sun even unto the going down of the same My name is great among the nations; And in every place offerings are presented unto My name, Even pure oblations; For My name is great among the nations, Saith the LORD of hosts.

וְאַתֶּם מְחַלְלִים אוֹתוֹ בְּאַמְרְכֶם שְׁלַחַן
אֲדֹנִי מְגָאֵל הוּא וְנִיבֹ נִבְזָה אָכְלוֹ׃

12 But ye profane it, In that ye say: 'The table of the LORD is polluted, And the fruit thereof, even the food thereof, is contemptible.'

וְאָמַרְתֶּם הִנֵּה מִתְּלָאָה וְהִפְחַתֶּם אוֹתוֹ
אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וְהִבְאֵתֶם גְּזוּל וְאֶת־
הַפֶּסַח וְאֶת־הַחֹלֶלֶה וְהִבְאֵתֶם אֶת־הַמִּנְחָה
הָאֲרֻצָּה אוֹתָהּ מִיָּדְכֶם אָמַר יְהוָה: (ס)

וְאֲרֹר נֹכַח וְיֵשׁ בְּעֶדְרוֹ זָכָר וְנִדְר וְזִבְחַ
מִשְׁחַת לֹאדָנִי כִּי מֶלֶךְ גָּדוֹל אֲנִי אָמַר
יְהוָה צְבָאוֹת וְשְׁמִי נִרְאָה בְּגוֹיִם:

וְעַתָּה אֲלִיכֶם הַמִּצְוָה הַזֹּאת הַכֹּהֲנִים:

אִם־לֹא תִשְׁמָעוּ וְאִם־לֹא תִשְׁמְעוּ עַל־
לֵב לְתֵת כְּבוֹד לְשְׁמִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת
וְשַׁלַּחְתִּי בְכֶם אֶת־הַמְּאֹלָה וְאֲרוֹתִי אֶת־
בְּרֻכּוֹתֵיכֶם וְגַם אֲרוֹתֶיהָ כִּי אֵינְכֶם שְׁמִים
עַל־לֵב:

הֲנִנִי גַעַר לְכֶם אֶת־הַזֶּרַע וְזִרְתִּי פָרֶשׁ
עַל־פְּנֵיכֶם פָּרֶשׁ חֲגִיכֶם וְנִשָּׂא אֶתְכֶם
אֵלָיו:

וַיֵּדְעוּתָם כִּי שַׁלַּחְתִּי אֲלֵיכֶם אֶת הַמִּצְוָה
הַזֹּאת לְהִיּוֹת בְּרִיתִי אֶת־לְוִי אָמַר יְהוָה
צְבָאוֹת:

בְּרִיתִיו הִיְתָה אִתּוֹ חַיִּים וְהַשְׁלֹם
וְאֶתְנֶם־לוֹ מוֹרָא וַיִּירָאֵנִי וּמִפְּנֵי שְׁמִי נָחַת
הוּא:

תּוֹרַת אֱמֶת הִיְתָה בְּפִיהוּ וְעוֹלָה לֹא־
נִמְצָא בְּשִׁפְתָיו בְּשָׁלוֹם וּבְמִישׁוֹר הִלָּךְ
אִתִּי וּרְבִים הָשִׁיב מֵעוֹן:

כִּי־שִׁפְתֵי כֹהֵן יִשְׁמְרוּ־דַעַת וְתוֹרָה
יִבְקְשׁוּ מִפִּיהוּ כִּי מַלְאָךְ יְהוָה צְבָאוֹת
הוּא:

Ye say also: 'Behold, what a weariness is it!' And ye
have snuffed at it, Saith the LORD of hosts; And ye
have brought that which was taken by violence, And
the lame, and the sick; Thus ye bring the offering;
Should I accept this of your hand? Saith the LORD.

But cursed be he that dealeth craftily, Whereas he
hath in his flock a male, And voweth, and sacrificeth
unto the Lord a blemished thing; For I am a great
King, Saith the LORD of hosts, And My name is
feared among the nations.

And now, this commandment Is for you, O ye priests.

If ye will not hearken, and if ye will not lay it to heart,
To give glory unto My name, Saith the LORD of hosts,
Then will I send the curse upon you, And I will curse
your blessings; Yea, I curse them, Because ye do not lay
it to heart.

Behold, I will rebuke the seed for your hurt, And will
spread dung upon your faces, Even the dung of your
sacrifices; And ye shall be taken away unto it.

Know then that I have sent This commandment unto
you, That My covenant might be with Levi, Saith the
LORD of hosts.

My covenant was with him Of life and peace, and I
gave them to him, And of fear, and he feared Me,
And was afraid of My name.

The law of truth was in his mouth, And
unrighteousness was not found in his lips; He walked
with Me in peace and uprightness, And did turn many
away from iniquity.

For the priest's lips should keep knowledge, And they
should seek the law at his mouth; For he is the
messenger of the LORD of hosts.

הפטרות ויצא

The Haftarah is Hosea 12:13 – 14:10.

וַיִּבְרַח יַעֲקֹב שָׂדֵה אֲרָם וַיַּעֲבֹד יִשְׂרָאֵל
בְּאִשָּׁה וּבְאִשָּׁה שָׁמֹר:

XII:13

And Jacob fled into the field of Aram, And Israel served for a wife, And for a wife he kept sheep.

וּבְנָבִיא הָעֵלָה יִהְיֶה אֶת־יִשְׂרָאֵל
מִמִּצְרַיִם וּבְנָבִיא נִשְׁמָר:

14

And by a prophet the LORD brought Israel up out of Egypt, And by a prophet was he kept.

הַכְּעִיס אֶפְרַיִם תְּמָרוֹרִים וְדָמָיו עָלָיו
יָטוּשׁ וְחִרְפָּתוֹ יָשִׁיב לוֹ אֲדֹנָיו:

15

Ephraim hath provoked most bitterly; Therefore shall his blood be cast upon him, And his reproach shall his Lord return unto him.

כַּדְּבַר אֶפְרַיִם רָתַת נָשָׂא הוּא בִּישְׂרָאֵל
וַיֵּאשָׁם בַּבַּעַל וַיָּמָת:

XIII:1

When Ephraim spoke, there was trembling, He exalted himself in Israel; But when he became guilty through Baal, he died.

וַעֲתָהּ יוֹסִפוּ לַחֲטֹא וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם מִסְכָּה
מִמִּסְכָּפָם כְּתֹבוֹנִם עֲצָבִים מַעֲשֵׂה חֲרָשִׁים
כָּלָה לָהֶם הֵם אֹמְרִים זִבְחֵי אָדָם עֹגְלִים
יִשְׁקֹוּ:

2

And now they sin more and more, And have made them molten images of their silver, According to their own understanding, even idols, All of them the work of the craftsmen; Of them they say: 'They that sacrifice men kiss calves.'

לֶכֶן יִהְיֶה כַּעֲנַן־בֹּקֶר וְכֹטֵל מִשְׁפִּים הַלֵּךְ
כַּמֶּזֶץ יִסָּעֵר מִגֶּרֶן וּכְעָשָׁן מֵאַרְבָּה:

3

Therefore they shall be as the morning cloud, And as the dew that early passeth away, As the chaff that is driven with the wind out of the threshing-floor, And as the smoke out of the window.

וְאֲנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
וְאֵלֹהִים זִוְלָתִי לֹא תִדְעַ וּמוֹשִׁיעַ אֲנִי
בְּלָתִי:

4

Yet I am the LORD thy God From the land of Egypt; And thou knowest no God but Me, And beside Me there is no saviour.

אֲנִי יָדַעְתִּיךָ בַּמִּדְבָּר בְּאֶרֶץ תְּלָאָבוֹת:

5

I did know thee in the wilderness, In the land of great drought.

כַּמֵּרְעִיתָם וַיִּשְׂבְּעוּ שָׂבְעוּ וַיֵּרָם לָבָם עַל־
כֵּן שָׁכַחוּנִי:

6

When they were fed, they became full, They were filled, and their heart was exalted; Therefore have they forgotten Me.

וְאֲנִי לָהֶם כַּמֶּזֶץ־שָׁחַל כַּנֶּמֶר עַל־דֶּרֶךְ
אֲשׁוּר:

7

Therefore am I become unto them as a lion; As a leopard will I watch by the way;

אֶפְגֹּשֶׁם כַּדָּב שֹׁכֵל וְאֶקְרַע סִגּוֹר לָבָם
וְאֶכְלֵם שֵׁם כָּל־בָּיָא חֵיַת הַשָּׂדֶה תִּבְקַעֵם:

8

I will meet them as a bear that is bereaved of her whelps, And will rend the enclosure of their heart; And there will I devour them like a lioness; The wild beast shall tear them.

שַׁחַתְךָ יִשְׂרָאֵל כִּי־בִי בַעֲזָרְךָ:

9

It is thy destruction, O Israel, That thou art against Me, against thy help.

אֲהִי מִלְכְּךָ אִפּוּא וַיּוֹשִׁיעֶךָ בְּכָל־
עָרֶיךָ וְשִׁפְטֶיךָ אֲשֶׁר אָמַרְתָּ תִּנְהַלֵּי מֶלֶךְ
וְשָׂרִים:

10

Ho, now, thy king, That he may save thee in all thy cities! And thy judges, of whom thou saidst: 'Give me a king and princes!'

אֶתֶּן־לְךָ מֶלֶךְ בְּאַפִּי וְאֶקַּח
בְּעִבְרָתִי: (פ)

11

I give thee a king in Mine anger, And take him away in My wrath.

צָרוֹר עֲזָן אֶפְרַיִם צְפוּנָה חֲטָאתוֹ:	12	The iniquity of Ephraim is bound up; His sin is laid up in store.
חֲבֻלֵי יוֹלָדָה יָבֹאוּ לוֹ הוּא-בֵן לֹא חָכֵם כִּי-עַתָּה לֹא-יַעֲמִיד בְּמִשְׁפַּר בָּנִים:	13	The throes of a travailing woman shall come upon him; He is an unwise son; For it is time he should not tarry In the place of the breaking forth of children.
מִיָּד שְׂאוּל אֶפְדֵם מִמּוֹת אֲנָלֶם אֱהִי דְבָרֶיךָ מוֹת אֱהִי קִטְבְּךָ שְׂאוּל נָחֵם וְפָתַר מֵעֵינַי:	14	Shall I ransom them from the power of the nether-world? Shall I redeem them from death? Ho, thy plagues, O death! Ho, thy destruction, O netherworld! Repentance be hid from Mine eyes!
כִּי הוּא בֵּין אֲחִים יִפְרִיא יָבֹוא קָדִים רוּחַ יִהְיֶה מִמֶּדְבָּר עָלָה וַיִּבְּשׁ מְקוֹרוֹ וַיִּחַרֲב מַעֲיָנוֹ הוּא יִשְׁסֶה אוֹצָר כָּל-כְּלֵי חֲמֻדָּה:	15	For though he be fruitful among the reed-plants, An east wind shall come, the wind of the LORD coming up from the wilderness, And his spring shall become dry, and his fountain shall be dried up; He shall spoil the treasure of all precious vessels.
תֹּאשֵׁם שְׁמֹרֶן כִּי מָרְתָה בִּאלֹהֶיהָ בַּחֲרֹב יִפְּלוּ עַלְלֵיהֶם יִרְטְשׁוּ וְהָרִיתוּ יִבְקָעוּ: (פ)	XIV:1	Samaria shall bear her guilt, For she hath rebelled against her God; They shall fall by the sword; Their infants shall be dashed in pieces, And their women with child shall be ripped up.
שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד יִהְיֶה אֱלֹהֶיךָ כִּי כָשַׁלְתָּ בַּעֲוֹנֶךָ:	2	Return, O Israel, unto the LORD thy God; For thou hast stumbled in thine iniquity.
קַח עִמָּכֶם דְּבָרִים וְשׁוּבוּ אֶל-יְהוָה אֱמַרוּ אֵלָיו כָּל-תַּשָּׂא עוֹן וְקַח-טוֹב וְנִשְׁלַמָּה פָרִים שְׁפִתֵינוּ:	3	Take with you words, And return unto the LORD; Say unto Him: 'Forgive all iniquity, And accept that which is good; So will we render for bullocks the offering of our lips.
אֲשׁוּרוֹ לֹא יוֹשִׁיעֵנו עַל-סוֹס לֹא נִרְכָּב וְלֹא-נֶאֱמַר עוֹד אֱלֹהֵינוּ לַמַּעֲשֶׂה יִדְּיָנוּ אֲשֶׁר-בָּךְ יִרְחֵם יְתוֹם:	4	Asshur shall not save us; We will not ride upon horses; Neither will we call any more the work of our hands our gods; For in Thee the fatherless findeth mercy.'
אֲרַפֵּא מְשׁוּבָתָם אֶהְבֶּם נִדְּבָה כִּי שָׁב אִפִּי מִמֶּנּוּ:	5	I will heal their backsliding, I will love them freely; For Mine anger is turned away from him.
אֶהְיֶה כִּטְלֵי לְיִשְׂרָאֵל יִפְרַח כְּשׁוֹשַׁנָּה וַיִּךְ שָׂרְשָׁיו כְּלִבְנוֹן:	6	I will be as the dew unto Israel; He shall blossom as the lily, And cast forth his roots as Lebanon.
יִלְכְּדוּ יִנְקוּתָיו וַיְהִי כְזֵית הוֹדוֹ וְרִית לוֹ כְּלִבְנוֹן:	7	His branches shall spread, And his beauty shall be as the olive-tree, And his fragrance as Lebanon.
יִשְׁבּוּ יִשְׁבִּי בְצֵלוֹ יִחְיוּ דָגָן וַיִּפְרֹתוּ כִגְפֵן זָכְרוּ כִּי־לִבְנוֹן:	8	They that dwell under his shadow shall again Make corn to grow, And shall blossom as the vine; The scent thereof shall be as the wine of Lebanon.
אֶפְרַיִם מַה-לִּי עוֹד לַעֲצָבִים אֲנִי עָנִיתִי וְאֲשׁוּרָנוּ אֲנִי כְבָרוֹשׁ רַעְנָן מִמֶּנִּי פָרִיךָ נִמְצָא:	9	Ephraim [shall say]: 'What have I to do any more with idols?' As for Me, I respond and look on him; I am like a leafy cypress-tree; From Me is thy fruit found.

מִי חָכֵם וַיֵּבֶן אֱלֹהִים נִבּוֹן וַיֵּדְעֵם כִּי־יִשְׁרָאִים
דִּרְכֵי יְהוָה וַצְדָקִים יִלְכּוּ בָּם וּפֹשְׁעִים
יִכָּשְׁלוּ בָּם:

10 Whoso is wise, let him understand these things,
Whoso is prudent, let him know them. For the ways
of the LORD are right, And the just do walk in them;
But transgressors do stumble therein.

הפטרת וישלח

The Haftarah is Obadiah 1:1 – 1:21.

חֲזֹן עֲבַדְיָה כַּה־אָמַר אֲדֹנָי יְהוָה לְאֲדוֹם
שְׁמוּעָה שָׁמַעְנוּ מֵאֵת יְהוָה וְצִיר בְּגוֹיִם
שָׁלַח קוֹמוּ וְנִקְוָמָה עָלֶיהָ לְמִלְחָמָה:

11 The vision of Obadiah. Thus saith the Lord God
concerning Edom: We have heard a message from the
LORD, And an ambassador is sent among the nations:
'Arise ye, and let us rise up against her in battle.'

הִנֵּה קָטַן נִתְתִּיד בְּגוֹיִם בְּיוֹי אֶתָּה מְאֹד:

2 Behold, I make thee small among the nations; Thou
art greatly despised.

זָדוֹן לִבְךָ הִשְׁיִאָךְ שִׁכְנִי בַּחֲגוּי־סֹלַע
מִרֹם שִׁבְתָּו אָמַר בְּלִבּוֹ מִי יוֹרְדֵנִי אֶרֶץ:

3 The pride of thy heart hath beguiled thee, O thou
that dwellest in the clefts of the rock, Thy habitation
on high; That sayest in thy heart: 'Who shall bring
me down to the ground?'

אִם־תִּגְבִּיחַ כְּנֶשֶׁר וְאִם־בֵּין כּוֹכָבִים שָׁמַיִם
קִנְיָה מִשָּׁם אוֹרִידָךְ נֹאֵם־יְהוָה:

4 Though thou make thy nest as high as the eagle, And
though thou set it among the stars, I will bring thee
down from thence, saith the LORD.

אִם־גִּנְבִּים בָּאוּ־לָךְ אִם־שׁוֹדְדֵי לַיְלָה
אֵיךְ נִדְמִיתָה הֲלֹא יִגְבּוּ דִּים אִם־בְּצֻרִים
בָּאוּ לָךְ הֲלֹא יִשְׁאִירוּ עַל־לֹת:

5 If thieves came to thee, if robbers by night— How art
thou cut off!— Would they not steal till they had
enough? If grape-gatherers came to thee, Would they
not leave some gleaning grapes?

אֵיךְ נִחְפְּשׁוּ עֲשׂוֹ נִבְעוּ מִצְפָּנָיו:

6 How is Esau searched out! How are his hidden places
sought out!

עַד־תִּגְבּוּל שְׁלֹחוֹךְ כָּל אֲנָשִׁי בְּרִיתְךָ
הִשְׁיִאוֹךְ יָכְלוּ לָךְ אֲנָשִׁי שְׁלָמָךְ לַחֲמֹךְ
יִשְׁיִמוּ מִזֹּר תַּחְתִּיךָ אֵין תְּבוּנָה בּוֹ:

7 All the men of thy confederacy Have conducted thee
to the border; The men that were at peace with thee
Have beguiled thee, and prevailed against thee; They
that eat thy bread lay a snare under thee, In whom
there is no discernment.

הֲלֹא בַּיּוֹם הַהוּא נֹאֵם־יְהוָה וַהֲאֲבִדְתִּי
חֲכָמִים מֵאֲדוֹם וַתְּבוּנָה מִתֵּר עֲשׂוֹ:

8 Shall I not in that day, saith the LORD, Destroy the
wise men out of Edom, And discernment out of the
mount of Esau?

וַתִּתֵּי גִבּוֹרֶיךָ תִּימָן לְמַעַן יִכְרֶת־אִישׁ
מִתֵּר עֲשׂוֹ מִקְטָל:

9 And thy mighty men, O Teman, shall be dismayed,
To the end that every one may be cut off from the
mount of Esau by slaughter.

מִחֲמַס אֲחִיךָ יַעֲקֹב תִּכְסֶּפֶךָ בּוֹשָׁה וְנִכְרַתָּ
לְעוֹלָם:

10 For the violence done to thy brother Jacob shame
shall cover thee, And thou shalt be cut off for ever.

בְּיוֹם עֲמֻדָּךְ מִנְגִּיד בְּיוֹם שְׁבוֹת זָרִים חִילוֹ
וְנִכְרִים בָּאוּ שְׁעָיו וְעַל־יְרוּשָׁלַם יָדוּ גּוֹזֵל
גַּם־אֶתְּהָ כָּאֶחָד מֵהֶם:

11 In the day that thou didst stand aloof, In the day that
strangers carried away his substance, And foreigners
entered into his gates, And cast lots upon Jerusalem,
Even thou wast as one of them.

וְאַל־תִּרְאֵה בְּיוֹם־אֶחָיֶךְ בְּיוֹם נָכְרוֹ וְאַל־
תִּשְׂמַח לְבְנֵי־יְהוּדָה בְּיוֹם אָבְדָם וְאַל־
תִּגְדֹּל פִּיךָ בְּיוֹם צָרָה:

12 But thou shouldest not have gazed on the day of thy
brother In the day of his disaster, Neither shouldest
thou have rejoiced over the children of Judah In the
day of their destruction; Neither shouldest thou have
spoken proudly In the day of distress.

אֶל־תִּבּוֹא בְּשַׁעַר־עַמִּי בְּיוֹם אִידָם אֶל־
תִּרְאֵה גַם־אֶתְּהָ בְּרָעָתוֹ בְּיוֹם אִידוֹ וְאַל־
תִּשְׁלַחֲנָה בְּחִילוֹ בְּיוֹם אִידוֹ:

13 Thou shouldest not have entered into the gate of My
people In the day of their calamity; Yea, thou
shouldest not have gazed on their affliction In the day
of their calamity, Nor have laid hands on their
substance In the day of their calamity.

וְאַל־תַּעֲמִיד עַל־הַפֶּרֶק לַחֲכָרִית אֶת־
פְּלִיטָיו וְאַל־תִּסְגֹּר שְׂרִידָיו בְּיוֹם צָרָה:

14 Neither shouldest thou have stood in the crossway, To
cut off those of his that escape; Neither shouldest thou
have delivered up those of his That did remain in the
day of distress.

כִּי־קָרוֹב יוֹם־יְהוָה עַל־כָּל־הַגּוֹיִם
כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתָ יַעֲשֶׂה לָּךְ גְּמֻלָּה וְיָשׁוּב
בְּרֹאשְׁךָ:

15 For the day of the LORD is near upon all the nations;
As thou hast done, it shall be done unto thee; Thy
dealing shall return upon thine own head. .

כִּי כַּאֲשֶׁר שָׁתִיתֶם עַל־הַר קֹדֶשִׁי וְשָׁתוּ
כָּל־הַגּוֹיִם תִּמְוִיד וְשָׁתוּ וְלָעוּ וְהָיוּ כְּלוֹא
הָיוּ:

16 For as ye have drunk upon My holy mountain, So
shall all the nations drink continually, Yea, they shall
drink, and swallow down, And shall be as though
they had not been.

וּבְהַר צִיּוֹן תִּהְיֶה פְּלִיטָה וְהָיָה קֹדֶשׁ
וַיִּרְשׁוּ בֵּית יַעֲקֹב אֶת מוֹרְשֵׁיהֶם:

17 But in mount Zion there shall be those that escape,
And it shall be holy; And the house of Jacob shall
possess their possessions.

וְהָיָה בֵּית־יַעֲקֹב אֵשׁ וּבֵית יוֹסֵף לְהִכָּה
וּבֵית עֵשָׂו לִקְשׁ וְדָלְקוּ בָהֶם וְאָכְלוּם וְלֹא־
יִהְיֶה שְׂרִיד לְבֵית עֵשָׂו כִּי יְהוָה דִּבֶּר:

18 And the house of Jacob shall be a fire, And the house
of Joseph a flame, And the house of Esau for stubble,
And they shall kindle in them, and devour them;
And there shall not be any remaining of the house of
Esau; For the LORD hath spoken.

וַיִּרְשׁוּ הַנֶּגֶב אֶת־הַר עֵשָׂו וְהַשְׂפֵּלָה אֶת־
פְּלִשְׁתִּים וַיִּרְשׁוּ אֶת־שֶׂדֶה אֶפְרַיִם וְאֶת־
שֶׂדֶה שִׁמְרוֹן וּבִנְיָמִן אֶת־הַגִּלְעָד:

19 And they of the South shall possess the mount of Esau,
And they of the Lowland the Philistines; And they
shall possess the field of Ephraim, And the field of
Samaria; And Benjamin shall possess Gilead.

וּגְלַת הַחֲלָהּ הִזָּה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־
כְּנַעֲנִים עַד־צָרְפָת וּגְלַת יְרוּשָׁלַם אֲשֶׁר־
בְּסַפְרָד יִרְשׁוּ אֶת עָרֵי הַנֶּגֶב:

20 And the captivity of this host of the children of Israel,
That are among the Canaanites, even unto Zarephath,
And the captivity of Jerusalem, that is in Sepharad,
Shall possess the cities of the South.

וְעָלוּ מוֹשָׁעִים בְּהַר צִיּוֹן לְשַׁפֵּט אֶת־הַר
עֵשָׂו וְהָיְתָה לְיְהוָה הַמְּלוּכָה:

21 And saviours shall come up on mount Zion To judge
the mount of Esau; And the kingdom shall be the
LORD'S.

הפטרת וישב

The Haftarah is Amos 2: 6 – 3: 8.

כֹּה אָמַר יְהוָה עַל-שְׁלֹשָׁה פְּשָׁעֵי יִשְׂרָאֵל
וְעַל-אַרְבָּעָה לֹא אֲשִׁיבֵנּוּ עַל-מִכְרָם
בַּכֶּסֶף צְדִיק וְאֶבִּיּוֹן בַּעֲבוּר נַעֲלִים:

II:6

Thus saith the LORD: For three transgressions of Israel, Yea, for four, I will not reverse it: Because they sell the righteous for silver, And the needy for a pair of shoes;

הַשֹּׂאֲפִים עַל-עַפְר-אֶרֶץ בְּרֹאשׁ דָּלִים
וְדֶרֶךְ עֲנִוִים יָטוּ וְאִישׁ וְאָבִיו יֵלְכוּ אַל-
הַנִּעְרָה לְמַעַן חַלֵּל אֶת-שֵׁם קָדְשִׁי:

7

That pant after the dust of the earth on the head of the poor, And turn aside the way of the humble; And a man and his father go unto the same maid, To profane My holy name; .

וְעַל-בְּגָדִים חֲבִלִּים יָטוּ אֵצֶל כָּל-מִזְבֵּחַ
וַיִּין עֲנוּשִׁים יִשְׁתּוּ בֵּית אֱלֹהֵיהֶם:

8

And they lay themselves down beside every altar Upon clothes taken in pledge, And in the house of their God they drink The wine of them that have been fined.

וְאֲנֹכִי הִשְׁמַדְתִּי אֶת-הָאֱמֹרִי מִבְּנֵיהֶם
אֲשֶׁר כְּגִבַּה אֲרָזִים גָּבְהוּ וְחֶסֶן הוּא
כְּאֱלוֹנִים וְאֲשַׁמִּיר פְּרִיו מִמַּעַל וְשָׂרְשָׁיו
מִתַּחַת:

9

Yet destroyed I the Amorite before them, Whose height was like the height of the cedars, And he was strong as the oaks; Yet I destroyed his fruit from above, And his roots from beneath.

וְאֲנֹכִי הֵעֲלִיתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
וְאֶזְלַךְ אֶתְכֶם בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה
לָרֶשֶׁת אֶת-אֶרֶץ הָאֱמֹרִי:

10

Also I brought you up out of the land of Egypt, And led you forty years in the wilderness, To possess the land of the Amorites.

וְאֲקִים מִבְּנֵיכֶם לְנָבִיאִים וּמִבְּחוּרֵיכֶם
לְנָזִירִים הֲאֵף אֵין-זֹאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נֹאֲם-
יְהוָה:

11

And I raised up of your sons for prophets, And of your young men for Nazirites. Is it not even thus, O ye children of Israel? Saith the LORD.

וַתִּשְׁקוּ אֶת-הַנָּזִירִים יַיִן וְעַל-הַנְּבִיאִים
צִוִּיתֶם לֵאמֹר לֹא תִנְבְּאוּ:

12

But ye gave the Nazirites wine to drink; And commanded the prophets, saying: 'Prophecy not.'

הִנֵּה אֲנֹכִי מַעִיק תַּחְתִּיכֶם כַּאֲשֶׁר תַּעִיק
הָעֲגֻלָּה הַמְלֵאָה לָהּ עָמִיר:

13

Behold, I will make it creak under you, As a cart creaketh that is full of sheaves.

וְאֶבֶד מְנוּס מִקָּל וְחֹזֵק לֹא-יִצְלָח
וְגִבּוֹר לֹא-יִמָּלֵט נַפְשׁוֹ:

14

And flight shall fail the swift, And the strong shall not exert his strength, Neither shall the mighty deliver himself;

וְתַפֵּשׁ תִּקְשֹׁת לֹא יַעֲמֵד וְקַל בְּרַגְלָיו לֹא
יִמָּלֵט וְרֹכֵב הַסּוּס לֹא יִמָּלֵט נַפְשׁוֹ:

15

Neither shall he stand that handleth the bow; And he that is swift of foot shall not deliver himself; Neither shall he that rideth the horse deliver himself;

וְאֶמִּיץ לְבֹו בַּגִּבּוֹרִים עָרוֹם יָנוּס בַּיּוֹם-
הַהוּא נֹאֲם יְהוָה: (פ)

16

And he that is courageous among the mighty Shall flee away naked in that day, Saith the LORD.

שִׁמְעוּ אֶת־הַדְּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה
עֲלֵיכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל כָּל־הַמִּשְׁפָּחָה
אֲשֶׁר הֵעֲלִיתִי מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר:

III:1

Hear this word that the LORD hath spoken against you, O children of Israel, against the whole family which I brought up out of the land of Egypt, saying:

רַק אֶתְכֶם יָדַעְתִּי מִכָּל מִשְׁפָּחוֹת הָאָדָמָה
עַל־כֵּן אֶפְקֹד עֲלֵיכֶם אֶת כָּל־עֲוֹנוֹתֵיכֶם:

2

You only have I known of all the families of the earth; Therefore I will visit upon you all your iniquities.

הֵילְכוּ שְׁנַיִם יַחְדָּו בְּלֹתִי אִם־נֹעְדוּ:

3

Will two walk together, Except they have agreed?

הִישָׁאֵג אַרְיֵה בַּיָּעַר וְטָרַף אֵין לוֹ הַיֹּתֵן
כַּפִּיר קוֹלֹ מִמֶּנֶּנְתּוֹ בְּלֹתִי אִם־לָקֹד:

4

Will a lion roar in the forest, When he hath no prey? Will a young lion give forth his voice out of his den, If he have taken nothing?

הַתִּפֹּל צִפּוֹר עַל־פֶּחַ הָאָרֶץ וּמִוֶּקֶשׁ אֵין
לָהּ הַיַּעֲלֶה־פֶחַ מִן־הָאָדָמָה וְלָקֹד לֹא
יִלְקֹד:

5

Will a bird fall in a snare upon the earth, Where there is no lure for it? Will a snare spring up from the ground, And have taken nothing at all?

אִם־יִתְקַע שׁוֹפָר בְּעִיר וְעַם לֹא יִתְרַדוּ
אִם־תִּהְיֶה רָעָה בְּעִיר וַיְהִי לֹא עָשָׂה:

6

Shall the horn be blown in a city, And the people not tremble? Shall evil befall a city, And the LORD hath not done it?

כִּי לֹא יַעֲשֶׂה אֲדֹנִי יְהוָה דְּבָר בִּי אִם־
גָּלָה סוֹדוֹ אֶל־עֲבָדָיו הַנְּבִיאִים:

7

For the Lord GOD will do nothing, But He revealeth His counsel unto His servants the prophets.

אַרְיֵה שָׁאֵג מִי לֹא יִירָא אֲדֹנִי יְהוָה דִּבֶּר
מִי לֹא יִנָּבֵא:

8

The lion hath roared, Who will not fear? The Lord GOD hath spoken, Who can but prophesy?

הפטרות מקץ

The Haftarah is I Kings 3:15 - 4:1.

וַיִּקֶץ שְׁלֹמֹה וַהֲנִה חֲלוֹם וַיָּבֹא יְרוּשָׁלַם
וַיַּעֲמֵד לִפְנֵי אֲרוֹן בְּרִית־אֲדֹנָי וַיַּעַל
עֹלוֹת וַיַּעַשׂ שְׁלָמִים וַיַּעַשׂ מִשְׁתָּה לְכָל־
עֲבָדָיו: (פ)

III:15

And Solomon awoke, and, behold, it was a dream; and he came to Jerusalem, and stood before the ark of the covenant of the LORD, and offered up burnt-offerings, and offered peace-offerings, and made a feast to all his servants.

אָז תָּבֹאנָה שְׁתֵּי נָשִׁים זָנוֹת אֶל־הַמֶּלֶךְ
וַתַּעֲמִדְנָה לִפְנָיו:

16

Then came there two women, that were harlots, unto the king, and stood before him.

וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה הָאֶחָת בִּי אֲדֹנָי אָנִי
וְהָאִשָּׁה הַזֹּאת יֹשֶׁבֶת בְּבֵית אַחֶד וְאֶלֶד
עִמָּה בְּבֵית:

17

And the one woman said: 'Oh, my lord, I and this woman dwell in one house; and I was delivered of a child with her in the house.

וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי לִלְדֹתַי וַתֵּלֶד גַּם־
הָאִשָּׁה הַזֹּאת וַאֲנַחְנוּ יחדוֹ אֵין־זָר אִתָּנוּ
בְּבֵית זולָתִי שְׁתֵּים־אֶנְחֵנוּ בְּבֵית:

18 And it came to pass the third day after I was delivered, that this woman was delivered also; and we were together; there was no stranger with us in the house, save we two in the house.

וַיָּמָת בֶּן־הָאִשָּׁה הַזֹּאת לַיְלָה אֲשֶׁר שָׁכְבָה
עָלָיו:

19 And this woman's child died in the night; because she overlay it.

וַתָּקָם בַּתוֹךְ הַלַּיְלָה וַתִּקַּח אֶת־בְּנִי
מֵאֶצְלִי וַאֲמַתָּהּ יְשֻׁנָּה וַתִּשְׁכְּבֵהוּ בְּחִיקָהּ
וְאֶת־בְּנֵהּ הַמָּת הִשְׁכִּיבָה בְּחִיקִי:

20 And she arose at midnight, and took my son from beside me, while thy handmaid slept, and laid it in her bosom, and laid her dead child in my bosom.

וַאֲקָם בַּבֹּקֶר לְהִינִיק אֶת־בְּנִי וְהִנֵּה־מָת
וְאֶת־בּוֹנֵן אֵלָיו בַּבֹּקֶר וְהִנֵּה לֹא־הָיָה בְּנִי
אֲשֶׁר יָלַדְתִּי:

21 And when I rose in the morning to give my child suck, behold, it was dead; but when I had looked well at it in the morning, behold, it was not my son, whom I did bear.'

וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה הָאַחֶרֶת לֹא כִּי בְנִי הָחַי
וּבְנֵךְ הַמָּת הַזֶּה אֲמַרְתְּ לֹא כִּי בְנֵךְ הַמָּת
וּבְנִי הָחַי וַתַּדְבֵּרְנָה לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ:

22 And the other woman said: 'Nay; but the living is my son, and the dead is thy son.' And this said: 'No; but the dead is thy son, and the living is my son.' Thus they spoke before the king.

וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ זֹאת אֲמַרְתְּ זֶה־בְּנִי הָחַי
וּבְנֵךְ הַמָּת הַזֶּה אֲמַרְתְּ לֹא כִּי בְנֵךְ הַמָּת
וּבְנִי הָחַי: (פ)

23 Then said the king: 'The one saith: This is my son that liveth, and thy son is the dead; and the other saith: Nay; but thy son is the dead, and my son is the living.'

וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ קַחוּ לִי־חֶרֶב וַיָּבֹאוּ הַחֶרֶב
לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ:

24 And the king said: 'Fetch me a sword.' And they brought a sword before the king.

וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ גִּזְרוּ אֶת־הַיֶּלֶד הָחַי
לְשְׁנַיִם וּתְנוּ אֶת־הַחֲצִי לְאַחַת וְאֶת־הַחֲצִי
לְאַחַת:

25 And the king said: 'Divide the living child in two, and give half to the one, and half to the other.'

וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה אֲשֶׁר־בְּנֵהּ הָחַי אֶל־הַמֶּלֶךְ
כִּי־נִכְמְרוּ רַחֲמֶיהָ עַל־בְּנֵהּ וַתֹּאמֶר בִּי
אֲדֹנָי תִּנּוּ־לָהּ אֶת־הַיֶּלֶד הָחַי וְהָמָת אֶל־
תְּמִיתָהוּ וְזֹאת אֲמַרְתְּ גַּם־לִי גַם־לָךְ לֹא
יִהְיֶה גִזְרוּ:

26 Then spoke the woman whose the living child was unto the king, for her heart yearned upon her son, and she said: 'Oh, my lord, give her the living child, and in no wise slay it.' But the other said: 'It shall be neither mine nor thine; divide it.'

וַיַּעַן הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר תִּנּוּ־לָהּ אֶת־הַיֶּלֶד
הָחַי וְהָמָת לֹא תְמִיתָהוּ הִיא אִמּוֹ: (ס)

27 Then the king answered and said: 'Give her the living child, and in no wise slay it: she is the mother thereof.'

וַיִּשְׁמְעוּ כָל־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר
שָׁפַט הַמֶּלֶךְ וַיִּירָאוּ מִפְּנֵי הַמֶּלֶךְ כִּי
רָאוּ כִּי־חֲכָמָת אֱלֹהִים בְּקֶרְבּוֹ לַעֲשׂוֹת
מִשְׁפָּט: (ס)

28 And all Israel heard of the judgment which the king had judged; and they feared the king; for they saw that the wisdom of God was in him, to do justice.

וַיְהִי תַמְלִךְ שְׁלֹמֹה מֶלֶךְ עַל-כָּל-
יִשְׂרָאֵל: (ס)

IV:1 And king Solomon was king over all Israel.

הפטרות ויגש

The Haftarah is Ezekiel 37:15 – 37:28.

וַיְהִי דְבַר-יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: XXXVII:15 And the word of the LORD came unto me, saying:

וְאַתָּה בֶן-אָדָם קַח-לָךְ עֵץ אֶחָד וּכְתֹב
עָלָיו לִיהוּדָה וְלִבְנֵי יִשְׂרָאֵל חֲבֵרָו וּלְקַח
עֵץ אֶחָד וּכְתֹב עָלָיו לְיוֹסֵף עֵץ אֶפְרַיִם
וְכָל-בֵּית יִשְׂרָאֵל חֲבֵרָו: 16 'And thou, son of man, take thee one stick, and write upon it: For Judah, and for the children of Israel his companions; then take another stick, and write upon it: For Joseph, the stick of Ephraim, and of all the house of Israel his companions;

וְקָרַב אֹתָם אֶחָד אֶל-אֶחָד לָךְ לַעֲשֹׂת אֶחָד
וְהָיוּ לְאֶחָד בְּיָדְךָ: 17 and join them for thee one to another into one stick, that they may become one in thy hand.

וּכְאֲשֶׁר יֹאמְרוּ אֲלֶיךָ בְּנֵי עַמְּךָ לֵאמֹר
הֲלוֹא-תִגִּיד לָנוּ מָה אַלֶּה לָּךְ: 18 And when the children of thy people shall speak unto thee, saying: Wilt thou not tell us what thou meanest by these?

דִּבֶּר אֲלֵהֶם כֹּה-אָמַר יְהוָה הִנֵּה
אֲנִי לֹקַח אֶת-עֵץ יוֹסֵף אֲשֶׁר בְּיַד-אֶפְרַיִם
וְשִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל חֲבֵרָו וְנָתַתִּי אוֹתָם עָלָיו
אֶת-עֵץ יְהוּדָה וַעֲשִׂיתָם לְעֵץ אֶחָד וְהָיוּ
אֶחָד בְּיָדִי: 19 say into them: Thus saith the Lord GOD: Behold, I will take the stick of Joseph, which is in the hand of Ephraim, and the tribes of Israel his companions; and I will put them unto him together with the stick of Judah, and make them one stick, and they shall be one in My hand.

וְהָיוּ הָעֵצִים אֲשֶׁר-תִּכְתֹּב עָלֵיהֶם בְּיָדְךָ
לְעֵינֵיהֶם: 20 And the sticks whereon thou writest shall be in thy hand before their eyes.

וְדִבַּר אֲלֵיהֶם כֹּה-אָמַר יְהוָה הִנֵּה
אֲנִי לֹקַח אֶת-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִבֵּין הַגּוֹיִם
אֲשֶׁר הִלְכּוּ-שָׁם וּקְבַצְתִּי אוֹתָם מִסְּבִיב
וְהִבֵּאתִי אוֹתָם אֶל-אֶדְמָתָם: 21 And say unto them: Thus saith the Lord GOD: Behold, I will take the children of Israel from among the nations, whither they are gone, and will gather them on every side, and bring them into their own land;

וַעֲשִׂיתִי אוֹתָם לְגוֹי אֶחָד בְּאֶרֶץ בְּהָרֵי
יִשְׂרָאֵל וּמֶלֶךְ אֶחָד יִהְיֶה לְכֻלָּם לְמֶלֶךְ
וְלֹא (כ' יְהוּדָה) [ק' יְהוּדָה] לְשֵׁנֵי גוֹיִם וְלֹא
יִחָצוּ עוֹד לְשִׁנֵּי מַמְלָכוֹת עוֹד: 22 and I will make them one nation in the land, upon the mountains of Israel, and one king shall be king to them all; and they shall be no more two nations, neither shall they be divided into two kingdoms any more at all;

וְלֹא יִטְמְאוּ עוֹד בְּגִלּוּלֵיהֶם וּבִשְׁקוּצֵיהֶם
וּבְכָל פְּשָׁעֵיהֶם וְהוֹשַׁעְתִּי אֹתָם מִכָּל
מוֹשְׁבֵתֵיהֶם אֲשֶׁר חָטְאוּ בָהֶם וְטָהַרְתִּי
אוֹתָם וְהָיוּ-לִי לְעָם וְאֲנִי אֱהִיָּה לָהֶם
לֵאלֹהִים:

23 neither shall they defile themselves any more with their idols, nor with their detestable things, nor with any of their transgressions; but I will save them out of all their dwelling-places, wherein they have sinned, and will cleanse them; so shall they be My people, and I will be their God.

וְעַבְדִּי דָוִד מֶלֶךְ עֲלֵיהֶם וְרוּעָה אֶחָד
יִהְיֶה לְכֻלָּם וּבְמִשְׁפָּטַי יֵלְכוּ וְחֻקוֹתַי
יִשְׁמְרוּ וְעָשׂוּ אוֹתָם:

24 And My servant David shall be king over them, and they all shall have one shepherd; they shall also walk in Mine ordinances, and observe My statutes, and do them.

וַיֵּשְׁבוּ עַל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְעַבְדִּי
יַעֲקֹב אֲשֶׁר יָשְׁבוּ-בָּהּ אֲבוֹתֵיכֶם וַיֵּשְׁבוּ
עָלֶיהָ הָמָּה וּבְנֵיהֶם וּבְנֵי בְנֵיהֶם עַד-עוֹלָם
וְדָוִד עַבְדִּי נָשָׂא לָהֶם לְעוֹלָם:

25 And they shall dwell in the land that I have given unto Jacob My servant, wherein your fathers dwelt; and they shall dwell therein, they, and their children, and their children's children, for ever; and David My servant shall be their prince for ever.

וְכָרַתִּי לָהֶם בְּרִית שְׁלֹום בְּרִית עוֹלָם
יִהְיֶה אוֹתָם וְנִתְּתִים וְהִרְבֵּיתִי אוֹתָם וְנִתְּתִי
אֶת-מִקְדָּשִׁי בְּתוֹכָם לְעוֹלָם:

26 Moreover I will make a covenant of peace with them—it shall be an everlasting covenant with them; and I will establish them, and multiply them, and will set My sanctuary in the midst of them for ever.

וְהָיָה מִשְׁכְּנִי עֲלֵיהֶם וְהָיִיתִי לָהֶם
לֵאלֹהִים וְהָמָּה יִהְיוּ-לִי לְעָם:

27 My dwelling-place also shall be over them; and I will be their God, and they shall be My people.

וַיֵּדְעוּ הַגּוֹיִם כִּי אֲנִי יְהוָה מְקַדֵּשׁ
אֶת-יִשְׂרָאֵל בְּהִיּוֹת מִקְדָּשִׁי בְּתוֹכָם
לְעוֹלָם: (פ)

28 And the nations shall know that I am the LORD that sanctify Israel, when My sanctuary shall be in the midst of them for ever.

הפסרת ויחי

The Haftarah is I Kings 2:1 – 2:12.

וַיִּקְרְבוּ יְמֵי-דָוִד לָמוּת וַיִּצַּו אֶת-שְׁלֹמֹה
בְּנוֹ לֵאמֹר:

II:1 Now the days of David drew nigh that he should die; and he charged Solomon his son, saying:

אֲנִי הֵלֵךְ בְּדֶרֶךְ כָּל-הָאָרֶץ וְחִזַּקְתָּ
וְהָיִיתָ לְאִישׁ:

2 'I go the way of all the earth; be thou strong therefore, and show thyself a man;

וְשָׁמַרְתָּ אֶת־מִשְׁמֶרְתּוֹ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
לְלַכֵּת בְּדַרְכָּיו לְשָׁמֵר חֻקֵּי מִצְוֹתָיו
וּמִשְׁפָּטָיו וְעֲדוּתָיו כַּכָּתוּב בְּתוֹרַת מֹשֶׁה
לְמַעַן תִּשְׁכִּיל אֶת כָּל־אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה וְאֵת
כָּל־אֲשֶׁר תִּפְנֶה שָׁם:

לְמַעַן יָקִים יְהוָה אֶת־דְּבָרוֹ אֲשֶׁר דִּבֶּר
עָלַי לֵאמֹר אִם־יִשְׁמְרוּ בְנֵיךָ אֶת־דִּרְכָם
לְלַכֵּת לִפְנֵי בְּאֵמַת כָּל־לִבָּם וּבְכָל־
נַפְשָׁם לֵאמֹר לֹא־יִכָּרֵת לְךָ אִישׁ מֵעַל
כִּסֵּא יִשְׂרָאֵל:

וְגַם אַתָּה יָדַעְתָּ אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה לִי יוֹאָב
בֶּן־צְרוּיָה אֲשֶׁר עָשָׂה לְשְׁנֵי־שָׂרֵי צְבָאוֹת
יִשְׂרָאֵל לְאַבְנֵר בֶּן־נֵר וּלְעִמָּשָׁא בֶן־
נִתָּן וַיַּתְּרֵם וַיִּשֶׁם דָּמִי־מִלְחָמָה בְּשָׁלֹם
וַיִּתֵּן דָּמִי מִלְחָמָה בַּחֲגֻרְתּוֹ אֲשֶׁר בְּמַתְנָיו
וּבִנְעָלוֹ אֲשֶׁר בְּרַגְלָיו:

וַעֲשִׂיתָ כַּחֲכָמְתְּךָ וְלֹא־תוֹרַד שִׁיבְתּוֹ
בְּשָׁלֹם שְׂאֵל:

וּלְבָנֵי בַרזִילַי הַגִּלְעָדִי תַעֲשֶׂה־חֶסֶד וְחֵן
בְּאֹכְלֵי שֶׁלְחָנְךָ כִּי־כֵן קָרַבְנִי אֵלַי בְּבָרְחִי
מִפְּנֵי אֲבִשְׁלוֹם אָחִיךָ:

וְהִנֵּה עִמָּהּ שִׁמְעִי בֶן־גֵּרָא בֶן־הִימָיִנִי
מִבְּחָרִים וְהוּא קָלָלָנִי קָלָלָה נִמְרָצַת בָּיוֹם
לְכַתִּי מַחֲנִים וְהוּא־יָרַד לִקְרָאתִי הַיַּרְדֵּן
וְאִשָּׁבַע לוֹ בַּיהוָה לֵאמֹר אִם־אֶמְוֶתְךָ
בַּחֶרֶב:

וְעַתָּה אֶל־תִּנְקְהוּ כִּי אִישׁ חָכָם אַתָּה
וַיָּדַעְתָּ אֵת אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה־לוֹ וְהוֹרַדְתָּ אֶת־
שִׁיבְתּוֹ בַּדָּם שְׂאוֹל:

וַיִּשְׁכַּב דָּוִד עִם־אֲבֹתָיו וַיִּקָּבֵר בְּעִיר
דָּוִד: (פ)

and keep the charge of the LORD thy God, to walk in
His ways, to keep His statutes, and His
commandments, and His ordinances, and His
testimonies, according to that which is written in the
law of Moses, that thou mayest prosper in all that
thou doest, and whithersoever thou turnest thyself;

that the LORD may establish His word which He
spoke concerning me, saying: If thy children take
heed to their way, to walk before Me in truth with all
their heart and with all their soul, there shall not fail
thee, said He, a man on the throne of Israel.

Moreover thou knowest also what Joab the son of
Zeruiah did unto me, even what he did to the two
captains of the hosts of Israel, unto Abner the son of
Ner and unto Amasa the son of Jether, whom he slew,
and shed the blood of war in peace, and put the blood
of war upon his girdle that was about his loins, and in
his shoes that were on his feet.

Do therefore according to thy wisdom, and let not
his hoar head go down to the grave in peace.

But show kindness unto the sons of Barzillai the
Gileadite, and let them be of those that eat at thy
table; for so they drew nigh unto me when I fled from
Absalom thy brother.

And, behold, there is with thee Shimei the son of
Gera, the Benjamite, of Bahurim, who cursed me with
a grievous curse in the day when I went to Mahanaim;
but he came down to meet me at the Jordan, and I
swore to him by the LORD, saying: I will not put thee
to death with the sword.

Now therefore hold him not guiltless, for thou art a
wise man; and thou wilt know what thou oughtest to
do unto him, and thou shalt bring his hoar head
down to the grave with blood.'

And David slept with his fathers, and was buried in
the city of David.

והיָמִים אֲשֶׁר מָלַךְ דָּוִד עַל־יִשְׂרָאֵל
אַרְבָּעִים שָׁנָה בְּחֶבְרוֹן מָלַךְ שִׁבְעַ שָׁנִים
וּבִירוּשָׁלַם מָלַךְ שְׁלֹשִׁים וְשָׁלֹשׁ שָׁנִים:

וּשְׁלֹמֹה יָשָׁב עַל־כִּסֵּא דָּוִד אָבִיו וַתִּכָּן
מַלְכוּתוֹ מְאֹד: (ס)

11 And the days that David reigned over Israel were forty years: seven years reigned he in Hebron, and thirty and three years reigned he in Jerusalem.

12 And Solomon sat upon the throne of David his father; and his kingdom was established firmly.

מפטיר לשבת ראש חודש

The Maftir for Shabbat Rosh Hodesh is Numbers 28:9 – 15.

וביום השבת שני־קבשים בני־שנה
תמימם ושני עשר־נים סלת מנחה בלולה
בשמן ונסכו:

XXVIII:9

And on the sabbath day two he-lambs of the first year without blemish, and two tenth parts of an ephah of fine flour for a meal-offering, mingled with oil, and the drink-offering thereof.

עלת שבת בשבתו על־עלת התמיד
ונסכה: (פ)

10

This is the burnt-offering of every sabbath, beside the continual burnt-offering, and the drink-offering thereof.

ובראשי חדשיכם תקריבו עלה ליהוה
פרים בני־בקר שנים ואיל אחד קבשים
בני־שנה שבעה תמימם:

11

And in your new moons ye shall present a burnt-offering unto the LORD: two young bullocks, and one ram, seven he-lambs of the first year without blemish;

ושלשה עשר־נים סלת מנחה בלולה
בשמן לפר האחד ושני עשר־נים סלת
מנחה בלולה בשמן לאיל האחד:

12

and three tenth parts of an ephah of fine flour for a meal-offering, mingled with oil, for each bullock; and two tenth parts of fine flour for a meal-offering, mingled with oil, for the one ram;

ועשרון עשרון סלת מנחה בלולה בשמן
לפבש האחד עלה בית גיחת אשה
ליהוה:

13

and a several tenth part of fine flour mingled with oil for a meal-offering unto every lamb; for a burnt-offering of a sweet savour, an offering made by fire unto the LORD.

ונסביהם חצי ההין והיה לפר ושלישת
ההין לאיל ורביעת ההין לפבש גין זאת
עלת חדש בחדשו לחדשי השנה:

14

And their drink-offerings shall be half a hin of wine for a bullock, and the third part of a hin for the ram, and the fourth part of a hin for a lamb. This is the burnt-offering of every new moon throughout the months of the year.

ושעיר עזים אחד לחטאת ליהוה
על־עלת התמיד יעשה ונסכו: (ס)

15

And one he-goat for a sin-offering unto the LORD; it shall be offered beside the continual burnt-offering, and the drink-offering thereof.

הפטרת שבת ראש חודש

The Haftarah for Shabbat Rosh Hodesh is Isaiah 66:1 – 24.

כֹּה אָמַר יְהוָה הַשָּׁמַיִם כִּסֵּאִי וְהָאָרֶץ
הַדָּם רִגְלִי אֵי־זֶה בֵּית אֲשֶׁר תִּבְנוּ־לִי
וְאֵי־זֶה מְקוֹם מְנוּחָתִי:

LXVI:1

Thus saith the LORD: The heaven is My throne, and the earth is My footstool; where is the house that ye may build unto Me? And where is the place that may be My resting-place?

וְאֵת־כָּל־אֱלֹהֵי יָדַי עֲשֵׂתָה וַיְהִי כָל־אֱלֹהֵי
נָאִם־יְהוָה וְאֵל־זֶה אֶפְשָׁה אֶל־עֲנִי
וְנִכְחֵ־לִי וְחִרַּדְתִּי עַל־דְּבָרִי:

2

For all these things hath My hand made, and so all these things came to be, saith the LORD; but on this man will I look, even on him that is poor and of a contrite spirit, and trembleth at My word.

שֹׁחֵט הַשּׁוֹר מִכֶּה-אִישׁ זֹבֵחַ הַשֶּׁה עֶרְף
כָּלֵב מַעֲלָה מִנְחָה דָם-חֲזִיר מִזְכִּיר לִבְנֵה
מִבְרָךְ אֲנִי גַם-הֵמָּה בָּחֲרוּ בְּדַרְכֵיהֶם
וּבִשְׁקֻצֵיהֶם נִפְשָׁם חֲפָצָה:

גַּם-אֲנִי אֶבְחַר בְּתַעֲלָלֵיהֶם וּמִגִּוְרָתָם
אָבִיא לָהֶם יָעַן קִרְאָתִי וְאִין עֲזָנָה דְּבִרְתִּי
וְלֹא שָׁמְעוּ וַיַּעֲשׂוּ הָרַע בְּעֵינַי וּבְאֲשֶׁר
לֹא-חֲפָצָתִי בָּחָרוּ: (ס)

שָׁמְעוּ דְּבַר-יְהוָה הַחֲרָדִים אֶל-דְּבָרוֹ
אָמְרוּ אֲחִיכֶם שְׁנְאִיכֶם מְנַדִּיכֶם לְמַעַן שְׁמִי
יִכְבֵּד יְהוָה וְנִרְאָה בְּשִׂמְחַתְכֶם וְהֵם יִבְשׁוּ:

קוֹל שָׁאוֹן מִעִיר קוֹל מַהֲיָכָל קוֹל יְהוָה
מִשְׁלֵם גָּמוֹל לְאֵיבָיו:

בְּטָרֶם תַּחֲלִי יִלְדָה בְּטָרֶם יָבוֹא חֶבֶל לָהּ
וְהִמְלִיטָה זָכָר:

מִי-שָׁמַע כְּזֹאת מִי רָאָה כְּאֵלֶּה הַיּוֹחֵל
אֶרֶץ בְּנוֹם אֶחָד אִם-יִנְלַד גּוֹי בְּעַם אֶחָת
כִּי-תֵלֵךְ גַּם-יִלְדָה צִיּוֹן אֶת-בְּנֵיהָ:

הֲאֲנִי אֲשַׁבֵּיר וְלֹא אוֹלִיד יֹאמַר יְהוָה
אִם-אֲנִי הַמוֹלִיד וְעַצְרָתִי אָמַר אֱלֹהֶיךָ:
(ס)

שִׂמְחוּ אֶת-יְרוּשָׁלַם וְגִילוּ בָּהּ כָּל-אֲהֲבֵיהָ
שִׂישׂוּ אֶתְּהָ מְשׁוֹשׁ כָּל-הַמְתַּאֲבָלִים עָלֶיהָ:

לְמַעַן תִּינָקוּ וּשְׂבַעְתֶּם מִשָּׂד תִּנְחַמְתֶּה
לְמַעַן תִּמְצְוּ וְהִתְעַנְּגַתֶּם מִזֵּי כְבוֹדָהּ:
(ס)

כִּי-כֵן אָמַר יְהוָה הִנְנִי נֹטֶה אֲלֶיהָ כְּנֹהַר
שְׁלֹום וּכְנַחַל שׁוֹטֵף כְּבוֹד גּוֹיִם וַיִּנְקַתֶּם
עַל-צֵד תִּנְשְׂאוּ וְעַל-בְּרָכִים תִּשְׁעֲשְׂעוּ:

כְּאִישׁ אֲשֶׁר אָמוּ תִנְחַמְנוּ בֵּן אֲנָכִי
אֲנַחְמְכֶם וּבִירוּשָׁלַם תִּנְחַמוּ:

He that killeth an ox is as if he slew a man; he that sacrificeth a lamb, as if he broke a dog's neck; He that offereth a meal-offering, as if he offered swine's blood; he that maketh a memorial-offering of frankincense, as if he blessed an idol; according as they have chosen their own ways, and their soul delighteth in their abominations;

Even so I will choose their mockings, And will bring their fears upon them; Because when I called, none did answer; When I spoke, they did not hear, But they did that which was evil in Mine eyes, And chose that in which I delighted not.

Hear the word of the LORD, Ye that tremble at His word: Your brethren that hate you, that cast you out for My name's sake, have said: 'Let the LORD be glorified, That we may gaze upon your joy', But they shall be ashamed.

Hark! an uproar from the city, Hark! it cometh from the temple, Hark! the LORD rendereth recompense to His enemies.

Before she travailed, she brought forth; Before her pain came, She was delivered of a man-child.

Who hath heard such a thing? Who hath seen such things? Is a land born in one day? Is a nation brought forth at once? For as soon as Zion travailed, She brought forth her children.

Shall I bring to the birth, and not cause to bring forth? Saith the LORD; Shall I that cause to bring forth shut the womb? Saith thy God.

Rejoice ye with Jerusalem, And be glad with her, all ye that love her; Rejoice for joy with her, All ye that mourn for her;

That ye may suck, and be satisfied With the breast of her consolations; That ye may drink deeply with delight Of the abundance of her glory.

For thus saith the LORD: Behold, I will extend peace to her like a river. And the wealth of the nations like an overflowing stream, and ye shall suck thereof: Ye shall be borne upon the side, and shall be dandled upon the knees.

As one whom his mother comforteth, So will I comfort you; and ye shall be comforted in Jerusalem.

וּרְאִיתֶם וְשֵׁשׁ לְבָבְכֶם וְעֲצְמוֹתֵיכֶם כִּדְשָׁא
תִּפְרַחְנָה וְנוֹדַעַה יְד־יְהוָה אֶת־עַבְדּוֹ
וְזַעַם אֶת־אֹיְבָיו: (ס)

14 And when ye see this, your heart shall rejoice, and
your bones shall flourish like young grass; and the
hand of the LORD shall be known toward His
servants, and He will have indignation against His
enemies.

כִּי־הִנֵּה יְהוָה בָּאֵשׁ יָבֹא וְכִסּוּפָה
מִרְכָּבָתוֹ לְהָשִׁיב בַּחֲמָה אַפּוֹ וְגַעְרָתוֹ
בִּלְהַבִּי־אֵשׁ:

15 For, behold, the LORD will come in fire, And His
chariots shall be like the whirlwind; to render His
anger with fury, And His rebuke with flames of fire.

כִּי בָאֵשׁ יִהְיֶה נִשְׁפָּט וּבַחֲרָבוֹ
אֶת־כָּל־בָּשָׂר וְרַבּוֹ תִּלְלִי יְהוָה:

16 For by fire will the LORD contend, And by His sword
with all flesh; And the slain of the LORD shall be
many.

הַמְתַּקְדָּשִׁים וְהַמְטַהֲרִים אֶל־הַגִּנּוֹת אַחֵר
(כ' אַחַד) [ק' אַחַת] בַּתּוֹךְ אֲכָלִי בָשָׂר
הַחֲזִיר וְהַשֶּׁקֶץ וְהָעֶכְבֵּר יַחְדָּו יִסָּפוּ
נָאִם־יְהוָה:

17 They that sanctify themselves and purify themselves
to go unto the gardens, behind one in the midst,
Eating swine's flesh, and the detestable thing, and the
mouse, Shall be consumed together, saith the LORD.

וְאֲנֹכִי מַעֲשִׂיהֶם וּמַחְשַׁבְתֵּיהֶם בָּאָה
לְקַבֵּץ אֶת־כָּל־הַגּוֹיִם וְהַלְשׁוֹת וּבָאוּ וְרָאוּ
אֶת־כְּבוֹדִי:

18 For I [know] their works and their thoughts; [the
time] cometh, that I will gather all nations and
tongues; and they shall come, and shall see My glory.

וְשִׁמְתִּי בָהֶם אוֹת וּשְׁלַחְתִּי מֵתָם וּפְלִיטִים
אֶל־הַגּוֹיִם תַּרְשִׁישׁ פּוּל וְלֹד וְתֻבַּל וְיָוָן
תִּבְלִי וַיִּנּוּן הָאֵלִים הִרְחִקִים אֲשֶׁר לֹא־שָׁמְעוּ
אֶת־שִׁמְעִי וְלֹא־רָאוּ אֶת־כְּבוֹדִי וְהִגִּידוּ
אֶת־כְּבוֹדִי בַּגּוֹיִם:

19 And I will work a sign among them, and I will send
such as escape of them unto the nations, to Tarshish,
Pul and Lud, that draw the bow, to Tubal and Javan,
to the isles afar off, that have not heard My fame,
neither have seen My glory; and they shall declare My
glory among the nations.

וְהֵבִיאוּ אֶת־כָּל־אֲחֵיכֶם מִכָּל־הַגּוֹיִם
מִנְחָה לַיהוָה בַּסּוּסִים וּבַרְכָב וּבַצִּבִּיִּם
וּבַפָּרָדִּים וּבַכִּפּוּרֹת עַל הַר קָדְשִׁי
יְרוּשָׁלַם אָמַר יְהוָה כֹּאֲשֶׁר יָבִיאוּ בְנֵי
יִשְׂרָאֵל אֶת־הַמִּנְחָה בְּכֵלִי טָהוֹר בֵּית
יְהוָה:

20 And they shall bring all your brethren out of all the
nations for an offering unto the LORD, upon horses,
and in chariots, and in fitters, and upon mules, and
upon swift beasts, to My holy mountain Jerusalem,
saith the LORD, as the children of Israel bring their
offering in a clean vessel into the house of the LORD.

וְגַם־מֵהֶם אֶקַּח לַכֹּהֲנִים לַלְוִיִּם אָמַר
יְהוָה:

21 And of them also will I take for the priests and for the
Levites, saith the LORD.

כִּי כֹאֲשֶׁר הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים וְהָאָרֶץ
הַחֲדָשָׁה אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה עִמָּדִים לִפְנֵי
נָאִם־יְהוָה כֵּן יַעֲמֵד זֶרְעֲכֶם וְשִׁמְכֶם:

22 For as the new heavens and the new earth, which I
will make, shall remain before Me, saith the LORD, so
shall your seed and your name remain.

וְהָיָה מִדֵּי-חֹדֶשׁ בְּחַדְשׁוֹ וּמִדֵּי שַׁבָּת
בְּשַׁבָּתוֹ יָבוֹא כָּל-בָּשָׂר לְהִשְׁתַּחֲוֹת לִפְנֵי
אֲמֹר יְהוָה:

23 And it shall come to pass, that from one new moon to another, and from one sabbath to another, shall all flesh come to worship before Me, Saith the LORD.

וַיֵּצְאוּ וַרְאוּ בַּפִּגְרֵי הָאֲנָשִׁים הַפְּשָׁעִים בִּי
כִּי תוֹלַעְתָּם לֹא תָמוּת וְאִשָּׁם לֹא תִכָּבֵּה
וְהָיוּ דְרָאוֹן לְכָל-בָּשָׂר: וְהָיָה מִדֵּי חֹדֶשׁ
בְּחַדְשׁוֹ וּמִדֵּי שַׁבָּת בְּשַׁבָּתוֹ יָבוֹא כָּל בָּשָׂר
לְהִשְׁתַּחֲוֹת לִפְנֵי אֲמֹר יְהוָה

24 And they shall go forth, and look Upon the carcasses of the men that have rebelled against Me; For their worm shall not die, Neither shall their fire be quenched; And they shall be an abhorring unto all flesh.

הפטרת שבת מחר חודש

The Haftarah for Shabbat Maḥar Ḥodesh is I Samuel 20:18 – 42.

וַיֹּאמֶר-לוֹ יְהוֹנָתָן מִתָּר חֹדֶשׁ וּנְפַקְדָּתְךָ כִּי
יִפְקֹד מוֹשְׁבֶךָ:

XX:18 And Jonathan said unto him: 'To-morrow is the new moon; and thou wilt be missed, thy seat will be empty.

וּשְׁלֹשֶׁת תִּכְרֹד מָאֹד וּבָאתָ אֶל-הַמָּקוֹם
אֲשֶׁר-נִסְתַּרְתָּ שָׁם בַּיּוֹם הַמַּעֲשֶׂה וַיִּשְׁבְּתָהּ
אֶצֶל הָאֶבֶן הָאֵזֶל:

19 And in the third day thou shalt hide thyself well, and come to the place where thou didst hide thyself in the day of work, and shalt remain by the stone Ezel.

וְאֲנִי שְׁלֹשֶׁת תַּחְצִים צִדָּה אוֹרֶה
לְשַׁלַּח-לִי לְמַטְרָה:

20 And I will shoot three arrows to the side-ward, as though I shot at a mark.

וְהִנֵּה אֶשְׁלַח אֶת-הַנֶּפֶעַר לְךָ מִצָּא
אֶת-הַתַּחְצִים אִם-אָמַר אֲמֹר לְנֶעַר הִנֵּה
הַתַּחְצִים מִמֶּנִּי וְהִנֵּה קָחְנוּ וּבָאָה כִּי-שָׁלוֹם
לָךְ וְאִין דְּבַר חַי־יְהוָה:

21 And, behold, I will send the lad: Go, find the arrows. If I say unto the lad: Behold, the arrows are on this side of thee; take them, and come; for there is peace to thee and no hurt, as the LORD liveth.

וְאִם-כֵּה אָמַר לְעֹלָם הִנֵּה תַחְצִים מִמֶּנִּי
וְהִלָּאָה לְךָ כִּי שְׁלַחְךָ יְהוָה:

22 But if I say thus unto the boy: Behold, the arrows are beyond thee; go thy way; for the LORD hath sent thee away.

וְהִדְבַּר אֲשֶׁר דִּבַּרְנוּ אֲנִי וְאַתָּה הִנֵּה יְהוָה
בֵּינִי וּבֵינְךָ עַד-עוֹלָם: (ס)

23 And as touching the matter which I and thou have spoken of, behold, the LORD is between me and thee for ever.

וַיִּסְתֵּר דָּוִד בַּשָּׂדֶה וַיְהִי הַחֹדֶשׁ וַיֵּשֶׁב
הַמֶּלֶךְ (כ' על) [ק' אֶל-] לֶאֱכֹל:

24 So David hid himself in the field; and when the new moon was come, the king sat him down to the meal to eat.

וַיֵּשֶׁב הַמֶּלֶךְ עַל-מוֹשְׁבֹו כַּפְּעָם בַּפְּעָם
אֶל-מוֹשֵׁב הַקִּיר וַיִּקָּם יְהוֹנָתָן וַיֵּשֶׁב אֲבִנֵּר
מִצֵּד שְׂאוּל וַיִּפְקֹד מָקוֹם דָּוִד:

25 And the king sat upon his seat, as at other times, even upon the seat by the wall; and Jonathan stood up, and Abner sat by Saul's side; but David's place was empty.

וְלֹא־דָבַר שְׁאוּל מֵאוֹמֶה בֵּינוֹם הַהוּא כִּי
אָמַר מִקֵּרָה הוּא בִלְתִּי טָהוֹר הוּא כִּי־לֹא
טָהוֹר: (ס)

26 Nevertheless Saul spoke not any thing that day; for he thought: 'Something hath befallen him, he is unclean; surely he is not clean.'

וַיְהִי מִמָּחָרֵת הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי וַיִּפְקֹד מְקוֹם
דָּוִד (פ) וַיֹּאמֶר שְׁאוּל אֶל־יְהוֹנָתָן בְּנוֹ
מְדוּעַ לֹא־בָא בֶן־יִשִּׁי גַם־תָּמוּל גַּם־הַיּוֹם
אֶל־הַלֶּחֶם:

27 And it came to pass on the morrow after the new moon, which was the second day, that David's place was empty; and Saul said unto Jonathan his son: 'Wherefore cometh not the son of Jesse to the meal, neither yesterday, nor to-day?'

וַיַּעַן יְהוֹנָתָן אֶת־שְׁאוּל נִשְׁאָל נִשְׁאָל דָּוִד
מֵעַמְדִי עַד־בֵּית לָחֶם:

28 And Jonathan answered Saul: 'David earnestly asked leave of me to go to Beth-lehem;

וַיֹּאמֶר שְׁלַחֲנִי נָא כִּי זָבַח מִשְׁפָּחָה
לָנוּ בָעִיר וְהוּא צְוָה־לִּי אָחִי וְעַתָּה
אִם־מִצָּאתִי חַן בְּעֵינֶיךָ אִמְלֹטָה נָא וְאַרְאֶה
אֶת־אָחִי עַל־כֵּן לֹא־בָא אֶל־שְׁלַחַן
הַמֶּלֶךְ: (ס)

29 and he said: Let me go, I pray thee; for our family hath a sacrifice in the city; and my brother, he hath commanded me; and now, if I have found favour in thine eyes, let me get away, I pray thee, and see my brethren. Therefore he is not come unto the king's table.'

וַיַּחֲרֹאֶף שְׁאוּל בִּיהוֹנָתָן וַיֹּאמֶר לוֹ
בֶּן־נִעּוֹת הַמֶּרְדּוֹת הֲלֹא יָדַעְתִּי כִּי־בָחַר
אַתָּה לְבֶן־יִשִּׁי לְבָשֶׁתְּךָ וּלְבָשֶׁת עֲרוֹת
אִמֶּךָ:

30 Then Saul's anger was kindled against Jonathan, and he said unto him: 'Thou son of perverse rebellion, do not I know that thou hast chosen the son of Jesse to thine own shame, and unto the shame of thy mother's nakedness?

כִּי כָל־הַיָּמִים אֲשֶׁר בֶּן־יִשִּׁי חַי
עַל־הָאֲדָמָה לֹא תִכּוֹן אַתָּה וּמַלְכוּתְךָ
וְעַתָּה שְׁלַח וְקַח אֹתוֹ אֵלַי כִּי בֶן־מוֹת
הוּא: (ס)

31 For as long as the son of Jesse liveth upon the earth, thou shalt not be established, nor thy kingdom. Wherefore now send and fetch him unto me, for he deserveth to die.'

וַיַּעַן יְהוֹנָתָן אֶת־שְׁאוּל אָבִיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו
לָמָּה יוּמָת מֶה עָשָׂה:

32 And Jonathan answered Saul his father, and said unto him: 'Wherefore should he be put to death? what hath he done?'

וַיִּטֹּל שְׁאוּל אֶת־הַחֲנִית עָלָיו לְהַכּוֹתוֹ
וַיַּדַּע יְהוֹנָתָן כִּי־כָלָה הָיָא מֵעַם אָבִיו
לְהַמִּית אֶת־דָּוִד: (ס)

33 And Saul cast his spear at him to smite him; whereby Jonathan knew that it was determined of his father to put David to death.

וַיָּקָם יְהוֹנָתָן מֵעַם הַשְּׁלָחַן בְּחַר־יָאֵף
וְלֹא־אָכַל בַּיּוֹם־הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי לֶחֶם כִּי
נִעְצַב אֶל־דָּוִד כִּי הִכְלִמוּ אָבִיו: (ס)

34 So Jonathan arose from the table in fierce anger, and did eat no food the second day of the month; for he was grieved for David, and because his father had put him to shame.

וַיְהִי בַּבֹּקֶר וַיֵּצֵא יְהוֹנָתָן הַשָּׂדֶה לְמוֹעֵד
דָּוִד וְנָעַר קָטָן עִמּוֹ:

35 And it came to pass in the morning, that Jonathan went out into the field at the time appointed with David, and a little lad with him.

וַיֹּאמֶר לְנַעֲרוֹ רֵץ מֵצֵא נָא אֶת־הַחֲצִים
אֲשֶׁר אָנֹכִי מוֹרֶה הַנֶּעַר רֵץ וְהוֹאֲרָה
הַחֲצִי לְהַעֲבֹרוֹ:

36 And he said unto his lad: 'Run, find now the arrows which I shoot.' And as the lad ran, he shot an arrow beyond him.

וַיָּבֹא הַנֶּעַר עַד־מְקוֹם הַחֲצִי אֲשֶׁר יָרָה
יְהוֹנָתָן וַיִּקְרָא יְהוֹנָתָן אַחֲרֵי הַנֶּעַר וַיֹּאמֶר
הֲלֹא הַחֲצִי מִמֶּנּוּ וְהִלָּאָה:

37 And when the lad was come to the place of the arrow which Jonathan had shot, Jonathan cried after the lad, and said: 'Is not the arrow beyond thee?'

וַיִּקְרָא יְהוֹנָתָן אַחֲרֵי הַנֶּעַר מְהֵרָה חֲוִשָׁה
אֶל־תַּעֲמֹד וַיִּלָּקֵט נֶעַר יְהוֹנָתָן אֶת־
(כ') הַחֲצִי (ק' תַּחֲצִים) וַיָּבֹא אֶל־אֲדֹנָיו:

38 And Jonathan cried after the lad: 'Make speed, hasten, stay not.' And Jonathan's lad gathered up the arrows, and came to his master.

וְהַנֶּעַר לֹא־יָדָע מְאוּמָה אֵד יְהוֹנָתָן וְדָוִד
יָדָעוּ אֶת־הַדָּבָר: (ס)

39 But the lad knew not any thing; only Jonathan and David knew the matter.

וַיִּתֵּן יְהוֹנָתָן אֶת־כְּלָיו אֶל־הַנֶּעַר אֲשֶׁר־לוֹ
וַיֹּאמֶר לוֹ לֵךְ הִבֵּא הָעִיר:

40 And Jonathan gave his weapons unto his lad, and said unto him: 'Go, carry them to the city.'

הַנֶּעַר בָּא וְדָוִד קָם מֵאֶצֶל הַנֹּגֵב וַיִּפֹּל
לְאַפָּיו אַרְצָה וַיִּשְׁתַּחוּ שְׁלֹשׁ פַּעַמִּים
וַיִּשָּׁקוּ אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ וַיִּבְכּוּ אִישׁ
אֶת־רֵעֵהוּ עַד־דָּוִד הִגְדִּיל:

41 And as soon as the lad was gone, David arose out of a place toward the South, and fell on his face to the ground, and bowed down three times; and they kissed one another, and wept one with another, until David exceeded.

וַיֹּאמֶר יְהוֹנָתָן לְדָוִד לֵךְ לְשָׁלוֹם אֲשֶׁר
נִשְׁבַּעְנוּ שְׁנֵינוּ אֲנַחְנוּ בְּשֵׁם יְהוָה לֵאמֹר
יְהוָה יִהְיֶה בֵּינִי וּבֵינְךָ וּבֵין זֶרְעִי וּבֵין
זֶרְעֶךָ עַד־עוֹלָם: (פ')

42 And Jonathan said to David: 'Go in peace, forasmuch as we have sworn both of us in the name of the LORD, saying: The LORD shall be between me and thee, and Between my seed and thy seed, for ever.'

מפטיר לשבת חנוכה

The Maftir for Shabbat Hanukka corresponds to the day of Hanukka. When Shabbat occurs on the first day, read from the beginning through the portion of "the first day". On subsequent days, read only the portion corresponding to that day. On the eighth day, begin with the portion for the eighth day and continue to the end.

וַיְהִי בַּיּוֹם כִּלּוֹת מֹשֶׁה לְהַקִּים אֶת־
הַמִּשְׁכָּן וַיִּמָּשַׁח אֹתוֹ וַיִּקְדָּשׁ אֹתוֹ וְאֶת־
כָּל־כְּלָיו וְאֶת־הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת־כָּל־כְּלָיו
וַיִּמָּשְׁחֵם וַיִּקְדָּשׁ אֹתָם:

יוס א' And it came to pass on the day that Moses had made an end of setting up the tabernacle, and had anointed it and sanctified it, and all the furniture thereof, and the altar and all the vessels thereof, and had anointed them and sanctified them;

וַיִּקְרִיבוּ נְשֵׂאֵי יִשְׂרָאֵל רָאשֵׁי בֵּית אֲבֹתָם
הֵם נְשֵׂאֵי הַמִּטָּה הֵם הָעֹמְדִים עַל־
הַפְּקָדִים:

2 that the princes of Israel, the heads of their fathers' houses, offered—these were the princes of the tribes, these are they that were over them that were numbered.

וַיָּבִיאוּ אֶת־קִרְבָּנָם לִפְנֵי יְהוָה שֵׁשׁ־
עֹגֻלֹת צֶבֶד וּשְׁנֵי עֶשְׂרֵי בָקָר עֹגֻלָּה עַל־שְׁנֵי
הַנָּשִׂאִים וְשׁוֹר לְאֶחָד וַיִּקְרִיבוּ אוֹתָם לִפְנֵי
הַמִּשְׁכָּן:

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:

קַח מֵאֹתָם וְהָיוּ לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת אֹהֶל
מוֹעֵד וְנִתְּנָה אוֹתָם אֶל־הַלְוִיִּם אִישׁ כְּכֹפִי
עֲבֹדָתוֹ:

וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־הָעֹגֻלֹת וְאֶת־הַבָּקָר וַיִּתֵּן
אוֹתָם אֶל־הַלְוִיִּם:

אֶת־שְׁתֵּי הָעֹגֻלֹת וְאֶת אַרְבַּעַת הַבָּקָר נָתַן
לִבְנֵי גֵרְשׁוֹן כְּכֹפִי עֲבֹדָתָם:

וְאֶת־אַרְבַּע הָעֹגֻלֹת וְאֶת שְׁמוֹנֶת הַבָּקָר
נָתַן לִבְנֵי מֵרָרִי כְּכֹפִי עֲבֹדָתָם בְּיַד אִיתָמָר
בֶּן־אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן:

וּלְבְנֵי קָהָת לֹא נָתַן כִּי־עֲבֹדַת הַקֹּדֶשׁ
עֲלֵהֶם בַּכֶּתֶף יִשְׂאוּ:

וַיִּקְרִיבוּ הַנָּשִׂאִים אֶת חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ בְּיוֹם
הַמִּשָּׁח אֹתוֹ וַיִּקְרִיבוּ הַנָּשִׂאִים אֶת־קִרְבָּנָם
לִפְנֵי הַמִּזְבֵּחַ:

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נָשִׂיא אֶחָד לְיוֹם
נָשִׂיא אֶחָד לְיוֹם וַיִּקְרִיבוּ אֶת־קִרְבָּנָם
לְחֻנֻּכַּת הַמִּזְבֵּחַ: (ס)

וַיְהִי הַמִּקְרִיב בְּיוֹם הָרִאשׁוֹן אֶת־קִרְבָּנוֹ
נַחֲשׁוֹן בֶּן־עֲמִינָדָב לְמִטַּה יְהוּדָה:

וְקִרְבָּנוֹ קֶעֱרֶת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלִשִׁים וּמֵאָה
מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל
בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים סֶלֶת
בָּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לְמִנְחָה:

כֶּף אַחַת עֶשְׂרֵה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת:

כֶּרֶם אֶחָד בֶּן־בָּקָר אֵיל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד
בֶּן־שָׁנָתוֹ לְעֹלָה:

And they brought their offering before the LORD, six covered wagons, and twelve oxen: a wagon for every two of the princes, and for each one an ox; and they presented them before the tabernacle.

And the LORD spoke unto Moses, saying:

‘Take it of them, that they may be to do the service of the tent of meeting; and thou shalt give them unto the Levites, to every man according to his service.’

And Moses took the wagons and the oxen, and gave them unto the Levites.

Two wagons and four oxen he gave unto the sons of Gershon, according to their service.

And four wagons and eight oxen he gave unto the sons of Merari, according unto their service, under the hand of Ithamar the son of Aaron the priest.

But unto the sons of Kohath he gave none, because the service of the holy things belonged unto them: they bore them upon their shoulders.

And the princes brought the dedication-offering of the altar in the day that it was anointed, even the princes brought their offering before the altar.

And the LORD said unto Moses: ‘They shall present their offering each prince on his day, for the dedication of the altar.’

And he that presented his offering the first day was Nahshon the son of Amminadab, of the tribe of Judah;

and his offering was one silver dish, the weight thereof was a hundred and thirty shekels, one silver basin of seventy shekels, after the shekel of the sanctuary; both of them full of fine flour mingled with oil for a meal-offering;

one golden pan of ten shekels, full of incense;

one young bullock, one ram, one he-lamb of the first year, for a burnt-offering;

שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד לַחֲטָאתַי:	16	one male of the goats for a sin-offering;
וּלְזִבְחַת הַשְּׁלָמִים בֶּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עֲתֻדִּים חֲמִשָּׁה כִּבְשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן נַחֲשֹׁן בֶּן־עַמִּינָדָב: (פ)	17	and for the sacrifice of peace-offerings, two oxen, five rams, five he-goats, five he-lambs of the first year. This was the offering of Nahshon the son of Amminadab.
בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי הִקְרִיב נֹתָנֶאל בֶּן־צֹועֵר נָשִׂיא יִשָּׁשְׁכָר:	יוס"ג	On the second day Nethanel the son of Zuar, prince of Issachar, did offer:
הִקְרִיב אֶת־קָרְבָּנוֹ קַעֲרֶת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזֶּרֶק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בִּשְׁקָל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם מִלֵּאִים סֶלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה:	19	he presented for his offering one silver dish, the weight thereof was a hundred and thirty shekels, one silver basin of seventy shekels, after the shekel of the sanctuary; both of them full of fine flour mingled with oil for a meal-offering;
כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קִטְרֶת:	20	one golden pan of ten shekels, full of incense;
פָּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אֵיל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שָׁנָתוֹ לַעֲלֹה:	21	one young bullock, one ram, one he-lamb of the first year, for a burnt-offering;
שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד לַחֲטָאתַי:	22	one male of the goats for a sin-offering;
וּלְזִבְחַת הַשְּׁלָמִים בֶּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עֲתֻדִּים חֲמִשָּׁה כִּבְשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן נֹתָנֶאל בֶּן־צֹועֵר: (פ)	23	and for the sacrifice of peace-offerings, two oxen, five rams, five he-goats, five he-lambs of the first year. This was the offering of Nethanel the son of Zuar.
בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי נָשִׂיא לִבְנֵי זִבְלוּן אֱלִיאָב בֶּן־חֶלֶץ:	יוס"ג	On the third day Eliab the son of Helon, prince of the children of Zebulun:
קָרְבָּנוֹ קַעֲרֶת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזֶּרֶק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בִּשְׁקָל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם מִלֵּאִים סֶלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה:	25	his offering was one silver dish, the weight thereof was a hundred and thirty shekels, one silver basin of seventy shekels, after the shekel of the sanctuary; both of them full of fine flour mingled with oil for a meal-offering;
כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קִטְרֶת:	26	one golden pan of ten shekels, full of incense;
פָּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אֵיל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שָׁנָתוֹ לַעֲלֹה:	27	one young bullock, one ram, one he-lamb of the first year, for a burnt-offering;
שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד לַחֲטָאתַי:	28	one male of the goats for a sin-offering;
וּלְזִבְחַת הַשְּׁלָמִים בֶּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עֲתֻדִּים חֲמִשָּׁה כִּבְשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן אֱלִיאָב בֶּן־חֶלֶץ: (פ)	29	and for the sacrifice of peace-offerings, two oxen, five rams, five he-goats, five he-lambs of the first year. This was the offering of Eliab the son of Helon.

ביום הרביעי נשיא לבני ראובן אליצור בן-שדיאור:	יוס"ד	On the fourth day Elizur the son of Shedeur, prince of the children of Reuben:
קרבנו קערת-כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש שניהם מלאים סלת בלולה בשמן למנחה:	31	his offering was one silver dish, the weight thereof was a hundred and thirty shekels, one silver basin of seventy shekels, after the shekel of the sanctuary; both of them full of fine flour mingled with oil for a meal-offering;
כף אחת עשרה זזה מלאה קטרת:	32	one golden pan of ten shekels, full of incense;
פר אחד בן-בקר איל אחד כבש-אחד בן-שנתו לעלה:	33	one young bullock, one ram, one he-lamb of the first year, for a burnt-offering;
שעיר-עזים אחד לחטאת:	34	one male of the goats for a sin-offering;
ולזבח השלמים בקר שנים אילם חמשה עתדים חמשה כבשים בני-שנה חמשה זה קרבן אליצור בן-שדיאור: (פ)	35	and for the sacrifice of peace-offerings, two oxen, five rams, five he-goats, five he-lambs of the first year. This was the offering of Elizur the son of Shedeur.
ביום החמישי נשיא לבני שמעון שלמיאל בן-צורישדי:	יוס"ה	On the fifth day Shelumiel the son of Zurishaddai, prince of the children of Simeon:
קרבנו קערת-כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש שניהם מלאים סלת בלולה בשמן למנחה:	37	his offering was one silver dish, the weight thereof was a hundred and thirty shekels, one silver basin of seventy shekels, after the shekel of the sanctuary; both of them full of fine flour mingled with oil for a meal-offering;
כף אחת עשרה זזה מלאה קטרת:	38	one golden pan of ten shekels, full of incense;
פר אחד בן-בקר איל אחד כבש-אחד בן-שנתו לעלה:	39	one young bullock, one ram, one he-lamb of the first year, for a burnt-offering;
שעיר-עזים אחד לחטאת:	40	one male of the goats for a sin-offering;
ולזבח השלמים בקר שנים אילם חמשה עתדים חמשה כבשים בני-שנה חמשה זה קרבן שלמיאל בן-צורישדי: (פ)	41	and for the sacrifice of peace-offerings, two oxen, five rams, five he-goats, five he-lambs of the first year. This was the offering of Shelumiel the son of Zurishaddai.
ביום הששי נשיא לבני גד אלסוף בן- דעואל:	יוס"ו	On the sixth day Eliasaph the son of Deuel, prince of the children of Gad:

קָרְבָּנוֹ קֶעֱרֶת-כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה־
מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל
בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיתָם מְלֵאִים סֵלֶת
בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה:

כַּף אַחַת עֶשְׂרֵה זָהָב מְלֵאָה קִטְרֶת:

פֶּר אֶחָד בֶּן-בָּקָר אֶל אֶחָד כֶּבֶשׂ-אֶחָד
בֶּן-שָׁנָתוֹ לְעֹלָה:

שְׁעִיר-עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת:

וּלְזִבְחַת הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה
עִתְדִים חֲמִשָּׁה כֶּבֶשִׁים בְּנֵי-שָׁנָה חֲמִשָּׁה
זֶה קָרְבַּן אֱלִישָׁפָּה בֶן-דְּעוּאֵל: (פ)

בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי נָשִׂיא לְבָנֵי אֶפְרַיִם
אֱלִישָׁמַע בֶּן-עַמִּיהוּד:

קָרְבָּנוֹ קֶעֱרֶת-כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה־
מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל
בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיתָם מְלֵאִים סֵלֶת
בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה:

כַּף אַחַת עֶשְׂרֵה זָהָב מְלֵאָה קִטְרֶת:

פֶּר אֶחָד בֶּן-בָּקָר אֶל אֶחָד כֶּבֶשׂ-אֶחָד
בֶּן-שָׁנָתוֹ לְעֹלָה:

שְׁעִיר-עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת:

וּלְזִבְחַת הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה
עִתְדִים חֲמִשָּׁה כֶּבֶשִׁים בְּנֵי-שָׁנָה חֲמִשָּׁה
זֶה קָרְבַּן אֱלִישָׁמַע בֶּן-עַמִּיהוּד: (פ)

בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי נָשִׂיא לְבָנֵי מְנַשֶּׁה גַּמְלִיאֵל
בֶּן-פְּדָהצֹר:

קָרְבָּנוֹ קֶעֱרֶת-כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה־
מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל
בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיתָם מְלֵאִים סֵלֶת
בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה:

כַּף אַחַת עֶשְׂרֵה זָהָב מְלֵאָה קִטְרֶת:

his offering was one silver dish, the weight thereof
was a hundred and thirty shekels, one silver basin of
seventy shekels, after the shekel of the sanctuary;
both of them full of fine flour mingled with oil for a
meal-offering;

one golden pan of ten shekels, full of incense;

one young bullock, one ram, one he-lamb of the first
year, for a burnt-offering;

one male of the goats for a sin-offering;

and for the sacrifice of peace-offerings, two oxen, five
rams, five he-goats, five he-lambs of the first year.
This was the offering of Eliasaph the son of Deuel.

יוס"ז On the seventh day Elishama the son of Ammihud,
prince of the children of Ephraim:

his offering was one silver dish, the weight thereof
was a hundred and thirty shekels, one silver basin of
seventy shekels, after the shekel of the sanctuary;
both of them full of fine flour mingled with oil for a
meal-offering;

one golden pan of ten shekels, full of incense;

one young bullock, one ram, one he-lamb of the first
year, for a burnt-offering;

one male of the goats for a sin-offering;

and for the sacrifice of peace-offerings, two oxen, five
rams, five he-goats, five he-lambs of the first year.
This was the offering of Elishama the son of
Ammihud.

יוס"ח On the eighth day Gamaliel the son of Pedahzur,
prince of the children of Manasseh:

his offering was one silver dish, the weight thereof
was a hundred and thirty shekels, one silver basin of
seventy shekels, after the shekel of the sanctuary;
both of them full of fine flour mingled with oil for a
meal-offering;

one golden pan of ten shekels, full of incense;

פֶּרֶא אֶחָד בֶּן־בָּקָר אֵיל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שָׁנָתוֹ לְעֹלָה:	57	one young bullock, one ram, one he-lamb of the first year, for a burnt-offering;
שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת:	58	one male of the goats for a sin-offering;
וּלְזִבְחַת הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עֲתֻדִּים חֲמִשָּׁה כֶּבֶשִׁים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן גַּמְלִיֵּאל בֶּן־פְּדָהצֹר: (פ)	59	and for the sacrifice of peace-offerings, two oxen, five rams, five he-goats, five he-lamb of the first year. This was the offering of Gamaliel the son of Pedahzur.
בַּיּוֹם הַתְּשִׁיעִי נָשִׂיא לְבִנֵּי בְנִימִן אֲבִידֹן בֶּן־גִּדְעֹנִי:	60	On the ninth day Abidan the son of Gideoni, prince of the children of Benjamin:
קָרְבָּנוֹ קַעֲרֵת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיתָם מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה:	61	his offering was one silver dish, the weight thereof was a hundred and thirty shekels, one silver basin of seventy shekels, after the shekel of the sanctuary; both of them full of fine flour mingled with oil for a meal-offering;
כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת:	62	one golden pan of ten shekels, full of incense;
פֶּרֶא אֶחָד בֶּן־בָּקָר אֵיל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שָׁנָתוֹ לְעֹלָה:	63	one young bullock, one ram, one he-lamb of the first year, for a burnt-offering;
שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת:	64	one male of the goats for a sin-offering;
וּלְזִבְחַת הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עֲתֻדִּים חֲמִשָּׁה כֶּבֶשִׁים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן אֲבִידֹן בֶּן־גִּדְעֹנִי: (פ)	65	and for the sacrifice of peace-offerings, two oxen, five rams, five he-goats, five he-lambs of the first year. This was the offering of Abidan the son of Gideoni.
בַּיּוֹם הָעֲשִׂירִי נָשִׂיא לְבִנֵּי דָן אַחִיעֶזֶר בֶּן־ עַמִּישַׁדַּי:	66	On the tenth day Ahiezer the son of Ammishaddai, prince of the children of Dan:
קָרְבָּנוֹ קַעֲרֵת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיתָם מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה:	67	his offering was one silver dish, the weight thereof was a hundred and thirty shekels, one silver basin of seventy shekels, after the shekel of the sanctuary; both of them full of fine flour mingled with oil for a meal-offering;
כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת:	68	one golden pan of ten shekels, full of incense;
פֶּרֶא אֶחָד בֶּן־בָּקָר אֵיל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שָׁנָתוֹ לְעֹלָה:	69	one young bullock, one ram, one he-lamb of the first year, for a burnt-offering;
שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת:	70	one male of the goats for a sin-offering;

וּלְזִבְחַת הַשְּׁלָמִים בֶּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה
עֲתִידִים חֲמִשָּׁה כִּבְשִׁים בְּנֵי-שָׁנָה חֲמִשָּׁה
זֶה קָרְבַּן אַחִיעֶזֶר בֶּן-עַמִּישַׁדַּי: (פ)

בְּיוֹם עֲשֶׂתִּי עֶשֶׂר יוֹם נָשִׂיא לְבְנֵי אֲשֶׁר
פְּגֻעִיאל בֶּן-עֶכְרָן:

קָרְבָּנוֹ קֶעֱרֶת-כֶּסֶף אֶחָת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה
מִשְׁקָלָהּ מִזֶּרֶק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל
בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיתָם מְלֵאִים סֵלֶת
בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה:

כֶּף אֶחָת עֶשְׂרֵה זָהָב מְלֵאָה קִטְרֶת:

פֶּר אֶחָד בֶּן-בֶּקָר אֵיל אֶחָד כֶּבֶשׂ-אֶחָד
בֶּן-שָׁנָתוֹ לְעֹלָה:

שְׁעִיר-עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת:

וּלְזִבְחַת הַשְּׁלָמִים בֶּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה
עֲתִידִים חֲמִשָּׁה כִּבְשִׁים בְּנֵי-שָׁנָה חֲמִשָּׁה
זֶה קָרְבַּן פְּגֻעִיאל בֶּן-עֶכְרָן: (פ)

בְּיוֹם שְׁנַיִם עֶשֶׂר יוֹם נָשִׂיא לְבְנֵי נַפְתָּלִי
אַחִירֶע בֶּן-עֵינָן:

קָרְבָּנוֹ קֶעֱרֶת-כֶּסֶף אֶחָת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה
מִשְׁקָלָהּ מִזֶּרֶק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל
בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיתָם מְלֵאִים סֵלֶת
בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה:

כֶּף אֶחָת עֶשְׂרֵה זָהָב מְלֵאָה קִטְרֶת:

פֶּר אֶחָד בֶּן-בֶּקָר אֵיל אֶחָד כֶּבֶשׂ-אֶחָד
בֶּן-שָׁנָתוֹ לְעֹלָה:

שְׁעִיר-עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת:

וּלְזִבְחַת הַשְּׁלָמִים בֶּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה
עֲתִידִים חֲמִשָּׁה כִּבְשִׁים בְּנֵי-שָׁנָה חֲמִשָּׁה
זֶה קָרְבַּן אַחִירֶע בֶּן-עֵינָן: (פ)

71 and for the sacrifice of peace-offerings, two oxen, five
rams, five he-goats, five he-lambs of the first year.
This was the offering of Ahiezer the son of
Ammishaddai.

72 On the eleventh day Pagiel the son of Ochran, prince
of the children of Asher:

73 his offering was one silver dish, the weight thereof
was a hundred and thirty shekels, one silver basin of
seventy shekels, after the shekel of the sanctuary;
both of them full of fine flour mingled with oil for a
meal-offering;

74 one golden pan of ten shekels, full of incense;

75 one young bullock, one ram, one he-lamb of the first
year, for a burnt-offering;

76 one male of the goats for a sin-offering;

77 and for the sacrifice of peace-offerings, two oxen, five
rams, five he-goats, five he-lambs of the first year.
This was the offering of Pagiel the son of Ochran.

78 On the twelfth day Ahira the son of Enan, prince of
the children of Naphtali:

79 his offering was one silver dish, the weight thereof
was a hundred and thirty shekels, one silver basin of
seventy shekels, after the shekel of the sanctuary;
both of them full of fine flour mingled with oil for a
meal-offering;

80 one golden pan of ten shekels, full of incense;

81 one young bullock, one ram, one he-lamb of the first
year, for a burnt-offering;

82 one male of the goats for a sin-offering;

83 and for the sacrifice of peace-offerings, two oxen, five
rams, five he-goats, five he-lambs of the first year.
This was the offering of Ahira the son of Enan.

זאתו חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ בְּיוֹם הַמִּשָּׁח אֹתוֹ
מֵאֵת נְשֵׂי־יִשְׂרָאֵל קַעֲדֹת כֶּסֶף שְׁתֵּים
עָשָׂר מִזְרְקֵי-כֶסֶף שְׁנָיִם עָשָׂר כַּפֹּת זָהָב
שְׁתֵּים עָשָׂר:

84

This was the dedication-offering of the altar, in the day when it was anointed, at the hands of the princes of Israel: twelve silver dishes, twelve silver basins, twelve golden pans;

שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה הַקַּעֲדָה הָאֶחָת כֶּסֶף
וּשְׁבַע־עָשָׂר הַמִּזְרָק הָאֶחָד כָּל כֶּסֶף הַכֵּלִים
אֶלְפִים וָאַרְבַּע־מֵאוֹת בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ:

85

each silver dish weighing a hundred and thirty shekels, and each basin seventy; all the silver of the vessels two thousand and four hundred shekels, after the shekel of the sanctuary;

כַּפֹּת זָהָב שְׁתֵּים-עָשָׂר מְלֵאֹת קְטֹרֶת
עָשָׂרָה עָשָׂרָה הַכֶּף בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ כָּל-
זָהָב הַכַּפֹּת עָשָׂרִים וּמֵאָה:

86

twelve golden pans, full of incense, weighing ten shekels apiece, after the shekel of the sanctuary; all the gold of the pans a hundred and twenty shekels;

כָּל-הַבָּקָר לַעֲלֹה שְׁנָיִם עָשָׂר פָּרִים
אֵילָם שְׁנָיִם-עָשָׂר כִּבְשִׂים בְּנֵי-שָׁנָה שְׁנָיִם
עָשָׂר וּמִנְחָתָם וּשְׂעִירֵי עִזִּים שְׁנָיִם עָשָׂר
לַחֲטָאת:

87

all the oxen for the burnt-offering twelve bullocks, the rams twelve, the he-lambs of the first year twelve, and their meal-offering; and the males of the goats for a sin-offering twelve;

וְכָל בָּקָרוֹ זֶבַח הַשְּׁלָמִים עָשָׂרִים
וָאַרְבָּעָה פָּרִים אֵילָם שְׁשִׁים עֶתְדִים
שְׁשִׁים כִּבְשִׂים בְּנֵי-שָׁנָה שְׁשִׁים זֹאת חֲנֻכַּת
הַמִּזְבֵּחַ אַחֲרֵי הַמִּשָּׁח אֹתוֹ:

88

and all the oxen for the sacrifice of peace-offerings twenty and four bullocks, the rams sixty, the he-goats sixty, the he-lambs of the first year sixty. This was the dedication-offering of the altar, after that it was anointed.

וּבָא מֹשֶׁה אֶל-אֹהֶל מוֹעֵד לִדְבָר
אֹתוֹ וַיִּשְׁמַע אֶת-הַקּוֹל מִדְּבַר אֱלֹהֵי מַעַל
הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל-אֲרֹן הָעֵדֻת מִבֵּין שְׁנֵי
הַכְּרֻבִּים וַיְדַבֵּר אֵלָיו: (פ)

89

And when Moses went into the tent of meeting that He might speak with him, then he heard the Voice speaking unto him from above the ark-cover that was upon the ark of the testimony, from between the two cherubim; and He spoke unto him.

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֵאמֹר:

VIII:1

And the LORD spoke unto Moses, saying:

דַּבֵּר אֶל-אַהֲרֹן וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּהַעֲלֹתְךָ
אֶת-הַנֵּרוֹת אֶל-מוֹל' פְּנֵי הַמִּנְוָה יֵאָרוּ
שִׁבְעַת הַנְּרוֹת:

2

'Speak unto Aaron, and say unto him: When thou lightest the lamps, the seven lamps shall give light in front of the candlestick.'

וַיַּעַשׂ כֵּן אַהֲרֹן אֶל-מוֹל' פְּנֵי הַמִּנְוָה
הָעֵלָה נִרְתְּיָה כְּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת-מֹשֶׁה:

3

And Aaron did so: he lighted the lamps thereof so as to give light in front of the candlestick, as the LORD commanded Moses.

זֶה מַעֲשֵׂה הַמִּנְוָה מִקְשָׁה זָהָב עַד-
יִרְכָּה עַד-פְּרֻחָהּ מִקְשָׁה הִוא כַּמְרָאָה
אֲשֶׁר הִרְאָה יְהוָה אֶת-מֹשֶׁה כֵּן עָשָׂה אֶת-
הַמִּנְוָה: (פ)

4

And this was the work of the candlestick, beaten work of gold; unto the base thereof, and unto the flowers thereof, it was beaten work; according unto the pattern which the LORD had shown Moses, so he made the candlestick.

הפטרת חנכה (שבת ראשון)

רָנִי וְשִׂמְחִי בַת־צִיּוֹן כִּי הִנְנִי בָא וְשִׁכְנִיתִי
בְּתוֹכְךָ נְאֻם־יְהוָה:

II:14

'Sing and rejoice, O daughter of Zion; for, lo, I come, and I will dwell in the midst of thee, saith the LORD.

וְנִלְווּ גוֹיִם רַבִּים אֶל־יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא
וְהָיוּ לִי לְעָם וְשִׁכְנִיתִי בְּתוֹכְךָ וַיָּדַעַת כִּי־
יְהוָה צְבָאוֹת שְׁלָחַנִי אֵלֶיךָ:

15

And many nations shall join themselves to the LORD in that day, and shall be My people, and I will dwell in the midst of thee'; and thou shalt know that the LORD of hosts hath sent me unto thee.

וְנָחַל יְהוָה אֶת־יְהוּדָה חֶלְקוֹ עַל אֲדָמַת
הַקֹּדֶשׁ וּבָחַר עוֹד בִּירוּשָׁלַם:

16

And the LORD shall inherit Judah as His portion in the holy land, and shall choose Jerusalem again.

הֵס כָּל־בָּשָׂר מִפְּנֵי יְהוָה כִּי נִעוֹר מִמְּעוֹן
קִדְשׁוֹ: (פ)

17

Be silent, all flesh, before the LORD; for He is aroused out of His holy habitation.

וַיִּרְאֵנִי אֶת־יְהוֹשֻׁעַ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל עֹמֵד
לִפְנֵי מַלְאָךְ יְהוָה וְהַשָּׁטָן עֹמֵד עַל־יְמִינוֹ
לְשֹׁטְנוֹ:

III:1

And he showed me Joshua the high priest standing before the angel of the LORD, and Satan standing at his right hand to accuse him.

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־הַשָּׁטָן יִגְעַר יְהוָה בָּךְ
הַשָּׁטָן וַיִּגְעַר יְהוָה בָּךְ הַבָּחַר בִּירוּשָׁלַם
הַלּוֹא זֶה אִוֵּד מִצֵּל מָאֵשׁ:

2

And the LORD said unto Satan: 'The LORD rebuke thee, O Satan, yea, the LORD that hath chosen Jerusalem rebuke thee; is not this man a brand plucked out of the fire?'

וַיְהוֹשֻׁעַ הָיָה לְבָשׁ בְּגָדִים צוּאִים וַעֲמַד
לִפְנֵי הַמַּלְאָךְ:

3

Now Joshua was clothed with filthy garments, and stood before the angel.

וַיַּעַן וַיֹּאמֶר אֶל־הָעֹמְדִים לִפְנָיו לֵאמֹר
הִסִּירוּ הַבְּגָדִים הַצּוּאִים מֵעָלָיו וַיֹּאמֶר
אֵלָיו רְאֵה הִעֲבַרְתִּי מֵעָלֶיךָ עֲוֹנוֹךָ וְהִלְבַּשׁ
אֶתְךָ מַחְלָצוֹת:

4

And he answered and spoke unto those that stood before him, saying: 'Take the filthy garments from off him.' And unto him he said: 'Behold, I cause thine iniquity to pass from thee, and I will clothe thee with robes.'

וַאֲמַר יְשִׁימוּ צִנִּיף טָהוֹר עַל־רֹאשׁוֹ
וַיְשִׁימוּ הַצִּנִּיף הַטָּהוֹר עַל־רֹאשׁוֹ
וַיִּלְבְּשׁוּהוּ בְּגָדִים וּמַלְאָךְ יְהוָה עֹמֵד:

5

And I said: 'Let them set a fair mitre upon his head.' So they set a fair mitre upon his head, and clothed him with garments; and the angel of the LORD stood by.

וַיַּעַד מַלְאָךְ יְהוָה בִּיהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר:

6

And the angel of the LORD forewarned Joshua, saying:

כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אִם־בְּדַרְכֵי תִלְךָ
וְאִם־אֶת־מִשְׁמַרְתִּי תִשְׁמֹר וְגַם־אֶתְּהַלֵּךְ
אֶת־בֵּיתִי וְגַם תִּשְׁמֹר אֶת־חֻצְרֵי וְנָתַתִּי לְךָ
מִחֻלָּים בֵּין הָעֹמְדִים הָאֵלֶּה:

7

'Thus saith the LORD of hosts: If thou wilt walk in My ways, and if thou wilt keep My charge, and wilt also judge My house, and wilt also keep My courts, then I will give thee free access among these that stand by.

שָׁמַע־נָא יְהוֹשֻׁעַ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל אֶתְּהָ
וְרַעְיָיו הַיֹּשְׁבִים לְפָנָיו כִּי־אֲנֹשִׁי מוֹפֵת
הִנֵּה כִי־הִנֵּנִי מְבִיא אֶת־עַבְדִּי צִמְח:

8 Hear now, O Joshua the high priest, thou and thy fellows that sit before thee; for they are men that are a sign; for, behold, I will bring forth My servant the Shoot.

כִּי הִנֵּה הָאֶבֶן אֲשֶׁר נָתַתִּי לְפָנָיו יְהוֹשֻׁעַ
עַל־אֶבֶן אַחַת שִׁבְעָה עֵינָיִם הִנֵּנִי מִפְתַּח
פֶּתַחָהּ נָאִם יְהוָה צְבָאוֹת וּמִשְׁתִּי אֶת־עֵוֹן
הָאָרֶץ־הַזֶּה בְּיוֹם אֶחָד:

9 For behold the stone that I have laid before Joshua; upon one stone are seven facets; behold, I will engrave the graving thereof, saith the LORD of hosts: And I will remove the iniquity of that land in one day.

בְּיוֹם הַהוּא נָאִם יְהוָה צְבָאוֹת תִּקְרְאוּ
אִישׁ לְרֵעֵהוּ אֶל־תַּחַת גֶּפֶן וְאֶל־תַּחַת
תְּאֵנָה:

10 In that day, saith the LORD of hosts, shall ye call every man his neighbour under the vine and under the fig-tree.

וַיָּשָׁב הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי וַיַּעֲרֵנִי כְּאִישׁ
אֲשֶׁר־יִעֹר מִשְׁנָתוֹ:

IV:1 And the angel that spoke with me returned, and waked me, as a man that is wakened out of his sleep.

וַיֹּאמֶר אֵלַי מָה אַתָּה רֹאֶה (כ' וַיֹּאמֶר) [ק'
וַיֹּאמֶר] רָאִיתִי וְהִנֵּה מְנוֹרַת זָהָב כְּלָה
וְגִלְגָּה עַל־רֹאשָׁהּ וְשִׁבְעָה נְרֹתֶיהָ עָלֶיהָ
שִׁבְעָה וְשִׁבְעָה מוֹצְקוֹת לְנֵרוֹת אֲשֶׁר עַל־
רֹאשָׁהּ:

2 And he said unto me: 'What seest thou?' And I said: 'I have seen, and behold a candlestick all of gold, with a bowl upon the top of it, and its seven lamps thereon; there are seven pipes, yea, seven, to the lamps, which are upon the top thereof;

וּשְׁנַיִם זֵיתִים עָלֶיהָ אֶחָד מִיְמִין הַגִּלְגָּה
וְאֶחָד עַל־שְׂמָאלָהּ:

3 and two olive-trees by it, one upon the right side of the bowl, and the other upon the left side thereof.'

וָאֲנִי וַיֹּאמֶר אֵלַי־הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי לֵאמֹר
מָה־אֵלֶּה אֲדֹנָי:

4 And I answered and spoke to the angel that spoke with me, saying: 'What are these, my lord?'

וַיַּעַן הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי וַיֹּאמֶר אֵלַי הֲלוֹא
יָדַעְתָּ מָה־הֵמָּה אֵלֶּה וַיֹּאמֶר לֹא אֲדֹנָי:

5 Then the angel that spoke with me answered and said unto me: 'Knowest thou not what these are?' And I said: 'No, my lord.'

וַיַּעַן וַיֹּאמֶר אֵלַי לֵאמֹר זֶה דְּבַר־יְהוָה
אֶל־זִרְבָּבֶל לֵאמֹר לֹא בְחֵיל וְלֹא בְכֹחַ
כִּי אִם־בְּרוּחִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת:

6 Then he answered and spoke unto me, saying: 'This is the word of the LORD unto Zerubbabel, saying: Not by might, nor by power, but by My spirit, saith the LORD of hosts.

מִי־אַתָּה הַר־הַגָּדוֹל לְפָנָיו זִרְבָּבֶל
לְמִישֹׁר וְהוֹצִיא אֶת־הָאֶבֶן הָרֹאשָׁה
תִּשְׂאוֹת תֵּן תֵּן לָהּ: (פ')

7 Who art thou, O great mountain before Zerubbabel? thou shalt become a plain; and he shall bring forth the top stone with shoutings of Grace, grace, unto it.'

הפטרת חנכה (שבת שני)

וַיַּעַשׂ חִירָם אֶת־הַכִּיּוֹת וְאֶת־הַיָּעִים
וְאֶת־הַמִּזְרְקוֹת וַיְכַל חִירָם לַעֲשׂוֹת אֶת־
כָּל־הַמְּלָאכָה אֲשֶׁר עָשָׂה לַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה
בֵּית יְהוָה:

VII:40

And Hiram made the pots, and the shovels, and the basins. So Hiram made an end of doing all the work that he wrought for king Solomon in the house of the LORD:

עַמֻּדִים שְׁנַיִם וּגְלִילֹת הַכַּתְרֹת אֲשֶׁר־עַל־
רֹאשׁ הָעַמֻּדִים שְׁתֵּי וְהַשְּׂבָכוֹת שְׁתֵּי
לְכַסּוֹת אֶת־שְׁתֵּי גְלִילֹת הַכַּתְרֹת אֲשֶׁר עַל־
רֹאשׁ הָעַמֻּדִים:

41

the two pillars, and the two bowls of the capitals that were on the top of the pillars; and the two networks to cover the two bowls of the capitals that were on the top of the pillars;

וְאֶת־הָרִמָּנִים אַרְבַּע מֵאוֹת לְשְׁתֵּי
הַשְּׂבָכוֹת שְׁנֵי־טוּרִים רִמָּנִים לְשִׁבְכָה
הָאֶחָת לְכַסּוֹת אֶת־שְׁתֵּי גְלִילֹת הַכַּתְרֹת
אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי הָעַמֻּדִים:

42

and the four hundred pomegranates for the two networks, two rows of pomegranates for each network, to cover the two bowls of the capitals that were upon the top of the pillars;

וְאֶת־הַמְּכֻנוֹת עָשָׂר וְאֶת־הַכִּיּוֹת עָשָׂה
עַל־הַמְּכֻנוֹת:

43

and the ten bases, and the ten lavers on the bases;

וְאֶת־הַיָּם הָאֶחָד וְאֶת־הַבָּקָר שְׁנַיִם־עָשָׂר
תַּחַת הַיָּם:

44

and the one sea, and the twelve oxen under the sea;

וְאֶת־הַסִּירֹת וְאֶת־הַיָּעִים וְאֶת־הַמִּזְרְקוֹת
וְאֵת כָּל־הַכֵּלִים (כ' הַאֶחָד) [ק' הָאֶחָת]
אֲשֶׁר עָשָׂה חִירָם לַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בֵּית יְהוָה
נְחֹשֶׁת מְמָרָט:

45

and the pots, and the shovels, and the basins; even all these vessels, which Hiram made for king Solomon, in the house of the LORD, were of burnished brass.

בְּכֶפֶר הַיַּרְדֵּן יָצַקם הַמֶּלֶךְ בְּמַעְבָּה
הָאֲדָמָה בֵּין סְכוֹת וּבֵין צָרְתָן:

46

In the plain of the Jordan did the king cast them, in the clay ground between Succoth and Zarethan.

וַיֵּנַח שְׁלֹמֹה אֶת־כָּל־הַכֵּלִים מְרֹב מְאֹד
מְאֹד לֹא נִחְקַר מִשְׁקַל הַנְּחֹשֶׁת:

47

And Solomon left all the vessels unweighed, because they were exceeding many; the weight of the brass could not be found out.

וַיַּעַשׂ שְׁלֹמֹה אֵת כָּל־הַכֵּלִים אֲשֶׁר בֵּית
יְהוָה אֵת מִזְבֵּחַ הַזָּהָב וְאֶת־הַשְּׁלֹחַן אֲשֶׁר
עָלָיו לֶחֶם הַפָּנִים זָהָב:

48

And Solomon made all the vessels that were in the house of the LORD: the golden altar, and the table whereupon the showbread was, of gold;

וְאֶת־הַמְּנֹרֹת חֲמִשָּׁה מִיְּמִין וְחֲמִשָּׁה מִשְׁמָאוּל
לְפָנֵי הַדְּבִיר זָהָב סָגוּר וְהַפָּרַח וְהַנֶּזֶר
וְהַמְּלָקָחִים זָהָב:

49

and the candlesticks, five on the right side, and five on the left, before the Sanctuary, of pure gold; and the flowers, and the lamps, and the tongs, of gold;

וְהַסָּפֹת וְהַמְזֻמָּרוֹת וְהַמְזֻרְקוֹת וְהַכַּפֹּת
וְהַמְחֻתָּוֹת זָהָב סָגוֹר וְהַפְתָּוֹת לְדִלְתוֹת
הַבַּיִת הַפְּנִימִי לְקֹדֶשׁ הַקְּדוּשִׁים לְדִלְתֵי
הַבַּיִת לְהִיכָל זָהָב: (פ)

so

and the cups, and the snuffers, and the basins, and the
pans, and the fire-pans, of pure gold; and the hinges,
both for the doors of the inner house, the most holy
place, and for the doors of the house, that is, of the
temple, of gold.